

שבוע פרשת דברים - שבת חזון

(16 - 22 July 2023)

כ"ז תמוז - ד' מנחם-אב תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֶשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתָךְ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וַעֲצַר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יִבּוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וַצִּוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וַצִּוֵּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתְּם לְבַבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֱלֹהִים נִשְׁאָתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינַי
עֹבְדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי
שֹׁפְתָה אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינַיִנוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְנוּ: ג חֲנַנּוּ יְיָ חֲנַנּוּ
כִּי רַב שִׁבְעָנוּ בּוֹז: ד רַב־תָּה שִׁבְעָה לָּהּ
נִפְשָׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲוֵי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְךְ:
ב עַמְדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָהּ כְּעִיר, שִׁחְבְּרָהּ־לָהּ יְחִדּוּ: ד שִׁשִּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבָטֵי־יִשְׂרָאֵל לְהַדּוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוֹ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיחוּ אֶת־כַּף ז: יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאֲרָמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ד - ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל

עבודת ה"שבטים"

א. בפסוק "ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל" יש לדייק¹: (א) בתחילה כתוב "שבטים", ולא אחרי זה "שבטי י-ה". (ב) על "שבטי י-ה" דוקא נאמר "עדות לישראל". והענין בזה, השבטים נקראו "שבט" מלשון המשכה², על דרך ענף האילן הנקרא "שבט", שנמשך מן האילן ולחוץ (ועל דרך "כוכבא דשביט"³, שהוא כוכב שאינו הולך עם שאר הכוכבים, אלא נמשך והולך חוצה מהם⁴). ויש בזה ב' פרטים: (א) שנמשך לחוץ. (ב) שעדיין שייך לגוף האילן וחלק ממנו. וכמו כן בענין השבטים: (א) שהיו המשכה מהאבות (אברהם יצחק ויעקב⁵) בחינת מרכבה דאצילות, לעולמות (שמחוץ לאצילות) בריאה יצירה עשי'. (ב) גם למטה ניכר מקורם ושרשם שבאצילות.

כלומר, האבות מקומם ומדריגתם הוא בעולם האצילות, ששם הכל באחדות עם אור אין-סוף, ואילו השבטים מקומם ומדריגתם הוא בעולם הבריאה (ובכללות - בריאה, יצירה,

המשך בעמוד 260

(1) בפרש"י כאן מבורר הענין עפ"י פשט.

(2) ראה תר"א ויחי קג, ב. סה"מ תרפ"ט ע' 179. וש"נ.

(3) ברכות נח, ב.

(4) פרש"י שם.

(5) "אין קורין אבות אלא לשלושה" (כמחז"ל ברכות טז, ב).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 229..... שולחן ערוך עם הערות וצינונים
230..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
233..... לקוטי תורה.....

אדמו"ר האמצעי

- 236..... תורת חיים.....

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 237..... דרך מצוותיך.....

אדמו"ר מוהר"ש

- 238..... תורת שמואל תרל"ג.....

אדמו"ר מוהרש"ב

- 239..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.....

אדמו"ר מוהרי"צ

- 241..... ספר המאמרים - תרפ"ט.....
242..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.....
244..... אגרת קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא...
247..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.....

הוספות

- 47..... ילקוט לוי יצחק על התורה
49..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
185..... נביאים וכתובים
197..... עין יעקב - מסכת ברכות
248..... הלכות בית הבחירה
250..... נקודה משיחת קודש מעובדת
251..... חומש לקריאה בציבור
259..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
261..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ג'
262..... לוח זמנים
263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ציון במשפט תפדה,
שבת פרשת דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב ה'תשכ"ט..... 5

התוועדויות

- שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב, ה'תשט"ו..... 14
שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב ה'תשכ"ט..... 19

לקוטי שיחות

- דברים, כך יט, ה..... 34
דברים, כך כד, א..... 39

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 50..... חומש יומי - פרשת דברים
72..... לוח לתהלים היומי
73..... תניא יומי
84..... לוח 'היום יום'.....

רמב"ם

- 87..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
91..... שלושה פרקים ליום
157..... פרק אחד ליום
180..... ספר המצוות

לימוד מוחולק לפי ימים

- 187..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת סוכה
193..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת ביצה
200..... גמרא עם ביאור - מסכת גיטין
230..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.....

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

<p>1 מצוות הקשורות בדם, ואף-על-פי שהזכויות של שתי מצוות אלו היו ביד בני 2 ישראל עוד לפני היציאה ממצרים בפועל, מכל-מקום יציאת מצרים] היתה 3 בצדקתו של הקב"ה, עניין של צדקה, מעבר למה שמתחייב מצד 4 הזכות, וכפי שנאמר בהגדה של פסח שנגלה עליהם על בני ישראל מלך 5 מלכי המלכים הקב"ה 6 בכבודו ובעצמו ונאלם⁹ 7 ממצרים, והגילוי העלה והלא מוגבל 8 היה משום שיציאת מצרים הייתה 9 באופן של צדקה, מה שהביא לגילוי 10 בלי-גבול, התגלות של הקדוש-ברוך- 11 הוא וכבודו ובעצמו, כמו-כן 12 תהיה גם הגאולה העתידה 13 לבוא, בביאת המשיח - בצדקתו 14 של הקב"ה, והיא תהיה גאולה של 15 התגלות האלוקות בלי הגבלות 16 כלל. 17 וידוע הדייק השאלה הנובעת 18 מדיוק בלשון ותוכן הדברים] בזה, 19 מהו הטעם שנאמר בכתוב 20 הוזה המדבר על כך שהגאולה תהיה 21 בצדקה, ללא הגבלות, גם הלשון 22 "במשפט", שהוא המושג 23 משפט ודין באופן של הגבלה 24 דוקא, ולא כמו צדקה שהיא 25 בלי גבול ואיך שני המושגים 26 'משפט' ו'צדקה' הסותרים לכאורה, 27 באים כאן יחד? 28 אף העניין הוא, כפי שמבאר 29 הצמח צדק' האדמו"ר השלישי 30 בשושלת אדמו"רי חב"ד 31 ברשימותיו¹⁰ כתבי חסידות שרשם 32 על פסוקי התנ"ך (ונדפסו בסדרת 33 ספריו 'אור התורה'), שהלשון 34 בכתוב "במשפט" האומר שהפדייה תהיה על פי דין ומשפט, במידה 35 מוגבלת, נאמר גבי הפדייה והיציאה מהגלות של "ציון", והלשון 36 "בצדקה" האומר שהשיבה מהגלות תהיה בצדקה, ללא הגבלות, נאמר 37 גבי 'ושביה', והינו, ש"ציון" קאי על אלה מבני ישראל</p>	<p>1 נאמר בנבואת ישעיהו, ופסוק זה חותם את הפטרה של 'שבת חזון': 2 ציון במשפט תפדה תצא מהגלות והשבי ושביה והיהודים שהיו 3 בגלות יצאו מהגלות וישבו לציון בצדקה!¹ 4 הנה משמעות הפתוב האומר ששיבת בני ישראל לציון תהיה 'בצדקה' 5 היא שההשבה החזרה של בני 6 ישראל מן הגולה ('ושביה'²) 7 תהיה באופן של "צדקה", 8 היינו, לא רק במידה המתחייבת על- 9 פי שורת הדין אלא הרבה יותר מזה, 10 כי השיבה היא בצדקתו של 11 הקב"ה, כמו שכתוב³ על 12 מידותיו של הקדוש-ברוך-הוא במקום 13 אחר, בספר דניאל, לך הו'י 14 הצדקה, מידת הצדקה היא של 15 הקדוש-ברוך-הוא ובה הוא נוהג 16 שהיא מידת הצדקה, בניגוד למידת 17 הדין שמחייבת נתינה מוגבלת רק כפי 18 שהמקבל ראוי ולא יותר, הרי נתינה 19 של צדקה היא נתינה בשפע רב בלי 20 הגבלות כלל, שזהו עניין זה 21 ששיבת ישראל בעת הגאולה היא 22 'בצדקה', ללא הגבלות, הוא גם ההסבר 23 לכן שפאשר ישראל עושין 24 תשובה, אזי מידת הן נאלין⁵ 25 ללא כל עיכוב, גאולה ללא הגבלות. 26 וזהו עניין זה עצמו של גאולה 27 במהירות וללא עיכוב והגבלה הוא גם 28 התוכן הפנימי של מה שכתוב⁶ 29 בנבואת מיכה כימי צאתך מארץ 30 מצרים אראנו נפלאות בגאולה 31 העתידה לבוא, דכשם שהיציאה 32 ממצרים [לאחרי שהיו בידם 33 הזכויות של שתי מצוות הקשורות 34 בדם שהם דם קרבן פסח שבני ישראל שחטו ביד ניסן לפני היציאה 35 ממצרים ודם ברית מילה⁷, שבני ישראל מלו את עצמם לפני היציאה 36 ממצרים כי ערל אסור באכילת קרבן פסח, עניין שנרמז בלשון הכתוב 37 ביחזקאל "בדמיה חיי"⁸, 'דמיה' לשון רבים, להורות שמדובר על שתי</p>
--	---

בס"ד. שבת פרשת דברים, שבת

חזון, ד' מנחם-אב, ה'תשכ"ט

(הנחה בלתי מוגה)

1 ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה!¹ הנה
 2 משמעות הפתוב היא שההשבה מן
 3 הגולה ('ושביה'²) תהיה באופן של "צדקה",
 4 היינו, בצדקתו של הקב"ה, כמו שכתוב³ לך הו'י
 5 הצדקה, שהיא בלי הגבלות כלל, שזהו
 6 שפאשר ישראל עושין תשובה, אזי מידת הן
 7 נאלין⁵. וזהו גם מה שכתוב⁶ כימי צאתך מארץ
 8 מצרים אראנו נפלאות, דכשם שהיציאה
 9 ממצרים [לאחרי שהיו בידם דם פסח ודם
 10 מילה⁷, "בדמיה חיי"⁸] היתה בצדקתו של
 11 הקב"ה, שנגלה עליהם מלך המלכים
 12 הקב"ה בכבודו ובעצמו ונאלם⁹, כמו-כן תהיה
 13 גם הגאולה העתידה - בצדקתו של הקב"ה, בלי
 14 הגבלות כלל. וידוע הדייק בזה, מהו הטעם
 15 שנאמר בכתוב גם הלשון "במשפט", שהוא
 16 באופן של הגבלה דוקא, ולא כמו צדקה שהיא
 17 בלי גבול. אף העניין הוא, כפי שמבאר ה'צמח
 18 צדק' ברשימותיו¹⁰, שהלשון "במשפט" נאמר
 19 גבי "ציון", והלשון "בצדקה" נאמר גבי
 20 'ושביה', והינו, ש"ציון" קאי על העוסקים

(1 ישע' א, כז. 2 פי' מצו"ד. 3 דניאל ט, ז. 4 ראה גם תניא אגה"ק סי"ז. 5 ראה סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 6 מיכה ז, טו. 7 מכילתא ופירש"י בא יב, ו. 8 יחזקאל טז, ו. 9 נוסח הגש"פ. 10 אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' צה).

ביאור בדרך אפשר

1 הַעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שְׁאֲצֵלֶם תִּהְיֶה הַגְּאֵלָה "בְּמִשְׁפָּט", מִן
 2 הַדִּין כִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא חַיִּיב, כְּכִיכּוֹל, לְגַאֵל אוֹתָם. וּמָה שְׂכָתוֹב
 3 "וַיִּשְׁבְּיָהּ" הַמְדַבֵּר עַל שִׁיבָה בְּצִדְקָה קָאֵי מִכּוּן עַל הַאֲנָשִׁים
 4 הַפְּשׁוּטִים, שְׁאֲצֵלֶם תִּהְיֶה הַגְּאֵלָה לֹא מִצַּד הַדִּין וְהַחֻבָּה אֲלֵא
 5 "בְּצִדְקָה", בְּצִדְקַתוֹ שֶׁל
 6 הַקֶּבֶ"ה.

7 (ב) וַיֵּשׁ לְקִשׁוֹר עֲנִין זֶה עִם
 8 הַמַּאֲמָר שֶׁנֶּאֱמָר עַל-יְדֵי אֲדַמּוּ"ר
 9 מֵהַר"ש, בְּנוֹ שֶׁל אֲדַמּוּ"ר ה'צַמַּח צִדְקָה,
 10 לְפָנֵי מֵאָה שָׁנָה¹¹, בִּשְׁנַת
 11 תַּרְכֵּ"ט, מֵאָה שָׁנָה לְפָנֵי אֲמִירַת מֵאֵמֶר
 12 זֶה עַל-יְדֵי הַרְבֵּי בִּשְׁנַת תַּשְׁכ"ט,
 13 שְׁמִבְּאָר בְּעֲנִין 'בֵּית רֵאשׁוֹן'
 14 וּ'בֵית שְׁנִי' [שְׁעַל זֶה עַל שְׁנֵי
 15 בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמָר¹² בְּנִבְאוֹת
 16 יִשְׁעִיָהוּ, בְּפִסְקוֹ הַפּוֹתַח אֶת הַהַפְּטֵרָה
 17 שֶׁל 'שְׁבַת נַחֲמוּ' "נַחֲמוּ נַחֲמוּ
 18 עִמִּי", כְּמֵאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹³
 19 בְּמַדְרַשׁ, לְבֹאֵר אֶת כָּפֶל הַלְשׁוֹן נַחֲמוּ
 20 נַחֲמוּ, לְפָנֵי שְׂכָתוֹב¹⁴ בְּמַגִּילַת
 21 אֵיכָה עַל הַמִּצֵּב שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַר
 22 חוֹרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ "כִּכָּה תִּכְבְּהָ",
 23 כָּפֶל לְשׁוֹן שֶׁל כִּכֵּי, כִּי הִבְכִּי הוּא עַל
 24 'בֵּית רֵאשׁוֹן' וְעַל 'בֵּית
 25 שְׁנִי'¹⁵, לְכַף כִּיוּן שֶׁהֵאֱבֹל וְהִבְכִּי
 26 הוּא כְּפֹל נֶאֱמָר "נַחֲמוּ נַחֲמוּ
 27 עִמִּי", נַחֲמָה כְּפֹלָה שְׁזָהוּ כַּהֲמִשָּׁךְ
 28 דְּבֹרֵי הַמְדַרְשׁ שֶׁ"חֲטָאוּ בְּכַפְּלִים,
 29 הֵן בְּיַמֵּי בֵּית רֵאשׁוֹן וְהֵן בְּיַמֵּי בֵּית שְׁנִי,
 30 וְלִכּוֹן לְקוֹ בְּכַפְּלִים הֵן בְּחוֹרְבֵן בֵּית
 31 רֵאשׁוֹן וְהֵן בְּחוֹרְבֵן בֵּית שְׁנִי

32 וּמִתְנַחֲמִים בְּכַפְּלִים¹⁶ בְּנַחֲמָה כְּפֹלָה], וְעַל כֵּךְ מְבֹאֵר בְּמֵאֵמֶר
 33 הַנּוֹכַח מִשְׁנַת תַּרְכֵּ"ט שֶׁ'בֵּית רֵאשׁוֹן' הוּא בְּחִינַת בִּינָה, וְהוּא
 34 עֲנִין יְחִיד י"ה, וּ'בֵית שְׁנִי' הוּא בְּחִינַת הַמְּלָכוּת, וְהוּא עֲנִין
 35 יְחִיד ו"ה¹⁷ כְּמֵבֹאֵר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, אַרְבַּע הָאוֹתוּת שֶׁל שֵׁם הוֹי', ו'
 36 ה', ו', ה', מְכוּוֹנֹת כְּנֶגֶד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת, – חֲכָמָה, ה' רֵאשׁוֹנָה –
 37 בִּינָה, ו' – שֵׁשׁ הַמִּידוֹת חֲסֵד-גְּבוּרָה-תְּפִלָּה-נִצְחָה-הַדָּוָר-סוּדוֹ, ה' אַחֲרוֹנָה –
 38 סְפִירַת הַמְּלָכוּת. וְהַשְּׁפָעָה פְּנִימִית מ' ל'ה' רֵאשׁוֹנָה, מַחְכְּמָה לְבִינָה, הַגּוֹרֵמַת
 39 תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּבִינָה, נִקְרָאת יְחִיד י"ה וְאֵילּוּ הַשְּׁפָעָה פְּנִימִית מֵהַמִּידוֹת
 40 (הַנִּקְרָאוֹת 'זַעִיר אֲנָפִין' הֵינּוּ פָּנִים זַעִירוֹת, כִּי הַשְּׁפָעָה בְּמִידוֹת הִיא מוֹעֵט

ביאור בדרך אפשר

41 לְגַבֵּי הַשְּׁפָעָה בְּמוֹחִין, וּבִרְ"ת ז"א) לְמַלְכוּת (הַנִּקְרָאת 'נוֹקְבָא', כִּי הִיא בְּחִינַת
 42 'מְקַבֵּל' לְגַבֵּי ז"א הַמְּשַׁפֵּיעַ כְּמוֹ הָאֵשׁה לְגַבֵּי הָאִישׁ), גּוֹרֵמַת תּוֹסֶפֶת אוֹר
 43 בְּמַלְכוּת, הֵינּוּ בְּעוֹלְמוֹת הַמְּקַבְּלִים אֶת הָהָאָרָה וְהַשְּׁפָעָה שֶׁלָּהֶם מֵהַסְּפִירוֹת
 44 דֶּרֶךְ סְפִירַת הַמְּלָכוּת.

45 וְעַל כֵּךְ מְבֹאֵר כַּאֲן שְׁבוּמֵן בֵּית רֵאשׁוֹן
 46 הִיָּה גִילּוֹי אֲלוֹקוֹת עַל-יְדֵי יְחִיד י"ה.
 47 וְאֵילּוּ בְּבֵית שְׁנִי, כְּשֶׁהַמִּצֵּב הִיָּה נַחֲוֹת
 48 יוֹתֵר, הִיָּה גִילּוֹי אֲלוֹקוֹת עַל יְדֵי יְחִיד
 49 ו"ה.

50 וּמְבֹאֵר, שְׁחִרְפֵן שְׁנִי
 51 הַמְּקַדְּשִׁים בֵּית רֵאשׁוֹן וּבֵית שְׁנִי
 52 הוּא עֲנִין מְנִיעַת הַשְּׁפָעָה וְגִילּוֹי
 53 הָאוֹר הָאֲלוֹקִי בְּה"א עֲלָאָה
 54 וְה"א תַּתְּאָה, בְּה"א עֲלִינָה, אוֹת
 55 ה' הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם הוֹי' וְה"א
 56 תַּתְּנוּנָה, אוֹת ה' הַשְּׁנִיָּה שֶׁל שֵׁם הוֹי'
 57 דְּהֵינּוּ, הַשְּׁמַשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
 58 חוֹרְבֵן בֵּית רֵאשׁוֹן הִיא שְׁתַּמּוּרַת הַיְחִיד
 59 וְהַחִיבּוּר בֵּין הָאוֹת י' לְאוֹת ה'
 60 הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם הוֹי' שְׁהִיָּה בְּיַמֵּי בֵּית
 61 רֵאשׁוֹן, הִיָּה הַהִיפֵךְ, הַסְּתַלְקוֹת
 62 הַיּוֹד מִן ה'ה"א עֲלָאָה'
 63 בְּ'בֵית רֵאשׁוֹן', כִּךְ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה
 64 הַשְּׁפָעָה וְהַמְּשַׁכָּה מֵה'י' שֶׁל שֵׁם הוֹי'
 65 לְה' הָרֵאשׁוֹנָה, הַי' עֲלִינָה, הַשְּׁמַשְׁמַעוֹת
 66 הַפְּנִימִית שֶׁל חוֹרְבֵן בֵּית שְׁנִי הִיא
 67 שְׁתַּמּוּרַת הַחִיבּוּר וְהַיְחִידוֹ שֶׁל הָאוֹת ו'
 68 עִם הָאוֹת ה' הָאֲחֲרוֹנָה, הִיָּה לְהִיפֵךְ,
 69 וְהַסְּתַלְקוֹת הַיּוֹד מִן ה'ה"א
 70 תַּתְּאָה' שֶׁלֹּא לְהַשְׁפִּיעַ לָהּ אֲלֵא
 71 לְמַנּוּעַ מִמֶּנָּה אֶת הַשְּׁפָעָה בְּ'בֵית

72 שְׁנִי', דְּכָשֶׁם שְׁבַעֲנִין יְחִיד י"ה הָעֵקֶר וְהַחֲשִׁיכוֹת שֶׁל יְחִיד זֶה
 73 הוּא שְׁתַּהֲיָה הַמְּשַׁכָּת הַיּוֹד בְּה"א עֲלָאָה', כְּמֵבֹאֵר
 74 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת בְּעֲנִין "נִקְוֶדָה בְּהִיכְלָא"¹⁸, נִקְוֶדָה הִיא הַחֲכָמָה
 75 שְׁמַתְּגִילַת כְּנִקְוֶדָה בְּלַבָּד, כְּמוֹ הַחֲבִירָה הָרֵאשׁוֹנִית בְּגִילּוֹי רֵעִין שְׁכֵלִי, וְהִיכְל'
 76 הִיא הַבִּינָה שְׁמַתְּגִילַת בְּאוֹר רַב כְּמוֹ הִיכַל רַחֵב, כְּמוֹ הַבִּינָה שְׁבָה הַנִּקְוֶדָה
 77 הָרֵאשׁוֹנִית מִסְּתַעֲפַת לְרֵעִין שִׁישׁ בּוֹ אוֹרֵךְ וְרוּחַב (וּבְלִקּוּטֵי תוֹרָה) פִּרְשַׁת רֵאָה:
 78 "... שֶׁהַנִּקְוֶדָה מַחִיָּה אֶת הִיכַל שֶׁאֵם אֵין נִקְוֶדָה אֵין הִיכַל מִשְׁמַשׁ כְּלוֹם וּגַם
 79 אִם יִהְיֶה לוֹ בְּחִינַת נִקְוֶדָה זֹו אִם אֵין הִיכַל אֵינוֹ כְּלוֹם, וּלְפִיכֵךְ צָרִיךְ לְהִיּוֹת
 80 שְׁתִּיָּהן כֹּאחֵד וְהֵם תְּרִין רֵעִין דְּלֹא מִתְּפַרְשִׁין לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה", וְכִשְׁהַשְּׁפָעָה

72 שְׁנִי', דְּכָשֶׁם שְׁבַעֲנִין יְחִיד י"ה הָעֵקֶר וְהַחֲשִׁיכוֹת שֶׁל יְחִיד זֶה
 73 הוּא שְׁתַּהֲיָה הַמְּשַׁכָּת הַיּוֹד בְּה"א עֲלָאָה', כְּמֵבֹאֵר
 74 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת בְּעֲנִין "נִקְוֶדָה בְּהִיכְלָא"¹⁸, נִקְוֶדָה הִיא הַחֲכָמָה
 75 שְׁמַתְּגִילַת כְּנִקְוֶדָה בְּלַבָּד, כְּמוֹ הַחֲבִירָה הָרֵאשׁוֹנִית בְּגִילּוֹי רֵעִין שְׁכֵלִי, וְהִיכְל'
 76 הִיא הַבִּינָה שְׁמַתְּגִילַת בְּאוֹר רַב כְּמוֹ הִיכַל רַחֵב, כְּמוֹ הַבִּינָה שְׁבָה הַנִּקְוֶדָה
 77 הָרֵאשׁוֹנִית מִסְּתַעֲפַת לְרֵעִין שִׁישׁ בּוֹ אוֹרֵךְ וְרוּחַב (וּבְלִקּוּטֵי תוֹרָה) פִּרְשַׁת רֵאָה:
 78 "... שֶׁהַנִּקְוֶדָה מַחִיָּה אֶת הִיכַל שֶׁאֵם אֵין נִקְוֶדָה אֵין הִיכַל מִשְׁמַשׁ כְּלוֹם וּגַם
 79 אִם יִהְיֶה לוֹ בְּחִינַת נִקְוֶדָה זֹו אִם אֵין הִיכַל אֵינוֹ כְּלוֹם, וּלְפִיכֵךְ צָרִיךְ לְהִיּוֹת
 80 שְׁתִּיָּהן כֹּאחֵד וְהֵם תְּרִין רֵעִין דְּלֹא מִתְּפַרְשִׁין לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה", וְכִשְׁהַשְּׁפָעָה

11) ד"ה בכה בתבכה תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רפז ואילך). 12) ישעי' מ, א. 13) יל"ש ישעי' רמז תמה. 14) איכה א, ב. 15) סנהדרין קד, ב. 16) איכ"ר ספ"א. יל"ש שם. 17) כמ"ש בוח"א ד"נ ע"ב ובזח"ב ד"ט ע"ב – סה"מ תרכ"ט שם. 18) ראה זח"א ו, רע"א. תקו"ז ריש ת"ה (יט, א). תכ"ח (עב, ב). ועוד. לקו"ת ר"פ ראה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 זו נמנעת וחסרה, יש העלם והסתר וחורבן של בית ראשון כמִוֹכֵן בַּעֲנֵן
 2 יְחִיד וְ"הָ הָעֵקֶר של 'יחוד' זה הוא שְׁתַּהֲיֶה הַמְשַׁכֵּת הַנְּאִ"ו
 3 בְּ"ה"א תַּתְּאָה' וכשהשפעה זו נמנעת וחסרה, יש העלם והסתר וחורבן
 4 של בית שני, כפי שממשיך ומבאר.
 5 וְהַעֲנֵן בְּזֶה, שְׁעַקֵר הַחֲרָבָן
 6 עיקר החיסרון שנגרם עם חורבן בית
 7 המקדש הוא הַחֲסָרוֹן שֶׁנַּעֲשָׂה
 8 בְּה"א של שם הוי"ו שאיננה מקבלת
 9 הארה והשפעה באותה מידה שבה
 10 הייתה מקבלת קודם החורבן (מַצַּד
 11 הַסְּתַלְקוֹת הַיְיִד' בחורבן בית
 12 ראשון, מה שגורם חיסרון בהשפעה
 13 לה' הראשונה או מצד הסתלקות
 14 הַנְּאִ"ו בחורבן בית שני, מה שגורם
 15 חיסרון בהשפעה לה' השנייה),
 16 שְׁזָהוּ שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁹
 17 בגמרא על הכתוב בנבואת חגי אודות
 18 בניין בית המקדש השני אחרי גלות
 19 בבל "וְאָכַבְדָּ" ²⁰ (אף שְׁקָרִינָן
 20 למרות שה'קרי' של הפסוק הוא
 21 "וְאָכַבְדָּה" בתוספת ה', אבל
 22 ה'כתיב' הוא 'אכבד', וזה לשון
 23 הכתוב: "עלו החר והבאתם עץ ובנו
 24 הבית וארצה בו ואכבד קרי' ואכבדה)
 25 אמר ה' ("חֶסֶר ה', והאות ה' היא
 26 בגימטריא חמש, בִּינּוֹן שְׁבִיבִית
 27 שְׁנֵי חֶסְרוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים
 28 האמורים בגמרא שם ("ארון וכפורת
 29 וכרובים אש ושכינה ורוח-הקודש
 30 ואורים ותומים"), ולפי המשמעות
 31 הפנימית חיסרון האות ה' שהיא
 32 מקבלת רק שפע מועט ומצומצם,
 33 הֵינּוּ, שְׁבִיבִית שְׁנֵי הֵיָה חֶסֶר
 34 ההארה והגילוי בְּחִינַת ה'ה"א
 35 עֲלֵאָה' שהוא גילוי נעלה, וְהֵיָה
 36 גילוי אלוקות מועט יותר רק
 37 מִבְּחִינַת ה'ה"א תַּתְּאָה'²¹ בלבד, אֲלֵא שְׁבִיבָה גּוֹפֵא עֲצוּמוֹ הָעֵקֶר
 38 הוא לא החיסרון בה' עילאה, ה'ה' הראשונה של שם הוי"ו, אף שגם בה יש
 39 חיסרון כי אין את ההשפעה מהי"ו מכל-מקום עיקר הַחֲסָרוֹן בְּ"ה"א
 40 תַּתְּאָה', שְׁחָסֵר יְחִיד וְ"הָ ואין השפעה מרובה מהי"ו (שש המידות)
 41 אל ה'ה' (ספירת המלכות). וְהֵינּוּ, שְׁאֲף־עַל־פִּי שְׁגָם עֲכָשׁוּ
 (לְאַחֲרֵי חֲרָבָן בְּיַת שְׁנֵי') יִשְׁנוּ הַחֲסָרוֹן שֶׁל שְׁנֵי
 הַמְקַדְּשִׁים, וחסר גם עניין בית ראשון, יחוד י"ה והמשכה והשפעה מהי"ו
 לה' הראשונה וגם עניין בית שני, יחוד ו"ה והמשכה והשפעה מהוי"ו לה'
 האחרונה שְׁהָרִי גַם בְּזִמָּן בְּיַת שְׁנֵי' אף שהבית עצמו חור ונבנה
 חֶסְרוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שְׁהֵיוּ
 בְּבֵיַת רַאשׁוֹן', כך שגם כל ימי
 בית שני היה נרגש חיסרונו של הבית
 הראשון וְכִינּוֹן שְׁ"כַל מִי שְׁלֵא
 נִבְנָה בֵּית־הַמְקַדֵּשׁ בְּיַמֵּיו
 כְּאֵלוֹ נִחְרַב בְּיַמֵּיו"²², ואף
 שהחורבן היה לפני שנים רבות, כל מי
 שהבית לא נבנה בימיו הרי זה כאילו
 נחרב כעת נִמְצָא, שְׁגָם עֲכָשׁוּ
 אחרי חורבן בית שני יִשְׁנוּ לֹא רַק
 הַחֲסָרוֹן בְּיַת שְׁנֵי' (שְׁעֲנִינוּ
 יְחִיד וְ"הָ כַּמְבוּאֵר לַעֲלִי), אֲלֵא
 כעת ישנו גַם חֶסְרוֹן בְּיַת
 רַאשׁוֹן' (שְׁעֲנִינוּ יְחִיד י"ה
 כַּמְבוּאֵר לַעֲלִי), ונמצא ששני היחודים
 חסרים מְכַל־מְקוֹם עֵקֶר
 הַחֲסָרוֹן כעת, אחרי חורבן בית שני
 הוא הָעֵדֶר יְחִיד וְ"הָ מה שגורם
 לחיסרון המשכה והשפעה בה' השנייה,
 ה' תַּתְּאָה.
 וְעַל זֶה מְבִיא אַדְמוֹר מַהְרַ"ש
 בַּמַּאמֵר הַנוֹכַח מֵהַ שְׁאֲמָרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל²³ בַּגְּמָרָא וְכוּהָר
 עַל הַפְּסוּקָה²⁴ בְּהוֹשַׁע "וְלֹא
 אָבוּא בְּעִיר", "נִשְׁבַּע ה'
 שְׁלֵא יִכְנַס לְהַשְׁרֹת אֶת שְׁכִינֹתוֹ
 בִּירוּשָׁלַיִם שְׁלֵא מַעְלָה יְרוּשָׁלַיִם
 הַרוּחָנִית עַד שְׁיִכְנַס לְהַשְׁרֹת אֶת
 שְׁכִינֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם שְׁלֵא מַטָּה
 יְרוּשָׁלַיִם הַגְּשֵׁמִית תִּחְלָה", ולפי
 פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים, כוונת המדרש היא
 בִּירוּשָׁלַיִם שְׁלֵא מַעְלָה הֵינּוּ
 בְּחִינַת בִּינָה, וְיְרוּשָׁלַיִם שְׁלֵא מַטָּה הֵינּוּ בְּחִינַת הַמְּלָכוּת²⁵,
 וְעֲנִינָן "שְׁלֵא יִכְנַס בִּירוּשָׁלַיִם שְׁלֵא מַעְלָה לְהַשְׁפִּיעַ גִּילּוֹי וְהַמְשַׁכֵּת
 אֲלוּקוֹת בְּסִפְרֵת הַבִּינָה עַד שְׁיִכְנַס בִּירוּשָׁלַיִם שְׁלֵא מַטָּה תִּחְלָה
 לְהַשְׁפִּיעַ גִּילּוֹי וְהַמְשַׁכֵּת אֲלוּקוֹת בְּסִפְרֵת הַמְּלָכוּת" הֵינּוּ שְׁאֵי־אֶפְשָׁר
 לְהִיּוֹת לֹא יִתְכַּן שִׁיהִיָּה יְחִיד 'חֻקְמָה־וּבִינָה' הַשְּׁפַעָה מִיּוֹד, סְפִירַת

(19) יומא כא, ב. (20) חגי א, ח. (21) לקו"ת דרושי ר"ה נז, ג. (22) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א. מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. (23) תענית ה, א. זח"ג טו, ב. (24) הושע יא, ט. (25) פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) ספ"ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לה' החכמה, לה' ספירת הבינה בלי שְׁיִהְיֶה יחוד זְעִיר־אֲנָפִין וְנוֹקְבָא'
 2 לְפָנֵי־זֶה.
 3 וּמְבָאָר עוד אדמו"ר מהר"ש במאמר, שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׂחֻמְמָה־
 4 וּבִינָהּ הֵם "תְּרִין רַעֲיוֹן דְּלֵא מְתַפְּרִישִׁין"²⁶, שני חברים שלא
 5 נפרדים אלא משלימים זה את זה
 6 וצריכים זה לזה, ולכן הם דבוקים זה
 7 בזה ללא יכולת הפרדה (ובספר מאמרי
 8 אדמו"ר הזקן – פרשיות ע' תקכה:
 9 "שבינה אי אפשר להיות לבד בלא
 10 חכמה, כנודע שבחינת חכמה הוא
 11 בחינת כח השכל לבד ומקורו וכו',
 12 ובחינת בינה הוא בחינת התפשטות
 13 השכל באורך ורוחב כביאור היטב אין
 14 ומה וכו', לזאת אי אפשר להיות בחינת
 15 בינה בלא חכמה כמו שאי אפשר
 16 להיות התפשטות השכל בלי כח ומקור
 17 וכו'"), ובלשון זוהר ו"זְיוּגֵיגֵיהוּ
 18 תְּדִיר"²⁷, וזיווגם תמיד, כלומר
 19 שיחוד חכמה ובינה, השפעה והמשכה
 20 מהחכמה אל הבינה, איננה רק בזמנים
 21 מיוחדים שבהם יש תוספת אור מלבד
 22 ההשפעה על דרך הרגיל, ואם כן
 23 לכאורה הדבר לא תלוי בכך שקודם
 24 לכן יש יחוד של זעיר־אנפין והמלכות,
 25 האותיות ו' והה' האחרונה, ההסבר
 26 לכן הוא שאמנם יש יחוד חכמה ובינה
 27 שהוא תמיד, אבל הִרִי זֶה היחוד
 28 התמידי הקיים תמיד רק יחוד
 29 חֲצוּנֵי זה אמנם יחוד' שמשמעותו
 30 השפעה פנימית קרובה אבל ביחודים'
 31 עצמם הכוונה ליחוד חיצוני' שהוא
 32 קִיּוּם וְחֵיּוֹת הַעוֹלָמוֹת, עד כמה שנצרך לצורך קיום העולמות ולא
 33 יחוד פנימי' שמביא תוספת אור והשפעה שְׁיִשְׁנוּ היחוד החיצוני גַּם
 34 בְּזִמַּן הַגְּלוּת, ועל כך נאמר שיחוד חכמה ובינה הוא תמיד, אֲבָל בְּכַדִּי
 35 שְׁיִהְיֶה יחוד פְּנִימִי דְּחֻמְמָה־וּבִינָה', יחוד הממשיך תוספת אור
 36 מרובה, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר "וְלֹא אָבּוּא בְּעִיר", וכדרשת חכמינו
 37 ז"ל האמורה לעיל שְׂצָרִיף לְבּוֹא ל"ירושלים של מטה תחלה",
 38 שְׂהוּא עֲנִין יחוד זְעִיר־אֲנָפִין וְנוֹקְבָא' ורק לאחר מכן יכול להיות
 39 יחוד פנימי של חכמה ובינה, ונמצא שעיקר החיסרון וההעדר של גילוי
 40 האלוקות בזמן הגלות הוא החיסרון של יחוד ז"א ונוקבא, המידות והמלכות,
 41 כמבואר לעיל.

(26) ראה זהר ח"ב נו, א. ח"ג ד, א. (27) ראה זה"ג (אד"ז) רצ, ב. עץ חיים שער הכללים פ"ג.ג. (28) רמב"ם סוף הל' מלכים. (29) תענית כג, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המדבר, שְׁמוֹרָה עַל מַעַלְתוֹ של המדבר את דברי התורה, ובעניינו היינו
 2 עצמות האלוקות, שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מְשַׁנִּיְהֶם השניים שאודותם מדובר,
 3 היינו למעלה מדרגת האלוקות של שם הוי' ולמעלה מדרגתו של משה רבינו,
 4 שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ שְׁמַתָּן תּוֹרָה הִזָּה 'בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'³⁵ של
 5 ההכנות שבני ישראל התכוננו למתן
 6 תורה (כמבואר בדברי חכמינו ז"ל
 7 בגמרא), וְעַל-דֶּרֶךְ מָה
 8 שְׁנֵאָמַר³⁶ נבואות הושע 'יְחִינּוּ
 9 מִיָּמִים, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יִקְמְנוּ
 10 וְנַחֲיָה לְפָנָיו', וְכִמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
 11 לְעֵיל³⁷ במאמר דיבור-המתחיל
 12 'תפלה למשה' שנאמר ב"ג תמו שנה
 13 זו, תשכ"ט, ש"י'ימים" הֵם שְׁנֵי
 14 הַגְּלוּיִים ד'מִמְלָא כָּל עֲלָמִין'
 15 וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, וְיָוִם
 16 הַשְּׁלִישִׁי" הוא גְּלוּי עֲצֻמוֹת
 17 אוּר-אֵין-סוֹף שְׁלֹמְעֵלָה
 18 מְשַׁנִּיְהֶם (לְמַעַלָּה גַם מִבְּחִינַת
 19 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' הַכְּלָלִי).
 20 וכמבואר שם בהרחבה, בהתגלות האור
 21 האלוקי יש שלש דרגות כלליות,
 22 'ממלא כל עלמין', 'סובב כל עלמין'
 23 ועצמות אור-אין-סוף שלמעלה
 24 משתיקן. 'ממלא' הוא האור המתלבש
 25 בעולמות ובנבראים להחיות כל נברא
 26 וכל עולם לפי ערכו, 'סובב' הוא האור
 27 האלוקי שלמעלה מהתלבשות
 28 בעולמות ו'סובב' ו'מקיף' על כל
 29 העולמות בשוה, ועצמות האין-סוף
 30 היא למעלה מהעולמות לגמרי, ועל כך
 31 מבואר שהדבר נרמז בכתוב 'חיינו
 32 מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה
 33 לפניו, 'יומיים' הם שני הגילויים של 'ממלא' ו'סובב', ויום השלישי' הוא
 34 גילוי עצמות האין-סוף.
 35 וְעַל-פִּי-זֶה לפי האמור שדווקא ארבעת החומשים הראשונים כתובים
 36 בסגנון של 'שלישי המדבר' כי הם גילוי של עצמות האין-סוף וְנִמְצָא
 37 לְכַאוּרָה שְׁסֹפֵר דְּבָרִים הוּא בָּאֵפֶן שֶׁל יְרִידָה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ
 38 ירידה גדולה מאוד, ללא כל יחס והשוואה לְגַבִּי אַרְבַּעַת הַסְּפָרִים
 39 שְׁלֹפְנֵי-זֶה כי רק ספר דברים 'משנת תורה' לא נאמר באופן של 'שלישי
 40 המדבר'.
 41 אֵפֶן מִצַּד שְׁנֵי בָּאֵמֶת לַאֲמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר יֵשׁ מַעַלָּה יְתָרָה בְּסֹפֵר

1 וההשפעה לה' תתאה, ה' השניה של שם הוי' קָשׁוּר גַּם עִם מָה
 2 שְׁכַתּוּב³⁰ בתחילת פרשת השבוע, פרשת דברים "אֵלֶּה הַדְּבָרִים
 3 אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה גו', שְׁזוּהִי מִלִּים אֵלוֹ הֵם תְּחִלַּת סֹפֵר
 4 דְּבָרִים, הַנִּקְרָא גַם 'מְשַׁנֵּה תּוֹרָה' כי בו משה רבנו חזר ואומר דברים
 5 שנאמרו בחומשים הקודמים, כפי
 6 שממשוך לבאר את משמעות העניין
 7 לפי פנימיות הדברים.
 8 דְּהִנֵּה, אמרו חכמינו ז"ל בגמרא
 9 "מְשַׁנֵּה תּוֹרָה, מֹשֶׁה מִפִּי
 10 עֲצָמוֹ אָמְרוּ"³¹, וכמבואר בגמרא
 11 שהדבר נלמד מהשניו בין נוסח דברי
 12 התוכחה שבחומש ויקרא לאלו
 13 שבחומש דברים, וכפירוש רש"י
 14 שבחומש ויקרא משה רבינו 'עשה
 15 שליח לומר כך אמר לי הקדוש-בורך'
 16 הוא שהרי אמר בלשון נתתי והפקדתי
 17 ושלחתי מי שהיכולת בידו לעשות,
 18 אבל ב'משנה תורה' (חומש דברים)
 19 כתיב יככה ה' ידבק ה' בך, משה אמר
 20 מאליו אם תעברו על מצוותיו הוא
 21 יקפיד עליכם" אבל אין אלו דברים
 22 שהמציא בעצמו חסודשולם אלא גם
 23 חלקים אלה שאמר מעצמו וּבְרוּחַ
 24 הַקֹּדֶשׁ מֹשֶׁה אמר 'מפי עצמו' דברים
 25 שקיבל ברוח הקודש (בְּדֹאֵתָא
 26 כְּמוֹבַ בְּתוֹסְפוֹת'³² על הגמרא
 27 שם), מֵה-שְׁאֵין-כֵּן אַרְבַּעַת
 28 הַסְּפָרִים שְׁלֹפְנֵי-זֶה, החומשים
 29 בראשית-שמות-ויקרא-במדבר שֶׁלֹּא
 30 כְּתֻבָּם מֹשֶׁה כְּמִדְּבַר בְּעַד
 31 עֲצָמוֹ, ב'גוף ראשון' (אני) אֵלָא
 32 כל ארבעת החומשים הקודמים
 33 כתובים כְּשִׁלְשִׁי הַמְּדַבֵּר בְּעַד
 34 מָה שְׁכַתּוּב בַּסּוּפִים רבים בתורה "וְיַדְבֵּר ה' אֵל מֹשֶׁה", וסגנון
 35 הדברים הוא ש'שלישי' מדבר אודות השניים, הקדוש-בורך הוא ומשה רבינו,
 36 וה'שלישי' האומר את התורה הִינּוּ, שְׁעֲצָמוֹת הַמְּאֻצִּיל הקדוש ברוך
 37 הוא בעצמו שהוא הבורא (וכשמדובר על נבראים עליונים ביותר, עולם
 38 האצילות, לא משתמשים בלשון 'בורא' שמשמעו בורא מציאות נפרדת
 39 מהבורא אלא בלשון 'מאציל' שמשמעו 'מאציל' מציאות' שבטלה האלוקות
 40 ביטול מוחלט) מְסַפֵּר אֲוֹדוֹת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַיְוָי אֵל מֹשֶׁה.
 41 וְזֶהוּ גַם דִּיּוּק הַלְשׁוֹן "שְׁלִישִׁי"³⁴ האמור בעניין זה, 'שלישי

(30) ריש פרשתנו. (31) מגילה לא, ב. (32) ד"ה משה – שם. (33) רמב"ן בהקדמתו לפירושו עה"ת. (34) ראה אוה"ת פרשתנו ע' ב. (35) שבת פח, א. (36) הושע ו, ב. (37) ד"ה תפלה למשה דיי"ג תמוז ס"ד (לעיל ס"ע 44 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

1 דְּבָרִים לְגַבִּי אַרְבַּעַת הַסְּפָרִים שֶׁלִּפְנֵי-זֶה וּבְנִיגוּד לַאֲמֹר, סֵפֶר
2 דְּבָרִים דּוּקָא יוֹתֵר נִעְלָה מֵאַרְבַּעַת הַסְּפָרִים הַקְּדוּמִים, כִּי שִׁמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר.
3 דְּהֵנָּה, עֲנִינוּ שֶׁל 'מִשְׁנֵה תוֹרָה' הוּא לְבָאֵר וּלְפָרֵט וְלִהְיֵסְבִיר יוֹתֵר
4 אֶת עֲנִינֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁהֵיוּ צְרִיכִים בְּאֹר³⁸ עַד שֶׁנֶּאֱמַר סֵפֶר
5 דְּבָרִים, וְהֵינּוּ, הֵן בְּנוֹגַע
6 לְעֲנִינֵים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּאַרְבַּעַת
7 הַסְּפָרִים הַחֹמְשִׁים שֶׁלִּפְנֵי-זֶה,
8 שֶׁבְּ'מִשְׁנֵה תוֹרָה' חוֹמֵשׁ דְּבָרִים
9 נוֹסְפוּ בָּהֶם עוֹד כְּמֵה פְּרָטִים
10 שְׁלֵא נֶאֱמָרוּ בְּאוֹתָם נוֹשְׂאִים עִצְמָם כִּי
11 שֶׁבָאוּ בְּאַרְבַּעַת הַחֹמְשִׁים הַקְּדוּמִים,
12 וְהֵן בְּנוֹגַע לְעֲנִינֵים חֲדָשִׁים
13 שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְרֵאשׁוֹנָה בְּ'מִשְׁנֵה
14 תוֹרָה' וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ כָּלֵל
15 בְּאַרְבַּעַת הַסְּפָרִים שֶׁלִּפְנֵי-זֶה.
16 וְנִמְצָא, שֶׁכְּלָלוֹת עֲנִין סֵפֶר
17 דְּבָרִים שְׁבוּ פִירוֹט הַדְּבָרִים הוּא
18 'הִלְכָה לְמַעֲשֵׂה' שֶׁצְרִיכָה לְהִיֹּת
19 דּוּקָא בְּצוּרָה מְבֹרָרָה וּמְפֹרָשָׁת,
20 שֶׁעֲנִינוּ שֶׁל הַמַּעֲשֵׂה בּוֹעֵל
21 בְּסִפְרֵי־תוֹרָה הוּא סִפְרֵי־תוֹרָה
22 הַמְּלָכוֹת כִּמְבֹאֵר בְּקִבְלָה וּחְסִידוֹת
23 הַסִּפְרֵי־תוֹרָה חֲכָמָה-בֵּינֵיהֶם דַּעַת הֵם עֲנִין
24 הַמוֹחֵץ (הַשְּׂכֵל), הַסִּפְרֵי־תוֹרָה חֲסֵד
25 גְּבוּרָה-תְּפָאֵרָה-נִצְחָה-הוֹרֵי-יְסוּד הֵם עֲנִין
26 הַמִּידוֹת (הַרְגֵשׁ), וּסְפִירַת הַמְּלָכוֹת
27 שֶׁהֵיא אֲחֻרָנָה וְהַתְּחִלָּה מִבֵּין
28 הַסִּפְרֵי־תוֹרָה הֵיא עֲנִין הַמַּעֲשֵׂה (כֶּסֶם
29 שֶׁבְּכוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמַּעֲשֵׂה הוּא עֲנִין
30 חִיצוֹנִי וְנִחוּץ לְעוֹמַת הַשְּׂכֵל וְהַרְגֵשׁ).
31 וְזֶה גַם הַהִסְבֵּר הַפְּנִימִי לְכַךְ
32 שֶׁסֵּפֶר דְּבָרִים שֶׁהוּא סֵפֶר
33 חֲמִישִׁי וְאַחֲרוֹן בְּסִדְרַת חוֹמְשֵׁי
34 הַתּוֹרָה, הוּא כְּנֶגֶד "ה"א
35 תְּתָאָה³⁹, ה' תְּתִנּוּנָה, ה' אַחֲרוֹנָה
36 שֶׁל שֵׁם הוּי', סִפְרֵי־תוֹרָה הַמְּלָכוֹת וְאִף שֶׁבְּסִדְרַת הַסִּפְרֵי־תוֹרָה הַמְּלָכוֹת הֵיא,
37 כְּאֲמֹר, הַסִּפְרֵי־תוֹרָה הַמְּלָכוֹת הַתְּחִלָּה בִּיּוֹתֵר, אֲבָל בְּעֵינֵינוּ שֶׁיִּיכּוֹת שֶׁל סֵפֶר
38 דְּבָרִים דּוּקָא לְסִפְרֵי־תוֹרָה הַמְּלָכוֹת, מְלֻמַּד עַל מַעֲלָתוֹ הַמִּיּוֹחֵד, כִּי שִׁמְשִׁיךְ
39 וּמְבַאֵר.
40 וּמוֹכֵן גַּם עַל-פִּי מֶאֱמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴⁰ לֵאמֹר, עַל הַכְּתוּב בְּמִשְׁלֵי
41 "חִצְבָה עֲמוּדֶיהָ שִׁבְעָה" 41 - אֵלּוּ שִׁבְעָה סִפְרֵי תוֹרָה, כִּי

ביאור בדרך אפשר

42 פְּרָשָׁת "וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרוֹן" שֶׁבְּפִרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתוֹ הֵיא סֵפֶר
43 לְעֲצָמוֹ, וְנִמְצָא שֶׁסֵּפֶר בְּמִדְבָר לְבָדוּ נִחְלַק לְשִׁלְשָׁה סִפְרִים
44 אֶחָד, מִתְּחִילָתוֹ עַד "בְּנִסְעֵ מִן-הַמַּחֲנֶה", הַשְּׁנַי פְּסוּקֵי "וַיְהִי בְּנִסְעוֹ" וְהַשְּׁלִישִׁי
45 מ'וַיְהִי הַעֵם" עַד סוֹף הַסֵּפֶר, וַיְחַד עִם שְׁאָר אַרְבַּעַת הַסִּפְרִים
46 בְּרֵאשִׁית-שְׁמוֹת וַיִּקְרָא דְּבָרִים יִשְׁנָם
47 בְּתוֹרָה שֶׁכְּתֹב לְשִׁבְעָה סִפְרִים,
48 וְעַל-פִּי-זֶה הֵנָּה אַרְבַּעַת
49 הַסִּפְרִים הַרֵאשׁוֹנִים (שֵׁהם)
50 שֶׁשָּׂא סִפְרִים בְּרֵאשִׁית-שְׁמוֹת:
51 וַיִּקְרָא וּשְׁלוֹשַׁת סִפְרֵי סֵפֶר בְּמִדְבָר)
52 הֵם ו' קִצְּוֹת דְּזַעֲרֵי-אַנְפִּין
53 כְּלָלוֹת הַמִּידוֹת נִקְרָאוֹת כְּאֲמֹר, זַעֲרֵי
54 אַנְפִּין וְכֵן הַדְּגֵשׁ הוּא עַל כְּלָלוֹת
55 הַמִּידוֹת כְּמִצִּיאוֹת אֶחָת שֶׁכְּמוֹ לְכָל דְּבַר
56 יֵשׁ לָהּ שֵׁשׁ קִצְּוֹת (מִזוּרָה, מְעַרְב, צִפּוֹן,
57 דְּרוֹם, מַעֲלָה וּמִטָּה), וְסֵפֶר דְּבָרִים
58 (שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי הַבֵּא אַחֲרֵי שֵׁשׁ
59 הַסִּפְרִים הָאֲמֹרִים) הוּא בְּחִינַת
60 הַמְּלָכוֹת⁴² שֶׁבְּסִדְרַת הַסִּפְרֵי־תוֹרָה בָּאָה
61 אַחֲרֵי שֵׁשׁ הַמִּידוֹת הַנִּקְרָאוֹת זַעֲרֵי
62 אַנְפִּין. וְכֵאֲמֹר, לְעֵינֵינוּ הַדְּגֵשׁ הוּא
63 מַעֲלַת הַמְּלָכוֹת בִּיחֹס לְסִפְרֵי־תוֹרָה
64 הַקְּדוּמוֹת לָהּ, כִּי שִׁמְשִׁיךְ וַיְהִי
65 יָדוּעַ בְּקִבְלָה וּחְסִידוֹת שֶׁשָּׂרֵשׁ
66 סִפְרֵי־תוֹרָה הַמְּלָכוֹת הוּא בְּסִפְרֵי־תוֹרָה
67 הַפְּתוּרָה בְּחִינַת 'כְּתוּר עֵלְיוֹן'
68 שֶׁלְמַעֲלָה מִכָּל הַסִּפְרֵי־תוֹרָה אֶפְּלוֹ
69 סִפְרֵי־תוֹרָה הַחֲכָמָה שֶׁהֵיא הַסִּפְרֵי־תוֹרָה
70 עֵלְיוֹנָה וְהַרֵאשׁוֹנָה בְּסִדְרַת הַסִּפְרֵי־תוֹרָה (כְּמוֹ
71 שֶׁהַכְּתוּר הַגִּשְׁמִי הוּא מִעַל הָרֵאשׁ
72 וְהַמּוֹחַ).

73 וְזֶהוּ הָאֲמֹר לְעִיל עַל הֵייתְרוֹן שֶׁל
74 סֵפֶר דְּבָרִים לְגַבִּי הַסִּפְרִים שֶׁקְדָמוּ לוֹ
75 הוּא גַם תּוֹכֵן וְעֲנִין הַעֲלִי הַמִּיּוֹחֵד
76 שֶׁבְּ'הִלְכָה שְׁבַת-תּוֹרָה' (עֲנִינוּ
77 שֶׁל 'מִשְׁנֵה תוֹרָה') לְגַבִּי כְּלָלוֹת עֲנִין הַתּוֹרָה (אַרְבַּעַת
78 הַסִּפְרִים שֶׁלִּפְנֵי-זֶה), כְּמֶאֱמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁴³ בְּגִמְרָא אֹדוֹת
79 מַעֲלָתוֹ שֶׁל דוֹד הַמְּלָךְ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ, בְּסִפְרַת שְׁמוּאֵל "וַיְהִי עִמּוֹ⁴⁴ שֶׁהִלְכָה
80 כְּמוֹתוֹ", כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא לְגַבִּי הַשְּׁבָחִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ עַל דוֹד הַמְּלָךְ, "הֵנָּה רֵאִיתִי
81 בֶן לִישִׁי בֵּית הַלְחָמִי יוֹדֵעַ נֶגְן וְגִיבּוֹר חֵיל וְאִישׁ מִלְחָמָה וְנִבּוֹן דְּבַר וְאִישׁ תּוֹרָה
82 וְה' עִמּוֹ וְגו''", שֶׁהַכּוֹנֵן לְמַעֲלוֹת בְּלִימוֹד הַתּוֹרָה, יוֹדֵעַ נֶגְן - שִׂידֵעַ לְהִישָׁאֵל,

(38) אברבנאל בהקדמתו לפרשתנו – הובא באוה"ת שם ע' ד. (39) לקו"ת (טעהמ"צ) להאריז"ל פ' האזינו – הובא באוה"ת שם. (40) שבת קטז, א. (41) משלי ט, א. (42) אוה"ת שם. (43) סנהדרין צג, ב. (44) שמואל"א טז, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גיבור - שיודע להשיב, איש מלחמה - שיודע לישא וליתן במלחמתה של
 2 תורה, איש תואר - שמראה פנים בהלכה, ובנון דבר - שמבין דבר מתוך
 3 דבר, וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, ומבואר על כך בחסידות שהכוונה
 4 כי כדי לברר את ההלכה לאמיתתה לא די בחכמה אנושית ובהבנה טובה
 5 בתורה על פי השכל אלא צריך להיות
 6 'והוי' עמו, להיות מחובר באלוקות
 7 שבתורה, שָׁזָהוּ לְמַעַלָּה יוֹתֵר
 8 מְהֵעֲנֵנּוּ ד' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי דְבָרֵי
 9 אֱלֹקִים חַיִּים⁴⁵, כמאמר חכמינו
 10 ו"ל שגם הדעה בתורה שלא נפסקה
 11 הלכה כמותה היא דבר ה' שְׁעֲנִינוּ
 12 של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'
 13 בְּסִפְרוֹת הוּא סִפְרֵי
 14 הַבִּינָה⁴⁶, וְלִמְעַלָּה גַם מִדְרָגַת
 15 הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּכַחַיִּנַּת
 16 חֻקָּמָה, כְּמֵאמַר⁴⁷ הַזוֹהַר
 17 אוֹרֵיטָא מְחַקְמָה נְפֻקָּת, הַתּוֹרָה
 18 מִחֲמַתּוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יֵצֵא
 19 וְנִמְשָׁכָה עַד לְכַחַיִּנַּת חֻקָּמָה
 20 הָעֵלְיוֹנָה ד' אֲדָם-קְדָמוֹן', כמבואר
 21 בקבלה וחסידות, כשם שלכל עולם
 22 ומדרגה פרטיית ביסוד ההשתלשלות/
 23 קדם רצון להתהוות עולם ומדרגה זו,
 24 כן גם ביחס לכללות כל סדר
 25 ההשתלשלות קדם רצון כללי, והוא
 26 מדרגת 'אדם קדמון' ('א"ק'), הנקרא
 27 גם 'אור כללי' (שלמעלה מהתחלקות
 28 לפרטים מוגדרים) בו כל הנבראים
 29 נסקרים בסקירה-מחשבה אחת כללית,
 30 שְׁזָהוּי חֲכֻמָּה כְּפִי שֶׁהִיא בְּכַחַיִּנַּת
 31 'אדם קדמון' הַבְּחִינָה ד' שְׁלִישִׁי
 32 הַמְדַבְרִי⁴⁸ (וּבַתּוֹרָה גּוֹפֵא
 33 עֲצֻמָּה הוּא עֲנִין "שְׁלִישִׁי"
 34 הַמְכַרִּיעַ"⁴⁹ במקום שיש שתי
 35 דעות, והוא למעלה משיניהם), וְאֵלֹהֵי עֲנִין הַהִלְכָה הוּא בְּדַרְגָּה
 36 נְעִלְיָת עוֹד יוֹתֵר⁵⁰ אִפְלוּ מִהַחֲכֻמָּה דָאֲדָם-קְדָמוֹן.
 37 וְכִלְלוֹת הָעֲנִין בְּזָה, מעלת ההלכה על כל שאר חלקי התורה שְׁעֲנִין
 38 הַהִלְכָה הוּא הַמְשַׁכְּתָה וְהַתְּלוּת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן הָאֱלֹקִי לְכַחַיִּנַּת
 39 הַמַּעֲשֶׂה בְּעוֹלָם לְמַטָּה, וְיודוּעַ שְׁכָדֵי לְפַעוּל הַהַמְשָׁכָה שֶׁל

(45) עירובין יג, ב. וש"נ. (46) ראה סה"מ תרכ"ז ע' דש ואילך. (47) זח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ועוד. (48) אוה"ת שם ע' ה. (49) ראה שבת לט, סע"ב. וש"נ. וראה סה"מ תרכ"ז ע' שז ואילך. המשך תרס"ו ע' תלד ואילך. ובכ"מ. (50) ראה גם תו"מ סה"מ טבת ע' רלה. (51) ראה גם אוה"ת שם ע' ז. (52) זח"ב קסא, רע"ב. (53) ראה זח"ג יא, ב. וראה גם לקו"ת חוקת נו, סע"ג ואילך. (54) ראה זח"ג (רע"מ) רכב, ב. לקו"ת שלח מז, ג. נא, א. (55) מכאן ואילך - ראשי פרקים בלבד (המור"ל).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַעֲנִין בְּזָה⁵⁵ כַּמְצוּיין בהערות המוציאים לאור, מכאן ואילך נרשמו
2 ראשי-פרקים בלבד, דְּהִגָּה בְּתִיב⁵⁶ בתורה, בפרשת ניצבים, הַנְּסִתְרוּת
3 לַהַרְוֹי אֶלְקִינוּ וְהַנְּגִלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ, "הַנְּסִתְרוּת" הוא החלק
4 הראשון של שם הוי' עֲנִין י"ה דָּשֵׁם הַרְוֹי⁵⁷, שְׁעַנְיָנָם בְּעִבְדָּה
5 בעבודת ה' של כל אחד ואחד הוא
6 כדברי הוזהר "דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ"⁵⁷ 1 כְּתִיב⁵⁶ הַנְּסִתְרוּת לַהַרְוֹי אֶלְקִינוּ, וְהַנְּגִלוֹת לָנוּ
7 דְּבִמֹחָא וּלְבָא דְּכָל חַד וְחַד 2 וּלְבָנֵינוּ, "הַנְּסִתְרוּת" הוא עֲנִין י"ה שֵׁל שֵׁם
8 לְפִיּוֹם שְׁעוּרָא דִּילֵיהּ"⁵⁸, אהבה 3 הַרְוֹי⁵⁷, שְׁעַנְיָנָם בְּעִבְדָּה הוא "דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ"⁵⁷
9 ויראה שבמוחו ולבו של כל אחד ואחד
10 לפי השיעור (המידה והיכולת) שלו
11 הֵינּוּ, שְׂיֵשׁ בְּזָה חִלּוּקֵי דְּרַגּוֹת
12 כּוֹי, שְׁהַרִי אִין כָּל הַשְּׁכָלִים
13 וְהִדְעוֹת שֵׁל כָּל בְּנֵי הָאָדָם שְׁוֹת, 7 אָדָם זֶה מִתְּפַעֲל וּמִתְּעוֹרֵר מִמָּה שְׁמִתְּפַעֲל
14 וְאִין שְׁכָל אָדָם זֶה מִתְּפַעֲל 8 וּמִתְּעוֹרֵר שְׁכָל חֲבֵרוֹ (כְּמוֹ שְׁכֹתוֹב בְּהַקְדַּמַת סִפּוֹר
15 וּמִתְּעוֹרֵר מִמָּה שְׁמִתְּפַעֲל 9 הַתְּנִינְא), "וְהַנְּגִלוֹת" הוא עֲנִין ו"ה שֵׁל שֵׁם הַרְוֹי,
16 וּמִתְּעוֹרֵר שְׁכָל חֲבֵרוֹ (כְּמוֹ 10 שְׁעַנְיָנָם בְּעִבְדָּה הוא קִיּוֹם תּוֹרָה וּמִצְוֹת
17 שְׁכֹתוֹב בְּהַקְדַּמַת סִפּוֹר הַתְּנִינְא 11 בְּמַעֲשֵׂה בְּפַעֲל⁵⁹, שְׁבָזָה שְׁוִים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
18 לעניין ההבדל בין לימוד דברי מוסר
19 בספרים לשמיעת דברי מוסר פנים אל
20 פנים), "וְהַנְּגִלוֹת" והרי תחילת
21 המילה היא באותיות ו"ה, הוא החלק
22 השני של שם הוי' עֲנִין ו"ה דָּשֵׁם
23 הַרְוֹי, שְׁעַנְיָנָם של אותיות ו"ה של
24 שם הוי' בְּעִבְדָּה הַרוּחָנִית של
25 האדם הוא קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
26 בְּמַעֲשֵׂה בְּפַעֲל⁵⁹, שְׁבָזָה 18 "וְהַנְּגִלוֹת", ו"ה שֵׁל שֵׁם הַרְוֹי. וְעַל-דִּי-זֶה
27 בעניין המעשה, בניגוד לעניין ההבנה
28 שְׁוִים כָּל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל.
29 וְכִיּוֹן שְׁכָל הַעֲנַנְיָנִים שִׁתְּגַלוֹ
30 לעתיד לבוא, בימות המשיח תְּלוּיִים
31 בְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעִבְדוֹתֵנוּ בְּקִיּוֹם
32 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל-יַדִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
33 כָּל זְמַן מְשֻׁךְ הַגְּלוּת⁶⁰, וככל
34 שבני ישראל מוסיפים בלימוד התורה
35 וקיום המצוות בפועל בזמן הגלות, כך
36 יגדל ויתוסף גילוי האלוקות לעתיד
37 לבוא, מוֹבָן, שְׁכַדִּי לְפַעֲלוֹ
38 לְמַעֲלָה יְחִיד ו"ה תּוֹסַפַּת
39 המשכת אלוקות במידת המלכות
40 (שְׁבַעֲנִין זֶה בַּהֲעֵר הַמִּשְׁכָּה
41 הַנוֹסַפַּת בְּמִידַת הַמִּלְכוּת תְּלוּי עַקֵר הַחֲוִרְבָן כאשר המשכה זו קיימת,

(56) נצבים כט, כח. 57) ראה זח"ג (רע"מ) קכג, ריש ע"ב. תקו"ז ת"י (כה, ב). ת"ע (קכט, א). 58) זח"א קג, א. 59) תניא אגה"ת ספ"ד. 60) תניא רפ"ז. 61) חגי ב, ט. וראה זח"א כח, א. 62) ירמ"י לא, כא. 63) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. 64) ישעי' מ, ה.

ביאור בדרך אפשר

1 וְכַפִּי שְׁמַכְאֵר אֲדַמּוּר
2 הָאֲמַצְעִי⁶⁵ אֵת מִשְׁמְעוֹת הַכְּתוּב
3 עַל-פִּי חִסְדוֹת שְׁאֲפִילוּ הַדּוֹמָם
4 הַגְּשָׁמִי הַבֶּשֶׂר יַרְגִּישׁ (וְדוֹעַט
5 אֲנֵהְעֵרֶן יִכִּיר וַיִּשְׁמַע' וִיקלוֹט) כִּי
6 פִּי הַיְיָ דָּבָר, שֶׁכֵּל קִוּם הָעוֹלָם

1 הָאֲמַצְעִי⁶⁵ שְׁאֲפִילוּ הַדּוֹמָם הַגְּשָׁמִי יַרְגִּישׁ (וְדוֹעַט
2 אֲנֵהְעֵרֶן) "כִּי פִי הַיְיָ דָּבָר", כְּבִיאַת גּוֹאֵל צָדֵק,
3 גּוֹאֵל רֵאשׁוֹן, מִשֶּׁה רַבְּנוֹ, שֶׁהוּא גּוֹאֵל אַחְרוֹן⁶⁶,
4 עָלָיו נֶאֱמָר⁶⁷ וְדוֹד עַבְדֵי נִשְׂאֵי לָהֶם לְעוֹלָם.

ביאור בדרך אפשר

7 הוּא דְבַר ה', כְּבִיאַת גּוֹאֵל
8 צָדֵק, גּוֹאֵל רֵאשׁוֹן, מִשֶּׁה
9 רַבְּנוֹ, שֶׁהוּא גּוֹאֵל אַחְרוֹן⁶⁶,
10 עָלָיו עַל הַגּוֹאֵל הָאֲחֵרִין נֶאֱמָר⁶⁷
11 וְדוֹד עַבְדֵי נִשְׂאֵי לָהֶם
12 לְעוֹלָם.

(65) ראה תו"ח תצוה תפב, א ואילך (בהוצאה החדשה – ח"ב שכת, א ואילך). שער האמונה פכ"ה. (66) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים להאריז"ל ויחי מט, י. (67) יחזקאל לו, כה.

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' ב

1 וברייאתא הקודמת לענין לשון 'פטרות': שורש 'פטר' יש בו שתי
2 משמעויות, בלשון עברי משמעותו לשון פטור וחובה וזה בבנין
3 קל פִּעֵל, ובלשון ארמי משמעותו לשון שילוח. ובלשון עברי לא
4 מצינו שורש זה בבנין הדגוש [פִּעֵל], ורק בלשון ארמי שייך שורש
5 זה אף בבנין הדגוש.
6 הַיְיָ, רַבִּי נֶהֱן אֹמֵר, אִם אָמַר הַבַּעַל לְעֵדִים פְּטוּרָה, דְּבִרְיוֹ קִימִין,
7 שְׂכִינָן שְׁפִטְרוּה' הוּא לְשׁוֹן צִוּיָּה, וְהִרְיָהוּ בְּבִנְיָן דְּגוּשׁ, מִסְּתַבַּר
8 שְׂכוּנְתוֹ הֵיא מִלְשׁוֹן גַּט פְּטוּרִין, שְׂאָף הוּא דְּגוּשׁ. אֲמַנְם אִם אָמַר
9 פְּטוּרָה, שְׁהִצִּיזוּ הוּא בִלְשׁוֹן רַפּוּי וּמִבְּנִין קַל, לֹא אִמְרָ בְּלוּם,
10 מִסְּתַבַּר לומֵר שְׂכוּנְתוֹ מִלְשׁוֹן פְּטוּר וְחֻבְהָ, מִשׁוּם שְׂאֵם הִיתָה
11 כּוּנְתוֹ לְלִשׁוֹן 'גַּט פְּטוּרִין', הִיָּה לוֹ לְהַדְגִּישׁ וְלומֵר לְשׁוֹן 'פְּטוּרָה'.
12 רַבָּא מִבְּאַר מַהוּ טַעַם הַמַּחְלֻקָּת בֵּין הַתְּנָא שֶׁל הַמְּשַׁנָּה לְרַבִּי נֶהֱן:
13 אִמְרָ רַבָּא, רַבִּי נֶהֱן דְּכַבְּלָאָה הוּא – רַבִּי נֶהֱן שְׁעֵלָה מִבְּבַל, שִׁשִּׁם הִיוּ
14 מְדַבְּרִים פְּעַמִּים בִּלְשׁוֹן עִבְרִי וּפְעַמִּים בִּלְשׁוֹן אַרְמִי, הוּא דְּיִיֵּק בֵּין
15 פְּטוּרָה לְפְטוּרָה – דִּיֵּיק בְּחִילוּק בֵּין פִּטְרוּהָ לְפִטְרוּהָ, וְלִכֵּן אָמַר
16 מִסְּתַבַּר שְׂכֵאשֵׁר אָמַר הַבַּעַל בִּלְשׁוֹן דְּגוּשׁ 'פְּטוּרָה', נִתְכוּיִן לְלִשׁוֹן
17 אַרְמִי, שְׁהוּא מִלְשׁוֹן גַּט פִּטְוּרִין, וְלִכֵּן דְּבִרְיוֹ קִימִין. מַה שְׂאִין כֵּן
18 כְּשֵׁנֶקֶט בְּבִנְיָן קַל 'פִּטְרוּהָ' נִתְכוּיִן לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עִבְרִי וּמִלְשׁוֹן פְּטוּר
19 וְחֻבְהָ, אִךְ תְּנָא דִּדְנוּ, דְּבַר אַרְיָן יִשְׂרָאֵל הוּא – הַתְּנָא בְּמִשְׁנֵיתוֹ שְׁבֵן
20 אַרְצֵי יִשְׂרָאֵל הוּא, שִׁשִּׁם מְדַבְּרִים רַק בִּלְשׁוֹן עִבְרִי, הוּא לֹא דְּיִיֵּק
21 בְּחִילוּק זֶה, וְלִכֵּן אָמַר שְׂבִין כְּשֵׁאמַר הַבַּעַל לְשׁוֹן דְּגוּשׁ, וְבִין
22 כְּשֵׁאמַר לְשׁוֹן רַפּוּי נִתְכוּיִן לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עִבְרִי, וְהִיָּינוּ מִלְשׁוֹן פְּטוּר
23 וְחֻבְהָ, וְאִין בְּכָךְ בְּלוּם.
24 הַגְּמָרָא דְּנָה בִלְשׁוֹנוֹת נּוֹסְפִים שְׂאֵמַר הַבַּעַל, הָאֵם מִשְׁמַעוֹתָן לְשׁוֹן
25 גִּירוּשִׁין: אִיבְעִיָּא לָהּ – נִסְתַּפְקוּ בְּנֵי הַיִּשְׁבֵּיהָ, אִם אָמַר הַבַּעַל
26 הוֹצִיאָהּ, מָהוּ, הָאֵם כּוּנְתוֹ מִלְשׁוֹן הַפְּסוּק (דְּבִרִים כד ג) 'וַיִּצְאָהּ
27 מִבֵּיתוֹ', אוֹ שֶׁלָּא לְכָךְ נִתְכוּיִן, שְׁהִרִי לְשׁוֹן הַפְּסוּק הוּא 'וַיִּצְאָהּ'
28 וְהִיָּינוּ מְעַצְמָה וְלֹא 'וְהוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ'. וְכֵן כְּשֵׁאמַר הַבַּעַל עֲבֹדָהּ,
29 מָהוּ, הָאֵם כּוּנְתוֹ מִלְשׁוֹן 'אֲגַרְת שְׂבוּקִין', אוֹ שְׂמָא כִּיּוֹן שְׂאִין
30 כּוֹתְבִין גּוֹט לְשׁוֹן עוֹזִיבָה מִמֶּשׁ, אִין עוֹזִיבָה לְשׁוֹן גִּירוּשִׁין וְלֹא לְכָךְ
31 נִתְכוּיִן. וְכֵן כְּשֵׁאמַר הַבַּעַל הַתִּירָהּ, מָהוּ, הָאֵם כּוּנְתוֹ מִלְשׁוֹן
32 'מוֹתַרְתָּ לְכָל אַדָּם' שְׁהוּא מִלְשׁוֹן הַגֵּט, אוֹ שְׂכוּנְתוֹ מִלְשׁוֹן הַתַּרְתָּ
33 נְדָרִים, אוֹ הַתַּרְתָּ חֲגוּרָה, שְׁהוּא לְשׁוֹן פְּתִיחָה וְאִינוּ לְשׁוֹן גִּירוּשִׁין
34 כֻּלָּל. וְכֵן מִסְּתַפְקָת הַגְּמָרָא, הִנְיָחוּהָ, מָהוּ, הוֹעִילוּ לָהּ, מָהוּ, עָשׂוּ לָהּ
35 כְּפָתָה, מָהוּ. שְׂבַכְל לְשׁוֹנוֹת אֵלוּ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, הָאֵם כּוּנְתוֹ שִׁנְיָחוּ

36 לה ושיועילו לה בנתינת גט, וזהו דת שלה, או שכוונתו לצורך
37 אחר של האשה ולא לענין גירושין כלל.
38 הגמרא פושטת את הספק האחרון, כשאמר הבעל 'עשו לה כדת':
39 פְּשׁוּטָ מִיָּהָ תְּדָא – אחד מן הספיקות יש לך לפשוט מדברי
40 הברייאתא, דְּתַנְיָא, אם אמר הבעל עָשׂוּ לָהּ כְּפָתָה, עָשׂוּ לָהּ כְּפִימִים
41 (–כַּחֲסוּקָה), עָשׂוּ לָהּ כְּרַאוי, לֹא אִמְרָ בְּלוּם, שְׂאִין זֶה מוֹכַח שְׂכוּנְתוֹ
42 לְצַרְכֵי הַגֵּט. הִרִי לָךְ עַל כָּל פְּנִים שֶׁלְשׁוֹן 'עָשׂוּ לָהּ כְּדָת' אִינוּ לְשׁוֹן
43 גִּירוּשִׁין.

משנה

44 המשנה שלפנינו מונה מקרים מסוימים שבהם אף שלא פירש
45 הבעל בדבריו שרצונו שיתנו את הגט לאשתו, אומרים אנו את
46 דעתו שלכך נתכוין.
47 כְּרַאשׁוֹנָה הִיוּ אֹמְרִים – בתחילה אמרו חכמים, הַיּוֹצֵא בְּקוּלָר –
48 אדם שנתחייב מיתה למלכות, ויצא בשלשלאות של ברזל ליהרג,
49 וְאִמְרָ לְשֵׁנִים כְּתוּב גֵּט לְאַשְׁתִּי, הִרִי אֵלָיו יִכְתְּבוּ וַיְחַנְנוּ לָהּ, עַל אִף
50 שֶׁלָּא צִוּהָ לָהֶם לָתֵת לָהּ, כִּיּוֹן שְׂאוּמִדִּים אָנוּ אֵת דַּעְתּוֹ שֶׁלְכָךְ
51 נִתְכוּיִן, אִלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִיא טְרוּד בַּפְּחָדוֹ לֹא פִירֵשׁ דְּבִרְיוֹ. וְלֵאחֲרַי
52 מִכֵּן תּוֹרֵי חַכְמִים לֹמְרָ, שְׂאָף אַדָּם הַמְּפָרֵשׁ בְּסַפִּינָה לִים, וְהַיּוֹצֵא
53 רְצוֹנָם בְּכָךְ אִלָּא שְׂמִתוֹךְ שֶׁהֵם בְּהוֹלִים לֹא פִירֵשׁוּ דְּבִרְיָהֶם כְּרַאוּי.
54 רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂזוּרֵי אֹמֵר, אִף הַמְּסוּכָּן – החולה שאמר כתבו, כותבים
55 וְנִתְּנִים, שְׂאָף הוּא טְרוּד בַּחֲלָיו, וְבוֹדָאי לְכָךְ נִתְכוּיִן אִף שֶׁלָּא בִיאַר
56 דְּבִרְיוֹ כְּרַאוּי.

נמרא

60 הגמרא תבאר דין 'היוצא בקולר' לגבי מתנתו: גְּנִיבָא [–שם אדם]
61 יוֹצֵא בְּקוּלָר תְּנֵה – יצא בשלשלאות של ברזל ליהרג, כִּי תְּנֵה קָא
62 נְפִיק – בדרך יציאתו אָמַר, הִבּוּ אַרְבַּע מָאָה זוּזֵי לְרַבִּי אֲבִינָא,
63 מְהִמְרָא דְּתַר פְּנִיָא – תנו לרבי אבינא ארבע מאות זוז, מן היין שיש
64 לי במקום ששמו נהר פניא [להלן תבאר הגמרא אם כוונתו שיתנו
65 לו יין או דמי יין].
66 אָמַר רַבִּי יוֹרָא,

התוועדות

בס"ד. שיחת שבת פרשת דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

א. התוועדות זו מיוסדת על דברי כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר¹ בשם אדמו"ר הזקן, אודות ה"פתקא אשר משמי שמיא נחיתא", שבכוחה של התוועדות חסידית לפעול יותר מפעולתו של המלאך מיכאל ("וואָס אַ חסיד'ישע פאַרבריינגען קאָן אויפטאָן, קאָן מלאך מיכאל ניט אויפטאָן").
ומכיון שבשבוע זה צריך להיות ענין הנוגע לציבור גדול של בני ישראל² – הרי אם יצליח המלאך מיכאל לפעול זאת, תהיה ההתוועדות בבחינת תוספת; ואם, מאיזה טעם שיהיה לא יפעל זאת מלאך מיכאל – תפעל זאת ההתוועדות, ויהיה הכל בטוב הנראה והנגלה.

* * *

ב. ב'לקוטי-תורה' פרשתנו³ ישנו המאמר 'דיבור-המתחיל' "ציון כמשפט תפדה"⁴.
מאמר זה ישנו גם באחד ה"ביכלאך", שבו נמצאים מאמרים מהשנים תקע"א ו(תחלת) תקע"ב, וביניהם גם מאמר זה, אודותיו נרשם שנאמר "אור ליום ב' ערב ט' באב וויטעבסק"⁵.
למאמר זה נוספו הגהות מכ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק'. הגהות אלו הן משני זמנים: ישנן הגהות על המאמר שנדפסו ב'לקוטי-תורה', שהגהות אלו הן מלפני שנת תר"ח (שהרי בשנת תר"ח היתה הדפסת ה'לקוטי-תורה'), וישנן הגהות משנת תרכ"א – חמישים שנה מאז אמירת המאמר.⁶
ומכיון שכבר דובר⁷ שילמדו בכל שבוע את ה'לקוטי-תורה' דשבוע זה, ה"חסיד'ישע פרשה" – מסתמא כבר למדו כולם את המאמר, ובפרט שה"חסיד'ישע פרשה" דשבוע זה היא קצרה. ולכן, אומר עתה את המאמר בקיצור.
ג. מאמר 'דיבור-המתחיל' ציון כמשפט תפדה.

* * *

ד. אודות⁸ שבת זו (שבת חזון) ישנו פתגם⁹ מהרב הקדוש ר' לוי יצחק מבאָרדיטשוב נשמתו-עדין, שבשבת חזון מראים את בית המקדש השלישי – "חזון" מלשון ראייה – אלא שראיה זו היא מרחוק, וזהו הענין ד"שבת חזון".

(6) נדפסו בקונטרס הג"ל, ולאח"ז באוה"ת פרשתנו ס"ע כח ואילך.
(7) שיחת ש"פ וישב, מבה"ח טבת ס"ה (תורת מנחם – התוועדות חיי"ג ע' 173 ואילך). וש"נ.
(8) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 357 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(9) ראה רשימות הצ"צ לאיכה ע' 45 (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צו)***.

(1) אגרות-קודש שלו ח"ג ע' תיג. וש"נ.
(2) ביום השלישי (ד' מנחם-אב) שלאחרי שבת זו התקיימו באה"ק הבחירות ל"כנסת", וכנראה הכוונה שבין הרשימות המתמודדות היו כאלה המנגדים על השם תורתו ומצוותיו*. וראה גם לקמן ס"ז ואילך (המו"ל).
(3) בתחלהו.
(4) ישע"י א, כז.
(5) יצא-לאור בקונטרס בפ"ע בשנה זו – תשט"ו** (ולאח"ז באוה"ת פרשתנו (כרך 1) ס"ע ב'קעג ואילך ובסה"מ תקע"א ע' רנח ואילך). וראה בפתח דבר שם (נדפס גם באוה"ת שם בהערה).

(* ראה גם מכתב כ"ד תמוז שנה זו (אגרות-קודש חיי"א ס"ע רעט).
(** ראה גם מכתב י"ב מנחם-אב שנה זו (אגרות-קודש חיי"א ריש ע' שכב).
(*** ושם ניתוסף גם משל על פתגם זה (מהנחה בלתי מוגה). וראה לקו"ש חל"ט ע' 8 ואילך. וש"נ.

על-פי-זה תוכן השייכות דשבת חזון לפרשת דברים, שהקביעות דשבת חזון היא תמיד בפרשת דברים:

בפרשת דברים מתחיל "משנה-תורה". ואף שהתורה היא "תורה אחת", מכל-מקום, נשתנה¹⁰ משנה-תורה משאר החומשים, בכך שמשנה-תורה נאמר לדור שנכנס לארץ-ישראל, ולכן היה צורך להבטיח ("באָוואָרענען") ענינים מסויימים כו', שקודם לכן לא היה צורך להבטיחם.

החילוק בין דור המדבר לדור שנכנסו לארץ הוא, שדור המדבר היה "דור דיעה"¹¹ והיו במדריגתו של משה רבינו, שהיתה לו ראייה באלקות. אבל הדור שנכנסו לארץ, שהיתה להם כבר שייכות לגשמיות – במילא היה חסר אצלם בענין הראייה באלקות, ואצלם לא היתה אלא שמיעה, כמו שכתוב "ועתה ישראל שמע וגו'"¹² (שמדריגת הראייה שפעל משה רבינו בדור שנכנסו לארץ לא היתה אלא ראייה מרחוק וכו').

החילוק בין ראייה לשמיעה הוא¹³, שכאשר רואים דבר הרי זה בלי-גבול, אין בזה שום מיצרים והגבלות, דהיינו ששום ענין לא יזיז אותו ממקומו שיתעוררו אצלו ספיקות בדבר, כיון שהוא בעצמו ראה זאת. מה-שאי-כן שמיעה, כאשר שומעים דבר, הרי אף שבשעת מעשה מתקבל אצלו ("ווערט אָפגעלייגט ביי אים") הדבר ששומע, מכל-מקום, על-ידי קושיא יתכן שהענין ייסתר אצלו, והרי זה מורה, שגם בשעה שהדבר היה מונח אצלו, היה הענין אצלו באופן מוגבל¹⁴.

ולכן במשנה-תורה, שנאמר לדור שנכנסו לארץ, שאצלם היתה רק מדריגת השמיעה באלקות – היה צורך לצוותם אודות ענין מסירות-נפש וכיוצא-בזה, שלדור המדבר לא היה צורך לצוות ולהזהיר על כך¹⁵.

ואף-על-פי-כן, אף שהדור שנכנסו לארץ היו במדריגה תחתונה יותר מדור המדבר – היתה בהם מעלה שלא היתה בדור המדבר. ולכן נאמר בדור המדבר¹⁶ "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וגו'", דקאי על שילה וירושלים¹⁷, לאחרי שכבר נכנסו לארץ-ישראל דוקא.

והטעם הוא, כיון שעל-ידי הירידה גופא, שהתחילו להתעסק עם דברים גשמיים בירידת המדריגות – דוקא על-ידי-זה נשלמת אמיתית הכוונה, בנין המנוחה והנחלה.

ונמצא, שהענין דשבת פרשת דברים, התחלת משנה-תורה, מורה על התכללות שני ענינים הפכיים: (א) זוהי ירידה גדולה, (ב) על-ידי ירידה זו – דוקא על-ידי נעשית אמיתית העליה.

וזהו גם-כן הענין דשבת חזון, שגם בו ישנם שני הפכיים: מצד אחד הרי הוא ב"תשעת הימים"¹⁸, ויתירה מזו, הוא השבת שלפני תשעה באב, זמן החורבן. אבל מצד שני, הרי על-ידי ירידה זו דוקא תהיה תכלית העליה, כאמור בשם הרב הקדוש הרב לוי יצחק מבאָרדיטשוב נשמתו-ערן, שבשבת חזון מראים את בית-המקדש השלישי, שהוא למעלה מאלו שלפניו, יבנה במהרה בימינו על-ידי משיח צדקנו.

ה. והנה, מכיון שענינה של שבת זו הוא חיבור שני הפכים – הרי זה נעשה על-ידי הקו השלישי, שלמעלה משני הקוים, שלכן כולל בתוכו את שני הקוים (כמדובר לעיל במאמר¹⁹).

וזהו גם ענינם של ג' בתי-המקדש: בית המקדש הראשון – היה בזמן שלמה, שאז "קיימא סיהרא באשלמותא"²⁰, גילוי מלמעלה למטה, זמן של גאולה; בית המקדש השני – היה בזמן ש"אכתי עבדי

בלתי מוגה.

(15) ראה תניא ספכ"ה.

(16) פ' ראה יב, ט.

(17) מגילה י"ד, א. וש"נ. ירושלמי מגילה ספ"א. הובא בפרש"י עה"פ. וראה גם זח"ב רמא, א. רמב, א.

(18) נוסף על היתוב ב"שלושת השבועות" (מהנחה בלתי מוגה).

(19) ספ"ד (לעיל ע' ט).

(20) זח"א קנ, א. רכג, א"ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.

(10) ראה מגילה לא, ב. לקו"ת במדבר יז, ג. וש"נ.

(11) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פ"ט, ג. וש"נ. וראה גם לקו"ת שלח לו, ב.

(12) ואתחנן ד, א. וראה לקו"ת ר"פ ואתחנן.

(13) המשך וככה תרל"ז פל"ג. ובכ"מ.

(14) וע"ד שמצינו (ב"ב יט, ב) בדבר המקבל טומאה, ש"אינו חוצץ בפני הטומאה" (בכמה דינים). והיינו, שאף שעתה הוא

טהור, הרי עצם העובדה שבאפשרותו להיות טמא, פוסלתו מלחצוץ בפני הטומאה (ראה גם לעיל ע' 165. וש"נ). – מהנחה

1 אחשורוש אנן²¹, בדרך מלמטה למעלה, זמן של גלות. ועל שני בתי-מקדשות אלו נאמר²² "יחיינו
2 מיומים". ואילו בית המקדש השלישי – עליו נאמר (בהמשך הכתוב) "ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו",
3 דקאי על בית המקדש דלעתיד, שהוא למעלה מב' הקוים דגלות וגאולה.
4 ולכן תהיה הגאולה דלעתיד גאולה שלימה, שאין אחריה גלות²³ – דמכיון שגאולה זו היא למעלה
5 לגמרי מב' הקוים דגלות וגאולה, לכן היא גאולה שלימה ואמיתית, במהרה בימינו, על-ידי משיח.

* * *

6 ו. אמרו רבותינו ז"ל²⁴: "כל ישראל ערבים זה בזה". ומזה מובן – אפילו מצד הפירוש הפשוט שבזה,
7 ובפרט מצד הפירוש הפנימי המבואר בחסידות²⁵, שכל בני ישראל "מעורבים זה בזה", כיון שכל בני
8 ישראל הם "קומה אחת שלימה"²⁶ – שכאשר יהודי מתעורר בתוספת התחזקות בתורה ומצוות, הרי זה
9 פועל על כל בני ישראל בכל קצוי תבל.
10 וכידוע²⁶ המשל בזה, שכאשר אבר מסויים חולה, הנה על-ידי-זה שמקיזים דם באבר אחר, מתרפא
11 גם אבר זה.

12 ולכן, בשעה שיושבים יהודים יחד בהתעוררות, ובפרט בהתוועדות חסידית מתוך שמחה של מצוה
13 – הרי זה פורץ את כל הגדרים²⁷, ופועל בכל בני ישראל בכל קצוי תבל.

14 ואין זה בסתירה לענין הבחירה, שכל אחד צריך לבחור בעצמו בטוב – כי, הפעולה הנ"ל אינה אלא
15 הגברת הצד הטוב על הצד ד'לעומת-זה', וכאשר מגבירים את הצד הטוב, אזי בוחר הלה בעצמו, בבחירתו
16 החפשית, בטוב, כפי שהקב"ה מייצע "ובחרת בחיים"²⁸.

17 ועל-דרך שמצינו ברמב"ם²⁹ בענין "מי שהדין נותן שכופין עליו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש.
18 (ש)מכין אותו עד שיאמר רוצה אני" – ש"מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל
19 המצוות ולהתרחק מן העבירות (וכפתגם אדמו"ר הזקן³⁰ שיהודי אינו רוצה וגם אינו יכול להיות נפרד
20 חסו-שלום מאלקות), ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו",
21 כיון שאז נתגלו רצונו ובחירתו שלו, שיהודי מצד עצמו בוחר בטוב.

22 ובזה יובן מאמר רבותינו ז"ל³¹ "כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים" –
23 שהכוונה בזה אינה לחולה בגשמיות דוקא, אלא גם לחולה ברוחניות – דלכאורה³², הרי זה בסתירה
24 למאמר רבותינו ז"ל³³ "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"? אלא הענין הוא כנ"ל, שפעולתו של
25 ה"חכם" היא לכפות את האדם ולהסיר ממנו את אונס היצר הרע, ואזי בוחר הוא בטוב בעצמו.

26 ואז נותן הוא "גט" למי ש"מצא בה ערות דבר"³⁴, דהיינו שהוא מתגרש ("ער גט זיך אָפּ") מענינים
27 ד'לעומת-זה', ונעשה 'אשה' לו יתברך, דהיינו שמתקשר עם הקב"ה – בבחירתו החפשית.

28 ז. כ"ק מו"ח אדמו"ר נהג לומר, שאין צריכים להתערב ב"בעל-הבית שקייט"³⁵.
29 ונוסף לזה, הרי ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי 'דיבור-המתחיל' להבין ענין לקיחת אנשי חיל כו'³⁶,
30 ותוכנו הוא בביאור התכלית שבענין לקיחת בני ישראל לצבא – דלכאורה, מכיון שבצבא ישנן גזירות

(21) מגילה יד, א. וש"נ.
(22) הושע ו, ב ובפרש"י.
(23) ראה מכלתא בשלח טו, א. הובא בתורה ה"ג ונאמר – ועוד.
(24) פסחים קטז, ב.
(25) שבועות לט, סע"א.
(26) לקו"ת בהעלותך לג, ג.
(27) שם ר"פ נצבים.
(28) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.
(29) נצבים ל, יט.
(30) הלי גירושין ס"ב.
(31) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
(32) ב"ב קטז, א. וראה גם שו"ת חת"ס חאו"ח סקס"ו.
(33) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ס"ע 62 ואילך.
(34) ברכות לג, ב. וש"נ.
(35) תצא כד, א.
(36) ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז ע' רג.
(37) נדפס במאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

- 1 על קיום המצוות כו', איזו תכלית יש בזה? ומבאר שם במאמר, שדוקא כאשר ישנן גזירות, ואף-על-פי-כן
 2 מקיימים כמה מצוות במסירות-נפש, הרי אותן מצוות מועטות שמקיימים במסירות-נפש יקרות הן ביותר
 3 למעלה, ועד שבשביל זה כדאי כל הגזירות, וכדאי כל המצוות הרבות שאין מקיימים כלל, מצד גודל
 4 ה'נחת-רוח' במצוות אלו שמקיימים במסירות-נפש.
- 5 אמנם אף-על-פי-כן, הרי המוזכר לעיל (סעיף א') אינו ענין של טוב הנראה והנגלה, והרי רוצים אנו
 6 שהענינים יהיו בטוב הנראה והנגלה.
- 7 ונוסף לזה: המדובר במאמר אדמו"ר האמצעי הנ"ל הוא בנוגע לגזירות של גויים, שבזה אין חילול
 8 השם, כיון שהגויים הם "כגרזן ביד החוצב"³⁷; מה-שאינ-כן כשמדובר בגזירות של בני ישראל, שבזה
 9 ישנו חילול השם – אין הדבר כדאי כו'.
- 10 והעיקר הוא – שרוצים אנו, ומובטחים שכן יהיה, שבעקבתא דעקבתא דמשיחא, שהוא הזמן שבו
 11 אנו עומדים עתה, יהיה טוב הנראה והנגלה, וטוב הנראה והנגלה פירושו – שלא יהיו שום גזירות כלל,
 12 וילמדו תורה ויקיימו מצוות מתוך מנוחה והרחבת הדעת.
- 13 ה. בהלכות העוסקות במלך המשיח, כתב הרמב"ם³⁸ שהמשיח י"כוף כל ישראל לילך בה (בתורה)
 14 ולחזק בדקה".
 15 ולכאורה אינו מובן:
- 16 אמרו רבותינו ז"ל³⁹ "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב", ואם-כן, הרי ממה-נפשך
 17 אינו שייך ענין הכפיה: אם יהיה זה "דור שכולו זכאי" – אין צורך בכפיה, ואם יהיה זה "כולו חייב" –
 18 גם אז אינו מתאים ענין הכפיה, שהרי כדי לכפות יש צורך באחיזה בדבר כלשהו ("מען מוז האָבן באַ
 19 וואָס צו אָנהאַלטן זיך"), ובמצב של "כולו חייב" הרי אין זה שייך?
 20 וביאור הענין:
- 21 כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן כותב במכתב (שנתפרסם כבר ב"קופיר"⁴⁰), שישנם ב' מדריגות
 22 במשיח – "דוד" ו"בן דוד": "דוד" – ענינו הגילוי דמשיח, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי
 23 הוי' דיבר"⁴¹; ו"בן דוד" קאי על זמן שקודם לזה, שאז עדיין לא יהיה גילוי זה, ומכיון שעדיין ישנו
 24 העלם – יהיה תערובות טוב ורע.
- 25 ועל-פי-זה יובן מה שכתב הרמב"ם שמשית י"כוף כל ישראל כו":
- 26 זה שאמרו רבותינו ז"ל שדורו של משיח יהיה "דור שכולו זכאי או כולו חייב" – קאי על המדריגה
 27 השנייה, שהיא כבר לאחר הבריור, ואז לא שייך ענין הכפיה (כנ"ל); מה-שאינ-כן מה שכתב הרמב"ם
 28 שמשית י"כוף כל ישראל" – קאי על הזמן ד"בן דוד", שאז יהיה עדיין תערובות, ואז תהיה פעולת
 29 משיח ש"יכוף כל ישראל".
- 30 כלומר: לכל לראש תהיה עבודתו של משיח בכירור הטוב מן הרע, דכיון שיהיה עדיין תערובות טוב
 31 ורע, יפעל משיח ענין הכפיה ויברר את הטוב מהרע, ואז יקח את אלו שבמצב ד"כולו זכאי" אל הגאולה,
 32 ואילו את הנמצאים במצב ד"כולו חייב" – יניח הצדה לעת-עתה; ואחר-כך יפעל גם על אלו שהיו קודם
 33 לזה במצב ד"כולו חייב" – לצרף גם אותם עמו אל הגאולה השלימה.
- 34 ט. ענין הכפיה שיהיה על-ידי משיח – אין פירושו כפיה "בשוטי" דוקא, אלא יכולה להיות גם כפיה

40 קובץ מכתבים מכתב ט. ולאח"ז באגרות-קודש שלו ח"א ע' שיא ואילך.
 41 ישעי' מ, ה.

37 ע"ד לשון הכתוב – ישעי' יו"ד, טו. וראה זה"א לו, א.
 38 הל' מלכים ספ"א. וראה גם לעיל ע' 164. וש"נ.
 39 סנהדרין צח, א.

1 בדברים ("במילי")⁴². ויתירה מזו: יתכן אפילו שה"דברים" ("מילי") נאמרים במקום אחר לגמרי, כשהלה
 2 כלל אינו שומע, ואף-על-פי-כן, על-ידי "דברים" אלו, כופים אותו, ומסלקים ממנו את אונס היצר-הרע
 3 (כנ"ל).

4 ועל-דרך מה שכתב אדמו"ר הזקן⁴³, ש"מורי זה"ה היה נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו היה
 5 אומרה בפה אף שלא יבינו השומעים כ"כ. . בכדי להמשיך את ההשגה שנפלה לו בזה העולם בבחינת
 6 יציאת הדיבור כשמדברה בפיו. . ואזי יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה".

7 ואם כן, הרי בשעה שמתקבצים יחדיו עשרה מישראל, שאז "שכינתא שריא"⁴⁴ "אפילו כשאינם
 8 מדברים בדברי תורה"⁴⁵, ובפרט כשגם עוסקים בדברי תורה, ובפרט כשהדבר נעשה מתוך התוועדות
 9 חסידית, ובפרט כשחוזרים על פתגם מאחד מרבותינו נשיאינו, שענינו של רבי הוא "אנכי עומד בין הוי'
 10 וביניכם"⁴⁶, ונמצא שמצרפים לזה גם את ה'עצמות' – אזי יש בכוחם לפסוק שגם יהודי נוסף יתעורר
 11 במסירות-נפש ויעמוד בתוקף בעניני יהדות – כשם שהם מאחלים זאת לעצמם.

12 והיינו, שכאשר הולכים בדרך אהבת ישראל, שהיא מצותו של הקב"ה – הולכים בשליחותו של הקב"ה,
 13 וממילא יש בכח לפעול גם ענינים שאפילו מלאכים אינם יכולים לפעול – לא מבעי מלאכים שנבראים
 14 לזמן קצר, שעליהם אומרים⁴⁷ "יוצר משרתים ואשר משרתיו כו'", אלא אפילו מלאכים נצחיים, כמו
 15 המלאך מיכאל, שנברא כבר בששת ימי בראשית, כמו שכתוב⁴⁸ "ועוף יעופף גו'", "ועוף דא מיכאל"⁴⁹,
 16 והוא "מלמד זכותן של ישראל"⁵⁰, כי⁵¹, גם מלאך מיכאל יכול רק ללמד "זכותן של ישראל", אבל בענינינו
 17 יש צורך תחילה לפעול את "זכותן של ישראל", וענין זה הוא בכח הנשמות דוקא.

18 (וסיים⁵² כ"ק אדמו"ר שליט"א:) ויהי-רצון שיהיה זה בחד וברחמים, בטוב הנראה והנגלה.

* * *

19 י. עומדים אנו עתה בימים אודותם נאמר שיהפכו "לששון ולשמחה"⁵³.
 20 והנה, מבואר בחסידות⁵⁴, ש"ששון" ו"שמחה" הם שני קוים: מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

21 וכיון שבכל אחד ואחד משני קוים אלו ישנה מעלה, וכמבואר בשערי אורה⁵⁵ ובהמשך תרס"ו⁵⁶ בענין
 22 תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, שבכל אחד מהם ישנה מעלה שאין בזולתו – לכן נוסח הברכה הוא
 23 "יהפכו לששון ולשמחה", דהיינו שיהיו ב' המעלות, שענין זה נעשה על-ידי הקו השלישי, כנ"ל (סעיף
 24 ה').

25 (טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) יהי-רצון שנצא מהגלות אל הגאולה השלימה והאמיתית
 26 בחד וברחמים.

(42) ראה כתובות עז, סע"א.
 (43) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תסד. וש"נ.
 (44) סנהדרין לט, א.
 (45) תניא אנה"ק סכ"ג (קלו, ב).
 (46) ואתחנן ה, ה. וראה סה"ש תורת שלום ע' 158.
 (47) נוסח ברכות ק"ש. וראה לקו"ת אמור לו, א.
 (48) בראשית א, כ.
 (49) זח"א מו, ב.
 (50) שמו"ר פי"ח, ה. וראה פס"ד פמ"ה, יו"ד. מצו"ד דניאל.
 יב, א.
 (51) כ"ה בזכרון אחרים (המו"ל).
 (52) חסר נוסח הברכה (המו"ל).
 (53) זכרי' ח, יט. וראה רמב"ם הל' תעניות בסופן.
 (54) ראה גם אוה"ת מג"א (הוצאת תש"נ) ע' קנב. סה"מ
 תרנ"ג ע' רנט ואילך. עזר"ת ע' קכא.
 (55) שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך.
 (56) ע' צ ואילך.

בס"ד. שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- א. יום הש"ק זה – פרשת דברים, שבת חזון – הוא השבת שממנו מתברך היום בשבוע (שהרי "מיני'
 מתברכין כולוהו יומין"¹) שבו חל תשעה באב.
 ובנוגע לקביעות דתשעה באב בימי השבוע – ידוע ה"סימן (שהובא בטור² בשם הגאונים) לקביעת
 המועדים (בשייכות לחג הפסח³, ר"ה לרגלים⁴) א"ת ב"ש כו', פי', ביום א' של פסח יהי' לעולם תשעה
 באב".
 וכיון שכל ענין בתורה אינו בדרך מקרה ח"ו, ובפרט ענין שחזור ונשנה בכל שנה – הרי בודאי יש
 קישור ושייכות בין חג הפסח לתשעה באב.
 ב. וביאור הענין⁵:
 איתא במדרש⁶ על הפסוק⁷ "השביעני במרוצים הרוני לענה", "השביעני במרוצים, זה יום טוב הראשון
 של פסח, דכתיב בו⁸ על מצות ומרוצים, הרוני לענה, מה שהשביעני בליל יום טוב הראשון של פסח,
 הרוני בליל תשעה באב לענה, הוי ליל י"ט הראשון של פסח הוא ליל תשעה באב".
 והענין בזה:
 כתיב⁹ "את זה לעומת זה עשה האלקים": חג הפסח – שבו היתה החירות והגאולה מגלות מצרים,
 ולעומת זה (הפכו) – תשעה באב, שהו"ע החורבן והגלות.
 והרי כללות ענין הגאולה בא לאחרי הגלות דוקא, וכמו ביצי"מ, שהגאולה באה דוקא לאחרי הגלות,
 ומזה מובן גם בנוגע לתשעה באב, שלאחרי הגלות תבוא הגאולה, ועד שיהפכו ימים אלו לששון
 ולשמחה, כמ"ש¹⁰ "הפכתי אבלם לששון", וכמפורש בכתוב בנוגע לתשעה באב: "צום החמישי . . יהי'
 לששון ולשמחה ולמועדים טובים"¹¹.
 ונקודת הביאור בזה – נוסף על כללות הענין ד"כל דעביד רחמנא לטב עביד"¹², ויתירה מזה¹³: "גם
 זו לטובה"¹⁴ – ע"פ מ"ש במדרש תמורה¹⁵ "אם אין רע אין טוב", והיינו, שאמיתית ענין הטוב הוא
 דוקא כאשר יש תחילה ענין של רע, וממנו באים להטוב, עי"ז שמהפכים את הרע, שאז הטוב הוא נעלה
 יותר, ויש בו גם מעלת התענוג (כמובא בחסידות¹⁶ שתענוג תמידי אינו תענוג), שלכן יאמרו לעתיד לבוא
 "אורך הוי' כי אנפת ביי"¹⁷.
 וזהו "השביעני במרוצים, זה יום טוב הראשון של פסח" – שגם לאחרי הגאולה ממצרים אומרים

(1) זח"ב סג, ב. פח, א.
 (2) או"ח סתכ"ח.
 (3) ראה גם שיחת תורת מנחם חנ"ג ס"ע 374 ואילך.
 (4) ר"ה ד, א.
 (5) ראה גם אוה"ת תשא ע' ב'ג. מסעי ע' א'שפז. לקו"ש חי"ח ע' 313.
 (6) איכ"ר פ"ג, ה.
 (7) איכה ג, טו.
 (8) בהעלותך ט, יא. וראה בא יב, ת.
 (9) קהלת ז, יד.
 (10) ירמי' לא, יב.
 (11) זכרי' ח, יט. וראה רמב"ם הל' תעניות בסופן.
 (12) ברכות ס, סע"ב.
 (13) ראה תורת מנחם ח"ו ע' 26 ואילך. וש"נ.
 (14) תענית כא, א. וש"נ.
 (15) ראה שם בתחלתו, וברפ"ב, וברפ"ג. וראה גם תורת מנחם חכ"ט ע' 132. וש"נ.
 (16) ראה כש"ט סקכ"א. לקו"א כג, סע"ג. או"ת כז, ב. ובכ"מ.
 (17) ישעי' יב, א.

- 1 "השביעני במרוצים", שקאי על מרירות הגלות, והיינו, שענין הגאולה – "השביעני" – הוא ע"י הקדמת
2 הגלות ("מרוצים") דוקא.
- 3 וכמו"כ "הרוני בליל תשעה באב לענה" – שה"לענה" דתשעה באב, ענין החורבן והגלות, נקרא
4 "הרוני", כיון שדוקא עי"ז באים לגאולה.
- 5 והחידוש בזה – שלמרות שהגאולה תבוא רק לאחרי ה"רגע קטן"¹⁸ של הגלות [והיינו, שלמרות
6 אריכות זמן הגלות, הנה לגבי הגאולה הרי זה נקרא "רגע קטן"], ובינתיים נמצאים עדיין בגלות, אומרים
7 כבר על הגלות: "הרוני (לענה)", כיון שיודעים שדוקא ע"י הגלות באים אל הגאולה; ועוד זאת, שהזכרת
8 ענין הגאולה בזמן הגלות גופא, מהוה נתינת כח "לעבור" את זמן הגלות, ולפעול את הפיכת הגלות
9 עצמה לגאולה.
- 10 ג. וענין זה מודגש גם בשבת חזון:
- 11 השם שבת חזון הוא ע"ש התחלת ההפטרה: "חזון ישעיהו"¹⁹, שהיא נבואה קשה כו', ע"ד "חזון
12 עובדי"²⁰, שהיא נבואה קשה עבור אדום – מפלת אדום.
- 13 וביחד עם זה, ידוע הפתגם²¹ המובא בדרושי ר' הלל מפאריטש, ששמע מאביו שסיפר בשם הרב
14 מבאָרדיטשוב,
- 15 – שהי' בקירוב ביותר עם רבינו הזקן (ועמד לצדו בעת המחלוקת עם הר"א מקאליסק), ואמר
16 שתורתו של רבינו הזקן היא ההמשך של תורת הבעש"ט ותורת הרב המגיד²² –
- 17 ש"ש(שבת) חזון" הוא "לשון מחזה, שמראין לכאו"א המקדש דלעתיד", וביאר זאת ע"פ משל "מאב
18 שיש לו בן יקר, ועשה לו מלבוש יקר . . ומצד שלא נזהר הבן . . קרע אותו וכו', עשה לו לבוש שלישי,
19 ולא נתן לו ללבוש אותו, רק גנזו, ולפרקים רחוקים ידועים מראה לו הלבוש כו'".
- 20 וקישור הענינים הוא – שע"י הנבואה קשה ד"חזון ישעיהו", באים לנבואה קשה ד"חזון עובדי"²¹
21 אודות מפלת אדום, שזהו"ע ביטול הגלות, ועד שבאים לבנין ביהמ"ק השלישי.
- 22 ד. וענין זה קשור גם עם פרשת השבוע²³:
- 23 בפרשת השבוע נאמר²⁴ "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו'", וממשיך²⁵:
24 "הואיל משה באר את התורה הזאת", ומפרש רש"י: "בשבעים לשון פירשה להם" – שבעים לשון של
25 שבעים אומות העולם.
- 26 וענין זה קשור עם קיום היעוד²⁶ "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם
27 אחד", והיינו, לפי שגם אצל אומות העולם ישנו טוב, אלא שהוא בעולם, ועי"ז שהתורה נתבארה
28 בשבעים לשון של אוה"ע, מגלים את הטוב שבהם.
- 29 וזהו גם כללות הענין דהפיכת הגלות לגאולה – כיון שתכלית הגלות היא בשביל בירור ניצוצות
30 הקדושה שנמצאים אצל כל שבעים אומות העולם כו'²⁷.

(23) ראה גם שיחת ש"פ דברים, שבת חזון, ד' מנ"א תשט"ו
ס"ד ואילך (תורת מנחם ח"ד ע' 239 ואילך). וש"נ.
(24) א, א.
(25) שם, ה.
(26) צפני" ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספ"א.
(27) חסר קצת (המו"ל).

(18) שם נד, ז.
(19) שם א, א.
(20) עובדי" א, א.
(21) ראה אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צז בהערה. וראה גם שיחת
ש"פ דברים שבהערה 23. וש"נ.
(22) ראה מכתבו של רלו"צ מבאָרדיטשוב שנדפס באג"ק
אדה"ז ע' תקח. וראה גם סה"ש תורת שלום ע' 47.

ה. ויש להוסיף, שענין הגאולה נרמז גם במ"ש "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל":
 ובהקדים הדיוק – שבדרך כלל נאמר "בני ישראל", ואילו כאן נאמר "ישראל" (אלא שמוסיף "כל ישראל")²⁸, דקאי על יעקב.
 ועפ"ז יש לומר, שמ"ש "אלה הדברים אשר דבר משה אל (כל) ישראל", רומז על לימוד התורה שילמד משיח – שזהו משה, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון"²⁹ – עם יעקב [נוסף על הלימוד עם זרעו של יעקב, שנחשב כמו הלימוד עם יעקב, שהרי "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"³⁰, גם בזמן הזה, ובפרט לעתיד לבוא], כמובא בדרושי חסידות³¹ שמשיח ילמד תורה עם האבות כו'.
 וכן תהי' לנו – בביאת משיח צדקנו, "דוד עבדי נשיא להם לעולם"³², בקרוב ממש.

* * *

ו. ידוע הסיפור³³ שהבעש"ט לימד זכות על אלו שעסקו במסחר באופן שכמה ענינים בהנהגה שבין אדם לחבירו היו אצלם שלא כדבעי – שהסיבה לכך היא לפי שכל ענינם הוא לחנך בניהם ובנותיהם לתומ"צ, ולהשיא בנותיהם לתלמידי חכמים, באופן שיוכלו להמשיך ולעסוק בתורה תקופת זמן, בהיותם סמוכים על שולחן חותנם ("אויף קעסט"), והרי כל זה כרוך עם הוצאה גדולה כו'.
 – זהו הסיפור שמספרים חסידים, וניכרים דברי אמת, שהרי ענינו של הבעש"ט הי' ללמד זכות על בני³⁴, ולגלות את הטוב בעולם, כך, שמסתמא אירע סיפור זה. וכיון שסיפור זה הגיע אלינו, בודאי יש בזה הוראה גם עבורנו³⁵ – בנוגע לגודל הענין דלימוד זכות על בני'.
 ובהקדמה – שכללות הענין דלימוד זכות אינו אלא בנוגע להזולת, אבל אין זה שייך בנוגע לעצמו, כיון שצריך להשתדל שהנהגתו תהי' כדבעי בכל הענינים, ללא שייכות לענין של עבירה, גם לא לעבירה שיכולה להביא לידי מצוה, וכמ"ש רבינו הזקן³⁶ בנוגע ל"מצוה הבאה בעבירה": "שאין כאן מצוה (ומוסיף:) כלל".
 וכללות הענין בזה – שע"י הלימוד זכות על הזולת מגלים את הטוב שבו.
 ובמכ"ש ממה שמצינו בנוגע ללשון הרע³⁷, ש"הורג שלשה, האומרו והמקבלו והנאמר עליו"³⁸ – דלכאורה: בשלמא "האומרו", מגיע לו עונש, וכן "המקבלו", שהי' לו לברוח בכדי שלא לקבל הלשון הרע, אבל "הנאמר עליו", מהי אשמתו? והביאור בזה – שע"י הדיבור אודותיו מגלים אצלו את הרע, והיינו, שמצד עצמו הי' הרע יכול להשאר בהעלם, במחשבה, או בהעלם יותר – אפילו לא במחשבה כו' (ע"ד המבואר בענין "איני יודע באיזו (דרך) מוליכים אותי"³⁹), וע"י הדיבור הרי זה מתגלה, לפי שכך הטביע הקב"ה בטבע הבריאה שהדיבור מגלה כו'.
 ועאכ"כ ב"מדה טובה" ש"מרוכה ממדת כו"⁴⁰ – שע"י דיבור טוב, כמו לימוד זכות, מגלים את הטוב שבו, גם אם הוא בהעלם, עד כדי כך שאינו יודע אודותיו, כיון שבעצם ישנו הטוב בפנימיות, וע"י הדיבור מגלים וממשיכים זאת גם בחיצוניות.

וש"נ.

(28) ראה גם כלי יקר כאן.

(34) ראה גם תורת מנחם חכ"ט ס"ע 160. וש"נ.

(29) ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. וז"א רנג, א. שער הפסוקים ויחי מט, י"ד. תו"א משפטים עה, ב.

(35) ראה גם תורת מנחם חנ"ז ע' 20. וש"נ.

(30) תענית ה, ב.

(36) שו"ע א"ח סכ"ה סל"ה.

(31) ראה מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה בשלח ע' רסא.

(37) ראה גם תורת מנחם חל"ח ריש ע' 175. וש"נ.

(32) לקו"ת צו יז, א. שער האמונה לאדהאמ"צ פנ"ו. סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג (דרמ"צ קי, ב). ועוד.

(38) ויק"ר פכ"ו, ב.

(33) יחזקאל לו, כה.

(39) ברכות כח, ב. וראה בהנסמן בתורת מנחם חמ"א ע' 222 הערה 55.

(40) יומא עו, א. וש"נ.

(34) ראה כש"ט סק"ה. וראה גם תורת מנחם חמ"ז ס"ע 93.

1 ובשביל זה יש צורך בנתינת כח ופתיחת הדרך [עד לדרך רחבה, כמו הדרך של עיר מקלט שהיתה
2 ל"ב אמה, כפליים מרשות הרבים, כפי שלמדים ממ"ש⁴¹ "תכין לך הדרך", "דרך הדרך"⁴²] ע"י נשיא
3 בישראל – כפי שנפעל ע"י הבעש"ט, ועד"ז הרה"צ מבארדיטשוב, שראה את הטוב שבישראל, ולימד
4 עליהם זכות כו'⁴³, ועי"ז הכין אותם אל הגאולה, וכמו ע"י הפתגם שבשבת חזון "מראין לכאו"א המקדש
5 דלעתיד" (כנ"ל ס"ג), שזהו ע"ד ענינו של אליהו הנביא, מבשר הגאולה⁴⁴.

6 ז. כל האמור לעיל בא בתור הקדמה לא' הסיבות שבגללן נערכת התוועדות זו – העובדה שבשבוע
7 האחרון מתהלכים אנשים מתוך בלבול ("צוטומלט") בגלל הטיסה אל הירח⁴⁵.

8 ומובן השלייה שבדבר – שהרי ענינו של יהודי הוא העסק בתומ"צ, ואילו כאשר חושבים ומדברים
9 אודות ההפלאה שבטיסה אל הירח, הנה בינתיים לא יכולים לעסוק בתורה, כיון שאי אפשר לחשוב ב'
10 מחשבות⁴⁶, ועאכו"כ לדבר ב' דיבורים, בבת אחת.

11 אלא שיש ללמד זכות עליהם – שזהו ענין שיכולים ליקח את הטוב שבו, ע"י לימוד הוראות בעבודת
12 ה'.

13 ולדוגמא:

14 בנוגע לענין הערבות, "שכל ישראל ערבים זה בזה"⁴⁷ – כמדובר פעם⁴⁸ שבענין זה רואים במוחש
15 שכאשר אדם א' עושה פעולה שלא כדבעי, אפילו בענין קטן שאינו אלא שזה פרוטה, הרי זה נוגע (לא
16 רק לעצמו, אלא) לכולם, ונוגע לכללות הענין ששוויו אלפי אלפים כו'. ומזה מובן גם ברוחניות, בנוגע
17 להנהגת כל אחד מישראל, אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים או מנהג ישראל, שזה נוגע לכללות בני".

18 וכמו"כ ישנה ההוראה מזה בנוגע להגברת האיכות על הכמות והגברת הצורה על החומר⁴⁹ – כפי
19 שמוכח מזה שלמרות שהאדם הוא קטן בכמות לגבי שאר הנבראים⁵⁰, ובאדם גופא, המוח שבו מלוכש
20 השכל, הוא קטן בכמות לגבי כל הגוף⁵¹, הנה ע"י ריבוי האיכות יש ביכלתו לייצר מכונה ("חללית")
21 שלא לפי ערך משקלו, שתוכל לרוץ בכח גדול ולהגיע למרחק גדול ביותר, מאות אלפי מילין, שלא לפי
22 ערך כלל.

23 וכמו"כ יש לזה שייכות לענין התפלה:

24 עיקר התפלה היא תפלת שמונה עשרה, שנאמרת ג"פ בכל יום, וביום השבת יש גם תפלת מוסף;
25 אבל, כדי להגיע לשמו"ע, הרי זה ע"י ההקדמה דקריאת שמע – "אמליכתי" למעלה ולמטה ולארבע
26 רוחות השמים⁵², ולזה באים ע"י הקדמת ההתבוננות ברוממות הא"ל ושפלות האדם⁵³, כפי שרואים זאת
27 מענין הבריאה, כמ"ש⁵⁴ "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה".

28 ומובן, שאף שיכולים לראות זאת גם כשנמצאים למטה, אם רק נושאים את העינים למרום – הרי
29 בודאי רואים זאת הרבה יותר ע"י הטיסה בחלל, באופן ש"אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים

כו, לו.

48 שיחת ש"פ ויגש הנ"ל סי"ב ואילך (תורת מנחם שם ע' 122 ואילך).

49 ראה גם תורת מנחם ח"ל ס"ע 149 ואילך. וש"נ.
50 בענין זה נזכר גם שהדומם שבאדם אינו בערך לדומם שבדומם.

51 ראה גם תורת מנחם ח"ה ע' 23. וש"נ.

52 ברכות יג, ב.

53 ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ח. וש"נ.

54 ישע' מ, כו.

41 פ' שופטים יט, ג.

42 ב"ב ק, ריש ע"ב (ובפרש"י). וש"נ.

43 ראה גם תורת מנחם ח"ה ע' 323. וש"נ.

44 ראה עירובין מג, ב ובתור"ה דלא אתא. תיב"ע וארא ו, ית. יל"ש ר"פ פנחס. רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ב. פרש"י בחוקותי כו, מב.

45 ביום ב', ר' מנ"א, נחת אדם לראשונה על הירח (המור"ו).

– וראה גם שיחת ש"פ ויגש ס"ד ואילך (תורת מנחם ח"ה ע' 116 ואילך).

46 ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסע"ג בקו"א (ג).

47 שבועות לט, סע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת בחוקותי

1 אשר כוננתה⁵⁵, ואז ניכר ונרגש הענין ד"מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו"⁵⁶ (גם אם הי' מקום
2 להרגש של "כחי ועוצם ידי גוי"⁵⁷ לאחרי שהאדם הגיע להישגים כאלו).
3 וכמדובר בהתוועדויות שלפנ"ז⁵⁸ בענין "עשה לך שרף ושים אותו על נס גוי"⁵⁹, שאע"פ שהי' זה
4 נחש פשוט, מ"מ, בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה, היו משעבדין את לבם לאביהם שבשמים⁶⁰,
5 ונעשה אצלם ענין הביטול.
6 ח. וענין זה נוגע גם למאורע מזעזע – שאין להאריך בו כשנמצאים בימי "בין המיצרים", כי אם
7 כפי מדת ההכרח:
8 ישנם "ראבי"ס שהם בבחינת "מהרסיך ומחריביך ממך יצאו"⁶¹, שכן, בחשבם ששמים הולך לפניהם,
9 עליהם "לחדש" דבר מה, ולכן מחדשים דרגא נוספת בכפירה – בהוספה על מ"ש הרמב"ם⁶² "שלשה הן
10 הנקראים אפיקורסין" – וטוענים, שאין שם אלקה!
11 והגע עצמך: ענין האמונה ישנו גם אצל גוים, אלא שהאמונה שלהם היא רק בבחי' ממכ"ע, ואילו
12 האמונה של בני"י היא בבחי' סוכ"ע כו"⁶³; אבל ה"ראבי"י הנ"ל טוען שאין שם אלוקה! ...
13 ויש מהם שטוענים, שיש אמנם אלקה, אבל, "רם על כל גוים ה'"⁶⁴, ו"עזב ה' את הארץ"⁶⁵; הקב"ה
14 ברא אמנם את העולם, טוענים הם, אבל שוב אינו מתעסק בזה, ובודאי שאינו מתעסק עם דומם צומח
15 וחי – היפך האמת, שיש השגחה פרטית לא רק על בני"י, ולא רק על מין האדם, אלא גם על חי וצומח
16 ואפילו דומם, וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בכמה ממאמריו ושיחותיו⁶⁶, שאפילו גלגולו של עלה
17 ממקום למקום הוא ע"פ ההשגחה העליונה, ונכלל במחשבה הקדומה דפרצוף אדם קדמון!
18 ויש מהם שטוענים, שהקב"ה משגיח אמנם על הכל, אבל, "מי יאמר לו מה תעשה"⁶⁷, ובמילא, אין
19 תועלת בתפלתו של יהודי, כיון שהפעולות שנעשים למטה אינם משפיעים על הענינים שלמעלה.
20 ובכן, בנוגע לכל ג' הטענות שלהם, יש הוראה ולימוד ממאורע הנ"ל – שביקשו שיתפללו עבורם,
21 והוסיף לפרש, שיתפללו תפלות מספר תהלים של דוד נעים זמירות ישראל – שבזה מודגש: (א) שיש
22 שם אלוקה, (ב) שהוא משגיח על העולם, (ג) שהתפלה פועלת פעולתה, גם כאשר מתפללים על מישהו
23 שנמצא במרחק גדול ביותר!
24 ט. ולהעיר:
25 האמת היא שגם אלו שטוענים טענות הנ"ל – הם בעצם מאמינים בה', שהרי כל ישראל הם "מאמינים
26 בני מאמינים"⁶⁸ "בלי שום חקירת שכל אנושי"⁶⁹,
27 – (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת שחוק): ישנו א' מגדולי החוקרים, פילוסוף ומלומד גדול, שכתב
28 חיבור שלם להוכיח את קיום מציאותו מהמציאות שלו גופא, וחיבור זה נלמד במשך השנים שלאח"ז,
29 עד לימינו אלו. אבל, אצל אדם נורמלי, אין נתינת מקום לכל זה, כי, רק בנוגע להזולת שייך לחקור
30 אודות קיום מציאותו, אבל לא בנוגע לעצמו. ועד"ז מובן בנוגע לענין האמונה בה', שאין צורך בחקירת
31 שכל אנושי כו"²⁷.

(63) ראה סידור (עם דא"ח) שער חהמ"צ בתחלתו (רפד, ג).
ובכ"מ.
(64) תהלים קיג, ד.
(65) יחזקאל ח, יב.
(66) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.
(67) קהלת ח, ד.
(68) שבת צז, א.
(69) תניא פמ"ב (ס, ב).

(55) תהלים ת, ד.
(56) שם, ה.
(57) עקב ח, יז.
(58) שיחת ש"פ חו"ב, י"ב תמוז ס"ט ואילך; י"ג תמוז סכ"א
ואילך (תורת מנחם חנ"ז ע' 25 ואילך; ס"ע 77 ואילך).
(59) חוקת כא, ח.
(60) פרש"י עה"פ.
(61) ישע"י מט, יז.
(62) ה' תשובה פ"ג ה"ח.

1 וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בתחילת בואו לאמריקא⁷⁰, שראו בפועל, שבבוא עת צרה, זעקו כולם
2 "שמע ישראל" ...!

3 ולאידך גיסא: מספרים שהי' בליובאוויטש א' מה"קנטוניסטים" [בזמנו של "ניקאָלאַי" הראשון, חטפו
4 נערים יהודים והכריחום לשרת בצבא במשך עשרים וחמש שנים ויותר, ואעפ"כ, רובם ככולם לא המירו
5 דתם, ורבים מהם קיימו מצוות מעשיות – במדה האפשרית], שכאשר שאלו אותו אודות "ניקאָלאַי",
6 השיב, שאינו אוחז ממנו! ... והגע עצמך: במשך עשרות שנים עבד בשירותו, ומסר נפשו להלחם עבורו
7 במלחמה שבה נהרגו עשרות אלפי בני אדם, ולאחרי כל זה, אמר, שאינו אוחז ממנו! –

8 וכיון שכן, בודאי מתחרטים על כך שאמרו דברים הנ"ל,

9 [וכידוע⁷¹ שענין החרטה גופא מוכיח שזהו ענין של עבירה, והיינו, שכדי לידע אם פעולה מסוימת
10 היא מצוה או עבירה, יש לבחון את התוצאה – אם לאח"י יש לו רגש של הנאה ושביעות רצון, או שיש
11 לו רגש של חרטה (והרי ענין החרטה ישנו גם אצל אלו שהטוב שבהם הוא בבחי' מקיף⁷²)],

12 ורק בגלל שמוכרח להצדיק את עצמו, חייב להמשיך ולומר שאינו מאמין כו'.

13 י. ויש להוסיף בהאמור לעיל אודות ההוראה שלמדים מכללות המאורע הנ"ל – בנוגע להדגשת
14 מעלת האיכות דוקא:

15 כדי שהמכונה הנ"ל תוכל לטוס לירח, יש צורך באנשים שמתכננים את כל פרטי הדברים, והם
16 אחראים לכך שהטיסה תתנהל כשורה כו'. ומובן, שכאשר אנשים אלו יטענו, שבמקום למלא את תפקידם
17 מתוך החרד המיוחד לכך, יטוסו הם בעצמם – אזי התוצאה תהי' היפך הטיסה! ...

18 ומזה למדים גם בנוגע לחשיבות ענין התורה, שדוקא על ידה נמשכים ובאים כל עניני העולם, כך,
19 שגם הטיסה הנ"ל היא ע"י הנתינת כח של התורה, שעל ידה נעשית שלימות הבריאה.

20 וזהו כללות הענין שהבטיחה תורה⁷³ שכאשר "בחוקותי תלכו", אזי המסובב הוא "ונתתי גשמיכם
21 בעתם וגו'"⁷⁴, ועד לסיום הענין: "ואולך אתכם קוממיות"⁷⁴, בביאת משיח צדקנו.

22 * * *

23 יא. בהמשך להאמור לעיל (ס"י) שכל עניני העולם נמשכים מהתורה – ישנם הטוענים, שלא די בכך,
24 כדמוכח מזה שאי אפשר לעסוק בתורה בלבד, אלא יש צורך גם לעסוק בעשי' בעולם בפועל ממש, כמו
25 חרישה וזריעה וכל שאר הענינים ד"סידורא דפת"⁷⁵, שהרי "הרבה עשו כו' ישמעאל ועלתה בידן,
26 כרשב"י ולא עלתה בידן"⁷⁶, כך, שיש צורך בב' הענינים, הן לימוד התורה והן העסק בעולם.

27 אך הענין הוא – כמובן מהביאור של רבינו הזקן בקונטרס אחרון בתניא ד"ה דוד זמירות קרית להו"⁷⁷,
28 בענין "שמחת דוד המלך ע"ה .. בעסק התורה בעת צרתו" (בהיותו בגלות כו'), ע"י ההתבוננות איך
29 ש"ריבוי העולמות וכל צבאם .. כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה .. אשר בדקדוק
30 קל עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך ח"ו", וכפי שמביא דוגמא מענין הקרבנות,
31 ש"אם הקרבן כשר נעשה יחוד עליון ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם וכו'" ("כנודע .. מענין
32 עליות עולמות העליונים באתערותא דלתתא בהקרבת עוף אחד בן יונה או תור ע"ג המזבח או קומץ
33 מנחה"⁷⁸).

70 שיחת פורים ה'ש"ת (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 12).

71 ראה שבט מוסר פכ"ה. וראה גם תורת מנחם חנ"ה ס"ע

30. וש"נ.

72 ראה תניא ספ"א.

73 ר"פ בחוקותי.

74 שם, יג.

75 שבת עד, ריש ע"ב.

76 ברכות לה, ב.

77 קס, סע"א ואילך.

78 אגה"ת פ"ב.

1 [ולהעיר, שמזה מוכח שכללות הענין ד"שכר מצוה מצוה"⁷⁹ הוא באופן של המשכה טבעית – כידוע
2 המחלוקת בין גדולי חכמי ישראל אם שכר מצוה הו"ע טבעי, בדרך סיבה ומסובב, או ענין סגולי⁸⁰].
3 וכן הוא בנוגע ללימוד התורה – שהרי "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה"⁸¹, כך, שע"י
4 לימוד התורה נעשית עליית כל העולמות לקבל חיותם ושפעם כו'. ולא עוד אלא שיש מעלה בעסק
5 התורה לגבי הקרבת הקרבנות, מצד מעלת התורה לגבי המצוות, כמו מעלת הדם על האברים⁸², שהמצוות
6 הם בדוגמת האברים שהם באופן של התחלוקת, כל אבר לפי ענינו, משא"כ התורה היא בדוגמת הדם
7 (כמ"ש⁸³ "זאת התורה אדם", א' ד"ם⁸⁴) שממשיך רוח חיים בכל האברים בשוה, כך, שע"י התורה נפעלת
8 המשכה כללית בכל הענינים.

9 וכיון שע"י התורה נמשכים כל הענינים בעולם – הרי מוכן שכל הענינים שבעולם ישנם בתורה
10 בהעלם.

11 וכפי שמצינו בגמרא במסכת בכורות⁸⁵: "א"ל קיסר לרבי יהושע בן חנני, נחש לכמה מיעבר ומוליד,
12 א"ל לשב שני, והא סבי דבי אתונא ארבעינהו ואוליד תלת, הנהו מייעברי הוּ מעיקרא ד' [שנין] כו'".
13 ומנין ידע ריב"ח שעיבורו של נחש שבע שנים – מהתורה, "שנאמר⁸⁶ ארוך אתה מכל הבהמה ומכל חית
14 השדה, אם מבהמה נתקלל, מחי' לא כ"ש, אלא לומר לך כשם שנתקללה הבהמה מחי' אחד לשבעה ..
15 כך נתקלל הוא מבהמה אחת לשבע, דהוה לי' שב שני"⁸⁷.

16 [ולהעיר מהמסופר בגמרא⁸⁸: "כי קא ניחא נפשי' דרבי יהושע בן חנני, אמרו לי' רבנן, מאי תיהוי
17 עלן מאפיקורסין, אמר להם, אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם⁸⁹, כיון שאבדה עצה מבנים, נסרחה חכמתן
18 של אומות העולם". ובכל אופן, גם כאשר "אבדה עצה מבנים", ולא יודעים מה להשיב – הרי הענינים
19 ישנם בתורה, וכפי שדרשו רז"ל⁹⁰ על הפסוק⁹¹ "כי לא דבר ריק הוא מכם", "ואם הוא ריק, מנס הוא".
20 ובענין זה יש לכל אחד השליחות שלו (וכמו בענין הזמן, ש"ימים יוצרו גו"⁹²), וישנו מי שעל ידו
21 צריך להתגלות ענין פלוני, ולא יוכל להתגלות ע"י משהו אחר].

22 יב. וכן הוא בנוגע לחקירה שנתעוררה לאחרונה – אם יש יצורים, בעלי חיים כו', על הירח⁹³:
23 ובהקדמה – שלכאורה לא הי' צריך להתייחס לענין זה, כיון שאינו נוגע לקיום התומ"צ. אבל, כיון
24 שמשתדלים ולהוטים ("מ'קאכט זיך")⁹⁴ ביותר לעורר אודות מצות תפילין, והרי יתכן שכאשר פלוני ידע
25 מה להשיב על חקירה הנ"ל, אזי יתוסף עוד יהודי שיניח תפילין, ועד"ז בנוגע לשמירת שבת או כשרות
26 וכיו"ב – השבתי לפלוני ששאל אצלי אודות חקירה הנ"ל⁹⁵, שמצינו מענה על זה בגמרא!

27 ובכן: דברי הגמרא הם בב' מקומות – במסכת שבועות⁹⁶ (מהמסכתות שלומדים בשיבות), ובמסכת
28 מועד קטן⁹⁷ (שלומדים אותה בימי בין המצרים), בפירוש הפסוק שנאמר בשירת דבורה על מלחמת ברק
29 וסיסרא: "אורו מרוז אמר מלאך ה' (ברק, בשליחותו של הקב"ה) אורו ארוך יושבי' (היושבים בארבע
30 אמות שלו) כי לא באו לעזרת ה' (כביכול, שמי שהוא עוזר את ישראל, כעוזר את השכינה)⁹⁸" – שיש ב'

(79) אבות פ"ד מ"ב.

(80) ראה של"ה בית אחרון (יב, א"ב. טו, א"ב).

(81) מנחות בסופה. ועוד.

(82) ראה לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ.

(83) חוקת יט, יד.

(84) ראה ספר הערכים חב"ד ערך אדם ס"ח (כרך א ע' קג).

וש"נ.

(85) ח, ריש ע"ב.

(86) בראשית ג, יד.

(87) בכורות שם, סע"א.

(88) חגיגה ה, ב.

(89) ירמ" מט, ז.

(90) ירושלמי פאה פ"א ה"א. וש"נ.

(91) האזינו לב, מז.

(92) תהלים קלט, טז. וראה לקו"ש חט"ז ע' 273. וש"נ.

(93) ראה ספר הברית ח"א (כתב ישר) מ"ג (כוכבי השמים)

פ"ב ואילך. וראה גם אג"ק חל"א ע' רפו ואילך. וש"נ.

(94) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 95. וש"נ.

(95) ראה גם מכתב כ"ו מרחשון תשכ"ו (באנגלית).

(96) לו, א.

(97) טז, א.

(98) ס' שופטים ה, כג (ובפרש"י).

1 דעות בפירוש "מרוז" (כפי שהובא גם בפירוש רש"י על הפסוק): "איכא דאמרי גברא רבה הוה (והי' סמוך
 2 למקום המלחמה ולא בא), ואיכא דאמרי נוכבא (מזלי' דסיסרא) הוה, שנאמר⁹⁹ מן שמים נלחמו הכוכבים".
 3 [יש שרוצים לומר שמדובר אודות מזל רוחני, ולא אודות כוכב גשמי. אבל בפשטות, כשרש"י מביא
 4 מדברי הגמרא "כוכבא הוה", הכוונה לכוכב כפשוטו. וכמו במארוז¹⁰⁰ ש"ישראל מונין ללבנה", ולכן
 5 "בזמן .. (ש)לבנה לוקה סימן רע כו", שהכוונה היא ללבנה כפשוטה].
 6 ועפ"ז: לפי הפירוש השני בגמרא ש"כוכבא הוה" – שהובא בפירוש רש"י על הפסוק בתור פירוש
 7 ראשון – עכצ"ל ש"יושבי" קאי על אלו שיושבים בכוכב זה.
 8 [ולהעיר:

9 בפירוש רבינו חננאל⁹⁷, "והאי דכתיב יושבי", כענין עיש¹⁰¹ (כוכב גדול שבכימה והרבה כוכבים קבועים
 10 בו, ונטל שני כוכבים ממנה לפתוח ארובות המבול, ונבקעו במזל טלה, ועתיד הקב"ה להחזירם לה) על
 11 בני' (קבוצת כוכבים קטנים שעמו) תנחם", והיינו, שגם "יושבי" קאי על הכוכבים הסמוכים לכוכב זה.
 12 אבל, כד דייקת שפיר, הנה בנוגע לכוכבים קטנים הסמוכים לכוכב גדול מתאים הלשון "בני", שכן,
 13 כוכב גדול קרוי אב, וכוכב קטן קרוי בן, וכמו רב ותלמיד, שהרב קרוי אב והתלמיד קרוי בן¹⁰²; אבל
 14 לא מתאים על זה הלשון "יושבי", שקאי על בני אדם דוקא, וכמו "לא תהו בראה לשבת יצרה"¹⁰³.
 15 ומסתבר לומר, שכשם שלפי הפירוש ש"מרוז" גברא רבה הוה", קאי "יושבי" על בני אדם "היושבים
 16 בארבע אמות שלו", כך גם להפירוש ש"כוכבא הוה", קאי "יושבי" על בני אדם היושבים על כוכב זה].
 17 ומזה מוכח שיש "יושבי" לא רק על כדור הארץ, אלא גם על כוכבים נוספים. ומ"מ, בני האדם
 18 שנמצאים על כדור הארץ הם במעלה גדולה יותר מהברואים שנמצאים על כוכבים נוספים, שלכן ניתנה
 19 התורה על כדור הארץ דוקא¹⁰⁴.

20 * * *

21 יג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה.

22 * * *

23 יד. נוסף על האמור לעיל (ס"ז) אודות סיבת ההתוועדות בגלל המאורע של הטיסה אל הירח,
 24 – והלימוד מזה, שהם בעצמם ביקשו שיתפללו עבורם מהתפלות של דוד המלך, נעים זמירות ישראל,
 25 ולהעיר, שע"פ האמור לעיל (ס"א) שדוד המלך הדגיש את העובדה שכל עניני העולם אינם בערך
 26 כלל לדברי תורה, יש לנצל מאורע זה גופא באופן שיביא לידי תוספת חיזוק בלימוד התורה, שכן, אם
 27 בעניני העולם יכול אדם העוסק במושכלות להגיע להישגים כאלו, הרי בודאי שכאשר בחור בשיבה
 28 יוסיף בלימוד התורה בכמות הזמן, ובאיכות הלימוד מתוך התמדה ושקידה ויגיעה, אזי יגיע לענינים
 29 הכי נעלים, וכמארוז¹⁰⁵ "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין" –
 30 ישנו ענין נוסף הקשור עם מ"ש בסיום הפרשה¹⁰⁶ בנוגע לנצחון במלחמה: "ואצו אתכם גו' חלוצים
 31 תעברו לפני אחיכם בני ישראל", ומפרש רש"י, "לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר¹⁰⁷
 32 וטרף זרוע אף קדקד¹⁰⁸,

(105) מגילה ו, ריש ע"ב.

(106) ג, יח.

(107) ברכה לג, כ.

(108) בענין זה נזכר שפעולת ה"זרוע" היא לא רק בענין

ההגנה (שבשביל זה מספיק גם אצבע קטנה), אלא גם בענין

המלחמה עם האויב, וכן הוא גם בנוגע ל"קדקד", שפעולתו היא

(99) שם, כ.

(100) סוכה כט, א.

(101) איוב לח, לב (ובפרש"י ומצו"ד).

(102) ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ז.

(103) ישעי' מה, יח.

(104) חסר סיום השיחה (המו"ק).

1 והרי ענין זה קשור עם ההתעוררות בנוגע לקיום מצות תפילין – כמ"ש הבחיי¹⁰⁹ ש"היו בטוחים
 2 בגבורתם וכחם בזכות המצוה שבידם, וכענין שדרשו רז"ל¹¹⁰ וטרף זרוע, בזכות תפילין שבזרוע, אף
 3 קדקד, בזכות תפילין שבראש",
 4 ויש לומר, שזהו גם המקור לדברי הרא"ש¹¹¹ "שמפני קיום מצות תפילין ותיקונן יתקיים באנשי
 5 המלחמה וטרף זרוע אף קדקד".
 6 ולהעיר, שמלשון הרא"ש "מפני קיום מצות תפילין (סתם) . . יתקיים באנשי המלחמה כו" (ולא
 7 "מפני קיום מצות תפילין של אנשי המלחמה"), משמע, שהענין ד"טרף זרוע אף קדקד" נעשה לא רק
 8 ע"י הנחת תפילין של אנשי המלחמה עצמם בשעת המלחמה עצמה, אלא גם כאשר יהודים אחרים
 9 מניחים תפילין, ואפילו זמן רב לפני המלחמה.
 10 וכל זה הוא מצד ענין הערבות²⁷, "שכל ישראל ערבים זה בזה"⁴⁷, שישנו בכל עניני התומ"צ, ובמכ"ש
 11 ממ"ש הרמב"ם¹¹² שע"י "מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות", ועאכו"כ
 12 בנוגע לבני, ולכן, מועילה הנחת תפילין של כל איש ישראל לפעול נצחונם של אנשי המלחמה באופן
 13 ד"טרף זרוע אף קדקד".
 14 ויש להוסיף, שמצד ענין הערבות נעשה הענין ד"טרף זרוע אף קדקד" לא רק אצל שבט גד, אלא גם
 15 אצל כל בני. ומה גם שמצד בלבול העולם (בא סנחריב ובלבל את העולם¹¹³) אין אנו יודעים לאיזה
 16 שבט שייך כל אחד (אע"פ שיש כאלו שיודעים, כמו כהנים ולוים, ששייכים לשבט לוי). וע"ד שמצינו
 17 לגבי נוסח התפלה, שאף שיש שער פרטי לכל שבט ושבט שבמסילתו יעלה, הנה לאחרי הבלבול כו',
 18 קבע רבינו הזקן נוסח כללי עבור כל בני¹¹⁴.
 19 טו. ובהמשך לזה, יש להתעכב על פירוש רש"י על הפסוק "ואצו אתכם", "לבני ראובן וגד הי'
 20 מדבר" (בנוסף על המדובר פעם¹¹⁵ על פירוש רש"י בהמשך הכתוב: "לפני אחיכם", "הם היו הולכים
 21 לפני ישראל למלחמה וכו'") – דלכאורה הי' לו להקדים גד לראובן, כיון שגד הי' העיקר, שבו נאמר
 22 "וטרף זרוע אף קדקד" (שמביא רש"י בפירושו בהמשך הכתוב), ואילו ראובן הי' טפל לגד בענין זה?
 23 ולהעיר, שראובן וגד היו חלוקים זמ"ז – כמובן מפירוש רש"י בפ' ויגש על הפסוק¹¹⁶ "ומקצה אחיו",
 24 "מן הפחותים שבהם לגבורה . . ראובן שמעון לוי ישכר ובנימין, אותן שלא כפל משה שמותם כשברכך,
 25 אבל שמות הגבורים כפל . . ולגד¹⁰⁷ אמר ברוך מרחיב גד". ומזה מובן, שבענין הגבורה הי' ראובן טפל
 26 לגד. וא"כ, הי' לו לרש"י להקדים גד לראובן.
 27 וכפי שיתבאר לקמן באופן המובן בפשטות – עם כל ה"עשירות" ("רייסקייט") שרואים בפירוש רש"י
 28 – גם לבן חמש למקרא (ובלבד שלא יחשוב שכיון שכבר נעשה גדול, שוב אינו צריך ללמוד חומש,
 29 והסיבה לכך שלומד חומש אינה אלא בגלל תקנת רבינו נשיאנו ללמוד בכל יום פרשה חומש עם פירוש
 30 רש"י, וכיון ש"גזירה גזרת" . . . לכן מקיים זאת! . . .).
 31 טז. והעיקר – שיקויים בפועל הענין ד"טרף זרוע אף קדקד" (כמדובר מכבר¹¹⁷ שעכשיו יש צורך

(113) ראה ברכות כח, א. וש"נ.

(114) ראה תורת מנחם ח"ד ע' 310 ואילך. וש"נ.

(115) שיחת ש"פ דברים תשכ"ה בסופה (תורת מנחם חמ"ד

ס"ע 172 ואילך). וש"נ.

(116) מז, ב. – נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ מטו"מ סי"ד

(תורת מנחם חנ"ז ע' 141 ואילך). וש"נ.

(117) שיחת הנ"ל סכ"ד (תורת מנחם שם ע' 150).

גם בענין המלחמה – שע"י כח השכל מחשב ומתכנן את מהלך המלחמה כו'.

(109) ס"פ מוטות.

(110) כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר, שלע"ע לא נמצא המקור

לזה במדרשי רז"ל.

(111) בהל' קטנות – הלכות תפילין סט"ו (כהגירסא שהובאה

במעדני יו"ט שם). – וראה גם תורת מנחם חנ"ז ס"ע 147.

(112) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

1 בכך, ולא די בהענין ד"ויראו ממך" 118 (בלבד), כמו שהי' בהכניסה לארץ בפעם הראשונה, אשר, אילו
2 זכינו, היתה באופן של גאולה שלימה שאין אחרי' גלות¹¹⁹.

3 וכדי שיקויים ענין זה גם עתה – בעמדנו בעקבתא דמשיחא, לפני הכניסה לארץ בגאולה האמיתית
4 והשלימה – צריכה להיות השתדלות יתירה בנוגע למצות תפילין, לפעול זאת אצל כל יהודי שיכולים
5 להגיע אליו.

6 וכמו"כ צ"ל תוספת הידור בקיום מצות תפילין אצל כל אחד בנוגע לעצמו,

7 הן בנוגע לבדיקת התפילין¹²⁰ – שהרי אפילו צדיק, עליו נאמר¹²¹ "לא יאונה לצדיק כל און", צריך
8 לבדוק את התפילין שלו מזמן לזמן – לכל-הפחות שתי פעמים בשבוע (שמיטה), כפסק השו"ע¹²²,
9 ולמהדרין – פעם אחת בשנה, כדברי המכילתא על הפסוק¹²³ "מימים ימימה", "מגיד שאדם צריך לבדוק
10 את התפילין אחת לשנים עשר חודש"¹²⁴ (מצד גודל חומר מצות תפילין, ומה גם שמברכים עליהם בכל
11 יום¹²⁵),

12 והן בנוגע לזהירות מהיסח הדעת¹²⁶ – שענין זה שייך אפילו אצל צדיק שאינו גמור, שלא הרגו
13 ליצה"ר לגמרי, ולכן אינו מואס ברע בתכלית¹²⁷, ועאכו"כ אצל בינוני, ומי שלמטה ממדרגת הבינוני,
14 ועאכו"כ אצל אלו שצריך לפעול אצלם את כל הענין של הנחת תפילין.

15 ובכל אופן, יש להשתדל בהפצת הענין דקיום מצות תפילין, בנוגע לכל הסוגים הנ"ל, בכל האופנים
16 האפשריים.

17 והטענה שאין הדבר מתקבל ונתפס בלבו של חבירו – הנה כאשר הדברים יהיו יוצאים מן הלב, אזי
18 יכנסו אל הלב ויפעלו פעולתם¹²⁸, שכן, אע"פ ש"אני ישנה", הנה "לבי ער"¹²⁹, להקב"ה לתורתו
19 ומצוותיו¹³⁰, ובפרט מצות תפילין, ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"¹³¹.

20 וכיון ש"מצוה גוררת מצוה"¹³², הרי זה יביא לקיום מצוות נוספות, ועד לקיום כל התורה ומצוותי,
21 ועיי"ז ממהרים את הגאולה.

22 * * *

23 יז. בנוגע למנהג ללמוד ענין באגרת התשובה – אוחזים עתה בפרק ד'¹³³ בענין "מדת מלכותו ית'
24 (ש)נק' בשם דבר ה', כמ"ש¹³⁴ באשר דבר מלך שלטון, ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי",
25 כי פנימיות ומקור הדיבור הוא ההבל העולה מן הלב ומתחלק לה' מוצאות הפה אחה"ע מהגרון וכו',
26 וגם הברת הה"א היא בחי' הבל לבד, כמ"ש¹³⁵ אתא קלילא דלית בה מששא, ואף שאין לו דמות הגוף

חז"ל על לאו לא תשא את שם ה' וגו' (שו"ע אדה"ז או"ח
118) ראה לקו"ש חיי"ט ע' 346. ח"כ ע' 230. וש"נ.

(118) תבוא כח, יו"ד.

(119) ראה לקו"ש חיי"ט ע' 346. ח"כ ע' 230. וש"נ.

(120) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 389. וש"נ.

(121) משלי יב, כא.

(122) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסל"ט. וש"נ.

(123) בא יג, יו"ד. וראה גם ירושלמי עירובין פ"י סה"א.

(124) אף ש"בית שמאי אומרים אינו צריך לבדוק עולמית",
וכפי שהי' "שמאי הזקן אומר אלו תפילין של אבי אימא"
(מכילתא שם)*, וכן מצינו שר' יהודה בן בתירא אמר בנוגע
למתים שהחי' יחזקאל: "אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח
לי אבי אבא מהם" (סנהדרין צב, ב).

(125) נזכר גם החומר ד"איסור ברכה לבטלה .. שהסמיכוהו

(126) ראה שו"ע אדה"ז שם רסכ"ח. וש"נ.

(127) ראה תניא פ"י.

(128) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א. ועוד.

(129) שה"ש ה, ב.

(130) ראה שהש"ר עה"פ.

(131) קידושין לה, א. וש"נ.

(132) אבות פ"ד מ"ב.

(133) צד, ב.

(134) קהלת ח, ד.

(135) ראה לקמן סי"ט. וש"נ.

(* עיין בכ"ז בתורה שלמה עה"פ (אות קלא).

ח"ו, אך דברה תורה כלשון בני אדם, בשגם שגם דבר ה' כ"ב אותיות המתחלקות לה' חלקי המוצאות
ובהן נכרא כל היצור כו".

וצריך להבין בנוגע למ"ש "ואף שאין לו דמות הגוף ח"ו, אך דברה תורה כלשון בני אדם" – שזהו
מאמר המוסגר בביאור השייכות של אות ה' למדת המלכות – מדוע כותב זאת באמצע הענין, ולא בסיום
הענין (לאחרי "בשגם .. כל היצור")?

זאת ועוד: אילו ה' רבינו הזקן כותב זאת בסיום הענין, ה' אפשר לומר שקאי על כללות הביאור
בנוגע ל"כל ה' ספירות", אבל מזה שכותב זאת באמצע הענין, מובן שקאי רק על מדת המלכות (ה'
אחרונה, שהברת הה"א היא בחי' הבל כו). ואינו מובן: מדוע מבאר זאת רק בנוגע למדת המלכות, ולא
בנוגע לכל ה' ספירות?

ולאידך גיסא: בהתחלת הענין¹³⁶, בענין "מ"ש¹³⁷ כי חלק ה' עמו וכו', חלק משם הוי' ב"ה, כדכתיב¹³⁸
ויפח באפיו נשמת חיים, ומאן הנפח מתוכו נפח וכו'" – מבהיר כבר רבינו הזקן "ואף שאין לו דמות
הגוף וכו' ח"ו, אך דברה תורה כלשון בני אדם", והרי ענין זה שייך לכל עשר הכחות שבנפש האדם,
שהם כנגד עשר הספירות שלמעלה. וא"כ, למה צריך לחזור ולהבהיר ענין זה עוה"פ בנוגע לספירת
המלכות?

גם צריך להבין: מדוע בהתחלת הענין כותב רבינו הזקן "ואף שאין לו דמות הגוף וכו'", ואילו בסיום
הענין כותב "ואף שאין לו דמות הגוף ח"ו", ללא הוספת "וכו"ו"?
וכפי שיתבאר לקמן.

יח. בנוגע להביאור בפירוש רש"י – שמקדים ראובן לגד:
ובהקדים הביאור בסדרם של ב' שבטים אלו בכתוב – שבפרשתנו מקדים הכתוב ראובן לגד:
"לראובני ולגדי"¹³⁹, ואילו בפ' מטות, הנה מלבד מ"ש בהתחלת הענין¹⁴⁰ "ומקנה רב ה' לבני ראובן
ולבני גד" (ראובן לפני גד), נאמר בכל הפסוקים שלאח"ז "בני גד ובני ראובן" (גד לפני ראובן)¹⁴¹.
וטעם הדבר – בפשטות:

בפרשתנו מדובר בעיקר אודות ירושת הארץ, "ואת הארץ הזאת ירשנו גו"¹³⁹, ולכן מקדים הכתוב
ראובן לגד – "נתתי לראובני ולגדי", כיון שראובן הוא הבכור, "בכור לנחלה"¹⁴².
[ולהעיר מהמובא בפירוש רש"י¹⁴³, שמצד הבכורה ה' ראובן ראוי להיות יתר על אחיו גם בכהונה
ומלכות, אלא שהמעשה שעשה גרם לו להפסיד כל היתרונות הללו. אך גם לאחרי שנטלו ממנו יתרונות
הללו – נשאר עדיין בכור לנחלה].

ואילו בפ' מטות מודגש בעיקר החידוש ד"נחלץ חושים לפני בני ישראל"¹⁴⁴, ולכן מקדים הכתוב גד
לראובן, כי, עיקר הענין ד"נחלץ חושים" מתוך שגבורים היו" שייך לבני גד, "שכן נאמר בגד וטרף
זרוע אף קדקד"¹⁴⁵.

אך עדיין אינו מובן:
מדוע בפסוק "ואצו אתכם" שבפרשתנו¹⁰⁶, מפרש רש"י "לבני ראובן וגד ה' מדבר" – הרי פסוק זה

(143) ויחי מט, ג"ד.

(144) מטות שם, יז.

(145) ביאור הטעם שאעפ"כ נאמר בהתחלת הענין "ומקנה רב
ה' לבני ראובן ולבני גד", כי, נוסף לכך שראובן הוא הגדול, ה'
לו מקנה רב יותר מאשר לגד – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק
אדמו"ר שליט"א, ונרפסה בלקו"ש ח"ט ע' 15 הערות 9-13.

(136) צג, ב.

(137) האזינו לב, ט.

(138) בראשית ב, ז.

(139) ג, יב"טז.

(140) לב, א.

(141) ראה גם לקו"ש ח"ט ריש ע' 2 ובהערות שם.

(142) פרש"י וישלח לה, כג.

- 1 בא לאחרי סיום הענין דירושת הארץ (שבזה הקדים הכתוב ראובן לגד), ומתחיל לדבר אודות היציאה
2 למלחמה באופן ד"חלוצים תעברו", שבזה יש להקדים גד לראובן?
- 3 וכן בפירושו הפסוק "ואנחנו נחלץ חושים" שבפ' מטות¹⁴⁴ – שבו מביא רש"י ש"משה חזר ופירש
4 להם באלה הדברים ואצו אתכם בעת ההיא וגו' חלוצים תעברו גו'" – כותב רש"י "זה ראובן וגד שקיימו
5 תנאם", אף שכאן מדובר (לא אודות ירושת הארץ, אלא) אודות ענין המלחמה, שבזה יש להקדים גד
6 לראובן?
- 7 ולאידך גיסא: מדוע בפסוק "ויתן להם משה גו'" שבפ' מטות¹⁴⁶ – שמדבר אודות ירושת הארץ –
8 מקדים הכתוב גד לראובן ("ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן"), אף שבנוגע לירושת הארץ יש
9 להקדים ראובן לגד?
10 וכפי שיתבאר לקמן.
- * * *
- 11
- 12 יט. בנוגע להביאור באגרת התשובה:
- 13 בנוגע למ"ש על אות ה' "אתא קלילא כו'" – הנה בנוסח ה"אקדמות" שבסידורים יש ב' גירסאות:
14 (א) "דלית בה ממשא", (ב) "דלית בה ממשא". ורבינו הזקן בתניא גורס "דלית בה ממשא", וכן בלקו"ת
15 האזינו¹⁴⁷: "הה' הוא אות קלילא דלית בי' ממשא, כמבואר באקדמות, ופי' אתא קלילא היינו שההבל
16 הלב המתלבש בה הוא מועט יותר מבכל האותיות .. לכן נקראת אתא קלילא, פי' שקל לדבר אותה
17 משום דלית בה ממשא, דזוטר מאד ההבל שבה".
- 18 ובנוגע לב' לשונות אלו (מששא או ממשא) – הנה יש שרוצים לומר ששניהם נלקחים מאותו שורש
19 וענינם אחד, אבל באמת יש חילוק ביניהם:
- 20 "מששא" – הוא מלשון מישוש, היינו, דבר שיכולים למשש בידים; ואילו הלשון "ממש" – הנה
21 מפירוש רש"י¹⁴⁸ על הפסוק¹⁴⁹ "וישלח יעקב מלאכים", "מלאכים ממש", מוכח, שאין זה מלשון מישוש,
22 שהרי מציאות המלאכים אינה כמו מציאות של בשר ודם שיכולים למשש בידים, אלא כוונת רש"י לפרש
23 ש"מלאכים" אינם שלוחים, כי אם "מלאכים ממש", היינו, מלאכים אמיתיים.
- 24 ועפ"ז נשאלת השאלה: מהו הטעם שאות ה' שהיא "אתא קלילא דלית בה ממשא" רומזת על ספירת
25 המלכות דוקא יותר מאשר ז"א – דלכאורה אדרבה: ספירת המלכות היא בדרגא תחתונה יותר, כך שהיא
26 פחות רוחנית?!
- 27 ויובן ע"פ מ"ש הרמב"ם במורה נבוכים¹⁵⁰, שבנוגע להחושים דראי' ושמיעה ודיבור וריח, מצינו
28 בתורה שנאמרו כינויים אלו על הענינים דלמעלה, מלבד חוש המישוש, שהוא חוש נבזה, ושייך רק
29 באדם למטה, מצד פחיתותו כו'.
- 30 אמנם, ע"פ קבלה, ישנו ענין המששות גם למעלה. ולכן צריך להבהיר דוקא בנוגע לספירת המלכות,
31 שנרמזת באות ה', שהיא "אתא קלילא דלית בה ממשא", ולהוסיף ש"אף שאין לו דמות הגוף ח"ו, אך
32 דברה תורה כלשון בני אדם".
- 33 כ. והביאור במ"ש רבינו הזקן "ואף שאין לו דמות הגוף ח"ו", ללא הוספת תיבת "וכו'", כמו
34 בהתחלת הענין:
35 תיבת "וכו'" באה במקום התיבות שבאות לאחרי "אין לו דמות הגוף" – "ולא גוף".

רש"י!...

(149) ר"פ וישלח.

(150) ח"א רפמ"ז.

(146) שם, לג.

(147) עד, ד.

(148) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר: מ'קאכט זיך דאך אין פירוש

ומביא הצ"צ¹⁵¹, "וידוע הקושיא על זה בשל"ה¹⁵², דכיון שאין לו דמות הגוף, מכש"כ שאינו גוף",
 וא"כ, הי' צ"ל הנוסח בסדר הפוך: אינו גוף, ואין לו (אפילו) דמות הגוף?
 ומבאר הצ"צ, "אך הענין הוא, כי האצילות נקרא גופא, ובי"ע הם בחי' דמות הגוף (ועז"נ¹⁵³ ועל
 דמות הכסא דמות כמראה אדם", דקאי על עולם הבריאה¹⁵⁴). . . ולכן, לא מיבעי שבי"ע אינם בערך כו',
 והיינו שאין לו בחי' דמות הגוף, אלא גם אצילות כלא חשיב, והיינו ולא גוף".
 ועפ"ז מובן, שבהתחלת הענין, שמדבר אודות כללות הענין ד"חלק הוי' עמו, חלק משם הוי' ב"ה",
 שבזה נכללת גם דרגת עולם האצילות – מדייק רבינו הזקן ש"אף שאין לו דמות הגוף וכו'", "ולא גוף",
 שקאי על עולם האצילות; משא"כ כאן, כשמדבר רק על ספירת המלכות כפי ששייכת לעולמות בי"ע –
 אומר רק "ואף שאין לו דמות הגוף", דקאי על בי"ע, ואינו מוסיף "וכו'", שקאי על עולם האצילות,
 שאין זה שייך להמדובר כאן.
 כא. המשך הביאור בענין "מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר
 שש שבפסוק לך ה' הגדולה וגו' עד לך ה' הממלכה וגו', ולא עד בכלל וכו'" – נכלל בשיחת ש"פ
 מטו"מ סט"ז¹⁵⁵.

*

כב. בנוגע לפירוש רש"י בפרשתנו, שגם לאחרי הסיפור אודות חלוקת הארץ מקדים ראובן לגד –
 יש לבאר זאת בהקדים שאלה נוספת בנוגע לחלוקת הארץ:
 בפ' מסעי¹⁵⁶ נצטווה משה לומר לבני"י "זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולותי",
 ולאחרי שמפרט את גבולות הארץ, מסיים: "זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל . . . לתשעת המטות
 וחצי המטה". ובהמשך הפרשה¹⁵⁷ נאמר "אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר הכהן
 ויהושע בן נון ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ".
 ולכאורה אינו מובן: מה ניתוסף בהחלוקה ע"י אלעזר כו' לגבי החלוקה שע"י משה?
 והביאור בזה – שהחלוקה שע"י משה היתה חלוקה כללית בלבד, "לתשעת המטות וחצי המטה",
 בניגוד ל"מטה בני הראובני . . . ומטה בני הגדי . . . וחצי מטה מנשה" ש"לקחו נחלתם מעבר לירדן ירחו
 קדמה מזרחה"¹⁵⁸; ולאח"ז הי' ציווי נוסף על חלוקה פרטית לכל שבט בפני עצמו, ובכל שבט גופא –
 למשפחות ולגברים, כפי שמפרש רש"י¹⁵⁹, "כל נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו ומחלק נחלת השבט
 למשפחות ולגברים כו'".
 כג. ויש לומר, שבפ' מטות מסופר אודות החלוקה הכללית שהיתה ע"י משה, ואילו בפ' דברים
 מסופר אודות החלוקה הפרטית שעלי' נצטוו אלעזר ויהושע:
 בפ' מטות¹⁴⁶ נאמר "ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן . . . את ממלכת סיחון מלך האמורי ואת
 ממלכת עוג מלך הבשן", ולכאורה הכוונה, שממלכת סיחון ניתנה לבני גד, וממלכת עוג ניתנה לבני
 ראובן; ואעפ"כ נאמר בהמשך הכתוב¹⁶⁰ "ובני ראובן בנו את חשבון גו'", שהיא מארץ סיחון. ועכצ"ל,
 שבפסוק זה מדובר אודות החלוקה הכללית שע"י משה, שנתן לבני גד ובני ראובן וחצי שבט מנשה את
 ממלכת סיחון ועוג, מבלי לקבוע את גבולות חלקו הפרטי של כל אחד מהם.

(156) לד, ב ואילך.

(157) שם, יד"ח.

(158) שם, יד"ט.

(159) שם, יז.

(160) מטות שם, לז.

(151) אוה"ת בראשית (כרך ו) תתכג, ריש ע"ב.

(152) ראה בית נאמן יו"ד, ב.

(153) יחזקאל א, כו.

(154) ראה בהנסמן בתורת מנחם ס"ח ניסן ע' קס הערה 39.

(155) תורת מנחם חנ"ז ע' 142 ואילך.

1 ואילו בפ' דברים¹³⁹ מדובר אודות החלוקה הפרטית – "מערוער אשר על נחל ארנון וחצי הר הגלעד
2 ועריו נתתי לראובני ולגדי", "ויתר הגלעד וכל הבשן . . נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארגוב גו",
3 "ולמכיר נתתי את הגלעד", "ולראובני ולגדי נתתי מן הגלעד ועד נחל ארנון תוך הנחל וגבול וגו".

4 וכיון שבפרשת מטות מדובר אודות החלוקה הכללית, שעיקרה היא החלוקה בין עבר הירדן המערבי
5 שניתן לתשעת המטות וחצי המטה, לעבר הירדן המזרחי שניתן לשני המטות וחצי המטה, בגלל שקיבלו
6 על עצמם לעבור חלוצים לפני בני – לכן גם בחלוקת הארץ נאמר "ויתן להם משה לבני גד ולבני
7 ראובן", גד לפני ראובן, כיון שבחלוקה הכללית מודגש בעיקר הענין דחלוצים תעברו, ששייך בעיקר
8 לגד, "שגבורים היו, שכן נאמר בגד וטרף זרוע אף קדקד".

9 משא"כ בפרשת דברים שמדובר אודות החלוקה הפרטית לכל שבט בפני עצמו, שזהו עיקר הענין
10 דחלוקת וירושת הארץ – הנה גם בפסוק "ואצו אתכם גו' חלוצים תעברו גו' עד אשר יניח גו' ושבתם
11 איש לירושתו גו'", מפרש רש"י "לבני ראובן ולבני גד הי' מדבר" – ראובן לפני גד, כיון שראובן הוא
12 בכור לנחלה.

13 ועדיין נשאר לבאר את ה"יניח של תורה" שבפירושו רש"י זה, וכפי שיתבאר לקמן.

14 * * *

15 כד. האמור לעיל בענין החלוקה הכללית והחלוקה הפרטית בנוגע לכניסה לארץ ישראל – ישנו גם
16 בעבודת האדם בכל יום ויום¹⁶¹:

17 בהתחלת היום ישנו הענין דקבלת עול כללי – באמירת "מודה אני לפניך", וכן כללות ענין ההליכה
18 "מבית הכנסת לבית המדרש"¹⁶², קודם שיוצא לעסוק בעניני העולם, שזהו"ע של קבלת עול כללי בנוגע
19 לעבודת כל היום; ונוסף לזה ישנו גם הקבלת עול פרטי בנוגע לכל מצוה פרטית שעל ידה נעשה בירור
20 פרטי כו' (שזהו"ע "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו" שאומרים לפני כל מצוה פרטית).

21 והסדר בזה – שתחילה צריך להיות הקב"ע הכללי, ולאח"ז בא הקב"ע הפרטי, שגם הוא נחשב לענין
22 כללי, ולכן צריך לבוא קודם העבודה בעשר כחות הפנימיים, וע"ד בחי' הכתר שבכל ספירה, שנמשך
23 מבחי' הכתר הכללי, כידוע בענין השתלשלות הכתרים זה מזה (כמבואר בהמאמר דשנת תרכ"ט¹⁶³ בענין
24 "עשר קרנות"¹⁶⁴ שהם עשר הכתרים שבע"ס).

25 וכן הוא בכללות השנה – שבר"ה ישנו הענין הכללי ד"אתם נצבים גו' כולכם גו'", והמשכה כללית
26 זו באה אח"כ בהתחלקות בכל פרטי המדריגות ד"ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציץ ועד שואב
27 מימין"¹⁶⁵, וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁶⁶ אודות ההמשכה מחודש תשרי על כל השנה כולה, שזהו כמשל
28 הסוחר שפורך את הסחורה שרכש בשוק, ומניח כל דבר בפני עצמו ע"ג האיציטבא כו'.

29 ועד"ז במצות תפילין¹⁶⁷ – שתחילה ישנו הענין ד"וטרף זרוע" שנעשה ע"י תפילין של יד, שמורה
30 על הקב"ע שבענין המעשה, ולאח"ז בא הענין ד"אף קדקד" שנעשה ע"י תפילין של ראש, שמורה על
31 ענין ההבנה וההשגה – כמובן מדברי הזהר¹⁶⁸, שבתפילין של יד שכנגד הלב ישנו ענין הקשירה, ללא
32 שקו"ט כו', ועי"ז פועלים חלישות בנפש הבהמית, שמקום משכנה בלב, ומשם מתפשטת גם למוח
33 שבראש (ולא כמו נפש האלקית, שמקום משכנה במוחין שבראש, ומשם מתפשטת גם בלב)¹⁶⁹.

166 ראה סה"ש תרצ"ט ע' 313. תש"ז ע' 74. וש"נ.
167 נזכר גם שענין התפילין הוא כמו תפלה, "סולם מוצב
ארצה וראשו מגיע השמימה" (ויצא כח, יב. וראה זח"א רסו, ריש
ע"ב. ועוד).

168 ראה זח"ג רלח, א (ברע"מ). רפב, ב ואילך.
169 תניא רפ"ט.

161 מכאן ואילך – קיצור וראשי פרקים בלבד (המו"ק).

162 ברכות בסופה. וש"נ.

163 שנוכר במאמר פ"ב (תורת מנחם חנ"ז ע' 157) – סה"מ

תרכ"ט ע' רפט.

164 איכ"ר פ"ב, ו.

165 ר"פ נצבים.

ומהעבודה ברוחניות הענינים נמשך גם בגשמיות – שנעשה הענין ד"טרף זרוע אף קדקד" בנוגע
לנצחון במלחמה, באופן ש"לא נפקד ממנו איש"¹⁷⁰, ובאופן ד"קומה ה' ופוצו אויבך וינוסו
משנאיך"¹⁷¹, "אלו שונאי ישראל"¹⁷²,

ועד שזוכים לבנין ביהמ"ק השלישי, בביאת משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "הוא אלקינו", ועמד מלוא קומתו ורקד על מקומו,
כשממשיך לנגן בחוזק "הוא אלקינו" ב"פ.

כ"ק אדמו"ר שליט"א ברך ברכה אחרונה, ואח"כ אמר:]

"הבכך" מכל האמור לעיל – שצריך להיות הענין ד"טרף זרוע אף קדקד", כפי שמסיים רש"י פירושו
לפרשת דברים.

ומזה באים ל"ואתחנן אל הוי' גו"¹⁷³, וכפי שמפרש רש"י: "אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת
חנם, אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם,
לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחונך"¹⁷⁴, אמר לו בלשון ואתחנן".

ונקודת הענין – שנוסף על מה שבנ"י פועלים ע"י עבודתם בקיום מצות תפילין, מוסיף הקב"ה ונותן
לכאו"א כל המצטרך לו בכל עניניו באופן של "מתנת חנם", "וחנותי את אשר אחונך", באופן של בלי
גבול, בטוב הנראה והנגלה, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁷⁵.

ובאופן כזה באים מהגאולה הפרטית לגאולה הכללית, בביאת משיח צדקנו, ו"שמחת עולם על
ראשם"¹⁷⁶.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאוואץ".]

(174) תשא לג, יט.

(175) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(176) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(170) מטות לא, מט.

(171) בהעלותך יו"ד, לה.

(172) פרש"י עה"פ.

(173) ר"פ ואתחנן.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

1 אחד מכל לשונות הללו, הולך ותן לה, או זכי לה, וכן התקבל לה,
2 אם רצה הבעל לחזור בו, לא יחזור, ש'הולך כוכי דמי'. רבי נתן
3 אומר, אם הבעל אמר לשליח הולך ותן לה, רצה לחזור, יחזור, כיון
4 ש'הולך לאו כוכי' ולא מינהו אלא לשליח הולכה. אך אם אמר
5 לשליח זכי לה, וכן התקבל לה, רצה לחזור, לא יחזור, שהרי אמר
6 בפירוש שיוכה השליח בגט עבודה. רבי אומר, פכולין – בכל
7 לשונות אלו, אם רצה לחזור, לא יחזור, שכן גם רבי סובר ש'הולך
8 כוכי'. אבל אם אמר לו, אי אפשי שתקבל לה בתורת שליח קבלה,
9 אלא הולך ותן לה, בזה ודאי אם רצה לחזור, יחזור, כיון שגילה
10 דעתו שמה שאמר 'הולך' אין כוונתו אלא למנותו שליח הולכה.
11 מקשה הגמרא, רבי תיני תנא קמא, שלדעת שניהם 'הולך כוכי
12 דמי'. מתרצת הגמרא, איבעית אימא – אם תרצה אפשר לומר, אי
13 איפשי אתא לאשמועינן – אכן דעת רבי כנא קמא, אלא שרבי

14 השמיענו שאם אמר בפירוש 'אי אפשי שתקבל לה אלא הולך ותן
15 לה רצה לחזור יחזור'. ואיבעית אימא, הא קא משמע לן הברייתא,
16 דמאן תנא קמא – מי הוא התנא קמא, רבי.
17 איבעית להו, 'הילך' לדעת רבי נתן, פוכי דמי, וכאומר הילך כמו
18 שאמרה, או לאו פוכי דמי, שכל שלא אמר בפירוש 'זכי לה' אין
19 כוונתו אלא שיולך לה הגט.
20 תא שמע, האומר התקבל גט זה לאשתי, או הולך גט זה לאשתי, אם
21 רצה לחזור, יחזור, שאין הבעל יכול למנות אלא רק 'שליח
22 הולכה'. אבל האשה שאמרה מתחילה לשלוחה התקבל לי גיטי,
23 ואמר לו הבעל באחד מלשונות אלו ששנינו ברישא, 'התקבל' או
24 'הולך' גט זה לאשתי, אם רצה הבעל לחזור בו, לא יחזור, שמיד
25 שהגיע הגט ליד שלוחה, מגורשת.

לקוטי שיחות

פרשת דברים

כרך יט, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

18 האיסור", ואינו אסור רק כאשר ישנו "טעם האיסור". וכך
19 בענינו, שלמרות שטעם איסור בישולי נכרים הוא "משום
20 חתנות", הרי ענין זה נעשה "כמו עצם האיסור", והוא
21 קיים גם כאשר הטעם, חשש חתנות, אינו קיים.

ב.

הסיפור בגמרא אודות אכילה מסכין של נכרי

22 ויש לומר, שהמקור לדעתם של רוב הפוסקים הוא
23 הסיפור המובא בסיום מסכת עבודה זרה בקשר להלכה על
24 הכשרת סכין של גיעולי נכרים "לאכול בה צונן"¹³, ואם
25 נסביר שאיסורו של הסכין היה עקב בישולי נכרים¹⁴,
26 יתורצו מספר שאלות המתעוררות על הסיפור. וכך נאמר
27 בגמרא:

28 מר יהודה ובאטי בר טובי הווי יתבי קמיה דשבור מלכא
29 (=ישבו לפני המלך שבור, שהיה גוי), אייתו לקמיה
30 אתרוגא (=הביאו לפניהם אתרוג), פסק (=חתך) אכל, פסק
31 והב ליה לבאטי בר טובי, הדר (=לאחר מכן) דצה עשר
32 זימני בארעא (=נעץ את הסכין עשר פעמים בקרקע) – כפי
33 שנאמר בגמרא שכך יש לעשות כדי להכשיר סכין – פסק
34 הב ליה למר יהודה. אמר ליה באטי בר טובי: וההוא גברא

א.

המחלוקת בענין איסור "פליטה" של בישולי נכרים

1 לגבי האיסור של בישולי נכרים, הנלמד¹ בדרך של
2 "אסמכתא"² מן הפסוק³ "אוכל בכסף תשברני ואכלתי
3 ומים בכסף תתן לי ושתיתי" ("מה מים שלא נשתנו... על
4 ידי האור אף אוכל...") – יש מחלוקת בין הפוסקים, אם
5 הכלים אשר בלעו מפליטת בישולי נכרים נאסרים אף הם,
6 אם לאו.

7 יש סוברים⁴, שכיון שאיסור בישולי נכרים הוא "משום
8 חתנות"⁵, משום שהם עלולים להביא לידי נישואים
9 לנכריה, לא אסרו את ה"פליטה", "בהא ליכא (=בכך אין)
10 ודאי משום חתנות"⁶. אך לפי רוב הפוסקים⁷, נאסרו גם
11 הכלים, "דנכש שאסרוהו חכמים, פליטתו כמוהו"⁸.

12 ויש לומר, שזה בדומה לנסרים שרחבם ארבעה,
13 הפסולים לסכך, וההלכה קובעת⁹ שאף אם "הפכן על
14 ציריהן" – "שאינ בהן ארבעה"¹⁰ – הם פסולים, כי "כיון
15 דישי שם פסול עליהן", הם נפסלים "בכל ענין"¹¹. וכפי
16 שמסביר הגאון הראגוטשובי¹² שדבר האסור משום גזירה
17 עקב דבר אחר אסור (תקרה) נעשה אף הוא "כמו עצם

הפכן) "שהוא פחות מג". וראה מהרש"א שם.

(11) רש"י שם ד"ה פסולה.

(12) צפ"ע לרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ב.

(13) ש"נועצה עשרה פעמים בקרקע" – וזה מהני (לא רק להעביר
השמנונית שעל הסכין – ראה רש"י ע"ז שם ד"ה שאין. תוד"ה אמר שם.
ועוד – כ"א) גם למה שבלוע תוך קליפת הסכין מצד דוחקא דסכינא (ר"ן
למשנה ע"ז עה, ב): שלכן מהני נעיצה בקרקע גם לדבר חזיק (טור יו"ד
ס"ו סקא ובב"י שם ד"ה ומה שכתב) שאוסר כדי נטילה (שו"ע יו"ד
ר"ס צו. וראה ש"ך שם סק"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז סנ"ט). וראה
גם מהרש"א סוף ע"ז. וראה הערה הבאה.

(14) אלא שצ"ע (וחיפוש) להדיעות שהכלים של בישולי נכרים
מותרים מפני שאין בפליטה משום חתנות – אולי סכין שאני דסתם סכין
אינו נקי מן שמנונית (שו"ע אדה"ז שם סנ"ח. רמ"א שם ס"ז. ועוד),
ונמצא שיש איסור בעין. וא"כ אין רא"י מהסיפור בע"ז לשאר כלים של
בישולי נכרים.

אבל ראה מהרש"א הנ"ל, שבהסיפור דע"ז כבר העביר השמנונית ע"י
שפסק אתרוגא כו'. ובכלל מסתבר שסכיניו של מלך הוא נקי משמנונית
(ע"ד מה שהביא בט"ו יו"ד ס"י סק"ו גבי חנוני).

* וסיום מס' עבודה זרה.

(1) ע"ז לו, סע"ב.

(2) שם לח, רע"א. ולהעיר מר"ן שם "דומיא דקרא בעינן", ע"ש.

(3) פרשתנו ב, כח. – ובירושלמי ע"ז (פ"ב ה"ח. שבת פ"א ה"ד)
למדו זה מהפסוק שלפ"ז (פרשתנו שם, ו). ובתיב"ע בב' המקומות "כד
חיי".

(4) רא"ש – הובא בטור יו"ד סו"ס קיג. רא"ה – הובא בב"י שם.
דיעה הב' שו"ע שם סט"ז. ועוד (ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בשולי
גוים (ע' תרעג), ושי"ח).

(5) פרש"י ע"ז לה, ב ד"ה והשלקות. ביצה טז, א ד"ה אין בהם. תוס'
ע"ז לו, ב ד"ה והשלקות: לח, א ד"ה אלא. רמב"ם הל' מאכלות אסורות
פי"ז ה"ט. ועוד. וראה לקמן בפנים סעיף ו.

(6) ב"י שם (מהרא"ה הובא בחשבות הר"ן).

(7) ב"י שם. וראה הנסמן באנציקלופדי' שם.

(8) לשון הרשב"א – הובא בב"י שם.

(9) סוכה יד, ב. רמב"ם הל' סוכה פ"ה ה"ז. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח
תרכ"ט ס"ח (ס"ל).

(10) כ"ה ברמב"ם, טושו"ע ודאדה"ז שם. וברש"י סוכה שם. ד"ה

28 התוספות אינם מסבירים שם¹⁸ כרש"י, אלא ש"אין לו
29 תקנה, בבת חורין קאמר, אבל בשפחה שרי (= מותר).
30 ובדומה לכך גם לגבי באטי, אשר היה "מעוכב גט
31 שחרור"¹⁹, הרי לדעת רש"י אסורה לו שפחה²⁰, ולדעת
32 התוספות מותרת לו, וכן נכרית²¹.

33 ולפי פירוש התוספות שלעיל אין מובן: אם באטי לא
34 עבר על איסור, מדוע אמר לו המלך "אידכר מאי עבדת
35 באורתא"?

36 הריטב"א²² מסביר, ש"שבור מלכא לא היה יודע זה,
37 ולפיכך חשד אותו שכשם שלא נזהר מן הנכרית לא יחוש
38 לגיעולי נכרים, וזה אינו, כי עבד מוזהר הוא בכל האיסורין,
39 וכשם שאסור בחזיר ובנבלה אסור בגיעוליהן".

40 אך, לכאורה, הסבר זה אינו "חלק" לגמרי: הרי המלך
41 שבור היה "בקי בדינים"²³, כפי שמוכח גם מסוגיא זו
42 עצמה, ואין מסתבר שהוא לא ידע את ההלכה שעבד מותר
43 בנכרית. וכן קשה לומר שהוא לא ידע שבאטי הוא עדיין
44 "עבד קצת", כי רבי יהודה הכריז זאת ברבים²⁴.

ד.

שאלות נוספות המתעוררות על הסיפור הנ"ל

45 כן יש להבין בפרטי הסיפור:
46 ניתן להבין מדוע לקח באטי את האתרוג מן המלך,
47 וכפי שנראה מן הסיפור, אכל אותו, וזאת – לא משום
48 שהוא לא היה זהיר באיסור גיעולי נכרים, או משום שהוא
49 לא ידע את ההלכה בענין זה (שהרי משאלתו "וההוא
50 גברא לאו בר ישראל" מובן שהוא ידע זאת והדבר חרה
51 לו), אלא משום שאילו לא היה אוכל את מה שנתן לו
52 המלך, הוא היה מורד במלכות²⁵, וזהו חשש של פיקוח
53 נפש²⁶, הדוחה כל התורה – "יעבור ואל יהרג"²⁷,

1 לאו בר ישראל הוא (=וכי אני איני בן ישראל, שאינך
2 מכשיר את הסכין לפני השימוש בו בשבילי)? אמר ליה:
3 מר קים לי בגויה ומר לא קים לי בגויה (רש"י):
4 "רב יהודה – מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר
5 איסור, אבל כך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך". איכא
6 דאמרי אמר ליה (=ולפי דעה אחרת אמר לו): אידכר מאי
7 עבדת באורתא (=זכור מה שעשית בלילה שעבר). (רש"י):
8 "דרך פרסיים למסור נשים לאכסנאים וכששיגרון להם
9 בלילה שעבר, קיבל באטי, ורב יהודה לא קיבל".

10 בפשטות נראה, שההבדל בין שתי הדעות לגבי
11 תשובתו של המלך שבור הוא, שלפי התשובה הראשונה
12 אמר המלך שאין הוא בטוח אם באטי פרוש מדבר איסור
13 – "בך איני מוחזק". ולפי הדעה השנייה ידע המלך בודאות
14 שבאטי אינו פרוש מדבר איסור, שהרי "זכור מה שעשית".

15 לפי זה אין מובן: אם באטי קיבל את הנשים הפרסיות
16 ועבר על איסור ודאי, מדוע אמר המלך, לפי הדעה
17 הראשונה, רק "לא קים לי בגויה"? ודחוק ביותר לומר,
18 שהדעות השונות נחלקות ביניהן לגבי עצם המציאות¹⁵ אם
19 ארע המאורע של "עבדת באורתא" אם לאו.

ג.

השאלה המתעוררת לפי פירוש התוספות

20 בעלי ה"תוספות"¹⁶ אומרים, שבאטי לא חטא בקבלו
21 את הנשים הנכריות, כי הוא היה "עבד קצת שמעוכב גט
22 שחרור", ולעבד מותרת אשה נכרית.
23 ויש לומר, שרש"י, שאינו מדגיש שבאטי לא חטא,
24 ובעלי התוספות – נוקטים כל אחד בשיטתו הוא: בהלכה
25 שבמסכת גיטין¹⁷ "נתיאשתי מפלוני עבדי... אין לו תקנה
26 אלא בשטר", מפרש רש"י: "אין לו תקנה – בבת ישראל
27 ולא בשפחה, שהרי משוחרר הוא קצת...", ואילו בעלי

דזה שאסור בשפחה (לרש"י) הוא מפני "שמשוחרר הוא קצת", מסתבר לומר שאסור הוא גם בנכרית.

(21) ראה גם מהרי"ט קידושין שם.

(22) ע"ז שם. וראה גם ריטב"א נדה שם.

(23) רש"י ותוס' סוף ב"מ.

(24) קידושין שם.

(25) ראה ע"ז עבדות עבודה (לר"ש קלוגר) ע"ז שם.

(26) ראה חגיגה ה, ב. רמב"ם ה' מלכים פ"ג ח"ה. ולהעיר ממגילה

יג, סע"ב.

(27) סנהדרין עד, א.

(15) ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קסד.

(16) סוף ע"ז (ובכ"ח שם). תור"ה מסר נדה מז, א. וראה גם ריטב"א

ע"ז ונדה שם.

(17) לט, ריש ע"ב.

(18) מ, א ד"ה אותה.

(19) בתוס' (ותוס' הרא"ש) נדה שם "עבד הוה" (וראה פסקי התוס'

ע"ז שם). אבל בפשטות כוונתם כמ"ש בע"ז שם "עבד קצת שמעוכב גט

שחרור". וראה רמב"ן, ריטב"א וחדא"ג מהרש"א קידושין ע, ב.

(20) ועד"ז בנכרית. ואף שלדעת רש"י (קידושין סט, א) ונודד ישראל

אסור בשפחה מה"ת (משום ולא יהי' קדש גו' – תצא כג, יח), משא"כ

נכרית דרך זנות בצנעא הוא רק גזירה דרבנן* (ע"ז לו, ב) – מ"מ, מכין

* אלא ש"א שגם זה הוא איסור מה"ת – ראה אנציקלופדי תלמודית ע' בעל ארמית (ע' יד ואילך) וש"נ.

26 האסורים שנבלעו בו בבית המלך,
 27 שהרי בהיותו מלך, ו"כלום חסר לבית המלך"³², אין
 28 לומר שהשתמשו לחיתוך פירות (אתרוג) באותו סכין אשר
 29 בו השתמשו לחיתוך תבשילי בשר רותח וכדומה. בודאי
 30 היו שם סכינים מיוחדים לפירות, ולא נבלעו בהם מאכלים
 31 אסורים,
 32 אלא השימוש בסכין נאסר משום בישולי נכרים³³ –
 33 השתמשו בסכין גם לחיתוך פירות מבושלים וחרפים³⁴,
 34 והוא בלע בישולי נכרים³⁴.
 35 לפי זה מובנת הדעה של "איכא דאמרי", שהמלך
 36 שבור אמר "אידכר מאי עבדת באורתא":
 37 כאמור, הטעם לאיסור בישולי נכרים הוא "משום
 38 חתנות" – "בנותיהן". וכיון שבאטי היה מותר
 39 ב"בנותיהן", לדעת התוספות, הרי לא חל עליו איסור
 40 בישולי נכרים, שנובע מאיסור בנותיהן³⁵.
 41 אמנם, כאמור לעיל, איסור בישולי נכרים נעשה "כמו
 42 עצם האיסור", ולכן הוא נשאר בעינו גם כאשר הטעם
 43 מתבטל, הרי לא כך בענינו, כי –
 44 בנוסף לכך, שהכלל של "נעשה כמו עצם האיסור"
 45 קיים רק כאשר דנים אודות חפץ מסויים, שכבר חל עליו
 46 "שם פסול", הרי הוא נשאר אסור "בכל ענין". אבל
 47 במקרים שבהם לפי ההגיון אין האיסור חל מלכתחילה,
 48 כיון שטעם האיסור אינו קשור לענין זה מעיקר הדין³⁶ אין
 49 הדבר כך. כפי שרואים בענינו, שישנם מקרים רבים
 50 שבהם אין קיים איסור בישולי נכרים כיון שמלכתחילה
 51 לא קשורה לכאן בכלל הגזירה "משום חתנות"³⁷.

1 (ושאלתו "והוא גברא לאו בר ישראל הוא" – מדוע
 2 לא מנע המלך את האיסור גם ממנו, מבאטי בר טובי,
 3 לאחור שראה שהמלך מנע ממר יהודה דבר איסור, אינה
 4 סותרת לכך).
 5 אך עדיין תמוה הדבר מצד המלך שבור:
 6 (א) אם המלך לא רצה להכשיל בדבר איסור²⁸, האם
 7 די בכך שאין הוא בטוח ("לא קים לי בגויה") שבאטי
 8 פרוש מדבר איסור, כדי להכשילו בודאי, לתת לו לאכול
 9 דבר אסור?
 10 (ב) אף לפי הדעה שבאטי בודאי עבר על האיסור
 11 בלילה (או לפי שיטת רש"י, או רק לדעת המלך שבור לפי
 12 שיטת התוספות) – אין זו סיבה לכך שהוא יכשילו באיסור
 13 נוסף? הרי ייתכן שאכן באטי לא היה יכול להתגבר על
 14 הנסיון הגדול²⁹ של יצר העבירה עם הנכרית, אך בכל זאת
 15 הוא זהיר במאכלים אסורים. ובמיוחד כאשר איסור זנות
 16 עם נכרית, שלא ב"דרך חתנות", בצנעה, הוא איסור
 17 דרבנן³⁰, ואילו גיעולי נכרים הוא איסור מן התורה³¹.
 18 (ג) התמיהה היא אף גדולה יותר: כיון שהמלך שבור
 19 נעץ את הסכין בקרקע בשביל מר יהודה בין כך ובין כך, הרי
 20 הוא יכול היה לעשות זאת מספר דקות לפני כן, לפני נתינת
 21 האתרוג לבאטי, ועל ידי כך למנוע גם את באטי מן האיסור
 22 – ומדוע הוא דחה את נעיצת הסכין בקרקע רק לאחור
 23 הנתינה לבאטי, באופן שהוא יאכל דוקא דבר איסור?

ה.

איסור הסכין אינו משום מאכלים אסורים

24 כדי להבין יש להקדים ולהבהיר שהאיסור להשתמש
 25 בסכיניו של המלך שבור לא היה עקב איסור המאכלים

דהאתרוג יש בו רוב לגבי הבלוע שבסכין. וראה לקמן הערה 39.

(34) כולל – פירות שאינם נאכלים כמו שהם חי.

(34*) וצ"ע שעכצ"ל שהאתרוג עצמו לא חי אסור משום בישולי נכרים (אף שאינו נאכל כמו שהוא חי) – כדמוכח מזה שרב יהודה אכל האתרוג – היינו שנתבשל ע"י ישראל!

(35) אף שלא הותר לו דרך חתנות שהוא איסור מה"ת (ע"ז לו, ב) רק שלא גזרו עליו משום נשג"ז (נשג"א) – תוס' נדה שם (וראה מהרי"ט הנ"ל) – מ"מ, אם הותר לו בנותיהן (דרך זנות עכ"פ), כ"ש שאין לאסור לו בישולי נכרים.

(36) ראה לדוגמא – שו"ע יו"ד ר"ס קטז ובפר"ח* (ועוד) שם, וש"ג. וראה אנציקלופדי תלמודית ע' דבר שבמנין צריך מנין כו' (ע' תשא ואילך) וש"ג.

(37) ראה אנציקלופדי תלמודית ע' בשולי גוים (ע' תרנח ואילך. ע' תרסו. וש"ג).

28) גם את"ל דב"נ אינו מחוייב בלפני עור (הדיעות בזה – ראה שד"ח כללים מע' הוא"ו כלל כו סקכ"ג) – הרי בנדוד רואים ששבור מלאכה חי נזהר בזה (מאיזה טעם שהוא).

ומה "ששיגר להם שני שפחות" (לשון תוס' ע"ז שם. ועד"ז ברש"י שם "כשיגרין כו") – אינו שייך לנדוד, כי כיון שכן חי' דרך פרסיים הנהגה רגילה – נעשה זה ע"י משרתי המלך הממונים על הכנסת אורחיו, לא שהמלך חי' משגר (וכמפורש בתור"ה מסר נדה מז, א).

29) ראה יומא סט, ב. קדושין פ, ב. ואילך. רמב"ם הל' אסור"ב בסופן. (30) נסמן לעיל הערה 20.

31) ראה אנציקלופדי תלמודית בערכו בתחלתו. וש"ג. (32) שבת ספכ"ג.

33) ואין לומר שלפ"ז חי' מותר לאכול בלאה"כ בלי נעיצה בקרקע, שהרי לכו"ע אין הכלים אסורים מה שנתבשל בהם (כשיש רוב בתבשיל) – ש"ך יו"ד סקי"ג סקכ"א – דמנ"ל שכבדי נטילה דמקום החתיכה

(*) ע"פ הדוגמא שהביא בפר"ח שם מריש ע"ז דלפני אידיון של נכר"ס ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם ומ"מ רב יהודה שדר לי' קורבנא כו' ידענא בי' דלא פלח כו' (ע"ז טד, טע"ב ואילך). הובא בתור"ה אסור בריש המס' – יש לקשר סיוס המס' לתחלתה. שבשניהם מודגש דמקום שלא שייך טעם האיסור לא גזרינן.

27 רגיל... ויאכילנו דבר טמא, ולגבי חשש זה אין הענין של
28 "עבדת באורתא" מהווה מענה.
29 אך עדיין אין מובן, כדלעיל, לפי הדעה הראשונה:
30 כיצד מהווה טענתו של המלך שבור "לא קים לי בגויה"
31 הצדקה להכשלת באטי בדבר איסור?³⁹
32 כן אין מובן לפי הדעה השניה לשיטת רש"י: אמנם,
33 באטי לא היה זהיר ב"בנותיהן", ולכן אין הכרח להקפיד
34 לגביו בסייג לאיסור בנותיהן – אך בכל זאת היה טוב יותר
35 אילו הקדים ונעץ את הסכין בקרקע לפני חיתוך האתרוג
36 לבאטי, ועל ידי כך למונעו מן האיסור, שהרי אין זה כרוך
37 בשום טורח מיוחד.

ז.

אסור למלך לעשות מלאכה משום כבוד

38 ההסבר לכך הוא:
39 ההלכה⁴⁰ היא, שפרנס שנתמנה על הציבור אסור לו
40 לעשות מלאכה לפני שלושה. על-אחת-כמה-וכמה אמורים
41 הדברים לגבי מלך.
42 למרות שהמלך שבור היה נכרי, הרי הלכה זו יש לה
43 טעם הגיוני, הקיים בשלימותו גם לגבי נכרי, ובמיוחד כדי
44 שהנכרי עצמו ינהג כך, ובכלל, חייבים לכבד גם את מלכי
45 אומות העולם.⁴¹
46 ויש לומר, שהטעם לכך הוא, שכבוד המלך חשוב
47 לישובו של עולם "שאלמלא מוראה (של מלכות) איש את
48 רעהו חיים בלעו"⁴², וגם בני נח מצווים על כך⁴³, ולכן
49 חל החיוב לכבדם גם על ישראל.
50 יוצא מכך, שעקב כבוד המלך, אסור היה⁴⁴ למלך
51 שבור לנעוץ את הסכין בקרקע⁴⁴ בפני באטי ומר יהודה.
52 וכיון שבאטי, באכלו את האתרוג, גם ללא נעיצה בקרקע,

1 ובנוסף לכך, קיום האיסור גם כאשר הטעם מתבטל
2 הוא רק כאשר אין חשש בישולי הנכרים יובילו לאיסור
3 חתנות, אבל עצם איסור חתנות קיים במקרים כאלו. אך
4 לא כן בענייננו, לגבי באטי, הרי לא חל איסור חתנות
5 מלכתחילה, ואין כלל מקום לומר שיחול איסור בישולי
6 נכרים משום שהוא עלול להביא לידי חתנות.
7 ובדומה לכך ניתן להסביר את תשובתו של המלך שבור
8 "אידכר מאי עבדת באורתא" לפי שיטת רש"י, שבאטי היה
9 אסור בנכרית, למרות היותו "עבד קצת": כיון שאיסור
10 בישולי נכרים הוא רק כדי להימנע מ"בנותיהן", לכן סבר,
11 שאין כלל טעם והכרח למנוע מבאטי את הסייג לאיסור –
12 "בנותיהן" – בעוד אשר הוא לא נזהר באיסור עצמו.

ז.

שתי הדעות בגמרא בהתאם לשני הטעמים לאיסור בישולי נכרים

13 לפי זה ניתן להבין, לפי הדעה הראשונה, מדוע לא
14 אמר המלך שבור "אידכר מאי עבדת באורתא":
15 בנוסף לטעם שהוזכר לעיל לגבי איסור בישולי נכרים
16 – "משום חתנות" – ישנו לאיסור זה עוד טעם: "שלא
17 יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר
18 טמא"³⁸.
19 ויש לומר ששתי הדעות בגמרא תלויות בשני הטעמים,
20 ונחלקות ביניהן לגבי השאלה מהו הטעם העיקרי לאיסור
21 זה: לפי הדעה השניה, "איכא דאמרי", הטעם העיקרי הוא
22 "משום חתנות", ולכן דברי המלך "אידכר מאי עבדת
23 באורתא" מבהירים מדוע אין למנוע מבאטי בישולי נכרים
24 (לפי דברי התוספות, כיון שהוא מותר בבנותיהן, ולדעת
25 רש"י – מפני שהוא לא היה זהיר באיסור בנותיהן). אבל
26 לפי הדעה הראשונה הטעם העיקרי הוא "שלא יהא ישראל

ס"ח ס"ד.

(41) ראה סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ג ס"ט"י (ובמ"מ שם).

(42) אבות פ"ג מ"ב.

(43) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 158 ואילך.

(44) דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול (סוטה מא, ב. וש"נ).

* (44) אבל אין להקשות איך נתן להם החתיכת אתרוג, והרי גם
להאכיל ולהשקות הוא היפך כבודו של מלך (ראה קידושין לב, ב) – כי
שם המדובר ש"עונוד ומשקה" (וכי"ב) – כהנהגת משרת, משא"כ נתינת
פרס ומתנה. – ולהעיר מב"ר (פצ"ב, ה) נתן לו יוסף.

(38) רש"י ע"ז לח, רע"א [וכבר הקשו עליו (ב"ח יו"ד ר"ס קיב. ועוד)
סותר א"ע (ראה לעיל הערה 5). ואכ"מ]. ועוד (ראה אנציקלופדי' שם
(בתחלת הערך), וש"נ).

(39) את"ל (דלא כנ"ל הערה 33) שהאתרוג הי' מותר (כי הי' רוב
בהאתרוג לגבי הבלוע שבסכין) – נמצא, ששבור מלכא לא הכשילו בדבר
איסור. ומ"מ לא נתן למר יהודה עד שנעץ הסכין בקרקע, כי "מר קים
לי בגוי" שלא יאכלנו אף שמותר* (ע"ד המבואר לקמן בפנים סעיף ז).
וכדייק לשון רש"י (ע"ז שם) "פרוש כל נד". אבל עדיין לא מתורצת
שאלה הב' שבפנים.
(40) קידושין ע, א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ה ה"ד. טושו"ע חו"מ

(* מכיון ששבור מלכא לא הי' צריך לענות כן לכתחילה ובפרט שי"א (רשב"א הובא בבי" לטו"ד טצ"ט ד"ה ומ"ש רבינו בזה בשם הרשב"א. שי"ך יו"ד סקט"ו סק"ז)
דגם בישולי נכרים לא בטלי ברוב כ"א בס'.

25 מסופר כאן אודות שני אנשים אשר ישבו לפני המלך
 26 שבור והיו חייבים בכבודו. אחד מהם נבהל מפני המלך
 27 הנכרי ואכל משום כך את הפרי שהמלך חתך בסכין
 28 בלתי־כשר, במצאו היתר למעשהו משום פיקוח נפש
 29 וכדומה – והנה, כלפי יהודי זה לא רחש המלך כבוד כלל.
 30 ואילו השני, אשר המלך שבור אמר עליו "קים לי
 31 בגויה" שהוא לא יעבור על שום איסור אפילו תוך פגיעה
 32 בכבוד המלך, ועד כדי מסירות נפש – דוקא יהודי זה, לא
 33 זו בלבד שלא אבד חנו בעיני המלך, אלא להיפך – המלך
 34 שבור עצמו ויתר על כבוד המלכות והטריח את עצמו כדי
 35 לשרת את מר יהודה.
 36 כי, לכאורה, המלך יכול היה לקרוא לאחד ממשרתיו
 37 ולצוותו לנעוץ את הסכין בקרקע, או לומר למר יהודה
 38 עצמו לעשות זאת?
 39 אלא, כאשר גוי רואה לפניו יהודי ירא־שמים, שזהיר
 40 מאיסורים עד כדי מסירות נפש, הרי אז הוא מוותר על
 41 כבודו, ואפילו כבודו של מלך⁵¹, כדי שיוכל לשרת יהודי
 42 זה. ולא לשרתו בלבד, אלא להיענות לו ולסייע לו גם
 43 בגופו – בכל ההידורים, כאמור לעיל שלפי ההלכה מותר
 44 היה למר יהודה לאכול את האתרוג ללא נעיצת הסכין
 45 בקרקע.
 46 ועל ידי התנהגות זו נעשה "סיום" ל"עבודה זרה" –
 47 מבטלים את העבודה הזרה בעולם, ומביאים לידי "והיתה
 48 לה' המלוכה"⁵² בכל העולם כולו, "והיה ה' למלך על כל
 49 הארץ"⁵³, בקרוב ממש.

(משיחת י"ט כסלו תשל"א)

1 אינו עובר על איסור, ולהיפך, הוא חייב לאכול זאת משום
 2 חשש פיקוח נפש, כאמור לעיל בסעיף ד'⁴⁵ – לכן היה
 3 המלך שבור חייב לתת לו את האתרוג בלי לנעוץ לפני כן
 4 את הסכין בקרקע.
 5 לפי זה יש לבאר את הסברו של המלך שבור, שהוא
 6 נעץ את הסכין דוקא עבור מר יהודה, כי "מר קים לי
 7 בגויה": כוונתו לא היתה לומר, שלגבי מר יהודה הוא היה
 8 בטוח שהוא לא יאכל דבר איסור, ולגבי באטי היה ספק
 9 בדבר, אלא "קים לי בגויה" – המלך שבור ידע בודאות
 10 שמר יהודה לא יאכל את האתרוג בשום אופן⁴⁶, למרות
 11 שמותר לו לפי ההלכה, ואפילו במקרה של פיקוח נפש,
 12 ובמיוחד אם מדובר אודות רב יהודה אשר נאמר עליו
 13 בגמרא⁴⁷, שהוא היה מן הראשונים – "קמאי" – אשר
 14 "הוּו קמסרי נפשיהו אקדושת השם", אף כאשר אינם
 15 חייבים בכך⁴⁸.
 16 ולכן היה המלך שבור מוכרח לנעוץ בשבילו את הסכין
 17 בקרקע⁴⁹.
 18 אך לא כן לגבי באטי, אשר "לא קים לי בגויה", המלך
 19 שבור היה מסופק אם הוא ימסור נפשו על ענין זה (ולא
 20 אם הוא נמנע בכלל מאיסורים ח"ו) – ולכן אסור היה
 21 למלך שבור לוותר על כבודו כמלך ולעשות את המלאכה
 22 של נעיצת הסכין בקרקע לפני חיתוך האתרוג בשביל
 23 באטי⁵⁰.
 ה.
 הקפדה בקיום תורה ומצוות גורמת לגוי לכבד את היהודי
 24 מסיפור זה נלמדת הוראה גם לעבודת ה':

באיסור, ע"ד הא דסוטה שם (וראה תוס' שם) "מצוה שאני".
 (50) עפ"ז יש לתרץ ג"כ זה ששבור מלכא הקדים לתת האתרוג לבאטי
 קודם מר יהודה – דלכאורה, הו"ל לכבד מר יהודה קודם (ועי"ז לא הי'
 מכשיל גם באטי, ובאופן זה נעיצת הסכין בקרקע אינה בשביל באטי ואין
 זה היפך כבודו של מלך) – כי רצה שילמדו מהנהגתו דין, שבשביל באטי
 אסור לו לוותר על כבודו.
 (51) ומקרא מלא דיבר הכתוב – והיו מלכים אומניך (ישעי' מט, כג.
 וראה זבחים יט, א דהובא זה באיגוד מלך פרס).
 (52) עובדי' בסופו.
 (53) זכרי' יד, ט.

(45) ראה תניא אגה"ק סכ"ו "ונעשה היתר [גמור]". וידועה השקו"ט
 אם רק נדחו או הותרו (ראה לקו"ש ח"א ע' 347 ואילך, וש"ו). וראה
 שר"ע אדה"ז אור"ח סקצ"ו ס"ה: שהיתר הוא אוכל ומצוה הוא עושה.
 (46) כדיוק לשון רש"י "פרוש כל כך" (כנ"ל הערה 39).
 (47) ברכות כ, א. – בסיפור דשבור מלכא הלשון "מר יהודה", אבל
 ראה רש"י (הובא בתוס') ע"ז שם "רב יהודה". ובקדושין ע, ב: מכריז
 רב יהודא כו' באטי בר טובי' כו'.
 (48) עץ יוסף לע"י ברכות שם. וראה כס"מ להל' יסודי התורה פ"ה
 ה"ד.
 (49) ואין בזה היפך כבודו של מלך, מכיון שעשה זה שלא יכשל

לקוטי שיחות

פרשת דברים

כך כד שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

- 13 "בשבעים לשון", ויותר מכך – מן הציווי "וכתבת על
14 האבנים... באר היטב" בע' לשון, מוכח, שיש בכך
15 מעלה ותועלת⁷, ואם כך, מדוע אומרים שהתרגום
16 ללשון יונית היה ענין קשה ביותר.
17 ויותר מכך תמוהה הסיבה הניתנת – "שלא היתה
18 התורה יכולה להתרגם כל צרכה" – והרי התורה כבר
19 תורגמה⁸ לפני כן לכל שבעים הלשונות, כדלעיל⁹.
20 קשה לומר שהכוונה במסכת סופרים היא ש"קשה"
21 תרגום התורה רק ללשון יונית, ולא לשבעים הלשונות
22 האחרים, שהרי:
23 (א) "שבעים הלשון" שהתורה כבר תורגמה אליהם,
24 כוללים גם את הלשון היונית,
25 (ב) ומצד שני: מהניסוח הכללי במסכת סופרים

א.

תרגום התורה

- 1 על הפסוק¹ "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה
2 באר את התורה הזאת לאמר", אומרים חז"ל²
3 ש"בשבעים לשון פירשה להם". וכן, לפני מעבר
4 הירדן, הורה משה ש"והיה בעברכם את הירדן...
5 וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר
6 היטב"³, אומרים חז"ל⁴ שהשמעות של "באר היטב"
7 היא כתיבה בשבעים לשון.
8 במסכת סופרים⁵ נאמר: "מעשה בה' זקנים שכתבו
9 לתלמי המלך את התורה יונית, והיה היום קשה
10 לישראל כיום שנעשה העגל, שלא היתה התורה יכולה
11 להתרגם כל צרכה"⁶.
12 ואין מובן: מכך שמשה "פירשה להם" את התורה

התורה כתובה בהן מבראשית עד לעיני כל ישראל כו". וכן משמע
מפשטות לשון המשנה סוטה שם "וכתבו עליו את כל דברי התורה
בשבעים לשון". (ולהעיר מאוה"ת (ויצא כרך ה – תתסא, ב) דכסוטה
(לה, ב) משמע דפי' "משה באר" שכתב את התורה על האבנים בשבעים
לשון דאתיא באר באר ממ"ש וכתבת על האבנים כו' באר היטב).
9 בנוגע לכתיבת התורה על האבנים י"ל שב"שבעים לשון" הכוונה
היא רק "בכתיבת כל אומה מאלו האומות" (פיה"מ להרמב"ם סוטה שם),
אבל לא שינו את הלשון. משא"כ במס' סופרים שכתבו את התורה יונית
היינו שתרגומה ללשון יונית ולא רק שכתובה בכתב יוני (וראה מגילה ט,
רע"א. לקמן הערה 78)**
אבל נוסף ע"ז שאין לומר כן בנוגע למשה, שפשוט לכאורה שפירשה
להם בע' לשון בלשון כל אומה, הרי גם בנוגע להכתיבה על האבנים,
מכיון שהכוונה בזה היתה כדי שגם האומות ידעו את התורה (ראה סוטה
שם לה, ב. ותוד"ה כיצד שם. פנים יפות תבוא שם. וראה לעיל הערה
8), עכצ"ל שהי' גם בלשון כל אומה ולא רק בכתבה. וכן מפורש בתווי"ט
לסוטה (פ"ז מ"ה): כתב הר"ב בכתב של שבעים אומות, כלומר בכתב
ולשון של ע' אומות.

- 1 (פרשתנו א, ה.
2 פרש"י שם. ובתנחומא פרשתנו ב: התחיל מפרש התורה בשבעים
לשון. וראה אגדת בראשית פט"ז. ב"ר פמ"ט, ב. וע"ד לשון רש"י הוא
בפס"ז כאן.
3 תבוא כז, ד. ה.
4 פרש"י שם – מסוטה לב, סע"א במשנה וראה מפרשי רש"י כאן.
5 פ"א ה"ז.
6 ועד"ו איתא במס' ס"ת פ"א ח"ח. אבל שם הוא בהמעשה דע'
זקנים שכתבו התורה לתלמי המלך כו', שהובא במס' סופרים שם בהמשך
לזה (ה"ח): שוב מעשה בתלמי המלך שכנס ע"ב* זקנים כו'. ובמס'
מגילה ט, א. ועוד. וראה לקמן הערה 73.
7 וראה גם שבת פח, ב. שמו"ר ספכ"ח.
8 ומפשטות הלשון ברש"י פרשתנו ובתנחומא פרשתנו שם משמע
שפירש את כל התורה בשבעים לשון.
בראב"ע תבוא כז, א (בסופו): ויאמר הגאון ז"ל כי כתוב עליהם
מספר המצות כמו הכתובות בהלכות גדולות בענין אזהרות. וראה גם
אברבנאל שם. אבל ברמב"ן (שם ג) "ומצינו בספר תאגי שהיתה כל

* וכ"ה במגילה שם (וראה הגהות הר"ש ש טנהדרין טז, ב ד"ה אחזד). ובירושלמי שם (פ"א ה"ט) "חכמים לתלמי המלך" (ולא הזכר מנינם). וכ"ה בשמו"ר פ"ה. ה
ובתנחומא שמות כב: רבותינו. ואכ"מ.

** במס' ס"ת שם: שכתבו לתלמי המלך כתיבה יונית (וכן פירש בפי' מעון אריות על מס' סופרים שם (דיהרפורט תצ"ב ירושלים תשל"ב). ועוד – בפירוש המעשה
הב' דע"ב זקנים שבמס' סופרים שם (ה"ח). אבל ממה שמסיים "שלא היתה תורה יכולה להתרגם כל צרכה", מובן שר"י (גם) בלשון יונית. וכפשוטו הפירוש במגילה
ומס' סופרים שם. ראה בתוספתא בפנים הערה. ובספר שבע מסכתות קטנות (רוצאת היגער, תר"ץ) מס' ס"ת הגירסא שם "לשון יונית". וראה שם עוד גירסא: תורה
יונית.

- 1 "שלא היתה התורה יכולה להתרגם..."¹⁰ מובן, 18 כיום שנעשה בו העגל".
- 2 שהכוונה היא לתרגום בכל שפה!¹¹
- 3 (ג) ואדרבה, אנו מוצאים במקום אחר שדוקא
- 4 בלשון יונית יש בענין זה מעלה על פני שאר הלשונות,
- 5 ולדעת רבי שמעון בן גמליאל (וכך נקבעה גם
- 6 ההלכה)¹², חייבים לכתוב את ספרי התנ"ך רק בלשון
- 7 הקודש, ולא בשום לשון אחרת, חוץ מיונית¹³.
- 8 (ד) יותר מכך, נאמר בתלמוד הירושלמי¹⁴: "בדקו
- 9 ומצאו שאין התורה יכולה להתרגם כל צרכה אלא
- 10 יונית"!
- 11 התמיהה העיקרית היא בכך שבכרייתא המובאת
- 12 לעיל ממסכת סופרים נאמר: "והיה היום קשה לישראל
- 13 כיום שנעשה העגל", כיצד ייתכן לומר, שמשום
- 14 שהתורה אינה יכולה להיות מתורגמת "כל צרכה", הרי
- 15 זה דבר קשה ושליילי כל כך, עד שהוא דומה ליום
- 16 עשיית העגל¹⁵?

ב.

"הלל כפוף..." - כיום שנעשה בו העגל

- 17 ביטוי זה - "כיום שנעשה בו העגל" - נמצא
- 18 גם במסכת שבת¹⁶, "אותו היום היה הלל כפוף
- 19 ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים¹⁷, והיה קשה

- (21) להגירסא ברש"י שבע"י, שבאותו דיבור מעתיק המשך לשון הגמרא "גזור שמאי והלל ולא קבלו מינייהו ואתו תלמידיהו [וגזור] וקבלו מינייהו", אולי "ל שלכן ה' קשה לישראל שלא קבלו מינייהו. וראה חידושי הר"ן שבת שם. וצ"ע.
- (22) מנחת בכורים לתוספתא שם.
- (23) במ"ב שם לא פירש כן ברש"י, אלא שמעתיק הלשון "לפי שבעטו בהלל שהי נשיא וענוותן".
- (24) ובחידושי חתם סופר לשבת שם מעתיק לשון רש"י וממשיך "פי' והוא כיום שנעשה בו העגל שאהרן גדול ישראל לא עצור* כח ושמע לקולם משום ענוותנותו וקשי ערפם כו'".
- (25) ראה תשא לב, כג.
- (26) ועד"ז הוא בקה"ע לירושלמי שם - בהשוואה ליום שנעשה בו העגל, ובנוגע להלל העתיק רק לשון רש"י.
- (27) ועד"ז צ"ע בשאר התירוצים שבמנחת בכורים שם (ועד"ז בקה"ע ופ"מ): אי נמי לפי שנהרגו הרבה תלמידים כמבואר בירושלמי, אי נמי לפי שנעשה התורה כשתי תורות והרבה מחלוקת בישראל. וראה מהרש"א הנ"ל הערה 17.
- (28) גם בפרש"י עקב י, ז: ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל. אבל שם י"ל לפי שנתנה ראש הוא "לשון ע"ז" (רש"י שלח יד, ד) כמ"ש בגו"א עקב שם. וראה לקמן הערה 38.

- (10) ועד"ז במס' ס"ת שם: שלא היתה תורה יכולה להתרגם כל צרכה.
- (11) אבל י"ל דהכוונה היא שלא יכולה להתרגם יונית דבו קאי לעיל, ולפיכך לא כפל כאן.
- (12) מגילה ח, ב במשנה. ושם ט, ב. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט.
- (13) ולהעיר מב"ק פג, רע"א.
- (14) מגילה פ"א הי"ט.
- (15) ובמגילת תענית בסופה: בח' בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והחושך בא לעולם שלשת ימים. הובא בשו"ע או"ח סי' תקפ.
- (16) יז, א. וראה תוספתא שם פ"א, ה. ירושלמי שבת פ"א, ה"ד.
- (17) בבבלי שם בא בהמשך להשקו"ט בנוגע לבוצר לגת (שמסיים: אם תקניטני גזורני טומאה אף על המסיקה נעצו חרב בביהמ"ד אמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא ואתו היום כו'). ובתוספתא אי' והי' אותו היום קשה כו' ביום שגזרו הי"ח דבר, דנמנו ורבו ב"ש על ב"ה. וכ"ה בירושלמי שבא בהמשך להמשנה. ראה תוד"ה ואלו שבת יד, סע"ב. תוס' הרא"ש שם, מהרש"א, מהר"ם ומהר"ב שם. ועוד. ואכ"מ.
- (18) ובתוספתא: והי' אותו היום קשה להם לישראל (וראה גם ירושלמי שם). וליתא הא ד"הי' הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים" וראה בהנסמן בהערה שלפניו.
- (19) בשבת שם.
- (20) ראה שפת אמת לשבת שם.

* אולי צ"ל "עצור".

את התורה יונית": המשמעות של הנאמר במסכת 19
 סופרים³⁴ "לא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה" 20
 היא: תרגום מילולי מדוייק ובאותו סדר של מוקדם 21
 ומאוחר כפי שהתורה כתובה בלשון הקודש "אין 22
 התורה יכולה להתרגם". והפגם הוא בכך שיש מקום 23
 שתנבע מכך מאוחר יותר טעות. 24

כאשר גוי, תלמי המלך, ילמד לאחר מכן את 25
 התורה בלשון היונית, כפי שהיא מתורגמת בדיוק, 26
 "כל צרכה", ייתכן שהוא לא יבין את הפירוש האמיתי 27
 במקומות רבים בתורה, ויותר מכך – הוא עלול להבין 28
 את ההיפך מהכוונה האמיתית. לכן אנו רואים, שכאשר 29
 תרגמו שבעים ושנים הזקנים את התורה עבור תלמי 30
 המלך³⁵, "נתן הקדוש-ברוך-הוא בלב כל אחד ואחד 31
 עצה והסכימו כולן לדעה אחת" ו"ג דברים שינו 32
 בה"³⁶ – לא תרגמו את התורה "כל צרכה"³⁶. 33

זוהי ההשוואה המובאת לעיל ממסכת סופרים 34
 "והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל"³⁷: 35
 כשם ש"יום שנעשה בו העגל" היה "קשה", כי הוא 36
 היווה הכנה לכך שלמחרת תצמח מכך³⁸ עבודה לעגל, 37
 כך גם היום שבו תורגמה התורה ליונית הוא יום קשה 38
 לישראל, כי הוא עלול להביא³⁹ לידי הבנת התורה 39
 שלא כראוי, ולהיפך מן הכוונה האמיתית, כדלעיל. 40

ג.

יום עשיית העגל – הכנה לעבודתו

1 כדי לבאר זאת, יש להקדים ולהסביר את דיוק הלשון
 2 בשני מאמרי חז"ל הללו, במס' סופרים ובמס' שבת,
 3 שמופיע בהם הביטוי "כיום שנעשה בו העגל" ולא
 4 "כנעשית העגל", "כחטא העגל" וכדומה.
 5 בפשטות היה יום העבודה לעגל למחרת יום עשיית
 6 העגל, כנאמר שביום עשיית העגל, לאחר עשייתו, אמר
 7 אהרן²⁹ "חג לה' מחר", בהתכוונו לדחותם על-ידי
 8 כך³⁰, כי "בטוח היה שיבוא משה ויעבדו את
 9 המקום"³¹, ועיקר³² חטא העגל היה למחרת –
 10 "וישכימו ממחרת ויעלו עולתו..."³³.

11 והמשמעות של "קשה כיום שנעשה בו העגל" היא:
 12 הקושי אינו כל כך בעצם עשיית העגל, כי גם לאחר מכן
 13 ייתכן, כפי שאמר אהרן "חג לה' מחר", "יעבדו את
 14 המקום". אלא, הקושי הוא בכך שזהו "יום שנעשה בו
 15 העגל" – יום שקשור כולו רק בעגל, ולא בעניני
 16 "המקום", ולפיכך זהו יום של הכנה לחטא של העבודה
 17 לעגל למחרת, בזמן מאוחר יותר.

ד.

תרגום התורה – הכנה להכנה שלא כראוי

18 וכך גם לגבי תרגום התורה "שכתבו לתלמי המלך

אלא יונית" - היינו שביונית אפשר לתרגמה "כל צורכה" - עכצ"ל
 שהפירוש ב"כל צורכה" שם הוא כפשוטו. שרק בלשון יון אפשר להיות
 תרגום נכון ומדויק כו'. וראה לקמן הערה 75.
 37 וכדמוכח גם (שהכוונה היא לא ליום שעברו את העגל אלא ליום
 שלפניו (שנעשה בו העגל)) מזה דלא אמר "כיום שנשתברו בו הלוחות"
 (כל' רש"י עקב שם. ולהעיר מהשינויים ברש"י שם בין ההשוואה דמיתת
 אהרן שהיא לשבירת הלוחות להשוואה בין "נתנה ראש" שהיא לעשיית
 העגל). ובפרט שלכאורה השוואה זו שייכת יותר מצד תוכן הענינים,
 השפלה ושינוי בענין התורה (תרגום ליונית, וכפיית ההלכה – כשמאי כו')
 – דוגמת שבירת הלוחות.
 38 ועפ"ז יומתק הלשון במס' סופרים "כיום שנעשה** העגל" ועד"ז
 בשבת שם ובתוספתא שם***, שאינו מדגיש את מנשה החטא, "כיום
 שנעשו בו את העגל" (כלשון רש"י עקב שם), אלא את ה"נפעל".
 39 ועד"ז יש לפרש במס' ת"ת שם, ד"הי אותו היום קשה לישראל
 כו", היינו היום שבו התחילו לתרגם את התורה לפני גמר התירגום בפועל
 כשי"ג דברים שינו בה (כמו שממשיך שם).

(29) תשא לב, ה.
 (30) ראה פרש"י שם ד"ה ויבן.
 (31) פרש"י שם ד"ה חג לה'.
 (32) כי גם עשייתו אסורה כמש"ז לא תעשה לך פסל אפילו שלא
 לעבודו (ספרותנו* יתרו כ, ד).
 (33) שם לב, ו. ובפרש"י ומדרו"ל שם. וראה רמב"ן שם, ה: שלא
 נאמר למשה לך רד כי שחת עמך ביום שעשה אהרן העגל כו' אבל
 כזבחו והשתחוו לו העם אז אמר למשה שירד כי שחת עמך כו'.
 (34) משא"כ בירושלמי – ראה לקמן הערה 75.
 (35) נסמן לעיל הערה 6. וראה כסא רחמים למס' סופרים שם. ובמס'
 ס"ת הובא רק תרגום זה "והי' אותו היום קשה כו'", כנ"ל בהערה שם.
 וראה הערה 72. 73.
 (36) מס' סופרים שם. וכ"ה בירושלמי מגילה שם. מס' ס"ת שם ה"ח.
 בבבלי מגילה שם מונה טו שינויים. ובשמו"ר פ"ה, ה: זה אחר מ"ח
 דברים (וכן הביא בשי"ן עה"ת (וילך לא, כח)). ובתחומא שמות כב: זה
 אחד מנעשרה דברים. וראה יפ"ת לשמו"ר שם. ואכ"מ.
 * (36) משא"כ בירושלמי הנ"ל "אין התורה יכולה להתרגם כל צורכה

(* שמוזה מובן שווה (גם) פש"מ (ולרש"י – פשוט עד כדי כך שאין צורך לפרש זה. ויתרה מזו י"ל – מובן הוא בפשטות מפרש"י לפני זה (כ.ג. רד"ה לא יהי' לך)). –
 והרי הציווי דעבודה נאמר בפסוק בפ"ע (שם, ה).
 (** ולהעיר מלשון הכתוב תשא לב. כד ובפרש"י שם. תחזומא שם. יט. פרש"י שם. ד. סד"ה עגל מסכת.
 (***) כ"ה בגמ' (נע"י) שבת שם. ובתוספתא שלפנינו. אבל בתוספתא צוקרמנדל: "כיום שנעשו בו". ועד"ז במס' ס"ת שם.

בכלל.

26

27 ההסבר לכך הוא: ידוע⁴⁶ מה שמרחיבים מפרשי
28 התורה על עשיית העגל, שישראל לא דרשו ח"ו ענין
29 של עבודה זרה, אלא חפצם היה רק במנהיג שינהיגם
30 במקום משה (ולא במקום ה'), כפי שמובעת טענתם
31 בפסוק "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא
32 ידענו מה היה לו"⁴⁷.

33 כלומר, הם חפצו באמצעי מקשר בין הקדוש-ברוך-
34 הוא לבנים, בהתבסס על מה שקבע, לכאורה, הקדוש-
35 ברוך-הוא בעצמו "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ
36 מצרים" – לא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו העלה, אלא
37 באמצעות משה כמקשר בין הקדוש-ברוך-הוא לבין
38 ישראל.

39 כדי שיהודי כאן למטה יהיה קשור אל הקדוש-
40 ברוך-הוא ויעבדהו כראוי בכל כחות נפשו, גם עם
41 השכל וגם עם הרגשות, הרי זה כאשר האלקות
42 "נמשכת" ויורדת כאן למטה, כביכול, עד כדי אופן של
43 "לידע שיש שם אלוהה"⁴⁸, בנוסף על "להאמין"⁴⁹ לידע
44 שיש שם אלוהה, שזאת בדרגת האלקות כפי שהיא
45 כשלעצמה, פשוטה בתכלית הפשיטות.

46 אלקות מתגלה ל"איש" למטה, נשמה בגוף,
47 ומתלבשת בו עד כדי התאחדות נפלאה⁵⁰ בדומה
48 למשה שהוא "איש האלקים"⁵¹, איש שאפשר לראותו
49 ולשמוע אותו.

50 וכדי שאלקות "תמשך" ותורגש יותר בעולם הזה
51 הגשמי, חשבו ישראל, שהדבר צריך להיעשות
52 באמצעות דרגה נמוכה יותר בעולם הזה, ועל ידי כך
53 תהיה השפעה רבה יותר בעולם⁵².

ה.

"שהיה הלל כפוף" – הכנה לטעות בהמשך

1 בדומה לכך יש לומר לגבי היום "שהיה הלל כפוף
2 ויושב לפני שמאי":

3 עצם העובדה שגזרו כדעת שמאי אינה כל כך
4 "קשה", כי בסופו של דבר "שתיק ליה הלל
5 לשמאי"⁴⁰, "לא עמד במחלקותו"⁴¹. כלומר, היה זה
6 בהתאם להלכה⁴².

7 הקושי העיקרי בכך הוא שמאוחר יותר עלול דבר
8 זה להביא לידי פסיקת הלכות כבית שמאי, הפוך מכללי
9 ההלכה כפי שנקבעה לדורות, ש"בית שמאי במקום
10 בית הלל אינה משנה"⁴³.

11 ויש לומר, שזוהי משמעות דברי רש"י "לפי שהלל
12 נשיא וענותן": בדבריו מסביר רש"י את הקושי
13 שבענין: ההלכה כהלל (בית הלל) היא משום שתי
14 תכונות אלו – "נשיא וענותן": מורה ההלכה באופן
15 כללי, הוא הנשיא (אפילו) כלפי אב בית הדין⁴⁴ (וכאן
16 הרי היה להיפך – שמאי היה אב בית הדין); והתכונה
17 השניה "ענותן", כדברי הגמרא⁴⁵ על בית שמאי ובית
18 הלל, ש"מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותם,
19 מפני שנוחין ועלובין היו".

ו.

ישראל חפצו בממוצע בינם לבין ה'

20 כיון שכל הענינים בתורה מדוייקים לחלוטין, מובן,
21 שהשוואת שני דברים אלו – תרגום התורה לתלמי
22 המלך, ואותו היום שהיה הלל כפוף וכו' – ליום
23 שנעשה בו העגל, אינה רק משום שיום זה עלול לגרום
24 לתוצאה בלתי רצויה, כיום שנעשה בו העגל, אלא גם
25 משום תוכן היום שנעשה בו העגל, ומהות חטא העגל

(40) ל' הגמ' שבת טו, א.

(41) פרש"י שבת שם ד"ה הא שתיק. וראה תוס' הנ"ל הערה 17.

(42) ועד"ז לפי התוספתא וירושלמי שם דאיתו היום קאי על היום
שנזרו את ה"ה דבר (וראה הנסמן בהערה 17) "עמנו ורכו ב"ש על ב"ה"
(משנה שם יג, ב. תוספתא שם. וראה פיה"מ להרמב"ם שבת שם "ולא
נשאר באותו הדור מי שראוי להוראה שלא נמצא שם". וראה ח"י חת"ס
הנ"ל), הרי ש"ע"פ כללי ההלכה היתה הלכה כב"ש.

(43) ברכות לו, ב. ושי"ג.

(44) להעיר מחגיגה טז, ב. אבל ראה אוצר הגאונים לשבת שם.

(45) עירובין יג, ב.

(46) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"א ע' 143 ואילך. וראה לשונות

המדרשים ומפרשי התורה (כמה מהם נעקרו בתורה שלימה מילואים
לחלק כ"א סימן יג"ד).

(47) תשא לב, א. וראה בארוכה רמב"ן עה"ת שם.

(48) לשון הרמב"ם במנין המצות בריש ספר היד. ועד"ז כתב בריש
הל' יסוה"ת "לידע כו". וראה בארוכה סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת
אלקות פ"ב. קונטרס תורת החסידות פ"ג. ועוד.

(49) כלשון הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע א)*. וראה גם ל' החינוך מצוה
כה. וראה הנסמן בהערה הקודמת.

(50) שאין כמוהו נמצא כלל (ראה תניא פ"ה).

(51) ר"פ ברכה. תהלים צ, א.

(52) באופן אחר – ראה כורזי מאמר ראשון פצ"ז "התחילו אנשים

(*) כ"ה בסהמ"צ לפינו. אבל ראה הוצאת הר"ח הנליר ור"י קאפח שצ"ל "שנדע". וראה הערה בקונטרס תורת החסידות שם. ועוד.

ז.

הכרה בשתי רשויות

וזהו ההסבר ל"קשה יום שנעשה בו העגל", ולא
 "יום שעבדו בו את העגל": עצם ההכרה במציאות
 31 1999⁶³, אף כאשר סוברים שעל ידי כך תומשך
 32 אלקות יותר לעולם, כדלעיל – הרי כיון שאין זאת
 33 משום ציווי ה', מלשון צוותא וחיבור, עלול לנבוע מכך
 34 חטא של עבודה זרה, הכרה בשתי רשויות.
 35

ואילו כאשר עושים זאת עקב ציווי ה'⁵⁷, בדומה
 36 למשכן, וארון והכרובים, כדלעיל, מורגש שבמצעות
 37 דבר זה רק עובר⁶⁴ דבר ה'. אין שום מציאות עצמאית
 38 בדבר זה עצמו, ולכן לא תוכל לצמוח מכך טעות של
 39 הכרה בשתי רשויות ח"ו.
 40

וזהי משמעות דברי המדרש שלעיל: העגל
 41 "נשמט" מפני השור שבמרכבה: כאשר הוא למעלה,
 42 זהו חלק מן המרכבה העליונה, ואז הוא קשור לאלקות
 43 ומגלה אלקות. אך כאשר הוא "נשמט" למטה בנפרד
 44 ואיננה חלק מן המרכבה, אין ניכר בו ביטול המרכבה
 45 כלפי הרוכב עליה, עלול לצאת מכך חטא העגל, חטא
 46 עבודה זרה.
 47

ח.

אחדות ה' או להיפך?

דומה לכך תרגום התורה ליונית עבור תלמי המלך.
 48 "והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל":
 49 תרגום התורה לשבעים לשון על ידי משה רבינו,
 50 או קיום הציווי "וכתבת על האבנים את כל דברי
 51 התורה הזאת באר היטב" בשבעים לשון, נעשו לפי
 52 ציווי ה' (וביחד עם התורה במקורה בלשון הקודש),
 53 ולכן לא ייתכן שתצמח מכך הבנת התורה שלא לפי
 54 הכוונה, כי בכל שבעים הלשונות הורגש הציווי, וחשו
 55

1 ובדומה למה שהיה אחר-כך, שהקדוש-ברוך-הוא
 2 ציוה "ועשו לי מקדש (מזהב ומכסף וכו')"⁵³ ושכנתי
 3 בתוכם"⁵⁴,

4 שעיך המשכן היה הארון ושני הכרובים⁵⁵,
 5 שבאמצעותם היתה השראת השכינה לישראל,
 6 "ודברתי"⁵⁶ אתך שם מעל הכפורת מבין שני הכרובים
 7 אשר על ארון העדות"⁵⁷.

8 ויש לומר שזהו ההסבר לדברי המדרש⁵⁸ שחטא
 9 העגל נבע מכך שבשעת מתן תורה, כאשר "וירד ה' על
 10 הר סיני"⁵⁹ ראו ישראל את הקדוש-ברוך-הוא יורד
 11 במרכבה, והם "שמטו" את פני השור שבמרכבה,
 12 הם חפצו שיהיה כאן למטה מציאות שקשורה
 13 למטה⁵⁷, כפי שיש למעלה במרכבה העליונה.

14 ואפילו לאחר עשיית העגל, לפני שעבדו לו, אמר
 15 אהרן 'חג לה' מחר", שמכך אפשר להגיע להתעלות,
 16 שכאשר יבוא משה, יתגלה לישראל שענין העגל אינו
 17 מציאות כלל,

18 בפשטות: אלולא היה "וישכמו" – "השטן זרום
 19 כדי שיחטאו"⁶⁰ – לא היו מגיעים לידי "ויחטאו", אלא
 20 להיפך: משה היה שורף את העגל בנוכחות ובהסכמת
 21 כל בני ישראל, ולא היתה מתבצעת מלכתחילה עבודת
 22 העגל.

23 והיתה מתבטאת בכך יותר אחדות ה', ש"אין עוד
 24 מלבדו"⁶¹. שרק משה רבינו יכול להוות אמצעי מקשר
 25 – "ממוצע המחבר"⁶² – שהקדוש-ברוך-הוא שלחו
 26 ומינה אותו לשליח לישראל.

27 אך למעשה נבע מכך למחרת אצל רבים מישראל
 28 חטא העגל, חטא של עבודה זרה, ההיפך מאחדות
 29 ה'.

לבקש נעבד מורגש כו", עיי"ש בארוכה (ובמפרשים שם). ראב"ע,
 אברבנאל ותפארת יונתן תשא שם. וע"פ המבואר בפנים אולי יש לתווך
 בין פירוש הרמב"ן לפירושם. ואכ"מ.
 (53) להעיר מ"מקדש" עצמו – מעלת מקדש דאבנים לגבי משכן
 דקדושים (ת"א ותו"ח ר"פ ויגש. ועוד).
 (54) תרומה כה, ח.
 (55) ראה רמב"ן עה"ת ר"פ תרומה.
 (56) שם, כב.
 (57) ראה במפרשים שבהערה 52.
 (58) נתחומא תשא כא. שמו"ר פ"ג, ב. פמ"ב, ה. פמ"ג, ח (הובא
 ברמב"ן עה"ת שם).

(59) יתרו יט, כ.
 (60) תשא לב, ו ובפרש"י.
 (61) ואתחנן ד, לה.
 (62) ד"ה עוטה אור הש"ת פ"ד. ועוד. וראה גם סד"ה פנים בפנים
 תרנ"ט.
 (63) ע"ד ממוצע המפסיק (ראה המשך תער"ב פרי"ט. ד"ה עוטה אור
 שם פ"ג ואילך. וראה גם ד"ה פנים בפנים שם).
 (64) להעיר מענין מעבר או התלבשות תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש
 בפע"ח (קנח, א). לקו"ת מסעי פב, ב ואילך. אוה"ת שמיני (כרך ב') ד"ה
 יין ושכר (ע' תסב ואילך).

32 ומורידים אלקות לעולם, ניכר, להיפך, שהעולם מאוחד
 33 עם הקדוש-ברוך-הוא בכך, ויש לגלות זאת, ולכן צריך
 34 לפעול עם ובתוך העולם ולגלות את האלקות שבו.
 35 כאשר יש שתי אפשרויות – להחמיר או להקל –
 36 נוטה בית שמאי לחומרא: לפרוש מעניני העולם, ובית
 37 הלל נוטים לקולא – לברר ולזכך את העולם.
 38 בדקות יוצא, שמצד מדת הדין יכול לצאת
 39 בהשתלשלות כיוון של "שתי רשויות", כביכול, שצריך
 40 להלחם במציאות שאינה מאוחדת עם אלקות. ואילו
 41 מצד מדת החסד והרחמים ניכרת אחדות ה' בשלמות.
 42 זוהי משמעות ההשוואה "אותו היום היה הלל
 43 כפוף ויושב לפני שמאי כאחד התלמידים, והיה קשה
 44 לישראל כיום שנעשה בו העגל": כיון שביום זה נקבעה
 45 הלכה כדעת שמאי, התגברות מדת הדין על מדת החסד
 46 והרחמים, היה קיים החשש שכך תהיה ההלכה
 47 וההנהגה גם להבא⁷¹, ובהשתלשלות עלולה לנבוע מכך
 48 טעות של "שתי רשויות" בדקות דקות, אלא שצריך
 49 להלחם בכך ולבטל זאת.

י.

"חג לה' מחר"

50 שני ימים אלו – יום שכתבו לתלמי המלך את
 51 התורה יונית, והיום שבו היה הלל כפוף ויושב לפני
 52 שמאי – קשים כיום שנעשה בו העגל רק משום החושש
 53 שיצמח מכך בדקות ההיפך מאחדות ה'.
 54 אך למעשה מתרגום התורה ליונית ומ"יום שהיה הלל
 55 כפוף ויושב לפני שמאי" לא נבעה תוצאה שלילית
 56 המנוגדת לתורה, שלא כיום עשיית העגל.
 57 ויש לומר יותר מכך: כשם שב"יום שנעשה בו
 58 העגל" אמר אהרן "חג לה' מחר", כלומר, שאם ינצלו
 59 זאת כראוי, עשוי לצאת מכך חג, ויעבדו את הקדוש
 60 ברוך-הוא, כדלעיל,
 61 כך אכן היתה התוצאה⁷² של תרגום התורה ליונית.
 62 כאשר תרגמו ע"ב הזקנים את התורה עבור תלמי המלך

1 בקדושת התורה כפי שהיא בלשון הקודש ונאמרה מפי
 2 הקדוש-ברוך-הוא⁶⁵.
 3 אך כאשר תרגמו את התורה ליונית עקב דרישת
 4 תלמי המלך, ולא עקב ציווי ה', עלול היה לנבוע מכך
 5 תוצאה שלילית: במקום שילמדו מ"בראשית ברא
 6 אלקים" את אחדות ה' בהתאם לאמת, עלולים ח"ו
 7 לפרש "שתי רשויות הן וראשון ברא את השני"⁶⁶. וכך
 8 גם בפסוקים אחרים בתורה, ששינו אותם לתלמי
 9 המלך, שברובם התאפשר פירוש העלול להביע את
 10 ההיפך מאחדות ה' וההיפך מהתורה⁶⁷.

ט.

שמאי והלל – דין ורחמים

11 כפי שמשמעות של יום שנעשה בו העגל, וביתר
 12 דקות תרגום התורה ליונית, כך הוא ביתר דקות בתורה
 13 עצמה, לגבי מחלוקת שמאי (בית שמאי) והלל (בית
 14 הלל).
 15 ידוע⁶⁸, שהשרש של שמאי (ובית שמאי) הוא
 16 ממדת הגבורה – דין, והשרש של הלל (ובית הלל) הוא
 17 ממדת החסד – רחמים. ולכן באופן כללי נוטים בית
 18 שמאי לחומרא ובית הלל לקולא.
 19 ההבדל בין מדת הדין למדת החסד והרחמים דומה
 20 לנאמר במדרש⁶⁹ על חסד ואמת, "חסד אמר יברא ..
 21 ואמת אמר אל יברא". כלומר, מצד מדת הדין אין מקום
 22 לעולם, אך לא כן מצד מדת הרחמים.
 23 לאחר בריאת העולם יוצא מכך, שמצד מדת הדין
 24 ניכרים ההתבטלות והשבירה של העולם⁷⁰, ואילו
 25 דרכה של מדת החסד היא, להיפך, "להמשיך" ולהוריד
 26 אלקות לעולם.
 27 מכך מובן ההבדל המהותי יותר בין מדת הגבורה
 28 לבין מדת החסד: לפי מדת הדין נראה שהעולם הוא
 29 מציאות נפרדת (בתחושתו) מאלקות, ולכן צריכה
 30 העבודה הרוחנית להתבצע באופן של שבירה
 31 והתבטלות. ואילו לפי מדת החסד, כאשר "ממשיכים"

(65) נוסף על מה ש"ל בפשטות, שכוונת חז"ל בלשון "פירשה להם" אינה לתרגום מילולי (שאינן כך תרגום הזקנים לתלמי, שבאופן כזה אין התורה יכולה להתרגם כל צרכה), אלא "פירשה" כפשוטו, שפירשה וביארה (וכלשון הכתוב: "באר את התורה") בסגנון המתאים לשבעים לשון.
 (66) ל' רש"י מגילה ט, א. וראה תור"ה אלקים שם. חדא"ג שם. ועוד.
 (67) ראה בפרטיות בגמ' (ובמס' סופרים) שם. ובפרש"י שם.
 (68) ראה זח"ג (רע"מ) רמה, א. אגה"ק סי"ג. לקו"ת קרח נד, טע"א

ואילך. שה"ש מח, ב ואילך. ובכ"מ.
 (69) ב"ר פ"ח, ה. הובא בלקו"ת שה"ש שם.
 (70) שלכן "ראה שאין העולם מתקיים (במדה"ד) והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין" (פרש"י בראשית א, א (בסופו)).
 (71) ראה גם חסדי דוד לתוספתא שם.
 (72) וכן יש לפרש בפשטות במס' ס"ת שם, לאחר ששינו בה את הי"ג דברים – ראה לעיל הערה 39.

18 אהרן "חג לה' מחר" שאמרן על יום שבעה עשר
 19 בתמוז, יקויימו בודאי, כנאמר בכתבי האריז"ל⁸²,
 20 "סוד הנרמז בזה" - בדברי אהרן - הרי "עתיד
 21 הקדוש-ברוך-הוא להפכו (את שבעה עשר בתמוז⁸³)
 22 ליום טוב ונמצא כי חג לה' מחר בעצם, ומחר זה לאחר
 23 זמן...".
 24 ויש לומר, שבפנימיות זהו החג הנגמר באמצעות
 25 חזרתם של בני ישראל בתשובה על עשיית העגל,
 26 שתתגלה לעתיד לבוא, ואחדות ה' תתגלה גם לגבי
 27 שלוש הקליפות הטמאות, שהניצוצות האלקיות שבהן,
 28 התכלית והפנימיות של כוונת בריאתן, יתהפכו לטוב
 29 ויתעלו לקדושה⁸⁴.

יב.

לתרגם את פנימיות התורה!

30 ויש לומר בדומה לכך לגבי תרגום לשבעים לשון
 31 בדורות האחרונים,
 32 ובמיוחד לגבי המעיינות של פנימיות התורה, כפי
 33 שידוע שכ"ק מורי וחמי אדמו"ר השתדל שיתרגמו גם
 34 את עניני פנימיות התורה לשפות אחרות, כדי שגם אל
 35 מי שאינו מסוגל ללמוד ולהבין בלשון הקודש, או אף

1 - לא "כל צרכה"⁷³ - הם שינו פרטים רבים, החל
 2 מ"אלקים ברא בראשית" במקום "בראשית ברא
 3 אלקים", לא זו בלבד שאחדות ה' האמורה בתורה
 4 הגיעה גם אל אומות העולם,
 5 אלא נקבעה הלכה⁷⁴ שהשפה היחידה שניתן
 6 לכתוב בה ספרי תורה היא יונית⁷⁵, וכשר לקרוא בהם,
 7 הם מטמאים את הידיים⁷⁶ וכדומה⁷⁷.
 8 כלומר, התוצאה היתה "בירור" וזיכוכ מושלם של
 9 הכתב והלשון⁷⁸ היונית.
 10 וכך יש לומר לגבי "אותו היום שהיה הלל כפוף
 11 ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים", שלא זו בלבד
 12 שהתוצאה לא היתה קביעת הלכה לדורות כשמאי ובית
 13 שמאי, אלא גם אצל שמאי - בית שמאי - נגרם⁷⁹ ענין
 14 של "התכופות" והתבטלות. ויש לומר, שמשום כך
 15 יש מספר ענינים⁸⁰, שבהם נוטים בית שמאי לקולא⁸¹.

יא.

י"ז בתמוז - חג לה'

16 כיון שדברי צדיקים חיים וקיימים לעד, ובמיוחד
 17 ענינים הכתובים בתורה שהיא נצחית, מובן, שגם דברי

כתבו במפרשים שם (כסא רחמים. נחלת יעקב. ועוד), שזהו לפי שבומן
 שנתחברה מס' סופרים כבר נשתקע ונאבד לשון יוני, ככרמב"ם הל'
 תפילין שם, ולכן אין כותבין כו' ולא יונית.
 78 במאירי מגילה שם במשנה: אבל שאר הספרים הותר ליכתב
 בכתב יוני, ובלבד שלא ישתנה הלשון. אבל בריטב"א שם מפורש "דכתב
 ולשון שרי (משום מעשה דתלמי המלך) שהרי בכתבו ולשונו כתבו לו".
 וכן משמע דעת רש"י והרמב"ם (כפיה"מ) מגילה שם. ועוד.
 79 ולהעיר מהפירוש באוצר הגאונים שבת שם: והוצרך הלל
 להמאיך את נפשו ולכופף את עצמו כדי שיצאו הדברים ולא יוכל שמאי
 להמנע מלהשיב כו' ונראו כי בטלו דבריו. עיי"ש. ולפירוש זה נמצא
 שפעל גם במחלוקת זו גופא.
 80 עדיות פ"ד ה"ה ועוד. - באגה"ק שם שהוא מצד התכללות
 המדות, ואולי זה שייך לענין הנ"ל. וצ"ע.
 81 ולהעיר דלעיל הלכה כב"ש - ראה לקו"ת קרח שם. וש"נ. ואולי
 גם זה שייך להנ"ל. עיי"ש בלקו"ת.
 82 ספר הלקוטים ול"ת האריז"ל (ונחל קדומים בשם הרמ"ז) תשא
 שם.
 83 בס' הלקוטים שם: כי הלא העגל נעשה ב"ז בתמוז (ובי"ז בתמוז
 נשתברו הלוחות). ועד"ז הוא בנחל קדומים שם. ואולי הכוונה בזה,
 שחטא העגל ה' ב"ז בתמוז. או שט"ס שם, וצ"ל "נעשה ב"ו בתמוז"
 (כבל"ת שם). אבל דוחק, כי בס' הלקוטים ממשך "ועתיד להפכו", ולא
 כבל"ת "להפכו".
 84 ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 441 ואילך.

73 ראה כסא רחמים (השלם) על מס' סופרים שם: ואפשר להחמשה
 זקנים לא עלתה בידם לכתבה כהוגן והם עצמם אמרו לו שלא יכלו
 לתרגמה כהוגן וזמה אח"כ נתעורר להביא אסיפת זקנים כו'. אבל
 בהגהות מהריעב"ץ למס' סופרים שם דתלמי אחר הוא (ולכאורה סותר
 עצמו למ"ש בהגהותיו למס' מגילה שם דתלמי המלך שבמעשה ע"ב
 זקנים אין זה בטלמיוס פילאדילפו כו'). וי"א (מאור עינים אמרי בינה
 פ"ח) דהמעשה בע"ב זקנים קדם להתרגום דה' זקנים. ואכ"מ.
 74 מפשטות לשון הגמרא (מגילה ט, א) משמע שרק ל' יהודה
 התירו בספר תורה משום מעשה דתלמי המלך. ולרשב"ג (שם, ע"ב) א"ר
 יוחנן מאי טעמא דרשב"ג אמר קרא יפת אלקים ליפת כו'. אבל ראה
 פרש"י שם ע"א ד"ה רבותנו אמרו שפירש דהיינו רשב"ג. וראה טו"א
 שם ד"ה רשב"ג דשקו"ט בטעמא דרשב"ג, ולתירוצו הבי' דגם לרשב"ג
 הא דשרי בלשון יוני הוא משום מעשה דתלמי המלך, ולדעת רשב"ג
 התירו מטעם זה כל הספרים כו' עיי"ש. וראה שפ"א מגילה שם. ועוד.
 75 וי"ל שזהו הפירוש בירושלמי (הנ"ל ס"א) "בדקו ומצאו שאין
 התורה יכולה להתרגם כל צורכה אלא יונית", דהיינו לאחר העתקת
 התורה ע"י הזקנים לתלמי, שע"י תרגומם נשללה אפשרויות פירוש
 מוטעה בכתובים (ראה לעיל הערה *36). ולהעיר משך"ך עה"ת עה"פ
 (וילך לא, כח) הקהילו אלי את זקני העדה גו', דמשה הקהילם ומסר להם
 באזניהם, זהו הדברים האלה (הי"ח* מלות בתורה דשינו), והיו הדברים
 מסורים ממש עד כשבאו בזמן תלמי ואמרום.
 76 ראה בפרטיות בסוגיית הגמרא מגילה שם. ובמפרשים שם.
 77 במס' סופרים שם ה"ו: אין כותבין כו' ולא יונית כו'. אבל כבר

(* כ"ה בשך' נה"ת שם. וראה לעיל הערה 36.

9 וזה משיח וממהר את "קאתי מר דא מלכא
10 משיחא"⁸⁸. כאשר "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה
11 לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד"⁸⁹,
12 ואז הפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים
13 טובים⁹⁰, בסיום ימי המצרים (שהתחילו בשבעה עשר
14 בתמוז) – תשעה באב⁹¹ – יהיה חג גדול⁹², בקרוב
15 ממש בביאת משיח צדקנו.
(משיחת ש"פ וארא, (ר"ח שבט*) תשמ"מ)

1 באידיש⁸⁵, גם אליו יגיעו המעיינות של פנימיות
2 התורה.
3 ועל ידי כך מבררים ומזככים את שבעים
4 הלשונות⁸⁶, לא רק כפי שהם קשורים ללשון הקודש,
5 אלא כפי שהם בפני עצמם, אשר זה נעשה יותר על
6 ידי תרגום ו"הורדת" ההסברים העמוקים של אחרות
7 ה' שבתורת החסידות ללשון כל עם ועם⁸⁷, ובאמצעות
8 זאת מביאים לידי זיכוך שבעים האומות עצמן,

תעניות. בוכרי' שם: יהי' גוי' לששון גוי'. והלשון "הפכו" (שבפנים) הוא ע"פ היעוד בירמי' לא, יב: והפכתי אבלם לששון. וראה יל"ש ירמי' רמז נט: עלה כו' על מנת כו' והפכתי גוי'. רשימות הצ"צ לאיכה – אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א"מה. אוה"ת מסעי (ע' א'שפד ואילך). ובסליחות ל"ז תמוז – הפך לנו לששון ולשמחה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 447 ואילך.
91 שמתברך (בכל שנה) מש"ק פ' דברים.
92 ראה פס"ר פ' על נהרות בבל בסופה: אין שמחה בא אלא בתשעה באב. וראה לקו"ש שם. ח"ח [המתורגם] ע' 340 ואילך.

85 ראה שיחת ש"פ יתרו תשמ"א (נדפסה בלקו"ש חכ"א ע' 446 ואילך).
86 ראה תו"א משפטים עז, ד. עח, ג. לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 116 ואילך.
87 ראה לקו"ש שם ובע' 129.
88 אגה"ק הבעש"ט (נדפסה בסו"ס פורת יוסף ובראש ס' כש"ט. ועוד).
89 צפני' ג, ט. רמב"ם ספ"א מהל' מלכים.
90 זכרי' ח, יט. תוספתא סוף מס' תענית. רמב"ם סוף הלכות

(* היום שבו "הואיל משה באר את התורה" – בשבעים לשון. כמ"ש (פרשתנו א, ג) "בעשתי עשר חודש באחד לחודש גוי". והרי יום זה הוא ה"ראש" המלל כל ימי החודש. כולל הנשיירי שבו – יום ההסתלקות והחילולא של האתפשוטותי' דמשה שבדורנו. כ"ק מו"ח אדמו"ר. שבאר – תרגם (גם) עיני פנימיות התורה בלשון כל עם ועם – ראה בסוף השיחה. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 117.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' ב

23 מכאן שאף האשה נעשית שליח להולכה:
24 איתמר, האשה שאמרה לשלוחה הבא לי גיטי, כלומר, שילך אל
25 הבעל, ויאמר לו שהוא ימנה אותה לשליח הולכה, אמנם השליח
26 שינה בדבריו ואמר לבעלה, אשתך אמרה להקבל לי גיטי, והוא
27 (הבעל) אמר לשליח הילך במה שאמרה – הריני מוסר לך את
28 הגט, ודעתי כמו שאמרה האשה. אמר רב נחמן, אמר רבה בר
29 אבוה, אמר רב, דין גט זה, שלא רק שבקבלת השליח לא נתגרשה,
30 שהרי לא מינתה אותו לכך, אלא אפילו הגיע גט לידה אינה
31 מגורשת. הגמרא מבארת שמדברי רב נחמן ניתן לפשוט ספק
32 שנסתפקה בו הגמרא בבבא מציעא (עו):
33 שמע מינה – מדינו של רב נחמן יש לנו להוכיח, דאדיבורא דידיה
34 קא סמיך – שהבעל סומך על דברי השליח, שאומר שמינתה אותו
35 לקבלה, ולא התכוין הבעל למנותו לשליח להולכה. דאי אדיבורא
36 דידיה, קא סמיך – שאם היה הבעל סומך על מה שאמרה האשה,
37 אם כן מפי מפי גיטא לידה מינה תיגריש – משיגיע הגט לידה
38 תתגרש, שהרי הבעל התכוין למה שאמרה האשה והבא לי גיטי,
39 ונמצא שמינהו לשליח להולכה, ומכך שרב נחמן פסק שאינה
40 מגורשת, מוכח שדעתו שהבעל סומך על דברי השליח שאמר
41 בשם האשה.
42 רב אשי מבאר, שאין להוכיח כן מפסק דינו של רב נחמן: אמר רב
43 אשי, הכי השתא – וכי כך מוכח מדברי רב נחמן,

1 הגמרא אומרת שאפשר לפשוט ממשנתנו רק חלק מן הספק,
2 פשוט מינה איש הוי שליח לקבלה – כלומר, שאותו שליח להולכה
3 יכול להעשות שליח לקבלה, אך יש לומר שהיינו דווקא איש/
4 שעל כל פנים שייך הוא קצת בקבלת גט, שכן אב מקבל גט לכתו
5 קמנה – שהרי האב שקידש את בתו קטנה, הוא מקבל את גיטה
6 אם מתגרשת בעודה קטנה, ומשום כן שייך שאיש יהיה שליח
7 לקבלת גט, אלא שעדיין לענין אשה אם יכולה להיות שליח
8 להולכה, תיבטי לך מאי – יש להסתפק שמא אינה יכולה להיות
9 שליחה לכך.
10 הגמרא פורשת גם את החלק השני של הספק: אמר רב מרי, תא
11 שמע ממה ששנינו לעיל (בא), אף הנשים שאין נאמנות לומר מת
12 בעלה, דהיינו חמותה ובת חמותה, וצרתה ויבמתה ובת בעלה,
13 שבטבען הן שונאות לה, מכל מקום נאמנות הן להביא את גיטה
14 מבעלה במדינת הים ולהעיד עליו שבפניהן נכתב ובפניהן נחתם,
15 והרי הן כשמיבאות את הגט ממדינת הים שליחות הולכה היא,
16 הרי לנו שהאשה יכולה להעשות שליח להולכת הגט.
17 אמר רב אשי, מסיפא נמי שמע מינה – כדבר הזה יש לדייק גם מן
18 הסיפא של אותה משנה, דקתני בסופא, האשה עצמה מביאה את
19 גיטה ממדינת הים, ובלבד שהיא צריכה לומר בפני נכתב ובפני
20 נחתם, ואוקימנא בהולכה – והעמידה הגמרא לעיל (בד) הלכה זו
21 באופן שנעשית האשה שליח להוליך את הגט מיד בעלה,
22 ולהביאו למקומה. מסיימת הגמרא, שמע מינה – אכן יש להוכיח

ילקוט לוי יצחק על התורה

ושדי שמבחוץ, שביחד הם גימטריא⁵ ש"ם, ושוי לפתחך הוא על הפתח דמלכות שם⁶ אדנ"י שמספרו מזוז"ה.

מבפנים ומבחוץ) ע"ש. וראה לקמן הביאור מתורת מנחם. (5 פירושי: יהו"ה (26) + שד"י (314) = 340, כמספר ש"ם. ראה לקמן סי' צה הערה 7. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן טז, שמציין שם לטעמי המצות (האריז"ל) פ' ואתחנן בענין שנים מקרא ר"ת שם, ע"ש.

(6 ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ו ופרק ז וז"ל: והנה שם אלקים הוא שם מדת הגבורה והצמצום ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה העולם ונראה כאילו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע ושם אלקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויבטלו במציאות... הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהי' העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלושון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בני רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הוא המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו, ע"ש.

(7 פירושי: מבאר ומרמז דבהפסוק שמובא הזהר "כתוב שמי ושוי לפתחך" מרומז כמה דברים:

(א) בתיבת "כתוב שמי" מרומז, השמות הכתובים (וזהו מ"ש "כתוב") על המזוזה, ומ"ש "שמי" מרמז לשמות "שדי-הוי"ו" שהוא בגי' "שם". (ב) בהנ"ל, יש גם רמז שב' השמות הם ביחד בגי' בתיבת ש"ם, דמרמז לה"יחוד שלם".

(ג) הש"ם שד"י כתוב דוקא מבחוץ המזוזה, והש"ם הוי"ו (אותיות והי"ו) הוא דוקא מבפנים המזוזה.

(ד) ומ"ש אח"כ בפסוק "ושוי לפתחך" הוא מרומז להש"ם אדנ"י בגי' מזוז"ה. [וכמ"ש הרמ"ז (והניצוצי אורות) המצויין כאן].

(8) דנמצא דיש כאן שלשה שמות: (א) הוי"ו, (ב) שד"י, (ג) אדנ"י. ומבאר הש"ם הוי"ו הוא בחי' "תפארת" (ראה ביאור, בהערה 9), הש"ם שד"י בחי' יסוד (ראה ביאור, בהערה 10), והש"ם אדנ"י – בגי' מזוז"ה – הוא בחי' מלכות (כנ"ל הערה 7).

והנה ידוע דבחי' "תפארת" (הוי"ו) הוא ה"פנימיות" של בחי' יסוד (שד"י), וכמאמר "תפארת גופא", יסוד סיומא גופא".

וכמבואר בחסידות, דבחי' תפארת הוא כללות המדות – שכולל כל המדות שבלב – שהוא בפנים, בהרגש הלב, והוא החיות של בחי' יסוד,

שמות יב, כג – ועבר הי' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח הי' אל הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף

עבד בר נש ביתא וקודשא בריך הוא אמר לי' כתוב שמי ושוי לפתחך.

עיין בנצוצי אורות' או"ק א'.

ולכאורה יותר קרוב לפרש ששמי קאי על השם שדי שבחוץ המזוזה שהוא השומר ר"ת² שומר דלתות ישראל, (משא"כ לפירושו ששמי קאי על מזוזה גימטריא אדנ"י, הרי תיבת מזוזה וכן שם אדנ"י אין נכתב במזוזה ואיך אמר (כתוב שמי).

גם יורמזו בשמי, על³ והי"ה (אותיות הוי"ו) שמבפנים

(1 וז"ל: כתוב שמי ושוי לפתחך. הוא סוד מזוזה העולה אדנ"י שהוא הנק' שם ה' מפני שהוא ית' נקרא בו (פסחים נ.), וגם ידוע ששם אדנ"י במילואו עולה תרע"א וזהו כתוב שמי ושוי לפתחך:

פירושי: אדנ"י במילואו: אל"ף (111) + דל"ת (434) + נו"ן (106) + יו"ד (20) = 671, תרע"א, והוא מלושון פתח כידוע (ע"ד שבת לא, ב "תרעא לדרתא". תניא סוף פרק כג. ועוד), וזהו מ"ש בפסוק "לפתחך".

(2 ר"ת "שומר דלתות ישראל". ראה סידור האריז"ל כוננת מזוזה. משנת חסידים מוס' מזוזה פ"ג מ"ט. ובכל בו הל' מזוזה הובא בד"מ יו"ד סרפ"ח: שומר דירת ישראל, ובזח"ג רסו, א) (וראה שם עו, ב): "שד"י מלבר למהו נטיר ב"נ מכל סטריין מלגאו ומלבר". לקוטי שיחות חלק יט ע' 123. וראה רבינו בחיי ואתחנן ו, ט.

(3 פירושי: מה שאמר הקב"ה "כתוב שמי ושוי לפתחך", הנה בפנים המזוזה מתחיל הפרשה שני' עם תיבת "והי"ה" שהוא אותיות יהו"ה, נמצא דיש הש"ם (האותיות) יהו"ה בפנים וש"ם הד"י הכתוב מבחוץ להמזוזה. ועפ"י הביאור לקמן יבואר, למה הש"ם הוי"ו הוא דוקא בפנים, וש"ם שד"י מבחוץ. ראה הערה 5. לקמן סימן קכט הערה 25.

(4 בפירושי הרמ"ז על הזהר (המצויין כאן) מביא מקור לפירוש הזה מזוזה פרשת ואתחנן דף רסו ע"א וז"ל: תא הוי, והיה שמו קדישא מתתא לעילא (בא וראה כי מלת "והיה" שבראש פרשת והיה אם שמוע, היא מלמטה למעלה, כי תחילה רמוזים זי"ן שהם אותיות ו"ה שבשם, ואחר כך נרמזים או"א שהם אותיות י"ה שבשם), ועל דא (ועל כן לפי שבמלת "והיה" נרמזים זי"ן תחילה) שד"י אתרשים מלבר לקבלי שמו דא (השם שד"י שהוא שם היסוד דז"א המשפיע במלכות, נרשם מבחוץ כנגד שם זה, דהיינו) והיה מלגו שד"י מלבר (מלת "והיה" היא מבפנים המזוזה, והשם שד"י הוא כנגדו מבחוץ) למהו נטיר בר נש מכל סטריין מלגאו ומלבר (כדי שיהיה האדם נשמר מכל הצדדים

(שזוהו קודשא בריך, קדוש¹⁰ – תפארת, ברוך¹¹ – יסוד)
במזוזה אדני דמלכות.

שוב מצאתי כן ברמ"ז¹².

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד נט
ראה ביאור על כל הנ"ל, בלקוטי שיחות חלק יט ע' 121
בהערות. תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות ט' פט

ב) שד"י מלשון שדי והשלכה כי הטיפה יורה כחץ, ראה פרש"י
בראשית מט, כה "ואת שדי ויברכך... ברכת שדים ורחם". ו"שדנים"
קאי על האב המוליד וז"ל: ברכתא דאבא ואמא, כלומר יתברכו
המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזרעין טיפה הראוי להריון...
שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ, ע"ש. (תורת לוי יצחק עמוד רכג).
ג) שדי מלשון די, שיהי' די דהיינו גבול ומדה (הגיגה יד. א), וידוע
דבטפת זרע מלוכש בו כל כחות הגוף והנפש רק שהכל בא בבחי' גבול
ומדה הנק' גבורה שביסוד, וזהו שם "שדי" (לקוטי לוי יצחק, הערות
לזהר בראשית עמוד קנא, ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סימן כ).

ד) כתיב "צדיק יסוד עולם", ור"ת וס"ת הוא מספר "שדי". (לקוטי לוי
יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנג).
ה) רמז בגי' "שדי" הוא מספר ב' פעמים "זקן" (זקן עליון וזקן תחתון),
ויסוד הוא סימן לזקן דסריס אין לו הדרת פנים זקן (יבמות פ, ב.
שבת קנב, א), ובזקן יש י"ג תיקוני דיקנא, והוא הי"ג בריתות האמורה
במילה. (תורת לוי יצחק עמוד שפח).

ו) האותיות האחרונות ד"מילוי" שם שדי בגי' בן בת, והאותיות
האמצעיות הם "ליו" – לוי המורה על התחברות יסוד בנוקבתו כמ"ש
(מלכים א-ז, לו) כמעד איש ולוית. (לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר
שמות-דברים עמוד סו)

ז) לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד קכב, שמביא
מעץ חיים שער מ"ז ומ"ד דרוש ה', וממשנת חסידים מס' זיווג ז"ן פרק
ג' משנה ג' ואילך, דבשם שד"י + הד' ציורים שבו בגימטריא ברי"ת.
(מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סימן ק).

10) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' ע.
11) ברוך – ברכה מלשון המשכה בחי' יסוד, הממשיך ההשפעה
למטה.

12) וז"ל: כתוב שמי, הוא סוד מזוזה העולה אדני, שהוא הנקרא
שם הוי', מפני שהוא יתברך נקרא בו (באדני). וגם ידוע ששם אדני
במילואו עולה תרע"א, ויתר על כן אמרו בפרשת ואתחנן (רסו, א) והיה
מלגאו שדי מלבר למהוי בר נש נטיר מכל סמרין מלבר ומלגאו. ע"ש.

והרי יש כאן יחוד⁷ שלם דהוי⁸ שדי, תפארת ויסוד⁹,

ומדת היסוד הוא ההשפעה מחוץ – לבר, וכשבא ההשפעה לפועל
הבעולם הוא "יחוד השלם" תפארת ויסוד עם בחי' אדני-מלכות.
וזהו הטעם דהשם הוי' הוא דוקא בפנים בחי' תפארת, והשם שד"י
מבחוץ בחי' שד"י וד"ל. ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-
דברים סוף ע' תנה.

וכי' מרומז בהפסוק "כתוב שמי" היינו הוי' שד"י (תפארת ויסוד),
"ושוו לפתחך" שם אדני (מלכות) המרמז להמוזה והכית. ד"ביחד"
הוא יחוד השלם.
ובדרך אפשר י"ל, דזהו שמדייק גם קודם במ"ש "שביחד הם גי' שם"
לרמז על היחוד השלם וד"ל.

הוי' בחי' תפארת: תניא – אגרת הקודש (קין, א) וז"ל: מה שארז"ל ע"פ
עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין
מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים
ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות
מעולמות עליונים לתחתונים, ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא
בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע
רק בצמצום עצום ורב, והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן
בבחי' מדות לבדן.

אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה
רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו
בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד
מקור המדות ואי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן
ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי'
גילוי ואי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת
קו המכריע, ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' בשם תפארת
בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב' גוונים לובן ואודם המרמזים
לחו"ג ולכן סתם שם הוי' ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת
כמ"ש בזה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה הארה רבה ביתר
שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך. ע"ש.

ראה גם לקוטי תורה פרשת תזריע כג, ג.

9) שם שד"י הוא ביסוד: בכתיב התורת לוי יצחק ולקוטי לוי יצחק,
מובא כמה טעמים בזה, ומהם:

א) פרי' ורבי' – מאבר יסוד – הוא מהשם "שדי" כמ"ש (תולדות כה,
ג) "ואל שדי יברך אותך ויפרך וירבך". (תורת לוי יצחק, חידושים
וביאורים בש"ס עמוד לו).

הגאולה דיציאת מצרים היא דוגמת אור הנר ששייך בו כיבוי, וגאולה העתידה היא

דוגמת אור היום שאין שייך בו כיבוי

ממאמר שבת פרשת דברים, ה'תשכ"ד

ילקוט גאולה ומשיח

וזה שאמר שלשה התנבאו בלשון איכה:

דמשה רבינו ראה אותם בשלוותן שצפה בנבואה מה יגיע עליהם על ידי אותה השלוה, דהיינו שמתוך כך יהיו לזונה, כמשל מי שיש לו בן יחידי רחצו והלבישו תלה לו כיס של זהב והשיבו בשוק של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא (ברכות לב, א), ולכך על ידי נבואה אמר איכה אשא, דבמלת איכה נתנבא משה על של ישעי' דמן שלוותן שראה אותם בה משה רבינו יגיע מזה נזק שיעמוד ישעי' ויאמר אליהם איכה היתה לזונה, שעל ידי רוב טוב ישכחו את ה' וילכו אחר שרירות לבם והיו לזונה, לזונה דייקא, לרמוז על משל הנ"ל שהושיבו בשוק של זונות.

וישעי' שראה אותם בפחזותן לאחר שכבר בעטו בהקב"ה ונתקיימה נבואת משה רבינו הנ"ל אמר הוא איכה היתה לזונה, נתנבא גם כן במלת איכה לרמוז על איכה ישבה בדד שאמר ירמי', לרמוז על שעוונתם אלו יגרם להם חורבן ועל ידי כן עתיד ירמי' לקונן עליהם איכה.

וירמי' לאחר שנתקיים נבואת ישעי' ונחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים, אמר איכה ישבה בדד, רמז במלת איכה על של משה רבינו לומר שמתוך הצרה גדולה והחורבן יחזרו בתשובה ויתחרטו ואז יש להם תקנה שיחזרו לארץ ישראל, והיינו שאמר לשון איכה להורות שיחזור עוד חלילה וישונו לאותו מעלה שהיו בימי משה לאחר שיעשו תשובה.

והוא מה שאמרו רז"ל (יבמות מז, א-ב) דישראל אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, כי ברוב טוב וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, טו) כמו שנתנבא משה רבינו, ועל ידי רוב פורענות שאינם יכולים לסבול עושים תשובה וחוזרים ומקבלן ומושיבין על אדמתן כמו שהיו בימים קדמוניות בימי משה, הרי כל אחד נתנבא על העתיד.

זרע ברך

א, יב – איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם

א. במדרש ילקוט (ילקוט שמעוני ישעי' שפט) איתא וז"ל איכה אשא לבדי (דברים א, יב) משל למטרונה שהי' לה ג' שושבינן אחד ראה אותה בשלוותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, אחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בשלותן ואמר איכה אשא לבדי, ישעי' ראה אותם בפחזותן ואמר (ישעי' א, כא) איכה היתה לזונה, ירמי' ראה אותן בניוולן ואמר איכה ישבה בדד ע"כ. ובמדרש רבה (איכה רבה פ"א ס' א') הנוסחה שלשה נתנבאו בלשון איכה, עיין שם.

וקשה מה שאמר ג' נתנבאו בלשון איכה וכו', דמאחר דלא ראי זה כראי זה, דבבחינה שראה זה אותם לא ראה אותם חבירו, אין להבין למה באמת אמרו לשון אחד. ועוד לפי הנוסחה דג' נתנבאו בלשון איכה מה שייכא נביאות מה שבעינייהם ראו הנהגת דורם דעל מה שראה בעיניהם אמר כל אחד דבריו ואין צריך לזה נבואה.

אמנם אפשר לבאר הענין על פי מדרש איכה רבתי (איכה רבה פתיחתא ד) רבי אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז) זהו אדם הראשון אמר הקב"ה אדם הכנסתיו לגן עדן וצויתיו ועבר עליהם ודנתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה, אף אתכם הכנסתי לארץ ישראל וכו' וקוננתי עליכם איכה ישבה וכו' ע"ש.

ולכאורה קשה מה מלמדים בזה מי לא ידע את זאת דאדם הראשון הכניס לגן עדן וכו' ואת ישראל הכניס לארץ ישראל ואין אנו צריכים ללמוד אחד מחבירו זה מפורש להדיא כמו זה, אבל נראה דבא ללמדינו דסיבה אחת לשניהם שחטאו על ידי שנתגאו מרוב טובה ובעטו בו דכמו שהכניס את אדם הראשון לגן עדן וכו' כך הכניס את ישראל לארץ טובה כגן ה', כאן וכאן קונין בלשון איכה לומר ששלוותן גרמה להם שחטאו ואחר כך נתנוולו.

המשך ביאור למס' גיטין ליום רביעי עמ' א

6 עברו אשה, אסור הוא המשלח בכל תנשים שבעולם, שהרי יש
7 לחוש בכל אשה שמא היא קרובת ארוסתו שקידש לו שלוחו, ואין
8 להקל בדבר, משום שחוקה שליח עושה שליחותו. ואם כן, מדוע
9 לא נאמר אף כאן שודאי הוא שקיים השליח שליחותו ומסר לה
10 את הגט, ומגורשת היא.

1 הגט לשלוחו, ולימא תוקה שליח עושה שליחותו – אם כן יש לסמוך
2 שאכן קיים השליח את שליחותו ליתן את הגט לאשה, שהרי חוקה
3 היא ש'שליח עושה שליחותו'. האמר רבי יצחק, האמר לשלוחו צא
4 וקדש לי אשה קתם – אדם שאמר לשלוחו שיקדש עבורו אשה,
5 ולא פירש לו מי, וקת שליח, ואין המשלח יודע האם אכן קידש

חומש יומי

פרשת דברים

~ יום ראשון כ"ז תמוז ~

א אליו פתגמא די מליל משה עם כל ישראל בעברא דירדנא אוכח יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיזו במישרא לקבל ים סוף פפארן דאתפלו על מנא ובחצרות דארגיזו על פשרא ועל דעברו עגל דדהב:

א (א) אלה הדברים אשר דבר משה אל-כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין-פארן ובין-תפל ולבן וחרצת ודי זהב:

(שם די יא): "המבלי אין קברים במצרים? וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהלים קו ו): 'וימרו על ים בים סוף', כדאיתא ב'ערכין' (טו). בין-פארן ובין-תפל ולבן. אמר רבי יוחנן: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו 'תפל ולבן', אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהיא לבן, שאמרו (במדבר כא ה): 'ונפשנו קצה בלחם הקלקל', ועל מה שעשו במדבר פארן על-ידי המרגלים. וחרצת. במחלקתו של קרח (ספרי). דבר אחר, אמר להם: הנה לכם ללמד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום. ודי זהב. הוכיחן על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב ע): 'וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבצעל'.

כ"ז אלה הדברים. (ספרי) לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל. אל-כל-ישראל. אלו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים: אתם הייתם שומעים מבן-עמרם ולא השיבותם דבר מכף וכף! אלו היינו שם, היינו משיבין אותו; לכך בנסם כלם ואמר להם: הרי בלכם כאן, כל מי שיש לו תשובה, ישיב. במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב, ומהו "במדבר"? אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו: (שמות א טו) "מי יתן מותנו וגו'". בערבה. בשביל הערבה, שחטאו ב'בעל פעור' בשטים, בערבות מואב. מול סוף. על מה שהמרו בים-סוף בבואם לים-סוף, שאמרו

ב מהלך חד עשר יומין מתרב ארץ טורא דשעיר עד רקם גיא:

ב) אחד עשר יום מתרב דרך הר-שעיר עד קדש ברנע:

ב) אחד עשר יום מתרב דרך הר-שעיר, ואף הוא מהלך "אחד עשר יום", ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים, שהרי

כ"ז א אחד עשר יום מתרב דרך הר-שעיר עד קדש ברנע: אמר להם משה: ראו מה שגרתם: אין לכם דרך קצרה מתרב לקדש

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כי הגה שניר, יש לו ג' שמות. ורבים כן: תורה ב
 ב) אחד עשר יום. הטעם שדבר אלה הדברים באותם י"א יום: מתרב. שהלכו מתרב עד קדש ברנע, וכבר הגדתי לך כי מקדש ברנע הלכו המרגלים. ואחר שנשבע השם

ראה אנכי, ונשפטים וכי תצא ויהי כי תבא, כבר אמר אותם פאשר היו במדבר. ויהי דבר משה, מושף עצמו ואחר עמו. וכן הוא, דבר משה במדבר בערבה מול סוף, מיום שנסעו מסיני: בין פארן ובין תופל ולבן וחרצות ודי זהב. מקומות לא נזכרו בפרשת אלה מסעי. או נזכרו בשמות אחרים.

א) יש אומרים כי טעם אחד עשר יום מתרב דרך הר-שעיר, ונהגה הם הלכו במדבר ארבעים שנה, וזה פירוש ויהי בארבעים שנה. ואלה טעו, כי עד קדש ברנע באו בשנה השנית. רק ויהי בארבעים שנה, דבק עם דבר משה. והישר בעיני, שפירשו אלה הדברים שהם דברי המצות, הפתובים בפרשת

בַּעֲשָׂרִים בְּאֵיר נִסְעוּ מֵחֵרֵב, שְׁנָאֲמַר (במדבר י' א): "וַיְהִי בִשְׁנֵה הַשָּׁנִית בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַעֲשָׂרִים בַּחֲדָשׁ וְגו'", (תענית כט) וּבִכ"ט בְּסִינּוֹן שֶׁלְחוּ אֶת הַמְּרַגְלִים מִקְדָּשׁ בְּרַנַּע. צָא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בַקְּבֻרוֹת הַתְּאֵנָה, שְׁאָכְלוּ הַבָּשָׂר חֲדָשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ שָׁנָה.

בַּחֲצֹרוֹת לְהַסְגֵר שֶׁם מְרִים, נִמְצָא, בַּשְּׁלֹשָׁה יָמִים הִלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל-כֶּף הָיְתָה שְׂכִינָה מִתְּלַבֵּטָה בַשְּׂבִילְכֶם לְמַהֵר בִּיאֲתַכֶּם לְאַרְץ, וּבִשְׂבִיל שֶׁקִּלְקַלְתֶּם הַסֵּב אֲתַכֶּם סְבִיבוֹת הַר שְׁעִיר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִין שָׁנָיִן בְּחַד עֶשֶׂר יָרֵחָא בְּחַד לְיָרֵחָא מְלִיל מִשָּׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פְקִיד יִי יִתָּה לְוַתְּהוֹן:

(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַעֲשָׂתֵי-עֶשֶׂר חֲדָשׁ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ דִּבְרַי מִשָּׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֱלֹהִים:

דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה: כְּדִי שְׂלָא יְהֵא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשְׂלָא יְהֵא חִבְרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְכוּ' כְּדֵאִיתָא ב'סְפָרִי'. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. וְכֵן שְׂמוּאֵל, שְׁנָאֲמַר (ש"א י"ב): "הֲנִנִּי, עָנּוּ כִי!". וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ (מ"א ב).

כִּי-יִי וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַעֲשָׂתֵי-עֶשֶׂר חֲדָשׁ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ. מְלִמַּד שְׂלָא הוֹכִיחֵן אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. מִמֵּי לְמַד? מֵעַקֵּב, שְׂלָא הוֹכִיחַ אֶת בְּנָיו אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה, אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אָנִי אוֹמֵר לָךְ, מִפְּנֵי מַה לֹא הוֹכַחְתִּידָךְ כָּל הַשָּׁנִים הַלְלוּ? כְּדִי שְׂלָא תַּיְחַנְי וְתַלְךָ וְתִדְבַק בַּעֲשׂוֹ אַחֵי. וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה

~ נקודות משיחות קודש ~

גְּדַר הַתּוֹכְחָה שֶׁבְּסִמְכוֹת לְמִיתָה

מַעֲשֵׂה, וְלִכֵּן לֹא הָיְתָה זֹאת תּוֹכְחָה גְּרִידָא, כִּי-אִם גַּם עַל-מִנְתַּל אֶפְרוֹשֵׁי מְאֹסוּרָא וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. מֵה-שְׂאִין-כֵּן בְּנִדּוּן-דִּינּוֹ, שֶׁהָיְתָה הַתּוֹכְחָה עַל כָּל הַמְּאָרְעוֹת הַרְבִּים שֶׁאַרְעוּ בַּמְדַּבֵּר, וְלֹא עַל חֶטָּא שֶׁחֶטְאוּ בּוֹ עַכְשָׁיו, וּבִפְרָט שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמָרוּ לֹא לְחוּטְאִים עֲצָמִים כִּי-אִם בְּפָנֵי בְּנֵיהֶם. וְאִם-כֵּן הָיוּ הַדְּבָרִים דְּבָרֵי תּוֹכְחָה בְּלִבְדָּה, וְעַל-זֶה כָּתוּב רַש"י ש"לֹא הוֹכִיחֵן אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה".

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בַעֲשָׂתֵי-עֶשֶׂר חֲדָשׁ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ דִּבְרַי מִשָּׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו' מְלִמַּד שְׂלָא הוֹכִיחֵן אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה (א, ג. וּבִפְרוּשׁ רַש"י) לְכַאוּרָה צְרִידָה-עִיּוֹן, שֶׁתְּרֵי מְאֹז שֶׁהוֹצִיא מִשָּׁה רַבְּנוּ עַל-יַד-הַשְּׁלוֹם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים, מְצִינּוּ פְעָמִים רַבּוֹת שֶׁנֶּחַן לָהֶם דְּבָרֵי תּוֹכְחָה, וּמַהוּ שֶׁכָּתוּב רַש"י ש"לֹא הוֹכִיחֵן אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה"? וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ דְּבָרֵי הַתּוֹכְחָה שֶׁבְּפָרְשַׁתְנוּ מִמַּה שֶׁהוֹכִיחֵם מִשָּׁה לְפָנֵי כֵן. דִּהְנֵה, כְּכֹל הַפְּעָמִים שֶׁהוֹכִיחֵם לְפָנֵי-זֶה, הָיָה זֶה בִּשְׁעַת

(התנועותיוות תשמ"ז חלק ד עמוד 176 - מתוך 'לקראת שבת')

ד בְּתַר דְּמִחָא יְתַּ סִּיחוּן מְלִכָא דְאַמְרָאָה דִּיִּתְבַּ בְּחֻשְׁבוֹן וְיְתַּ עוּג מְלִכָא דְמִתְנֵן דִּיִּתְבַּ בַּעֲשָׂתֵי-בְּאַדְרָעִי:

(ד) אַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֶת סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן וְאֶת עוּג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בַּעֲשָׂתֵי-בְּאַדְרָעִי:

אֵבֶן עוּרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהְרֵרֵת בְּלוֹם, אֲבֵרִמְכוּי

שְׂלָהֶם, וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה. כִּי בַיּוֹם אַחַד קָרָא זֶה הַסֶּפֶר אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְכוּ' מֵת. וְזֹאת אֵינְנָה רְאָיָה, כִּי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוּא עַל הַשִּׁירָה, וְהָנָה כְּתוּב אִתָּה עוֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיְיָדָן: תוֹרָה ג

וְאִם תְּבִין סוּד (הַשְּׂרִים) "צ"ל הַשָּׁנִים] עָשׂוּ, גַּם וּיְכַתּוּב מִשָּׁה, וְהַכְּנַעֲנִי אֹז בְּאַרְץ, בְּהַר ה' יִרְאֵה, גַּם וְהָנָה עָרְשׁוֹ עָרֵשׁ בְּרָזֶל, תְּפִיר הָאָמַת. יֵשׁ אוֹמֵר כִּי בְּאַחַד [בְּאַדְרָן] (ס"א בְּשִׁבְט) מֵת מִשָּׁה, וְאָמַר כִּי הַתְּאֵבְלוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיִשְׁבוּ שָׁם (שְׁתִי) "צ"ל שֶׁשׁ] שְׁבַתוֹת. וְהָרְאָיָה

שְׂלָא יִכְנָסוּ לְאַרְץ, לֹא הִתְחַדְּשׁוּ מִצּוֹת, רַק בִּשְׁנַת הָאֲרָבָעִים, כִּי כֵן מְצָאנוּ. וְהַעֲד, שְׂאֲמַר בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת, הִנֵּה בְּאֵר הַתּוֹרָה שְׂאֲמַר בֵּין פְּאָרְן וּבֵין תְּפֵל, כִּי רוּב הַמִּצְוֹת הֵם בְּסֶפֶר הַזֶּה. וְכֵן פִּירוּשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ אֱלֹהִים, בַּעֲבַר הַיְיָדָן בַּמְדַּבֵּר בְּעַרְבָה.

על-אחת-כמה-וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה.
 אַשְׁרֵי-יּוֹשֵׁב בְּעִשְׂתָּרַת • הַמֶּלֶךְ קָשָׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה.
 עִשְׂתָּרַת • הוא לשון צוקין וקשי, כמו: "עשֶׂתְרוֹת קַרְנִים",
 קַרְנִים", ו"עִשְׂתָּרוֹת" זה הוא "עִשְׂתָּרוֹת קַרְנִים",
 שֶׁהָיוּ שָׁם רְפָאִים שֶׁהֵכָה אֲמַרְפֶּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד):
 "וַיִּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעִשְׂתָּרוֹת קַרְנִים", ועוג נמלט
 מֵהֶם, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם יא): "וַיִּכֹּא הַפְּלִיט", וְאֹמֵר
 (לְקַמֵּן א): "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הִבְשֵׁן נִשְׂאָר מִיְתֵר הַרְפָּאִים".
 בְּאֲדַרְעֵי • שֵׁם הַמַּלְכוּת (צ"ל מקום המלחמה. הר"א).

עַשְׂרֵי אַחֲרֵי הַפְּתוֹ • אָמַר מֹשֶׁה: 'אִם אֲנִי מוֹכִיחֶם
 קִדְּם שִׁיכְנֹסוּ לְקַצֵּת הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ: מַה לָּזֶה עָלֵינוּ?
 מַה הֵיטִיב לָנוּ? אִינּוּ בָּא אֶלָּא לְקַנְתָּר וְלִמְצֹא עֲלֵה,
 שְׂאִין בּוֹ כַח לְהַכְנִיסֵנוּ לְאָרֶץ'. לְפִיכֶף הִמְתִּין עַד
 שֶׁהִפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לְפָנֵיהֶם וְהוֹרִישֵׁם אֶת אֲרָצָם,
 וְאַחֲרֵיכֶף הוֹכִיחֵן. סִיחוֹן וְגו' אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְגו'.
 (ספר)
 אִלוֹ לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשָׁה וְהָיָה שְׂרוּי בְּחֻשְׁבוֹן,
 הָיָה קָשָׁה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאִלוֹ הָיָה עִיר אַחֲרַת
 וְסִיחוֹן שְׂרוּי בְּתוֹכָהּ הָיָה קָשָׁה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשָׁה,

(ה) בְּעֵבֶר הִירְדֵן בְּאֲרֵץ מוֹאָב הוּאִיל מֹשֶׁה בָּאָר
 אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

עַשְׂרֵי הוּאִיל • הַתְּחִיל, כְּמוֹ (בראשית יח): "הִנֵּה נָא הוּאֵלְתִּי". בָּאָר אֶת-הַתּוֹרָה • בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן פְּרָשָׁה לָהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַצֵּדָה בְּפִרוּשׁ הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן

וַיֵּשׁ לַחֲדָשׁ, שִׁבְעָה נִפְעַל שֶׁתְּהִיָּה חִלּוֹת גִּדְרָה קִדְּשַׁת הַתּוֹרָה
 גַּם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. דְּבַלְעֲדֵי זֹאת יֵשׁ מְקוֹם
 לומר, שֶׁכִּינּוּן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, הָרִי קִדְּשַׁת
 הַתּוֹרָה וְגִדְרָה לְמוּד הַתּוֹרָה לֹא חָלִים כְּשֶׁלּוּמֵד עֲנֵינִי
 הַתּוֹרָה בְּלִשׁוֹנוֹת אַחֲרִים.
 וְלִכֵּן הָיָה צוּרָף בְּפַעֲלָה מִיְחַדָּת בְּחִדּוּשׁ קִדְּשַׁת הַתּוֹרָה גַּם
 בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן (וּנְפַק־מִיַּד לְהַלְכָה בְּזֶה – הַאִסּוּר לְדַבֵּר
 דְּבָרֵי תּוֹרָה בְּשָׂאָר לְשׁוֹן כְּשֶׁהוּא עָרוּם; חַיִּיב בְּרַבַּת
 הַתּוֹרָה כְּשֶׁמְדַבֵּר בְּשָׂאָר לְשׁוֹן. וְעוֹד).
 וְכִינּוּן שֶׁנִּתְּיַנַּת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיָה עַל-יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוּ
 עַל-יְדֵי-הַשְּׁלוֹם, הָרִי גַם פְּעַלְת עֲנֵן זֶה, דְּחִלּוֹת קִדְּשַׁת
 הַתּוֹרָה עַל הַשִּׁבְעִים לְשׁוֹן, הָיָה עַל-יְדֵי שֶׁפָּרַשׁ מֹשֶׁה
 רַבְּנוּ בְּעֶצְמוֹ אֶת הַתּוֹרָה לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן בְּפָנֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.
 (על-פי לְקוּטִי-שִׁיחוֹת כַּדָּר לֹו עֲמוּד 38 – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שִׁבַּת')

וַיְהִי בְּאֲרָבְעִים שָׁנָה . . הוּאִיל מֹשֶׁה בָּאָר אֶת-הַתּוֹרָה
 הַזֹּאת לֵאמֹר:
 בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן פְּרָשָׁה לָהֶם (דברים א, ג-ה. ובפירוש רש"י)
 לְכַאֲוֹרָה הַדְּבָר צְרִיף-עֵינָיו, לְשֵׁם מַה הַצֵּדָה מֹשֶׁה לְפָרַשׁ
 אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן?
 יֵשׁ שֶׁכִּתְּבוּ שֶׁ"מִפְּנֵי שֶׁרָאָה מֹשֶׁה רַבְּנוּ עַל-יְדֵי-הַשְּׁלוֹם
 שִׁיִּשְׂרָאֵל יִגְלוּ לְבִין שִׁבְעִים אַמּוֹת, לְפִיכֶף בָּאָר אוֹתָהּ
 בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁבְּאִיזָה מְקוֹם שִׁיִּשְׂרָאֵל יְבוֹאוּ, וְלִמְדוּ
 בְּאוֹתוֹ לְשׁוֹן" (הוֹבֵא בְּאִמְרוֹ שֶׁפִּירוּשׁ רִש"י תְּבֵא כֹז, ח).
 אֶף אִין בְּזֶה יֵשׁוּב לָזֶה שֶׁהַצֵּדָה מֹשֶׁה בְּעֶצְמוֹ לְלַמְּדָה לְכָל
 יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, בְּעוֹד שֶׁרַבֵּם כְּכֹלֵם לֹא הִכִּינוּ אֶת
 הַלִּשׁוֹנוֹת בְּהֶם פָּרַשׁ אֶת הַתּוֹרָה. וְדַחַק לומר שֶׁכָּל זֶה הוּא
 עֲבוּר הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים, כְּשִׁיגִלוּ לְבִין הַאִמּוֹת, שֶׁתְּהִי הִיוּ
 כְּוֹלִים לְתַרְגְּמָה לְאַחַר זְמַן, וְלֹא עַל-יְדֵי מֹשֶׁה דְּוָקָא.

(ו) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דְּבַר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַבְּלָכֶם
 שִׁבַּת בְּהַר הַזֶּה:

עַשְׂרֵי רַב לָכֶם שִׁבַּת • כְּפִשׁוּטוֹ, וַיֵּשׁ מִדְּרִישֵׁי אַגְדָּה:
 הַרְבֵּה גְדֻלָּה לָכֶם וְשִׁכְרָה עַל יְשִׁיבְתְּכֶם בְּהַר הַזֶּה:

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מִהוֹדוֹת בְּלוֹם, אֲבִימֻכִּין
 (ה) הוּאִיל מֹשֶׁה בָּאָר • שְׁנַיִם פְּעֻלִים
 עוֹבְרִים דְּבָקִים, בְּלֹא וַיִּוֹ. וְכֵן מִמֵּן
 עָבַר. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִחֵל לְפָרַשׁ לְבָנִים
 שֶׁנִּשְׁמָעוּ לְאֲבוֹתֵיהֶם מִפִּי הַשָּׁם,
 (ו) בְּחֹרֵב. הוּא סִינֵי כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתִּי:
 תּוֹרָה ז

~ נקודות משיחות קודש ~

בַּעֲבוּרַת ה' וְאֵינוּ מִתְקַדֵּם הַלָּאָה, הִנֵּה אִף שֶׁהִיא דְרָגָה טוֹבָה וְנִעְלִית – הִרִי זֶה 'הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדָּאִי'. עֲלִיו לִהְיוֹת 'מְהֵלָּךְ', תְּמִיד עֲלִיו לְשִׂאֵף וְלָלֶכֶת מִחִיל אֶל חִיל, בְּבַחֲנִית מַעְלִין בַּקֶּדֶשׁ.

(לקוטי שיחות כרך כד עמ' 18)

רַב לָכֶם שִׁבְת בְּהָר הַזֶּה (א, ו) עַל הַפְּסוּק רַב לָכֶם בְּנֵי לְוִי (קרח טז, ג) פָּרַשׁ רַש"י: הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדָּאִי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֵלָה. וְאִף פֶּאֶן – וְשִׁבְתֶּם כְּכֹר בְּהָר הַזֶּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדָּאִי. יֵשׁ פֶּאֶן הוֹרָאָה כְּלִלִית בַּעֲבוּרַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: אִם הוּא 'יוֹשֵׁב' בְּמִקוֹם אֶחָד, אִם הוּא נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ דְרָגָה

ז אֲתַפְנוּ וְטוּלוּ לְכוּן וְעוּלוּ לְטוּרָא דְאַמְרָאָה וְלָכֵל מְגִירוּהִי בְּמִישְׁרֵיא בְּטוּרָא וּבְשַׁפְלֵתָא וּבְדִרוּמָא וּבְכַסְפֵּר יִמָּא אַרְעָא דְכְּנַעְנָאָה וְלִכְנֵן עַד נְהָרָא רַבָּא נְהָרָא פְּרָת:

(ז) פָּנּוּ וְיִסְעוּ לָכֶם וּלְאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל-כָּל-שִׁכְנֵיו בַּעֲרִיבָה בְּהָר וּבְשַׁפְלָה וּבְנִגְבַּ וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבֹנֹן עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר-פְּרָת:

כְּדָאִיתָא ב'סַפְרֵי'. עַד-הַנְּהַר הַגָּדֹל • מִפְּנֵי שְׁנִזְכָּר עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קוֹרְאוּ גְדוּל, מְשַׁל הַדְּיוּט אוֹמֵר: 'עֲבַד מְלָךְ, מְלָךְ', 'הַדְּבִק לְשִׁתּוֹר וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ', (שבועות מז) 'קָרַב לְגַבִּי דְהִינָא וְאֲדַתְן'.

זש"י • פָּנּוּ וְיִסְעוּ לָכֶם • זוּ דִרְךָ עֶרֶד וְחִרְמָה. וּבָאוּ הַר הָאֱמֹרִי • כְּמִשְׁמַעוּ. וְאֶל-כָּל-שִׁכְנֵיו • עֲמוּן וּמוֹאֵב וְהַר שַׁעִיר. בַּעֲרִיבָה • זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעֲר. בְּהָר • זֶה הַר הַמְּלָךְ. וּבְשַׁפְלָה • זוּ שְׁפֵלַת דְרוֹם. וּבְנִגְבַּ וּבְחוּף הַיָּם • אֲשַׁקְלוּן וְעֵזָה וְקַסְרִי וְכו',

ח חֲזִי דִּיהִבִּית קְדָמִיכוֹן יְת אַרְעָא עוּלוּ וְאֲחִסֵּינּוּ יְת אַרְעָא דִּי קַיִם יְיָ לְאַבְתְּחוֹן לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֶקֶב לְמַתָּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן בְּתַרְיָהוֹן:

(ח) רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיכֶם אֶת-הָאֶרֶץ בְּאוּ וְרִשׁוּ אֶת-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתְּיכֶם לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֶקֶב לְתַת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

לְמָה הַזְכִּיר שׁוֹב לְאַבְרָהָם, לִיצְחָק וְלִיעֶקֶב? אֵלָּא אַבְרָהָם כְּדָאִי לְעַצְמוֹ, יִצְחָק כְּדָאִי לְעַצְמוֹ, יַעֲקֹב כְּדָאִי לְעַצְמוֹ.

זש"י • רְאֵה נָתַתִּי • בְּעֵינֵיכֶם אֲתֶם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֲמִד וּמִשְׁמוּעָה. בְּאוּ וְרִשׁוּ • אֵין מְעַרְעֵר בְּדָבָר, וְאֵינְכֶם צְרִיכִים לְמַלְחָמָה. אֵלוּ לֹא שְׁלַחוּ מְרַגְלִים, לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְכָלִי זֵין. לְאַבְתֵּיכֶם •

ט וְאֲמַרְתִּי לְכוּן בְּעַדְנָא הִיא לְמִימָר לִית אֲנָא כִּיל בְּלַחוּדִי לְסוּבְרָא יְתַכּוֹן:

(ט) וְאֲמַר אֲלֵכֶם בְּעַת הַהוּא לֹא-אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֲתַכֶּם:

עַל הַדְּיָן. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (מלכים א ג): "כִּי מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט אֶת עַמְּךָ הַכֹּבֵד הַזֶּה?" אֲפֹשֶׁר מִי שִׁכְתוּב בּוּ (שם ד): "וַיִּחַפְּסֵם מִפֶּל הָאָדָם", אוֹמֵר: "מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט וְגו'?" אֵלָּא כִּף אָמַר שְׁלֹמֹה: אֵין דִּינִי אִמָּה זוּ כְּדִינִי שְׁאָר הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי פוֹכְכִים, שְׂאֵם דֵּן וְהוֹרֵג וּמִכָּה וְחוֹנוֹק וּמִטָּשָׁה אֶת דִּינוֹ וְגוֹזֵל, אֵין בְּכֶךָ פְּלוּם, אֲנִי אִם חִיבְתִּי מִמוֹן שְׁלֹא כְּדִין, נְפִשׁוֹת אֲנִי נִתְבַּע, שְׁנַאֲמַר (משלי כב): "וְקָבַע אֶת-קַבְעֵיהֶם נִפְשׁוֹ".

זש"י • וְאֲמַר אֲלֵכֶם בְּעַת הַהוּא לֹא-אוּמַר • מֵהוּ 'לֹא-אוּמַר?' אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: 'לֹא מְעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֵלָּא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא'. לֹא-אוּכַל לְבַדִּי וְגו' • אֲפֹשֶׁר שְׁלֹא הָיָה מֹשֶׁה יָכֵל לְדוֹן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שְׁהוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהִגִּיז אֶת הַשֶּׁלֶן, לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוֹנֵם? אֵלָּא כִּף אָמַר לָהֶם: "ה' אֱלֹהֵיכֶם הַרְבֵּה אֲתַכֶּם", הַגְּדִיל וְהָרִים אֲתַכֶּם עַל דִּינֵיכֶם, נָטַל אֶת הָעֵנֶשׁ מִפֶּם וּנְתַנוּ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) פָּנּוּ. עֲזָבוּ זֶה הַמִּקוֹם: וְיִסְעוּ לָכֶם. דִּרְךָ הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ לָךְ לָךְ: תוֹרָה ח (ט) לֹא אוּכַל לְבַדִּי. כְּטַעַם לֹא תוּכַל עֲשׂוּהוּ לְבַדִּי: תוֹרָה י

(י) יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב:
 יי אלהיכם אסגו יתכון והא איתכון יומא דין ככוכבי שמיא למסגי:

כ"י - והנכם היום ככוכבי השמים • וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא שמים רבוא, מהו "והנכם היום"? הנכם משולים פיום, קנימים לעולם פחמה וכלבנה וככוכבים.

(יא) יהוה אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם אלה פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:
 יא יי אלהא דאכהתכון יוסף עליכון כותכון אלה זמניו ויברך יתכון כמא די מליל לכון:

כ"א - יסוף עליכם ככם אלה פעמים • מהו שוב: "ויברך אתכם כאשר דבר לכם"? אלא אמרו לו: משה, אתה נותן קצבה לברכתינו? כבר הבטיח הקדוש-ברוך-הוא את אברהם (בראשית י): "אשר אם יוכל איש למנות וגו'!" אמר להם: 'זו, משלי היא! אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם'.

~ יום שני כ"ח תמוז ~

(יב) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם:
 יב אקדין אסובר בלחודי טרחכון ועסקיכון ודינכון:

כ"ב - איכה אשא לבדי • אם אמר לקבל שחר – לא אוכל, זו היא שאמרתי (ספרים אחרים: שאמרנו) לכם, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש-ברוך-הוא. טרחכם • מלמד שהיו ישראל טרחנין: היה אחד מהם רואה את בעל-דינו נוצח בדין, אומר: 'יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא! מוסיף אני עליכם דינין'. ומשאכם • מלמד שהיו (סנהדרין טז) אפיקורסין: הקדים משה לצאת, אמרו: 'מה ראה בן-עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו'. אחר לצאת, אמרו: 'מה ראה בן-עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות!' (ספרים אחרים: מצות וקשבות) • וריבכם • מלמד שהיו רוגגים.

~ נקודות משיחות קודש ~

מה שכתוב "עם לבדך ישכון ובגוים לא יתחשב", שבני ישראל אינם מתערכים עם אומות העולם, וכמאמר רז"ל "השמן אינו מתערב אלא עומד, כף ישראל אינם מתערכים עם העפוסים". ומצד מעלה זו שב"איכה ישבה בדר", שאין בני ישראל מתערכים עם האומות, נזכה שיתגלה "כבודן של ישראל" בגלוי, בכנין בית המקדש השלישי, שגם הוא נרמז בפסוק זה, שיבנה במהרה כמינו ובעגלא דינן.

קלות ענין "בין המצרים" הוא שהזמן עצמו "מוכיח" את בני ישראל, ומלמדנו פרוש רש"י בראש ותחלת הפרשה שגם ב"תוכחה" נזר הקב"ה בכבודן של ישראל, כי תכלית הנונה ב"תוכחה" והירידה של הגלות היא בשביל העליה, לגדל "כבודן של ישראל", ולכן מוכן שגם בעת הגלות ("תוכחה") גופא, ניפר "כבודן של ישראל" ("כנ"ל בפירוש רש"י). אחד הענינים שמודגש בו "כבודן של ישראל" גם בעת הגלות גופא, הוא מה שכתוב בתחלת מגילת איכה: "איכה ישבה בדר וגו'" – שיש בנה גם מדה טובה, והוא

(על-פי לקוטי-שיחות כרך יד פרשת דברים)

(י) הרבה אתכם. במצרים, ונתקיימה הברכה שברך אביכם: וטעם ככוכבי השמים. הדרך משל, פעמים עם אלהי וכן מאה, הפך לשון קדר: תורה יא **(יב) טרחכם.** מגזרת היו עלי לטרח. ופירוש טרחכם, להבין אנשים פתאים

יג. **הָבֹה לָכֶם אַנְשִׁים חַכְמִים וְנֹבְנִים וַיְדַעְיֶם לְשִׁבְטֵיכֶם וְאִשִּׁיכֶם בְּרֵאשִׁיכֶם:** יג. **הָבֹה לָכוֹן גְּבֵרִין חֲכִימִין וְסוֹבְלִמְנוֹן וּמְדַעְעֵן לְשִׁבְטֵיכוֹן וְאַמְנֻנֹן רִישִׁין עֲלֵיכוֹן:**

וידועים לשבטיכם • שהם נפרים לכם, שאם בא לפני מעטף בטליתו, איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו, שאתם גדלתם אותו, לכה נאמר: "וידועים לשבטיכם". **בְּרֵאשִׁיכֶם** • ראשים ומכבדים עליכם, שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה. **וְאִשִּׁיכֶם** • הסר יו"ד (ס) למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דיניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה.

יג. **הָבֹה לָכֶם** • הזמינו עצמכם לדבר. **אַנְשִׁים** וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד-לומר "אנשים"? צדיקים. **חַכְמִים** • פסופים. **וְנֹבְנִים** • מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריס את רבי יוסי: 'מה בין חכמים לנבונים?' 'חכם', דומה לשלחני עשיר, כשמביאין לו דיגרין לראות, רואה; וכשאינ מביאין לו, יושב ותוהה. 'נבון', דומה לשלחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות, רואה; וכשאינ מביאין לו, הוא מחזר ומביא משלו.

יד. **וַתַּעֲנֵנוּ אַתָּה וְתַאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ:** יד. **וְאַתְּבַתֵּנוּ יְתִי וְאַמְרַתֵּנוּ פִקִּין פִּתְגָמָא דִּי מְלַלְתָּא לְמַעַבְד:**

עכשו תמנו עלינו דינין הרבה, אם אין מכירנו, אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים. **לַעֲשׂוֹת** • אם הייתי מתעצל, אתם אומרים: 'עשה מהרה'.

יד. **וַתַּעֲנֵנוּ אַתָּה וְתַאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ** • חלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב: 'משה רבנו, ממי נאה ללמד, ממך או מתלמידך, (ספרי) לא ממך, שנוצטצרת עליה? אלא ידעתי מחשבותיכם שהייתם אומרים:

טו. **וְאָקַח אֶת־רֵאשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם אַנְשִׁים חַכְמִים וַיְדַעְיֶם וְאַתָּן אוֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:** טו. **וְאַקַּח אֶת־רֵאשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם אַנְשִׁים חַכְמִים וַיְדַעְיֶם וְאַתָּן אוֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:**

בחזקונו) • ראשים עליכם • שתנהגו בהם כבוד, ראשים במקח, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס (מביתו לבית הנקנס) אחרון ויוצא ראשון. **שְׂרֵי אֲלָפִים** • (סנהדרין יח) אחד ממנה על אלף. **שְׂרֵי מֵאוֹת** • אחד ממנה על מאה. **וְשֹׁטְרִים** • מניתי עליכם לשבטיכם, אלו הפופתין והמפין בצועה על-פי הדינין.

יג. **וְאָקַח אֶת־רֵאשֵׁי שְׁבֵטֵיכֶם** • משכתים בדברים: אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם, יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו 'אחים ורעים', 'חלק ונתלה', וכל לשון חבה. **אַנְשִׁים חַכְמִים וַיְדַעְיֶם** • אבל נבונים לא מצאתי. (ספרי) זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה, ולא מצא אלא שלש: אנשים צדיקים, חכמים וידועים (עין

טז. **וְאַצְוֶה אֶת־שְׁפֹטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטְתֶם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין־גֵּר:** טז. **וְאַצְוֶה אֶת־שְׁפֹטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטְתֶם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין־גֵּר:**

יג. **הָבֹה מִלֵּה נִרְה**. וְהִיָּה הֵ"א רֵאוֹי לְהַתְנוּעַע בְּשׁוֹ"א וּפְתַ"ח: וַיְדַעְיֶם. **שְׂרֵי אֲלָפִים**. פִּירְשֵׁתִיו: תורה טו **שְׁמַע** שְׁמַעוּ שְׁמֹעַ: גְּרוֹ. כְּכַר פִּירְשֵׁתִיו: תורה יז **שְׁמַעוּ** שְׁמַעוּ. שֵׁם הַפּוֹעֵל, כְּמוֹ זְכוֹר:

מִשְׁעֲבָדִין לְצַבּוֹר. שְׁמַע • לְשׁוֹן הוֹה, אֹדֶנֶט בְּלַע"ז
 (הערענד) כְּמוֹ: "זְכוֹר וְשִׁמּוֹר". וּבֵין גְּרוֹ • (ספר) זֶה בַּעַל
 דִּינוֹ, שְׁאוּגֵר עֲלֵיו דְּבָרִים. (סנהדרין ז) דְּבַר אַחַר: "וּבֵין
 גְּרוֹ", אָף עַל עֶסְקֵי דִירָה בֵּין חֲלָקֵת אַחִים, אֶפְלוּ
 בֵּין תַּנּוּר לְכִידָם.

כִּי • וְאַצְוָה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם • (ספר) אֲמַרְתִּי לָהֶם: 'הוּוּ
 מִתּוֹנִים בְּדִין!, אִם בָּא דִין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת, שְׁתִּים
 וְשִׁלֵּשׁ, אַל תֹּאמֶר: כִּבְרָא בָא דִין זֶה לְפָנַי פַּעַמִּים
 הַרְבֵּה, אֲלֵא הָיוּ נוֹשָׁאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ'. בְּעַת הַהוּא •
 (ספר) מִשְׁמַנִּיתִים, אֲמַרְתִּי לָהֶם: אֵין עֲכָשׁוּ כְּלַשְׁעֵבֶר:
 לְשַׁעֲבֵר, הֵייתֶם בְּרִשׁוֹת עֲצַמְכֶם. עֲכָשׁוּ, הָרִי אַתֶּם

(י) לֹא־תִכְרוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט בְּקַטְוֵן כַּגְּדֹל תִּשְׁמַעוּן
 לֹא תִגּוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא
 וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמַּעְתִּיו:

יִ לֹא תִשְׁתַּמְדְּעוּן אִפִּין בְּדִינָא מְלֵי זַעְרָא
 כְּרַבָּא תִשְׁמַעוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן קַדְמֵ גַבְרָא
 אֲרִי דִינָא דִינִי הוּא וּפְתַגְמָא דִי יִקְשֵׁי מִנְכוּן
 תִּקְרְבוּן לְוִתִּי וְאַשְׁמַעְנָה:

וּכְשֶׁצָּא לַחוּץ אֹמֵר לוֹ: 'תֵּן לוֹ, שְׂאֵתָה תִּיב לוֹ'.
 לֹא תִגּוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ • (ספר) לֹא תִירָא. דְּבַר אַחַר:
 "לֹא תִגּוּרוּ", לֹא תִכְנִים דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (משלי)
 "אֹגֵר בְּקִיץ". כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא • מֵה
 שְׂאֵתָה נוֹטֵל מִזֶּה שְׁלֹא בְּדִין, אַתָּה מִזְקִיקֵנִי לְהַחֲזִיר
 לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטִּית עָלַי הַמִּשְׁפָּט. תִּקְרְבוּן אֵלַי •
 (ספר) עַל דְּבַר זֶה נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּט בְּנוֹת צְלַפְחָד.
 וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשֹׂאֵל (שמואל א ט): "אֲנִכִּי הִרְאָה".
 אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'חֲטִיף שְׂאֵנִי מוֹדִיעֶךָ
 שְׂאֵין אַתָּה רוֹאָה, וְאִמְתִּי הוֹדִיעוּ? כְּשָׁבָא לְמִשַׁח
 אֵת דָּוִד (שם טו): 'וַיֵּרָא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אָף נִגְדַּח'
 מִשִּׁיחוּ, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: וְלֹא אֲמַרְתָּ
 "אֲנִכִּי הִרְאָה"? (שם) "אַל־תִּבְט אֶל־מְרָאֵהוּ".

כִּי • לֹא־תִכְרוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט • (ספר) זֶה הַמְּמַנֶּה
 לְהוֹשִׁיב הַדַּיָּנִים, שְׁלֹא יֹאמֶר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוֹ
 גְּבוּר, אוֹשִׁיכְנוּ דִין. אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוּבִי, אוֹשִׁיכְנוּ דִין
 בְּעִיר', וְהוּא אֵינוֹ בְּקִי בְּדִינֵן, נִמְצָא מִחִיב אֵת
 הַזְּכָאִי וּמִזְכָּה אֵת הַחֵיב, מַעֲלָה אֵנִי עַל מִי שְׁמַנְהוּ
 כְּאֵלוֹ 'הַכִּיר פָּנִים' בְּדִין. בְּקַטְוֵן כַּגְּדֹל תִּשְׁמַעוּן •
 (סנהדרין ח) שִׁיָּהָ חֵיבִיב עֲלֶיךָ דִין שֶׁל פְּרוּטָה בְּדִין שֶׁל
 מֵאָה מְנָה, שְׂאִם קָדַם וּבָא לְפָנֶיךָ, לֹא תִסְלַקְנוּ
 לְאַחֲרוֹן. דְּבַר אַחַר: "בְּקַטְוֵן כַּגְּדֹל תִּשְׁמַעוּן",
 כְּתַרְגוּמוֹ, שְׁלֹא תֹאמֶר: 'זֶה עָנִי הוּא וְחִבְרוּ עִשִּׂיר,
 וּמַצְוָה לְפָרְנָסוֹ, אֲזַכֶּה אֵת הָעָנִי וְנִמְצָא מִתְּפָרְנָס
 בְּנִקְיוֹת'. דְּבַר אַחַר: שְׁלֹא תֹאמֶר: 'הֵיאָף אֵנִי פּוֹגֵם
 בְּכַבֹּדוֹ שֶׁל עִשִּׂיר זֶה בְּשִׁבִיל דִּינֵר, אֲזַכְּנוּ עֲכָשׁוּ',

יח וּפְקִדֵית יִתְכוּן בְּעִדְנָא הֵיאָ יֵת כָּל
 פְּתַגְמָא דִי תַעֲבֹדוּן:

(יח) וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
 אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:

כִּי • אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן • אֵלוֹ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת.

יט וַיִּטְלַנָּא מַחֲרֵב וְהִלִּיכְנָא יֵת כָּל מְדַבְּרָא
 רַבָּא וּדְחִילָא הֵהוּא דִי חֲזִיתוּן אַרְבַּח טוֹרָא
 דְּאִמְרָאָה כְּמָא דִי פִקִּיד יֵי אֱלֹהֵנָא יִתְנָא
 וְאַחֲמִינָא עַד רַקַּם גִּיאָה:

(יט) וַיִּטְעַע מַחֲרֵב וַיִּלְךְ אֵת כָּל־הַמְּדַבֵּר הַגְּדוֹל
 וְהַנּוֹרָא הֵהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דְּרַךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנָבֵא עַד קֹדֶשׁ בְּרַנַּע:

כִּי • הַמְּדַבֵּר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא • שֶׁהָיוּ בוֹ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרָבִים כְּקִשְׁתוֹת.

כא וְאִמְרִית לְכוּן אֲחִיתוּן עַד טוֹרָא דְּאִמְרָאָה
 דִּינֵי אֱלֹהֵנָא יְהֵב לָנָא:

(כ) וְאֹמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

יז) תִּכְרוּ. לְהַכְרִיחַ הַדִּין לְמִי שִׁכְרִיר: וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁהוֹרוּם: תוֹרָה יט
 תוֹרָה יח) אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן. הֵם הַחֻקִּים (יט) אֵת כָּל הַמְּדַבֵּר. זֶה אַחַד עֶשֶׂר
 יום: וְטַעַם הַר הָאֱמֹרִי. כִּי בֵן כְּתִיב:

כא תזי ירב יי אלהך גדמך ית ארעא סק
אחסן קמא די מליל יי אלהא דאבהתך לך
לא תדחל ולא תתבר:

(כא) רֵאָה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֶיהָ
וְשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל־תִּירָא
וְאֶל־תַּחַת:

~ יום שלישי כ"ט תמוז ~

כב וזקרבנותי לזתי כלכון ואמרתון נשלה
גברין גדמנא ואללון לנא ית ארעא
ויתיבון ותנא פתגמא ית ארעא די נסק בה
וית קרונא די נעול להן:

(כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַח אַנְשִׁים
לְפָנֵינוּ וַיַּחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבוּ אֵתָנוּ דְבַר
אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נִעְלַח־בָּהּ וְאֵת הַעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא
אֱלֹהֵינוּ:

בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים, וזקנים
דוחפין את הראשים. וישבו אתנו דבר • (ספרי)
באיזה לשון הם מדברים. את־הדרך וגו' • אין
דרך שאין בה עקמימות. ואת הערים אשר נבא
אליהן • תחלה לכבש.

כ"ט • וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם • בערבוביא, וילחץ הוא
אומר (דברים ה): "ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם
וזקניכם, ותאמרו הן הראנו וגו'", אותה קריבה
היתה הוגנת: ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום
לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת
לפניהם, אבל כאן: "ותקרבון אלי כלכם",

כג וישפר בעיני פתגמא ודברית מנכון תרין
עשר גברין גברא חד לשבטא:

(כג) וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי
אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשֵׁבֶט:

טל מעותיך, ואיני מנסהו מעתה, אף אני הודיתי
לדבריכם, שמה תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב,
ואתם לא חזרתם בכם. ואקח מכם • מן הגרורים
שבכם, מן המסלתיים שבכם. שנים עשר אנשים
איש אחד לשבט • (שם) מגיד שלא היה שבט לוי
עמקה.

כ"ט • וַיִּיטַב בְּעֵינֵי הַדָּבָר • בעיני ולא בעיני
המקום, ואם בעיני משה היה טוב, למה אמרה
בתוכחות? משל לאדם שאומר לחברו: 'מכר לי
חמורך זה'. אמר לו: 'הן'. 'עוונתו אתה לי לנסיון?'
אמר לו: 'הן'. 'בהרים וגבעות?' אמר לו: 'הן'. 'בין
שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבבו:
'בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום', מיד אמר לו:

כד ואתפניו וסליקו לטורא ואתו עד נחלא
דאתפלא ואלילו יתה:

(כד) וַיִּפְגְּוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֵאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁכָּל
וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ:

כ"ט • עַד־נַחַל אֲשַׁכָּל • (שם) מגיד שנקרא על שם סופו. וירגלו אתה • (שם) מלמד שהלכו בה ארבעה
אומנין שתי וערב.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

(כא) רש. במשקל שב, מגזרת ורופשה. (כב) ויחפרו. כמו לחפר את כל
תחת. כמו ידל כבוד יעקב. מפעלי (כג) וייטב בעיני הדבר. בעבור
הכפל: תורה כב: שפלקם הסכמתם על זה: תורה כד: בסתר: אשר נבוא אליהן. בתחלה:

כה וְנִסִּיבוּ בִידֵיהוֹן מֵאֲבָא דְאַרְעָא וְאַחִיתוּ
 לְנָא וְאַחִיבוּ יְתֵנָּא פִתְגָמָא וְאַמְרוּ טְבָא
 אַרְעָא דִּי אֵלֵהָנָא יְהִיב לְנָא:
 (כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיֹּרְדוּ אֵלֵינוּ וַיֵּשְׁבוּ
 אֵתָנוּ דְבַר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

כ"ט"א ◀ וַיֹּרְדוּ אֵלֵינוּ • מַגִּיד שְׂאֲרָן? שְׂרָאֵל גְּבוּהַ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ • (ש"ס) מִי הֵם שְׂאֲמָרוּ
 טוֹבָתָהּ? הַזְשַׁע וְכָלֵב.

(כו) וְלֹא אָבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמָרוּ אֶת־פִּי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם:
 כ"ט"ב ◀ וַתְּמָרוּ • לְשׁוֹן הַתְּרָסָה, הַתְּרַסְתֶּם כִּנְגַד מֵאֲמָרוּ.

כו וַתְּרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְשִׁנְאֵת יְהוָה אֵתָנוּ
 הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֵתָנוּ בְּיַד הָאֲמָרִי
 לְהַשְׁמִידָנוּ:
 כ"ט"ג ◀ וַתְּרַגְּנוּ • לְשׁוֹן הָרַע, וְכֵן (מְשִׁלֵי יח): "דְּבָרֵי
 נִרְגָן", אָדָם הַמוֹצִיא דְבָהּ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ •
 וְהוּא הִיָּה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אָבֵל אֶתֶם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ,
 מְשַׁל הַדִּיּוֹט אוֹמֵר: מַה דְּבַלְבֶּף עַל רַחֲמֶךָ, מַה
 דְּבַלְבִּיָּה עֲלֶיךָ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם • הוֹצֵאתוֹ לְשִׁנְאָה הִתְּהָה, מְשַׁל לְמֶלֶךְ בְּשֶׁר-

וְדָם, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וַיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי שְׂדוֹת: אַחַת
 שֶׁל שִׁקְיָא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן
 שֶׁל שִׁקְיָא, וְלְמִי שֶׁהוּא שׁוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אֶרֶץ
 מִצְרַיִם שֶׁל שִׁקְיָא הִיא, שְׁנִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ,
 וְאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לְתֵת לָנוּ
 אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן.

כ"ט"ג ◀ וַתְּרַגְּנוּ • לְשׁוֹן הָרַע, וְכֵן (מְשִׁלֵי יח): "דְּבָרֵי
 נִרְגָן", אָדָם הַמוֹצִיא דְבָהּ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ •
 וְהוּא הִיָּה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אָבֵל אֶתֶם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ,
 מְשַׁל הַדִּיּוֹט אוֹמֵר: מַה דְּבַלְבֶּף עַל רַחֲמֶךָ, מַה
 דְּבַלְבִּיָּה עֲלֶיךָ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם • הוֹצֵאתוֹ לְשִׁנְאָה הִתְּהָה, מְשַׁל לְמֶלֶךְ בְּשֶׁר-

~ נקודות משיחות קודש ~

מִסְתַּרְתָּ, וְאֵין הֵם מְרַגִּישִׁים אֶת חֲסְדֵי, וְעַד שֶׁשְּׁמִים אוֹר
 לְחֶשֶׁף וְחֶשֶׁף לְאוֹר – אֵין שׁוֹם חֲלִישׁוֹת כָּלֵל וְכָלֵל,
 חֲלִילָה, בְּאַהֲבַת הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל.
 (לקוטי שׁוֹחוֹת כַּרְךְ לֵד עַמ' 23)

בְּשִׁנְאֵת ה' אֵתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א. כו) וְהוּא הִיָּה
 אוֹהֵב אֶתְכֶם (רש"י) מְבַאֵר בְּסִפְרִים, שְׂאֲמָרָה זוֹ גְרָמָה
 לְתַשְׁעָה בָּאֵב, וְכִמּוֹ שְׁנֵאֲמַר אֵיכָה יִשְׁבַּח כְּדֵד הָעִיר –
 רְאִישֵׁי תַבּוֹת 'אֵיכָה'. וְרש"י מְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק אֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, שְׂגַם פְּאֶשֶׁר אֶהְבֶּתֶם הַטְּבַעִית לְאֵבֵיהֶם שֶׁבְּשָׂמִים

(כה) אָנָּה | אֲנַחְנוּ עֲלִים אַחֵינוּ הִמְסוּ אֶת־לִבְבָנוּ
 לְאֹמַר עִם גְּדוֹל וְרֵם מִפְּנֵי עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת
 בְּשָׂמִים וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רְאִינוּ שָׁם:
 כ"ט"ד ◀ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׂמִים • דְּבָרוֹ הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן הַבְּאִי (חולין ז).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כה) וַיֹּרְדוּ. בַּעֲבוּר גְּבוּהַ הָעֵץ. וְהֶאֱמַת, בַּעֲבוּר הַיּוֹתֵם בְּנִגְב: תורה כו
 (כו) וַתְּרַגְּנוּ. כִּמּוֹ וְרוֹגְנִים לְמַדּוֹ לְקַח. וְהוּא מְבַנֵּן נִפְעַל, כִּמּוֹ אֵל תַּעֲצֹבו: תורה כח

(כט) וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעֲרֹצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם: כט וְאָמַרְתִּי לְכוּן לֹא תַתְּבַרְוּן וְלֹא תַדְחִלוּן מִגֹּוֹן: **כ"ט** ◀ לֹא תַעֲרֹצוּן • לְשׁוֹן שְׂבִיחָה, כְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ (אויב ל): "בְּעֵרוּץ נְחָלִים לְשָׁכֵן", לְשֹׁבֵר נְחָלִים.

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִהְלִיךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: ליי אֱלֹהִיכוֹן דְּמַדְבֵּר קְדַמְיִכוֹן הוּא יִגִּית לְכוּן כָּכָל דִּי עֲבַד עִמְכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן: **כ"ט** ◀ יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׂבְלֵיכֶם.

(לא) וּבַמְדַבֵּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׂאָדָּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: לא וּבַמְדַבֵּר דִּי תַזִּיתָא דִּי סוֹבְרָךְ יי אֱלֹהֶיךָ כְּמַא דִּי מְסוֹבֵר גְּבֵר ית בְּרַה כָּכָל אֶרְחָא דִּי הִלַּכְתִּין עַד מִיתִיכוֹן עַד אַתְרָא הַדִּין:

כ"ט ◀ וּבַמְדַבֵּר אֲשֶׁר רָאִיתָ • מוֹסֵב עַל מְקָרָא שֶׁל מַעֲלָה הֵימְנוּ: "כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם"; וְעַתָּה, אַף "בַּמְדַבֵּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נִשְׂאָדָּי וְגו'". כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ • כְּמוֹ שֶׁפָּרִשְׁתִּי אֶצֶל

(לב) וּבַדְבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאִמִּינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לב וּבַפְתָּגְמָא הַדִּין לִיתִיכוֹן מִהֵימְנִין כְּמִימְרָא דִּי אֱלֹהִיכוֹן: **כ"ט** ◀ וּבַדְבָר הַזֶּה • שֶׁהוּא מְבִטִּיחְכֶם לְהִבְיָאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מְאִמִּינִם בּוֹ.

(לג) הִהְלִיךְ לְפָנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מְקוֹם לַחֲנֻתְכֶם כַּאֲשֶׁר לִילָה לְרֵאתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ וּבַעֲנֵן יוֹמָם: לג דִּי מְדַבֵּר קְדַמְיִכוֹן בְּאֶרְחָא לְאַתְקַנְאָה לְכוּן אַתְרַּ בֵּית מִישְׁרֵי לְאֲשֵׁרִיחְכוֹן כְּעַמּוּדָא דְאֶשְׁתָּא בְּלִילָיָא לְאַתְחִיחְכוֹן בְּאֶרְחָא דִּי תִהְיוּן בֵּהּ וּכְעַמּוּדָא דְעַנְנָא בִּימְמָא:

כ"ט ◀ לְרֵאתְכֶם • כְּמוֹ לְהִרְאוֹתְכֶם, וְכֵן (שְׁמוֹת יג): "לְנַחֲתֶם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן (תְּהִלִּים כו): "לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תוֹרָה", וְכֵן (מַלְכִים ב ט): "לְלַכֵּת לְגִיד בִּיזְרַעְאֵל".

(לד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבַרְיֶכֶם וַיִּקְרָץ וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: לד וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבַרְיֶכֶם וַיִּקְרָץ וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:

(לה) אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הִזָּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְתִּיכֶם: לה אִם יִחְזִי גְבֵר בְּגִבְרֵיָא הָאֵלִין דְּרָא כִּישָׂא הַדִּין ית אֶרְעָא טְבָחָא דִּי קִימִית לְמַתָּן לְאַבְתִּיכוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ
כט) לא תערצון. כמו לא תפתחון. והוא מגזרות והוא מערצכם. והטעם, שבר הלב בפחד: תורה ל
ל) ילחם לכם. בשבילכם: תורה לא לג) לחנותכם. איננו פעל יוצא, כי לא מצאנו מזה הבנין פן: לראתכם.

(לו) זולתי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֶן
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַדְּבָה וּלְבָנֶיהָ יֵעַן אֲשֶׁר מִלֵּא
אֶחָרֵי יְהוָה:

כ"ט ◀ אֲשֶׁר דָּרַדְּבָה • חֲבֵרוֹן, שְׁנָאֵמֶר (במדבר יג) : "וַיָּבֵא עַד חֲבֵרוֹן".

(לז) גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בְּגַלְלֵכֶם לֵאמֹר גַּם־אֶתֶּה
לֹא־תִבָּא שָׁם:

כ"ט ◀ הִתְאַנַּף • נִתְמַלֵּא רִגְזוֹ.

(לח) יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנָיִךְ הוּא יָבֵא שְׁמָה אֶתֶּו
חִזֹּק כִּי־הוּא יִנְחֲלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ יום רביעי א' מנחם-אב ~

(לט) וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבוֹ יְהוָה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר
לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הַמָּה יָבֵאוּ שְׁמָה וְלָהֶם
אֶתְנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיִּתְעַסְקוּ שֵׁם בְּדָבָרִים אֲרֻצִּים, יִהְיֶה עֶסֶק
הַתּוֹרָה וְהַמְצָנָה שְׁלֵא לְשִׁמָּה וְהוּא 'תְּפוֹרֵר'. עַל כֵּן בָּא
מִצְנָה ה', 'שְׁעִבֹדֶת ה'טף' יִקְרָה יוֹתֵר מִעֲבֹדֶת דּוֹר
הַמְדָּבָר, וְזֹאת מִצַּד מַעֲלֵת ה'אֶתְכַפְּא' – הָאֲדָם כּוֹפֵה אֶת
עֲצָמוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת.

וְטַפְכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבוֹ יִהְיֶה (א, לט) לְכַאוֹרָה, מֵהִי
הַהֲרָגָשָׁה עַל הַטֵּף וְדוּקָא, וְהִרֵי הַמְרַגְלִים טַעֲנֵנוּ שְׁכֵלֶם יִהְיֵו
לְבוֹ, גַּם הַגְּדוּלִים? וְיֵשׁ לְכַאֵר, דְּהִנֵּה 'קִטְוִן' בַּעֲבֹדֶת ה'
הוּא מִי שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת שְׁלֵא לְשִׁמָּה, וּכְתוּצָאָה
מִקֵּד לֹא נִקְלֵט מִזּוֹן רוֹחֵנִי זֶה בַּפְּנִימִיּוֹת, אֲלֵא הוּא
'מִתְפוֹרֵר', וּכְדָרְכוֹ שֶׁל תִּינּוֹק, שְׁמִפוֹרֵר יוֹתֵר מִמָּה שְׁאוּכַל
לְקַט טוֹב וּיִגֵּשׁ מִזֶּה, יב). זוֹ הִיְתָה טַעֲנַת הַמְרַגְלִים: אִם יִכְנָסוּ

(מ) וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמְדָּבָרָה דָּרַךְ יַם־סוּף:
מִן־וְאַתֶּן אֶתְפָּנֶי לְכוּן וְטוּלוֹ לְמִדְּבַר אֶרֶץ
יִמָּא דְסוּף:

אָבֵן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהוֹדוֹת בְּלוֹם, אֲבִרְמוּבִין

(לו) זולתי. הי"ד נוסף, כי נמצא
בְּלֵא י': וְלוֹ אֶתֶן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
דָּרַדְּבָה. היא חֲבֵרוֹן: תורה לו
(לז) כָּבֵר בִּיאֲרָתִי כִי אֶפּוֹ הַנּוּי"ן מוּבָלַע
בַּפ"א, וְהִיא בְּלִשׁוֹן אֲרָמִית נְרָאִית גַּם

הוּא מַגְזֵרֶת כִּי אֲנַפְתָּ בִּי, גַּם בִּי הִתְאַנַּף
ה'. הַזְּכִיר כָּלֵב בַּתְּחִלָּה, כְּאֲשֶׁר
פִּירִשְׁתִּי, וְאַחֵר בֶּן יְהוֹשֻׁעַ: תורה לח
(לח) הָעוֹמֵד לְפָנָיִךְ. הוּא מְשָׁרְתוֹ:
תורה לט
(לט) אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הַיּוֹם. בְּאוֹתוֹ
הַיּוֹם: טוֹב וְרָע. עַל רוּבֶם דְּבַר
הַפְּתוּב: תורה מ

לְדַרְוֶמָה שֶׁל הַר שְׁעִיר, הִנֵּה מַפְסִיק בֵּין יָם סוּף לְהַר שְׁעִיר, עֵתָה הַמְשָׁכוּ לְצַד הַיָּם וּתְסוּבְבוּ אֶת הַר שְׁעִיר, כֹּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לְמוֹזָח.

כִּי־אָמַרְתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דֶּרֶךְ רֹחַב אֶרֶץ אֲדוּם לְצַד צָפוֹן לִיכָנֶס לְאֶרֶץ, קִלְקַלְתֶּם וַיִּגְרַמְתֶּם לָכֶם עֲכוּב. פָּנּוּ לָכֶם • לְאַחֲרֵיכֶם וּתְלַכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יָם סוּף, שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בוֹ

מֵאֲחֻזְתְּכֶם וְאֶמְרַתְּכֶם וְאֶמְרַתְּכֶם לִי חֲבָנָא קָדָם יְיָ אֲנִיחָא נִסְק וַיִּגְמִי בַּהּ קָרָב כָּל דֵּי פִקְדָנָא יְיָ אֱלֹהֵנָא וְזָרְזַתְּכֶם גָּבַר יְת מְגִי קָרְבָה וְשִׁרְיֹתְכֶם לְמִסְק לְטוֹרָא:

(מא) וַתִּעַנּוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלֵינוּ לִיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחֲגְרוּ אִישׁ אֶת־כַּלְיוֹ מִלְחַמְתּוֹ וַתַּהֲיִנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה:

כִּי־אָמַרְתִּי לְשׁוֹן (במדבר יד) : "הֲנִנּוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם!" זֶה הַלְשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם, לְשׁוֹן 'הֵן', כְּלוּמַר נִזְדַּמְנַתֶּם.

מֵבִיא אֵמֶר יְיָ לִי אֲמַר לְהוֹן לֹא תִסְקוּן וְלֹא תִגִּיחוּן קָרָב אֲרִי לִית שְׁכַנְתִּי שְׁרִיָא פִּינִיכוּן וְלֹא תִמְבְּרוּן קָדָם בְּעָלֵי דְכְּבִיכוּן:

(מב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלַּחְמוּ כִּי אִינִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם: כִּי־אָמַרְתִּי לֹא תַעֲלוּ • לֹא עָלֶיָה תְהֵא לָכֶם, אֶלָּא יְרִידָה.

מֵגִי מְלִית עֲמִכוּן וְלֹא קְבִלְתוּן וְסִרְבַּתְּכֶם עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי וְאַרְשַׁעְתוּן וְסִלְקְתוּן לְטוֹרָא:

(מג) וַאֲדַבֵּר אֵלֵיכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הַהָרָה:

מֵדִינְפִק אֲמַרְיָה דִּיחַב בְּטוֹרָא הַהוּא לְקַדְמוֹתְכוּן וְיִרְדְּפוּ וְתִכּוֹן כְּמָא דִּי נִתְּנָן דְּבִרְיָתָא וְיִטְרְדוּ וְתִכּוֹן בְּשְׁעִיר עַד חֶרְמָה:

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֵּשֵׁב בְּהַר הַהוּא לְקִרְאֹתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשְׁעִיר עַד־חֶרְמָה:

כִּי־אָמַרְתִּי תַעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים • מַה הַדְּבוּרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מְכָה אֶת הָאָדָם – מִיָּד מֵתָה, אִף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בְּכֶם – מִיָּד מֵתִים.

מֵהַוְתְּכֶם וּבְכִיתוּן קָדָם יְיָ וְלֹא קָבִיל יְיָ צְלוֹתְכוּן וְלֹא אֲצִית לְמַלִּיכוּן:

(מה) וַתֵּשְׁבוּ וַתִּבְכוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקַלְלֵכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֵלֵיכֶם:

כִּי־אָמַרְתִּי לְשָׁמַע ה' בְּקוֹלְכֶם • כְּכִיכּוֹל, עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמֵי כְּאֵלוֹ אֲכַנְרִי.

מֵהַוְתְּכֶם בְּרָקָם יוֹמִין סְגִיאיִן כְּיוֹמֵי דִּי תִבְתּוּן:

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְּקוֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים כִּימִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

אָבִן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוֹרַת בְּלוּם, אֲבִרְמוּכִין

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְּקוֹדֶשׁ. בְּרַנַּע יָמִים רַבִּים. כִּימִים אֲשֶׁר יִשְׁבַתֶּם. בְּרַגּוּל הָאֶרֶץ. וְאִם טַעַן טוֹעֵן, הַמְרַגְלִים לָשׁבוּ לְבָדָם. הִנֵּה כֵּן מְקַסְפֵר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּרְתֶּם אֶת הָאֶרֶץ: תּוֹרָה א

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי. הוּא הַכְּנַעֲנִי, פֶּאֶשֶׁר פִּירְשֵׁתִי: פֶּאֶשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים. כִּי מִי שֶׁיִּגְעַע אֶל בֵּיתְךָ, מִיָּד יִרְדְּפוּ אַחֲרָיו וַיִּנְשְׁכוּהוּ: וַיִּכְתּוּ פִּירְשֵׁתִי, מְגִזֶרֶת וְכַתוּתִי: עַד חֶרְמָה. מְקוֹם. אוֹ שֶׁם הַפְּעַל: תּוֹרָה מֵד

(מא) וַתַּהֲיִנוּ. וַתֹּאמְרוּ הֵן. וְאֵל תִּתְּמָה אִיךָ יָבֵא פֶעַל נְגוּר מִמְלָה מִדְּבַקְתָּ, כִּי כֵּן מִלַּת עַל. גַּם כֵּן שְׁמָצְאָנוּ אֶפְתָּה כְּאֲשֶׁר פִּירְשֵׁתִי. וְיֵשׁ אוֹמֵר שֶׁהוּא מְגִזֶרֶת הֵינִי. וְהַשָּׁעַם, מְדָה. וְהוּא רַחוּק: תּוֹרָה מֵב

הולכים ומטרפים וחרזו לקדש, כמו שנאמר (במדבר ז:): "ויניעם במדבר", כף מצאתי ב'סדר עולם' (פ"ח).

כ"י◀ ותשבו בקדש ימים רבים • י"ט שנה, שנאמר: "כ"ימים אשר ישבתם" בשאר המסעות, והם היו ל"ח שנה, י"ט מהם עשו בקדש, וי"ט שנה

א ואתפנינא ונטלנא למדברא ארח ימא דסוף כמא די מליל יי עמי ואקפנא ית טורא דשעיר יומין סגיאינ:

ב (א) ונפן ונסע המדברה דרך ים-סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב את-הר-שעיר ימים רבים: ס

אצל דרומו מן המערב למזרח, דרך ים סוף, דרך יציאתן ממצרים, שהוא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח. ונסב את-הר-שעיר • כל דרומו עד ארץ מואב.

כ"י◀ ונפן ונסע המדברה • אלו לא חטאו, היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן דרומו לצפון, ובשביל שקלקלו, הפכו לצד המדבר, שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר, והלכו

~ יום חמישי ב' מנחם-אב ~

ב ואמר יי לי למימר:

(ב) ויאמר יהוה אלי לאמר:

ג סגי לכוון דאקפתון ית טורא הדין אתפניו לכוון צפונא:

(ג) רב-לכם סב את-ההר הזה פנו לכם צפנה:

ד וזת עמא פקד למימר אתון עברין בתחום אחוכון בני עשו דיתבין בשעיר וידחלון מנכוון ותסתמרון לחדא:

כ"י◀ פנו לכם צפנה • סובו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון, פניכם לצפון, נמצאו הולכים את רוח

(ד) ואת-העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני-עשו הישבים בשעיר ויראו מפם ונשמרתם מאד:

כ"י◀ ונשמרתם מאד • ומהו השמירה? "אל תתגרו כם".

ה לא תתגרון בהון ארי לא אתון לכוון מארעהון עד מדרך פרסת רגלא ארי ירמא לעשו יתבית ית טורא דשעיר:

(ה) אל-תתגרו כם פי לא-אתון לכם מארצם עד מדרך פה-רגל פי-ירשה לעשו נתתי את-הר שעיר:

ז עשרה עממים נתתי לו: שבעה לכם; וקניני, וקנזי וקדמני, הן עמו, ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשתיים לבני לוט, בשכר שהלה אתו למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו 'אחותו היא', עשאו כבנו.

כ"י◀ עד מדרך פה-רגל • אפלו מדרך פה רגל, פלומר, אפלו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה: עד שכיבא יום דריסת פה רגל על הר הזיתים, שנאמר (זכריה יד): "ועמדו רגליו וגו'". ירשה לעשו • מאבקהם,

ח עבירא תזבנון מנהון בכספא ומיכלון ואף מיא תכרון מנהון בכספא ותשתון:

(ו) אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם-מים תכרו מאתם בכסף ושתייתם:

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

(ה) אל תתגרו כם. כמו יגרה מדון, פענן תנועה ושבוש: תורה ו

שיעור יומי ליום חמישי ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת דברים סג
כש"י • תִּכְרוּ • לְשׁוֹן מִקָּח, וְכֵן (בראשית ג): "אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי", (ר"ה כו) שֶׁכֵּן בְּכַרְפֵי הַיָּם קוֹרִין לְמִכִּירָה 'פִּירָה'.

ז אָרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ כְּכֹל עֲבַד יְדֹךְ סִפְקָ לְךָ
צָרְךָ כְּמִהְיֶךָ לְמִדְבָּרָא רַבָּא הֲדִין דְּנִין
אַרְבַּעִין שָׁנִין מִימְרָא דְיִי אֱלֹהֶיךָ בְּסַעְדֶּךָ לֹא
מְנַעְתָּא מִדְּעַם:
(ז) כִּי יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ כְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֹךְ יִדַע
לְכַתְּבָךְ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה וְזֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה
יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסְרָת דְּבָר:

כש"י • כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ • לְפִיכָךְ לֹא תִכְפוּ (ספרים אחרים: תִּכְפְּרוּ) אֶת טוֹבְתּוֹ, לְרֹאוֹת כְּאִלוֹ אַתֶּם עֲנִיִּים, אֲלֵא הָרָאוּ
עֲצָמְכֶם עֲשִׂירִים.

ח וַעֲבַרְנָא מִקְדָּם אַחוּנָא כְּגִי עֲשׂוּ דִיתְכִין
בְּשַׁעִיר מֵאֲרַח מִיִּשְׂרָאֵל מֵאִילַת וּמַעְצִין גְּבַר
וְאַתְפְּגִינָא וַעֲבַרְנָא אֲרַח מִדְּבָרָא דְמוֹאָב:
(ח) וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחִינוּ בְּנֵי־עֲשׂוֹ הַיְשָׁבִים בְּשַׁעִיר
מִדְּרָף הָעֲרָבָה מֵאִילַת וּמַעְצִין גְּבַר וַנִּפְּן וַנַּעֲבֹר דְּרָף
מִדְּבַר מוֹאָב:

כש"י • וַנִּפְּן וַנַּעֲבֹר • לְצַד צְפוֹן, הִפְכְּנוּ פָּנִים לְהַלּוֹף רוּחַ מִזְרַחִית.

ט וַאֲמַר יְיָ לִי לֹא תַעֲזֹב עַל מוֹאָבָי וְלֹא
תִתְגַּדִּי לְמַעַבְד עֲמַהוֹן קָרִב אָרִי לֹא אֶתֶן לְךָ
מֵאַרְעֵה יִרְתָּא אָרִי לְכַנִּי לוֹט יְהִבִית יָת
לְחַיִּית יִרְתָּא:
(ט) וַיֹּאמֶר יְהוֹה אֵלַי אֲל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב וְאֲל־תִּתְגַּדֵּךְ
בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֶן לְךָ מֵאַרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי
לְבַנְי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר יִרְשָׁה:

כש"י • וְאֲל־תִּתְגַּדֵּךְ וְגו' • לֹא אֶסַר לָהֶם עַל מוֹאָב
אֲלֵא מִלְחָמָה, אֲכַל מִיִּרְאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם
כְּשֶׁהֵם מְזֻנִּים. לְפִיכָךְ כְּתִיב (במדבר כב): "וַיַּגֵּר מוֹאָב
מִפְּנֵי הָעָם", שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲכַל
בְּכַנִּי עֲמוּן נֹאמַר: "וְאֵל תִּתְגַּדֵּךְ בָּם", שׁוּם גְּרוֹי,
בְּשֹׁכֵר צְנִיעוֹת אָמַם, שְׁלֵא פְרִסְמָה עַל אֲבִיהָ כְּמוֹ
שֶׁעֲשָׂתָה הַבְּכִירָה שֶׁקָּרָאָה שֵׁם בְּנָה מוֹאָב. עַר • שֵׁם
הַמְדִינָה.

י אִימְתַנִּי מִלְקַדְמִין יְתִיבוּ בַּה עִם רַב וְסַגִּי
וּמִקְרִי כְּגַבְרִיא:
(י) הָאָמִים לְפָנִים יִשְׁבוּ בַּה עִם גְּדוֹל וְרַב וְרַם
כְּעֹנְקִים:

כש"י • הָאָמִים לְפָנִים וְגו' • אַתָּה סְבוּר שְׂזוּ אֶרֶץ
רְפָאִים שְׁנַתִּי לוֹ לְאַכְרָהֶם, לְפִי שֶׁהָאָמִים שֶׁהֵם
יֵאָמְרוּ יִחְשְׁבוּ אֶרְהֶם כְּעֹנְקִים וְהַמְאָלִים
יִקְרְאוּ לָהֶם אָמִים:

יא גְּבַרְאִי מִתְחַשְׁבִין אַף אַנּוּן כְּגַבְרִיאִי
וּמוֹאָבָי יִקְרַן לְהוֹן אִימְתַנִּי:
(יא) רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶרְהֶם כְּעֹנְקִים וְהַמְאָלִים
יִקְרְאוּ לָהֶם אָמִים:

כש"י • רְפָאִים יִחְשְׁבוּ וְגו' • רְפָאִים הָיוּ נִחְשָׁבִים
אוֹתָם אָמִים כְּעֹנְקִים הַנִּקְרָאִים רְפָאִים, עַל שֶׁם שֶׁכָּל
הַרְוָאָה אוֹתָם, יָדְיוּ מִתְרַפּוֹת. אָמִים • עַל שֶׁם

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתָם. אִם יִרְצוּ
לְמַכּוֹר. וַיִּשׂ אוֹמֵר כִּי הַמְלָה כְּתִימָה.
וְהַטַּעַם, כִּי אֵין לָהֶם צוּרָף לְמֵאֲכַל
וְלְמִשְׁתָּה, אֲלֵה הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ. וְהַעֲד
עַל כֵּן, כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ: תוֹרָה ז
(ט) נָתַתִּי אֶת עַר. מוֹאָב. וַיִּתְכַּן
שֶׁלְקָתָה סִיחוּן, וְחִזְרָה לְמוֹאָב
כְּאַחְרוּזָה: תוֹרָה י

יב ובשעיר יתִּיבוּ הָרָאִי מִלְקַדְמִין וּבְנֵי עֶשֶׂר
תִּרְכְּבוּן וְשָׂנִינִן מִקְדָּמִיהוֹן וַיִּתִּיבוּ
בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא דִּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא
יִרְתָּהּ דִּי־הִיב יְיָ לְהוֹן :

(יב) וּבְשַׁעִיר יִשְׁבוּ הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֶשֶׂר יִירָשׁוּם
וַיִּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
יִשְׂרָאֵל לְאַרְץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:

כ"ט • לְשׁוֹן הָהָה. כְּלוּמַר, נִתְּתִי בָהֶם כַּח שְׁהִיו מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

יג כְּעֵן קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוּן יֵת נַחְלָא דְזָרְד
וְעִבְרְנָא יֵת נַחְלָא דְזָרְד :

(יג) עֲתָה קוּמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרְד וְנַעֲבֹר
אֶת־נַחַל זָרְד:

יד וַיּוּמְיָא דִּי הִלְכְּנָא מִרְקָם גִּיאָה עַד דִּי
עִבְרְנָא יֵת נַחְלָא דְזָרְד תְּלַתִּין וְתַמְנֵי שָׁנִין
עַד דְּסַף כָּל דְּרָא גְבַרִי מְגִיחֵי קָרְבָּא מְגוּ
מְשֻׁרְתָא כְּמָא דִּי קִיִּים יְיָ לְהוֹן :

(יד) וַתִּימָּיִם אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ מִקְדָּשׁ בְּרוּעַ עַד אֲשֶׁר־
עִבְרְנוּ אֶת־נַחַל זָרְד שְׁלֹשִׁים וְשִׁמְנֵה שָׁנָה עַד־תָּם
כָּל־הַדּוֹר אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקְרֵב הַמַּחְנֶה כַּאֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

טו וַיֵּאָף מִחָא מִן קָדָם יְיָ הַתַּת כְּהוֹן
לְשַׁצִּייתְהוֹן מְגוּ מְשֻׁרְתָא עַד דְּשְׁלִימוּ :

(טו) וְגַם יִדְּיָהוּהָ הִיתָה בָּם לְהַמָּם מִקְרֵב הַמַּחְנֶה
עַד תָּמָם:

כ"י • הִיתָה בָּם • לְמַהֵר וּלְהַמָּם בַּתּוֹף אַרְבַּעִים שָׁנָה, שְׁלֵא יִגְרְמוּ לְכַנְיָהֶם עוֹד לְהַתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

טז וַהוּהָ כָּד שְׁלִימוּ כָּל גְבַרִי מְגִיחֵי קָרְבָּא
לְמַמַּת מְגוּ עֲמָא :

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת
מִקְרֵב הָעַם: ׀

כ"ג • וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ וְגו'.

יז וּמְלִיל יְיָ עֲמִי לְמִימַר :

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

חֲבָה פָּנִים אֶל פָּנִים וַיִּשׁוּב הַדַּעַת, לְלַמְדֹּךָ שְׂאִין
הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים אֲלֵא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל.
אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה • מִכֵּן עֲשׂוּרִים שָׁנָה הַיּוֹצֵאִים
בְּצָבָא.

כ"ד • וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי וְגו' • אֶבֶל מִשְׁלוֹחַ הַמְּרֹגְלִים
עַד כָּאן, לֹא נֶאֱמַר בְּפִרְשֵׁה [זו] "וַיְדַבֵּר", אֲלֵא
"וַיֵּאמֶר", לְלַמְדֹּךָ שְׁכַל שְׁלוּשִׁים וְשִׁמּוֹנָה שָׁנָה
שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים, לֹא נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדְּבֹר בְּלִשׁוֹן

יח אִתְ עֲבַר יוּמָא דִּין יֵת תַּחוּם מוֹאָב יֵת
לְחִיָּת:

(יח) אֲתָה עֲבַר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר:

יט וְתִקְרַב לְקַבֵּל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא תַצוּר עֲלֵיהוֹן
וְלֹא תִתְגַּרֵּי לְמַעַבְד עִמְהוֹן קָרַב אָרִי לֹא
אֲתַן מֵאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה אָרִי לְבְנֵי
לוֹט יִהְיֶה יִרְשָׁה:

(יט) וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרַם וְאֶל־תִּתְגַּר בָּם
כִּי לֹא־אֲתַן מֵאַרְץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט
נִתְתִּיחָ יִרְשָׁה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

גַּם, וַיְהִי בַיּוֹם דְּבָר ה' וַרְבִּים כֵּן.
וְהַשָּׁעַם, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ הֵם, אָמַר
הַשָּׁעַם שֶׁנֶּעֱבֹר אֶת גְּבוּל עַר: תוֹרָה יז

הַקָּל: תוֹרָה טו
טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ. דְּבַק עִם וַיְדַבֵּר
ה' אֵלַי, כְּמוֹ וַיְהִי כְּכֹלֹת מִשָּׁה לְכַתוּב.

הֵם בְּנֵי שַׁעִיר הַחֲזִירִי:
תוֹרָה יג
טו) לְהַמָּם. מִפְּעֻלֵי הַכֶּפֶל, מִבְּגִנָּן

שיעור יומי ליום חמישי ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ב - פרשת דברים סה
כ"י [י"ט] אַתָּה עֲבַר הַיּוֹם אֶת-גְּבוּל מוֹאָב וְגוֹ' וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן • מִכָּאן שְׁאֲרֵץ עַמּוֹן לְצַד צָפוֹן.

(כ) אֲרֵץ-רְפָאִים תַּחֲשֵׁב אֶף-הוּא רְפָאִים יֵשְׁבוּ-בָהּ
לְפָנִים וְהַעֲמִינִים יִקְרָאוּ לָהֶם וּמְזֻמִּים:
כ ארעא גבריא מתחשבא אף היא גבראי
יתיבו בה מלקדמין ועמונאי קרן להון
חשבני:

כ"י אֲרֵץ-רְפָאִים תַּחֲשֵׁב • אֲרֵץ רְפָאִים נַחֲשֶׁבֶת אֶף הִיא, לְפִי שֶׁהַרְפָּאִים יֵשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוּ הִיא
שְׁנַתִּי לְאֶבְרָהָם.

(כא) עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעַנְקִים וַיִּשְׁמִידֵם יְהוָה
מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשׁוּם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
כא עם רב וסגי ותקיף כגבריא ושענון יי
מקדמיהון ותרנון ויתיבו באתריהון:

(כב) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבָנֵי עִשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי אֲשֶׁר
הִשְׁמִיד אֶת-הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשׁוּם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
כב כמא די עבד לבני עשו דיתבין בשעיר
די שצי ית חוראי מקדמיהון ותרנון
ויתיבו באתריהון עד יומא הדין:

(כג) וְהַעֲוִים הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצְרִים עַד-עֲזָה כְּפִתְרִים
הַיִּצְאִים מִכְּפֹתֵר הַשְּׁמִידִם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:
כג ועואי דיתבין בדפיח עד עזה כפוטקאי
דנפקו מקפוטקאי שענון ויתיבו
באתריהון:

כ"י וְהַעֲוִים הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצְרִים וְגוֹ' • (חולין ס) עוֹיִם
מִפְּלִשְׁתִּים הֵם, שְׁעֲמָהֶם הֵם נַחֲשָׁבִים בְּסֵפֶר הַזֹּשֶׁע
(א), שְׁנֵאֲמַר: "חֲמֶשֶׁת סוּרְגֵי פְלִשְׁתִּים: הַעֲזָתִי,
וְהַאֲשֻׁדִי, וְהַאֲשַׁקְלוּנִי, הַגְּתִי, וְהַעֲקֻרוּנִי וְהַעֲוִים".

(כד) קוּמוּ סֵעוּ וְעַבְרוּ אֶת-נַחַל אַרְנָן רְאֵה נְתַתִּי
בְיַדְךָ אֶת-סִיחֹן מִלְּדַחֲשָׁבוֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת-אַרְצוֹ
הַחַל רֶשׁ וְהַתְּגַר בּוֹ מִלְחָמָה:
כד קומו טולו ועברו ית נחלא דארנן חזי
דמסרית בידך ית סיחן מלכא דחשבון
אמראה וית ארעה שרי לתרכותה ואתגרי
למעבד עמה קרבא:

(כה) הַיּוֹם הַזֶּה אָחַל תֵּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל-פְּנֵי
הָעַמִּים תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ
וְרָגְזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֵיךָ:
כה היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על-פני
העמים תחת כל-השמים אשר ישמעון שמעך
ורגזו וחלו מפניך:

כ"י תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם • (תענית כ ע"ו כה) לְמַד שְׁעֲמָדָה חָמָה לְמֹשֶׁה בְּיוֹם מִלְחַמַת עוֹג (ספריים אחרים: סיוון), וְנוֹדַע
הַדָּבָר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְפִלְשְׁתִּים. וַיִּכְבֶּר הַיְתָה בֵּין אֶבְרָהָם
וּבֵין אַבְיִמֶלֶךְ בְּרִית, אִם תִּשְׁקֹר לִי
וּלְגִינִי וּלְגַבְדִּי. וְהַכְּתוּב סֹפֵר, כִּי הָעוֹיִם
לְקַחוּ עֲזָה: תוֹרָה כד
(כד) הַחַל רֶשׁ. מִירוּשָׁה: תוֹרָה כה
תורה כא
(כא) וַיִּשְׁמִידֵם ה'. סֵפֶר הַכְּתוּב, כִּי
הַשֵּׁם הַשְּׁמִיד אַחֲרִים מִפְּנֵי הַמוֹאָבִים,
וְנָתַן לָהֶם הָאֲרֵץ לִירוּשָׁה, כַּהֲרֵ שְׁעִיר
לְעֵשׂוֹ: תוֹרָה כב
(כג) וְטַעַם עַד עֲזָה. כִּי הִיא הַיְתָה
יט) וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן. פִּירוּשׁ
וּבְקִרְבַּךְ אֲלֵיהֶם: אֵל תַּצְרֵם. מִפְּעֻלֵי
הַכֶּפֶל: וְאֵל תַּתְּגַר בָּם. מִבְּנֵן הַתְּפַעַל,
מִנְחֵי הַלַּמ"ד ה"א: תוֹרָה כ
כ) וּמְזֻמִּים. מְלָה מְתוּקָתָה עַל מִשְׁפֵּט
לְשׁוֹן הַקִּדְשׁ, כְּמוֹ הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים:

(כו) וַאֲשַׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַר קַדְמוֹת אֶל-סִיחֹן
 מֶלֶךְ חִשְׁבּוֹן דְּבָרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר:

בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום.
 דבר אחר: "ממדבר קדמות", ממך למדתי שקדמת
 לעולם. כל היות לשלח ברק אחד ולשרף את
 המצריים, אלא שלחתיני מן המדבר אל פרעה
 לאמר: "שלח את עמי!" במתון.

כ"ו • ממדבר קדמות • אף-על-פי שלא צוני
 המקום לקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני,
 מן התורה שקדמה לעולם: כשפא הקדוש-ברוך-
 הוא לתנה לישראל, חזר אותה על עשו וישמעאל,
 וגלוי לפניו שלא יקבלוה, ואף-על-פי-כן פתח להם

(כו) אַעֲבֶרָה בְּאַרְצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֵלֶיךָ לֹא אֶסוּר
 יְמִין וּשְׂמֹאל:

כז אעבר בארצך בארחה בארחה אזל לא
 אסטי ימינא ושמאלא:

(כז) אכל בכסף תשברנו ואכלתי ומים בכסף
 תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי:

כט כמא די עבדו לי בני עשו דיתבין בשעיר
 ומואבאי דיתבין בלחית עד דאעבר ת
 ירדנא לארעא דני אלהנא יהב לנא:

(כט) באשר עשו-לי בני עשו הישבים בשעיר
 והמואבים הישבים בער עד אשר-אעבר את-
 הירדן אל-הארץ אשר-יהוה אלהינו נתן לנו:

כ"ט • באשר עשו-לי בני עשו • לא לענן לעבר בארצם, אלא לענן מכר אכל ומים. עד אשר-אעבר
 את הירדן • מוסב על "אעברה בארצך".

(ל) וְלֹא אָבִי סִיחֹן מֶלֶךְ חִשְׁבּוֹן הֶעֱבֵרְנוּ בּוֹ כִּי
 הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-רוּחוֹ וְאָמַן אֶת-לִבּוֹ
 לְמַעַן תִּתֶּן בְּיָדְךָ בַּיּוֹם הַזֶּה: ׀

~ יום שישי ג' מנחם-אב ~

(לא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הִחַלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ
 אֶת-סִיחֹן וְאֶת-אַרְצוֹ הַחַל רֹשׁ לְרִשֵׁת אֶת-אַרְצוֹ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

המלך שהוא מלך אדום, לא עזבם
 שיעברו דרך מדינתו, כי משם היה
 מקום ארץ כנען קרוב. ולכן עברו על
 ער, כי בן כתוב. ורבים אמרו, הם לא
 קדמו רק ישאל קנו מהם: תורה ל
 (לא) החלתי. בפתחות ה"א הבגין,
 בעבור אות הגרון. וכן העירויתהו
 בצדק: תורה לב

יושבי ער שהם מואבים, והכתוב אמר
 על דבר אשר לא קדמו אתכם. והוצרכו
 לפירוש זה, בעבור שאמר מלך אדום
 לא תעבור בי. ולפי דעתי, שפירושו
 על טעם בדרך בדרך גלף, פאשר עשו
 לי בני עשו ששכבו הר שעיר בדרך
 בדרך. וכן כתוב, אתם עוברים בגבול
 אחיכם בני עשו היושבים בשעיר, רק

(כו) ממדבר קדמות. לפי דעתי, הוא
 הנקרא מדבר מתנה: תורה כז
 (כז) בדרך. הירוע: תורה כח
 (כח) אכל בכסף תשברני ואכלתי.
 אם הוצרכתי: תורה כט
 (כט) פאשר עשו לי בני עשו. יש
 מפרשים, כי פירושו על אוכל בכסף
 תשברני. אם פן הוא, מה יעשו עם

שיעור יומי ליום שישי ג' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - ג - פרשת דברים
כש"י • החלתי תת לפניך • כפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה, והדריכו על צנארו.

(לב) ויצא סיחון לקראתנו הוא וכל-עמו למלחמה
להצצה:
לב ונפק סיחון לקדמותנא הוא וכל עמה
לאגחא קרבא ליהיץ:

כש"י • לא שלח בשביל עוג לעזר לו, ללמדך שלא היו צריכין זה לזה.

(לג) ויתנהו יהוה אלהינו לפנינו ונגד אתו ואת-בניו
ואת-כל-עמו:
לג ומסרה יי אלהנא קדמנא ומחנא יתה וית
בנוהי וית כל עמה:

כש"י • ואת-בניו • "בנו" כתיב, שהיה לו בן גבור כמותו.

(לד) ונלכד את-כל-ערוי בעת ההוא ונחרם את-כל-
עיר מתם והנשים והטף לא השארנו שריד:
לד וכבשנא ית כל קרווהי בעדנא תהיא
ונמנא ית כל קרוי גבריא ונשיא וטפלא
לא אשאנא משזב:

כש"י • מתם • אנשים. בבזת סיחון נאמר: "בזונו
לנו", לשון בזה, שהיתה חביבה עליהם, ובזונו
איש לו, וכשבאו לבזת עוג כבר היו שבעים
ומלאים, והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין

בהמה ובגדים, ולא נטלו כי-אם כסף וזהב, לכך
נאמר: "בזונו לנו", לשון בזיון, כף נדרש ב'ספרי'
בפרשת (במדבר כה) "וישב ישראל בשטים".

(לה) רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר
לכדנו:
לה לחוד בעירא בזנא לנא ועדי קרויא די
כבשנא:

(לו) מערער אשר על-שפת-נחל ארנו והעיר אשר
בנחל ועד-הגלעד לא היתה קריה אשר שגבה
ממנו את-הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו:
לו מערער די על פיח נחלא דארנו וקרמא
די בנחלא ועד גלעד לא הות קרמא די
תקפת ממנא ית פלא מסר יי אלהנא
קדמנא:

(לז) רק אל-ארץ בני-עמון לא קרבת כל-יד נחל יבק
וערי ההר וכל אשר-צוה יהוה אלהינו:
לז לחוד לארעא בני עמון לא קרבתא כל
פיח נחלא יבקא וקרני טורא וכל די פקיד
יי אלהנא:

כש"י • כל-יד נחל יבק • כל אצל נחל יבק. וכל אשר-צוה ה' • שלא לכבש, הנחנו.

ג (א) ונפן ונעל דרך הבשן ויצא עוג מלך-הבשן
לקראתנו הוא וכל-עמו למלחמה אדרעי:
א ואתפנינא וסלקנא ארח דמתנן ונפק עוג
מלכא דמתנן לקדמותנא הוא וכל עמה
לאגחא קרבא אדרעי:

כש"י • ונפן ונעל • כל צד צפון הוא עליה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לג) ונף. חסר נו"ן השרש: תורה לו
(לד) מתם. בני אדם: תורה לה
(לו) שגבה. מגזרת ונשגב ה' לכדו:
תורה לו
(לז) אל ארץ בני עמון. שהיא היום
יד מקום. כמו, יד הירדן: תורה א

בואמר יי לי לא תדחל יתה ארי בידך
מסרית יתה וית כל עמה וית ארעה ומעבד
לה כמא די עבדתא לסיחון מלכא דאמראה
די יתב בחשבון :

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נָתַתִּי
אֹתוֹ וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֶרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן:

כש"י ◀ אל-תירא אתו • ובסיחון לא הצרף לומר "אל
תירא אותו", אלא מתירא היה משה שלא תעמד לו

גומסר יי אלהנא ביננא אף ית עוג מלכא
דמתנן וית כל עמה ומחנהוי עד דלא
אשתאר לה משזב :

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת-עֹג מֶלֶךְ-הַבְּשָׁן
וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וַנַּבְּהוּ עַד-בְּלַתִּי הַשְּׂאִיר-לוֹ שָׂרִיד:

דויכבשנא ית כל קרווהי בעדנא ההיא לא
הות קרשא די לא נסבנא מנהון שתין קרוין
כל בית פלך טרכונא מלכותא דעוג
דמתנן :

(ד) וַנִּלְכְּד אֶת-כָּל-עָרָיו בְּעַת הַהוּא לֹא הִיְתָה קְרוּיָה
אֲשֶׁר לֹא-לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל-חֶבֶל אֲרָגָב
מִמְלַכַת עֹג בְּבִשָּׁן:

"את הארגב" דמלכים, אצל היכל מלך הרגו פקח
בן רמליהו לפקחיה בן מנחם, למדתי שפך נקראת
שם ההפרכיא.

כש"י ◀ חבל ארגב • מתרגמינן: 'בית פלך טרכונא',
וראיתי תרגום ירושלמי ב'מגלת אסתר', קורא
לפלטין 'טרכונין'. למדתי "חבל ארגב", הפרכיא,
היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה, וכן

ה כל אליו קרוין קריבן מקפן שור רם
דילקון דשין ועברין בר מקרוי פצחיא סגיא
לחדא :

(ה) כָּל-אֵלֶּה עָרִים בְּצִרַת חוּמָה גְּבַהָה דְלַתִּים
וּבְרִיחַ לְבַד מְעָרֵי הַפְּרֹזִי הַרְבֵּה מְאֹד:

כש"י ◀ מערי הפרזי • פרזות ופתוחות בלא חומה, וכן (זכריה ב) "פרזות תשב ירושלים".

וונמננא יתהון כמא די עבדנא לסיחון
מלכא דחשבון גמר כל קרוי גבריא נשיא
וטפלא :

(ו) וַנְּחָרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֻשְׁבוֹן
הַחֲרָם כָּל-עִיר מֵתָם הַנָּשִׁים וְהַחָף:

כש"י ◀ חחרם • לשון הנה, הלך וכלות.

ז וכל בעירא ועדי קרויא בננא לנא :

(ז) וְכָל-הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בְּזוּגוֹ לָנוּ:

חונסבנא בעדנא ההיא ית ארעא מידא
תרין מלכי אמראה די בעברא דירדנא
מנחלא דארנן עד טורא דחרמון :

(ח) וַנִּנְקַח בְּעַת הַהוּא אֶת-הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנְּחַל אֲרָנָן עַד-תַּר
חַרְמוֹן:

כש"י ◀ מיד • מרשות.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

והוא מגזרת ורגבים ידויבקי, בדרך
רחוקה: תורה ה

ארמית, ידועים. ויש אומר, שהוא
שם אדם, היה בחלקו מירושת אביו
זה החבל. ויש אומר, כי האל"ף נוסף.

(ג) השאיר לו. כל אחד מישראל.
והוא פעל עבר: תורה ד
(ד) חבל ארגוב. דברי הממרגם

(ט) צִידְנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שְׂרִיז וְהַאֲמִירִי יִקְרְאוּ-לוֹ
 ט צִידְנִאי קְרָאן לְחֶרְמוֹן סְרִיז וְאֲמִירִי קְרָאן
 לָה טוֹר תְּלַגָּא :
שְׂנִיר :

כ"ט ◀ צִידְנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן וּגְוִי • וּבְמָקוֹם אַחַר
 הוּא אוֹמֵר : "וְעַד-הָרָה שִׂיאֵן הוּא חֶרְמוֹן", הָרִי לוֹ
 אַרְבָּעָה שְׂמוֹת, לָמָּה הֶעֱרַכְנוּ לִכְתּוֹב? לְהַגִּיד שֶׁכַּח
 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיוּ אַרְבָּעָה מַלְכוּוֹת מִתְּפָאֵרוֹת בְּכָף :
 זו אוֹמֶרֶת עַל שְׂמִי יִקְרָא, וְזוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׂמִי יִקְרָא.
שְׂנִיר • הוּא שְׁלֵג בְּלִשׁוֹן אֲשַׁכְנַז וּבְלִשׁוֹן כְּנַעַן .

**(י) כָּל עַרְי הַמִּיִּשֵׁר וְכָל-הַגֹּלְעָד וְכָל-הַבֶּשֶׂן עַד-
 סֹלֶכָה וְאֲדַרְעֵי עַרְי מַמְלַכַת עוֹג בְּבֶשֶׂן :**
 כָּל קְרוּי מִיִּשְׂרָאֵל וְכָל גֹּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן עַד
 סֹלֶכָה וְאֲדַרְעֵי קְרוּי מַלְכוּוֹתָא דְּעוֹג כְּמַתְנָן :

**(יא) כִּי רַק־עוֹג מִלְּךְ הַבֶּשֶׂן נִשְׂאָר מִיִּתֵּר הַרְפָּאִים
 הַנֶּה עֲרִשׁוֹ עֲרִשׁ בְּרוֹז הֵלָּה הוּא בְּרַבַת בְּנֵי עֶמוֹן
 תִּשַׁע אַמּוֹת אַרְפָּה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רַחֲבָה בְּאַמַת-
 אִישׁ :**
 יֵא אַרְי לְחוּד עוֹג מִלְּכָא דְּמַתְנָן אֲשַׁתָּאֵר
 מִשְׂאָר גְּבִירָא הָא עֲרִסָּה עֲרִסָּא דְּפִרְזָלָא
 הֵלָּא הִיא בְּרַבַת בְּנֵי עֶמוֹן תִּשַׁע אַמּוּיִן אַרְפָּה
 וְאַרְבַּע אַמּוּיִן פְּתִיחָה בְּאַמַת מְלָךְ :

כ"ט ◀ מִיִּתֵּר הַרְפָּאִים • שֶׁהֲרִגוּ אֶמְרָפֶל וְחִבְרִיו
 בְּעִשְׂתָּרוֹת קְרָנִים, וְהוּא פֹלֵט מִן הַמַּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר
 (בראשית יד) : "וַיָּבֵא הַפְּלִיט", זֶהוּ עוֹג. **בְּאַמַת-אִישׁ •**
 בְּאַמַת עוֹג.

~ נקודות משיחות קודש ~

שִׁיפְנַע, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר, גַּם בְּכַרְיאוֹת הַגּוֹף. וּמִפְּלֵת עוֹג
 הִיִּתָּה בְּדִרְךְ הַטְּבַע, לֹא בְּדִרְךְ נֶס, שֶׁהָרִי מִשָּׁה רַבְּנוּ קַפֶּץ
 וְהִכְהוּ בְּחֶרֶב בְּקֶרְסְלִיו (רש"י סוף פרשת חוקת), שֶׁהִיא פְּעֻלָּה
 טְבַעֲיִת. לֹאמֵר לָךְ : גַּם כַּרְיאוֹת הַגּוֹף – וְנִצְחוֹן גְּשָׁמִי –
 תְּלוּיָה בְּכַרְיאוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַבָּאָה עַל יְדֵי אֲמוּנָה שְׁלֵמָה
 בְּאַלְקִים.
 (רשימות חוברת ז' עמ' 7)

הַנֶּה עֲרִשׁוֹ עֲרִשׁ בְּרוֹז, הֵלָּא הִיא בְּרַבַת בְּנֵי עֶמוֹן (ג, יא)
 עֲרִשׁוֹ : עֲרִיסָּה שֶׁל קֶטֶן (רש"ב"ם) שֶׁשְׂתוֹ שֶׁל 'עוֹג מִלְּךְ
 הַבֶּשֶׂן' הִיא, שֶׁבְּחִנוּף קְטָנִים הֶעֱקָר הוּא כַּרְיאוֹת הַגּוֹף,
 'עֲרִשׁ בְּרוֹז'. וְהוּא הַפִּיץ וּפְרָסָם שֶׁשָּׂה זֶה כְּרַב עִם, בְּעִיר
 הַבִּירָה – רַבַת בְּנֵי עֶמוֹן. אִף הָאֱמַת הִיא, שֶׁגַּם כַּרְיאוֹת
 הַגּוֹף חֲיִיבִית לְהִיּוֹת מְבֻסָּסֶת עַל רוּחַנִיּוֹת וְאֲמוּנָה, כִּי בְּלֹא
 הַכִּי, לָמָּה לֹא יִחַטָּא הַבֵּן וְיִרְדֵּף אַחֲרֵי מוֹתָרוֹת, דְּבַר

**(יב) וְאֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת יִרְשֶׁנוּ בְּעַת הַהוּא מֵעַרְעָר
 אֲשֶׁר-עַל-נַחַל אַרְנֹן וְחֻצֵי הַר-הַגֹּלְעָד וְעָרְיוֹ נְתַתִּי
 לְרֵאוּבֵנִי וּלְגָדִי :**

כ"ט ◀ וְאֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת יִרְשֶׁנוּ בְּעַת הַהוּא •
 הָאֲמוּרָה לְמַעַלָּה : "מִנַּחַל אַרְנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן".
 מֵעַרְעָר אֲשֶׁר-עַל-נַחַל אַרְנֹן • אֵינוֹ מְחַבֵּר לְרֵאוּשׁוֹ
 שֶׁל מִקְרָא אֶלָּא לְסוֹפוֹ, עַל "נְתַתִּי לְרֵאוּבֵנִי וּלְגָדִי",
 אֲבָל לְעִנְיַן יִרְשָׁה – עַד הַר חֶרְמוֹן הִיָּה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ
 (יא) בְּאַמַת אִישׁ. בְּאַמַת כָּל אָדָם. וְהֵנָּה הוּא כְּפוּל. וְלֹא יִתְכַּן לְהִיּוֹת בְּאַמַתּוֹ, כִּי מָה כָּא הַכְּתוּב לְלַמֵּד. וְעוֹד, שֶׁלֹּא
 יִהְיֶה בְּצִלָּם אָדָם כָּלָל : תורה יב

יג וּשְׂאֵר גִּלְעָד וְכָל דְּמִתָּנָן מִלְּקוֹמָא דְעוּג
יְהִיבִית לְפִלְגוֹת שְׂבֻטָא דְּמִנְשָׁה כּל בֵּית פְּלֶדָּ
טְרַכּוּנָא לְכָל מִתָּנָן הֵוּא מִתְקַרֵי אַרְעָא
גְּבַרְיָא :

(יג) וְיִתֵּר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבְּשָׁן מִמְּלֶכֶת עוּג נָתַתִּי
לְחֵצֵי שְׂבֻט מִנְשָׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל־הַבְּשָׁן
הֵהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים :

כט"ג ◀ הוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים • הִיא אוֹתָהּ שְׁנַתִּי לְאַבְרָהָם .

יד יָאִיר בֶּר מִנְשָׁה נְסִיב יָת כּל בֵּית פְּלֶדָּ
טְרַכּוּנָא עַד תַּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוּס וְקָרָא
יְתַהוּן עַל שְׁמָהּ יָת מִתָּנָן כְּפַרְנֵי יָאִיר עַד
יּוֹמָא הַדִּין :

(יד) יָאִיר בֶּן־מִנְשָׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב עַד־
גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ
אֶת־הַבְּשָׁן חֲזַת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה :

~ שבת קודש ד' מנחם-אב ~

טו וְלִמְכִיר יְהִיבִית יָת גִּלְעָד :

(טו) וְלִמְכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד :

טז וְלִשְׂבֻטָא דְרַאוּבֵן וְלִשְׂבֻטָא דְגָד יְהִיבִית
מִן גִּלְעָד וְעַד נַחְלָא דְאַרְנֵן גּוֹ נַחְלָא וְתַחוּם
וְעַד יוֹבְקָא דְנַחְלָא תַּחוּם כְּנֵי עֲמוּן :

(טז) וְלְרַאוּבֵנִי וְלְגָדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אֲרָנָן
תּוֹף הַנַּחַל וְגַבַּל וְעַד יוֹבֵק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עֲמוּן :

כט"ד ◀ תּוֹף הַנַּחַל וְגַבַּל • כָּל הַנַּחַל, וְעַד מַעְבַּר לִשְׁפָתוֹ . כְּלוּמַר, עַד וְעַד בְּכָל־ל וְיִתֵּר מִכָּאן .

יז וּמִיִּשְׂרָאֵל וַיִּירָדְנָא וְתַחוּמָהּ מִגְּנוֹסָר וְעַד
יִמָּא דְמִיִּשְׂרָאֵל יִמָּא דְמַלְחָא תַּחוּת מִשְׁפַּךְ
מְרַמְתָא מְדִינְחָא :

(יז) וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וְגַבַּל מִכְּנָזֶרֶת וְעַד יַם הָעֲרָבָה
יַם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה מְזֻרְחָה :

כט"ה ◀ מִכְּנָזֶרֶת • מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמַּעְרָבִי הִיָּה, וְנַחְלַת
בְּנֵי גָד מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְנָפַל בְּגוֹרְלָם רַחֵב
שְׁנַאֲמַר : "וַיַּיְרֹדְנָא וְגַבַּל", הַיַּרְדֵּן וּמַעְבַּר לוֹ .

כט"ה ◀ מִכְּנָזֶרֶת • מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמַּעְרָבִי הִיָּה, וְנַחְלַת
בְּנֵי גָד מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְנָפַל בְּגוֹרְלָם רַחֵב
שְׁנַאֲמַר : "וַיַּיְרֹדְנָא וְגַבַּל", הַיַּרְדֵּן וּמַעְבַּר לוֹ .

יח וּפְקִידִית יִתְכוּן בְּעֵדְנָא הֵיִיא לְמִימְרֵי יְיָ
אַלְהֵינוּ יִיב לְכוּן יָת אַרְעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ
מְזֻרְזִין מַעְבְּרוּן קְדָם אַחִיכוּן כְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל
מְזֻרְזֵי חִילָא :

(יח) וְאַצּוּ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים
תַּעֲבֹרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חִיל :

כט"ו ◀ וְאַצּוּ אֶתְכֶם • לְבָנֵי רַאוּבֵן וְגָד, הִיָּה מְדַבֵּר .
לְמַלְחָמָה, לְפִי שְׁהִיו גְּבוּרִים, וְאוֹיְבֵים נוֹפְלִים
לְפָנֵי אַחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל
לְפָנֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר (דברים א) : "וַיִּטְרֹף זְרוּעֵ אַף קָדְקֵד" .

כט"ו ◀ וְאַצּוּ אֶתְכֶם • לְבָנֵי רַאוּבֵן וְגָד, הִיָּה מְדַבֵּר .
לְמַלְחָמָה, לְפִי שְׁהִיו גְּבוּרִים, וְאוֹיְבֵים נוֹפְלִים
לְפָנֵי אַחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל
לְפָנֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר (דברים א) : "וַיִּטְרֹף זְרוּעֵ אַף קָדְקֵד" .

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אנכי ידעתי את מְרִיךְ, איננו מדבר עם
הלויים, רק עם כל ישראל. ובעבור
היות הלויים בפלל, דבר אליהם:
תורה יט
חסלת פרשת אלה הדברים

וַיַּיְרֹדְנָא וְגַבַּל : תורה יז
וְאַצּוּ אֶתְכֶם : עם בני ראובן וגד
ידבר. בעבור שהיו בכלל ישראל, אמר
אתכם ולא אותם. והפך זה, ויצו משה
את הלויים, לקום את ספר התורה, כי

(יד) יָאִיר בֶּן מִנְשָׁה. פִּירְשְׁתִּיו שֶׁהוּא
מְבַנֵּי יְהוּדָה : הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי. שְׁנֵי
גוֹיִם : תורה טו
וְלִמְכִיר. מְפוֹרָשׁ : תורה טז
תּוֹף הַנַּחַל וְגַבַּל. שְׁלוֹ. וְכֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

הגשמיים כְּדִי לַעֲסֹק בְּכַבּוּשׁ זֶה. וְהָיוּ חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמִקְדָּה אַחַת (רש"י ברכה לג, ס), כְּלוּמַר: אֵין זְמַן לַעֲסֹק עִם הַזְרוּעַ בְּפִנְי עֲצָמוּ וְעִם הָרֹאשׁ בְּפִנְי עֲצָמוּ, בְּסֵדֶר מְסֻדָּר. וְכִדְוִיעַ, שְׂבֻזְמָן הַזֶּה אֵין סֵדֶר בְּעִבּוּדֵת הַבְּרוּרִים, אֶלֶּא צְרִיף לִהְיוֹת 'חֲטָף וְאַלְל, חֲטָף וּשְׁתִּי'.

חֲלוּצִים תַּעֲבִרוּ לְפָנַי אַחֲיֵכֶם (ג, יח) שֶׁהָיוּ גְבוּרִים . . . שְׂנֵאָמַר וְטָרַף זְרוּעַ אֶף קָדְקֵד (רש"י) כֹּל יְהוּדִי חָיִב לַעֲסֹק בְּכִיבוּשׁ הָאָרֶץ' – עָלָיו לְכַבֵּשׁ אֶת 'חֲלָקוּ בְּעוֹלָם' וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ 'אָרֶץ יִשְׂרָאֵל'. וְקִיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנִיעוֹת שֶׁשׁ לְהַתְּגַבֵּר עֲלֵיהֶם: קָדְקֵד רֹמַז עַל מְנִיעָה שְׂכֻלִית, שְׂבֻזְמָה לֹו לְאָדָם שֶׁאֵין בְּכַחוּ לְחַסֵּם מַלְחָמָה זֹו. וְזְרוּעַ רֹמַז עַל מְנִיעָה גְּשָׁמִית, שְׂקָשָׁה לֹו לְוַתֵּר עַל עֲנִינְיוֹ

(שיחות ש"פ דברים תשד"מ - התעודות תשד"מ ד עמ' 2321)

יט לחוד נְשִׁיכוֹן וְטַפְלִכוֹן וּבַעֲרִיכוֹן יִדְעָנָא אַרִי כְּעִיר סְגִי לְכוֹן יִתְבוּן בְּקִרְוִיכוֹן דִּי יְהִיבִית לְכוֹן:

(יט) רַק נְשִׁיכֶם וְטַפְכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְעֵתִי פִּי־מִקְנֵה רֶב לְכֶם יִשְׁבוּ בְּעַרְיֹכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְכֶם:

כ עד די יָנִיחַ יְיָ לְאַחֲיִיכוֹן כְּוָתְכוֹן וְיִרְתֹּנוּ אֶף אַנְוִן יָת אַרְעָא דִּי אֶלְהִיכוֹן יִהִב לְכוֹן בְּעַבְרָא דִּי־רָדְנָא וְתוֹבוּכוֹן גְּבַר לִירְתָתָה דִּי יְהִיבִית לְכוֹן:

(כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֲיֵיכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֵבֶר הִירְדֵן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירְשָׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְכֶם:

כא וְיָת יְהוֹשׁוּעַ פְּקִדִית בְּעַדְנָא הִיא לְמִימְרַ עֵינֵיךָ חֲזָאָה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ אֶלְהִיכוֹן לְתַרְוִין מַלְכֵינָא הָאֵלִין כֹּן יַעֲבַד יְיָ לְכָל מַלְכּוּתָא דִּי אֶתְ עֲבַר לְתַמָּן:

(כא) וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הֲרֵאת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֹּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּלָכֹות אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:

כב לֹא תִדְחֲלוּן מִנְהוֹן אַרִי יְיָ אֶלְהִיכוֹן מִימְרָה יָגִית לְכוֹן: ס ס ס

(כב) לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנְּלַחֵם לְכֶם:

ק"ה פסוקים. מלכ"ה סימן. חסלת פרשת דברים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

אפילו לאחר שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא "אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה" – הרי ספק גדול אם משה קיבל זאת כביכול, כי הכלל הוא ש"כל מה שיאמר לך בעל-הבית עשה, חוץ מצא"

משיחות שבת פרשת דברים, יום א' עשירי באב, ויום ב', י"א באב ה'תנש"א

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ז תמוז < מפרק קב עד פרק קלד

יום שני, כ"ח תמוז < מפרק קלה עד פרק קלט

יום שלישי, כ"ט תמוז < מפרק קמ עד פרק קנ

יום רביעי, א' מנחם-אב < פרק כ. מפרק א עד פרק ט

יום חמישי, ב' מנחם-אב < מפרק י עד פרק יז

יום שישי, ג' מנחם-אב < מפרק יח עד פרק כב

שבת קודש, ד' מנחם-אב < פרק כ. מפרק כג עד פרק כח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהלים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון כ"ז תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 198, ומאחר שהתפלה היא... עד עמ' 198, עילאה):

היא, לְהַקְדִּים בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה תְּתַאֲחַ' ב'תִּיקוֹן חֲצוֹת' בְּנוֹכַר לְעֵיל. – שהזמן המסוגל לחשבון הנפש ולהתבוננות המביאה להכנעה ול"לב נשבר" – הוא ב'תיקון חצות"¹². ומי שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לוֹ – לערוך "תיקון חצות", בְּכָל לַיְלָה¹³ – עַל־כָּל־פְּנִים לֹא יִפְחַת

– בעבודת "תיקון חצות", מִפְּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ, לִפְנֵי יוֹם הַשְּׁבִיט, בְּנוֹדֵעַ לַיּוֹדְעִים, שֶׁהַשְּׁבִיט הִיא בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה', וְשִׁבְיֹת – אוֹתִיּוֹת תְּשׁוּבָה אֲנִישׁ¹⁴, – הרי ששבת היא ענין התשובה, ואיזו תשובה היא שבת? – בחינת "תשובה עילאה", כִּי בְּשִׁבְיֹת הִיא עֲלִיּוֹת הַעוֹלָמוֹת לְמִקְוֶה בּוֹ, – והיא גם זמן עליית הנשמה למקורה בענין התשובה, וּבְכַרְמֵת תְּפִלוֹת הַשְּׁבִיט, – שגם בימות החול מהווה התפלה, כאמור, ענין

וּמֵאַחַר שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה' – צָרִיךְ לְהַקְדִּים לִפְנֵיהָ בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה תְּתַאֲחַ'. – הענין של הכנעה ו"לב נשבר", כפי שהסביר לעיל. וְזֶהוּ שֶׁאֶמְרֵנוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוּנוֹם לְבִרְכָה בְּמִשְׁנָה⁸: "אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֶלָּא מֵתוֹךְ כְּכֹד רֵאשִׁי, וּפְרַשׁ רִשִׁי –

"הַכְּנֵעָה", – שהאדם שבור ונכנע בתוכו, וְהִיא בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה תְּתַאֲחַ' לְעוֹרֵךְ – על עצמו, רַחֲמִים בְּנוֹכַר־לְעֵיל, – בִּפְרוֹק ז' וּבִפְרוֹק ח', וְכַדִּילִיף הָתָם בְּגִמְרָא⁹ מְקַרָּא, – כפי שלומדת הגמרא שם מפסוק, דְּבִתְיֹבִיט¹⁰: – שכתוב בחנה: "וְהִיא מְרַת נִפְשָׁה". – והתפללה להקב"ה. הרי, שכדי להתפלל להקב"ה זה צריך להיות על-ידי הכנעה של נפש מרה, ענינה של "תשובה תתאה". אֲכַן, בְּבְרִיתָא שָׁם¹¹: "תָּנוּ רַבֵּנּוּ, אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל אֶלָּא מֵתוֹךְ שְׂמֻחָה". – כלומר, שתיכף ומיד עליו לעבור ממצב של מרירות למצב של שמחה, שלמרות שבתחילה צריכה להיות ההכנעה לתפלה במרירות, הרי בעמדו להתפלל, עליו להיות במצב של שמחה, וְעַכְשָׁיו בְּדוֹר יְתוֹם הָיָה, שֶׁאֵין הַכָּל יוֹלֵדִין לְהַפִּיךְ לָבָם בְּרַגַע מִן הַקְּצָה, – אל הקצה, ממרירות לשמחה, כך שלמרות שרגע לפני כן היה במרירות, יעבור מיד לשמחה, אֲזִי עֲצָה הַיְעוּצָה, – לכך

אגרת התשובה

ומאחר שהתפלה היא בחי' תשובה עילאה צריך להקדים לפניה בחי' תשובה תתאה. וה"ש רז"ל במשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש ופרש"י הכנעה והיא בחי' תשובה תתאה לעורר רחמים כנ"ל וכדיליף התם בגמ' מקרא דכתיב והיא מרת נפש. אכן כבר ייתא שם ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה. ועכשיו בדור יתום הוזה שאין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה. אזי עצה היעוצה להקדים בחי' תשובה תתאה בתיקון חצות כנ"ל. ומי שא"א לו בכל לילה עב"פ לא יפחות מפעם א' בשבוע לפני יום השבת כנודע ליודעים שהשבת היא בחי' תשובה עילאה ושב"ת אותיות תש"ב אנוש כי בשבת היא עליות העולמות למקורם כו' ובפרט תפלות השבת וד"ל. (ובזה יובן מ"ש שובה אלי כי גאלתיך פי' כי מאחר שמחיתי כעב פשעיך היא העברת הסט"א וגאלתיך מן החיצונים בהתעוררות רחמים עליונים באתערותא דלתתא בתשובה תתאה כנ"ל אזי שובה אלי בתשובה עילאה):

"תשובה עילאה" ובמיוחד בשבת, וְדִי לְמִכּוּיִן. (וְכֹזֵה יוֹבֵן מִה שֶׁבְּתוֹב¹⁵: – אחרי "מחיתי כעב וגו'": "שׁוּבָה אֵלַי כִּי גָאַלְתִּיךְ", פְּרוּשׁ: כִּי מֵאַחַר שֶׁ"מְחִיתִי כְּעַב פְּשָׁעֶיךָ" הִיא הַעֲבָרַת הַסְטְרָא־אֲחֵרָא, וְ"גָאַלְתִּיךְ" מִן הַחִיצוֹנִים בְּהַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עֲלִיוֹנִים, בְּאַתְעוֹרוֹתָא דְלִתְתָא – בהתעוררות שמלטה, ב'תְּשׁוּבָה תְּתַאֲחַ' בְּנוֹכַר־לְעֵיל – אֲזִי "שׁוּבָה אֵלַי" ב'תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה):

8. ברכות רפ"ה (ל, ב). 9. ל, ב. 10. ש"א א, י. 11. לא, א. 12. הערת כ"ק אדמור"ר שליט"א: "ראה לעיל פ"ז". 13. הערת כ"ק אדמור"ר שליט"א: "איתא הבי' ע"ז בקונ' התפלה פי"א דהיינו דוקא בצדיקים גדולים כו' אבל בשאר כל אדם אי"צ להיות בכל לילה כו'". 14. תורת נתן (למהרנ"ש) בסופו. 15. ישעיה מדר, כב.

~ יום שני כ"ח תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 198, פרק יא ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

הנפש האלקית והניצוץ האלקי המלוכשים בו להחיותו, הרי כיוון שהן באות משתי סיבות נפרדות – יש באפשרות שתי התנועות (תנועת המרירות ו"לב נשבר" ותנועת השמחה) להיות יחד. **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר הַקְּדוֹשׁ: "חֲדוּת תְּקִיעָא בְּלִבָּא מְסִטְרָא דָא וְכוּ"**. – שמחה תקועה בלבי מצד זה, ובכיה מהצד השני, את זאת אמר ר' אלעזר ב"ר שמעון כששמע מאביו סודות התורה בענין חורבן בית המקדש, היתה בשעת מעשה בלבו בכיה ושברון לב מגודל החורבן (שזה עתה נודע לו גודל החורבן) ומצד שני היתה בו שמחה מסודות התורה שנתגלו לו. הרי שבשעה שישנן שתי סיבות שונות, יכולות שתי התנועות,

חדוה ובכיה, להיות יחד. **וּבְצִרוּף עוֹד הָאֲמוּנָה וְהַבְּחִיּוֹן**, – וכשמצטרפים לכך האמונה והבטחון דלהלן בוודאי שישנה שמחה לְהִיּוֹת נְכוּן לְפִי בְּטוּחַ בְּה', כִּי חֲפִץ חֶסֶד הוּא, וְחֲנוּן וְרַחוּם וְרַב לְסֵלַת, תִּכְפֶּה וּמִיד שֶׁמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וְסִלְיָה מֵאִתּוֹ וְתִבְרַךְ ("בְּרַב רַחֲמֵיךָ מְחָה פְּשְׁעֵי", "בְּכִסְפֵי טַהֲרֵנִי", – מחטאי, "וְכָל עֲוֹנוֹתַי מְחָה וְכוּ"), – כל הבקשות הללו – מוחל לו הקב"ה מיד, כִּלְי שׁוּם סִפְּק וְסִפְּקֵסְפָא בְּעוֹלָם. – אם הקב"ה מוחל לו, אלא בוודאי הוא מוחל לו, וְכִמוֹ שֶׁאֲנִי מְבַרְכִין כָּל תְּפִלַּת י"ח – תפלת "שמונה עשרה", תִּכְפֶּה – מיד לאחר, שֶׁמְבַקְשִׁים "סֵלַח לָנוּ כו'" – הרי מיד לאחר שמבקשים "סלח לנו", אומרים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' חֲנוּן הַמְּרַבֵּה לְסֵלַח", – מברכים מיד על סליחתו ומחילתו של הקב"ה, וְחַרֵּי – הדין הוא: סִפְּק בְּרָבוֹת לְחֶקֶל, – ולא לברך, מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ בְּרָכָה לְבִטְלָהּ. – שלכן, אם אדם מסופק אם עליו לברך ברכה מסויימת או לא, עליו להקל ולא לברך. ואם היה עדיין ספק אם הקב"ה מוחל או לא, כיצד ניתן לברך "חנן המרבה לסלוח"? **אֲלָא אִין כָּאן שׁוּם סִפְּק בְּלָל, מֵאַחַר שֶׁבִקְשָׁנוּ "סֵלַח לָנוּ" מְחַל לָנוּ**, – ודאי הדבר שהקב"ה מוחל לנו, וְאֵלּוֹ לֹא הֵינּוּ חוֹזְרִים וְחוֹטְאִים – הֵינּוּ נִגְאָלִין מִיד, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי

פָּרַק יא. בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", שלפי פירוש רש"י, הכוונה ל"הכנעה", שהיא "תשובה תתאה"; אך, בכרייתא כתוב, שתפלה צריכה להיות מתוך שמחה, "אין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה", וכיוון שבזמננו אנו, לא כל אחד יכול לעבור תיכף ומיד מהכנעה ולב נשבר לשמחה – הרי העצה היעוצה היא, לעסוק ב"תשובה תתאה" בזמן אחר – כמו ב"תיקון

חצות", שישמש כהכנה לתפלה; ואילו בשעת התפלה תשרור בו ענין השמחה הנדרשת בתפלה. בפרק הנוכחי, אומר רבנו הזקן, שלמרות האמור לעיל, אפשר הדבר שתהינה שתייהן יחדיו, הכנעה ולב נשבר מ'תשובה תתאה' והשמחה של העבודה להקב"ה בתפלה – שהרי, למרות שהן שתי תנועות הפכיות בנפש, מרירות ושמחה, בכל זאת, כשהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולות הן להיות יחד, במיוחד בענין זה, כשהשברון עצמו משמש גורם לבטחון, שהקב"ה יסיר את הסיבה לשברון הלב, כלומר, הקב"ה מוחל לו – דבר שהוא כשלעצמו מביא לשמחה.

וְאֲמַנְם, לְהִיּוֹת – כּדִּי שִׁיּוּ בְּלִבּוֹ הַחֲבִינְעָה, – ושברון הלב, הִיא בְּחִינַת 'תְּשׁוּבָה תְּתָא' בְּנִזְכָּר לְעֵיל, וְגַם הַשְׂמֵחָה בְּה', – וכן השמחה מעבודתו את הקב"ה הנדרשת בעבודת התפלה, תהינה שְׂתִיּוֹן בְּיַחַד – לא שתהינה בשני זמנים נפרדים, ההכנעה ו"תשובה תתאה" בשעת "תיקון חצות", והשמחה בשעת התפלה, אלא בשעת התפלה עצמה תהינה שתייהן יחד, כְּבָר מִלְתָּא אֲמוּנָה – הדברים אמורים כבר בְּלִקְוֵי אֲמָרִים – בספר ה"תניא" חלק ראשון, סוף פָּרַק לד, – שכיוון שהמרירות ו"לב נשבר" שלו באים מצד מצב גופו ונפשו הבהמית, והשמחה באה מצד הנשמה –

1. ח"ב רנה, א. 2. תהלים נא, ג. 3. ע"פ תהלים שם, ד. 4. שם, יא. 5. ברכות לג, א.

לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, וְהַגְבְּעוּנִים שֶׁבִקֵּשׁ דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹ-הַשְּׁלוֹם מֵהֶם מְחִילָה בְּעַד שְׂאוֹל שֶׁהִמִּית אֶת הַגְּבְּעוּנִים, וְלֹא רָצוּ לְמַחֵל - גָּזַר דָּוִד עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יָבֹאוּ בְּקַחַל ה', שֶׁהֵם רְחֻמָּיִם וְכו', - שְׂכִיּוֹן שְׁחֵרָה לַגְּבְּעוּנִים הַרְחַמְנוֹת וְלֹא רָצוּ לְמַחֵל, אִין הֵם שְׂיִיכִים לְקַחַל ה', בְּדֹאֵימָא - כְּמוֹ שְׂכָתוּב בְּפֶרֶק ח דִּיבְמֹתָא. - וְאִם כֵּךְ הִדְבַר בְּמִדְתּוֹ שֶׁל אָדָם, שְׂעִלְיוֹ לְמַחֵל כְּשֶׁמְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, הִרִי וּבְמִדַּת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, עַל-אַחַת-פְּמַחְזְכֵי-זְכֻמָּה לְאִין קִין. - שֶׁהוּא מוֹחֵל כְּשֶׁמְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה.

מְבַרְכִין: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל". - שֶׁהִקְבֵּה גּוֹאֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחֲרֵי תְּשׁוּבָה וּמַחִילָה, בָּאָה הַגְּאוּלָּה מִיָּד. וְאִם כֵּן מְדוּעַ אִין הַגְּאוּלָּה בָּאָה בְּפוּעֵל? - הִרִי זֶה מִפְּנֵי שְׁחֻזְרִים וְחוּטָאִים. וְהִרִי אֶפְלוֹ בְּמִדַּת בְּשִׂרְדָּם בְּנֵי שְׂצָרִידֵי הָאָדָם לְמַחֵל תִּכְף וּמִיָּד שֶׁמְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, וְלֹא יִהְיֶה אֲבוּרֵי מְלֻמַּחַל, - אֵלֵא עֲלֵיו לְמַחֵל מִיָּד, וְאֶפְלוֹ בְּקוּטֵעַ יָד חֲבִירוֹ, - וּמְבַקֵּשׁ מַחִילָה מִחֲבִירוֹ - עַל חֲבִירוֹ לְמַחֵל לוֹ, בְּדֹאֵימָא - כְּאִמּוֹר בְּמִקְרָא בְּסוֹף פֶּרֶק ח דִּבְבְּאִקְמָא, וְאִם בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ ג' פְּעָמִים וְלֹא מְחַל לוֹ - שׁוֹב אִין צָרִידֵי

אגרת התשובה

בא"י גואל ישראל. והרי אפי' במדת ב"ו בן שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא יהא אבוזי מלמחול ואפי' בקוטע יד חבירו כדאי' בגמ' בספ"ח דב"ק. ואם ביקש ממנו ג"פ ולא מחל לו שוב א"צ לבקש ממנו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול גזר דוד עליהם שלא יבאו בקהל ה' שהם רחמנים וכו' כדאי' בפ"ח דיבמות. ובמדת הקרב"ה עאיכו' לאין קין.

~ יום שלישי כ"ט תמוז ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ק, ומה שמשבחים ומברכים... עד עמ' 200, היא מיד.

מחל לו והוא שוב חטא נגדו, בודאי שקשה הדבר מאד למחול לו שוב בפעם השלישית ובפעם הרביעית. אבל בְּמִדַּת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אִין הַפְּרַשׁ בֵּין פְּעַם אַחַת לְאַלְפָּה פְּעָמִים, כִּי הַמְחִילָה - שְׂמַחַל הַקְּב"ה, הִיא מִמִּדַּת הַרְחָמִים, - שֶׁל הַקְּב"ה, וּמְדוּתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת - שֶׁל הַקְּב"ה, אִינֵן בְּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, אֶלֶּא בְּבְחִינַת אִין-סוּף, - בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, בְּמוֹ שְׂפָתוֹב: "כִּי לֹא כָלוּ רְחֻמָּיו" - שְׂמִדַּת הַרְחָמִים שֶׁל הַקְּב"ה הִיא בְּלִי סוּף. וְלִנְפֵי בְּחִינַת אִין-סוּף אִין הַפְּרַשׁ כֹּלל בֵּין מִסְפַּר קָטָן לְגָדוֹל, דְּכִלְאָ קָמִיָּה בְּלֹא מְמַשׁ חֲשִׁיב, - כִּי לִפְנֵי הַכֹּל נַחֲשָׁב לְכֹלָם,

וְזֶה שֶׁמְשַׁבְּחִים וּמְבַרְכִים אֶת ה' חֲנוּן הַמְּרַבָּה לְסַלְחָא - כֹּל הַשְּׂבָחִים שֶׁמְשַׁבְּחִים בָּהֶם אֶת הַקְּב"ה ב"שְׂמוּנָה עֶשְׂרֵה" הֵם הִרִי דְּבָרִים שֶׁרַק הַקְּב"ה עוֹשֶׂה אוֹתָם וְלֹא הָאָדָם, וְאִם מְשַׁבְּחִים אֶת הַקְּב"ה שֶׁהוּא "מְרַבָּה לְסַלּוּחַ", הִרִי הַכוּוּנָה הִיא גַם שֶׁרַק הוּא עוֹשֶׂה כֵּךְ; וְכִיּוּן שֶׁאֵינוֹ אוֹמְרִים, שְׂגַם מִדְתּוֹ שֶׁל אָדָם הִיא כֵּךְ, שְׂעִלְיוֹ כְּשֶׁמְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ מַחִילָה, אִיזָה שְׂבַח יֵשׁ בְּכֵךְ לְהַקְּב"ה? - אֵלֵא, הַשְּׂבַח לְהַקְּב"ה מִתְּבַטֵּא בְּכֵךְ שֶׁהוּא "הַמְּרַבָּה" - לְסַלּוּחַ, דִּיקָא, - דּוּקָא, וְכְמוֹ שְׂפָתוֹב בְּעוּרָא: "וְרַב לְסַלְחָא", דְּחִינּוֹ שֶׁבְּמִדַּת בְּשִׂרְדָּם, אִם יִחְטָא אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה וּמְחַל לוֹ וְאַחֲרֵיכֵךְ חוֹר לְסוּרוֹ - וְחֵטֵא שׁוֹב כְּנַגְדּוֹ, קִשְׁיָה מְאֹד שִׁימְחַל לוֹ שְׁנִית, וּמְכַל-שֶׁפֶן בְּשִׁלְשִׁית וְרְבִיעִית, - אִם

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר לסורו קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמיו' כלא ממש חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו

ומשנה קטן וגדול וכו'. - הרי שאין הבדל כלל אם שהוא מחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, ולכן "מעביר

ואחריכך חזר לסורו - וחטא שוב כנגדו, קשה מאד שימחל לו שנית, ומכל-שפן בשלישית ורביעית, - אם

6. צב, א. 7. שמואל א פכ"א. 8. עח, ב ואילך. 9. איכה ג, ב.

אֲשֶׁמֹתִינוּ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְכָל הַחַטָּאִים שְׁמֹתוֹדִים - עליהם, ב"על חטא" מדי שנה, אף שחזר ועבר עליהם - חוזר ומתודה עליהם ביום הכפורים בשנה הבאה, וכן לעולם. ו"בכל שנה ושנה" לאו דוקא, אלא כמובן בכל יום ויום שלש פעמים, מברכים: "ברוך אתה ה' חנון המרחם והמחילה שחב"ה מוחל אז, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה: תפלה כנגד תמיד תפלה, ותמיד של שחר היה מכפר על עבירות הלילה, ותמיד של בין הערבים - היה מכפר, על - עבירות, של יום, וכן מדי יום ביום לעולם; - היתה המחילה שמחל הקב"ה על העבירות עלידי קרבן התמיד (ועתה עלידי תפלה ותשובה). אך, במה מתבטא ההבדל בין המחילה שבכל יום, למחילה של יום כיפור, שאנו אומרים "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה" - המוסב על יום כיפור? - אלא שיום הכפורים מכפר על עבירות חמורות. והתמיד, שהוא קרבן עולה, מכפר על מצות עשה בלבד, וכן - גם התפלה בזמן הזה - כשאין אפשרות להקריב קרבנות, עם התשובה, - שבשעת התפלה, תפלה היא הרי במקום קרבנות התמיד - היא גם כן מכפרת רק על מצות עשה בלבד, כנגד לעיל. - שבשעת התפלה מברכים "חנון המרבה לסלוח" - על המחילה שמוחל אז הקב"ה. ואין זה - ענין של "אחטא ואשוב", - שחכמינו ז"ל אומרים: על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלכאורה קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנון המרבה לסלוח" מפני שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי שהוא עוסק

אגרת התשובה

בכל שנה ושנה וכל החטאי' שמתוודים בעל חטא מדי שנה אף שחזר ועבר עליהם חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה לאו דוקא אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכי' בא"י חנון המרבה לסלוח וכמארו"ל תפלה כנגד תמידין תקנות. ותמיד של שחר ה' מכפר על עבירות הלילה ותמיד של בין הערביים על של יום וכן מדי יום ביום לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות חמורות. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל. ואין זה אחטא ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא אין מספיקין וכו'. ואף גם זאת אין מספיקין דייקא. אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו. אבל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארו"ל הבא לטהר מסייעין אותו הבא דייקא מיד שבא ואי לזאת גם הסליחה והמחילה היא מיד.

תמיד בחטא ובתשובה על החטא? כי - "אחטא ואשוב", היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו, אלא שסומך בלבו על התשובה, - שיעשה לאחר מכן, ובגלל זה אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטא - שהרי הוא סומך על התשובה, ולכן הוא חוטא, "אין מספיקין וכו'". - בידו לעשות תשובה, ואף גם זאת - בשעה שהוא סומך על תשובתו המאוחרת, וזה גורם לו לחטוא, הרי, "אין מספיקין" דייקא, - חכמינו ז"ל משתמשים בלשון "אין מספיקין" דוקא, שלא עוזרים לו בכך, עלידי מתן אפשרות לעשות תשובה, אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה - מקבלין תשובתו. - כל האמור הוא בשעה שישנו הענין של "אחטא ואשוב", כי בשעת החטא הוא סומך על התשובה, אבל אנו שמבקשים בכל יום: "סלח לנו" - אנו מקדימין לבקש: "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", - שהתשובה תהיה שלמה, דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה, - שלא נחטא עוד, וכן ביום הכפורים מבקשים: "יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד" - הרי שאין הוא סומך על התשובה, באופן שתגרום לו לחטוא - ולכן "מספיקין" ו"מספיקין", - מעניקים ומעניקים לו ההזדמנות לחזור בתשובה, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה: "הבא לטהר מסייעין אותו" - "הבא דייקא, - דוקא, לשונם של חכמינו ז"ל "הבא לטהר" מדוייק הוא, והכוונה היא מיד שפא - לעשות תשובה - עוזרים לו מיד, ואי לזאת, גם הסליחה והמחילה היא מיד.

10. ברכות כו, א. 11. יומא פה, ב. 12. שבת קד, א. יומא לח, ב.

~ יום רביעי א' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 200, ומ"ש וחמאתי... עד עמ' קא, פשעיו:

של חטאיו, לא ישפיע עליו עצבות, אלא אדרבה, זה יעזור לו להיות בשמחה, שכן – וְאֲדַרְבָּהּ, לְעֵינֵי הַשְּׂמֵחָה יוֹעִיל זְכוּרֹן הַחֲטָא בְּיַתֵּד שְׂאֵת, בְּכַדִּי לְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה כָּל הַמְּאָרְעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבְאֹתוֹ, בֵּין מִן הַשָּׁמַיִם, בֵּין עַל-יְדֵי הַכְּרִיּוֹת, בְּדַבּוּר אוּ בְּמַעֲשֵׂה – שִׂמְצָעִים אוֹתוֹ עַל-יְדֵי דִיבּוּרִים, או שְׂעוּשִׁים לוֹ רַע בְּמַעֲשִׂים – יִקַּבֵּל כֹּל זֹאת בְּשִׂמְחָה, בִּידְעוֹ שֶׁהוּא חֲטָא אִי פַעַם, וּבְצַעַר שִׂמְצָעִים אוֹתוֹ יֵשׁ מִשׁוּם יִסּוּרִים הַעוֹזְרִים לְכַפְרָתוֹ. (ו'ו – זכרון החטא, עצה טובה לְהִנְצֵל מִכַּעֲס – עַל הַזּוּלָת, וְכָל מִינֵי קִפְיָדָא וְכו'). – עַל הַזּוּלָת, מִפְּנֵי שִׂמְחָה זֹכֵר שֶׁהוּא חֲטָא אִין הוּא כּוֹעֵס עַל מִי שֶׁהֵעִילִב אוֹתוֹ. וְכִמְאֹמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנֵם לְכַרְכָּה¹⁹: "הַנְּעֻלְבִין

וְמָה שֶׁכְּתוּב¹³: "וְחֲטָאתִי נִגְדִי תְּמִיד" – אִין הַמְּבֻן לְהִיּוֹת תְּמִיד עֶצֶב נִבְזָה חֲסִד וְשְׁלוֹם, – לְהִיּוֹת שְׂרוּי בְּעִצְבוֹת תְּמִידִית מִפֶּאת חֲטָאיו, דְּהָא כְּתִיב בְּתַרְיָה¹⁴: – שֶׁהֵרִי כְּתוּב לְאַחַר מִכָּן: "תְּשִׁמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה וְגו' וְרוּחַ נְדִיבָה תְּסַמְכֵנִי וְגו'"¹⁵, וּמִשׁוּם שֶׁצָּרִיךְ לְהִיּוֹת כָּל יְמֵי בְּתִשְׁבָּה עֲלֶיהָ, שְׂהִיא – הַתְּנוּעָה שֶׁל "תְּשׁוּבָה עִילָאָה" הִיא בְּשִׂמְחָה רַבָּה בְּנִזְכָּרֵי-לְעִיל. – הֵרִי מָה שֶׁחֲכַמֵּינוּ ז"ל אוֹמְרִים¹⁶ שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְהִיּוֹת "כֹּל יְמֵי בְּתִשְׁבָּה", הַכוּוֹנָה הִיא לְ"תְּשׁוּבָה עִילָאָה", הַנְּעִשִׂית בְּשִׂמְחָה גְדוּלָה, שֶׁלֹּכֵן מִבְּקָשִׁים "תְּשִׁמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה", לְהִיּוֹת שְׂרוּי בְּשִׂמְחָה מִתְּשׁוּבָה זו, אֱלָא – הַכוּוֹנָה כִּמָּה שֶׁכְּתוּב "וְחֲטָאתִי נִגְדִי

אגרת התשובה

ומ"ש וחמאתי נגדי

תמיד אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח'ו דהא כתיב בתרי' תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה תסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנ"ל אלא נגדי דייקא כמו ואתה תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יחנו ופרש"י מרחוק. והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין ע"י הבריות בדבור או במעשה (וזה עצה טובה להנצל מכעס וכל מיני קפידא וכו') וכמארז"ל הנעלבים ואינן עולבין שומעי' חרפתם ואין משיבי' עושים מאהבה ושמחי' ביסורי' וכו' וכל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו:

וְאִינֵן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאִין מְשִׁיבִים, עוֹשִׂים מְאֵהָבָה וְשִׂמְחִים בְּיִסּוּרִים וְכוּ", – עֲלֵיהֶם אוֹמֵר הַכְּתוּב²⁰: "וְאוֹהֲבֵיו כִּצְאֵת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ". חֲכַמֵּינוּ ז"ל מוֹנִים כְּאֵן שֶׁלֹּשׁ מְדִינּוֹת; אֵלֶּה שֶׁנֶּעֱלְבִים וְאֵינִם עוֹלְבִים, הֵם מִתְּרַצִּים אֵת עֲצָמָם, אֲבָל אֵינִם עוֹלְבִים אֵת הַזּוּלָת; שׁוֹמְעִים חֲרַפְתָּם וְאֵינִם מְשִׁיבִים כֹּלָּל; לֹא זוֹ בִּלְבַד שְׂאִינִם עוֹלְבִים אֵת מְעַלְיָבֵיהֶם, וְאִף אֵינִם עוֹנִים לָהֶם כֹּלָּל, אֲלֵא הֵם גַּם שִׂמְחִים בִּיִסּוּרֵי שִׂמְיִסּוּרִים אוֹתָם; מִחֲמַת שֶׁהֵם זֹכְרִים, שֶׁהֵם חֲטָאוּ אִי פַעַם, הֵם שִׂמְחִים בִּיִסּוּרֵי הַמְּהוּוּים כִּפְרָתָם. וְ"כָּל הַמְּעַבֵּיר עַל מְדוּתָיו – מְעַבְרִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו"²¹:

תמיד" היא, "נגדי תמיד" – ממולי דוקא, כמו: "ואתה תתיצב מנגד", "מנגד סביב לאהל מועד יחנו" ופרש"י – "מרחוק". – כך, שהכוונה היא, שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על חטאו. וְהַמְּבֻן, – והכוונה בכך היא רק לבלתי רום לבבו, וְלְהִיּוֹת שֶׁפֶל רוּחַ בְּפִנֵּי כָּל הָאָדָם, כְּשִׁיְהִי לְזָכוֹרֹן בֵּין עֵינָיו שֶׁחֲטָא נִגְדֵי ה'. – בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל אדם (כפי שמוסבר בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל שבקלים הוא יכול להיות שפל רוח, בהתבוננו במעמד ובמצב של אותו קל שבקלים ובמעמד ובמצב שלו). ולא זו בלבד, שהזכרון מרחוק

~ יום חמישי ב' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קא, פרק יב וטעם השמחה... עד עמ' 202, ימצא טוב:

הפרעה לעבודה בשמחה, אלא הכוונה היא שהזכרון יהיה מרחוק בלבד, כעומד לנגד עיניו מה שחטא בעבר, וזה משפיע שלא יגבה לבו ויהיה שפל בפני כל אדם.

פְּרָק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן, שמה שעל בעל-תשובה לזכור תמיד שחטא, "וחמאתי נגדי תמיד", אין הכוונה שהדבר ישפיע עליו עצבות ובושה תמידיים, המהווים

13. תהלים שם, ה. 14. שם, י. 15. שם, יד. 16. ראה שבת קנג, א. 17. שמואל ב יח, יג. 18. במדבר ב, ב. 19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. 20. שופטים ה, לא. 21. ראש השנה יז, א.

זאת ועוד – זכרון החטא יהיה בו מעלה בנוגע לענין השמחה. שכן, על-ידי-זה יקבל בשמחה כל מה שיארע לו, הן אירועים מן השמים והן אירועים על-ידי בני אדם העולבים בו בדיבור או עושים לו רע במעשה – יקבל כל היסורים הללו בשמחה,

מפני שהוא זוכר את החטא שחטא נגד הקב"ה.

בפרק הנוכחי, יסביר רבנו הזקן טעמו של דבר, מדוע היסורים שהוא סובל – יביאו לו שמחה. **וְמַעַם הַשְּׂמֵחָה: –** שישמח, **בְּיִסּוּרֵי הַגּוֹף, לְפִי שֶׁהָיָא –** היסורים ההם **מִזְכָּה גְדוֹלָה וְעֲצוּמָה: לְנֶפֶשׁ הַחוּמָּת, לְמִרְקָה בְּעוֹלָם הַיְהוּה וְלְהַצִּילָה: מִהַמְּרוּק בְּגֵיהֶנָם (בְּפֶרֶט בְּדוּרוֹתֵינוּ אֱלֹהִים, שְׁאִין בִּיבֻלֵת לְהַתְעַנּוֹת בְּפִי מִסְפַּר כָּל הַצּוּמוֹת שֶׁבִּתְקוּנֵי תְּשׁוּבָתָהּ מִהָאֲר"י וְל', כְּנֹזֵכַר לְעִיל בַּפֶּרֶק ג', הַצִּירִיכוֹת לְמִדּוּק הַנֶּפֶשׁ, לְהַצִּילָה מִמְּרוּק בְּגֵיהֶנָם). וְכַמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמָב"ן וְל' בְּהַקְדָּמָה לְפָרוּשׁ אִיּוֹב, שֶׁאֶפְלוּ יִסּוּרִים שֶׁל אִיּוֹב שְׁבַעִים שָׁנָה –** אין להן ערך כלל לְיִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁעָשָׂה אַחַת בְּגֵיהֶנָם, – שעה אחת של יסורי בעולם הזה, כי **אֵשׁ אֶחָד מְשִׁשִּׁים וְכו'.** – מגיהנום, **אֲלָא לְפִי שְׁעוֹלָם הוּא חֶסֶד וְיָנְהוּ,** – הרי לכן, וּבְיִסּוּרֵין קַלִּין בְּעוֹלָם הַיְהוּה נִצּוֹל מְדִינִים קָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבְּא, בְּמִשְׁלַח הַלּוֹךְ וְהַעֲתֵקֵת הַצֵּל בְּאֶרֶץ טַפַּח – בזמן שהצל זו בארץ מרחק של טפח, הרי לְפִי הַלּוֹךְ גִּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ בְּרִקְעָה – ההילוך הוא שם או אֲלֵפִים מִלִּין וְכו'. – בשעה שהשמש זזה ברקיע מרחק של אלפי מילין, זו הצל בארץ מרחק של טפח אחד בלבד, וְיִתֵּר עַל כֵּן לְאִין קִין הוּא בְּנִמְשָׁל,

אגרת התשובה

פרק יב ומעם השמחה ביסורי הגוף לפי שהיא טובה גדולה ועצומה לנפש

החוטאת למרקה בעה"ז ולהצילה מהמירוק בניהנם (בפרט בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי מספר כל הצומות שבתיקוני תשובה מהאר"י ו"ל הצריכות למירוק הנפש להצילה ממירוק בניהנם) וכמ"ש הרמב"ן ו"ל בהקדמה לפי' איוב שאפי' יסורים של איוב ע' שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בניהנם כי אש א' משישים וכו'. אלא לפי שעה"ז חסד יבנה וביסורין קלין בעוה"ז ניצול מדיני' קשים של עוה"ב כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין וכו'. ויתר על כן לאין קץ הוא בנמשל בבחי' השתלשלות העולמות מרום המעלות עד עוה"ז הגשמי. וכנודע ממ"ש בזה"ק מענין עליות עולמות העליוני' באתערותא דלתתא בהקרבת עוף אחד בן יונה או תור ע"ג המזבח או קומץ מנחה. וכן הוא בכל המצות מעשיות כנודע מהאר"י"ל. וז"ש רז"ל ע"פ והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה וכו' (וכמ"ש לעיל בענין אשר קדשנו במצותיו וכו' בחי' סוב"ע וכו') וככה ממש הוא בענין שכר ועונש

בבחינת השתלשלות העולמות – ממדרגה למדרגה, מרום המעלות עד עולם הַיְהוּה הַגֶּשְׁמִי, – הרי זה הרבה למעלה מזה, ולכן פעולה שנעשית כאן בעולם הזה, באה אחרי שדבר זה נעשה באופן נעלה ביותר בעולמות העליונים,

וממילא – השפעת פעולה בעולם הזה, יש לה השפעה גדולה בהרבה בעולמות העליונים. **וְכַנּוּדָע מִמָּה שֶׁכָּתוּב בְּיַחַד הַקְדוּשׁ, מְעַנִּין עֲלֵיָת עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים בְּאַתְעֲרוּתָא דְלִתְתָא, –** בהתעוררות מלמטה, מעולם זה, **בְּהַקְרַבַת עוֹף אֶחָד בֶּן יוֹנָה אוֹ תוֹר עַל גַּבִּי הַמְּזֻבָּח אוֹ קֹמֵץ מִנְחָה. –** על-ידי הקרבת משהו ממין החי (עוף) או ממין הצומח (קומץ מנחה) נגרמת למעלה עליה בעולמות העליונים, וְכֵן הוּא בְּכָל הַמְצוֹת מְעִשִׂיּוֹת, – שְׂעוּשִׁים לְמַטָּה בְּעוֹלָם זֶה דְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים, צִיצִית בְּצִמְרֵי גִשְׁמִי, תְּפִלִּין בְּקַלֶּף גִּשְׁמִי, וְכוּדוּמָה, יֵשׁ לְפַעּוּלוֹת גִּשְׁמִיּוֹת אֵלוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה הַשְּׂפַעָה חֲזָקָה בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, כְּנּוּדָע מִהָאֲר"י וְל'. וְהוּוּ שְׁאֵמְרוּ רַבּוּתֵינוּ וּזְרוֹנֵם לְבַרְכָּהּ עַל פְּסוּקָה: "וְהַתְקַדְּשֵׁתָם וְהִיִּיתֶם קְדוּשִׁים" – אָדָם מְקַדֵּשׁ עֲצָמוֹ מְעַט (כ"ק אֲדָמוּר שְׁלִיט"א: כְּמוֹת מְלָמְטָה, (כ"ק אֲדָמוּר שְׁלִיט"א: אִיכוֹת) מְקַדֵּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מְלָמְעֵלָה וְכו' – פעולתו הפעוטה של האדם למטה בקידוש עצמו – גורמת קדושה רבה ביותר עליו מלמעלה, (וְכַמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל – בַּפֶּרֶק י"ב אַגְרַת הַתְּשׁוּבָה" וּבַפֶּרֶק מ"ו בְּחֵלֵק הָרֵאשׁוֹן, בְּעַנְיֵן "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" וְכו', – ש"קִדְּשָׁנוּ" מִלִּשׁוֹן "קוֹדֵשׁ" הֵינּוּ בְּחִינַת "סוֹכְבֵי כָּל עֲלָמִין, וְכו'). – שְׁלַמְעֵלָה מְעוֹלָמוֹת, וְאִין בַּאֲפְשָׁרוֹתָה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּהֵם בְּפִנְיִמְיּוֹת, רַק בְּחִינַת סוֹכֵב וּמְקִיף

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקודה בכ"ז שהחילוק והטובה בשנים בכמות ובאיכות; יסורי הגוף (הנפש), אש דעוה"ז (דגיהנום) א' משישים צל (גלגל השמש), טפח (אלפים מילין)". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' ה' - י"ל כמות, איכות". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא צאתו מעוה"ז - כביאתו". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע שזהו עוד ענין". 5. ברכות נו, ב. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סתם כמ"ד גלגל חוזר ומזל קבוע (פסחים צד, ב. וידוע השק"ט בסוגיה זו. ואכ"מ). וראה אוצר הגאונים לפסחים שם". 7. יומא לט, א. 8. קדושים כ, ז.

על העולמות; הרי, שעל-ידי מצוה בפעולה גשמית למטה, ממשיך יהודי על עצמו קדושה לא רק מהעולמות העליונים ביותר, אלא ממדריגה שהיא למעלה מכל העולמות. וְכִכָּה מְמַשׁ הוּא פְּעִינָן שְׁכָר וְעֵנֶשׁ, – ששכר המצוה הוא לאין ערוך נעלה מהפעולה של המצוה כאן למטה, כך גם בענין העונש, שהעונש שהאדם סובל כאן למטה, בא במקום עונש גדול ביותר שהיה

אגרת התשובה

סובל בעולם הבא, כְּמֵאמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְכַרְוֵנָם לְכִרְכָּה? "שְׂכָר מְצוּה – מְצוּה וְכוּ", – וכיוון שאמרנו, שעל-ידי מצוה נמשך אור שלמעלה לגמרי מעולמות, והוא "שכר מצוה" – מובן הרי ממילא, ששכר המצוה בעולמות העליונים הוא נעלה לאין ערוך מפעולת המצוה כאן למטה, וְכֵמוֹ שְׁנִתְפָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר. וְדַעַת לְנַבּוֹן נִקְל וּמִשְׂכִּיל עַל דְּבַר יִמְצָא טוֹב: לְנַבּוֹן נִקְל, וּמִשְׂכִּיל עַל דְּבַר יִמְצָא טוֹב:

~ יום שישי ג' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, א פותחין בברכה... עד עמ' 204, שבנפש.

בעבודתו הפנימית בהשגה ובהתבוננות בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה אזור את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו ומדותיו. אודות אגרת זו, סיפר הרבי הריי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן תש"ח):

בשנת תרמ"ח, בהתוועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמור" הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט ללכת למזריטש, אז נתן למחונכי פתק-התעוררות "פותחין בברכה" עד "והן בחינת הזרועות והגוף שבנפש". בפעם השנייה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן שב ממזריטש, ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו הבעל-שם-טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י⁴, גילה מי הוא – הוד כ"ק רבנו הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות רוחניות הקשורות בכך – כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".

הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו, הוד כ"ק אאמור" הרה"ק "צמח צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד את השליחות של מורו רבנו הבעל-שם-טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של מסירות נפש אליו, העניקה לי תוקף עז, לבצע את כל ציווייו של רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש פנימית ועצמותית. כעבור כמה שנים, כשהאברכים, תלמידיי, התיישבו בעיירות ובישובים שונים, הרי לרגלי המעמסה שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד, וכדי לבצע, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית

אגרת הקודש:

א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם ה"קונטרס אחרון" הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו). נכתבו בכתב-יד קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן. השם "אגרת הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים שבחלק זה, הם אגרות שנשלחו על ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ה' הדרך לכו בה והמעשה אשר יעשון", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף אגרות קודש אלו לספר ה"תניא". בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמואב בסוף "קונטרס אחרון" – שם דן רבנו הזקן שוב בענין זה – שאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך, מצרפים אליהם אנשים מ"מנין" אחר), על מנת ללמוד אותו במשך השנה. ונהוג שאת הסיום והתחוקה מחדש לקראת השנה הבאה – עורכים ב"ט בכסלו או בכ"ד בטבת.

[הרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שכשם שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה מלאכה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם עשה את כל המלאכה² – כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד וסיום הש"ס נעשים על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל הש"ס].

באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל-פה, מוסיף עליו (התעלות) בנפשו של יהודי גם

9. אבות פ"ד מ"ב. 1. הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים – וואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה". וצ"ע. 2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. 3. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. 4. אחי השילוני.

— פירט והסביר, שלמה המלך עליו השלום¹⁷: "חגרה בעז
מְתַנְיָה כו'" - "אשת חיל", כנסת ישראל ונשמות ישראל,
חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו תורה¹⁸, אין
עוז אלא תורה¹⁹), שהתורה מחזקת מתניה של נשמה, כשם

שגיבור מחזק את עצמו

על ידי שחוגר עצמו

בחגורה. מה הוא, איפוא,

ענין ה"מתניים" ביחס

לנשמה, שהתורה חוגרת

ומחזקת אותם? —

"מְתַנְיָם", הם דְּבַר

הַמַּעֲמִיד כָּל הַגּוֹף עִם

הַרָאשׁ הַנֶּנְצֵב וְעוֹמֵד

עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים

וּמְבִיאִים אוֹתוֹ — את

הַגּוֹף וְהַרָאשׁ, לְמַחֲזוֹ

חֲפָצוֹ. וְכִמוֹ שֶׁהוּא

בְּנַשְׁמֵיּוֹת הַגּוֹף, —

שה"מתניים" מעמידים

ומייצבים את כל הגוף

ומביאים אותו למקום

שהוא רוצה להיות שם,

כִּךְ הוּא — גַּם, בְּכַחֲנֵית

רוחניות הנפש האלהית, — שעל ה"מתניים" של הנשמה,

עומד כל הגוף של הנשמה יחד עם הראש של הנשמה, ודבר

זה מביא את הנשמה לתכליתה הנכספת. מה הם, איפוא,

ה"מתניים" של הנשמה? הרי זה — הַאֲמוּנָה הָאֱמֵתִית בְּה'

אֲתָד — שהיא, אֲיִן־סוּף — בלי קץ, בְּרִדְף־הוּא, דְּאִיהוּ

מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין — שהוא ממלא כל העולמות בחיות פנימית

המצומצמת ומותאמת לכל נברא במיוחד, וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין,

— והוא סובב ומקיף כל העולמות ומחיה אותם בחיות שהיא

למעלה מעלה מהם, ואשר לכן אין חיות זו יכולה להתקבל

בהם בפנימיות, אלא היא מקיפה עליהם, וְלִית אֲתֵר פְּנֵי

מְנִיָּה, — אין מקום (ומדריגה) שיהיה פנוי ממנו, שלא יהיה

מצוי שם, לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ — אין סוף וקץ לבחינת

ההתעלות שלו והיותו נעלה מהעולם, ומהיותו "מופשט"

מהעולם, וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, — שאין סוף וקץ לכוח

של ירידת נשמתי לעולם זה — הוספתי באגרת "פותחין
בברכה" את הקטע "ועתה הפעם כו' נא ונא. אך בשבתות כו'
וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".

פּוֹתַחִין בְּבִרְכָה, לְכַרְךָ וּלְהוֹדוֹת לְה' כִּי טוֹבֵה. שְׂמוּעָה

טוֹבָה שְׂמוּעָה וְתַחֵי

נַפְשִׁי, — שמעתי שמועה

טובה שהחיייתה את

נפשי, "אין טוב אלא

תורה", — כשאומרים

"טוב" הכוונה היא

לתורה, כמאמר המשנה

במסכת אבות⁶, ועל איזה

טוב של תורה אנו

מדברים כאן? — "תורת

ה' תמימה" — שעל

תורת ה' כפי שהיא

"תמימה" הרי כתוב

שהיא "משיבת נפש",

היא מחיה ומרעננת את

הנפש, זו השלמת כל

הש"ס⁸ בל"ז⁹ — סיום כל

הש"ס כולו¹⁰, בְּרַב

עֲרוֹת וּמְנִיָּים מֵאֲנִי"ש,

— חסידים, הוֹדָאָה עַל הַעֵבֶר — תורה על שעשו זאת בעבר,

וּבִקְשָׁה עַל הָעֵתִיד, — ובקשה לעשות זאת גם בעתיד, כֹּה

יִתֵּן — ה', וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאֲמִיץ לָבֶם בְּגִבּוֹרִים¹¹, מְדֵי שֶׁנָּה

בְּשֶׁנָּה, בְּגִבּוֹרָה שֶׁל תוֹרָה. — כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו

של השי"ת היא הוספה יותר מאשר העיקר עצמו¹²), לחזק

ולייצב את לבותיהם בין החזקים (שגם ביחס לחזקים יהיה זה

חזק) בגבורה ובחזק שהתורה מעניקה. וְלַהוֹדִיעַ לְבָנֵי אֲדָם

גְּבוֹרָתָהּ שֶׁל תוֹרָה שְׂבַע־לֶפֶת¹³ וְכַחַה עוֹ, — גבורה של

תורה, הכוונה לתורה שבעל-פה דוקא, שכך הדבר בשורש

התורה (בספירות העליונות), שתורה שבכתב היא ב"חכמה",

וספירת החכמה היא הרי בקו הימין (חסד), ואילו תורה

שבעל-פה היא ב"בינה"¹⁴, וספירת הבינה ("אני בינה לי

גבורה"¹⁵) היא בקו השמאל (גבורה¹⁶). וכדי להודיע ענין

הגבורה שמעניקה תורה שבעל-פה לנשמתו של יהודי — פִּרְשׁ

אגרת הקדש

א פּוֹתַחִין בְּבִרְכָה לְכַרְךָ וּלְהוֹדוֹת לְה' כִּי

טוֹב. שְׂמוּעָה טוֹבָה שְׂמוּעָה

וְתַחֵי נַפְשִׁי. אֵין טוֹב אֲלָא תוֹרָה. תוֹרַת ה' תְּמִימָה.

זו השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים

מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה

יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים מדי שנה

בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה

של תורה שבע"פ וכחה עו. פי' שלמה המלך ע"ה

חגרה בעו מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד

כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם. והם

המוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו. וכמו שהוא

בגשמיות הגוף כך הוא בבחי' רוחניות הנפש

האלהית האמונה האמיתית כה' אחד א"ס ב"ה דאיהו

ממכ"ע וסוכ"ע ולית אתר פנוי מיניה למעלה עד אין

קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין בבחי' א"ס

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקשר ועל הבשו"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו). 6. פ"ו מ"ג.

7. תהלים יט, ח. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". 9. הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א: "הכוונה לשלול רובו ככולו (עיין ט"ז ואחרונים בשו"ע אר"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות

(ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמ"ש, הועתק בתיור"ט שם)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאו "תמימה" גם במובן זה".

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה בזה - שבנדו"ד ה"ז ת"ת דרבים, שע"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים)

ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". 12. ב"ר פס"א, ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דבה עסקינן - הש"ס". 14. הערת כ"ק

אדמו"ר שליט"א: "עפמ"ש כגה"ק סוסכ"ט". 15. משלי ג, ב. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ

— זר"ן רובו חסדים או גבורות". 17. משלי לא, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". 19. ספרי

האינו לב, ב. ובכ"מ.

ואם-כן הרי זו בחינה ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאילו מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוא רק – הארה מבחינת "שכינה", ונברא – והעולם הבא וגן העדן נבראו, כיו"ד אחת – באות אחת, יו"ד, משמו ותפרך – כמאמר חכמינו ז"ל²⁴

על הפסוק²⁵: כי"ה ה' צור עולמים, בו, אבל – ואילו, תשובה ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים ממש, למהותו ועצמותו כבובול, – למהותו ועצמותו של הקב"ה עצמו, שהוא בחינת אינסוף ממש, וכמו שכתוב²⁶: "הודו ממש למהותו ועצמותו וכמו"ש הודו על ארץ ושמיים ויורם קרן לעמו בו", –

ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קרן", מ"עצמות". קרן²⁷ הוא הרי עצם הדבר, "יורם קרן לעמו" היינו, שלבני ישראל ("עמו") ההמשכה היא עצמית מ"אינסוף", "אשר קרשנו במצותיו וציונו בו". – כלומר, שבמצוות העלה אותנו להתעלותו הוא, לקדושה זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", כנזכר לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק הראשון, וכשארם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם קרובו ודוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר – "כמים הפנים בו"²⁸, להוליד מתבונה זו – שהוא מבין גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שכליים – הנולדות באמצעות השכל, או מכעיים, – האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של יהודי, והשכל וההתבוננות מגלים אותן בלבד²⁹, להיות – אצלו, בחינת "צעק לפם אל ה",

ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם באופן שהעולם מסתיר על האלקות – הרי, שה"אין סופיות" שלו היא גם למעלה וגם למטה. וכן לד' ספרין – וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון, בבחינת אינסוף ממש, – כל האמור הוא ביחס

ל"מקום", כשש הקצוות של מקום: מעלה, מטה וארבע רוחות. וכן – וכך הדבר גם בבחינת שנה ונפש, כנודע – שכן. הבריאה מתחלקת ל"עולם", "שנה" ו"נפש" (כפי שכתוב בספר יצירה²⁰): עולם – מקום (מעלה, מטה וד' רוחות), שנה – זמן (עבר, הווה ועתיד) ונפש – חיות. הרי, כשם שהוא "אחד" ו"אינסוף" "בעולם" (במקום), כך הדבר גם ב"שנה" (בזמן) וב"נפש".

אגרת הקדש

ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת א"ס ב"ה בבחי' עולם שנה נפש. וברוב חסדו ונפלאותיו עמנו להיות עם קרובו ולדבקה בו ממש כנודע ממאמר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב שהוא רק זו והארה מבחי' הנק' שכינה השוכן בו ונברא כיו"ד א' משמו ית' בו אבל תשובה ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים ממש למהותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמו"ש הודו על ארץ ושמיים וירם קרן לעמו בו אקבו בו וכמים הפנים בו להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או טבעיים להיות בחי' צעק לבם אל ה' או בחי' רשפי

הנה אמונה זו נקראת בשם בחינת "מתנים"²¹, – המתנים של הנפש²², דבר המעמיד ומקיים את הראש, – של הנפש, הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת אינסוף ברוך הוא בבחינת עולם שנה נפש, – כפי שהוא אינסופי במקום, זמן וחיות של כל הנבראים. אמונה זו מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא האמונה באחדות הוי". וההתבוננות היא גם וקרב חסדו ונפלאותיו עמנו, להיות עם קרובו, – עם שהוא קרוב אליו, ולדבקה בו – יתברך, ממש, כנודע – וכפי שידוע, ממאמר – חכמינו ז"ל²³: יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים פעולם הוה מפל חיי עולם הבא, – זאת מדוע? משום, שהוא – העולם הבא, הוא רק זו והארה מבחינת הנקראת "שכינה" – והוא נקרא "שכינה" מפני שהוא השוכן בו, – בנבראים ומחיה אותם.

20. פ"ג מ"ג. ובכ"מ. 21. על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" ל' רבים למה שאמונה היא אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) "גם מים חיים וכו' וכו' – ל' רבים. (2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" ואולי י"ל דנק' ל' רבים מפני ש"נמשך" בשני ירכים, וכן ממש ואולי עוד יותר באמונה דהיא אחת אבל גם שמים אנכי ולא יהי' לך. ויל"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' שתיים זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ – לביאור הנ"ל וק"ל". 22. על השאלה, מדוע אין רבנו הזקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוח חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ק זו – אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' – בנוגע לתפלה וענייני. וגם פ"ה ה' ה' חגרה בעוון בא לבאר זה כו' (ולא כ"כ – לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזרועות – דו"ר – שזהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד ראש – התבוננות, אבל הגוף (מצות – כמוכן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמוכן ג"כ מההמשך בנוגע "עת וזמן – שעת תפלת כו' – שמשמיט "הגוף". עפ"ז יל"פ ג"כ הנמשל דענין דמוליכים ומביאים אותו למחוח חפצו שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב כו'". 23. אבות פ"ד מ"ז. 24. מנחות כט, ב. 25. ישעי' כו, ד. 26. תהלים קמה, יג. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הל' קרן וחומש". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנת ח"א פמ"ט". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנת ח"א פמ"ד".

רע בעיני הקב"ה, והוא – הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא בְּחִינַת "שְׂמַאל דְּחָה", – בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב של אהבה (הבאה מ"מינו תחבנני"³⁰) אלא בפחד ובושה, כְּמוֹ שְׂפָתַי בְּמַתְּן־תּוֹרָה³¹:

"וַיִּרְא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרַחֵק –

ההתגלות של מתן תורה פעלה בבני ישראל יראה וביטול המתבטאים בנסיגה לאחור, שירא לגשת אל הקודש, כו"³²,

וְהָן – האהבה והיראה, הן בְּחִינּוֹת הַזְּרוּעוֹת וְהַגּוֹף שֶׁבְּנַפְשׁוֹ: אהבה – חסד, היא "דרועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה – גבורה, היא "דרועא שמאלא" (זרוע שמאל)³².

– לבס צעק והתגעגע להקב"ה לדבקה בו. זוהי אהבה באופן של "צעקה", געגועים ודביקות. א – שההתבוננות תעורר בו בְּחִינַת – אהבה של רִשְׁפֵי אִשׁ וְשִׁלְהֶבֶת עֵזָה, בְּבְחִינַת "רְצוּא", – צמאון וכליון להקב"ה, וְאַחֲרֵי־כֵן – אחרי שהתעורר ב"רצוא",

שהוא רוצה להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, עליו להיות לאחר מכן בְּבְחִינַת "שׁוֹב", – לשוב אל מקומו, נשמה בגוף תוך ביטול אל

הקב"ה, לְחִיּוֹת – כך שיהיה, פָּחַד ה' בְּלִבּוֹ וּלְבוֹשׁ מְגָדְלָתוֹ בּוֹ, – שהיראה תהיה בבחינתה הנעלית, להתכייש בפני גדלותו של הקב"ה, בושה המונעת אותו מלעשות דבר שהוא

אגרת הקדש

אש ושלֶהֶבֶת עֵזָה בְּבַחֲוֵי רְצוּא וְאַחֲרֵי כֵן בְּבַחֲוֵי שׁוֹב לְחִיּוֹת פָּחַד ה' בְּלִבּוֹ וּלְבוֹשׁ מְגָדְלָתוֹ בּוֹ, וְהוּא בַחֲוֵי שְׂמַאל דְּחָה כְּמוֹ שְׂפָתַי בְּמַתְּן־תּוֹרָה וַיַּעֲמְדוּ מֵרַחֵק כו' וְהָן בַּחֲוֵי הַזְּרוּעוֹת וְהַגּוֹף שֶׁבְּנַפְשׁוֹ:

~ שבת קודש ד' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 204, אך מי הוא הנותן... עד עמ' 204, הנפש כו':

לטוטפות בין עיניך"³⁵, לא יודעים עדיין מה לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך"; רק בתורה שבעל-פה מתבאר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות, שהתורה שבעל-פה היא הגילוי של

הרצון העליון (כפי

שהדבר בפרוטרוט להלן ב"אגרת

הקודש" סימן כ"ט).

למרות שעל התורה בכלל

הרי אומרים³⁶ "אורייתא

מחכמה נפקת", שתורה

היא בחינת חכמה

שלמעלה, אס-כן כיצד אומרים כאן, שהוא רצון העליון

שלמעלה מ"חכמה"? – על כך אומר רבנו הזקן: דְּאִוְרֵי־תָא

מִחֻכְמָה הִיא דְּנִפְקָת, – יציאתה והתגלותה של התורה היא

מבחינת "חכמה" שלמעלה, אֲבָל מְקוֹרָהּ וְשִׁרְשָׁהּ – של

התורה, הוּא לְמַעְלָה מֵעֵלָה מִבְּחִינַת חֻכְמָה, וְהוּא הַנְּקִירָא

בְּשֵׁם "רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן" בְּרוּח־הוּא, – רצון הוא למעלה

מחכמה, והוא מקיף (סובב) ונותן כוח בחכמה, וְכִמּוֹ

שְׂפָתַי³⁷: – כלפי הפעולה שהתורה פועלת בנשמה: "בְּצִנְהָ

רְצוֹן תַּעֲמִרְנֵהוּ"³⁸, – פעולתה של התורה על הנשמה הלומדת

תורה היא עטרה ומחסה, כְּעֵטְרָה שְׂהִיא עַל הַמְּחִין

אֲךָ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ וְעוֹ לְבְּחִינַת "מְתַנְּיִים", – לאמונה הנקראת "מתניים" כנוצר לעיל בתחילת האגרת, לְהַעֲמִיד וּלְקַיֵּם הָרָאשׁ וְהַזְּרוּעוֹת – מי נותן את הכוח לאמונה זו להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש" שבנפש, ואת אהבת ה'

ויראת ה', ה"זרועות"

שבנפש? גם כשיש

לאמונה ה"מזון" שלה,

כמו שכתוב³³: "ורעה

אמונה", וממילא היא

בגילוי – מה נותן כוח

ועוז לאמונה זו להעמיד

וכו' את ה"ראש"

וה"זרועות" בבחינה שלמעלה מאמונה? הוּא – הרי זה, עֶסֶק

וְלִמּוּד הַלְבוּת בְּתוֹרָה שְׁבַע־לֶפֶה, – תורה היא הלחם

והמזון לאמונה של הנשמה, כפי שכתוב³⁴: "לכו לחמו

בלחמי", שהכוונה היא לתורה, ובמיוחד ללימוד תורה שבעל-

פה, שְׂהִיא – תורה שבעל-פה, היא בְּחִינַת גְּלוּי רְצוֹן

הָעֲלִיּוֹן, – הרצון העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא מתגלה בבחירות על כל פרטיו – זהו דוקא בתורה שבעל-פה.

שכן, מן התורה שבכתב לא יודעים בבחירות ובדיוק מהו הרצון העליון במצוה מסוימת. כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב רק "וקשרתם לאות על ירך והיו

30. שה"ש ח, ג. 31. יתרו כ, טו. 32. תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). 33. תהלים לו, ג. 34. משלי ט, ה. 35. ואתחנן ו, ח. 36. זח"ב קכא, א. ועוד. 37. תהלים ה, ג. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה בכ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובכנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם עיני דעטרה כאן".

שלמה המלך: **"מַעֲמָה בִּי מוֹב סַחְרָה כּוּ"**, – היא "טעמה" שה"מסחר" שלה טוב, ו**מִבְּאֵר בְּמַקּוֹם אַחֵר**: – שכן, כאן מתכוון רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מציין להלן, שהזמן לחיזוק וייצוב ה"מתניים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן

התפלה, לכן הוא מזכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש", השכל המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. **אֲךָ עַת וְזֶמֶן תְּחִיּוֹק וְאִמּוּיָן תְּדַרְוּעוֹת וְהָרֵאשׁ, –** האהבה והיראה, והשכל המתבונן, היא שעת תפלת השחר, שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. – אז מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא הרי מחזק את

ה"זרועות", אהבת ה' ויראת ה', ואת ה"ראש", השכל המתבונן, לכן השעה בה מאיר הרצון העליון, הוא הזמן לחיזוק ה"זרועות" וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות ה', ויוצר או מגלה בתוכו יראת ה' ואהבת ה'. ולואת, – ולכן, אומר רבנו הזקן, **"אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ מִמְּבַקְשֵׁי ה'**, ש-יבינו וישכילו יחדו, ולהיות – ושיהיה, **לְזַכְּרוֹן בֵּין עֵינֵיהֶם כֹּל מֵה שֶׁכָּתַבְתִּי אֵלֵיהֶם אֲשַׁתְּקֶךָ כְּכֹל, וּבְפֶרֶט –** מה שכתבתי, מענין פגנת התפלה מעמקא דלבא, – מעומק הלב, יום יום ידרשונו' – להיות קרוב אל הקב"ה ולדבקה בו, כְּכֹל לָבֵם וּבְכֹל נַפְשָׁם, וְנַפְשָׁם תִּשְׁתַּפֵּךְ בְּמִים נֹכַח פְּנֵי ה', – תפלה הרי נקראת שפרכת הנפש⁴⁶, ו**כִּמְאֹר רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנֵם לְכַרְבָּה בְּסַפְרֵי' –** על הפסוק⁴⁷ "ובכל נפשך", שהתפילה צריכה להיות **"עַד מִצְוֵי הַנֶּפֶשׁ כּוּ"**: – שהנפש מתפרצת ומתבטאת בהשתפכות של אהבת ה'. המלה "מיצוי" מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ – דרך הסדקים – החוצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו מהמשקה, הרי זה נוצר ממה שה'עצם' דוחק זאת החוצה מפאת גדישותו. כך גם מובן שבשעה שעצם הנפש משתפך באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

שְׁפָרְאשׁ, – לכן יש בכוחה להעניק חוזק ועוז ל"מתניים" המעמידים את המוחין שבראש – השכל המתבונן, וכן ה"זרועות", האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. שכן, בהן

אגרת הקדש

המוחין שבראש וכנודע ממ"ש ע"פ אשת חיל עמרת בעלה. וכל השונה הלכות בכל יום כו'. וזהו חגרה בעוז מתניה אין עוז אלא תורה שהיא נותנת כח ועוז לבחי' מתנים החגורים ומלוכשים בה לחזק ולאמץ זרועותיה הן דו"ר שכליים או טבעיים כל חד לפום שיעורא דיליה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש הוא השכל המתבונן כו' אמר טעמה כי טוב סחרה כו' ומבואר במ"א): אך עת וזמן החיזוק ואימוץ הזרועות והראש היא שעת תפלת השחר שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. ולואת אותה אבקש ממבקשי ה' יבינו וישכילו יחדיו ולהיות לזכרון בין עיניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד בכלל. ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא יום יום ידרשונו ה' ככל לבם ובכל נפשם ונפשם תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארו"ל בספרי עד מיצוי הנפש כו':

מתבטא בגילוי הרצון העליון, בחינת ה"כתר" שלמעלה מבחינת "חכמה", ו**כְּנֹדֵעַ –** וכמו שידוע, ממה שפָּרְשׁוּ עַל פְּסוּק³⁹: **"אֲשֶׁת חֵיל עֲמַרְתָּ בְּעֵלְהָ"**; – כפי שמסביר רבנו הזקן להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, ש"אשת חיל" היינו תורה שבעל-פה, "מלכות – פה, תורה שבעל-פה קרינן לה"⁴⁰, וההלכות המרובות שבתורה שבעל-פה שהן בלי מספר, כמו שכתוב⁴¹: "ועלמות אין מספר" שהם ההלכות⁴² – הן "עטרה" וכתר ל"בעלה", בחינת חכמה

ומוחין. ו**כֹּל הַשּׁוֹנֵה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם כּוּ"**⁴³. – מובטח לו שהוא בן עולם הבא", כי מה נותן את הכוח לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? – הרי זה דוקא ההלכות של תורה שבעל-פה, שמהן נוצר לבוש לנשמה, שתוכל לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט להלן בסימן כ"ט. וזהו – מה שכתוב: **"חֲגֵרָה בְּעֵז מְתִינָה"** – **"אֵין עֵז אֶלָּא תוֹרָה"**⁴⁴, – התורה נקראת "עוז", חוזק, שהיא – מפני שהיא, נותנת פח ועוז לבחינת מתנים – של הנשמה, החגורים ומְלַבְּשִׁים בָּהּ, – בתורה שבעל-פה, לחזק ולאמץ זרועותיה, – של הנשמה, ש-הן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שְׂכָלִיִּים – שהשכל מוליד אותן, או מְבַעְרִים, – יראה ואהבה שהן בטבע בנושמה, והשכל רק מגלה אותן, כָּל חַד לְפִיּוֹם שְׁעוֹרָא דִּילָהּ – כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא, אם הוא שייך ליראה ואהבה "שכליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. לכן אומר הפסוק "חגרה בעוז מתני", כמו שהגיבור על ידי שהוא חוגר את מתניו – הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה על ידי ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון שבגילוי בהלכות של תורה שבעל-פה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש, הוא השכל המתבונן כו', – כמוסבר לעיל, אָמַר – על כך

39. משלי יב, ד. 40. הקדמת התקו"ז. 41. שה"ש ו, ה. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כראיתא בשהש"ר (שם)". 43. סוף נדה, וש"נ. 44. ספרי האזינו שם. ובכ"מ. 45. באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח – שבסוף הקו"א. 46. שמואל א' א, טו. 47. ואתחנן ו, ה.

לוח היום יום...

ה'תש"ג	כז תמוז	יום ששי	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: מטות-מסעי, ששי עם פירש"י. תהלים: קכ"לד. תניא: ואף מי . . . כנגד כולן.</p>			
<p>אחד מהעלוויים המפרסמים, בעל פשרון גדול ועמקן נפלא, בא לליאזנא ושקד בלמוד החסידות, ובגדל פשרונותיו רכש לו במשך זמן קצר ידיעה גדולה ורחבה בתורת החסידות. ביחידות הראשונה שנכנס לרבנו הזקן שאל: רבי, מה חסר לי? ויענהו רבנו הזקן: אין חסר לך מאומה, כי ירא אלקים אתה ולמדו, רק צריך אתה להוציא את החמץ שהוא הישות וגסות הרוח, ולהכניס מצה שהוא בטול. וכלי שנשתמש בו בישות, שנדמה לו שהוא אור, כגון שפודין, שדוחקין רגלי השכינה, דאין אני והוא יכולין לדור, צריך לבון. והלבון הוא עד שיהיו הניצוצות דהברורים נתזין ונכללין בהאור האמתי.</p>			

ה'תש"ג	כח תמוז	שבת	יום שני
<p>מברכים ראש חדש מנחם אב. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התועדות. הפטורה: שמעו - אלקיך יהודה. אם תשוב - ובו יתהללו. שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שביעי עם פירש"י. תהלים: קלה-קלט. תניא: פרק ח. והנה . . . למלכא וכו'.</p>			
<p>לכל אחד מהרביים [=האדמו"רים] היו מאמרים קבועים ביחוד בשביל זה (לטהר אור העולם), אשר פעם בשנים או בשלוש שנים היו חוזרים עליהם ברבים. אחד ממאמרי רבנו הזקן - "החלצו" שב"לקוטי תורה" בלי ההגהות. אחד ממאמרי אדמו"ר האמצעי - "יפה שעה אחת", ותכנו עשרה פרקים הראשונים דדבור-המתחיל "הנה כל אחד ואחד אומר אלקי נשמה" [ש]בספר "דרך החיים". אחד ממאמרי ה"צמח צדק" - "מה טבו" שב"לקוטי תורה". אחד ממאמרי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] - "מי כמוכה באלים". אחד ממאמרי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] - "וידעת היום", מאסקווא רנ"ז.</p>			

ה'תש"ג	כט תמוז	יום ראשון	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קמ"קנ. תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.</p>			
<p>מצאו פתקא כתב-יד-קדש ה"צמח צדק", ותכנה, שהחליט ללמד בכל יום שש שעות בלילה בעמידה נגלה, ותודה לה' שקיים ועבר על ש"ס בבלי וירושלמי וארבעה חלקי שלחן-ערוך בעיון.</p>			

יום רביעי

יום שני

א מנחם אב, ראש חדש

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: פרק י' והנה . . . . דומרה כנודע.

מעלת המשיח, שיהיה ענו. דהגם שיהיה בתכלית הגדלות, וילמד תורה עם האבות ומשה רבנו עליו השלום, בכל זה יהיה בתכלית הענוה והבטול ללמד גם עם אנשים פשוטים.

יום חמישי

יום שלישי

ב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.

הוראה לרבים: מתחילין להניח תפלין שני חדשים קדם הבר מצוה. בתחלה בלא ברכה, וכעבור איזה שבועות בברכה.

יום שישי

יום רביעי

ג מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב.
תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

משיחת אאמו"ר: יעמאלט ווען משיח וועט קומען בב"א וועט מען ערשט ביינקען נאך די גלות טעג. יעמאלט וועט ערשט פארדריסען פאר וואס מ'האט ניט געטאן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען ווייטאג פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב"א.

תרגום

משיחת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: אז, כאשר משיח יבא במהרה בימינו, אמן, יתגעגעו לימי הגלות; אז יצטערו, מדוע לא עסקו ב'עבודה'. אז יחושו את הצער הגדול של העדר ה'עבודה'. פעת בימי הגלות, הם ימי העבודה להכין עצמו לביאת המשיח במהרה בימינו, אמן.

שבת קודש

יום חמישי

ד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג"ח.
תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער הארעוואניע קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר וויפיל השי"ת האט אפגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאל פארדינען. מען בעדארף טאן וויפיל עס איז נויטיג, אבער מען מוז געדיינקען, אז די גאנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי"ת, און די ברכה פארדינט מען ווען מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

תרגום

בִּיגִיעָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, אִי אֶפְשֵׁר לְהַרְוִיחַ אֶפְלוּ אֲגוּרָה אַחַת יוֹתֵר, מֵאֶשֶׁר
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קָבַע, שְׁאֵדָם פְּלוֹנֵי יְרוּיִחַ. צְרִיךְ לַעֲשׂוֹת כַּמָּה שְׁנַחוּץ, אֲךָ
חֲבִיבִים לְזֹכֵר, שְׁכָל הָעֵבוּדָה אֵינָה אֲלָא טְפֵל, הַעֶקֶר הוּא בְּרַכַּת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְאֵת
הַבְּרָכָה מְרוֹיחִים כַּאֲשֶׁר הִנְנוּ יְהוּדִים יְרְאִי שְׁמַיִם: [מְקַפְּדִים עַל] תְּפִלָּה בְּצַבּוּר,
שְׁמִירַת שֵׁבֶת בְּהַדּוּר, כְּשֵׁרוֹת בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה, חֲנוּךְ הַבְּנִיִּים אֲצֵל מְלַמְּדִים [שֶׁהֵם]
יְהוּדִים יְרְאִי שְׁמַיִם.

המשך ביאור למס' גיטין ליום חמישי עמ' א

46 שמקפיד הוא שיגרשוה דווקא במקום פלוני כמו שאמר ולא
47 במקום אחר. ואילו איהי - האשה דכעל פרהה מתגרשת, ואינה
48 יודעת כלל אם יתרצה בעלה לתת לה הגט כרצונה במקום פלוני,
49 סברא היא שאף כשציותה לו שיקבל גיטה במקום פלוני אינה
50 מקפדת על כך, אלא מרצה מקום היא לו ששם ימצאנו.

משנה

51 אשת כהן ושאוכלת בתרומה מחמת בעלה, שאמרה לשלוחה
52 הבא לי גיטי מיד בעלי ואתגרש כשיגיע הגט ליד, הרי זו אוכלת
53 בתרומה, עד שגיע גט לידה, שהרי כל זמן שלא הגיע הגט לידה,
54 הרי היא אשת כהן. אך אם אמרה לשלוחה התקבל לי גיטי,
55 ואתגרש מיד כשתקבל את הגט עברי, אסורה לאכול בתרומה
56 מיד, שיש לחוש שמא מיד מצא את בעלה וקיבל את הגט מידו,
57 והרי היא מגורשת מיד, ואסורה בתרומה.

58 המשנה מביאה מחלוקת תנא קמא ורבי אליעזר, התלויה גם היא
59 בטעמי מחלוקתם במשנה הקודמת: אם אמרה האשה לשלוחה
60 התקבל לי גיטי במקום פלוני, הרי היא אוכלת בתרומה עד שגיע
61 גט לאותו מקום, שכל זמן שאין לחוש שכבר הגיע הגט לשם
62 מותרת לאכול בתרומה, שהרי לא חל הגט, כיון שאמרה לשלוחה
63 שלא היא שליח שלה לקבלה אלא שם. רבי אליעזר אומר עליה
64 לאכול בתרומה מיד, שהרי לדעת רבי אליעזר (במשנה הקודמת)
65 אין כוונת האשה להקפיד על השליח שיקבל את הגט דווקא
66 במקום פלוני, אלא מראה היא לו מקום שבו ימצאנו בנקל, ואם כן
67 עדיין יש לחוש שמא מצאו מיד חוץ לעיר, וקיבל את הגט מידו
68 ונתגרשה.

גמרא

70 הגמרא מקשה על דעת תנא קמא בסיפא, שמשמע מדבריו
71 שמשגיגה הגט לאותו מקום, הרי היא מגורשת אף אם השליח
72 קיבלו במקום אחר:
73 מקשה הגמרא, וגיטא מיהא הוי - וכי אכן משיגיגה הגט לאותו
74 מקום שאמרה האשה יהיה זה גט ומגורשת, והאמרת רישא - והרי
75 במשנה הקודמת אמרת בדעת תנא קמא שכשאמרה האשה
76 לשליח לקבל את הגט במקום מסוים, והלך וקיבלו במקום אחר לא
77 הוי גיטא - אין זה גט, ואף אם גיע אחר כך לאותו מקום לא יחול,
78 כיון שבמקפדת שיקבלנו דווקא במקום שאמרה, ומדוע במשנתינו
79 משיגיגה הגט לאותו מקום אסורה לאכול בתרומה.
80 מתרצת הגמרא, לא צריכא - אכן דין משנתינו אינו אלא באופן
81 דאמרה ליה - שאמרה האשה לשלוחה, התקבל לי גיטא - קבל לי
82 את גיטי במקום מסוים ו-שם מקום, וזימנין דמשפחת ליה כבבלי -
83 ופעמים שתמצא את בעלי בבבלי. והכי קאמרה ליה - וכך יש
84 לפרש את דבריה, משקל - בכדי לקחת ממנו את הגט, כל היתא
85 דמשפחת ליה שקליה מיניה - בכל מקום שתמצאנו יכול אתה
86 ליטול ממנו את הגט, ואין אני מקפידה כלל על המקום שבו
87 תטלנו,

1 עברי, ואתגרש בקבלתך את גיטי, אינו גט עד שגיע גט לידה,
2 ואינה מגורשת בקבלת השליח את הגט. לפיכך אם רצה הפעל
3 לחזור בו מלגרשה קודם שהגיע הגט לידה, יחזור. וטעם הדבר,
4 כיון שאין קצן עושה שליח, ואם כן אדם שמינתה אותו לשליח
5 לקבלה אינו שלוחה, ואינו אלא שליח להולכה של הבעל להוליך
6 לה את גיטה. ואם אמר לו אביה לשליח, צא והתקבל לבתי גיטה,
7 כיון שהגיע הגט ליד השליח, אם רצה הבעל לחזור, לא יחזור,
8 שהרי האב יש לו יד לקבל את גיטה של בתו הקטנה, ובידו למנות
9 שליח שיקבל את הגט במקומו.

10 המשנה מבארת מתי הבעל מקפיד שהשליח ילך דווקא למקום
11 שאמר לו: האומר לשלוחו, תן גט זה לאשתי במקום פלוני, ונתנו
12 לה את הגט במקום אחר, פסול ואינה מגורשת. שודאי מקפיד
13 הבעל שיתן לה הגט דווקא במקום פלוני כמו שאמר, כי אין רצונו
14 שיגרשוה במקום אחר וידברו עליו שם בגנותו, ונמצא שבאותו
15 מקום שנתן לה את הגט אינו שלוחו של הבעל. אמנם אם אמר
16 הבעל לשלוחו, תן גט זה לאשתי, והרי היא במקום פלוני, ונתנו לה
17 את הגט במקום אחר, בשר, שכיון שלא ציוה עליו לתת במקום
18 פלוני אלא אמר לו מקום אשר היא שם, נראה שאינו מקפיד על
19 כך, אלא הרי הוא כאומר לו שם תמצאנה.

20 המשנה מבארת, מתי האשה מקפדת שהשליח ילך דווקא למקום
21 שאמרה לו: האשה שאמרה לשלוחה, התקבל לי גיטי במקום פלוני,
22 וקיבלו לה במקום אחר, פסול ואינה מגורשת. שהיא
23 מתגרשת במקום שמקבל השליח את גיטה, וציותה עליו שיקבל
24 במקום פלוני, ודאי מקפדת היא שלא להתגרש במקום אחר
25 וידברו שם בגנותה. ורבי אליעזר מכשיר את הגט אף אם קיבל לה
26 את גיטה במקום אחר, שלגבי האשה אין סברא לומר שהיא
27 מקפדת בכך. ובגמרא יבואר הטעם.

28 אמנם אם אמרה לשלוחה, הבא לי גיטי במקום פלוני ואתגרש
29 כשיגיע הגט ליד, והביאו לה במקום אחר, ששם מצא את בעלה,
30 בשר, אף לדעת תנא קמא, שבאופן שאינה מתגרשת אלא
31 כשמיגיגה הגט לידה, ודאי אינה מקפדת על מקום קבלת השליח
32 את הגט.

גמרא

33 שנינו בסיפא של המשנה, אמרה היא לשלוחה התקבל לי גיטי
34 במקום פלוני וקיבלו לה במקום אחר, לדעת תנא קמא הגט פסול,
35 ולדעת רבי אלעזר הגט כשר: שואלת הגמרא, ורבי אליעזר, מאי
36 שנא רישא דלי פליג, ומאי שנא סיפא דפליג - לדעת רבי אלעזר
37 שמכשיר בסיפא את הגט, מה שונה הרישא של המשנה כשאמר
38 הבעל לשלוחו תן גט לאשתי במקום פלוני, שאינו חולק על תנא
39 קמא, אלא מודה לו שאנו אומרים שכונתו להקפיד שיתן לה
40 דווקא במקום פלוני ואינה מגורשת, ומה שונה הסיפא כשאמרה
41 האשה לשלוחה התקבל לי גיטי במקום פלוני, שרבי אלעזר חולק
42 על תנא קמא וסובר שאינה מקפדת על כך, ומגורשת.
43 משיבה הגמרא, איהו - הבעל דמדעתיה מרש - שמדעתו הוא
44 מגרש, ותלוי הדבר בו אם לגרשה אם לא, קפיד - סברא היא

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ז תמוז ~

מתי אין דין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא'?

החלים גם על האשה, ואילו 'עשה' זה חל רק עליו ולא עליה, ואין האיסורים שלח נידחים מפני ה'עשה' שלו. מה שאין כן כאן, האשה טוענת שלא זינתה ולא חל עליה שום איסור שימנע ממנה להיות אשתו, ורק את עצמו הוא רוצה לאסור, ועל כך בא ה'עשה' 'ולו תהיה לאשה' ודוחה את האיסור.

והגרי"פ פערלא (בביאורו לסהמ"צ לרס"ג, ל"ת רעו רעו) ביאר: דין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא' הוא כאשר האדם סבור בדעתו שהדבר אסור, אבל אם התברר שהוא משקר ומתחילה היתה כל כוונתו להוציא שם רע על אשתו ויודע שהאמת היא שלא כדבריו – אין בו דין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא'. והביא גם את דברי ה'חוקוני' (דברים כב, יט), שכתב "לא יוכל לשלחה, אע"פ שאר בני אדם נאמנים על נשותיהן אם מצאו בהן ערות דבר – זה אינו נאמן אלא בעדים, הואיל והוחזק שקרן".

הלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה ד: ומצות עשה של תורה, שתשכ אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם, שנאמר: "ולו תהיה לאשה" ... ואם נרשעה – עבר על 'לא תעשה' ... וכופין אותו ומחזיר.

הקשו אחרונים (ספר יהושע סי' רפט. בית יעקב כתובות ט, ב, ועוד): איך אמרה תורה 'ולו תהיה לאשה' וצריכה לישוב תחתיו, הרי הוא מאמין לעדים שהעידו שזינתה תחתיו (להלן ה"ו) ואף שהעדים הוזמו, הרי הודאתו על עצמו שווה יותר ממאה עדים, ואם-כן הרי היא אסורה עליו מדין 'שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא'?

ותירץ ה'בית יעקב':

ה'עשה' 'ולו תהיה לאשה' דוחה את האיסור שהביא על עצמו. ומה שאמרו שאין ה'עשה' דוחה את האיסורים עליו מחייבי לאוין או מחייבי עשה (להלן ה"ו) הרי זה באיסורים

~ יום שני כ"ח תמוז ~

קיני וסתירה בקטנה

אינה שותה כי מהפסוק "אשר תשטה אשה" למדים שגם הקיני וסתירה צריכים להיות בגדלותה.

וה'שב שמעתתא' (ש"א פט"ז) הקשה:

מדוע נאסרת הקטנה על בעלה כנסתרה אחרי שקינא לה, הרי בקטנה לא שייך קינוי, כי דיני סוטה נאמרו רק בזו שיש בה דעת להישאל ("לדרוש ממנה מה שאירע") וקטנים אין בהם דעת להישאל (ראה הל' אבה"ט פט"ז ה"ב)?

ותירץ:

אמנם קטנה נחשבת כ'אין בה דעת להישאל', אך כיון שהאדם שעליו נעשה הקינוי ("שלא תיסתר עם איש פלוגי") הוא גדול ויש בו דעת להישאל, חלים עליה כל דיני סוטה (חוק משתיית המים שנתמנעת מ"אשר תשטה אשה"). אלא שלפי זה נצטרך לפרש שהלכה זו שהקטנה נאסרת על בעלה, נאמרה רק אם קינא לה שלא תיסתר עם גדול, אך אם קינא שלא תיסתר עם קטן אינה נאסרת על בעלה, כיון שגם לה וגם למי שעליו קינא לה אין להם דעת להישאל.

הלכות סוטה פרק ב, הלכות ב - ג: ואלו הן הנשים שאין ראויין לשתות... אלא יוצאות בלא כתובה, משניבואו עדי סתירה אחר עדי קנוי, ויאסרו על בעליהן לעולם... וקטנה אשת הגדול... שנאמר: "אשר תשטה אשה... פרוץ לקטנה".

הקשה ה'מנחת חנוך' (מצוה ססה):

מדוע נלמדת הלכה זו שאין הקטנה ראויה לשתות מהמיעוט 'אשה' – פרט לקטנה, הרי בלא-הכי אינה ראויה לשתות, כיון שהכהן משביע את האשה (להלן פ"ג ה"ז), וקטנה אינה בת שבועה (הל' נדרים פ"א ג"ג)? ואפילו קטנה בת אחת-עשרה שנה ויום אחד (מפלא הסמוך לאיש), שיכולה להישבע אם יודעת לשם מי היא נשבעת (שם ה"א), הרי זה רק לענין קבלה להבא, אבל אם נשבעת על העבר אין שבועתה שבועה?

וביאר:

מדובר באופן שהיתה קטנה בשעת קינוי וסתירה, אך בשעת ההשקאה היא כבר גדולה ויכולה להישבע ומכל מקום

~ יום שלישי כ"ט תמוז ~

נישואין עם בת אחיו

שטעם המצוה הוא משום שבין קרובים שוררת אהבה טבעית ואם יישא את קרובתו הנישואין יעלו יפה, ומאחר ואסור לשאת את בתו או אחותו, מצוה לשאת בת אחיו או בת אחותו שהיא הקרובה ביותר המותרת לו. והפוסקים דנו האם ראוי לנהוג כן, שהרי רבי יהודה החסיד הזהיר בצוואתו שלא לשאת את אחיניתו. ויש שביארו את דבריו, כי אע"פ שבגמרא נאמר שיש בכך מצוה, מנגד קיים חשש סכנה או נזק בנישואים אלו (וכידוע גם בימינו אודות פגמים תורשתיים העלולים להיות בנישואין בין בני משפחה), אלא שכאשר הדבר נעשה לשם מצוה, המצוה מגינה ו'שומר מצווה לא ידע דבר רע', אולם עם ירידת הדורות גבר החשש שאין מכוונים לשם מצוה וחוזרת ומתעוררת הסכנה, ולכן ציווה להימנע מכך (ראה שו"ת שם אריה יו"ד סי' כו, אבן הראשה סי' לא). ולמעשה יש שחששו לדבריו ויש שכתבו שאין לחשוש (ראה 'צוואות רבינו יהודה החסיד בעניני שידוכין ונישואין' עמ' נג).

הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה יד: ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו, שנאמר: "ומבשרך לא תתעלם".

בגמרא (סנהדרין עו, ב) נאמר: "האזהב את שכניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחותו, והמלוה סלע לעני בשעת דחקו – עליו הכתוב אומר 'או תקרא וה' יענה'". ולכאורה הטעם המשותף לכולם הוא משום גמילות חסד. ולפי זה ביאר הרמ"ה (שם) מה שאמרו הנושא בת אחותו דווקא ולא בת אחיו, כי האשה נזקקת לעזרה יותר מהאיש. ולכן גמילות חסד של נישואי בת אחותו, עדיפה מבת אחיו. אך הרמב"ם כותב: "מצות חכמים שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו" ומשמע שאין הבדל ביניהם. וכתב ה'מגיד משנה' כי מקורו של הרמב"ם הוא בדברי המדרש (ב"ר פ"ח): "נשא אשה מקרובותיו – עליו הכתוב אומר 'עצם מעצמי ובשר מבשרי'", ולא חילק בין בת אחותו לבת אחיו. ומבאר ה'מגיד משנה', כי לדעת הרמב"ם יש לפרש

~ יום רביעי א' מנחם-אב ~

'דם טוהר' – רק כאשר יש 'דמים טמאים'

הרמב"ם בלשונו "כל דם שתראה היולדת... הוא הנקרא דם טוהר", וכל הנשים בכלל, גם גיורת שילדה לפני שהתגיירה, וראף שאין לה דמים טמאים יש לה דמים טהורים".
ודבריו צריכים עיון: הרי מפורש בגמרא (בכורות מו, ב) שגיורת שילדה בהיותה נכרית, ואפילו רק יצא ראש וולדה ואחר כך התגיירה – כיון שילדה בהיותה נכרית ואין לה ימי טומאה, גם ימי טוהרה אין לה. ואם כן נכונה הגירסה בירושלמי "ילדה ואחר כך נתגיירה, אין לה דם טוהר" (מנחת חינוך מצוה קסז. ערוך לנר נדה לו, א).
והוסיף הערוך לנר:
דין זה – נכרית שילדה בתוך ימי טומאת לידה והתגיירה, אין לה ימי טוהרה – לא הביאו הרמב"ם ולא צריך להשמיעו שהרי כל תורת היולדת נאמרה לבני ישראל ("דבר אל בני ישראל אשה כי תוריע") וזו שילדה בהיותה נכרית לא נאמרו בה כל דיני היולדת, הן לענין טומאה והן לענין טוהרה.

הלכות איסורי ביאה פרק ד, הלכה ה: כל דם שתראה היולדת בתוך שלשה ושלשים של זכר, וששה וששים של נקבה – הוא הנקרא 'דם טוהר'; ואינו מונע את האשה מבעלה.

בירושלמי (נדה פ"א ה"ה, הובא במשנה למלך) נאמר:

נכרית שילדה ואחר כך התגיירה בתוך ימי טומאת לידה (שבעה לזכר ושבעים לנקבה) "אין לה דם טוהר", היינו, הדם שתראה בתוך ימי הטוהר (שלושים ושלושה ימים לזכר וששים וששה ימים לנקבה) אינו 'דם טוהר'. ואף שימי הטוהר מתחילים כאשר היא כבר ישראלית, מכל מקום, מאחר שאין לה דמים טמאים (כי הלידה היתה בעורה נכרית, שאין בה טומאת לידה), אין לה דמים טהורים.

ותמוה: מדוע לא הביא הרמב"ם דין זה, שגיורת שהתגיירה בתוך ימי טומאת לידתה – אין לה 'דם טוהר'? וכתב ה'משנה למלך': גירסה זו בירושלמי אינה מתיישבת בלשון ובהבנת הדברים. ונראה שהגירסה הנכונה היא: "ילדה ואחר כך נתגיירה, יש לה דם טוהר". ומובן מה שנקט

~ יום חמישי ב' מנחם-אב ~

ווסתות, שור המועד ו'מוריד הגשם'

הוסת נקבע רק מכאן ולהבא (קובץ הערות, הוספות אות ב).
ויש שכתבו כי הדבר שנוי במחלוקת הראשונים:
המסופק בימות הגשמים אם אמר 'משיב הרוח', לאחר
שעברו שלושים יום בהן התפלל תשעים תפילות, מן הסתם
התרגל לומר 'משיב הרוח' ואין צריך לחזור. ואם אמר 'משיב
הרוח' תשעים פעם ברצף, נחלקו הראשונים בדבר: יש
המדמים זאת לשור המועד, ש"ריחק נגחותיו חייב – קירב
נגחותיו לא כל-שכן?"; וכן אמירת תשעים פעם רצופות
מועילה יותר מאמירתן בעת התפילות. אך יש סוברים כי אין
דמיון בין הדברים (ראה טור אור"ח סי' קיד).
וסברת המחלוקת: לדעה הראשונה, חזקת שור המועד
מבוססת על הרגל, ואם-כן יש ללמוד מכאן לאמירת 'משיב
הרוח' שתלויה בהרגל הלשון, אך לדעה השניה חזקת שור
המועד מבוססת על הסתברות כי זהו טבעו, וזה כמובן לא
שייך באמירת 'מוריד הגשם' (חידושי הגר"ש ב"ק סי' לג).

הלכות איסורי ביאה פרק ח, הלכה ד: שְׁאִין הָאִשָּׁה
קֹבַעַת וְסָתִי עַד שֶׁתִּקְבְּעֶנּוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.
המושג חזקת שלוש פעמים, נאמר בדינים שונים: הרואה
דם שלוש פעמים במועד מסוים חוששת שתראה שוב במועד
זה. שור שנגח שלוש פעמים יש לחשוש שינגח שוב ולשומרו
כראוי. וכן בדינים נוספים.
ויסוד הדבר: מאחר ו'המקרה לא יתמיד', מסתבר לומר
שיש סיבה אחת שגרמה לכל המקרים, ולכן יש לחוש שכך
ייהיה גם להבא.
אך יש לבאר גם באופן אחר: הרגל נעשה טבע, ולכן עצם
ראיית הדם שלש פעמים במועד מסוים, יצרה הרגל בגוף
האשה לראות במועד זה, וכן השור הורגל לנגוח.
ו'נפקא מינה': לפי הביאור הראשון, מתגלה למפרע כי זה
טבעה של האשה מעולם, ומעתה יש להתייחס אף לראיות
הקודמות כדין אשה שיש לה וסת, אך לפי הביאור השני

~ יום שישי ג' מנחם-אב ~

מלאכות האשה לבעלה בימי נידתה

ולפי זה יתכן שאם הבעל רוצה שאשתו תחמיר ולא תמזוג
לו את הכוס אף בשינוי, הדבר אסור מן הדין, כי ההיתר הוא
לחבבה על בעלה, ואם המניעה לכך היא מרצונו אין טעם
להתיר.
ולכן בהלכות אישות הביא הרמב"ם את היתר מזיגת הכוס
בשינוי, כי שם מדובר בחיובי האשה כלפי בעלה, ועל זה
כתב שכשם שבימי טהרתה חייבת בעשיית מלאכות אלו
לבעלה, כך חייבת לעשותן, אם כי בשינוי, בימי טומאתה.
אך כאן מדובר באיסורי נדה ולכן לא פירט כאן את ההיתר
של שינוי, להורות שמן הדין יש מקום להחמיר גם בזה,
וההיתר נובע רק מצד הלכות אישות – חיובי האשה כלפי
בעלה, ולכן כאשר אין שייך טעם ההיתר, המזיגה אסורה
אפילו בשינוי.
מאידך, את ההיתר של הצעת המיטה שלא בפניו הביא
גם כאן, כי אינו רק מצד חיובי האשה לבעלה אלא מעיקר
הדין.

הלכות איסורי ביאה פרק יא, הלכה יט: כָּל מְלָאכּוֹת
שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה לְבַעְלָהּ, נְדָה עוֹשֶׂה לְבַעְלָהּ – חוּץ מִתְּרַחֲצַת פְּנֵי
יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמְזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצְעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו.
דין זה מביא הרמב"ם גם בהלכות אישות (פכ"א ה"ח)
ומוסיף: "מצעת מיטתו שלא בפניו, ומוזגת את הכוס ואינה
נותנת אותו בידו כדרכה תמיד, אלא מנחת אותו על הארץ...
והוא נוטלו".
ויש לעיין: מדוע כאן לא ציין הרמב"ם את היתר מזיגת
הכוס בשינוי, ומאידך, את היתר הצעת המיטה שלא בפניו
רמז בהדגשה שהאיסור הוא בפניו?
ויש לומר:
ההיתר בהצעת המיטה שלא בפניו הוא משום שבכך לא
יבואו לידי קירוב ואין מקום לחשש, אך היתר מזיגת הכוס
בשינוי אינו מטעם זה, כי גם על ידי שינוי מועט יש מקום
לחשש, אלא שמניעה מוחלטת של שימוש האשה לבעלה
עלולה לגרום למיעוט החיבה ביניהם, ולכן חתרו חז"ל
למצוא היתר לדבר.

(פתוח וזטא י"ד קצת, י)

~ שבת קודש ד' מנחם-אב ~

'הלכה למשה מסיני'

ליהוי פרוונקא" (כמסופר בגמ' שם).

ולמה גם לאחר שמעשה זמרי נכתב בתורה, עדיין נשארה הלכה זו בסוג של 'הלכה למשה מסיני', אף שנקשר' בכתוב?

כי יש לפרש שהיתה בזה התחלה של עבודה-זרה, כמו שכתוב (במדבר כה, יח): "ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אחותם המוכה ביום המגפה על דבר פנוד". ולפי זה, פנחס הרג את זמרי (לא בגלל היותו 'בועל ארמית', אלא) בגלל שגרם להתחיל לעבוד עבודה-זרה, וכמו הדין שבמקרים מסוימים בית דין מענישים, ואף הורגים, גם כאלו שלא חייבים בעונש מצד עצמם כדי "לעשות סייג לתורה, וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר, יש להן לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם" (הל' סנהדרין פכ"ד ה"ד).

ואם כן הדין של "בועל ארמית – קנאין פוגעין בו" הוא אכן 'הלכה למשה מסיני' ש"אין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו".

(לקוטי שיחות זו, עמ' 150 רג"ו 3)

הלכות איסורי ביאה פרק יב, הלכה ד: וְדָבַר יְהוָה הַלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא, וְרֵאִיָּה לְדָבָר זֶה – מַעֲשֵׂה פִּינְחָס בְּזִמְרִי. הרמב"ם (בהקדמתו לפירוש המשניות) מגדיר 'הלכה למשה מסיני' כ"דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו... עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני". ואם כן לא מובן הכיצד דין "הבועל ארמית – קנאין פוגעין בו" הוא 'הלכה למשה מסיני', כאשר "ראיה לדבר זה מעשה פנחס בזמרי" שמפורש בפרשה שלימה בתורה?

ויש-לומר:

מסופר בגמרא (סנהדרין פב, א) שפנחס אמר למשה רבינו: "לא כך למדתני בדרתן מחר טיני הבועל ארמית קנאין פוגעין בו?", ומכאן שההלכה ש"קנאין פוגעין בו" נאמרה למשה מסיני והיתה קיימת ארבעים שנה לפני מעשה זמרי. ונמה שמשו רבינו לא אמר לפנחס הלכה זו בתשובה לשאלתו – הרי זה משום שהלכה זו "אין מורין לו [לקנאין ואע"פ שהוא בשעת מעשה" (להלן ה"ה) ולכן לא ענה משה לפנחס שאכן כך לימדו אלא אמר לו "קריינא לאיגרא איהו

המשך ביאור למס' גיטין ליום שישי עמ' א

15 הגט, או לא – או שמא דרך בני אדם להקפיד על כך, ואינם ממנים
16 בן בפני אביו, וממילא אף שאמר 'בי תרי מיניכו' דהיינו שנים
17 מכם, וודאי לא היתה כוונתו אלא למלמד תינוקות ולזה שישב
18 אצלם, וכיון שמת המלמד תינוקות בטלה השליחות. רב נְחֻמָּן
19 אָמַר, לֹא מִשּׁוּם אִינְשֵׁי בְרָא שְׁלִיחָא בְּמָקוֹם אָבָא – אין דרך בני אדם
20 למנות את הבן שליח בפני האב, וכיון שמת האב, בטלה השליחות.
21 וְרַב פְּפִי אָמַר, מִשּׁוּם אִינְשֵׁי בְרָא שְׁלִיחָא בְּמָקוֹם אָבָא, וממילא יוכלו
22 כעת הבן של המלמד תינוקות והשני לכתוב לה הגט. אָמַר רַבָּא
23 הַלְבָתָא – ההלכה היא, מִשּׁוּם אִינְשֵׁי בְרָא שְׁלִיחָא בְּמָקוֹם אָבָא, ועל
24 כן יכולים הבן והאדם שישב אצלם לכתוב את הגט.

משנה

25 אָמַר הַבֵּעַל לְשָׁנִים, תְּנֵנו גַּם לְאַשְׁתִּי, אף על פי שלא אמר בדבריו
26 גַּם שִׁיכַתְבוּ אֶת הַגֵּט, גם שיכתבו את הגט,
27

1 נְמִי בְּבִרְיָא שְׁאָמַר כְּתוּב גַּם לְאַשְׁתִּי, וְעֵלָה לְרֵאשׁ תְּנֵנו וְנִפְל וּמַת,
2 וְאָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שְׁדִין הַגֵּט תְּלוּ בְּאוֹפֵן נִפְלִיתוּ, אִם
3 מַעֲצָמוּ נִפְל תְּרִי זֶה גַּם, שְׁהֵרִי הוּכִיחַ סוּפוֹ עַל תַּחֲלִיתוֹ, וְכוּונָתוֹ
4 הִיתָה שִׁיכַתְבוּ וִיתְנֵנו, אִךְ אִם הָרִוּחַ דָּחָתוּ לִיפּוּל, אִינּוּ גַּם. הַהוּא
5 נִבְרָא דְעַל לְבִי בְּנִישְׁתָּא – לבית הנכנסת, אֲשֶׁכְּהּ מִקְרִי יְנוּקָא וְבִרְיָה
6 דִּיתְבִי – ומצא שם מלמד תינוקות ובנו הגדול שהיו יושבים שם,
7 וְיָתִיב אִינְשֵׁי אֲחֵרִינָא נְבִיחוּ – ועוד אדם אחר היושב אצלם. אָמַר
8 לְהוּ – אמר להם זה הנכנס, בִּי תְרִי מִיִּיבִיבוּ נִכְתְּבוּ גִטָּא לְדְבִיתָהוּ
9 – שתיים מכם יכתבו גט לאשתי. לְסוּף שְׂכִיבֵי מִקְרִי יְנוּקָא – לבסוף
10 מֵת הַמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת, וְנִשְׁאָרוּ רַק בְּנוֹ שֶׁל הַמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת וְאוֹתוֹ
11 אִדָּם שִׁישֵׁב אֲצֵלָם. וְיֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּכּוּזָן זֶה, מִי מִשּׁוּם אִינְשֵׁי בְרָא
12 שְׁלִיחָא בְּמָקוֹם אָבָא – האם רגילים בני אדם למנות שליח את הבן
13 בפני אביו, וְנִמְצָא שְׁמִינָה גַם אֵת הַבֵּן לְהִיּוֹת שְׁלוּחוֹ, וְעַכְשִׁיו שְׂאִבִּי
14 מֵת יוֹכְלוּ בְּנוֹ שֶׁל הַמְלַמֵּד תִּינוּקוֹת וְזֶה שִׁישֵׁב אֲצֵלָם לְכַתּוֹב לֵה אֵת

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

אָנֵס אוֹתָהּ⁶. וְקִנֵּס זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר: וְנָתַן הָאֵישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לְאִבִּי הַנְּעֻרָה⁷ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף.

(2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. (3) כסף טהור, שאין בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. (4) בלשון חכמים. (5) עונש ממון. (6) משלם קנס. (7) האנוסה.

ב. וְאִי זֶה הוּא מְפֹתָהּ, וְאִי זֶה הוּא אוֹנֵס? מְפֹתָהּ - לְרִצּוֹנָהּ, אוֹנֵס - שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּעַל כְּרָחֵהּ. כָּל הַנִּבְעֵלֹת בְּשָׂדֵה - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת אֲנוּסָה, וְדִינָן אוֹתָהּ בְּדִין אֲנוּסָה, עַד שְׁיַעֲרִידוּ הָעֵדִים שֶׁבְּרִצּוֹנָהּ נִבְעֵלָה. וְכָל הַנִּבְעֵלֹת בְּעֵיר - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת מְפֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא זָעָקָה, עַד שְׁיַעֲרִידוּ הָעֵדִים שֶׁהִיא אֲנוּסָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁלַף לָהּ חֶרֶב וְאָמַר לָהּ: אִם תִּזְעָקִי אֶהְרַג אוֹתְךָ.

ג. הַמְּפֹתָהּ שֶׁלֹּא רִצְתָהּ לְהִנְשֵׂא לְמְפֹתָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא רִצְתָה אֲבִיהָ לְתַנְּהָ לוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא רִצְתָה הוּא לְכַנֵּס - הָרִי זֶה נֹתֵן קִנְס⁸ וְהוֹלֵךְ, וְאִין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְכַנֵּס. וְאִם רָצוּ וּכְנָסָה - אֵינוּ מְשַׁלְּמִים קִנְס⁹, אֲלֵא כּוֹתֵב לָהּ כְּתָבָה כְּשֶׁאָר הַבְּתוּלוֹת¹⁰. אֲבָל הָאֲנוּסָה שֶׁלֹּא רִצְתָהּ הִיא אוֹ אֲבִיהָ לְהִנְשֵׂא לְאוֹנֵס - הָרְשׁוֹת בְּיָדֵם¹¹, וְנֹתֵן קִנְס וְהוֹלֵךְ. רִצְתָהּ הִיא וְאֲבִיהָ וְלֹא רִצְתָהּ הוּא - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְכוֹנֵס וְנֹתֵן קִנְס¹²; שְׁנֵאָמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - הָרִי זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה. אֲפֹלוּ הִיא חֲגֵרֶת אוֹ סוּמָא אוֹ מִצְרַעֶת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְכַנֵּס. וְאֵינוּ מוֹצִיא לְרִצּוֹנוֹ לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר: לֹא יוּכַל לְשַׁלַּחָהּ כָּל יְמֵיו - הָרִי זֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֵׂה.

(8) מחוץ לדמי בושת ופגם. (9) אבל בושת ופגם נותן מיד לאביה בין נשאה בין לא נשאה. (10) שכתובתן מאתיים דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה, שאם כן לקחה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה כדין שירוויח בחטאו. (11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. (12) ומוסיף גם בושת, צער ופגם.

ד. וְאִין לָהּ כְּתָבָהּ. שֶׁלֹּא תִקְנוּ חֲכָמִים כְּתָבָהּ לְאִשָּׁה אֲלֵא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְלָהּ בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְזֶה אֵינוֹ יוּכַל לְהוֹצִיאָהּ¹³.

(13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה בכך.

ה. הִיתָה אֲנוּסָה זֶה אֲסוּרָה עָלָיו, אֲפֹלוּ מִחֲבִיבֵי עֲשֵׂה¹⁴ וְאֲפֹלוּ שְׁנִיגָה¹⁵ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנְדָּה¹⁶. וְכֵן

~ יום ראשון כ"ז תמוז ~

הַלְכוֹת נְעֻרָה בְּתוּלָה

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת. שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) לְקַנֵּס הַמְּפֹתָהּ. (ב) שְׁיִשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ. (ג) שֶׁלֹּא יִגְרֵשׁ הָאוֹנֵס. (ד) שֶׁתֵּשֵׁב אִשָּׁת מוֹצִיאָ שֶׁם רַע תַּחַת בְּעֵלָהּ לְעוֹלָם. (ה) שֶׁלֹּא יִגְרֵשׁ מוֹצִיאָ שֶׁם רַע אֶת אִשָּׁתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַלְכוֹת נְעֻרָה בְּתוּלָה

בטעם המצוה לענוש האונס והמפתה נערה בתולה, כתב החינוך (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות הענינים יש לומר שענין זה ("בעלונו אדונים זולתך") בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דדקות יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתתכן מציאות של נבל ברשות התורה "לפיכך בא הכתוב וצויה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בעניני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הביורורים ובנוסף הרי כתוב בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דייך מה שאסרה לך תורה" וממילא אין להינזר מדבר שמותר על פי תורה, הנה העצה לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל עניניו בדרך ממילא. דוגמא לדבר מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה. חש בגרונו יעסוק בתורה. חש בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא" שלימוד התורה פועל רפואה, ועל דרך זה בשאר הענינים.

(על פי "יין מלכות" סימן ס"ד
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

וּבְיָאוּר מִצְוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ:

פָּרֶק רִאשׁוֹן¹

(1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפונה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנערות שיש להן קנס ושאין להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מִי שֶׁמְפֹתָהּ בְּתוּלָה² - קוֹנְסִין אוֹתוֹ מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים סֵלָעִים שֶׁל כֶּסֶף מְזַקֵּק³. וְהוּא הַנְּקָרָא⁴ קִנְס⁵. וְכֵן אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתולה³². אַבְל הַמְגַרְשֶׁת מִן הָאֲרוּסִין³³: אִם נֶאֱנָסָה - יֵשׁ לָהּ קֶנֶס, וְקֶנֶסָה לְעִצְמָהּ³⁴; וְאִם נִתְפַתְתָּה - אֵין לָהּ קֶנֶס³⁵.

29) יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת. 30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערוה אלא מקטנותה תצא לבגר. 31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות. 32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי היא כבעולה. 33) שבחזקת בתולה היא. 34) שנאמר בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה, לעצמה, אבל בושת ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים מרשות האב. 35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי לה.

י. הַגִּירָת וְהַשְׁבוּיָה וְהַמְשַׁחֲרָת³⁶: אִם נִתְגַּיְרָה וְנִפְדִית וְנִשְׁתַּחֲרָה וְהָיָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים או פָּחוֹת - יֵשׁ לָהּ קֶנֶס³⁷, וְאִם הֵיחָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֶׁנִּתְגַּיְרָה או כְּשֶׁנִּפְדִית או כְּשֶׁנִּשְׁתַּחֲרָה - אֵין לָהּ קֶנֶס; הוֹאִיל וּבִיאתָן בִּיגָה - הָרִי הֵן כְּבַעֲלוֹת³⁸.

36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. 37) לפי שבחזקת בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר הבתולות. 38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בגיותן והשבוייה בשבייתה".

יא. הֵיחָה בְּתוּלָה זו אֶסוּרָה עַל הָאוּגֵס או הַמַּפְתָּה: אִם הֵיחָה אַחַת מִחֲבֵיבֵי פְּרֻתוֹת³⁹, כְּגוֹן אַחֹתוֹ או דוֹדָתוֹ וְהַנְּדָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁴⁰, או שְׁהֵיחָה מִחֲבֵיבֵי לְאוֹיָן⁴¹: אִם הִתְרוּ בוּ - הָרִי זֶה לֹקֵה וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּם קֶנֶס, שְׁאִין אָדָם לֹקֵה⁴² וּמְשֻׁלָּם⁴³; וְאִם לֹא הֵיחָה שָׁם הַתְּרָאָה⁴⁴ - הוֹאִיל וְאֵינוֹ חֲבִיב מִלְּקוֹת⁴⁵, הָרִי זֶה מְשֻׁלָּם קֶנֶס.

39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. 40) והן האמורות בפרשת אחרי מות. 41) שנאסרה ביאתן בתורה ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. 42) שגם חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. 43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. 44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". 45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. הֵיחָה מִחֲבֵיבֵי עֲשָׂה או שְׁנִיָּה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁴⁶ שְׁאֶסוּרָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין הִתְרוּ בוּ בֵּין לֹא הִתְרוּ בוּ - חֲבִיב בְּקֶנֶס, שְׁאִין כָּאֵין מִלְּקוֹת⁴⁷.

46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. 47) אין מלקות

אִם נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זְמָה אַחַר שְׁפָנִס¹⁷ - הָרִי זֶה יְגִרְשָׁנָה. שְׁנֵאמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה לוֹ.

14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד. 15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד. 16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראוייה לקיימה הכתוב מדבר. 17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כִּהֵן גְּדוּל שְׁאֵנִס בְּתוּלָה או שְׁפִתָּה אֹתָהּ - הָרִי זֶה לֹא יִכְנָס; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצוּה לְקַח אֶת הַבְּתוּלָה¹⁸, וּבְשָׂעָה שִׁישָׂא זו אֵינָה בְּתוּלָה¹⁹. וְאִם פָּנִס - יוֹצֵיא בְּגִטָּה²⁰.

18) "והוא אשה בבתולה יקח". 19) ובעולה לכהן גדול היא מחייבי עשה. 20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת עצמו, בכלל האיסור.

ז. אִף עַל פִּי שְׁנֵאמַר פּאוּגֵס 'לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָה' - בֵּינָן שְׁקִדְמוּ עֲשָׂה²¹, שְׁנֵאמַר 'וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה'²², הָרִי זֶה נִתְקוּ לְעֲשָׂה. וְנִמְצָאת זו מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִתְקָה לְעֲשָׂה, שְׁאִין לֹקֵין עֲלֶיהָ אֶלָּא אִם לֹא קִיִּם עֲשָׂה שָׁבָה, כְּמוֹ שִׁיתְבְּאָר בְּהַלְכוֹת סְנֵהדְרִין. לְפִיכֵן, הָאוּגֵס שְׁעֵבֵר וְגִרְשׁ - כּוֹפֵין אוֹתוֹ לְהַחְזִיר, וְאֵינוֹ לֹקֵה²³. מִתָּה גִרוּשָׁתוֹ קֶדָם שִׁחְזוּרָהּ, או נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר²⁴, או שְׁהֵיחָה כִּהֵן שְׁאֶסוּר בְּגִרוּשָׁה - הָרִי זֶה לֹקֵה; שְׁהָרִי עֵבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵינוֹ יוּכַל לְקַיֵּם עֲשָׂה שָׁבָה²⁵.

21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22) זו מצות עשה, ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23) שהעשה: ולו תהיה לאשה - "היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו". 24) שאסור לו להחזירה. 25) "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה (ואף על פי שלא בטלה בידים, כגון במקרה שלפנינו, שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אֵין הָאוּגֵס או הַמַּפְתָּה חֲבִיב בְּקֶנֶס עַד שִׁכּוּא עֲלֶיהָ [כְּדִרְבָּה] וּבַעֲדֵים²⁶, וְאֵינוֹ צָרִיף הַתְּרָאָה²⁷. וּמֵאִימָתִי יִהְיֶה לְבַת קֶנֶס? מֵאַחַר שְׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת עַד שְׁתַּבְּגַר. נִבְעֵלָה בְּתוּף שְׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵין בִּיאתָה בִּיאָה²⁸. כָּא עֲלֶיהָ מִשְׁבְּגָרָה - אֵין לָהּ קֶנֶס; שְׁנֵאמַר: נַעֲרָה בְּתוּלָה - לֹא הַבּוֹגְרָת.

26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס. 27) אל תעשה זה, שאם תעשה תחייב קנס, שלא מצאנו התראה אלא במיתה או במלקות. 28) שבתולה חוזרים.

ט. וְאַחַת שִׁישׁ לָהּ אֵב וְאַחַת שְׁאִין לָהּ אֵב יֵשׁ לָהּ קֶנֶס. וְאֵלוֹ שְׁאִין לָהּ קֶנֶס: הַבּוֹגְרָת, וְהַמְמַאֲנָת²⁹, וְהָאִילוּנִית³⁰, וְהַשׁוּטָה וְהַחֲרֻשֶׁת³¹, וּמִי שִׁישָׂא עֲלֶיהָ שָׁם רַע בְּיָלְדוּתָהּ וּבָאוּ שָׁנִים וְהַעֲדוּ שְׁתַּבְּעָה אוֹתָן לְיָנוּת עִמָּה, וְהַמְגַרְשֶׁת מִן הַנְּשׂוּאִין וְעַדִּין הִיא נַעֲרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. חַמְשִׁים פֶּסֶף שֶׁל קֶנֶס הֵם דְּמֵי הַנָּאָת שְׁכִיבָה בְּלִבָּד. וְחֵיב הַמִּפְתָּה לְתֵן בִּשְׂת וּפְגָם² יוֹתֵר עַל הַקֶּנֶס הַקְּצוּב³ בַּתּוֹרָה⁴. יֵתֵר עָלָיו הַאֲוִגֵס, שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַצֶּעֶר. שֶׁהַנְּבֻעָלָת בְּרִצְוֹנָה אֵין לָהּ צֶעֶר⁵, וְאֲנוּסָה יֵשׁ לָהּ צֶעֶר. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּאֲנוּסָה: תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה⁶.

(2) ש"ע ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר בסמוך ה"ו. (3) הקבוע. (4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת שכיבה - חמשים, אבל בושת ופגם שאינם מחמת הנאת שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו לשלם כשאר חובל ומוזיק (כתובות מ:). (5) שם לט, ב: "פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". (6) עיניו זה - הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר עיניו.

ב. נִמְצָא הַמִּפְתָּה מְשֻׁלָּם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: קֶנֶס וּבִשְׂת וּפְגָם; וְהַאֲוִגֵס - אַרְבָּעָה⁷: קֶנֶס וּבִשְׂת וְצֶעֶר וּפְגָם.

(7) כתובות לט, א.

ג. קֶנֶס שְׁוֵה בְּכָל. אֶחָד הֵבֵא עַל בֵּת פְּהֵן גְּדוֹל וְאֶחָד הֵבֵא עַל בֵּת גֶּר אוֹ מְמֹרָה⁸ - קֶנֶסָה חַמְשִׁים פֶּסֶף⁹. אֲבָל הַבִּשְׂת וְהַפְּגָם וְהַצֶּעֶר אֵינָן שְׁוִין לְכָל, וְצִרְיָכִין שׁוּמָא¹⁰.

(8) כלומר: בת ממזר. ובכתי"ת התימנים: "או ממזרת". ואם האונס אינו ממזר, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחנו שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א הי"א. (9) כלל הוא: כל שיש לו קצבה, שכן קבוע מן התורה, שוה בכל אדם (כתובות מ:). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל, נותן חמשים סלעים". (10) הערכה.

ד. פִּיצוּד שְׁמִין הַבִּשְׂת? הַכֹּל לְפִי הַמְבִישׁ וְהַמְתַּבְּשִׁי¹¹. שְׁאֵינֵנו דּוֹמָה מְבִישׁ נְעִרָה חֲשׂוּבָה וּמְשֻׁפָּחָה מִיְחִסָּה לְמְבִישׁ קִטְנָה עֲנִיָּה בְּזוּיָה, וְאֵינֵנו דּוֹמָה מְתַבְּשׁ מְאָדָּם חֲשׂוּב וּגְדוֹל לְמְתַבְּשׁ מְאָדָּד מִהַנְּבָלִים וְקָל מִן הַקְּלִים¹².

(11) כתובות מ, א. (12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה (פ"ג מהל' חובל ומוזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבא-קמא פג:).

ה. וּלְפִי זֶה רֹאִין הַדִּינִין מַעְלָתוֹ וּמַעְלָתָה, וְשְׁמִין כְּמָה מְמוֹן רְאוּי לְאִבְיָה וּלְמִשְׁפַּחְתָּה לְתֵן וְלֹא יֵאָרֵעַ לְהֵן דְּבָר זֶה מְאָדָּם זֶה¹³, וְכַמּוֹהוּ¹⁴ חֵיב לְשַׁלֵּם.

(13) הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. (14) כסכום הממון שהיה ראוי ליתן.

ו. פְּגָם - לְפִי יִפְיָה. רֹאִין אוֹתָהּ כְּאֵלוֹ הִיא שְׁפָחָה נִמְכָּרָת בְּשׂוּק, כְּמָה הִיא שְׁוֵה בְּעוֹלָה וְכַמּוֹה הִיָּתָה שְׁוֵה בְּתוּלָה; שְׁאָדָּם רוּצָה לְקַנּוֹת שְׁפָחָה בְּתוּלָה, לְהַנִּיחָה לְעַבְדוֹ שֶׁהוּא רוּצָה בְּהִנְיָתוֹ

אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

יג. הִיָּתָה מְחִיבֵי מִיתַת בֵּית דִּין⁴⁸, כְּגוֹן בַּתּוֹרָה⁴⁹ וְאִשְׁתּ בְּנוֹה⁵⁰ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין הַתְּרוּ בּוֹ בֵּין לֹא הַתְּרוּ בּוֹ⁵¹ - פֶּטוּר מִן הַקֶּנֶס. שְׁנֵאמַר: וְלֹא יִהְיֶה אֶסוּן⁵² - עֲנוּשׁ יַעֲנֶשׁ⁵³. הָאֵם⁵⁴ אִם הִיָּה שָׁם אֶסוּן⁵⁵ - אֵין שָׁם עֲנֶשׂ⁵⁶. וְאִף עַל פִּי שְׁהִרְיַגַת הָאִשָּׁה בְּשִׁגְגָה⁵⁷, שְׁהִרִי לֹא נִתְפָּנֵנוּ לָהּ⁵⁸, שְׁנֵאמַר: פִּי יַנְּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה. הָא לְמִדָּת, שְׁלֹא חֵלַק הַפְּתוּב בְּאֶסוּן בֵּין שׁוֹיֵג לְמִזִּיד לְפֶטְרוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין. וְהִרִי הוּא אוֹמֵר: מִכָּה נִפְשׁ בְּהִמָּה יִשְׁלַמְנָה, וּמִכָּה אָדָם יוֹמֵת. מָה מִכָּה נִפְשׁ בְּהִמָּה לֹא חֵלַק הַפְּתוּב בֵּין שׁוֹיֵג לְמִזִּיד לְחִיבּוֹ בְּתְשְׁלוּמִין⁵⁹, אִף מִכָּה נִפְשׁ אָדָם לֹא חֵלַק הַפְּתוּב בֵּין שׁוֹיֵג לְמִזִּיד לְפֶטְרוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין.

(48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדון בהם על עבירות חמורות. (49) שאם בא עליה נידון בשריפה. (50) שאם בא עליה עונשו סקילה. (51) שפטור מעונש מיתה. (52) שנגנף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. (53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. (54) אבל. (55) שמתה האשה. (56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". (57) ואינו חייב מיתה עליה. (58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. (59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וְכֵן הַדִּין לְכָל עֲבָרָה שֵׁשׁ בָּהּ מִיתַת בֵּית דִּין, שְׁאֵין בָּהּ תְּשְׁלוּמִין⁶⁰.

(60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שורק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חבירו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין.

טו. בָּא עָלֶיהָ⁶¹ וּמָתָה - הִרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַקֶּנֶס; שְׁנֵאמַר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבֵי הַנְּעִרָה - לֹא לְאִבֵי הַמִּתָּה⁶². וְהוּא, שְׁתַּמּוּת קָדָם שְׁתַּעֲמֹד בְּדִין⁶³.

(61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. (62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. (63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

פָּרָק שְׁנִי

(1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושת ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לזנות אם חייב האונס בקנס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על פי שאין להן קנס - יש להן בשת ופגם²⁸
וצעור²⁹. והאונס שוטה או חרשת - משלם צער
בלבד³⁰. אבל המפתה את בלן - פטור מקלום³¹.

(28) בבוגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבוגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קעז אות כה). [אבל צריך עיון, מהו החילוק בין ממאנת נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתגרשה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"ן]. (29) כל אנוסה יש לה צער. (30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא-מציעא פ:): "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא-קמא פב:): "חרשו - נתן לו דמי כולו" (נחל איתן). (31) כלל הוא שמפוחה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם (כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובוגרת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בוגרת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות הי"א) וממאנת, יתומה היא. אבל נערה שנתפתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיון שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל"עונת הפעוטות" שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) ובחיוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות ט:): וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש"הפעוטות" שמחלו מחילתן מחילה (נחל איתן).

יב. אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו, אלא על פי עדים³². לפיכך, האומר: אנסתי או פתיתי בתו של פלוני - אינו משלם קנס. אבל משלם בשת ופגם בהודאת פיו³³. וכן בת שתבעה איש בדין ואמרה לו: אנסת או פתית אותי, והוא אומר: לא היו דברים מעולם³⁴ - הרי זה נשבע שבועת הפסת³⁵; שאילו הודה, היה משלם לה בשת ופגם וצער על פי עצמו³⁶.

(32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא-קמא סד:). (33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא:). (34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטור משבועה מן התורה. (35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו בידו (בבא-מציעא ה:). ושבועה מדבריהם אינה חמורה כל-כך כשבועת התורה, וראה לעיל

וטובת¹⁵; ורואין פמה פחתה וישלם. צער - לפי קטנותה ובגן גופה, ולפי שניו וגופו. אומדין פמה האב רוצה לתן ולא תצטער זו מזה, ויתן.

(15) כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת-רוח להטעימו טעם בתולה (רש"י שם).

ז. המפתה נתן¹⁶ בשת ופגם מיד¹⁷, ואינו נתן הקנס אלא אם כן לא נשאה; שנאמר: ואם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל. אבל האונס נתן ארבעה דברים מיד¹⁸ וכונס. לפיכך, פשתרצה להתגרש¹⁹ או תתאלמן - אין לה כלום²⁰.

(16) לאביה. (17) אפילו כשנשאה לאשה. (18) כתובות ט, ב. אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. (20) לכתובתה, ש"צא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.

ח. באו עליה שנים, אחד כדרפה ואחד שלא כדרפה: זה שבא עליה שלא כדרפה, אם הוא ראשון - חיב בבשת ופגם²¹, ואם הוא אחרון - חיב בבשת בלבד, שפכר נפגמה²²; וזה שבא עליה כדרפה, בין ראשון בין אחרון - חיב בקנס ובשאר הדברים²³, אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה כלל כבשת ופגם זו שנבעלה שלא כדרפה²⁴.

(21) שגם בביאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח. (22) ע"י הראשון. (23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו רוצה. (24) כתובות מ, ב.

ט. כבר הודענו²⁵ הבנות שאין להן קנס, ועשר הן: הבוגרת, והממאנת, והמגרשת, והאילונית, והשוטה, והחרשת, והגיוורת, והשבויה, והמשחררת, והיוצא עליה שם רע. ושאר הבנות יש להן קנס.

(25) לעיל פ"א ה"ט-י.

י. כל בת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם היא אנוסה - יש לה צער. וכל בת שאין לה קנס - פך אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתה, וכן אם נאנסה²⁶; חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת²⁷.

(26) ב'טור' אהע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולדבריו אע"פ שאין להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנהוג בכל חובל ומזיק. וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. (27) שאם נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.

יא. כיצד? האונס את הבוגרת ואת הממאנת, אף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל הי"ב. נמצא שקנס זה אינו ממון שירוישו לבניו עד שיתחייב בדין. ואילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין, כמבואר ב'תוספות' שם.

טז. **הַבַּת שֶׁנִּתְאַרְסָה וְנִתְגַּרְשָׁה⁵⁰ - קִנְסָה לְבַדָּי⁵¹ לְעִצְמָהּ⁵². נִקְנְסָה אוֹ נִתְפַּתְתָּה⁵³ וְאַחַר כֵּן נִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר - קִנְסָה וְשָׂאָר הַדְּבָרִים לְאִבְיָהּ, שְׂאִין הָאָרוּסִין מוֹצִיאִין מִרְשׁוֹת אָב⁵⁴.**

50) דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל פ"א הי"ג. 51) ולא בושת ופגם. 52) אם נאנסה, והטעם מבואר לעיל פ"א הי"ט בביאורנו, שנאמר: "אשר לא אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הוזכרו כאן, שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסייה מרשות אביה. וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם נתפתחה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל הי"ד. 53) כשהיתה פנויה. 54) אלא נישואין, כמו שמצינו בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה, ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר ל, ז). ולפיכך נישאת - קנסה לעצמה, נתארסה - קנסה לאביה (כתובות ט).

יז. **אֲנִי אוֹמֵר, שְׂדֵה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אֵל תַּחֲלֵל אֶת בְּתוּלָה לְהַזְנוֹתָהּ - שְׂלֵא יֹאמְרוּ הָאָבִים: הוֹאִיל וְלֹא חִיבָה תּוֹרָה מִפְּתֵיהֶם וְאוֹנֵס אֶלֶּא שְׂיִתֵּן מִמּוֹן לְאָב, הַרְיֵנִי שׁוֹכֵר⁵⁵ בְּתֵי הַבַּתּוּלָה לְזֶה לְבֹא עֲלֶיהָ בְּכָל מִמּוֹן שְׂאָרְצָה, אוֹ אֲנִיכָה זֶה לְבֹא עֲלֶיהָ בַּחֲנֹם, שְׂיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְמַחֵל מִמּוֹנוֹ לְכָל מִי שְׂיִרְצָה; לְכָף נֹאמֵר: אֵל תַּחֲלֵל אֶת בְּתוּלָה שְׂדֵה שְׂחִיבָה תּוֹרָה לְאוֹנֵס וְלִמְפַתֵּה מִמּוֹן וְלֹא מִלְקוּת - בְּשָׂאָרַע הַדְּבָר מִקְרָה, שְׂלֵא מִדַּעַת אֲבִיָּה וְלֹא חִיבָה עֲצֻמָּה לְכָף, שְׂדָבָר זֶה אִינוֹ הוֹנֵה תְּמִיד וְאִינוֹ מְצוּי; אֲבָל אִם הֵנִיחַ בְּתוּ הַבַּתּוּלָה מוֹכֶנֶת לְכָל מִי שְׂיִבֹא עֲלֶיהָ - גּוֹרֵם שְׂתַמְלָא הָאָרְצִי זְמָה⁵⁶, וְנִמְצָא הָאָב נוֹשֵׂא בְּתוּ וְהָאָח נוֹשֵׂא אַחֲוָתוֹ, שְׂאִם תַּחֲעַבְר וְתִלְד - לֹא יוֹדַע בֶּן מִי הוּא⁵⁷. וְהַמְכִּין בְּתוּ לְכָף - הַרִי הִיא קִדְּשָׁה, וְלוֹקָה הַבּוֹעֵל וְהַנְּבַעֵל מִשׁוֹם לֹא תִהְיֶה קִדְּשָׁה. וְאִין קוֹנְסִין אוֹתוֹ. שְׂלֵא חִיבָה תּוֹרָה קִנְס אֶלֶּא לְאוֹנֵס וּמְפַתֵּה⁵⁸; אֲבָל זֶה שְׂהַכִּינָה עֲצֻמָּה לְכָף, בֵּין מִדַּעַתָּה בֵּין מִדַּעַת אֲבִיָּה - הַרִי זֶה קִדְּשָׁה. וְאִסּוּר קִדְּשָׁה אֶחָד הוּא בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּבַעוּלָה. לְפִיכָף אֶמְרוּ חֻמִּים⁵⁹, שְׂהַיֻּצָא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע בְּיָלְדוּתָהּ - אִין לָהּ קִנְס, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ⁶⁰; שְׂהַרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׂהַפְקִינָה עֲצֻמָּה לְדָבָר זֶה בְּרִצּוֹנָה⁶¹.**

55) כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה", שגם שם כוונתו

פ"ב מהל' אישות הכ"א, ובביאורנו. 36) ושמה ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטר, ועכשיו שכפר למה נשבעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען הט"ו.

יג. **אֶמְרָה לוֹ: אֲנִסְתָּ אוֹתִי³⁷, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא פִי אֶלֶּא פִתִּיתִי³⁸ - הַרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה עַל דְּמֵי הַצַּעַר³⁹, וּמִשְׁלֵם בְּשֵׁת וּפְגָם; שְׂהַרִי הוֹדָה בְּמִקְצַת הַטַּעֲנָה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּמִקּוֹמוֹ⁴⁰.**

37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. 38) ופטור אני מהצער. 39) כדין מודה במקצת הטענה. 40) הל' טוען ונטען פ"א, ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בידי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מנין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

יד. **שְׂלֵשָׁה דְבָרִים שְׂלֵ מִפְּתֵיהֶם וְאֶרְבַּעָה שְׂלֵ אוֹנֵס - הַרִי הֵן שְׂלֵ אָבִי⁴¹, שְׂפָל שְׂבַח נְעוּרִים לֹי⁴². וְאִם אִין לָהּ אָבִי⁴³ - הַרִי הֵן שְׂלֵ עֲצֻמָּה⁴⁴.**

41) כתובות, שם. 42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלאה בבית אביה (רש"י שם). 43) בשעה שנאנסה. 44) אבל יתומה שנתפתחה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א הי"ט.

טו. **מִפְּתֵיהֶם אוֹ אֲנוּסָה שְׂלֵא תְבַעָה עַד שְׂבַגְרָה, אוֹ עַד שְׂנֹשְׂאָתָה⁴⁵, אוֹ עַד שְׂמַת הָאָב - הָאֶרְבַּעָה⁴⁶ דְבָרִים אוֹ הַשְּׂלֵשָׁה שְׂלֵה⁴⁷. עֲמָדָה בְּדִין וְתְבַעָה אוֹתָן, וְאַחַר כֵּן בְּגָרָה אוֹ שְׂנֹשְׂאָתָה - הַרִי הֵן שְׂלֵ אָבִי⁴⁸. וְאִם מַת הָאָב אַחַר עֲמִידָתָה בְּדִין - הַרִי הֵן שְׂלֵ אַחִין, שְׂהֵן יוֹרְשֵׁי הָאָב; שְׂמַעַת שְׂעַמְדָה בְּדִין זְכָה בְּהֵן הָאָב⁴⁹.**

45) והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ב. 46) בכת"י התימנים: הרי הארבעה. 47) ואין מחילתה כלום, הואיל ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו: נתפתחה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא, ב. 48) ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה - הרי הם של אב. 49) וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בנים זכרים (כתובות מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו (שנתנה לו תורה בכתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו נהרגת¹³. אכל האונס והמפתה¹⁴ - דנין פהן פכל זמן בשלשה¹⁵, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין¹⁶.

(10) בזמן שביית המקדש קיים. (11) המוסמך לדון דיני נפשות (סנהדרין ב.). (12) שזנתה תחתיו. (13) ככתוב (דברים כב, כ): "ואם אמת היה הדבר . . . והוציאו את הנערה . . . וסקלוה", וכבר נפסקה הלכה: "אין דנים דיני נפשות אלא בזמן הבית" (עבודה זרה ח: ובהל' סנהדרין פ"ד הי"א). (14) שאין בהם דיני נפשות. (15) מומחים, הסמוכים בארץ ישראל (לשון רבינו בהל' סנהדרין פ"ה ה"ח). (16) פרק ה. "וכיום שאין דיינים מומחים (סמוכים), מנדים אותו עד שיפייס את חבריו, וכשנותן לו שיעור (כסף) מה שראוי ליתן - מתירים לו" (שו"ע אה"ע"ז סי' קעז ס"ב, ע"פ דברי הר"ף בבא"קמא פ"ח מתקנת הגאונים). והשווה פ"ה מהל' סנהדרין הי"ז. והרא"ש בבא"קמא פ"ח ס"ג הביא תשובת הגאונים בזה: "נהגו חכמים אחרונים לנדותם עד שיפייסו בממון או עד שירבה עליו רעים ויפייסו בדברים". ובשו"ע אה"ע"ז סי' קעז ס"ה, פסק: "הנטען (חסוד) על הפנויה . . . אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה, אבל אין כופין על כך".

ד. ומצות עשה של תורה שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו לעולם, שנאמר: ולו תהיה לאשה. אפלו עורת או מפת שחין¹⁷. ואם גרשה - עבר על לא תעשה, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו. וכופין אותו ומחזיר ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס¹⁸. ואם קדם אחד וקדשה¹⁹, או שמתה, או שהיה כהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה על גרושה²⁰.

(17) וכתוב ב'מורה נבוכים' ג, מט: . . . "הלא תסתכל ברוב ישר אלו החוקים ומשפטים צדיקים, אין שפטו במוציא שם רע, כי אין ספק כי זה האיש הרע לא אהב אשתו אשר הוציא עליה שם רע . . . ואילו היה רוצה לגרשה . . . לא היה לו מונע, אך היה מתחייב לתת חזקה (כתובתה) הראוי לה, ושם לה עלילות דברים כדי להפטר ממנה בלא תשלומין . . . והוא חמשים כסף, כי זהו מוהר הבתולות הקצוב בתורה, ומפני זה גזר עליו ה' לשלם מאה כסף, נמשך אחר העיקר: אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו, וכדין עדים זוממים, כן זה המוציא שם רע, חשב להפסידה חמשים כסף . . . ישלם מאה . . . והיה ענשו על בחירתו התאוה ובקשו ההנאה לבד, שנתחייב להחזיק בה עולמית . . . כי לא הביאו אל כל זה רק היותה כעורה בעיניו, כן ירפאו המדות הרעות כשיהיה רופאם המצוה האלוקית". (18) לעיל פ"א הי"ז. (19) ונאסרה עליו ע"ז, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ב. (20) כמבואר לעיל פ"א הי"ז.

ה. נמצא בה דבר זמה²¹, או שנמצא²² אסורה עליו מחיבי לאוין או מחיבי עשה, ואפלו שניה - הרי זה יגרשה בגט; שנאמר: ולו תהיה לאשה - אשה הראויה²³. ולמה לא יבוא עשה²⁴ וינדה את לא

"השפר". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. (56) כלשון הפסוק: "אל תחלל . . . ומלאה הארץ זמה". (57) סנהדרין עו, א. ויבמות לו, ב. והשווה פט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ט. (58) וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקדשה גורמת שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וכסף-משנה). ולדעת ה'מגדל עוז' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא נגזר אחריה, הרי יצרו הלבישו ואנסו, כעין שאמרו בכתובות נא, ב: "יצר הלבישה". (59) כתובות לו, ב. (60) לעיל פ"א ה"ט. (61) ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא זו שעומדת בקובה (אהל) של זנות, כענין שנאמר (בראשית לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורנו שם. וראה לקמן הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ב.

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו שהמוציא שם רע חייב מלקות ומאה סלעים כסף, שאין דנין אותו אלא בפני הבית ובב"ד של כ"ג. שאסור לגרשה לעולם, נמצא בה דבר שהיתה אסורה עליו, כיצד הוצאת שם רע, שם רע של קידושין ראשונים, שהפטור מן הקנס מותר לגרשה, שאינו חייב עד שיבעול.

א. המוציא שם רע על פת ישראל², ונמצא הדבר שקר - לוקה; שנאמר: ויסרו אותו. ואזהרה שלא מ'לא תלך רכיל בעמך³. ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף⁴. ומזקה⁵. ואם היתה יתומה - הרי הם של עצמה⁶.

(2) אמר עליה שזנתה תחתיו אחרי שארסה, וכמבואר בסמוך ה"ו. (3) קיבלו חז"ל מ'גזירה-שוה' שייסור זה הוא מלקות (כתובות מו.). (4) שאין עונשים אלא-אם-כן מזהירים (סנהדרין נד.). (5) כתובות, שם. (6) ככתוב בתורה (דברים כב, יט). (7) כסף טהור מכל תערובת שהיא. וראה לעיל פ"א ה"א, ובבכורות מט, ב. (8) כתובות מד, ב.

ב. והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת - פטור מן הקנס ומן המלקות, ואינו חייב עד שיוציא על הנערה; שנאמר: והוציאו את בתולי הנערה - נערה מלא דבר הפתוי⁷.

(9) בכל מקום כתבה התורה "נער" (חסר ה"א), וכאן כתוב "נערה" (מלא ה"א). וראוי להעיר שגם בפסוק זה כתוב בספרינו: "הנער" חסר, ואמנם בכתובות מד, ב - הוציאו דין זה מפסוק אחר "ונתנו לאבי הנערה" (דברים כב, יט) נערה מלא דיבר הכתוב, וכאן באמת נערה מלא (ראה בכסף-משנה). ואולי נתכוין רבינו להביא פסוק זה, שממנו אפשר למעט את הבוגרת, שכן אמרו בהרבה מקומות: "פרט לבוגרת שכלו בתוליה" (יבמות נט. כתובות צז:) ובפסוק שלפנינו מדובר בענין בתולים, לומר שהבוגרת אינה בדין זה ('מעשה רוקח').

ג. אין דנין דין זה אלא בפני הבית¹⁰ ובית דין של עשרים ושלשה¹¹, מפני שיש בדין מוציא שם רע דיני נפשות; שאם נמצא הדבר כמו שנאמר¹² - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והעיקמה היתה כשהיא בוגרת, והתורה אמרה: "וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה" - ולא לאבי הבוגרת. (33) ומעשיה גרמו לה, והמעשה התקיים בעודה נערה שדינה בסקילה, וכן רימו הכתוב: והוציאו את הנערה, ולא אמר - והוציאוה, לומר לך: הנערה - שהיתה כבר, ועכשיו היא בוגרת (כתובות מה:). אבל אם זינתה בהיותה בוגרת - אינה חייבת סקילה אלא חנק (להלן פ"ג מהל' איסורי ביאה ה"ד).

ח. **כָּל נַעֲרָה שְׂאִין לָהּ קֶנֶס אִם נֶאֱנָסָה או נִתְפַתְתָּה³⁴, כִּפְּךָ הַמוֹצֵיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע פְּטוּר מִן הַמַּלְקוֹת וּמִן הַתְּשֻׁלוּמִין³⁵. וְכֵן הַכּוֹתֵית שְׁנֵתְגִיָּרָה וְהַשְּׂפִיחָה שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרָה פְּחוּתָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים³⁶, אֶפְלוּ הֵיחָד הַחֲרָתָה³⁷ שֶׁלֹּא בִקְדָשָׁה³⁸ וְלִדְתָהּ בִּקְדָשָׁה³⁹, הַמוֹצֵיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע - פְּטוּר מִן הַקֶּנֶס וּמִן הַמַּלְקוֹת; שְׁנֵאמַר: כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל - עַד שֶׁתְּהִיָּה הַחֲרָתָה וְלִדְתָהּ בִּקְדָשָׁה⁴⁰.**

(34) ראה לעיל פ"א ה"ט. (35) שהרי רובן בחזקת בעולות הן לפני אירוסיהן, ואיך יטעון: לא מצאתי לכתך בתולים. והאיילונית נקראת קטנה עד שתהיה בת עשרים שנה, ואין לה ימי נערות אלא מקטנותה תצא לבגרות, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ד-ה. וכבר נתבאר שהמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת, פטור מן הקנס ומן המלקות. (36) שאף אם נבעלו אז - אין ביאתן ביאה והרי הן בתולות, כמבואר לעיל פ"א מהל' אישות ה"ג. (37) ההריון של אמה, בה. (38) בהיות אמה גויה או שפחה כנענית. (39) שלאחרי שנתיברה אמה, נתגיירה או נשתחררה, וילדתה כשהיא גיורת. (40) ואע"פ שנאמר כאן "על בתולת ישראל", וזו גיורת היא ואינה בכלל "ישראל" סתם (ראה יבמות עד: וסוכה כח: ובי'תוספות' שם ד"ה לרבות) - כאן ישנו ריבוי מיוחד לרבות את הגיורת, כמפורש בכתובות מד, ב.

ט. **קִדְּשׁ נַעֲרָה וְגִרְשָׁה, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ, וְהוֹצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁזֵנְתָהּ תַּחְתּוֹ בִּקְדוּשֵׁין הָרֵאשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זוּמְמִים - הָרִי זֶה פְּטוּר⁴¹. וְכֵן אִם הֵיחָד יִבְמַתּוֹ שְׁפָנְסָהּ, וְהוֹצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע, וְהִבִּיא עֲדִים שְׁזֵנְתָהּ תַּחַת קְדוּשֵׁי אֲחֵיו⁴², וְנִמְצְאוּ זוּמְמִים - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמַּלְקוֹת וּמִן הַתְּשֻׁלוּמִין⁴³. וְכָל הַפְּטוּר, אִם רָצָה לְגַרְשׁ - יִגְרַשׁ⁴⁴.**

(41) בעיא שלא נפשטה, בכתובות מו, א. וספק ממון - להקל, ולפיכך פטור מקנס. והוא הדין לענין מלקות שבמקום מיתה עומדת (סנהדרין י'). וספק נפשות להקל (משנה למלך). (42) המת. ואסורה ליבם, לפי פטורה מן החליצה ומן היבום (פ"ו מהל' יבום וחליצה הי"ט) והרי היא כאשת אחיו שלא במקום מצוה. (43) כתובות, שם. שנאמר: את בתי נתתי לאיש הזה, לזה ולא ליבם. כי אבי הנערה לא נתנה לאיש הזה היבם. ובי'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד, דורש דין זה מהכתוב: את האשה הזאת לקחתי, פוט

תַּעֲשֶׂה, בֵּין בְּמוֹצֵיא שֵׁם רָע בֵּין בְּאוֹנֵס²⁵, וַיִּשָּׂא זֶה הָאִסוּרָה לֹו? שֶׁהִרִי אֶפְשֶׁר שֶׁלֹּא תִרְצָה הִיא לְיִשָּׁב, וְנִמְצָא עֲשָׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה קְרִמִּין²⁶.

(21) מבואר לעיל פ"א ה"ה. (22) בדפוס רומי: שנמצא' = שנמצאה. (23) 'ספרי', פרשת כי-תצא (דברים כב, יט). (24) של: "ולו תהיה לאשה". (25) ראה לעיל פ"א ה"ה. (26) שמלמדים את האשה לומר איני רוצה בו, וממילא אין צורך בדחיית ה'לא תעשה' (כתובות מ. וברש"י לענין אונס, והוא-הדין למוציא שם רע, שכן התלמוד עצמו משווה אותם זה לזה, כמבואר שם מד, ב שהקשו מדין מפתה לדין מוציא שם רע - 'מעשה רוקח').

ו. **כִּיצַד הוֹצֵאת שֵׁם רָע? הוּא שְׂכִיבָא לְבֵית דִּין וַיֹּאמֶר: נַעֲרָה זֹו בְּעַלְתִּי וְלֹא מִצְאֵתִי לָהּ בְּתוּלִים. וְכִשְׁפָקְשָׁתִי עַל הַדָּבָר נוֹדַע לִי שְׁזֵנְתָהּ תַּחְתִּי אַחַר שְׁאִרְסַתִּיהָ, וְאֵלוּ הֵם עֲדֵי שְׁזֵנְתָהּ בְּפִנְיָהֶם. וּבֵית דִּין שׁוֹמְעִין דְּבָרֵי הָעֲדִים וְחוֹקְרִין עֲדוֹתָן. אִם נִמְצָא הַדָּבָר אֲמַת - נִסְקָלָת; וְאִם הִבִּיא הָאֵב עֲדִים, וְהִזְמִינוּ הָעֲדִים שֶׁהִבִּיא הַבַּעַל²⁷, וְנִמְצָא שֶׁהֲעִידוּ שְׁקָר - יִסְקָלוּ²⁸, וְיִלְקָה הוּא, וְנוֹתֵן מָאָה סָלְעִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְתִי - אֵלוּ הָעֲדִים שֶׁיִּזְמְנוּ עֲדֵי הַבַּעַל. חָזַר הַבַּעַל וְהִבִּיא עֲדִים אַחֵרִים וְהִזְמִינוּ עֲדֵי הָאֵב - הָרִי הַנַּעֲרָה וְעֲדֵי אֲבִיהָ נִסְקָלִין²⁹. עַל זֶה נֶאֱמַר: וְאִם אֲמַת הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה³⁰ לְמַדּוֹ, שֶׁפָּרְשָׁה זֹו יֵשׁ בָּהּ עֲדִים, וְזוּמְמִין, וְזוּמְמִי זוּמְמִין³¹.**

(27) שעדי האב אמרו לעדי הבעל: היאך אתם מעידים שזינתה ביום זה ובמקום זה, והלא ביום זה הייתם עמנו במקום אחר, וזוהי הזמה. (28) עושים בהם כאשר זממו לעשות לה. (29) שהרי זממו להרוג עדי הבעל, והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". (30) דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני ויש לו גם אסמכתא בפסוק, קוראו רבינו: "מפי השמועה" (יד מלאכי). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד, ובביאורנו. (31) 'ירושלמי' כתובות פ"ד ה"ד: אמר רבי יוסי בי רבי בון, הפרשה הזו יש בה עדים וזוממיהן וזוממי זוממיהן, הבעל אומר [את האשה הזאת לקחתי - ולא מצאתי לה בתולים - דברים שם, יד] הרי עדים שזינתה בבית אביה, והביא האב עדים להזים עדי הבעל [לאמר: "ואלה בתולי בתי"] והביא הבעל עדים להזים עדי האב [כמו שנאמר: "ואם אמת היה הדבר הזה"]. וראה להלן הי"ב.

ז. **הוֹצִיא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע וְהִיא בּוֹגֶרֶת, אֶף עַל פִּי שֶׁהִבִּיא עֲדִים שְׁזֵנְתָהּ תַּחְתּוֹ פְּשְׁהֵיחָה נַעֲרָה - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַמַּלְקוֹת וּמִן הַקֶּנֶס³². וְאִם נִמְצָא הַדָּבָר אֲמַת - הָרִי זֹו תִסְקָל; אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת, הוֹאִיל וּבָעַת שְׁזֵנְתָהּ נַעֲרָה הֵיחָד³³.**

(32) שהרי עקימת שפתיו גורמת לו להתחייב ללקות ולשלם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבר לאמיתו כשמלה חדשה (רבינו הלל, בפירושו שם). ונקט מליצת "שמלה חדשה" ע"פ מה שנאמר במלכים-א יא, כט: "והוא מתכסה בשלמה חדשה" - ודרשו חז"ל בסנהדרין קב, א - מה שלמה חדשה אין בה שום דופי, אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, הרי ש"שמלה חדשה" משמשת משל לדבר ברור ונקי מכל פגם (הכתב והקבלה). (55) ראה למעלה ה"ו. (56) [כלומר, לא די שיתבררו דברי טענתו של הבעל שלא נמצאו בתולים לנערה, אלא צריך שיעידו עדים שראוה שזינתה]. (57) דברים כב, כט.

סְלָקוּ הַלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה

~ יום שני כ"ח תמוז ~

הַלְכוֹת סוֹטָה¹

יֵשׁ בְּכֻלָּלָן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוֹת עֵשָׂה, וְשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת לְסוֹטָה פְּתוּרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בְּתוּרָה. (ב) שְׁלֹא לִתֵּן שְׁמֵן בְּקַרְבָּנָה. (ג) שְׁלֹא לִתֵּן עָלֶיהָ לְבוּנָה. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רֵאשׁוֹן²

(1) סרה מדרכי הצניעות, והוא כינוי לאשת איש החשודה בבגידה בבעלה. (2) נתבאר בו דין קינוי בפני עדים ודיני הסתירה ושתיית המים המאררים, העומדת לשתות ובא עד אחד והעיד שזינתה, מי הוא הנאמן להעיד עליה שזינתה אחר שנסתרה, הכחשות עדים בענין זה.

א. קְנוֹי הָאֵמֹר בְּתוּרָה, וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ, הוּא שְׁיֵאמַר לָהּ בְּפִנֵּי עֲדִים: אֵל תִּסְתְּרֶיהָ עִם אִישׁ פְּלוּנִי. אִפְּלוּ הִיא אֲבִיָּהּ אוֹ אֲחִיָּהּ אוֹ עֶפְוִ"ם אוֹ עֶבְדִּי אוֹ שְׁחוּף, הוּא הָאִישׁ שְׁאִינוּ מִתְקַשְׂה וְאִינוּ מוֹלִיד.

(3) לשון התראה. (4) אל תיכנסי עימו למקום סתר. (5) "על ידי כל עריות מקנאים" ואין אומרים: מאחר שאנו דורשים "ונטמאה-ונטמאה", שתי פעמים, אחת לאוסרה על בעלה ואחת לאוסרה על בועלה, - אלה שנאסרות על הבעל בסתירה זו, נאסרו גם על הבעל, אבל כל המנויים כאן שהנשים אסורות עליהם גם לפני הסתירה, לא תיאסרנה על בעליהן - אלא אף הן אסורות.

ב. הַסְּתִירָה הָאֵמֹרָה בְּתוּרָה, וְנִסְתְּרָה, הוּא שְׁתִּסְתֵּר עִם אוֹתוֹ הָאִישׁ שְׁאֵמַר לָהּ 'אֵל תִּסְתְּרֶיהָ עִמּוֹ' בְּפִנֵּי שְׁנֵי עֲדִים. אִם שְׁתִּתְּהָ עִמּוֹ כְּדִי טְמֵאָה⁶, שְׁהוּא כְּדִי לַעֲלוֹת בִּיעֵה⁷ וּלְגַמְעָה - הִרִי זֹ אֲסוּרָה עַל בְּעֵלָה עַד שְׁתִּשְׁתֶּה מִי הַמְּרִים⁸ וְיִבְדַּק הַדָּבָר. וּבִזְמַן שְׁאִין שָׁם מִי סוֹטָה⁹ - תִּאָסֵר עָלָיו לַעֲוֹלָם¹⁰, וְתִצָּא בְּלֵא כְּתֻבָּה.

(6) = כדי ביאה. (7) של תרנגולת על אש בינונית. (8) "שנותן לתוכס דבר מר". (9) משחורב בית המקדש.

לשומרת יבם, כי היבמה לא לקחה הוא בבחירתו אלא מן השמים הקנוה לו, שמת אחיו ונפלה ליבום לפני זה. (44) כי לא נצטווה על ה'עשה': 'ולו תהיה לאשה'. וכיוונתו רק על המוציא שם רע על נישואי אחיו שפטור מקנס מצד ודאי, אבל ההלכה הראשונה של הוצאת שם רע על הנישואין הראשונים שנשאר בספק, והוא פטור רק מפני ספק ממון לקולא (למעלה הערה מ) - ברור שאסור לגרשה מספק, ועי' משנה-למלך].

י. אִינוּ חַיֵּב עַד שְׂיַבְעַל אוֹתָהּ כְּדִרְכָּה⁴⁵ וְיוֹצִיא שָׁם רָע (עַל הַבְּעִילָה) כְּדִרְכָּה⁴⁶. בְּעֵלָה שְׁלֹא כְּדִרְכָּה וְאָמַר: לֹא מִצְאָתִיהָ בְּתוּלָה⁴⁷ - פְּטוּר⁴⁸, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפְּת מְרֻדוֹת⁴⁹.

(45) כרבי אליעזר בן יעקב, בכתובות מו, א. (46) שנבעלה לאחר כדרכה, שהרי נאמר בו: "ולא מצאתי לה בתולים" - במקום בתולים. הרי שהמדובר כאן כשהבעל בא עליה כדרכה, וגם הוצאת השם הרע היא, שזינתה כדרכה (כתובות מו. ומו: וברש"י שם). (47) שהביא עדים המעידים שזינתה תחתיו. (48) מקנס וממלקות. (49) מדברי סופרים, כאילו לא בעל כלל שלוקה מכת מרדות (כתובות מה:). וראה למעלה פ"ג מהל' אישות, הכ"א מכת מרדות" מה היא.

יא. וְכֵן אִם אָמַר: לֹא מִצְאָתִיהָ בְּתוּלָה, וְלֹא אָמַר: שְׁזִנְתָה תַּחְתִּי⁵⁰; אוֹ שְׁאָמַר: זִנְתָה תַּחְתִּי, וְלֹא הִבִּיא עֲדִים, אֵלּא בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם - הִרִי זֶה פְּטוּר⁵¹, אִף עַל פִּי שְׁהָעֲדִים נִהְרָגִים אִם הוּזְמוּ⁵².

(50) ויתכן שנבעלה בהיותה עדיין פנויה. (51) מקנס וממלקות (כתובות מו.). (52) שהרי העידו עליה להרגה, ואילו לא הוזמו היתה נהרגת.

יב. זֶה שְׁנֵאמַר בְּתוּרָה: וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה - לְשׁוֹן כְּבוֹד⁵³, שְׁנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּסִתְרֵי הַדָּבָר⁵⁴. וְכֵן זֶה שְׁיֵאמַר הָאֵב: אֵלָה בְּתוּלֵי בְּתִי - הֵן זֹמְמֵי עֲדֵי הַבְּעֵל⁵⁵. וְזֶה שְׁנֵאמַר: וְאִם אָמַת הִיא הַדָּבָר תִּהְרַג - כְּשִׁזְנָתָה⁵⁶ אַחַר הָאֲרוּסִין בְּעֲדִים, שְׁנֵאמַר: לְזִנְתָה בֵּית אֲבִיָּה; אֲבָל קִדְּם הָאֲרוּסִין - כְּבָר אָמְרָה תוּרָה בְּהָ⁵⁷ שְׁהִיא פְּטוּרָה מִכָּלוּם, וּבְעֵלָה חַיֵּב בְּתִשְׁלוּמֵי קְמוּן בְּלֵבָד, בֵּין פִּתָּה בֵּין אָנֶס.

(53) ואע"פ שלפי מה שפסק רבינו (הלכה י) שאינו חייב אלא אם בעל אותה, אפשר לפרש שמלה ממש, שיפרשו את הסודר או הסדין לראות דם הבתולים שעליו, כמו שאמרו בגמרא שם, נראה לו לרבינו שיותר מסתבר לפרשה בלשון כבוד ('מאירי' שם, וכסף-משנה). (54) לבדוק אם אמת הדבר אם לא, וכמו שאמרו בכתובות מו, א: "ופרשו השמלה - פרשו מה ששם לה... מלמד שבאים עדיו של זה ועדיו של זה, ובוררים את הדבר כשמלה חדשה". וכן הוא ביספרי' פרשת כִּי-תִצָּא (דברים כב, יז): "ופרשו השמלה - יהווורו דבריהם כשמלה", ליבינו דבריהם להוציא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְרַנְנִין²⁵ אַחֲרֶיהָ אַחַר הַקְּנוּי וְהַסְתֵּירָה²⁶, עַד שֶׁשָּׁמַע מִהַנְּשִׂים הַטּוֹת לְאוֹר הַלְּבָנָה²⁷ נוֹשְׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ שֶׁזָּנְתָה עִם הָאִישׁ שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו - הָרִי זֶה אֲסוּר לְקַיְמָה²⁸, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה²⁹.

22) שאין ראייתו בעצמו גרועה מדין ראה אותה עד אחד.
23) שאין הדבר ברור שנטמאה, ולכן לא הפסידה כתובתה.
ולמה איננה בכלל "עוברת על דת" שיוצאה בלי כתובה, והרי גם ייחוד, עבירה היא על הדת? - כל עבירה שאין בה מכשול לבעלה, אינה בכלל עבירה על הדת ואינה מפסידה כתובתה. (24) = על פי ראיית עצמו, אבל כשנסתרה בפני שני עדים, שאפשר להשקותה - אם תימצא טהורה הרי היא מותרת לבעלה, ואם לא תרצה לשנות, תצא בלא כתובה.
25) מלעזים. (26) על פי שני עדים. (27) מפחד בלילות מתקבצות לטוות יחד ומשיחות ביחד. (28) ואינו יכול להשקותה, שמאחר שקלולה מפורסם לכל, שוב אין המים בודקים אותה. (29) שיכולה לומר לו, היה לך להשקותני סמוך לסתירתך, ומאיזה טעם אפסיד כתובתי.

ט. בָּא עַד אֶחָד וְהָעִיד לוֹ שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ אַחַר קְנוּי וְשִׁהָתָה פְּדֵי טְמָאָה: אִם הוּא נֶאֱמָן לוֹ וְדַעְתּוֹ סוּמְכָת עָלָיו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה³⁰; וְאִם לֹא - הָרִי אֶשְׁתּוֹ מִתְּרַת לֵא³¹.

30) שאינו יכול להשקותה על פי עד אחד. (31) שאין עד אחד נאמן בסתירה.

י. וְאִלּוּ שְׁבִית דִּין מְקַנֵּין לָהּ³²: מִי שֶׁנִּתְחַרַּשׁ בְּעֵלָהּ אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּמִדְּיָה אַחֲרַת אוֹ שֶׁהָיָה חִבּוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. לֹא לְהַשְׁקוּתָהּ³³, אֲלֵא לְפִסְלָהּ מִכְּתֻבָּתָהּ³⁴.

32) אם רואים אותן מתנהגות בפריצות. (33) שאין משקה אלא הבעל, שנאמר: "והביא האיש את אשתו אל הכהן" והוא אינו יכול להשקותה. (34) אם תיסתר אחרי קינויים.

יא. בִּיצַד? שֶׁמְעוֹ בֵּית דִּין שֶׁהָעַם מְרַנְנִין אַחֲרֶיהָ - קוֹרְאִין אוֹתָהּ וְאוֹמְרִין לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. בָּאוּ עֲדִים אַחַר כֶּף שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ וְשִׁהָתָה פְּדֵי טְמָאָה - בֵּית דִּין אוֹסְרִין אוֹתָהּ עַל בְּעֵלָהּ לְעוֹלָם, וְקוֹרְעִין כְּתֻבָּתָהּ. וְכִשְׁבּוֹא בְּעֵלָהּ אוֹ יִבְרִיא אוֹ יֵצֵא מִבֵּית הָאֲסוּרִין - נוֹתֵן לָהּ גִּט³⁵; וְאִינוּ יְכוּלִים לְהַשְׁקוּתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָנָא לָהּ הוּא³⁶.

35) שאי אפשר לבודקה במי סוטה. (36) והתורה אמרה: "וקנא... והביא", וזה לא קינא לה.

יב. שָׁתַת מִי הַמְּרִים וְנִקְתָּה³⁷ מִהֵן, וְחִזַּר וְקָנָא לָהּ עִם הָאִישׁ שֶׁהִשְׁקָה עַל יָדוֹ, וְנִסְתְּרָה עִמּוֹ - אִינוּ יְכוּלִים לְהַשְׁקוּתָהּ עַל יָדוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה³⁸; אֲלֵא תֵּאָסֵר עָלָיו לְעוֹלָם, וְהֵצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה. אֲבָל אִם קָנָא לָהּ עִם אַחַר, וְנִסְתְּרָה עִם הָאֲחֵר בְּעֲדִים - מִשְׁקִין אוֹתָהּ פַּעַם

"שאינ משקים את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש". (10) אחרי שקינא לה ונסתרה בפני שני עדים ואין מים לבודקה.

ג. קָנָא לָהּ עַל שְׁנַיִם כְּאֶחָד וְאָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְנִסְתְּרָה עִם שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד¹¹ וְשִׁהָתָה פְּדֵי טְמָאָה, אֲפִלּוּ הֵם שְׁנֵי אַחֲיָהּ¹² אוֹ אַבְיָהּ¹³ וְאַחֲיָהּ - הָרִי זֶה אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּשְׁתָּה¹⁴.

11) אף על פי שמצד הדין מותר לאשה להתייחד עם שני אנשים בזמן שהם כשרים. (12) ויש מי שמתיר להתייחד עם אחותו. (13) שמותר לאדם להתייחד עם בתו. (14) כי הכל תלוי בקפידת הבעל, וזה שהקפיד וקינא לה, וודאי ראה בהם דבר פריצות ולא הייתה צריכה להתייחד עמהם אחר קינויו.

ד. אָמַר לָהּ בְּפִנֵּי שְׁנַיִם: אֵל תִּדְבְּרִי עִם פְּלוֹנִי - אֵין זֶה קְנוּי¹⁵. וְאָף עַל פִּי שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ בְּעֲדִים וְשִׁהָתָה פְּדֵי טְמָאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו¹⁶, וְאִינָה שׁוֹתָה בְּקְנוּי זֶה.

15) שאין קינוי אלא על עסקי סתירה. (16) הואיל ולא קדם לה קינוי האוסר.

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִמּוֹ, וְרִאוּהָ מִדְּבַרְתָּ עִמּוֹ - אֵין זֶה סְתִירָה, וְלֹא נֶאֱסְרָה וְלֹא שׁוֹתָה. וְכֵן אִם לֹא קָדַם קְנוּי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהָעִידוּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה וְשִׁהָתָה פְּדֵי טְמָאָה - לֹא נֶאֱסְרָה עַל בְּעֵלָהּ וְאִינָה שׁוֹתָה.

ו. אָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי, וְהָיָה קָטָן פְּחוֹת מִכֵּן תִּשְׁעַ שְׁנַיִם יוֹם אֶחָד¹⁷, אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: אֵל תִּסְתְּרִי עִם בְּהֵמָה זֶה - אֵין זֶה קְנוּי; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ - פָּרַט לְקָטָן וְלִבְהֵמָה¹⁸, שֶׁאֵין אוֹסְרִים אוֹתָהּ עָלָיו.

17) שאין ביאתו ביאה. (18) שהתורה אמרה "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה שאינם בכלל איש.

ז. בְּעַל שֶׁמְחַל¹⁹ עַל קְנוּיוֹ קָדַם שֶׁתִּסְתְּרֵהּ - קְנוּיוֹ מְחוּל, וּכְאִלּוּ לֹא קָנָא לָהּ מְעוֹלָם. אֲבָל אִם מְחַל אַחַר שֶׁתִּסְתְּרָה - אִינוּ יְכוּלִים לְמַחֵל. גְּרַשָּׁה²⁰ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁמְחַל, וְאִם הִחְזִירָהּ - צָרִיף לְקִנְיָתָה קְנוּי אַחֲרָי²¹.

19) ויתר. (20) קודם שתיסתר. (21) ואם לא קינא לה שנית ונסתרה, אינה נאסרת על פי קינויו הקודם, שהרי הוא כמחול.

ח. קָנָא לָהּ בְּפִנֵּי שְׁנַיִם, וְרָאָה אוֹתָהּ שֶׁנִּסְתְּרָה עִם זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ עָלָיו וְשִׁהָתָה פְּדֵי טְמָאָה - הָרִי זֶה אֲסוּרָה עָלָיו²², וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה²³; שֶׁאִינוּ יְכוּלִים לְהַשְׁקוּתָהּ עַל פִּי עֲצָמוֹ²⁴. וְכֵן אִם שָׁמַע הָעַם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) הפסולה לעדות במקום אחר. 47) הכנענים. 48) שעבר על דברי חכמים ופסול לעדות מדבריהם. 49) קרבה משפחתית, שאינו נאמן להעיד במקום אחר. 50) אבל הפסול לעדות מן התורה, אינו נאמן להעיד עליה. 51) מתוך ששונאות אותה, חשודות להעיד שקר כדי להפסיד כתובתה. אבל אם אינן נאמנות אלא שלא להשקותה, אין לחשוד בהן שמשקרות שהרי מטיבות עימה, שלא תצטרך לשתות בגלל עדותן ויוצאת ונוטלת כתובתה, ולולא עדותן הייתה צריכה לשתות או לצאת בלי כתובה.

טז. **בא עד אחד פֿשר ואָמר 'נטמאת' - הרי זו אינה שוטה, כמו שבארנו. בא עד אחד והכחישו ואמר 'לא נטמאת'⁵² - אין שומעין לו; שְׁעַד אֶחָד בְּטִמְאַת סוֹטָה פְּשָׁנִים, ואין דבריו של אחרון⁵³ דוחין דברי הראשון⁵⁴ שהוא פְּשָׁנִים.**

52) בפניך. שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אני הייתי עמך, ולא נטמאת בפנינו. 53) שבא אחר כך. 54) שכיוון שבא ראשון ונתקבלה עדותו, מבלי שיכחישוהו, הרי הוא כשני עדים.

יז. **באו שניהן כאחד, זה אומר 'נטמאת' וזה אומר 'לא נטמאת'⁵⁵; או שאמר אחד 'נטמאת', ובאו שנים אחרים⁵⁶ ואמרו 'לא נטמאת'⁵⁷ - הרי זו שוטה.**

55) שהעידו שניהם בתוך כדי דיבור ובטלו דבריו מייד, שלא נתקיימה עוד עדותו בבית דין. 56) אפילו לאחר שנתקיימה עדות הראשון בבית דין. 57) שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ולא נטמאת בפנינו.

יח. **בא עד אחד פֿשר ונָשִׁים רבות או פסולין רבים⁵⁸ כאחד⁵⁹, הֵעֵד אומר 'נטמאת' והנָשִׁים או הפסולין אומרים 'לא נטמאת'⁶⁰ - הרי זו שוטה⁶¹; שְׁעַד אֶחָד וּפְסוּלִין רַבִּים מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה הֵם.⁶²**

58) כגון קרובים או עבדים. 59) בבת אחת. 60) בפניך. 61) שמה נטמאת קודם שבאו הפסולים. 62) והרי זה דומה לשני עדים כשרים שבאו בבת אחת.

יט. **היו בלן פסולין - הלך אחר הרב. כיצד? שתי נשים אומרות 'נטמאת' ושלש אומרות 'לא נטמאת' - הרי זו שוטה; שלש אומרות 'לא נטמאת' וארבע אומרות 'נטמאת' - הרי זו אינה שוטה⁶³. היו מחציה על מחציה - הרי זו שוטה.**

63) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הלך אחר רוב דעות".

כ. **כל סוטה שאמרנו שאינה שוטה מפני עדי טמאה - הרי זו אסורה על בעלה לעולם⁶⁴, ותצא בלא כתבה⁶⁵; שהרי נאסרה בקנוי וסתירה, והשתיה שפתירה נמנעה שהרי יש בה עד, כמו שבארנו.**

שְׁנֵיהָ, וְאֶפְלוּ בְּמָה פְּעָמִים. והוא, שְׁיִשְׁקָה אוֹתָהּ בְּכָל פְּעַם בְּגִלּוֹל אִישׁ אַחֵר.

37) שלא מתה, ויצאת טהורה. 38) שנאמר "זאת תורת הקנאות" - זאת ולא אחרת, כגון איש אחד ובוכל אחד, שאינה שותה פעם שנייה על ידי אותו אדם, כיוון שקינא לה כבר ונמצאה נקייה, נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוון להקניטה.

יג. **השקה אותה וגרשה, ונשאת לאחר, וקנא לה עם האיש שהשקה אותה הפעל הראשון בגללו, ונסתרה עמו פעדים - הרי הפעל השני משקה אותה על ידו, מפני שהוא בעל שני. ואפלו מאה, ונשאת לזה אחר זה - משקין אותה על ידי איש אחד³⁹; ואין אומרים: ודאי שהחזקה לזה וטמאה, עד שיהיה שם עד⁴⁰.**

39) שנאמר: "תורת הקנאות" קנאות בלשון רבים, הרי שעושים לה כמה פעמים כתורה הזאת. 40) עד אחד.

יד. **האשה שקנא לה בעלה, ונסתרה אחר הקנוי עמו פעדים, והרי היא עומדת לשתות⁴¹, ובא עד אחד והעיד עליה שנבעלה בפניו עם זה שקנא לה עמו - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ואינה שוטה⁴², ויוצאת בלא כתבה⁴³. ואפלו היה עד טמאה זה אחד מעדי הסתירה⁴⁴. שְׁנֵאָמַר: וְעַד אֵין בָּהּ - וְהָרִי פָּאן עַד⁴⁵.**

41) להיבדק אם טהורה היא. 42) שאין השתייה באה אלא על הספק, וזו וודאי טמאה היא. 43) "שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר". 44) ומעיד שבאותה סתירה נבעלה בפניו והעד השני אינו מכחישו אלא אומר, שלא ראה ולא שם על לבו לראות, אין השני נחשב כעד המכחישו, והראשון נאמן בה. 45) תנא דבי רבי ישמעאל: "מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה, שרגליים לרבר (שנטמאה). שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה". אבל אם לא קדמו הקינוי והסתירה בעדים כשרים, אין עד אחד נאמן להעיד שנטמאה "שאין דבר שבערווה (מתקבל) פחות משניים (עדים)".

טו. **אפלו אשה⁴⁶ ועבד ושפחה⁴⁷ ופסול לעדות בעברה מדברי סופרים⁴⁸ ואפלו קרוב⁴⁹ נאמן לעדות סוטה, להעיד עליה שזנתה; ותאסר על בעלה לעולם⁵⁰, ואינה שוטה, ותצא בלא כתבה. הואיל וקדם הקנוי והסתירה בעדים כשרים, והתורה האמינה עד אחד בטמאה - הרי בלן פשרין לעדות טמאה. אף חמש נשים ששונאות זו את זו מעידות זו על זו לומר שנטמאת. ונאמנת עליה לאסרה על בעלה ושללא להשקותה, אבֿל לא להפסידה מכתבה⁵¹, אלא נוטלת כתבה ויוצאה.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. ומנין שאינה ראוייה לשות? שגאמר: אשר תשטה אשה תחת אישה. תחת¹⁵ - פרט לארוסה ושומרת יבם, שאינה תחת אישה. אשה - פרט לקטנה¹⁶. תחת אישה - פרט לאשת קטן¹⁷ ואשת אנדרוגינוס, שאינו איש¹⁸. ונעלם מעיני אישה - פרט לאשת סומא¹⁹. והעמיד הכהן את האשה - פרט לחגרת. ונתן על כפיה - פרט למי שאין לה כף, או שהיתה עקמה או יבשה שאינה יכולה לקח בה. ונאפלו כפה אחת, שגאמר: כפיה²⁰. ונאמרה האשה - פרט לאלמת. ונאמר אל האשה - פרט למי שאינה שומעת²¹. והרי הוא אומר: אשר תשטה אשה תחת אישה²² - עד שתהיה שלמה כמוהו והוא שלם כמוהו. הא למדת שכל דבר שמעכב אותה מלשות²³ מעכב את בעלה מלהשקותה²⁴, וכל המעכב את הבעל מלהשקותה²⁵ - מום כמוהו מעכב אותה מלשות²⁶.

(15) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: "תחת אישה, פרט לארוסה כו" (סוטה כג.). (16) שאינה נקראת אשה, ואפילו כשקיבל אביה קידושה שהן קידושי תורה - אינה שותה, שהרי אינה בת עונשין, ואינו רשאי להמיתה ע"י השקאת מים המרים ('מרכבת המשנה'). (17) שאינו איש, ואין קידושו קידושין, כמבואר למעלה הל' אישות פ"ד, ה"ז. ואין כאן משום הטלת שלום בינו לבניה, ובוודאי שאסור למחוק את השם בשבילם ('מרכבת המשנה'). ואשת שוטה בכלל זה ('מעשה רוקח'). (18) ודאי, אלא ספק זכר ספק נקבה, וקידושי - קידושי ספק, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ד, ה"א. ולא הזכיר רבינו דין טומטום, משום שאין לו נישואין כלל, ורק אנדרוגינוס מותר לו לישא אשה, כמבואר בפ"א מהל' איסורי ביאה ה"ו. (19) שאינו יכול לראות אפילו בלא העלמה זו (סוטה כז.). ומשמע, שאם הוא רואה בעין אחת, יכול הוא להשקותה, שהרי גם בעין אחת יכול הוא לראות בקלולה ('מעשה רוקח'). (20) סוטה, שם. (21) 'ספרי' זוטא, נשא אות כא. (22) וכל הפסוק הזה שבסוף הפרשה מיותר הוא, ולא בא אלא להשוות איש לאשה ואשה לאיש (סוטה שם). (23) כגון גידמת ואילמת. (24) שאם הוא גידם או אילם, אינו משקה אותה. (25) כגון סומא. (26) אם היתה סומא.

ד. קטנה שהשיאה אביה²⁷, אם זנתה ברצונה - נאסרה על בעלה. לפיכך מקנין לה. לא להשקותה²⁸, אלא לפסלה מכתבתה, כמו שבארנו²⁹. אבל הקטנה בת מאונס³⁰ - אין מקנין לה, שאין לה רצון להאסר על בעלה. ונאפלו היה כהן - לא נאסרה עליו³¹.

(27) והרי נישואיה נישואי תורה, כמבואר לעיל הל' אישות פ"ג ה"א. (28) שהרי נתמעטה מהפסוק: אשה - פרט לקטנה. (29) למעלה ה"ב, ולדעת הרמב"ד אין קטנה נאסרת על בעלה אפילו אם זינתה ברצון, שהרי אמרו

(64) והשתייה לא תתירה. (65) "שהרי מעשה הרעים גרמו לה להאסר".

פרק שני

(1) כלל בו רבינו המשך דיני שתיית המים, נשים שאינן ראויות לשותה, קטנה שהשיאה אביה וקטנה בת מיאון אם מקנאים להן, מעוברת ומניקה והעומדת לשתות ומת בעלה, שמי שבעל בעילה אסורה מימיו אין המים בודקין את אשתו, דין אשה שהיה לה קינוי וסתירה ולא שתתה, אם אסורה למי שנתייחד עמה, איסור נישואיה עם הנחשד עליה.

א. אשה שקנא לה ונסתרה - אין כופין אותה לשותה; אלא אם רצתה ונאמרה: הן נטמאתי - תצא בלא כתובה, ונאסרה על בעלה לעולם, ואינה שותה². וכן אם אמרה: איני טמאה ואיני שותה³ - אין כופין אותה לשותה, ותצא בלא כתובה⁴. וכן אם אמר בעלה: איני רוצה להשקותה, או שבעלה בעלה אחר שנסתרה⁵ - הרי זו אינה שותה⁶; ונוטלת כתבתה⁷ ויוצאה, והיא אסורה [עליו] לעולם⁸.

(2) סוטה כד, א. כיון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא והמים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק (רש"י שם כ.). (3) מחמת יראה, שחוששת פן יבדקה המים אפילו אם היא טהורה (רש"י שם יט:). וראה לקמן פ"ג, ה"ב. (4) שם כד, א. מתוך שאינה שותה - נשארה באיסורה לבעלה, והפסידה כתובתה. וראה למעלה פ"א הערה פ. (5) ונאסרה עליו. (6) כיון שבא ביאה אסורה, אין המים בודקים את אשתו, כמבואר להלן ה"ח. וראה לקמן פ"ג, ה"א. (7) שהוא גרם לה שלא תשתה (סוטה כד.). (8) כי לאחר קינוי וסתירה נאסרה עליו, והשתיה שתתירה נמנעה, ראה למעלה סוף פ"א.

ב. ואלו הן הנשים שאינן ראויות לשותה, אף על פי שהן רוצות לשותה ובעליהן רוצים להשקותן, אלא יוצאות בלא כתובה משכיבואו עדי סתירה אחר עדי קנוי ונאסרו על בעליהן לעולם. ונחמש עשרה נשים הן, ואלו הן: ארוסה, ושומרת יבם⁹, וקטנה¹⁰ אשת הגדול¹¹, וגדולה אשת הקטן, ואשת אנדרוגינוס¹², ואשת הסומא¹³, ואשת החגר, או האלם, או מי שאינו שומע, או שהוא פרות יד, וכן החגרת, והאלמת, והסומא, וכרותת יד, ושאנינה שומעת. כל אחת מאלו אינה ראוייה לשותה¹⁴.

(9) שבעלה מת בלא בנים, וממתנת לאחיו שייבמה, וקינא לה יבמה. (10) פחותה מבת שתיים-עשרה שנה ויום אחד. (11) בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (12) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, כמבואר למעלה הל' אישות פ"ב הכ"ד. (13) עיוור. (14) מהטעמים המבוארים בהלכה הבאה, אבל יש להן קינוי וסתירה להיאסר לבעליהן לעולם ולהפסיד את כתובתן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דבר, כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה הי"ז. (37) שהיא בת ישראל. (38) עבד כנעני ששוחרר, שהוא כישראל לכל דבר. (39) שנישאה לגר, שאין עבירה בנישואיהן (פט"ו מהל' איסורי ביאה הי"ז), אבל אם נישאה לישראל, שיש איסור בנישואיהן - אינה שותה, שאין המים בודקים אותה אלא-אם-כן מנוקה האיש מעוון, כמבואר בסמוך הי"ח. (40) כגון שהיא גיורת, שאין איסור בנישואיהן (הל' איסורי ביאה שם), אבל ישראלית כשרה שנישאה לממזר אינה שותה, כמבואר למעלה בסמוך. ולדעת ה'כסף משנה' הגירסה הנכונה בדברי רבינו היא: "ומזרת אשת ממזר" שאין עבירה בנישואיהם. אולם גירסה זו אינה בדפוסים קדומים ולא בכת"י התימנים. ורש"י במס' סוטה כו, א - מפרש: "אשת ממזר לממזר" - כלומר, אשה הראויה לממזר. והוא כדברינו ('מעשה רוקח'). והחידוש בדין זה הוא, שלא נאמר: אשת ממזר לא תשתה ולא נעשה שלום ביניהן, כי למה לנו להרבות ממזרים בישראל, והלואי לא יפרה ולא ירבה (סוטה שם, וברש"י). (41) שנולד סריס מבטן אמו, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות, הי"ג-יד. בניגוד לזה שחתכו או נתקו אברי ההולדה ע"י אדם הנקרא סריס אדם, כמבואר שם ובביאורונו. (42) כגון ששתה כוס של עיקרין ונסתרס, ומותר לו לבוא בקהל (כספ-משנה), כי לא אסרה תורה לבוא בקהל אלא כשכרתו אדם או הכהו קרן, כמבואר לקמן פט"ז מהל' איסורי ביאה הי"ט, וראה שם הי"ב. ולדעת ה'משנה למלך', מדבר רבינו בכל סריס אדם, ואפילו כשנתקו אברי תשמישו בידי אדם, ובכל זאת אשתו מותרת לו, כי כאן מדובר בגיורת ומשוחררת, שסריס אדם מותר בהן (הל' איסורי ביאה שם הי"א), וזהו שהדגיש רבינו המותרות לבעליהן, שההיתר בא מצידן. (43) סוטה, שם. כי סריס בר שכיבה הוא, אע"פ שאינו בר זריעה (רש"י שם). ורבינו בפירושו המשנה שם, אומר: "אשת סריס (שותה) אע"פ שאין לו שכיבה".

ז. מְעַבְרַת וּמְנִיקָה - מְקַנָּא לָהּ וּמְשַׁקָּה אוֹתָהּ כְּמוֹת שְׁהִיא⁴⁴. אִשָּׁה הַעוֹמֶדֶת לְשִׁתּוֹת וּמֵת בְּעֵלָה קָדָם שְׁתִּשָּׂתָה - אִינָה שׁוֹתָה⁴⁵, וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֵבָתָה⁴⁶.

(44) מעוברת, ואין אומרים נחוס על הולד ולא נהרגו (סוטה שם, וברש"י). אולם ה'תוספות' שם סוברים שממתינים לה עד שתלד, ואז משקים אותה. (45) שנאמר: והביא האיש את אשתו, והרי מת. (46) שמא זנתה והפסידה כתובתה (סוטה כד. כבית הלל).

ח. כָּל אִישׁ שִׁבָּא בִּיָּאָה אֶסוּרָה מִיָּמֵינוּ אַחַר שְׁהִגְדִּיל⁴⁷ - אִין הַמִּים הַמְאָרְרִים⁴⁸ בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאִפְלוּ בָּא עַל אֶרֶוֹסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו, שְׁאֶסוּר מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁴⁹ - אִין הַמִּים בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. שְׁנֹאֲמַר: וְנָקָה הָאִישׁ מֵעוֹן, וְהָאִשָּׁה הִיא תִּשָּׂא אֶת עוֹנָה - בְּזִמְן שְׁהָאִישׁ מְנַקֵּה מֵעוֹן, אִשָּׁה נוֹשָׂאָה אֶת עוֹנָה⁵⁰.

(47) שהוא בר עונשין. (48) על-פי הפסוק (במדבר ה, יח) "מי המרים המאריים", ונקראו כן לפי שהם מחסרים אותה

(יבמות לג:): "פיתוי קטנה, אונס הוא", ואנוסה מותרת לבעלה ישראל. אולם רבינו סובר שדיעה זו נדחת מפני סוגיית התלמוד בכתובות ט, א. שאמרו שם: "האומר פתח פתוח מצאתי (ראה למעלה הל' אישות פ"א הי"ב), נאמן לאוסרה עליו", ושאלו שם: והלא יש כאן שני ספיקות, שמא קודם קידושין ושמא אחר קידושין, ואפילו אם נאמר לאחר קידושין - שמא באונס, שמא ברצון, שהאנוסה מותרת לישראל, ותיצרו שם בסוגיא שהמדובר כשקידשה אביה לישראל, והיא פחותה מבת שלש שנים, וטען שפתחה פתוח, שאין כאן אלא ספק אחד, שמא באונס שמא ברצון, וספק איסור תורה - להחמיר, וסובר רבינו שהסוגיא מדברת שם אפילו כשהיא עדיין קטנה. הרי שפיתוי קטנה אינו נחשב לאונס, שאם נדון אותה כאנוסה, למה תיאסר על בעלה (מגיד-משנה בפ"ג מהל' איסורי ביאה הי"ב). וגם מה שאמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב הי"א): "קטנה שזינתה, אין לה רצון להאסר על בעלה" - נדחה מפני סוגיית תלמוד בבלי הנ"ל, וראה ב'מראה הפנים' שם. (30) היא יתומה שהשיאוה אחיה או אמה, שקידושיה אינם אלא מדברי סופרים, ויכולה לעקם על-ידי מיאון, כמבואר למעלה פ"א מהל' גירושין הי"א. (31) כל שיכולה למאן, אינה כאשת איש מן התורה, והרי היא כפנויה שזינתה שמתורת אפילו לכהן, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג הי"ב. ומקור דברי רבינו במס' נדה נב, א. שאמרו שם: "והיא לא נתפשה - אסורה, נתפשה (נאנסה) מותרת, ויש לך אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת, ואיזו? זו שקידושיה קידושי טעות". ומפרש רש"י שם: קידושי טעות - כגון על מנת שאני כהן, והרי הוא ישראל. וכגון קטנה שאין מעשיה כלום, ולענין זנות לא נאסרה עליו, שפנויה בעלמא היא. וכל זה כשהיא יתומה ובת מיאון, שאין קידושיה קידושי תורה ויכולה לעקם כמו בקידושי טעות.

ה. קָנָא לְאֶרֶוֹסָתוֹ אוּ לְזִקְוֹתָו³², וְנִסְתְּרָה אַחַר שְׁנִשְׂאָה - הָרִי זוֹ שׁוֹתָה כְּשֶׁאָר כָּל הַנְּשִׁים³³. נְשׂוּאָה שְׁקַנָּא לָהּ, וְנִסְתְּרָה קָדָם שְׁיַבְעוּל אוֹתָהּ³⁴ בְּעֵלָה - אִינָה שׁוֹתָה, וְיִוצְאָה בְּלֹא כְּתֵבָה, וְאֶסוּרָה עָלֶיּוּ לְעוֹלָם; שְׁנֹאֲמַר: וַיִּתֵּן אִישׁ כֶּף אֶת שְׁכָבְתוֹ מִבְּלַעֲדֵי אִישָׁה - שְׁקָדְמָה שְׁכִיבַת בְּעַל לְשְׁכִיבַת בּוֹעֵל³⁵.

(32) שומרת יבם הזקוקה לו ליבמה או לחלוץ לה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' יבום הי"ח. (33) שהרי עכשיו יושבות הן תחת בעל כשאר הנשים (סוטה כו.). (34) שנכנסה לחופה, שמאז יש לה דין של נשואה, אבל עדיין לא נבעלה. (35) סוטה כד, ב. וכל זה אינו אלא להשקותה מי סוטה, אבל להאסר על בעלה, אין צורך שיבעלנה בעלה תחילה, שהרי אפילו ארוסה שזינתה נאסרה עליו.

ו. הַגִּילְתָּ וְהַמְשַׁחֲרַרְתָּ³⁶, וְאִשְׁת׃ הַגֵּר³⁷ וְאִשְׁת׃ עֶבֶד מְשַׁחֲרָר³⁸, וּמִמְזֵרָת³⁹ וְאִשְׁת׃ מְמִזְרָת⁴⁰, וְאִשְׁת׃ סָרִיס חַמָּה⁴¹ אוּ סָרִיס אָדָם⁴², הַמְתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן - הָרִי הֵן כְּכָל הַנְּשִׁים וְשׁוֹתוֹת⁴³.

(36) שפחה כנענית ששוחררה, והרי היא כישראלית לכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב'ירושלמי' (סוטה פ"ד ה"ג, והובא ב'תוספות' סוטה כו. ד"ה לא ישא): "מודים חכמים לרבי אלעזר, שאם היו לו אשה ובנים שהיא שותה". (59) שלא כדברי האומר (סוטה שם): "איילונית - אינה שותה, שנאמר: ונזרעה זרע, מי שדרכה להזריע, יצאת זו שאין דרכה להזריע", אלא כדברי רבי ישמעאל שם, שלא הקפידה תורה שתהא האשה הזאת ראויה לילד.

יא. היו לו אשה ובנים ומתו בין קנוי⁶⁰ לסתיירה - כָּבֵר נְרֵאִית⁶¹ לְשִׁתּוֹת, וּמִשְׁקָה אֹתָהּ. לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים וְלֹא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילָד, אֶלָּא זֶה הָאֵילוֹנִית וּכְפֹצֵא בָּהּ⁶², וְנוֹלַד לוֹ בֵּן מִגְרוּשָׁתוֹ בֵּין קְנוִי לְסִתְיָרָה - כָּבֵר נְדָחִית הָאֵילוֹנִית מִלְשִׁתּוֹת⁶³.

(60) שקינא לאשתו העקרה. (61) העקרה. (62) נמצא שבשעת הקינוי לא היתה איילונית זו ראויה לשתות, כאמור בהלכה הקודמת. (63) כל הלכה זו, ב'ירושלמי' סוטה, שם.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ קְנוִי וְסִתְיָרָה וְלֹא שִׁתְתָּה מִי הַמָּרִים - בֵּין שֶׁלֹּא רָצָה בַּעֲלָהּ לְהִשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שֶׁלֹּא רָצָתָה הִיא⁶⁴, וּבֵין שֶׁפָּא לָהּ עַד טְמֵאָה, אוֹ הוֹדָת, אוֹ הִיתָה מְאֵלוֹ הַנְּשִׁים⁶⁵ שְׁאִינָן רְאוּיוֹת לְשִׁתּוֹת, אוֹ שֶׁקָּנְאוּ לָהּ בֵּית דִּין⁶⁶ - הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עַל בַּעֲלָהּ מִכָּל מְקוֹם, הָרִי הִיא אֶסְרָה עַל זֶה שֶׁנִּתְיַחֲדָה עִמּוֹ לְעוֹלָם⁶⁷ כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא אֶסְרָה עַל בַּעֲלָהּ. וְאִם עָבֵר וּנְשָׂאָה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתְּחִתּוֹ בְּגֹט, אֶפְלוּ הָיוּ לָהּ כְּפָה בָּנִים מִמֶּנּוּ⁶⁸. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁶⁹ לְמִדּוּ: כְּשֵׁם שֶׁאֶסְרָה לְבַעַל כֶּף אֶסְרָה לְבוֹעֵל⁷⁰.

(64) מחמת יראה, אבל לא הודתה שהיא טמאה. (65) המנויות לעיל ה"ב. (66) כגון שתחרש בעלה או שהלך למדינה אחרת, כמבואר למעלה פ"א ה"יא. (67) סוטה כז, ב. ואפילו כשימות בעלה או יגרשנה, ואפילו אם טוענת טהורה אני ומוכנה לשתות והבעל אינו רוצה להשקותה - נאסרה עליו, כמבואר ביבמות צב, א. וכן שנינו (סוטה ו, א), שאסורה לאכול בתרומה, אפילו מתרומת בית אביה, כל שבעלה אינו רוצה להשקותה, שכלל הוא: הקינוי והסתירה אוסרים אותה לבעל ולבוועל ולתרומה, אלא שאם שתתה - הותרה, ואם לא שתתה - נשארה באיסורה, ואין משקים אותה בעל כרחו של בעל (משנה-למלך). והשווה פ"ח מהל' איסורי ביאה הי"ב. (68) יבמות כד, ב. (69) שקיבלו בשמועה איש מפי איש עד משה רבינו. (70) "שתי פעמים האמורות בפרשה, נטמאה ונטמאה, אחת לבעל ואחת לבעול" (סוטה כז: במשנה). ואמרו חכמים (שם ט): "סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה, מה שביקשה לא ניתן לה (שאסורה לבעול), ומה שבידה נטלוהו ממנה (אם שותה מים, מתה. ואם הודתה נאסרה לבעלה. רש"י שם), שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש - אין נותנים לו, ומה שבידו - נוטלים הימנו".

יג. אָבֵל אִם לֹא קָדַם קְנוִי, וּכְאֹו עֲלֶיהָ יְעִידִים שֶׁנִּסְתְּרָה

מִן הָעוֹלָם, מִלְשׁוֹן: "סִילוֹן מִמַּאִיר" הַאֲמוֹר בִּיחְזָקָל כַּח, כְּד (רש"י שם). או על שם האלות הנמחות בה שמקללים אותה (רמב"ן שם). (49) כמבואר לעיל פ"י מהל' אישות ה"א. (50) סוטה כח, א. וראה להלן פ"ג ה"ז. ומקור דברי רבינו, להלן הערה נא.

ט. לְפִיכֶךָ, אִם הִיתָה אִשְׁתּוֹ אֶסְרָה עָלָיו מִחִיבֵי לְאוּיִן אוֹ מִחִיבֵי עֲשָׂה, אֶפְלוּ שְׁנִיָּה⁵¹, וְקָנָא לָהּ וְנִסְתְּרָה - אִינְיָה שׁוֹתָה⁵²; אֶלָּא תִצָּא בְּלֹא כְּתָבָה, וְתִהְיֶה אֶסְרָה עָלָיו אֶף מִשׁוּם זֶה. עָבֵר וּנְשָׂא מַעֲבֵרֶת חֲבֵרוֹ וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ⁵³ - הָרִי זֶה שׁוֹתָה, שְׁאִין כָּאֵן עֲבָרָה⁵⁴.

(51) שאסורה מדברי סופרים, ונקראת שניה, שהיא שניה לעריות, לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו. (52) שהרי בפירוש שנינו (סוטה כג:): "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, לא שותות ולא נוטלות כתובה". ומפרש שם רבינו הטעם, משום שאין האיש מנוקה מעון, שבא עליהן ביאה אסורה, והרי חלוצה לכהן אינה אסורה אלא מדברי סופרים (ראה פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"ז), ומכאן הוכיח רבינו שאפילו היתה אשתו אסורה עליו מדברי סופרים בלבד - אינה שותה (משנה-למלך). (53) שמת חבירו או גירשה, והיא מעוברת או מניקה, ואסורה להנשא עד שיעברו עליה עשרים וארבעה חדשי יניקה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ה. (54) אין ביאה זו אסורה מצד עצמה, אלא משום סכנת הולד (ראה הל' גירושין שם), שהרי יכול להפרישה ולהחזירה לאחר זמן, כלומר לאחר עשרים וארבעת חדשי היניקה (סוטה כד. והל' גירושין שם, הכ"ח). ואין זו דומה לאיסור שניה, שאסורה לעולם וביאתה אסורה מחמת עצמה, וכן הבא על ארוסתו בבית חמוי - אין איסור הביאה מחמת דבר אחר אלא מצד עצמה (מרכבת המשנה).

י. מִי שְׁאִין לוֹ אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילָד וְלֹא בָּנִים, וּנְשָׂא עֲקָרָה⁵⁵ אוֹ זִקְנָה אוֹ אֵילוֹנִית⁵⁶ - אִינְיָה שׁוֹתָה, וְלֹא נוֹטְלַת כְּתָבָה⁵⁷. הָיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ אִשָּׁה אַחֲרַת רְאוּיָה לִילָד - הָרִי זֶה מִשְׁקָה אוֹתָהּ, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא זִקְנָה אוֹ עֲקָרָה אוֹ אֵילוֹנִית וְאִינְיָה רְאוּיָה לִילָד⁵⁸. שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּתוֹרָה 'וְנִזְרְעָה זֶרַע', אֶלָּא כְּרְאוּיָה לִילָד; שְׁאִם הִיתָה יוֹלְדַת בְּצַעַר - תִּלְדַּ בְּרוּחַ, הָיָה דְרִפָּה לִילָד נְקֻבוֹת - תִּלְדַּ זְכָרִים⁵⁹.

(55) כגון ששתתה כוס של עקרון כדי שלא תתעבר, או שנעקר רחמה וניטלה האם שלה (רש"י ליבמות מב:). (56) לקויה מבטן אמה ואין לה סימני אשה, כמבואר לעיל פ"ב מהל' אישות ה"ו. (57) סוטה כז, א. כתנא-קמא ולא כרבי אליעזר. שכל אלה אינן ראויות לו לקיימן הואיל ואין לו בנים, וישראל נצטוו על פריה ורביה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ז. (58) הואיל ויש לו בנים או אשה אחרת - ראויות לאישות הן, כמבואר לעיל הל' אישות שם. ואני קורא בה: "והביא האיש את אשתו", וכן מפורש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הואיל ולא נאסרה על בעלה ישראל - מותרת היא גם לבעול ('חלקת מחוקק' אה"ע"ז סי' יא, סק"י). (86) 'ירושלמי' כתובות פ"ז ה"ו: "תופוק בלא פרין", כלומר, תצא בלא כתובה, כי מעשיה גרמו לה להאסר ולהפסיד כתובתה. ויתר דיני אשה בוגדת, מבוארים למעלה הל' אישות פכ"ד ה"י - עד סוף הפרק.

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו סדר השקאת הסוטה, סוטה ששתתה ולא מתה מיד אם היא מותרת לבעלה, באו עדי טומאה אחר ששתתה, זנתה באונס או בשגגה או דרך אברים.

א. **כיצד סדר השקאת סוטה? הבעל בא לבית דין שבעירו ואומר להן: אשתי זו קנאתי לה עם פלוני, ונסתרה עמו, ואלו הן עדי, והרי היא אומרת שהיא טהורה, ואני רוצה להשקותה לבדק הדבר. ובית דין שומעין דברי העדים, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים לשמרו, שפא יבוא עליה קדם שתיה, שהרי נאסרה עליו עד שתשתה, ומשלחין אותה לירושלים, שאין משקין את הסוטה אלא בבית דין הגדול של שבעים זקנים במקדש.**

(2) התריתי בה שלא תיטור עם פלוני. (3) ומה שהצריכו תלמידי חכמים, לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא להתקרב עמה (רבינו בפרוש המשנה, סוטה שם). (4) כמבואר למעלה פ"א ה"ב. ואם יבוא עליה לאחר שנאסרה עליו, שוב לא יבדוקה המים, שבזמן שאין האיש מנוקה מעוון, אין האשה נושאת את עוונה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח. (5) סוטה ז, א. שנאמר בה (במדבר ה, ל): "ועשה לה הכהן את כל התורה" ונאמר בזקן ממרא (דברים יז, יא): "על פי התורה אשר יורוך", ולמדו 'גזירה-שוה' 'התורה' - 'התורה' - מה להלן בשבעים ואחד, אף כאן בשבעים ואחד (שם עמ' ב).

ב. הגיעו לירושלים, בית דין הגדול מושיבין אותה ביניהן, ומאימין עליה⁶ שלא בפני בעלה⁷, ומפנידין אותה פחד גדול שלא תשתה. ואומרים לה: בתי, הרבה היין עושה⁸, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים רעים עושים. אל תגרמי לשם הגדול שנכתב בקדשה שימחה על המים. ואומרין לה: בתי, הרבה קדמונ⁹ ונשטפו, ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו. ומגידין לה מעשה יהודה ותמר פלתו¹⁰, ומעשה ראובן בפילגש אביו על פשטו¹¹, ומעשה אמוץ ואחותו¹², כדי להקל עליה עד שתודה. ואם אמרה 'הן נטמאתי', או 'איני שותה'¹³ - יוצאה בלא כתבה והולכת לה.

(6) כדי שתודה ולא יצטרכו למחוק בגללה את השמות שבמגילתה. (7) מפני שלבה גס בו, ותתגבר ולא תודה. וכמבואר בסמוך ה"י ('מעשה רוקח'). ולדעת בעל 'מרכבת

עם איש זה, וכאו ומצאו דבר מכער, פגון שנכנסו אחריו ומצאוה חוגרת חגורה⁷¹, או מצאו רק⁷² למעלה מן הפילה⁷³ וכיוצא בזה, אם הוציאה בעלה בדבר מכער פזה⁷⁴ - הרי זו לא תנשא לנטען⁷⁵, אלא אסורה עליו⁷⁶. ואם עבר ונשא, והיו לה בנים ממנו - לא תצא⁷⁷; ואם לא היו לה בנים ממנו - תצא⁷⁸.

(71) (כעין מכנסים) שהיו הנשים חוגרות לצניעות (יבמות כד: וברש"י), וראה בדברי רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות הט"ו. (72) לח (לשון רבינו, שם). (73) רשת הפרושה כעין חופה מעל למיטה להגן על הישן. "מי זרק הרוק למעלה, כי אם השוכב ופניו למעלה, הילכך זינתה זו ורקקה בשעת תשמיש" (רש"י ביבמות, שם). (74) "מגפפין זה את זה, או שנכנסו זה אחר זה והגיפו דלתות", לשון רבינו בהל' אישות שם. (75) לחשוד, שטוענים עליו דברי לעז. (76) שמה נטמאה. (77) שלא להוציא לעז על בניה שנולדו מאשה האסורה לאביהם. (78) יבמות, שם. וכפירוש הרי"ף שם.

יד. במה דברים אומרים?⁷⁹ בשננו⁸⁰ העיר עליה ועל הנטען יום ומחצה או יותר ואמרו: פלוני זנה עם פלונית ולא פסק הקול. והוא שלא היו לה או לו אויבים שמעבידין את הקול. אבל אם לא היתה שם רנה לדבר זה בעיר, או שפסק הקול שלא מחמת יראה, אם נשאת לנטען - לא תצא, אף על פי שאין לה בנים⁸¹. אפלו בא עד אחד שזנתה עמו - לא תצא⁸².

(79) שאם לא היו לה בנים - תצא. (80) הלעזו, כמבואר בבבאורנו לעיל פ"א, ה"ח, הערה לד. ובכתי' התימנים, וכן ברפוס רומי: "שנבוכה העיר". (81) יבמות כה, א. (82) כל עד אחד שלא קדם לו קיניו וסתירה - אינו נאמן, כי "אין דבר שבערה פחות משנים" (קידושין טו.). ואם באו שני עדים, דינה מבואר בסמוך הט"ז.

טו. מי שהוציאה בעלה בעדי דבר מכער, ונשאת לאחר וגרשה - הרי זו אסורה להנשא לנטען שיצאתה מתחת בעלה בגללו⁸³; ואם נשאת - לא תצא⁸⁴, אף על פי שאין לה בנים.

(83) שמה נבעלה לו, ונאסרה עליו עולמית. (84) הואיל ובינתיים נישאת לבעל אחר, הופסק הקול ואין מחמירים עליה כל כך (יבמות כד:). והרי זה דומה לדין המתואר בהלכה הקודמת ש"אם פסק הקול... אם נישאת לנטען - לא תצא, אע"פ שאין לה בנים".

טז. כל אשה שבאו שני עדים והעידו שזנתה עם זה פשהיתה תחת בעלה הראשון - הרי זו תצא מזה⁸⁵, ואף על פי שיש לה ממנו פמה בנים. וכל מקום שאמרנו 'תצא' - תצא בלא כתבה⁸⁶.

(85) יבמות, שם. וכל זה כשזינתה ברצון, אבל אם נאנסה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַשְּׁחֹרֵיץִין נְאִין לָהּ - מִתְּפֹסֶה בְּכַגְדִּים שְׂאִין לָהּ בְּהֵן נֹי. וּמְסִירִין כָּל חֲלֵי כֶסֶף וְזָהָב שְׁעָלֶיהָ.

17 [זוהי ההעמדה השנייה שבפרשת סוטה (במדבר שם, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'", שהיא כלפי חוץ, באסקופת שער ניקנור, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב, ואילו העמדה ראשונה - לפניו מן השער כלפי העזרה]. ויש להעיר שבתוספתא סוטה פ"א ה"ג, שנינו: "היא עומדת מבפנים, והכהן עומד מבחוץ, שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' - האשה לפני ה', ואין הכהן לפני ה'" (18 סוטה ח, א. שנאמר בה "לפני ה'" - והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי העזרה (רש"י). (19) כדי לכערה ולנוולה (שם עמ' ב). וראה בסמוך הי"א.

ה. וּמְקַבְּצִין עָלֶיהָ קְבוּץ גְדוֹל שֶׁל נְשִׁים; שְׁפָל הַנְּשִׁים הַנִּמְצָאוֹת שָׁם חַיְבוֹת לְרֵאוֹתָהּ, שְׁנֹאָמַר: וְנוֹסְרוּ כָּל הַנְּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָהּ פְּזֻמְתְּכָנָה. וְכָל אִישׁ שְׂנִיחֶפֶץ לְבוֹא לְרֵאוֹתָהּ - יָבוֹא וְיִרְאֶהָ²⁰. וְהִיא עוֹמֶדֶת בֵּינֵיהֶן בְּלֹא רְדִיד²¹ וּבְלֹא מְטַפַּחַת, אֲלֵא בְּכַגְדֵיהָ וּכְפָה שְׁעָל רֵאשָׁה, כְּמוֹ שֶׁהָאִשָּׁה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ.

20 אנשים - רשות, ונשים - חובה (שם). 21 צעיר, "החופה את כל גופה כמו טלית (לשון רבינו לעיל הל' אישות פי"ג הי"א, וראה שם פכ"ד הי"ב). וכן הכתוב אומר (שיר השירים ה, ז): "נשאו את רידי מעלי".

ו. וְאִין מְגִיחִין שָׁם לֹא עֲבָדֶיהָ וְלֹא שְׁפָחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְפָרַת אוֹתָן וְדַעֲתָהּ מִתְּשֻׁבַּת בְּהֵן²².

22 כן הוא במשנה בסוטה ז, ב. וכן פירש"י (שם): "כשארם רואה בני ביתו, דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה".

ז. וְאַחַר כֵּן מְשַׁבְּעָהּ הַכֹּהֵן בְּלִשׁוֹן שֶׁהִיא מְפָרַת, וּמוֹדִיעָהּ בְּלִשׁוֹנָהּ²³ שֶׁלֹּא גָרַם לָהּ אֲלֵא קִנְיִי וּסְתִירָה שְׂקָנָהּ לָהּ בַּעֲלָהּ וּנְסִתָּרָה. וְאָמַר לָהּ בְּלִשׁוֹן שְׁמִפְרָת: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ, וְאִם לֹא שְׁטִית טְמָאָה תַּחַת אִישׁךָ - הַנְּקִי מִמֵּי הַמְּאֻרָּים הַמְּאֻרָּים הָאֵלֶּה. וְאֵת כִּי שְׁטִית טְמָאָה תַּחַת אִישׁךָ, וְכִי נִטְמַאת, וְיִתֵּן אִישׁ בְּךָ אֵת שְׁכָבְתוֹ מִבְּלַעֲדֵי אִישׁךָ - יִתֵּן יְיָ אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וּלְשֹׁבְעָה בְּתוֹךְ עַמּוֹךְ, בְּתַת יְיָ אֵת יָרְכֶךָ נוֹפְלֹת וְאֵת בְּטָנְךָ צָבָה. וְכֹאֵו הַמֵּים הַמְּאֻרָּים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָה לְצַבּוֹת בְּטָן וּלְנִפְּלִי יָרְךָ²⁴. וְהִיא אוֹמֶרֶת 'אָמֵן אָמֵן'²⁵ בְּלִשׁוֹן שְׁמִפְרָת. וּמוֹדִיעָהּ שֶׁהַבְּטָן הִיא תִּלְקָה תַּחֲלָה וְהַיָּרֵךְ בְּסוֹף²⁶, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא לְעֹז עַל הַמַּיִם²⁷.

23 סוטה לב, ב. שנאמר (במדבר ה, יט): "ואמר אל האשה" - בכל לשון שהוא אומר, "אל האשה - משמע דברים הנכנסים לבה, שתהא מכרת בלשון" (רש"י).

המשנה הטעם הוא, אולי תבוש יהודות בפני הבעל. 8 "וגורם לנערה ילדה שתבוא לידי קלקול, ושמא אמת הרבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת זו" (שם ז. וברש"י). 9 קדמו אותך בעבירה זו, ונשטפו מן העולם לפי שלא הודו. [והוא ב'ספרי' פרשת נשא, על הפסוק והשביע אותה הכהן]. 10 שהודה ולא בוש, ככתוב (בראשית לח, כו): "צדקה ממני". 11 שהתורה כותבת עליו (שם לה, כב): "וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו" (אע"פ שלפי הדרש (שבת נה): "כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה. . . אלא שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה"). וגם ראובן הודה על חטאו, כמבואר בסוטה ז, ב. 12 המסופר בשמואל-ב, יג שנכשל בעבירת זנות, ולא מצאנו שהודה בחטאו [וזהו פירוש למה שכתב למעלה: "הרבה קדמוך ונשטפו", וראה ב'אור שמח']. 13 אע"פ שאפשר מאד, שלאחר האיום שאיימו עליה, פחדה ואמרה איני שותה, ובאמת טהורה היא, משמענו רבינו שיוצאה בלא כתובה, שכל האומרת: "איני שותה" כאומרת "טמאה אני", כמבואר ב'ירושלמי' סוטה פ"ג ה"ג, וכן אמר רבי עקיבא (סוטה יט): "כלום אנו צריכים אלא לבדוקה, הלא בדוקה ועומדת", "כיון שאמרה איני שותה, מודה שהיא טמאה" (רש"י). וראה לעיל פ"ב ה"א: "אם אמרה איני טמאה ואיני שותה. . . תצא בלא כתובה", ושם מדובר קודם האיום (כסף-משנה ומעשה-רוקח).

ג. עֲמָדָה בְּדַבְרָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה - מְבִיאִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר מְזֻרְחֵי שֶׁל עֲזָרָה¹⁴, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד קִדְשׁ הַקִּדְשִׁים¹⁵. וּמַעֲלִין אוֹתָהּ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם¹⁶ וּמִקְפִּיץ בָּהּ, כְּדֵי לִיגָעָה עַד שֶׁתִּקְצַר נַפְשָׁהּ, אוֹלֵי תוֹדָה.

14 [מבית-הדין הגדול היושב בלשכת הגזית, מביאים אותה לשער המזרח, שהוא שער נקנור, כמו ששינו (סוטה ז): "מעלין אותה לשער המזרח", וכפירוש רבינו שם: "מעלין אותה ומורידין - לפי שהיא בשער המזרח", הרי פירש המלים "לשער המזרח", כלומר: שהרי היא בשער המזרח, שמביאים אותה לשם מלשכת הגזית. וזוהי ההעמדה הראשונה הנאמרת בפרשת סוטה (במדבר ה, טז) "והעמידה לפני ה'", שזהו שער ניקנור, כמפורש ב'ספרי' שם]. 15 כי "השערים מכוונים זה כנגד זה, שער הר הבית (המזרחי) כנגד שער עזרת נשים, ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה, ושער העזרה כנגד פתח ההיכל" (לשון רש"י יומא טז. וראה הל' בית הבחירה פ"ו ה"א-ה). וכל זה לקיים מה שנאמר (במדבר שם) "והעמידה לפני ה'" [16 סוטה ח, א. ולמדו כן ממה שנאמר במשנה (שם ז): מעלין אותה לשער המזרח", והרי היא למעלה בלשכת הגזית ליד שער המזרח, אלא הכוונה שמעלין ומורידין אותה ממקום למקום.

ד. אִם עֲמָדָה בְּדַבְרָה - מְבִיאִין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזֻרְחָ מִבְּחוּץ¹⁷, וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ שָׁם¹⁸. הִיתָה מִתְּפֹסֶה בְּלִבְנִים - מִתְּפֹסֶה בְּשַׁחֲרִיץִין¹⁹. וְאִם הָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהם מלאכה, אף כלי חרס האמור כאן (במדבר ה, יז), שלא נעשה בו מלאכה (סוטה טו:). (37) שם בגמרא: "אמר רבא, לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו, אבל נתאכמו פניו - פסולין". ומפרשה רבינו בכלי חדש, ודלא כפירוש" (כסף-משנה). (38) [בעייתו של רבא, שם. וסובר רבינו כי נפשטה שם בסוף הסוגיא, וכן נראה מדבריו בפ"א מהל' טומאת צרעת ה"א, ועי' כסף-משנה ולחם-משנה]. (39) לוג הוא מדה ממדות הלח (ויקרא יד, י) המכיל נפח שש ביצים בינוניות, וחצי ממנו - שלש ביצים. (40) שהיה במקדש, ובו מים לרחיצת ידיהם ורגליהם של הכהנים (שמות ל, יח"ט), ובסוטה נאמר (במדבר ה, יז): "ולקח הכהן מים קדושים" - "אין קדושים אלא שנתקדשו בכלי - אלו מי כיוור" (ספרי' במדבר שם). (41) מנחות פח, א. (42) משנה, סוטה שם.

י. ומקום ה"ה שם⁴³ אָמָה עַל אָמָה לִימִין הַנֶּכְסִים, וְבוּ טַבְּלָא שֶׁל שֵׁשׁ וְטַבְּעַת קְבוּעָה פֶּה⁴⁴. מִגְּבִיֵּה הַטַּבְּלָא וְלוֹקַח עֵפֶר מִקְרַקַּע הַמִּשְׁפָּן, וְנוֹתְנוּ עַל גְּבֵי הַמַּיִם פְּדֵי שְׂרָאָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁴⁵. וְנוֹתְן לְתוֹכָן דָּבָר מֵר, פְּגוֹן לְעֵנָה⁴⁶ וְכִיּוּצָא פֶּה, שְׁנֹאֲמַר: מִי הַמְּרִים⁴⁷. וּמִזְחָק לְתוֹכָן הַמְּגֵלָה לְשִׁמָּה⁴⁸. וְיִמְחַק יָפָה יָפָה, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁאַר בְּמִגְלָה רֶשֶׁם הַנֶּבֶר כְּלָל⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... ולקח עפר מקרקע המשפן כו".

הנה במאמר חז"ל "בשכר שאמור אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות אפר פרה ועפר סוטה", יש לפרש שאינו מיוסד רק על דמיון המילים "עפר ואפר" אלא שיש תוכן פנימי משותף בין עבודת אברהם אבינו בבחינת "עפר ואפר" ובין המצוות בהן זכו בניו - "אפר פרה ועפר סוטה" שהוא שכר הבא מאת הקב"ה באופן של מידה כנגד מידה.

במידת החסד שתי דרגות, חסד הבא מהרגש של גדולה, וחסד הבא מענווה ושפלות. חסד הבא מאדם עשיר וגדול כמלך, נגרם דרך כלל מהרגשת גדולתו המביאתו לנדיבות בהרחבה, אבל חסד דאברהם קשור עם ביטול ושפלות - "אנכי עפר ואפר". לכן, מידת החסד של אברהם היא גם בגופו ממש והי' מסכן עצמו במלחמה עם מלכים גיבורים למען פדיון שבוים, ולא רק את גופו, אלא גם את עניניו הרוחניים, ובשביל הכנסת אורחים אמר לקב"ה "להמתין לו עד שירוך וכניס את האורחים". בזכות הנהגה זו זכו ישראל לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה, שתוכנן הוא ויתור הנותן לטובת האחר.

הדין בהזאת אפר פרה אדומה הוא ש"כל העוסקין בפרה מתחילה ועד סוף" טמאים. במצוה זו נדרש הכהן שעניינו קדושה וטהרה עם עבודת המקדש, לרדת

(24) כל זה במס' סוטה יז, א. (25) "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו" (הל' שבועות פ"ב ה"א). ראה מס' שבועות לו, א. (26) אע"פ שבלשון ההשבעה הוא מזכיר: ירך תחילה ואחר-כך בטן (כי ירך התחילה בעבירה תחילה, ואחר-כך הבטן - סוטה ח:). כשהמים בודקים אותה, דרך כניסתם לגוף, הבטן תחילה ואח"כ הירך. (27) שיאמרו לא עשו המים כסדר האלה, ואין פורענות זו על ידם (שם ט: וברש"י).

ח. וְאַחַר כֵּן מְבִיא מְגֵלָה שֶׁל עוֹר טְהוֹר²⁸, כְּמוֹ סֵפֶר תּוֹרָה²⁹, וְכוֹתֵב עָלֶיהָ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ³⁰, בְּדִוֵּי שְׂאִין בּוֹ קְנָקְנָתוֹם³¹, לְשִׁמָּה שֶׁל אִשָּׁה³², כְּמוֹ הַגָּט. וְכוֹתֵב כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהַשְּׂבִיעַ אוֹתָהּ פְּהֵם³³ אוֹת פְּאוֹת מְלָה בְּמְלָה, וְכוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם כְּכַתְּבוֹ. וְאֵינוֹ כּוֹתֵב אֶמֶן אֶמֶן³⁴.

(28) של בהמה טהורה, ובירושלמי" סוטה פ"ב ה"ד, אמרו הטעם: שמה תאמר איני שותה, ונמצא השם גנוז על עור של בהמה טהורה (פ"א מהל' תפילין ה"י). וראה לקמן פ"ד ה"ח, שמגילת סוטה דינה כספר-תורה לכמה דברים, משום שנאמר (במדבר ה, כג): "וכתב את האלות האלה הכהן בספר". (30) שכן אמרו (יומא לז:). הילני המלכה עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה (ולא יצטרך להביא ספר-תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה - רש"י שם). ושם (בעמ' ב') שנינו: "כשהוא כותב, רואה וכותב מה שכתוב בטבלא". ובתוספתא (סוטה פ"ב ה"א) אמרו: "ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר" - הרי שבלשון הקודש כותבה (מעשה רב'). (31) חומצת נחושת, ונקראת בלועזית: "ויטריאולו", ומטבע הקנקנתום לחזק את הדיו. שלא יוכלו למחקה, והתורה אמרה (במדבר שם): "וכתב . . ומחה" - כתב שהוא יכול להמחות, כמבואר לקמן פ"ד ה"ט. (32) כלומר: לשם אשה זו, שנאמר: "ועשה לה כהן את כל התורה הזאת" - שיהיו כל מעשיה לשמה (תוספתא גיטין פ"ב ה"י. וכן הוא במשנה, סוטה כ.). (33) בפיו, כאמור בהלכה הקודמת. (34) סוטה יז, א. שנאמר: "וכתב את האלות האלה", האלה - פרט לקבלת אמן, שאע"פ שכתוב בפרשה: "ואמרה האשה אמן אמן" אינו כותבה, אלא אומרת בפיה ומקבלת השבועה.

ט. וְאַחַר כֵּן מְבִיא כְּלֵי חַרְשׁ³⁵ שֶׁלֹּא נִעְשָׂה בּוֹ מְלָאכָה מְעוֹלָם³⁶, וְלֹא יִרְאֶה כְּכֵלֵי בְּלָה מְאָרֶךְ הַזְּמַן³⁷. וְאֵם הַחֲזִירוֹ לְכַבְּשׁוֹן עַד שְׁנַתְחַדֵּשׁ - פֶּשֶׁר³⁸. וְנוֹתְן לְתוֹכוֹ מִמֵּם חֲצִי לֶגֶז³⁹ מִן הַפִּיּוֹר⁴⁰. וּבְחֲצִי לֶגַ שְׁהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ הִיָּה מוֹדְדִי⁴¹. וְנִכְנָס בּוֹ לְהִיכָל⁴².

(35) "במדה שאדם מודד בה מודדים לו . . . היא השקתו יין משוכח בכוסות משוכחים, לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש" פחותה ומגונה שבכוסות (סוטה ט. וברש"י). (36) למד 'גזירה שוה' מכלי חרס האמור במצורע (ויקרא יד, ה) "אל כלי חרש על מים חיים", מה שם חרס שלא נעשה בו מלאכה, כעין מים חיים שלא נעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כך קרבנה מאכל בהמה" (סוטה טו:). (57) שנאמר (במדבר ה, טו) "והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה". ואמרו ב'ירושלמי' (סוטה פ"ב, ה"א): "והביא את קרבנה עליה - בעלה". וכן הוא בנגעים פי"ד מי"ב (וכן נראה במשנה, סוטה כג). (58) סל עשוי מנצרי דקל, מהזרדים הגדלים סביבות הרקל (סוטה יד. וברש"י). (59) "ירושלמי" סוטה פ"א ה"ו. שירי הלשכה - כשגובים השקלים בכל שנה מכל ישראל "היו מניחים אותם בלשכה אחת מן הלשכות במקדש . . . ומלאים מכל השקלים שיתקבצו שם שלש קופות גדולות . . . והשאר מניחים אותו בלשכה, . . . וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקופות - הוא הנקרא שירי הלשכה" (לשון רבינו בפ"א מהל' שקלים ה"ד). (60) שתודה ולא תיבדק, מאחר שלא יקריבו מנחתה, כי אפילו לאחר ששתתה אם לא יקריבו מנחתה לא תיבדק (סוטה יד). שהרי קראה התורה מנחה זו בשם "מזכרת עון" (במדבר שם טו), כמבואר שם כ, ב.

יג. וְאַחַר כֵּן לֹאֲחַר כֵּן לֹאֲחַר הַמִּנְחָה מִן הַכֹּפֵיפָה וְנִתְּנָה לְכָלִי שְׂרָתָה⁶¹, וְאֵינִי נֹתֵן עָלֶיהָ שְׁמֵן וְלֹא לְבֹנָה⁶². וְאִם נָתַן - לֹאֲחַר עַל הַשְּׁמֵן בְּפָנָי עֲצָמוּ וְעַל הַלְּבֹנָה בְּפָנָי עֲצָמָה⁶³. שְׁנֵאמַר: לֹא יֵצֵק עָלֶיהָ⁶⁴ שְׁמֵן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ⁶⁵ לְבֹנָה.

(61) כלי קודש, שמשרתים בו במקדש. וכל כלי השרת היו מכסף או מזהב, ומותר לעשותם משאר מיני מתכת (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ג). (62) בניגוד לשאר מנחות שנותן עליהן שמן ולבונה, והכל כדי "שלא יהא קרבנה מהודר, שהשמן קרוי אור, והיא עשתה בחושך, והאמהות נקראות: "לבונה" והיא פירשה מדרכיהן" (רש"י לתורה ע"פ מדרש תנחומא פ' נשא אות ג) וה'חינוך' (מצוה ססו) אומר: השמן הוא עליון כל כל המשקים שהוא צף על כולם, והסוטה שקלקלה מעשיה וכו', אין ראוי להדר קרבנה בשמן, הנכון לגדולה למשוח בו המלכים והכהנים הגדולים. (63) הרי שני לאוין נפרדים, וראה ב'ספר המצוות' לרבינו לא-תעשה קה, שמביא בשם מכילתא: "לא יצוק עליו שמן . . . מגיד שהן שתי אזהרות". והוא ב'ספרי' זוטא, פרשה נשא. (64) כן הוא בכ"י תימן. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה". (65) כן הוא בכ"י תימן ובדפוס רומי. ובדפוסים שלפנינו, בטעות: "עליה".

יד. וּבְכָל זְמַן שְׁפֹרַע רֵאשָׁה וְנִתְּנָה הָעֶשְׂרוֹן עַל יָדֶיהָ יְהִי הַמִּים בְּפָלִי פֶּיַד הַפֶּהָן, וְיִרְאָה אוֹתָהּ אֶת הַמִּים⁶⁶; שְׁנֵאמַר: וּבְיַד הַפֶּהָן יְהִי מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים.

(66) "כדי להטיל אימה עליה" (במדבר רבה פ"ט, לג).

טו. וְאַחַר כֵּן מִשְׁקָה אוֹתָהּ. וְאַחַר שִׁתְּשָׁתָה לֹאֲחַר כֵּן לֹאֲחַר שָׁבוּ הַמִּנְחָה וְנִתְּנָה עַל יָדֶיהָ⁶⁷. וְכֵהָן מְנִיחַ יָדוֹ תַּחְתֵּיהָ⁶⁸ וּמְנִיפָהּ⁶⁹ בְּמִזְרָח, כְּשֶׁאָר כָּל הַתְּנוּפוֹת⁷⁰, מִזְרָחָהּ וּמְבִיאָהּ⁷¹ מִצֶּלֶה וּמִזְרִיד⁷². וְאַחַר כֵּן מְגִישׁ הַמִּנְחָה⁷³ לְקֶרֶן דְּרוּמִית מְעַרְבִית שֶׁל

ממדרגתו ולהיטמא - דבר המונע ממנו עבודה במקדש - כדי להביא טהרה ליהודי אחר. גם בעפר סוטה מצינו שבכדי לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה "שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים" והרי אין חילול הקודש גדול יותר ממחיקת שמו של הקב"ה (בידים), ובכ"ז ציוותה תורה למוחקו. ועוד במקום שמדובר באשה שהתנהגותה היא היפך הצניעות שהרי נסתרה גם אחר התראת הבעל, כי זהו השכר שנתן הקב"ה לישראל על שוויתר אאע"ה על עניניו הרוחניים ועזב גילוי השכינה כדי לדאוג לאורחים, כך ממש הקב"ה "מוותר" על קדושת שמו למען השלום שבין איש לאשתו.

(לקו"ש חלק כה, עמ' 79 ואילך)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

43) ברצפת ההיכל. (44) לאחזה בה להגביה הטבלה משאר הרצפה שהיא כולה אבני שיש. (45) שיעור עפר שיהא נראה וניכר על פני המים, ולא יהא נבלע בתוכם (סוטה, שם). (46) צמח בר ועליו מרים, ונזכר בתורה (דברים כט, יז). (47) סוטה כ, א. (48) סוטה יח, א. וכ, ב. (49) שם יט, ב.

יא. וְאַחַר כֵּן כֵּהָן אֶחָד בָּא אֵלֶיהָ מִפְּהֵי הָעֶזְרָה⁵⁰, וְאוֹחֵז בְּכַנְדִּיָּה מְכַנְנָה פְּנֵיהָ, וְקוֹרֵעַ עַד שֶׁהוּא מְגַלָּה אֶת לְבָבָהּ, וּמְגַלָּה שְׁעָרָה וְסוֹתָר מִחֻלְפוֹת רֵאשָׁה⁵¹, כְּדֵי לְנַוְלָהּ. וּמְבִיא חֶבֶל מִצְרִי⁵², כְּדֵי לְהַזְכִּירָה מְעֵשָׂה מִצְרִים⁵³ שֶׁעֲשָׂתָה. וְאִם לֹא מְצָאוּ מִצְרִי - מְבִיא חֶבֶל מִכָּל מְקוֹם. וְקוֹשְׂרוֹ לְמַעַל מַדְדֵיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְלוּ הַבְּגָדִים וְנִמְצָאתָ עֲרָמָה, שֶׁהָרִי נִקְרָעוּ⁵⁴.

(50) ובתוספתא (סוטה פ"א ה"ה) שנינו: "כהנים מטילים ביניהם גורלות, כל מי שעלה גורלו, אפילו כהן גדול - יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בכנדיה" שלא יחשדו בכהן, שקפץ להשקותה כדי לראות שערה ולבה ('חסדי דוד', שם). (51) סוטה ז, א. ושם ח, א: "ופרע את ראש האשה - מלמד שהכהן סותר את שערה", מרבה בגלויה, סותר את קליעתה, ופרע - לשון גילוי הוא (רש"י). (52) עשוי מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו (רש"י שם ז:). (53) השטופים בזנות ('ירושלמי' שם פ"א ה"ו). וכן הכתוב אומר בפרשת העריות (ויקרא יח, ג): "כמעשה ארץ מצרים . . . לא תעשו". (54) סוטה, שם.

יב. וְאַחַר כֵּן מְבִיא עֶשְׂרוֹן⁵⁵ קָמַח שְׁעוּרִים⁵⁶ מְשָׁל בְּעֵלֵי⁵⁷ וְנִתְּנָה בְּכַפֵּיפָה מְצִרִית⁵⁸. וְהַחֶבֶל וְהַכֹּפֵיפָה בָּאִין מִשְׁיָרֵי הַלְּשָׁכָה⁵⁹. וְנִתְּנָה לְיָדֶיהָ כְּדֵי לְיַגְעָהּ⁶⁰.

(55) עשירית האיפה (במדבר ה, טו) והיא העומר, שהוא שני קבים פחות חומש, שהם "כמו ארבעים ושלש ביצים בינוניות וחומש ביצה" (הל' בכורים פ"ו ה"טו-טז). וראה הל' מעשה הקרבנות פ"ב ה"ז). (56) "כשם שמעשיה מעשה בהמה (שהפקירה עצמה למי שאינו בן זוגה, רש"י),

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. ואם עבר והשקה את אשתו - הרי זה מוסף על חטאתו פשע, שגנרם לשם המפגש שימחה במים לבטלה, ומוציא לעז על מי סוטה, שאשתו אומרת לאחרות שזונתה ולא בדקו בה המים, והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו שלא בדקו בה.

יט. לפיכך⁸⁶, משרבו המנאפים בגלוי בבית שני, בטלו הסנהדרין⁸⁷ את מי המרים, וסמכו על הכתוב בקבלה: לא אפקוד על בנותיכם פי תזנינה⁸⁸ וגו'.

86) הואיל ואין המים בודקים אותה כשאין הבעל מנוקה מעוון. 87) סוטה מז, א במשנה. "ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן" (שם). 88) ומפרש רש"י (שם): "לא אפקוד על ניוף נשותיכם לבדקן, ומפני מה? על בנותיכם כי תזנינה (שאפילו אם בניו ובנותיו נואפים, אין המים בודקים אותם, כמבואר שם מז): ועוד כי הם עם הזונות יפרדו, הם עצמם (הבעלים) נואפים כפרדים הללו", וכתב הרמב"ן (במדבר ה, כ): "ואין הכתוב אומר, שתהיינה הנשים הנואפות פטורות מן העוון בעבור שבעליהן נואפים, רק שלא יעשה בהן הנס הגדול הזה, שהוא נעשה לכבודם ולהיותם עם קדוש, והם לא יבינו בטובה הזאת ולא יחפצו בה. וזה אמר הכתוב (הושע ד, יד): "ועם לא יבין ילבט", כלומר ילכד בסכלותו".

כ. סוטה שיש לה זכות תלמוד תורה⁸⁹, אף על פי שאינה מצויה על תלמוד תורה⁹⁰ - הרי זו תולה⁹¹ לה, ואינה מתה לשעתה⁹², אלא נמוקת⁹³ והולכת, וחקלאים כבדים באין עליה, עד שתמות⁹⁴ אחר שנה או שתיים או שלש, לפי זכותה⁹⁵. והיא מתה בצבית⁹⁶ בטן ובנפילת איברי⁹⁷.

89) שמוליכה את בניה ללמוד תורה או ממתנה לבעלה כשהלך חוץ לעיר לעסוק בתורה (סוטה כא.). 90) כמבואר בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"א. 91) מאריך לה הזמן. 92) מיד. 93) מתנוונת. 94) סוטה כב, ב במשנה. 95) "יש זכות תולה שנה אחת. . . יש זכות תולה ג' שנים" (שם כ. במשנה). ובי"ר (שם פ"ג, ה"ד) אמרו: "שנה אחת - מנכונדנצר, שכתוב בו (דניאל ד, כד-כו): וחסיד בצדקה פרוק. . . הן תהוין ארכא לשלותך. . . לקצת ירחין תרי עשר; שתי שנים - מאמנון, שנאמר בו (שמואל ב, יג, כג-כח): ויהי לשנתיים ימים. . . הכו את אמנון והמיתם אותו, וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: שלש שנים - מאחאב, שנאמר בו (מלכים א, כב, א): וישבו שלש שנים אין מלחמה בין ארם ובין ישראל. כל אותן שלש שנים היה עוסק במצוות" (לפי גירסת הפני משה, שם). 96) שם כב, ב במשנה.

כא. סוטה שיש לה זכות תלמוד תורה⁹⁸, אף על פי היא מתרת לבעלה, ואפלו היה בהן. ואף על פי שהתחילו החקלאים לבוא עליה וחלו שאר איברי⁹⁹ - הואיל ולא צבחה בטנה ולא התחיל ירכה לנפל, הרי

מזבחה⁷⁴, פשאר מנחות של יחיד⁷⁵, וקומץ, ומקטיר הקומץ, והשאר נאכל לכהנים⁷⁶.

67) סוטה יט, א במשנה. 68) תחת יד האשה. 69) שהמנחה צריכה תנופת יד הכהן, משום שנאמר (במדבר שם, כה): "ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות והניף את המנחה", ולמדו חז"ל שצריכה גם תנופת יד הבעלים, היא האשה, שהיא בעלת מנחה זו (שם וברש"י). ובי"ר (שם פ"ג ה"א, שאלו: ואין הדבר מכוער? (שיניח הכהן ידו תחת יד אשה). ותיצו: "אין יצר הרע מצוי לשעה". כלומר, לשעה מועטת כזו לא חששו. 70) שהיו כמזבח המזבח, כמבואר במנחות פ"ה מ"ו, וברמב"ם פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו. 71) לארבע רוחות הארץ. כלומר, להקב"ה שארבע הרוחות הן שלו (סוכה לז:). 72) למי שהשמים והארץ שלו (סוכה, שם). 73) משום שנאמר (במדבר שם, שם): "והניף את המנחה - והקריב אותה אל המזבח" - "זו ההגשה" (מנחות ס:). 74) סוטה יד, ב. 75) כמבואר בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב. 76) ככל יתר המנחות (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ט). ואם בעלה כהן - אין שיריה נאכלים, כמבואר לקמן פ"ד ה"ט.

טז. אם טהורה היא - יוצאת והולכת לה, והרי היא מתרת לבעלה. ואם טמאה היא⁷⁷ - מיד פניה מוריקות, ועיניה בולטות, והיא מתמלאת גידין גידין⁷⁸. והן⁷⁹ אומרים: הוציאה (הוציאה), פדי שלא תפרש נדה⁸⁰, והנדות מטמאות עזרת נשים⁸¹. והן מוציאים אותה מעזרת נשים שהיא עומדת בה. ובטנה צבה בתחלה⁸², ואחר כך תפל ירכה ותמות⁸³.

77) לאחר הקרבת מנחתה על המזבח. 78) מתוך שבשרה נפוח, נראית כמלאה גידים (סוטה כ. במשנה וברש"י שם). 79) הנוכחים שם. 80) מחמת פחד מות, שהפחד הפתאומי מרפה הדמים ופותח המקור (סוטה כ:). 81) כלים פ"א מ"ח. אבל מחמת טומאת מת - אין אנו חוששים, שהרי מותר להכניס מת לעזרת נשים שהיא מחנה לוייה והיא בכלל הבית (פ"ז מהל' בית הבחירה ה"טז), ושער ניקנור - דינו כמחנה לוייה (שם ה"א). 82) כי המים בודקים אותה לפי סדר כניסתם לגוף, וכן הכתוב אומר (במדבר ה, כב): "ובאו המים. . . במעין, לצבות בטן ולנפיל ירך". וראה למעלה ה"ז, ובהערה כה שם. 83) ראה בסמוך ה"כ.

יז. באותה שעה שתמות היא, ימות הנואף⁸⁴ שהשקה על ידו בכל מקום שהוא, ויארעו לו מארעות שארעו לה לצבות בטן ולנפיל ירך. וכל זה, אם לא בא בעלה ביאה אסורה מעולם; אבל אם בעל בעילה של אסור - אין המים בודקים את אשתו, כמו שבארנו⁸⁵.

84) סוטה כז, ב במשנה. 85) לעיל פ"ב ה"ח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובשעת כניסתן לחופה הוחלפו של זה לזה (יבמות לג:). ובאשת ישראל, המדובר כאן, שהיא מותרת לבעלה אם זינתה באונס או בשגגה. (106) שוכב עמה בפריצות בקירוב בשר (רש"י סוטה כו:). (107) כתובות נא, ב. וירושלמי' סוטה פ"ד ה"ד. וכן הוא בדברי רבינו למעלה פכ"ד מהל' אישות הי"ט. (108) 'ספרי זוטא' פרשת נשא ה, כז. וכן מבואר בסוטה כת, א. וזו לא מעלה, "שהשגגה צד אונס יש בה" (לשון רבינו לעיל פכ"ד מהל' אישות הי"כ). אבל זינתה שסברה מותר לזנות, הרי זו כמזידה ואסורה לבעלה (שו"ע אהע"ז סי' קעח ס"ג). ובביאור הגר"א שם, אע"פ שלא מעלה במקום (= בהקב"ה), מעלה באישה. שלא נאמר בתורה: ומעלה מעל בה' אלא באישה. וראה למעלה הל' אישות שם הי"ט והערה צ. (109) סוטה כו, ב. ואף-על-פי שהבעל מקפיד על זה, לא נאסרה עליו בזה (שם). והעיר בעל המשנה למלך' כאן בדברי רבינו: מה משמיע לנו רבינו שכל אלו אין המים בודקין אותן, הלא פשוט הוא הדבר שהרי כל אלו מותרות לבעליהן.

זו מתרת⁹⁷. אבל משהתחיל בטנה לצבות וירקה לנפל - הרי זו אסורה ודאית⁹⁸.

97) ואין אומרים: ודאי זינתה באונס, ולפיכך באו עליה כל החלאים האלה, ומפני שלא זינתה ברצון ולא נתייסרה כדרך כל הסוטות - אלא מתירים אותה, מפני שחלאים אלו אינם סימן שזינתה, ומספק אין אנו יכולים לאסרה על בעלה (משנה-למלך להלן הכ"ד, עיי"ש). (98) בניגוד לחלאים הנ"ל, שאינם סימן ברור שזינתה באונס - אם צבתה בטנה, הרי זה ברור שזינתה ואסורה.

כב. סוטה ששתת והיתה טהורה⁹⁹ - הרי זו מתחזקת ופניה מזהירות. ואם היה לה הלי - יסור. ותתעבר ותלד זכר. ואם היה לה דרקה לילד בקשי - תלד במהרה. הנה דרקה לילד נקבות - תלד זכרים¹⁰⁰.

99) גמורה. ללא כל תליה באיזו זכות שהיא, או מפני שלא היה בעלה מנוקה מעוון. (100) שם. ובירושלמי' (סוטה פ"ג ה"ד) אמרו: "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא - וכי אין אנו יודעים שאם לא נטמאה טהורה היא? אלא סוף המקום פורע בה תחת ניוולה. . . יולדת בצער, יולדת בריוח" וכו'. ובתרגום יונתן (במדבר ה, כח) נאמר: "ואין לא אסתאבת אנתתא. . . ותיפוק זכיא - נזיוה מנהר" כלומר, תצא בפנים מזהירות.

~ יום שלישי כ"ט תמוז ~

פָּרָק רְבִיעִי

1) ביאר בו רבינו דיני השקאת הסוטה, דיני כתיבת המגילה ומחיקתה, ואם אמרה אחרי שנמחקה המגילה טמאה אני, נשפכו המים, לנו הלילה, הקדים עפר למים או לא היה עפר בהיכל, מנחת סוטה.

א. בחמשה עשר באדר נפנין בית דין לצרכי הרבים², ובודקין על הראויה לשתות להשקותה³, ועל הראויה לקנא לה⁴ ולהוציאה בלא פתחה⁵. ובכל זמן משקין את הסוטות⁶.

2) כל צרכי צבור אם היו תלויים, ועדיין לא הסתדרו, בית דין מזדרז להשלימם מאותו יום והלאה שהוא קרוב לסוף שנת תורה הנגמרת בסוף חודש אדר ובוודאי מי שהזדרז והקדים לעשות לפני זמן זה הרי זה משובח. (3) הואיל ובזמן זה שוקד בית הדין על תקנת הצבור כגון תיקון רחובות וציון קברות שהם צרכי רבים, הוא נפנה גם לצרכים אלו. (4) להתרות בה, שלא תיסתר עם פלוני, כגון מי שנתחרש בעלה והעם מרנן אחריה. (5) אבל אין בית דין יכול להשקותה. (6) כלומר, באותו זמן מצוה בית דין להזדרז ביותר על ביצוע השקאתה, אם לא השקוה עד כה, אבל ההשקאה עצמה קיימת בכל ימות השנה.

ב. ואין משקין את הסוטה אלא ביום. וכל היום פֶּשֶׁר לְהַשְׁקוֹת סוֹטָה⁷. ואין משקין שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הפה⁸.

7) אף על פי שזרזים מקדימים למצוה - כל היום כשר לכך, מעלות השחר עד צאת הכוכבים. (8) ובנדרים עג. "שנאמר והשקה - אותה לבדה".

ג. סוטה שאמרה 'איני שותה' מחמת יראתה ופחד שיש לה⁹ - יכולה לחזור ולומר 'הריני שותה'; אבל

כג. באו עדי טמאה אחר ששתתה - הרי זו תצא בלא פתחה ואסורה לבעלה, ואפלו לא ארע לה דבר מדברים אלו; מפני שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדים שמודיעין זנותה¹⁰¹. ועוד, שמה בעלה אינו מנקה מעון, לפיכך לא בודקו המים את אשתו¹⁰². אבל אם בא עד אחד והעיד שהיתה טמאה - אינה אסורה¹⁰³, ותשוב תחת בעלה, שהרי ששתתה¹⁰⁴.

101) שנאמר (במדבר ה, יג): "ועד אין בה" - שאין מי שידע בה, אז המים בודקים אותה (סוטה ו.1). (102) ראה למעלה פ"ב ה"ח. (103) שעד אחד אינו נאמן לאסרה על בעלה. (104) ולא נבדקה, אבל אילו בא העד לפני ששתתה, היתה אסורה לבעלה ואינה שותה, כמבואר לעיל פ"א הי"ד.

כד. אשה שזנתה באנס או בשגגה¹⁰⁵, או שפא עליה זה שקנא לה עמו דרך איברים¹⁰⁶ - אין המים בודקין אותה. שנאמר: והיא לא נתפשה - פרט לאננסה, שהרי נתפשה בחזקה¹⁰⁷. ותמעל מעל באישה - פרט לשוגגת¹⁰⁸. ושכב איש אותה שכבת זרע - פרט לבא עליה דרך איברים¹⁰⁹.

105) כגון שאמרו לה מת בעלך, ואחרי שזינתה נתברר שהוא חי (רש"י סוטה לב:). או שנים שקידשו שתי נשים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. מגלת סוטה שכתבה פליגה - פסולה; שנאמר: וכתב וגומר, והשקה וגו', והקריב וגו' - פשם שקרבנה ביום²⁴, כך כתיבת המגלה והשקיתה ביום²⁵. כתבה למפרע²⁶ - פסולה; שנאמר: האלה - על הסדר²⁷. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה; שנאמר: והשיב וכתב.

24 שאין קרבן קרב בלילה. 25 בסוטה יז: למדוה מפסוק אחר: "נאמר כאן: ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת, ונאמר להלן: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט, מה המשפט ביום אף מגילת סוטה ביום". 26 בסדר הפוך, הקדים לכתוב המאוחר ואיחר לכתוב המוקדם. 27 כמו שהן כתובות בפרשה.

ח. כתבה אגרת²⁸ - פסולה; שנאמר: בספר²⁹. כתבה על שני דפינ³⁰ - פסולה; שנאמר: בספר - ספר אחד ולא שנים ושלשה. ואינו פותב לא על הנגר³¹ ולא על הדפתרא³², אלא במגלת ספר³³; שנאמר: בספר. ואם כתבה על נגר או דפתרא - פסולה³⁴.

28 שלא שירטט שורותיה. 29 והלכה היא: "שאינן כותבים ספר תורה... אלא בשרטוט". 30 כדפינ של ספר תורה העשויים עמודים. 31 של עשבים, שכותשים אותם עד שנעשה כמו עור. 32 עור שאינו מעובד כל צורכו, - מלוח וקמוח אבל אינו מעופץ בעפצים. 33 קלף מעובד כל צורכו. 34 כשם שאם כתבה אגרת פסולה מפני שאינה "ספר", כמו כן נייר ודיפתרא שאינם "ספר" - פסולים אפילו בדיעבד.

ט. ואם כתבה ישראל או כהן קטן - פסולה; שנאמר: וכתב הפה³⁵. אינו פותבה לא בקומוס³⁶ ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרשומו נפר ועומד³⁷, אלא בדיו שאין בו קנקנתום; שנאמר: וכתב ומחה - כתב שהוא יכול להמחות. ואם כתב בדבר המתקיים - פסולה.

35 והקטן פסול שאין לו כוונה לכתוב לשמה, שהרי אינו בר דעת. 36 שרף האילן ומתיכו במים. 37 קיים, שאינו יכול להימחק.

י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד שימחק יפה יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד שתהיה פלה כתובה³⁸.

38 שנאמר: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" - עד שתהא כולה כאחד.

יא. כתבה שלא לשמה, או מחקה שלא לשמה³⁹ - פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות ומחקה לתוך פוס אחד⁴⁰, או לתוך שתי פוסות וערבן בכוס אחד⁴¹, והשקה לשתיהן - פסולה⁴², לפי שכל אחת

אמרה 'איני שותה' והיא פריאה ואינה יראה ולא פוחדת - אינה יכולה לחזור ולומר 'הנני שותה'¹⁰.

9 שמא יבדוקה המים ואפילו[אם] היא טהורה [=יגרמו לה המים לכל הדברים הלא טובים הכתובים בפרשה]. 10 כיוון שאמרה איני שותה והיא בריאה הרי זו כאמרה: "טמאה אני" ואין צריכים עוד לבדוקה. שהרי בדוקה ועומדת היא.

ד. אמרה 'איני שותה' קדם שתמחק המגלה¹¹ - הרי מגלתה נגזת¹², ואינה פשרה להשקות בה סוטה אחרת¹³, ומנחתה מתפזרת על הדשן¹⁴. ואם אמרה 'איני שותה' אחר שנמחקה המגלה¹⁵ - מערערין¹⁶ אותה ומשקין אותה בעל פרהה.

11 במים המרים. 12 כל כתבי הקודש שאינם ראויים לקרוא בהם נגזים, שלא יתבזו. 13 שהרי לא נכתבה לשם זו. 14 מקום היה בעורה, ששרפו בו קדשי קדשים שנפסלו ואף זו נתקדשה כבר בכלי שרת. ודינה להשרף שם. "מתפזרת", היינו נשרפת. 15 וגרמה שיימחק שם שמים על ידה. 16 מהממים ומכריחים אותה. ערעור - לשון בלבול ותימהון. כי אולי טהורה היא ומחמת פחד היא יראה לשותת. ורש"י מפרש: מערעים - "כלומר, פותחים פיה שלא בטובתה ושופכים המים לתוך גרונה".

ה. ומאימין עליה שתשתה, ואומרין לה: אם ברור לך הדבר שטהורה את - עמדי על בריה¹⁷ ושתי ואל תפחדי. לפי שאין המים דומין אלא לסם¹⁸ יבש מנח על פשר חי: יש שם מכה - מחלחל¹⁹ ויורד, אין שם מכה - אינו עושה פלוס²⁰.

17 ודאותך, ורש"י מפרש: נקיתך. 18 עשב מרפא. 19 חודר. 20 וכל זה "אומרים לה - כדי להתייהר לבעלה, שלא תירא מן המים ותאמר טמאה אני, והיא טהורה, ותוציא לעז על עצמה ועל בניה".

ו. אמרה 'טמאה אני', אף על פי שנמחקה המגלה - המים נשפכין²¹, מפני שאין בהן קדשה²², ומנחתה מתפזרת על הדשן²³.

21 כיוון שאמרה טמאה אני, בדוקה ועומדת היא, ומים המרים לא ניתנו אלא לברר הספק. 22 "שאף על פי שנמחקה המגילה לתוכן, אין בהן משום קדושה שאין קדושתה אלא לברר את הספק". רוצה לאמר שאין בהם קדושה מצד שנמחקו בו השמות הקדושים, - והיה לנו להשוותם לספר תורה שבלה או שנפסל שהוא צריך גניזה - מכיוון שלכתחילה נכתבו השמות על מנת למחקם על המים, אין הם דומים לספר תורה שנכתב לקיום ושוב נמחק. וגם אין בהם קדושה לעניין מעילה אף על פי שהם מן הכיור - לפי שכל קדושתם אינה אלא לברר את הספק והרי נתברר, והרי זה ככל דבר שנעשה מצוותו שאין מועלים בו. 23 שאינה באה אלא להזכיר עוונה, וזו - עוונה זכור על פיה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁרַת, וַיָּבִיאוּ מִנְחָה אַחֲרֶיהָ.⁵⁷ נְטֻמָּאת מִנְחָה אַחֲרֵי שֶׁקִּדְּשָׁה בְּכָלִי שָׁרַת⁵⁸ - הָרִי זֶה תִּשְׁרַף. וְכֵן אִם אָמְרָה 'טְמֵאָה אֲנִי' קִדְּמָה שֶׁתִּקְמָץ מִן מִנְחָה⁵⁹, או שֶׁאָמְרָה 'אֲנִי שׁוֹתֶה'⁶⁰, או שֶׁלֹּא רָצָה בְּעֵלָה לְהִשְׁקָתָה, או שֶׁבָּאוּ עֲדֵי טְמֵאָה, או שֶׁמֵּת הוּא⁶¹, או שֶׁמֵּתָה הִיא - הָרִי מִנְחָה כְּלָה נִשְׂרַפֶּת.⁶² וְאִם אָרַע אֶחָד מֵאלוֹ אַחֲרֵי שֶׁקָּרַב הַקָּמִץ - אֵין הַשְּׂרִירִים נֶאֱכָלִין.

56) שאין בה קדושת הגוף אלא קדושת פה בלבד. 57) בדמי הפדיון. 58) שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאת עוד לחולין, שכלי שרת מקדשים את הראוי להם, שלא יצאו עוד לחולין ככתוב בהם: "כל הנוגע בהם יקדש". 59) אינה ראוייה עוד להיקרב שהרי אינה באה אלא להזכיר עוונה של זו שתיבדק, והרי היא בדוקה ועומדת, וגם אינה ראוייה להיקרב נדבה, שמנחת שעורים אינה כשרה אלא לסוטה ולעומר. 60) ועדיין לא נמחקה מגילתה, כי אם נמחקה משקים אותה בעל כורחה. 61) ואין עוד צורך במנחתה. 62) בבית הדשן.

טו. הִיָּה בְּעֵלָה כֹּהֵן - אֵין שְׂרִירֵי מִנְחָתָה נֶאֱכָלִין, מִפְּנֵי שֵׁישׁ לְבַעַל חֶלֶק בָּהֶם⁶³; וְאִינָה עוֹלָה כְּלָה לְאִשִּׁים כְּמִנְחַת זֶכְרִי כִּהֲנֹן⁶⁴, מִפְּנֵי שֵׁישׁ לָהּ חֶלֶק בָּהֶם⁶⁵; אֶלֶּא הַקָּמִץ קָרַב לְעֵצָמוֹ, וְשְׂרִירִים מִתְּפָזְרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְצְאוּ עֲדֵיהָ⁶⁶ זֶמְמִין⁶⁷ - מִנְחָתָה תִּצָּא לְחֻלִּין⁶⁸.

63) שמשלו היא באה, והתורה אמרה: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 64) שמנחתם אינה נקמצת אלא עולה כליל על המזבח. 65) שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר קריבה בלי קמיצה. 66) עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכך. 67) שהעידו שקר. 68) בלא פדיון, שהכל בטעות היה, והקדש טעות אינו הקדש.

טז. הַמִּקְנָא לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אֲנָשִׁים הִרְבָּה⁶⁹, וְנִסְתַּרְהָ עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם - הָרִי זֶה מְבִיֵּא מִנְחָה אַחַת עַל יְדֵי כָּל פֶּלֶן כְּשֶׁמְשַׁקָּה אוֹתָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: מִנְחַת קְנָאוֹת הִיא - מִנְחָה אַחַת לְקַנְיִין הִרְבָּה⁷⁰.

69) שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ופלוני. 70) בכריתות ט: דרשוה מהפסוק "זאת תורת הקנאות" - תורה אחת לקניינין הרבה, שלא נאמר "תורות", אלא "תורת".

יז. יֵשׁ לְבַעַל לְגִלְגָּל⁷¹ בְּשִׁבּוּעָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְתָה עִם אִישׁ זֶה שֶׁקָּנָא לָהּ בּוֹ וְלֹא עִם אִישׁ אַחֵר⁷², וְשֶׁלֹּא זִנְתָה תַּחְתּוֹ מִשְׁנַתְּאָרְסָה קִדְּמָה שֶׁתִּנְשָׂא וְלֹא אַחֲרֵי שֶׁנִּשְׂאָתָה⁷³. אֲבָל אִינוּ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שֶׁלֹּא זִנְתָה קִדְּמָה הָאָרוּסִין וְלֹא אַחֲרֵי שֶׁגִּרְשָׁה, אִם גִּרְשָׁה וְהִחְזִירָה; שֶׁאִם זִנְתָה בְּעַת זֶה⁷⁴ לֹא תֵּאָסֵר עָלֶיהָ⁷⁵, וְכָל שֶׁתִּבְעַל וְלֹא תִּהְיֶה אֲסוּרָה לוֹ אִינוּ מִתְּנָה עִמָּה. לְפִיכֵךְ, אִם כִּנְסָה יָבָמְתוֹ - אִינוּ מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ⁷⁶ שֶׁלֹּא זִנְתָה כְּשֶׁהִיָּתָה שׁוֹמֵרֵת יָבָם⁷⁷. אֲבָל מְגַלְגֵּל עָלֶיהָ שֶׁלֹּא

מֵהֵן לֹא שֶׁתָּתָה מְגַלְתָּה. מִחֻקֵּי בְּשִׁנֵּי כּוֹסוֹת וְעֲרֹבָן, וְחֹזֵר וְחִלְקָן לְשִׁנֵּי כּוֹסוֹת - לֹא יִשְׁקָה אוֹתָן, וְאִם הִשְׁקָה - כָּשֶׁר⁴³. וְאִם נִשְׁכְּכוּ הַמַּיִם⁴⁴ - הָרִי זֶה כּוֹתֵב מְגֵלָה אַחֲרָיָה וּמְבִיֵּא מַיִם אַחֲרֵיהֶם⁴⁵. נִשְׁכְּכוּ וְנִשְׁתַּיַּר מֵהֵן - לֹא יִשְׁקָה אֶת הַשְּׂאֵר⁴⁶, וְאִם הִשְׁקָה - כָּשֶׁר⁴⁷.

39) שבשעת המחיקה התכוון לשם סוטה אחרת, והפסוק אומר: ועשה לה הכהן, שיהיו כל מעשיה לשמה. 40) שאין המחיקה ניכרת במים שהיא לשמה. 41) אף על פי שהמחיקה הייתה ניכרת בשעת נתינת המגילה לכוס כל אחת לשמה. 42) שהרי נתעברו לבסוף ובשעת השתייה אין החלקים ניכרים של מי הם. 43) בעיני שלא נפשטה, ומספק אין אנו מחייבים לכתוב מגילה שנייה ולמחוק שם שמים שנית, ואנו אומרים "יש ברייה", כאילו הוברר הדבר אחרי חלוקת המים לשני כוסות - שכל אחת שתתה את חלקה הראוי לה. 44) ולא נשאר מהם כלום. 45) ואין אומרים לא נמחוק בגללה שם שמים שתי פעמים. 46) כי לכתחילה עליה לשתות את כל מי מחיקת המגילה כולה. 47) בעיני שלא נפשטה ומספק אין אנו מחייבים לכתוב לה מגילה שנית ולמחוק לה שם שמים פעם שנייה.

יב. מִי סוֹטָה שֶׁלֹּא⁴⁸ - נִפְסָלִין בְּלִינָה⁴⁹. הַקָּדִים עֹפֵר לְמַיִם - פְּסוּלָה⁵⁰. לֹא הִיָּה שֶׁם עֹפֵר בְּהִיכָל - מְבִיֵּא עֹפֵר מִבְּחוּץ וּמְבִיֵּחוֹ בְּהִיכָל⁵¹, וְלוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן עַל פְּנֵי הַמַּיִם⁵². וְאִינוּ מְבִיֵּא אֶפְרָס⁵³, אֲבָל מְבִיֵּא רִקְבוּבִית⁵⁴ שֶׁהִיא כְּעֹפֵר.

48) שעבר עליהם הלילה מאז שאיבתם מן הכיור ועד להשקאה. 49) הואיל ונתקדשו בכלי שרת, שהרי בחצי לוג שבמקדש היה מודד וגם נתקדשו בכיור, וכלי שרת מקדשים להיפסל בלינה. 50) שנאמר: "ומן העפר... יקח הכהן ונתן אל המים" - המים תחילה ואחר כך נתינת העפר אל המים. 51) על קרקע ההיכל. 52) שלא נאמר בתורה: ומקרקע המשכן יקח, אלא: "ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן", לא הקפיד הכתוב אלא שיהא העפר מונח על קרקעית המשכן שענה אחת, אבל אם יכניס עפר מבחוץ להיכל ולא יתנו על גבי הקרקע - אינו כשר להשקאה. 53) שאין האפר נקרא עפר. ואף על פי שלעניין כיסוי הדם גם האפר נחשב כעפר ומכסים בו - בסוטה נתמעט אפר משום שנאמר בה: "בקרקע המשכן" - שיהא דומה לקרקע. 54) ירק רקוב.

יג. וְלֹא יִחַפֵּר בְּקִרְדָּם בְּהִיכָל וְיוֹצִיא עֹפֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן⁵⁵. וְאִם חָפַר וְהוֹצִיא עֹפֵר - כָּשֶׁר.

55) לא הקפיד הכתוב אלא שיהיה על קרקע המשכן, שהרי לא נאמר: ומקרקע המשכן יקח.

יד. הַקָּרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחֲרֵי כֵן הִשְׁקָה - כָּשֶׁרָה. נְטֻמָּאת מִנְחָתָהּ קִדְּמָה שֶׁיִּגְיַחֲנָה בְּכָלִי שָׁרַת⁵⁶ - הָרִי זֶה תִּפְדָּה, כָּל מִנְחָחוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ קִדְּמָה שֶׁיִּתְקַדְּשוּ בְּכָלִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתיזיהרי מן הכיעור והדומה לו". (87) בודק ומבקר. (88) זו אשתו. (89) אלו בני ביתו. סליקו להו הלכות סוטה, ונגמר ספר נשים בסניעתא דשמיא. ומגזן פרקיו חמשים ושלשה פרקים: הלכות אישות - עשרים וחמשה פרקים. הלכות גרושין - שלשה עשר פרקים. הלכות יבום וחליצה - שמונה פרקים. הלכות נערה בתולה - שלשה פרקים. הלכות סוטה - ארבעה פרקים. פעמי הכן באמרתך, ואל תשלט בי כל און

ספר חמישי והוא ספר קדשה

הלכותיו שלש. וזה הוא סדורן: א. הלכות אסורי ביאה. ב. הלכות מאכלות אסורות. ג. הלכות שחיטה. והמצוות הנכללות בהן מפרשות בשמותן במקומותן.

הלכות אסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלשים מצוות. מצוה אחת עשה, ושלשים ושש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לבא על האם. (ב) שלא לבא על אשת אב. (ג) שלא לבעל אחות. (ד) שלא לבעל בת אשת אב. (ה) שלא לבעל בת הבן. (ו) שלא לבעל הבת. (ז) שלא לבעל בת הבת. (ח) שלא לשא אשה ובתה. (ט) שלא לשא אשה ובת בנה. (י) שלא לשא אשה ובת בתה. (יא) שלא לבעל אחות אב. (יב) שלא לבעל אחות אם. (יג) שלא לבעל אשת אחי האב. (יד) שלא לבעל אשת הבן. (טו) שלא לבעל אשת אח. (טז) שלא לבעל אחות אשתו. (יז) שלא לשכב עם בהמה. (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה. (יט) שלא לשכב עם זכר. (כ) שלא לגלות ערות אב. (כא) שלא לגלות ערות אחי אב. (כב) שלא לבעל אשת איש. (כג) שלא לבעל נדה. (כד) שלא להתחתן בעובדי פוכבים ומזלות. (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'. (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל. (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל. (כח) שלא יבא ממזר בקהל. (כט) שלא יבא סריס בקהל. (ל) שלא לסרס זכר אפלו בהמה תיה ועוף. (לא) שלא ישא פהו גדול אלמנה. (לב) שלא יבעל פהו גדול אלמנה אפלו בלא נשואין. (לג) שישא פהו גדול בתולה בנערותיה. (לד) שלא ישא פהו גרושה. (לה) שלא ישא זונה. (לו) שלא ישא חללה. (לז) שלא יקרב אדם לאחת מפל העריות ואף על פי שלא בעל.

זנתה תחת אחיו⁷⁸; שאם זנתה תחת אחיו - הרי זו אסורה עליו⁷⁹. וכן אם גרשה והחזירה - מגלגל עליה שלא זנתה תחתיו בנשואין הראשונים⁸⁰. ויש לו לגלגל עליה בלהבא, שלא תזנה תחתיו, ושלא תזנה אחר שיחזירה אם יגרש ויחזיר. לפיכך, כשתזנה להבא - מים בודקין אותה, ויארעו לה אותן המארעות⁸¹. לבך נאמר: אמן אמן - אמן מאיש זה, אמן מאיש אחר; אמן נשואה, אמן ארוסה; אמן לשעבר, אמן להבא.

(71) לכלול, להטיל. (72) שלא קינא לה בו. (73) כלומר, אף על פי שהארוסה אינו משביעה, אבל כשמביעה גם על זנות שאחר נישואין מוסף הוא להשביעה על זנותה משנתארסה, ואפילו לא קינא לה בהיותה ארוסה, ומכאן ל"גלגול שבועה מן התורה". (74) בזמן גירושיה. (75) שגרשה שזינתה מותרת לבעלה. (76) כשמביעה לאחר כניסתה. (77) שמת בעלה הקודם ומצפה ליבם שייבמנה, שהרי שומרת יבם שזינתה מותרת ליבם. (78) כשהיה קיים [=חי]. (79) על היבם. (80) שאם זינתה אז, נאסרה עליו לעולם. (81) "לכשתמא מים מערערים אותה ובודקים אותה" - חוזרים לה לתוך גרונה כאדם הנחנק על ידי משקה נראה כעושה ערער.

יח. מצוות חכמים על בני ישראל לקנאות⁸² לנשיהן, שנאמר: וקנא את אשתו⁸³. וכל המקנא את אשתו, נכנסה בו רוח טהרה⁸⁴. ולא יקנא לה לא מתוך שחוק ולא מתוך שיהיה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך מריבה ולא להטיל עליה אימה. ואם עבר וקנא לה בפני עדים מתוך אהד מפל הדברים האלו - הרי זה קנוי.

(82) להזהירן ולהתרות בהן שלא יתנהגו בפריצות. (83) זו חובה, כדברי רבי עקיבא. (84) ממרום, ששונא את הפריצות.

יט. אין ראוי לקפץ ולקנאות בפני עדים תחלה⁸⁵, אלא בינו לבינה, בנחת ובדרך טהרה ואזהרה, כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול⁸⁶. וכל מי שאינו מקפיד על אשתו ועל בניה ובני ביתו ומזהירן ופוקד⁸⁷ דרכיהן תמיד עד שידע שהן שלמין מפל חטא ומעון - הרי זה חוטא; שנאמר: וידעת פי שלום אהלך⁸⁸, ופקדת נך⁸⁹ ולא תחטא.

(85) בפעם הראשונה, שבזה הוא מטיל קנאה בינו לבינה, שמביישה בפני אחרים וגורם לכעס ורוגז בבית, ואף על פי שמצוה לקנאות, אין זה אלא בפעם השנייה, אבל בפעם הראשונה אסור לו להטיל קנאה בינו לבינה. (86) אבל לא להקניט ולצער, ובפרישה לטור מפרש דברי רבינו: "שיאמר לה בפירוש שלא על מנת לאסור אותך אני מקנא לך אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּבְאֹר מַצּוֹת אֱלֹו בְּפָרְקִים אֱלֹו:

פָּרְק רִאשׁוֹן

1) יבאר העריות שהן בכרת או במיתת בית דין: שאין מלקין ולא ממיתין בלא התראה אפילו לתלמיד חכם: הבא על אחד מחייבי לאוין או עשה, ושהאנוס פטור מכלום: אין קישוי אלא לדעת: ודין אי זה הוא נקרא מערה והבא על האשה: ודין ביאה אסורה בלא קישוי או הבא על הערוה כמתעסק: ודין הבא על הטריפה, ששכב עם בהמה טריפה או עם הזכר או עם טומטום: בן כמה יהיה האיש ויהיה חייב וכן האשה: אם העדים נזקקים לראות בנאפים כמכחול בשפופרת: מלקין ושורפין וסוקלין על החזקה: ודין האשה שהחזיקה נדה בשכונותיה: ודין האב שאמר בתי מקודשת היא לזה או האשה שאמרה מקודשת אני.

א. הבא על אחת מפל העריות² האמורות בתורה במזיד - חיב פרת³; ושנאמר: פי כל אשר יעשה מפל התועבת האלה ונקרתו הנפשות⁴ וגומר - שגיהם, הבועל והנבעלת⁵. ואם היו שוגגין - חיבין חטאת קבועה⁶. ויש מן העריות שהוא במיתת בית דין⁷, יתר על הפרת השנה בכלן⁸.

2) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת, והם האמורות בפרשת אחרי-מות ה הנקראות עריות" (הל' אישות פ"א ה"ה). 3) אפילו אלה שיבואר להלן שעונשם מיתת בית דין, חייבים כרת אם אין עדים כשרים או שלא התרו בו, ומה הוא עונש כרת מבאר רבינו בפ"ח מהל' תשובה ה"א: שלא יזכה לחיי העולם הבא, אלא "נכרת ברשעו ואבד כבהמה", וזה נוסף על העונש שימות תוך זמנו. 4) בכתב-יד תימן: הנפשות העושות. 5) תורת כהנים (אחרי, פ"ג ה"ז): "אין לי אלא איש שהוא עונש כרת על-ידי אשה, אשה ענושה כרת על-ידי איש, מניין? תלמוד-לומר הנפשות העושות, הרי כאן שנים". 6) שני סוגי חטאות הם: חטאת קבועה וקרבת עולה ויורד, חטאת קבועה באה מן הבהמה בלבד, וקרבת עולה ויורד: עשירי מביא חטאת בהמה, ועני מביא תורים ובני יונה או עשירית האיפה סולת. ופרטי דיניהם מבוארים בפ"י מהל' שגגות ה"א. 7) ראה לקמן הלכות ד"ו. 8) אם עשה במזיד בלא עדים והתראה.

ב. אותן העריות שיש בהן מיתת בית דין, אם היו שם עדים והתראה ולא פּרשו ממעשיהם - ממתין אותן מיתה האמורה בהן⁹.

9) בתורה, וכמבואר להלן.

ג. ואפלו היה העובר תלמיד חכם - אין ממתין ולא מלקינן¹⁰ עד שתהיה שם התראה; שלא נתנה התראה בכל מקום אלא להבחין בין שוגג למזיד¹¹.

10) בעריות שיש בהם חיוב כרת בלבד והתרו בו למלקות, וכמו שכתב לקמן בה"ז "שכל חייבי כריתות לוקין", אבל חייבי מיתות בית-דין אין לוקין, שכל לאו שניתן לאזהרת

מיתות בית-דין, אין לוקין עליו (פי"ח מהל' סנהדרין ה"ב). 11) לשונו של רבי יוסי ברבי יהודה (סנהדרין ח:): "חבר (תלמיד חכם) אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג (שסבור שדבר זה מותר) למזיד" (היודע שדבר זה אסור). ורבינו אף-על-פי שפסק כחכמים - שגם תלמיד חכם צריך התראה - השתמש באותו המשפט אבל במובן אחר, כגון להבחין אם ידע שאשה זו היא קרובתו או שהיא נשואה, והבחנה זו שייכת גם בתלמיד חכם, וצריך התראה שכזו (מגיד-משנה).

ד. העריות שיש בהן מיתת בית דין - מהן שמיתתן בסקילה, ומהן שמיתתן בשרפה, ומהן שמיתתן בחנק¹². ואלו שמיתתן בסקילה¹³: הבא על אמו, ועל אשת אביו, ועל אשת בנו, והיא הנקראת פלתו; והשוכב עם זכר; והשוכב עם בהמה; והאשה המביאה את הבהמה עליה.

12) משנה, סנהדרין מט, ב. 13) שם נג, א.

ה. ואלו הן העריות שמיתתן בשרפה: הבא על בת אשתו בחיי אשתו¹⁴, ועל בת בתה, ועל בת בנה; ועל אם אשתו, ועל אם אמה, ועל אם אביה; והבא על בתו¹⁵, ועל בת בתו, ועל בת בנו.

14) אבל לאחר מיתת אשתו, אינן בשריפה אלא בכרת, כמו שיתבאר לקמן פ"ב ה"ח. והוא-הדין לכל קרובות אשתו האמורות להלן, שאינן בשריפה אלא בחיי אשתו (שם). 15) אף-על-פי שאינה בת אשתו, כגון שנולדה לו בזנות - דינם בשריפה, והוא-הדין בתו מאשתו ומתה אשתו, שאמרנו למעלה שאין בה עונש שריפה משום בת אשתו.

ו. אין לה ערוה בהנקה אלא אשת איש בלבד¹⁶; ושנאמר: מות יומת הנאף והנאפת, ומיתה האמורה בתורה סתם היא הנקה¹⁷. ואם היתה בת פהן - היא בשרפה¹⁸, ובוועלה בהנקה¹⁹; ושנאמר: ובת איש פהן פי תחל לזנות, באש תשרף. ואם היתה נערה מארשה - שגיהם בסקילה; ושנאמר: פי תהיה נערה בתולה וגומר, וסקלתם אתם באבנים. וכל מקום שנאמר בתורה: מות יומתו דמיהם פם - הרי הן בסקילה²⁰.

16) גם מאורסה בכלל אם היא בוגרת (כת י"ג שנה ויום אחד), ראה לקמן פ"ג ה"ד. 17) סנהדרין נב, א. 18) שם עה, א. 19) שם פט, א. 20) שם נג, א.

ז. שאר העריות פלן - בכרת²¹ בלבד, ואין בהם מיתת בית דין. לפיכך²², אם היו שם עדים והתראה - בית דין מלקין אותן²³; שכל חיבי גרות - לוקינן²⁴.

21) כריתות ב, א. 22) הואיל שהלאו לא ניתן לעונש מיתת בית-דין, אבל כשיש עונש מיתת בית-דין - אין לוקין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אפילו אם התרוהו למלקות (ראה למעלה הערה ח). (23) מכות יג, א. (24) שם.

ח. **הָפֵא עַל אַחַת מִחֵיבֵי לְאוּיִן**²⁵ **בְּמִזֵּד** - הוא לוקה והיא²⁶. **וְאִם בְּשׂוּגָג** - פְּטוּרִין מִכָּלֵם²⁷. **וְהָפֵא עַל אַחַת מִהַשְּׁנוּת**²⁸ **בְּמִזֵּד** - מִכֵּין אוֹתוֹ²⁹ מִפֶּת מְרֻדוֹת³⁰ מִדְּבָרֵיהֶם. **אָבָל הָפֵא עַל אַחַת מִחֵיבֵי עֲשֵׂה**³¹ - אֵינֹ לֹקֵה. **וְאִם הִפּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין מִפֶּת מְרֻדוֹת פְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הַעֲבֵרָה** - הַרְשׁוֹת בִּידָם³².

י. **הַמְכַנִּים רֹאשׁ הָעֵטָרָה**⁴⁰ **בְּלִבָּד** - הוא הַנִּקְרָא מַעְרָה⁴¹, מְלִשׁוֹן: אֶת מְקָרָה הָעֵרָה. **וְהַמְכַנִּים פֶּל הָאָבֶר** - הוא הַנִּקְרָא גּוֹמֵר⁴². **וּבְכָל הַבֵּיאוֹת הָאֲסוּרוֹת, אֶחָד הַמַּעְרָה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר. וְאֵף עַל פִּי שְׂלֵא הוֹצִיא שִׁכְבַת זְרַע**⁴³, **וְאֵף עַל פִּי שְׂפָרֵשׁ וְלֹא גָמַר, כִּינֹן שֶׁהַכְּנִים רֹאשׁ הָעֵטָרָה נִתְחַיְבוּ שְׁנֵיהֶם**⁴⁴ **מֵיתַת בֵּית דִּין אוֹ פֶּת אוֹ מְלָקוֹת אוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת**⁴⁵. **(וְאֶחָד**⁴⁶ **הָפֵא עַל הָעֵרָה פְּדָרְפָה וְאֶחָד הָפֵא עַלֶּיהָ שְׂלֵא פְּדָרְפָה**⁴⁷) - מְשִׁיעָרָה בְּהָ⁴⁸ יִתְחַיְבוּ שְׁנֵיהֶן מֵיתָה אוֹ פֶּת אוֹ מְלָקוֹת אוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת. **כִּינֹן שֶׁהֵיוּ שׂוֹכְבִין בֵּין שְׁהֵיוּ עוֹמְדִים, עַל הַכְּנִסַת הָעֵטָרָה הוּא הַחַיִּיב.**

(40) של האבר. (41) משנה, יבמות נג, ב. (42) שם, במשנה. (43) שם נה, ב. (44) בנדה כתיב "את מקורה הערה", מכאן להערה מן התורה. ושאר עריות למדים אנו בחיקוק מנדה (שם נד). (45) כמבואר למעלה בהלכות ד"ח. (46) כן היא גירסת ה'מגיד משנה' ו'מגדל עוז', וכן הוא בדפוס רומי ר"מ, ובכת"י התימנים. (47) סנהדרין נד, א: "משכבי אשה (ויקרא יט, יג). מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה" - "לחייב בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה" (רש"י שם). (48) ואפילו שלא כדרכה (הוריות ד.) ובכתב-יד התימנים: משהערה בה שלא כדרכה.

יא. **כָּל הָפֵא בִּיּאָה אֲסוּרָה בְּלֹא קִשּׁוּי**⁴⁹, **אֲלֹא שֶׁהֵיָה הָאָבֶר שְׂלֹ מְדֻלְדֵל כִּמוֹ אָבֶר הַמַּתִּים, כְּגוֹן הַחֹלִים, אוֹ מִי שְׁנוֹלֵד כֶּף, כְּגוֹן סְרִיס חֲמָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהַכְּנִים אֶת הָאָבֶר בִּידֹ - אֵינֹ חַיִּב לֹא פֶּת וְלֹא מְלָקוֹת, וְאֵין צְרִיף לֹמַר מֵיתָה; שְׂאֵין זֹ בִּיּאָה**⁵⁰. **אָבָל פּוֹסֵל הוּא מִן הַתְּרוּמָה**⁵¹, **וּבֵית דִּין מִכֵּין אֶת שְׁנֵיהֶם מִפֶּת מְרֻדוֹת**⁵².

(49) בלשון הגמרא "משמש מת", היינו שהאבר כמו מת. (50) שבויעות יח, א. (51) בת כהן כל זמן שהיא בבית אביה, ואשת כהן מותרות לאכול תרומה. ואם נבעלה לפסול לה - נפסלה מלאכול תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו). ומשמיענו רבינו כאן, שאם הפסול לה שימש באבר מת, גם כן פוסל אותה מן התרומה (סוטה כו:). (52) שלא נאמר פטור אלא ממיתה ומעונש, אבל אסור לעשות כן, וכל שעבר על דבר שהוא פטור אבל אסור, מכין אותו מכת מרדות (מגיד-משנה).

יב. **הָפֵא עַל עֵרָוָה מִן הָעֵרְוֹת כְּמַתְּעֵס**⁵³, **אֵף עַל פִּי שְׂאֵין פּוֹנְתוֹ לְכָף**⁵⁴ - חֲבִיב⁵⁵. **וְכֵן בְּחֵיבֵי לְאוּיִן**

(25) נשים שהתורה אסרה בעלתן בלאו, ולא הטילה על העובר עונש כרת, כגון ממזרת לישראל או גרושה לכהן הדיוט, ואלמנה לכהן גדול, ראה פ"א מהל' אישות ה"ז. (26) כריתות י, ב. (27) שאין קרבן על שוגג אלא בחייבי כריתות. (28) עריות האסורות מדברי סופרים, ונקראות שניות מפני שהן שניות לעריות ראשונות האסורות מן התורה, וכולן מנויות בפ"א מהל' אישות ה"ו. (29) חייבים להכותו. (30) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים" ('ערוך'). ולא קבעו חכמים מספר המכות, ונמסר לבית-דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. (31) כגון מצרית ואדומית עד דור שלישי לגיורת, שנאמר: "דור שלישי יבא להם בקהל ה'" (דברים כג, ט) ולא דור שני, וכן כהן גדול שבא על הבעולה, שנאמר: "בתולה מעמיו יקח אשה" (ויקרא כא, יד) ולא בעולה. ולא הבא מכלל עשה - דינו כעשה. (32) סנהדרין מו, א: "בית-דין מכין ועונשין שלא מן התורה, כדי לעשות סייג לתורה" ('מגדל עוז'). וזהו שכתב רבינו כדי להרחיק מן העבירה. בשניות לעריות כתב רבינו: "מכין אותו", כלומר בית-דין מצווה להכותו, ואילו בחייבי עשה, דייק וכתב: "הרשות בידם", כלומר לפי שיקול דעתם.

ט. **אָנוֹס** - פְּטוּר מִכָּלֵם, מִן הַמְלָקוֹת וּמִן הַקְּרָבָן, וְאֵין צְרִיף לֹמַר מִן הַמֵּיתָה; **שְׁנֵאָמַר: וְלִנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְבָר**³³. **בְּמָה דְבָרִים אָמּוּרִים? בְּשֵׁנֵי אֲנָס** **הַנְּבִעַל; אָבָל הַבּוֹעֵל**³⁴ - אֵין לוֹ אָנָס³⁵, שְׂאֵין קִשּׁוּי³⁶ **אֲלֹא לְדַעַת**³⁷. **וְאִשָּׁה שֶׁתְּחַלַּת בִּיּאָתָה בְּאָנָס וְסוּפָה בְּרִצּוֹן** - פְּטוּרָה מִכָּלֵם³⁸; **שֶׁמְשַׁהֲתַחִיל לְבַעַל בְּאָנָס אֵין בְּיָדָה שְׂלֵא תִרְצָה, שְׂיַצֵּר הָאָדָם**³⁹ **וְטָבְעוּ כּוּפָה אוֹתָה לְרִצּוֹת.**

(33) ב'ספרי' (פרשת כ"תצא) דרשו מהמילים היתרות שבכתוב זה, שאונסים פטורים מכל עונש, וגם מקרבן - ששוגג חייב בו (מגיד-משנה). (34) שאנסוהו, כגון שתקפתו אשה וקרבתו לעצמה לאנסו. [כתב במגיד-משנה, שלדעת רבינו, אם אמרו לו גויים שיבוא על הערוה ואם לאו יהרגוהו, ובא עליה - הוא חייב מיתה, שאין קישוי אלא לדעת. ודבריו תמוהים, שהרי רבינו אומר בפ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד, ששלוש העבירות החמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, שנאמר בהן ייהרג ואל יעבור, אם עבר הוי זה ביטל מצוות-עשה של קידוש השם, ועבר על לאו של חילול השם, אבל אין מיתתים אותו ואין מלקים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

69) כלומר, שלא מלאו לו תשע שנים ויום אחד. (70) כרב, בסנהדרין נד, ב שנשכב (נבעל) פחות מכן תשע שנים ויום אחד, אינו מחייב את שוכבו. (71) כדרך מכת מרדות על כל דבר שהוא פטור אבל אסור (מגיד-משנה).

טו. [אחד הפא על הזכר או] הפא על אנדרוגינוס⁷² דרף זכרותו - תיב⁷³; [נאם פא עליו דרף נקבותו - פטור]⁷⁴. והטמטום - ספק הוא⁷⁵. לפיכך, הפא על הטמטום או על אנדרוגינוס [דרף נקבותו] - מפיין אותו מפת מרדות⁷⁶. והאנדרוגינוס מתר לשא אשה⁷⁷.

72) אדם שיש לו אברי המין של זכר ושל נקבה נקרא אנדרוגינוס, מלה זו יוונית היא: אנדרו - זכר, גינוס - נקבה ('ערוך' ערך 'אנדרופי'). (73) כבא על הזכר, כרבי אליעזר, יבמות פא, ב (74) שם פג, ב: "במה דברים אמורים, בזכרות שלו. אבל בנקבות שלו - פטור". (75) אברי המין אטומים, ואין אנו יודעים בו אם הוא זכר או נקבה. (76) כמבואר למעלה הי"א, הערה נ. (77) שם פא, א. אע"פ שלגבי קידושין הוא ספק אשה (ראה בפ"ד מהל' אישות הי"א) וינשים המסוללות (מתחככות משום תאוה) זו בזו אסור" (להלן פכ"א הי"ח) - באנדרוגינוס מותר (מגיד-משנה).

טז. הפא על הבהמה או שהביא בהמה עליו - שניהן נסקלין⁷⁸; שניאמר: ובכל בהמה לא תתן שכתבך - בין שרבעה או הביאה עליו. ואחד בהמה ואחד תיב⁷⁹ ועוף⁸⁰ - הפל בסקילה. ולא חלק הפתוב בבהמה בין גדולה לקטנה; שניאמר: ובכל בהמה - אפלו ביום לדתה⁸¹, (הפא עליה בין פדרפה בין שלא פדרפה)⁸², פיון שהערה בה⁸³ או שהערתה בו תיב.

78) סנהדרין נד, א. (79) שהיה בכלל בהמה, בבא קמא נד, ב. (80) היינו נרבע, שאין רובע בעוף, ראה זבחים פה, ב. ובבבא-קמא נד, ב - אמרו שבכל מקום שוה עוף לבהמה, לומדים בהמה בהמה משבת. (81) סנהדרין נד, ב: "בהמה עשו בה קטנה כגדולה". (82) שם נה, א. (83) שם.

יז. קטן בן תשע שנים ויום אחד שפא על הבהמה או הביאה עליו - היא נסקלת על ידו⁸⁴, והוא פטור. הנה בן תשע⁸⁵ או פחות - אין סוקלין את הבהמה. וכן קטנה פת שלש שנים ויום אחד שהביאה בהמה ותיב עליה, בין בהמה גדולה בין בהמה קטנה, פיון שהערתה בה הבהמה, (בין פדרפה בין שלא פדרפה) - הבהמה נסקלת⁸⁶, והיא פטורה. ואם היתה גדולה - שניהן נסקלין. ואם היתה מפת שלש שנים ולמטה - אין הבהמה נסקלת⁸⁷.

84) נדה מה, א. (85) שצריך שיהיה בן תשע שנים ויום אחד, כמפורש בגמרא שם, ולמעלה הי"ד. (86) שם מד, ב: "בת שלש שנים ויום אחד... ואם בא עליה אחד מכל

ובשניות⁵⁶. אבל הפא על ערה מן העריות והיא מתה⁵⁷ - פטור מכלום. ואין צריך לומר בתיבי לאוין שהוא פטור. והפא על הטרפה⁵⁸, או ששכב עם בהמה טרפה - תיב; חי הוא⁵⁹, אף על פי שפופו למות מחלי זה. ואפלו שחטט⁶⁰ בה שני סימנין ועדין היא מפרקסת - הפא עליה תיב, עד שתמות או עד שפיתיו ראשה.

53) שלא נתכוין לביאה ובה עליה. ויש מפרשים, שנתכוין לאשתו ונודמנה לו אחותו (מגיד-משנה). (54) ובשאר עבירות - המתעסק פטור מקרבן (כריתות יט.). (55) קרבן, בגמרא שם: "המתעסק בחבלים ועריות, חייב שכן נהנה", שההנאה באה לו ממעשה איסור, וכל זה אינו אלא לענין קרבן, אבל מיתה או מלקות אין עונשין אלא במזיד והתראה (מגיד-משנה). (56) מתעסק חייב. כלומר, חטא וחייב עונש מן השמים, כי אין קרבן בחייבי לאוין שוגגים, והם פטורים מכלום (כסף-משנה). וראה רב"ד. (57) יבמות נה, ב. (58) סנהדרין עח, א. (59) יבמות קכ, ב. (60) חולין קכא, ב: "והרובעה חייב" (חידושים ומקורות על הרמב"ם מהרש"ש).

יג. פל אשה אסורה מאלו, אם היתה פת שלש שנים ויום אחד ומעלה, גדול הפא עליה - תיב מיתה או פרת או מלקות; והיא פטורה מכלום⁶¹, אלא אם פן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה - הרי שניהן פטורין, שאין ביאתה ביאה⁶². וכן אשה גדולה שפא עליה קטן: אם היה בן תשע שנים⁶³ ויום אחד ומעלה - היא תיבת פרת או מיתה או מלקות, והוא פטור; ואם היה בן תשע שנים ולמטה - שניהם פטורין.

61) קטנה אינה בת עונשין, נדה מד, ב. (62) בפירוש המשנה לרבינו שם כתוב: "זוה הדבר הלכה למשה מסיני". וכן משמע מגמרא שם מה, א. במעשה דרבי עקיבא. (63) שם מה, א.

יד. הפא על הזכר או הביא זכר עליו, פיון שהערה⁶⁴, אם היו שניהם גדולים - נסקלין; שניאמר: ואת זכר לא תשכב - בין שהיה בועל או נבעל⁶⁵. ואם היה קטן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה⁶⁶ - זה שפא עליו או הביאו על עצמו נסקל, והקטן פטור⁶⁷. ואם היה הזכר⁶⁸ בן תשע או פחות⁶⁹ - שניהן פטורין⁷⁰. וראוי לבית דין להכות הגדול מפת מרדות⁷¹, לפי ששכב עם זכר, ואף על פי שהוא פחות מכן תשע.

64) סנהדרין נה, א. (65) שנאמר "לא תשכב", אזהרה לשוכב (לבוועל), ואנו קוראים גם "לא תשכב" - אזהרה לנשכב (לנבעל). כריתות ג, א. (66) סנהדרין, שם. (67) שאינו בן עונשין. (68) השוכב או הנשכב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. האשה שהחזקה נדה⁹⁷ בשכונותיה⁹⁸ - בעלה לוקה עליה משום נדה. המקנא לאשתו⁹⁹ ונסתרה, וקא עד אחד והעיד שנטמא, והיה בעלה כהן וקא עליה אחר כך - הרי זה לוקה עליה¹⁰⁰ משום זונה¹⁰¹; אף על פי שעקר העדות בעד אחד¹⁰², פכר החזקה בזונה¹⁰³.

(97 קידושין פ, א. 98) "שראה שכנותיה היום מלובשת בגדי נדות" (רש"י שם). (99) "ירושלמי" סוטה פ"ו ה"ב. (100) אם העידו שנים שבא עליה. (101) שכהן אסור בה שכתוב: "אשה זונה . . . לא יקחו" (ויקרא כא, ז). ולאחר קנוי וסתירה אפילו עד אחד נאמן לומר שנטמא (ראה פ"א מהל' סוטה ה"ד). (102) "ירושלמי" שם: "עיקר עדותו לא בעד אחד הוא". פירוש: העדות שבא עליה היא העדות העיקרית, ועל זה יש שני עדים. ובדפוס רומי ר"מ: "אע"פ שאין עיקר העדות בעד אחד". והכוונה אף-על-פי שבכל התורה כולה, אין עדות פחות משנים. (103) שלאחר קינוי וסתירה, גם עד אחד שהעיד שנטמא - נאמן להחזיקה לזונה. [ביבמות נו, א - אמרו, שגם ישראל לוקה משום לא יוכל בעלה וכו', אולם ב"ירושלמי" הנ"ל, ששם מקור דין זה, אמרו בפירוש "כהן", ומשמע שישראל אינו לוקה משום טומאה. וראה ראב"ד ומגיד-משנה כאן].

כג. האב שאמר: בתי זו¹⁰⁴ מקדשת היא לזה, אף על פי שהוא נאמן¹⁰⁵ ותנשא¹⁰⁶, אם זנתה - אינה נסקלת על פירו¹⁰⁷, עד שיהיו שם עדים שנתארסה בפניהם. וכן האשה¹⁰⁸ שאמרה: מקדשת אני - אינה נהרגת על פיה, עד שיהיו שם עדים או תחזק¹⁰⁹.

(104) נערה. (105) שהתורה האמינתו, שנאמר: "את בתי נתתי לאיש הזה" (דברים כב, טז). (106) לאיש הזה ואסורה לאחרים (קידושין סד). (107) שהתורה האמינה לו רק לאיסורא, אבל לא לקטלא, כרב ולא כרב אסי (שם ג:). (108) שם. (109) באופן האמור בהכ"א.

פרק שני

1) יבאר שארבע נשים אסורות על האדם לעולם: אחותו מזנות או בתו שנולדה לו מזנות שהן ערוה עליו: המקדש אשה כמה נשים נאסרו לו: וחמותו לאחר מיתה: עבר ונאף אחת משבע נשים אלו אם נאסרה אשתו עליו: הבעל אשה דרך זנות אם נאסרו עליו קרובותיה: הנטען על הערוה אם יזור עמה במכוי: הבא על אשה ובתה דרך זנות אם נעשות ערוה זו לזו: מצות חכמים שישא אדם בת אחותו.

א. אשת אביו, ואשת בנו, ואשת אחיו, ואשת אחי אביו - ארבעתן ערוה עליו לעולם, בין מן הארוסין, בין מן הנשואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין פתחי בעליהן בין אחר מיתת בעליהן; חוץ מאשת אחיו² שלא הניח בן³. ואם בא על אחת מהן פתחי בעלה - חייב שתים⁴: משום שאר בשר⁵,

הערוה . . . מומתין על-ידה". "אחד מכל ערוה ואפילו בהמה" (סנהדרין נה:). (87) שאין ביאתה ביאה.

יח. וכן השוכב עם הבהמה בשגגה⁸⁸, והאשה שהביאה את הבהמה עליה בשגגה - אין הבהמה נסקלת על ידן, ואף על פי שהן גדולים. כל הערוה פלן שהיה אחד גדול ואחד קטן - הקטן פטור, והגדול חייב, כמו שבארנו⁸⁹. אחד ער ואחד ישן - הישן פטור. אחד מזיד ואחד שוגג - המזיד חייב, והשוגג מביא קרבן. אחד אנוס ואחד ברצון - האנוס פטור, כמו שבארנו⁹⁰.

(88) בעיא בסנהדרין שם: אם מה שהבמה נסקלת הוא משום שבאה על-ידה תקלה לאדם שנהרג, וכאן - כששגג - הרי אינו נהרג, גם הבהמה אינה נהרגת. או משום קלון שבא על-ידה, ואף בשוגג יש קלון, והבעיא לא נפשטה שם, ואין סוקלין אותה מספק (מגיד-משנה). (89) למעלה הי"ג. (90) למעלה ה"ט.

יט. אין העדים נזקקין לראות המנאפים שהערו זה בזה והכניס כמכחול בשפופרת; אלא משיראו אותן דבוקין זה עם זה⁹¹ בדרך כל הבעלין - הרי אלו נהרגין בראיה זו. ואין אומרים שמה לא הערה, מפני שחזקת צורה זו שהערה.

(91) מכות ז, א: "במנאפים - משיראו כמנאפים".

כ. מי שהחזק בשאר בשר - דינין בו על פי החזקה, אף על פי שאין שם ראיה ברורה שזה קרוב. ומלקין ושורפין וסוקלין וחונקין⁹² על חזקה זו. כיצד? הרי שהחזק שזו אחותו או בתו או אמו, וקא עליה בעדים - הרי זה לוקה או נשרף או נסקל, ואף על פי שאין שם ראיה ברורה שזו היא אחותו או אמו או בתו, אלא בחזקה בלבד. ומעשה באשה אחת שבאת לירושלים ותינוק מרפכ לה על כתפה, והגדילתו בחזקת שהוא בנה, וקא עליה, והביאוה לבית דין וסקלוה. ראיה לדין זה: מה שהדנה תורה במקלל אביו ומפה אביו שיומת. ומנין לנו ראיה ברורה שזה אביו? אלא בחזקה⁹³. כך שאר קרובים בחזקה.

(92) קדושין פ, א. (93) "ירושלמי" קידושין פ"ד, ה"י.

כא. איש ואשה שבאו ממדינת הים, הוא אומר: זאת אשתי, והיא אומרת: זה בעלי, אם החזקה בעיר שלשים יום⁹⁴ שהיא אשתו - הורגין עליה⁹⁵; אבל בתוך השלשים יום - אין הורגין עליה משום אשת איש⁹⁶.

(94) בבא-בבא קטז, ב. (95) אם זינתה. (96) אבל מכת מדרות יש בה משום ספק, כמו שכתוב למעלה הט"ו, ולהלן פ"ג ועוד. ראה בהגהות רבי עקיבא איגר למעלה הט"ו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. אַחַת אִמּוֹ, בֵּין אַחַתָּהּ מֵאֵבִיהָ בֵּין אַחַתָּהּ מֵאִמָּהּ²⁰, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוֹת²¹ - הֲרִי זֶה עֲרֻה עָלָיו מִשׁוּם אַחַת אִם. וְכֵן אַחַת הָאָב, בֵּין מִן הָאִם בֵּין מִן הָאָב, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוֹת - הֲרִי זֶה עֲרֻה עָלָיו מִשׁוּם אַחַת אָב.

20) יבמות נד, ב. 21) קרובות אלו הן "שאר בשר", ואסורות אפילו בלא אישות (מגיד-משנה).

ו. הַבָּא עַל אִשָּׁה דְרָךְ זְנוּת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת - אוֹתָהּ הַבַּת עֲרֻה עָלָיו מִשׁוּם בַּתוֹ²². וְאִם עַל פִּי שְׂאֵסֵר בַּת הַבַּת שֶׁתָּקַן מִן הַבַּת²³. וְאִסּוּרָהּ מִן הַתּוֹרָה²⁴, וְאִינוּ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²⁵. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל בַּתוֹ מִנְשׂוּאוֹתָו - חֵיב שְׂתִימָה²⁶: מִשׁוּם בַּתוֹ, וּמִשׁוּם עֲרֻת אִשָּׁה וּבַתָּהּ.

22) סנהדרין עו, א. 23) "שתק הכתוב מלזכרה, להיותה אפשר להתלמד בגזירה-שוה" (ספר המצוות' לרבינו, מצות לא-תעשה של). 24) שאנו למדים זאת מגזירה שוה, נאמר (ויקרא יח, ט) "ערות בת בנך . . . כי ערותה הנה", ונאמר (שם, יז) "ערות אשה ובתה . . . שארה הנה". כמו שבאיסור אשה ובתה נאסרה בתה, כן גם באיסור בת בנו נאסרה בתו (סנהדרין עו). ובהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ב, כתב רבינו, שמאחר שאסור בת הבת, מוכן מאליהו שהבת אסורה, וזה כדעת אביו שם. ואף-על-פי שאין לומדים אזהרה מקל-וחומר, כאן גילויי דברים פשוטים ומובנים (גילוי מילתא בעלמא, שם). 25) אף-על-פי שכל דבר הנלמד באחת משלוש-עשרה מדות (שהתורה נדרשת בהן) נקראים "דברי סופרים" (בשורש השני ב'ספר המצוות') אולם כאן (באיסור בת) - אם כי זה נלמד בגזירה שוה או בקל-וחומר (כמבואר בהערה הקודמת) - אומר רבינו שאיסורה מן התורה ולא מדברי סופרים, מפני שזה רק גילויי הדברים המובנים מאליהם. ראה מגיד-משנה כאן, ובפ"א מהל' אישות ה"ב. 26) שתי חטאות אם שגג, ששני האיסורין באו כאחד, וכמבואר למעלה ה"א.

ז. בֵּין שְׂקֵדֵשׁ אָדָם אִשָּׁה נְאֻסָּרָה²⁷ עָלָיו מִקְרֻבוֹתֶיהָ שֵׁשׁ נָשִׁים, וְכָל אַחַת מֵהֶן עֲרֻה עָלָיו לְעוֹלָם, בֵּין כְּנֹסֵס²⁸ בֵּין גֵּרֵשׁ, בֵּין בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ בֵּין לְאַחַר מוֹתָהּ. וְאֵלּוּ הֵן: אִמָּהּ וְאִם אִמָּהּ וְאִם אֵבִיהָ, וּבַתָּהּ וּבַת בַּתָּהּ וּבַת בְּנֵיהָ. וְאִם בָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ - שְׂנִיָּהּ נִשְׂרָפִין²⁹.

27) 'דרך ארץ רבה' ריש פרק א. 28) הכניסה לחופה. 29) סנהדרין עה, א.

ח. בָּא עֲלֵיהֶן³⁰ לְאַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ - הֲרִי אֵלּוּ בְּכַרְתָּ³¹, וְאִין בְּהֵן מִיתַת בֵּית דִּין³². שְׂנֵאֻמֵּר: בָּאֵשׁ יִשְׂרָפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן; בְּזִמְן שְׂשִׁתִּיהֶן קְזָמוֹת, שֶׁהֵן אִשְׁתּוֹ וְזוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ - הֲרִי הוּא וְהָעֲרֻה נִשְׂרָפִין, וּבְזִמְן שְׂאִין שְׂתִיָּהֶן קְזָמוֹת - אִין שֶׁם שְׂרָפָה.

וּמִשׁוּם אִשָּׁת אִישׁ; שְׂהָרִי שְׂנִיָּהּ⁶ הָאִסּוּרִין בְּאִין פְּאָחָד⁷.

2) שמת מבלי לגרשה. 3) כלומר, זרע, בן או בת או נכד ונין, שמצוה ליבמה, כמפורש בתורה (דברים כה, ה). 4) שתי חטאות, אם שגג (סנהדרין נג). 5) כלומר, משום קורבה: אשת אביו. 6) בכתב-יד התימנים: שני. 7) בשעת הקידושין, ולכן אין כאן משום "אין איסור חל על איסור" (יבמות לג. ולהלן פ"ז ה"ח), כי הכל מודים שבבת אחת חלים שני האיסורים.

ב. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל אִמּוֹ שֶׁהִיא אִשָּׁת אָבִיו - חֵיב שְׂתִימָה, בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו בֵּין לְאַחַר מִיתַת אָבִיו⁸: אַחַת מִשׁוּם אִמּוֹ, וְאַחַת מִשׁוּם אִשָּׁת אָבִיו⁹. אַחַד אָחִיו מֵאָבִיו אוֹ אָחִיו מֵאִמּוֹ¹⁰, בֵּין מִנְשׂוּאִין בֵּין מִזְנוֹת¹¹ - אִשְׁתּוֹ עֲרֻהָ¹² עָלָיו. אַבְל אִשָּׁת אָחִי אָבִיו מִן הָאִם - הֲרִי הִיא שְׂנִיָּה¹³, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו¹⁴. וְאַחַד אַחֲתוֹ מֵאָבִיו אוֹ מֵאִמּוֹ¹⁵, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוֹת, כְּגוֹן שְׂזֻנְתָּהּ אִמּוֹ אוֹ אָבִיו עִם אַחֲרִים וְהִיתָה לוֹ אַחַת מִזְנוֹת - הֲרִי זֶה עֲרֻה עָלָיו; שְׂנֵאֻמֵּר: מוֹלְדַת בֵּית אוֹ מוֹלְדַת חוּץ.

8) סנהדרין נד, א. 9) שם נג, א. ולא כתב גם משום "אשת איש", שהרי מדובר כאן גם ב"לאחר מיתת אביו". ראה ב'לחם משנה'. 10) יבמות נה, א. 11) שם כב, א. 12) שאחיו נקרא מכל מקום. 13) מדברי סופרים, שגזרו על אשת אחי האב מן האם, משום אשת אחי האב מן האב - שהיא ערוה מן התורה - שגם כאן יש צד אב (יבמות כא.). 14) הל' אישות פ"א ה"ה. 15) מכות ה, ב - שנאמר: "אחותן בת אביך או בת אמך" (ויקרא יח, ט).

ג. בַּת אִשָּׁת אָבִיו שֶׁהִיא אַחַת מֵאָבִיו - הֲרִי הִיא עֲרֻה עָלָיו; שְׂנֵאֻמֵּר: עֲרוֹת בַּת אִשָּׁת אָבִיךָ מוֹלְדַת אָבִיךָ. אַבְל אִם נִשְׂא אָבִיו אִשָּׁה, וְיֵשׁ לָהּ בַּת מֵאִישׁ אַחֵר - אוֹתָהּ הַבַּת מִתְּרַת לוֹ¹⁶; שְׂאִין זֶה מוֹלְדַת אָבִיו. וְהֵלֵא¹⁷ מִשׁוּם אַחַת מֵאָבִיו חֵיב עָלֶיהָ, וְלָמָּה נֵאֻמֵּר: בַּת אִשָּׁת אָבִיךָ? לְחֵיב עָלֶיהָ אִם מִשׁוּם זֶה¹⁸.

16) 'תורת כהנים', קדושים סוף פרק יא: "כול אפילו מאיש אחר, תלמוד-לומר מולדת אביך". 17) חזון לראש דבריו, ומן "אבל" עד "אביו" הוא מאמר מוסגר. 18) כלומר, אף משום בת אשת אב.

ד. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל אַחַת מֵאָבִיו שֶׁהִיא בַּת נְשׂוּאָת אָבִיו - חֵיב שְׂתִימָה: אַחַת מִשׁוּם עֲרוֹת אַחַת מֵאָבִיו מִשׁוּם עֲרוֹת בַּת אִשָּׁת אָבִיךָ. אַבְל אִם אָנֹס אָבִיו אִשָּׁה אוֹ פָּתָה אוֹתָהּ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת וּבָא עָלֶיהָ - אִינוּ חֵיב אֵלָּא מִשׁוּם אַחַת מֵאָבִיו¹⁹ בְּלִבָּד; שְׂאִין בַּת הָאֲנוּסָה בַּת אִשָּׁת אָבִיו.

19) כמבואר בה"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ל' יָדוּר עִמָּה בְּמִבּוּי אָחֵד⁴⁵, וְלֹא יֵרָאֶה בְּאֹתָהּ שְׂכֻנָּהּ. וּמַעֲשֵׂה בְּאָחֵד⁴⁶ שֶׁהָיוּ מְרַנְּנִין אַחֲרָיו עִם חַמּוּתוֹ, וְהָבּוּ אוֹתוֹ חֻקִּים מִפֶּת מַרְדּוֹת מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עַל פֶּתַח בֵּיתָהּ.

(45) למד דין זה ממעשה שהיה אצל רב ששת (קדושין יב:), שמוכא בסוף ההלכה כאן. ונראה מדברי רבינו שאין לוקין מכת מרדות אלא בחממות, מפני שלבו גס בה, אבל לא בשאר עריות (מגיד-משנה). וב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן (קידושין שם) כתוב, שלמדו דין זה מכהן שגירש את אשתו, שאמרו (כתובות כז:): "לא תדור עמו במבוי". (46) קידושין, שם.

יג. הָבָא עַל אִשָּׁה וּבִתָּה דְרָךְ זְנוּת, אוּ עַל אִשָּׁה וְאֹחֻתָּהּ וְכִיּוּצָא בְהֵן - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל שְׂתֵי נָשִׁים נְכָרִיּוֹת; שְׂאִין נַעֲשׂוֹת עֲרֻה זֶה עִם זֶה אֶלָּא בְּנִשְׂוֹאִין, לֹא בְּזִנוּת⁴⁷. וְכֵן אִם אָנֹס אֲבִיּוֹ⁴⁸ אוּ בְנוֹ אוּ אֲחִיו אוּ אֲחִי אֲבִיו אִשָּׁה אוּ פֶתַח אוֹתָהּ - הָרִי זֶה מִתְּרֵת לוֹ וְיִשְׂאָנָה; שְׂלֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אִשָּׁת, וְאִין כָּאִין אִישׁוֹת.

(47) יבמות צז, ב: "דרך ליקוחין אסרה תורה", "שהיתה ראשונה לקוחתו, חייב על השניה כשכא עליה" (רש"י). (48) שם.

יד. אֲבִיו אוּ בְנוֹ שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה - הָרִי זֶה מִתְּרֵת לְשֵׂא בִתָּהּ אוּ אִמָּהּ, כְּמִי שֶׁבָּאֲרִנוֹ⁴⁹. וּמִתְּרֵת לְאָדָם לְשֵׂא אִשָּׁת בֶּן אֲחִיו⁵⁰. וְנוֹשֵׂא אָדָם אִשָּׁה וּבֵת אֹחֻתָּהּ אוּ בֵת אֲחִיָּהּ כְּאֲחֻתָּהּ⁵¹. וּמִצְוֹת חֻקִּים⁵² שֶׁיִּשְׂאָ אָדָם בֵּת אֹחֻתוֹ, וְהוּא הַדִּין לְבֵת אֲחִיו⁵³; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִבְּשֻׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם⁵⁴.

(49) למעלה ה"ג בבתה של אשת אביו, והוא-הדין לאמה. (50) "ירושלמי" יבמות פ"א ה"ד, ו'דרך ארץ רבה' פ"א. (51) כריתות יד, ב: "שאשה אחת יכולה להיות חמותו ואם חמותו ואם חמיו והוא בהיתר, על-דרך זה שנשא אשה ובת אחיה ובת אחותה" (מגיד-משנה). (52) יבמות סב, ב. (53) ראה שם רש"י ו'תוספות'. (54) שם. "הנושא את בת אחותו, עליו הכתוב אומר: או תקרא וה' יענה" (ישעיה נח, ט), "לעיל מיניה כתיב . . . ומבשרך לא תתעלם היינו . . . ונושא בת אחותו" (רש"י).

~ יום רביעי א' מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) יבאר הבא על אשת קטן ואשת חרש ושוטה או על אשה שהיא מקודשת בספק: ודין הבא על קטנה אשת גדול: ובת כהן שזנתה בעודה אשת איש: ודין הבא על נערה מאורסה בוגרת או נערה: וקטנה בבית אביה או חוצה לה: דין מוציא שם רע: ודין נערה מאורסה שהיתה הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה: ודין ביאה שחייבין עליה משמות הרבה

(30) על אחת משש העריות שזכרו למעלה. (31) שם עו, ב - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ופסק כרבי עקיבא לפי הכלל: "הלכה כרבי עקיבא מחבירי" (מגיד-משנה). ומה שאמרו שם: "ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא", מפרש רבינו דהיינו איסור כרת, וביחס למיתות בית-דין קרא לכרת "איסורא בעלמא", וכן נמצא בקידושין סב, א - "אם שכב . . . אל איסורא בעלמא", אף-על-פי שיש שם כרת (חדושי הרמ"ה לסנהדרין, ו'מאירי' שם). (32) כל הקרובות המפורטות בהלכה זו, נלמדו מחמותו (סנהדרין עה. עו.) וכיון שבחמותו לאחר מיתת אשתו אין בה שריפה, והוא-הדין בשאר הקרובות הנלמדות מחמותו (מגיד-משנה).

ט. וְכֵן אֲחֻת אִשְׁתּוֹ - עֲרֻה עָלָיו עַד שֶׁתָּמוֹת אִשְׁתּוֹ³³. בֵּין אֲחֻתָּהּ מֵאִמָּה³⁴ בֵּין אֲחֻתָּהּ מֵאֲבִיהָ, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוּת³⁵ - הָרִי זֶה עֲרֻה עָלָיו.

(33) שכתוב: "ואשה אל אחותה לא תקח . . . בחייה" (ויקרא יח, יח). (34) יבמות נה, א. (35) וכמו שביארנו למעלה: דאין צורך לאישות בקרובות אלו.

י. עָבַר וְנָאֵף עִם אֲחֵת מִשְׁבַּע נָשִׁים אִלּוּ, בֵּין בְּזִדּוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא וְהַנּוֹאֲפֵת בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוּ בְכָרֵת - לֹא נֶאֱסָרָה אִשְׁתּוֹ עָלָיו³⁶; חוּץ מֵאֲחֻת אֲרוּסָתוֹ³⁷, שֶׁהִיא אוֹסֵרֵת אִשְׁתּוֹ עָלָיו, כְּמִי שֶׁבָּאֲרִנוּ בְּהִלְכּוֹת גְּרוּשִׁינ³⁸.

(36) שם צה, א: "שכיבתה אוסרתה, ואין שכיבת אחותה אוסרתה". (37) שם. (38) כלומר, באותו האופן המבואר בפ"י מהל' גירושין הלכה ח"י, היינו במקום שאחות ארוסתו צריכה גט, כגון ששמע שמתה ארוסתו ונשא אחותה ואחר-כך נתברר שהיא חיה - השניה צריכה גט (ראה שם הטעם), ולפיכך נאסרה עליו ארוסתו, שמא יאמרו נושא אחות גרושתו, אבל אם בא על אחות ארוסתו בזנות, אינה צריכה גט, ואינה אוסרת ארוסתו עליו, ובוה מסולקת השגת הראב"ד (מגיד-משנה).

יא. הַבּוֹעֵל אִשָּׁה דְרָךְ זְנוּת - לֹא נֶאֱסָרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ³⁹, שֶׁהֵן הַשְּׁבַע נָשִׁים שֶׁאֲמָרְנוּ. אֲבָל חֻקִּים אֲסָרוּ⁴⁰ עַל מִי שֶׁנָּאֵף עִם אִשָּׁה לְשֵׂא אֲחֵת מִן הַשְּׁבַע נָשִׁים קְרוֹבוֹתֶיהָ כָּל זְמַן שֶׁהִזְוָה קְרִיבָתָהּ⁴¹; מִפְּנֵי שֶׁהִזְוָה בָּאָה לְקְרוֹבוֹתֶיהָ לְבִקְר אוֹתָן, וְהוּא מִתְיַחַד עִמָּה, וְלָבוּ גִס בָּהּ, וְיָבּוּא לְיָדֵי עַבְרָה שֶׁיִּבְעַל הָעֲרֻה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֶפְלוּ נִטְעָן⁴² עַל אִשָּׁה - הָרִי זֶה לֹא יִשְׂאָ⁴³ אֲחֵת מִקְרוֹבוֹתֶיהָ עַד שֶׁתָּמוֹת זֶה שֶׁנִּטְעָן עָלֶיהָ. וְאִם כְּנֹסָא⁴⁴ הַקְּרוֹבָה שִׁזְנָה עִם קְרוֹבוֹתֶיהָ - לֹא יוֹצִיא.

(39) יבמות צז, א. (40) שם: מדרבנן. (41) שם כגמרא על המשנה האומרת: נושאין לכתחילה, היינו לאחר שהזונה מתה. (42) נחשד ויצא עליו קול (רש"י שם צז.). (43) שם כו, א. (44) תוספתא יבמות פרק ד, ה.

יב. מִי שֶׁנִּטְעָן עַל עֲרֻה אוּ שֶׁיִּצָּא לוֹ שֵׁם רַע עִמָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהבועל אינו בעלה, ובקטנה - מכיוון שלדעת רבינו, פיתוי קטנה אינו נחשב כאונס - הרי "מעלה בו מעל" ולפיכך נאסרת לבעלה. (16) שאין לה אב, ואמה ואחיה קיבלו הקידושין, שקידושה אינן אלא מדרבנן. (17) את הבועל, אבל היא פטורה, שאינה בת עונשין. (18) מכיוון שמן התורה אינה אשת איש, הרי זה כפנוי הבא על הפנוייה שלא עשאה זונה.

ג. בת כהן שזונתה פשהיא אשת איש, בין שהיה בעלה כהן בין שהיה ישראל, ואפלו היה בעלה ממזר¹⁹ או נתין²⁰ או שאר מחבבי לאוין²¹ - הרי זו בשרפה, שנאמר: ובת כהן פי תחל לזנות, ובעלה כהן. וכן בת ישראל אשת כהן - כהן, פדין כל אשת איש.

(19) "הבא מערוה מהעירות". (20) אחד משבעה עממים (כנעני, אמורי, פריזי, חתי, חוי, יבסי וגרגשי - שישבו בארץ ישראל לפני שנכבשה על ידי ישראל), - שנתגייר, כמו הגבעונים, נקראים נתינים. (21) אף על פי שביאתן פוסלתה מן הכהונה.

ד. הבא על נערה²² מארשה²³ - שניהן בסקילה. ואינו חבין סקילה עד שתהיה נערה, בתולה, מארשה, והיא בבית אביה²⁴. היתה בוגרת²⁵, או שנקנסה לחפה אף על פי שלא נבעלה, אפלו מסרה האב לשלוחי הפעל וזנתה בדרך - הרי זו כהן.

(22) "הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועים לגידול שער והיא מבת שנים עשרה שנה ויום אחד ומעלה נקראת נערה". (23) שהיו קידושין בלבד ולא נכנסה לחופה. (24) ברשות אביה. (25) אחרי שישה חדשים מיום שהביאה שתי שערות למטה בגוף נקראת בוגרת.

ה. והבא על קטנה²⁶ מארשה בבית אביה²⁷ - הוא בסקילה, והיא פטורה²⁸. ונערה מארשה בת כהן שזונתה - בסקילה.

(26) בת שלוש שנים ויום אחד ומעלה. (27) שאביה קיבל הקידושין. (28) שאינה בת עונשין.

ו. באו עליה עשרה והיא בתולה ברשות אביה זה אחר זה - הרי הראשון בסקילה, וכלן כהן. (במה דברים אמורים? שבאו עליה כהן; אבל אם באו עליה שלא כהן - עדן היא בתולה, וכלן בסקילה).

ז. נערה מארשה שהיתה משחררת או גיורת, אף על פי שגשתה ונתגיירה והיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד²⁹ - הרי זו כהן, ככל אשת איש³⁰.

(29) ואף אם נבעלה, היא בתולה, לפי שבתוליה חוזרים, אף

מלקיות הרבה: ודין מהי שפחה חרופה ושדין ביאתה משונה מכל ביאות האמורות בתורה.

א. הבא על אשת קטן, אפלו היתה יבמה² שפא עליה בן תשע שנים ויום אחד - הרי זה פטור³. וכן הבא על אשת חרש⁴ ושוטה⁵ ואשת טמטום⁶ ואנדרוגינוס⁷, ועל החרשת⁸ ועל השוטה⁹ אשת הפקח, ועל אשה שהיא מקדשת בספק או מגרשת בספק - כלן פטורין¹⁰. ואם היו מזדיין - מפין אותן מפת מרדות¹¹.

(2) וביאה ביבמה אינה צריכה דעת וכוונה ו"הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון... קנה" - אף על פי כן פטור. (3) "אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן". (4) שאינו שומע ואינו מדבר, וקידושו ונישואיו אינן אלא מדרבנן. (5) "כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים... בכלל שוטים ייחשב". ונתקדשה ונישאת לו כשהיה שוטה, ואין לו דין קידושין ונישואין כלל. (6) "ספק אשה הוא". (7) אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר או נקבה. "טמטום ואנדרוגינוס שקידשו אשה... הרי אלו קידושי ספק. (8) אינה שומעת ואינה מדברת ונישואיה אינן אלא מדרבנן. (9) נתקדשה ונישאת כשהיא שוטה, ואין לה נישואין אפילו מדרבנן. (10) שאין ממיתין אלא כשהקידושין הם קידושי תורה וודאיים ולא על קידושין ונישואין החלים רק מכוח תקנת חכמים ולא על קידושי ספק. (11) ואפילו בשוטה שאין לה קידושין ונישואין כלל, חייב מכת מרדות כבא על הפנוייה לשם זנות וזה רק כשלא התרו בו, אבל אם התרו בו חייב מלקות מן התורה כדין כל פנוי הבא על הפנוייה.

ב. הבא על הקטנה¹² אשת הגדול¹³, אם קדשה אביה - הרי זה כהן, והיא פטורה מכלום¹⁴. ונאסרה על בעלה¹⁵, כמו שבארנו בהלכות סוטה. ואם היא בת מאוין¹⁶ - מפין אותה¹⁷ מפת מרדות, והיא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן¹⁸.

(12) בת שלוש שנים ויום אחד. (13) שנישאת לו, אבל בקידושין לכד היא ארוסה ומיתתו סקילה. (14) שקטנה אינה בת עונשין. (15) אם זנתה ברצון. ודעת רבינו, שקטנה יש לה רצון ואין אנו אומרים ש"פיתוי קטנה אונס הוא".... ואף על פי שמעשה קטנה נחשב כשוגג שאין לך שוגגת על איסור כקטנה, ו"האשה שזינתה תחת בעלה בשגגה... מותרת לבעלה" - סובר רבינו, שהאשה שזנתה אסורה לבעלה, לא מפני שעברה על איסור תורה, אלא מפני שבגדה מרצונה בבעלה, ובתורה כתוב: "איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ולכן אף אם לא ידעה שהתורה אסרה זנות תחת בעלה ושוגגת הייתה בדין - אך מכיוון שידעה שבמעשה זה היא בוגדת בו ("ומעלה בו מעל"), נאסרה לבעלה. ומה שאמרנו שאם זנתה בשוגג מותרת, היינו כשהייתה שוגגת בזנות, כגון שלא ידעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נסקלת על פתח שער העיר. כל מי שמצותה לסקל אותה על פתח שער העיר, אם היתה עיר שרבה עובדי כוכבים ומזלות-סוקלין אותה על פתח בית דין⁴⁵. וכל מי שמצותה לסקל אותה על פתח בית אביה, אם לא היה לה אב או שהיה לה אב ולא היה לו בית - הרי זו נסקלת בבית הסקילה. לא נאמר פתח בית אב אלא למצוה.

(44) שאמה נתגיירה לאחר ההריון ולפני הלידה. (45) והטעם: כי בעיר שרובה גויים אין שער העיר נקרא "שעריך" אלא שערי בית הדין קרויים כך.

יב. הבא על ערוה מן העריות ביאות הרבה - חיב כרת או מיתת בית דין על כל ביאה וביאה. אף על פי שאין בית דין יכולין להמית אלא מיתה אחת, הרי הביאות נחשבות לו כפערות הרבה. וכן אם פא ביאה אחת שחיבין עליה משמות הרבה⁴⁶, אם היה שוגג - מביא קרבן על כל שם ושם, אף על פי שהיא ביאה אחת, כמו שיתבאר בהלכות שגגות. ואם היה מזיד - הרי זו נחשבת לו כפערות הרבה. וכן יש פא ביאה אחת ולוקה עליה מלקיות הרבה, כמו שיתבאר.

(46) מלאוין הרבה.

יג. שפחה חרופה האמורה בתורה⁴⁷ היא שחציה שפחה וחציה בת חורין⁴⁸ ומקדשת לעבד עברי⁴⁹; שנאמר: לא יומתו פי לא חפשה. הא אם נשתחררה כלה - חיבין עליה מיתת בית דין⁵⁰; שהרי נעשית אשת איש גמורה, כמו שבארנו בהלכות אישות.

(47) "ואיש כי ישכב את אשה... והיא שפחה נחרפת לאיש". (48) שפחה של שני שותפים, ואחד שחררה ונשאה משועבדת לשני כפי חלקו, הרי היא חציה שפחה - החצי שלא שוחררה, וחציה בת חורין - החצי ששוחררה. (49) כלומר רק לעבד עברי, שהרי לישראל היא אסורה, מצד החצי של שפחות, שאסור לו לקחת שפחה כנענית לאשה, ולעבד כנעני אסורה מצד החצי בת חורין שלה, שאסורה לישראלית להינשא לעבד כנעני וראוייה היא לעבד עברי בלבד, שמוותר לו לקחת שפחה כנענית לאשה. (50) חנק.

יד. ביאת שפחה זו משנה מכל ביאות אסורות שבתורה, שהרי היא לוקה, שנאמר: בקרת תהיה⁵¹, והוא⁵² חיב קרבן אשם⁵³, שנאמר: והביא את אשמו. אחד שוגג אחד מזיד⁵⁴ בשפחה חרופה מביא אשם⁵⁵. והבא עליה ביאות הרבה, בין בנדון בין בשגגה - מביא אשם אחד. אבל היא חיבת מלקיות על כל ביאה וביאה, אם היתה מזידה, כשאר חיבי לאוין.

(51) ובכריתות יא. דרשו ש"ביקורת" זה מלקות וכתבה התורה "תהיה" היינו היא לוקה, אבל הוא לא לוקה.

על פי כן דינה בחנק ולא כנערה המאורסה ישראלית. (30) שלא חייבה תורה סקילה כנערה המאורסה אלא בישראל, שנאמר: כי עשתה נבלה בישראל. (31) כשהיא מבת שלוש שנים ויום אחד ומעלה.

ח. דין חדש³² יש במוציא שם רע. ומה הוא החדוש? שאם נמצא הדבר אמת, ובאו עדים שזנתה פשהיתה נערה מארשה, אף על פי שזנתה אחר שניצאה מבית אביה³³, ואפלו שזנתה אחר שזנתה להפכה³⁴ קדם בעילת הבעל - סוקלין אותה על פתח בית אביה. אבל שאר נערויות מארסות, שלא היה להן דין הוצאת שם רע, שזנו מאחר שניצאו מבית האב - הרי הן בחנק, כמו שבארנו. הא למדת, שבאשת איש³⁵ שלש מיתות: יש אשת איש שהיא בחנק³⁶, ויש אשת איש שהיא בשרפה³⁷, ויש אשת איש שהיא בסקילה³⁸.

(32) "מוציא שם רע חידוש הוא". (33) מרשות אביה. (34) "דהא נכנסה לחופה ולא נבעלה בעלמא וזנתה בחנק, ואילו מוציא שם רע בסקילה". (35) אשה נשואה. (36) בת ישראל נשואה שזנתה. (37) בת כהן נשואה. (38) מוציא שם רע ונמצא אמת שזנתה אחר כניסתה לחופה.

ט. והיכן סוקלין נערה מארשה שזנתה? אם זנתה בבית אביה, אף על פי שלא העידו עליה העדים אלא אחר שבאה לבית חמיה (ונסת) - הרי זו נסקלת על פתח בית אביה³⁹; וזנתה בחמיה קדם שנימטר אותה האב⁴⁰, אף על פי שהעידו עליה אחר שחזרה לבית אביה - הרי זו נסקלת על פתח שער העיר ההיא⁴¹.

(39) "כלומר ראו גידולים שגדלתם". (40) שדינה כדין ארוסה. (41) דבזנתה בבית חמיה אין את הטעם "ראו גידולים שגדלתם".

י. באו עדים אחר שבגרה⁴² או אחר שבבעלה בעלה, אף על פי שהעידו שזנתה בבית אביה פשהיתה נערה - הרי זו נסקלת בבית הסקילה⁴³.

(42) כעבור שישה חדשים מיום הבאת סימני נערויות. (43) "נערה המאורסה שזנתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע... מקדימין לבית הסקילה". ודעת רבינו, שכוונת הגמרא: לבית הסקילה, היינו, לא לפתח בית אביה ולא על פתח שער העיר, אלא למקום המיוחד ששם היו סוקלין, וסובר רבינו, כמו שהבגרות הבאה בין זנות לעדות, משנה את דינה, מפתח בית אביה לבית הסקילה, כך אם נבעלה לבעלה בין זנות לעדות, נסקלת בבית הסקילה, מפני שבשניהם, אם הייתה מזונה עכשיו, הרי דינה בחנק ואף על פי שאין דינה משתנה מסקילה לחנק, משתנה היא, מפתח בית אביה לבית הסקילה.

יא. היתה הורתה שלא בקדשה ולדתה בקדשה⁴⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר שהנדה הרי היא כשאר כל העריות: אם יש הפרש בין גדולה לקטנה בענין נדות וזכות: ודין נדה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה: ודין הגויה אם חייבים עליהן משום נדה וזבה: ודין טבילת נדה ויולדת בלילה: הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה: האשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני: היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי: אם ישמש סמוך לוסתה: ושמצוה לבדוק אחר התשמיש: קנחה עצמה בעד שאינו בדוק לה או שמשה ואבד העד, ואם מצא בו דם משוך או עגול: ודין מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושניה ושלישית.

א. הנדה - הרי היא כשאר כל העריות.² המערה בה,³ [בין פְּדֻרְפָּה בין שְׁלֵא פְּדֻרְפָּה] - חֵיב פְּרֵת.⁵ וְאֶפְלוּ הֵיטָה קִטְנָה בַּת שְׁלֵשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד,⁶ כְּשָׂאָר עֲרִיּוֹת. שְׁהַבֵּת⁷ מִתְטַמְּאָה בְּנִדָּה וְאֶפְלוּ בְּיוֹם יְלֻדְתָּהּ,⁸ וּבֵת עֲשָׂרָה יָמִים⁹ מִמְטַמְּאָה בְּזִיבָה¹⁰. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדְוָה,¹¹ שְׁאִין הַפֶּרֶשׁ בֵּין גְּדוּלָּה לְקִטְנָה לְטַמְּאֵת נְדוּת וְזָכוּת.

2) כלומר, שלבעול נדה אינו איסור טומאה אלא איסור ערוה. ראה 'ספרא' קדושים פרשה ג, פרק יא; 'ירושלמי' סנהדרין פ"ז, ה"ה. 'תוספות' בבא-קמא יא, א דיבור- המתחיל דאין. (3) יבמות נד, א. (4) ראה למעלה פ"א, הערה מה. (5) כריתות ב, א. (6) שפחות מזה, אין ביאתו ביאה. ראה למעלה פ"א הערה נט* (7) תינוקת, נדה מג, ב. (8) אם יצא ממנה דם, אלא שאינו חייב עליה משום נדה כשבא עליה לפני שהיא בת שלש שנים ויום אחד. (9) שם. (10) חלוקין הן דיני נדה מדיני זבה. ואם ראתה דם שלשה ימים רצופים אחר שעברו עליה שבעה ימי נדתה - הרי היא זבה, כמבואר להלן פ"ו. לפיכך כדי שתטמא בזיבה, צריכה להיות לפחות בת עשרה ימים. (11) שם לב, א: "הלכתא נינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי".

ב. וְאֶחָד הֵבֵא עַל הַנְּדָה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, וְאֶפְלוּ לֹא רֵאתָה אֲלֵא יוֹם רֵאשׁוֹן¹², וְאֶחָד הֵבֵא עַל יוֹלְדֵת¹³ זָכָר כָּל שִׁבְעָה אוֹ עַל יוֹלְדֵת נְקֵבָה כָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ עַל הַזָּבָה כָּל יָמֵי זוֹכָה¹⁴ וְסִפִּירְתָּהּ¹⁵, בֵּין שִׁפְחָה¹⁶ בֵּין מְשַׁחֲרֶרֶת - הַפֶּל בְּכֶרֶת¹⁷. שְׁנֵאמַר בְּנִדָּה: שִׁבְעַת יָמִים תְּהִיָּה בְּנִדְתָּה; וּבְזִיבָה נֵאמַר: כָּל יָמֵי זוֹב טַמְּאָתָה פִּימֵי נְדָתָה תְּהִיָּה; וּבְיוֹלְדֵת זָכָר הוּא אוֹמֵר: פִּימֵי נְדָת דְּוִתָּה טַמְּאָה; וּבְיוֹלְדֵת נְקֵבָה: וְטַמְּאָה שִׁבְעִים בְּנִדְתָּה.

12) וטבלה בתוך שבעת הימים, שהטבילה אינה מטהרת בנדה אלא אחרי שבעה ימים "שבימים וטבילה תלה הכתוב" (להלן ה"ג). (13) שהיא טמאה כנדה ואף-על-פי שלא ראתה דם, כמבואר להלן פ"י ה"א. (14) הימים שהיא רואה דם. (15) שהיא סופרת שבעה נקיים להיות טהורה, כמבואר להלן פ"ו ה"ח, ואפילו כשטבלה בתוך

(52) הבעול. (53) אבל אינו לוקה. (54) אבל היא שחיובה מלקות, מוכן, שזה רק במזיד ובהתראה. (55) ודווקא על שפחה אחת, אבל אם בא על הרבה שפחות חייב אשם על כל אחת ואחת "לחלק על כל שפחה ושפחה".

טו. הַמְעַרָה בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה וְלֹא גָמַר בִּיָּאתוֹ - פְּטוּר, עַד שְׁיִגְמַר בִּיָּאתוֹ. וְאִינוּ חֵיב אֲלֵא עַל הַגְּדוּלָּה⁵⁶, הַבְּעוּלָה, הַמְזִידָה, וּבְרִצּוֹנָה. אֲבָל אִם הֵיטָה קִטְנָה⁵⁷, אוֹ שְׁלֵא הֵיטָה בְּעוּלָה, אוֹ הֵיטָה שׁוֹגְגָת אוֹ אֲנוּסָה אוֹ יִשְׁנָה⁵⁸ - פְּטוּר. [וְכֵן אִם בָּא עָלֶיהָ שְׁלֵא פְּדֻרְפָּה - פְּטוּר; שִׁבְשִׁפְחָה חֲרוּפָה לֹא הִשְׁוֶה בִּיָּאָה פְּדֻרְפָּה לְבִיָּאָה שְׁלֵא פְּדֻרְפָּה, שְׁנֵאמַר: שִׁכְבַּת זָרַע. אֲבָל בְּשָׂאָר בִּיאוֹת לֹא חֵלַק בֵּין בִּיָּאָה לְבִיָּאָה; שְׁנֵאמַר מְשַׁכְּבֵי אִשָּׁה - מַגִּיד [לְךָ] הַכֶּתוּב, שְׁשִׁנֵּי מְשַׁכְּבוֹת פְּאִשָּׁה].

- נקודות משיחות קודש -
"המערה בשפחה חרופה ולא גמר ביאתו - פטור בו".
אבל בעריות, חייב אחד המערה ואחד הגומר ביאתו, בין כדרכה ובין שלא כדרכה, בין לרצונה ובין שלא ברצונה. ויש לומר שטעם הפטור בשפחה חרופה אם לא גמר ביאתו, הוא לפי שנאמר "ביקורת תהיה", היינו שחיוב הקרבן שלו הוא רק כשהיא חייבת מלקות, ונמצא כל האיסור תלוי רק בה, לכן צריכה להיות גם הפעולה בה (הביאה) בשלימות וברצונה. מה שאין כן בעריות שהחיוב עליו כשם שהוא עליה, ולכן חייב בכל אופן שיהיה.
(לקוטי שיחות חלק י"ז עמוד 240 והערה 65)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(56) בזמן שהאשה לוקה האיש מביא קרבן אין האשה לוקה אין האיש מביא קרבן". (57) שהיא פטורה ממלקות. (58) שהיא פטורה ממלקות.

טז. כָּל מְקוֹם שְׁאִמְרָנוּ בְּשִׁפְחָה שְׁהוּא פְּטוּר - הוּא פְּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְהִיא פְּטוּרָה מִן הַמְּלָקוֹת. אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת מְדַבְּרִיהֶם, אִם הָיוּ שְׁנִיחֵין מְזִידִין וּגְדוּלִים.

יז. בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה - הִיא לֹקָה, וְהוּא מְבִיא קָרְבָּן⁵⁹. וְהוּא שִׁתְּהִיָּה גְדוּלָּה וּבְעוּלָה וּבְרִצּוֹנָה, כְּמוֹ שִׁבְאָרְנוּ; שְׁאִין הָאִישׁ חֵיב קָרְבָּן עַד שִׁתְּחַיֵּב הִיא מְלָקוֹת, שְׁנֵאמַר: בְּקֶרֶת תְּהִיָּה וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ.

(59) "איש, אין לי אלא איש, בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין? תלמוד לומר ואיש". "ואיש" גבי שפחה חרופה כתיב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותו הזמן. (16) 'ספרא' מצורע פרק ז פרשה ה: "בין שפחה בין משוחררת". (17) שכולן נקראו נדה.

תטבל אלא בלילה; שאם תטבל ביום - יטעו, ותבוא נדה אחרת לטבל בשביעי³¹.

ג. במה דברים אמורים שהטמאה תלויה בימים?¹⁸ בשטבלה במי מקוה אחר הימים הספורים; אבל נדה וזכה ויולדת שלא טבלו במי מקוה, הבא על אחת מהן אפילו אחר כמה שנים - חייב פרת; שבימים וטבילה תלה הכתוב, שפאמר: ורחצו במים. זה בנין אבי¹⁹ לכל טמא, שהוא בטמאתו עד שיטבל.

(30) וכל השבעה כולן היתה בנדתה. (31) נדה סז, ב.

ח. היתה חולה³², או שהיה מקום הטבילה רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטים או מפני הצנה או מפני שנועלין שערי המדינה בלילה - הרי זו טובלת ביום השמיני³³ או בימים של אחריו ביום.

(18) שבעה לנדה וליוולדת זכר, וארבעה עשר ליולדת נקבה, וימי זיבה ושבעה נקיים לזבה, ואחרי שיעברו היא טהורה. (19) דבר המפורש בתורה במקום אחד, משמש יסוד ללמוד ממנו גם במקומות אחרים. לימוד זה: "ורחצו" כבנין אב לכל הטמאים, לקוח מן הגאונים - שדבריהם דברי קבלה - "ויש מן הגאונים שלמדו זה מן הכתוב "ורחצו במים", זה בנין אב לכל הטמאים שיהיו בטומאתן עד שיטבלו" (רבינו בחיי' על התורה, פרשת מצורע - הרב י. ל. מיימון במבוא לרמב"ם דפוס רומי). ראה 'תוספות' יומא עח, 'אוצר הגאונים' חגיגה יא.

(32) שם. (33) לכתחילה, דאמרינן בירושלמי' (נדה פ"ב ה"ד) אסור לשהות בטומאה.

ט. כל הנשים שיש להן וסת³⁴ - בחזקת טהרה לבעליהן³⁵, עד שתאמר לו: טמאה אני, או עד שתחזק נדה בשכנותיה³⁶. הלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה, כשקבא - אינו צריך לשאל לה; אפילו מצאה ישנה - הרי זה מתר לבוא עליה שלא בעונת וסתה, ואינו חושש שפא נדה היא. ואם הניחה נדה - אסורה לו³⁷, עד שתאמר לו: טהורה אני³⁸.

ד. העפוי"ם - אין חייבין עליהם משום נדה ולא משום זכה²⁰ ולא משום יולדת. וחקמים גזרו²¹ על כל העפוי"ם, הנזכרים והנקבות, שיהיו נזכרים תמיד, בין ראוי בין לא ראוי, לענין טמאה וטהרה.

(34) קביעות זמן, רגילה לראות דם נדות באותו יום. (35) נדה טז, א. ודוקא אם יש לה וסת - מותר שלא בשעת וסתה, אבל אם אין לה וסת קבוע - צריך לשאול אותה אם ראתה דם (מגיד-משנה). (36) ראה למעלה פ"א הערה צד. (37) שם יא, ב. כיון שהניחה בחזקת טמאה. (38) טבלתי וטהורה אני.

(20) נדה לר, א. (21) שם.

ה. כל דם שתראה היולדת בתוך ל"ג של זכר²² וס"ו של נקבה²³ - הוא הנקרא דם טהרה²⁴, ואין מונע את האשה מבעלה; אלא טובלת אחר שבעה לזכר ואחר ארבעה עשר לנקבה ומשמשות מטתה²⁵, אף על פי שהדם שותת ויורד²⁶.

י. האשה שאמרה לבעלה: טמאה אני, וחזרה ואמרה: טהורה אני³⁹, ודרך שחוק אמרתי לה תחלה - אינה נאמנת⁴⁰. ואם נתנה אמתלא⁴¹ לדבריה - נאמנת⁴². כיצד? תבעה בעלה, ואחותו או אמו עמה בחצר, ואמרה: טמאה אני, ואחר כך חזרה ואמרה: טהורה אני, ולא אמרתי לה טמאה אלא מפני אחותך ואמך שפא יראו אותנו - הרי זו נאמנת. וכן כל פיוצא בזה⁴³.

(22) אחר שבעת ימי הלידה. (23) אחרי שבועיים ללידה. (24) שנאמר (ויקרא יב, ד) תשב בדמי טהרה. (25) מזדווגת עם בעלה. (26) מתוך שבעה של זכר לאחר שבעה, או מתוך ארבעה עשר של נקבה לאחר ארבעה עשר, ואף-על-פי שממעין אחד הוא (שם לח:).

(39) שלא הייתי נדה. (40) כתובות כב, א. (41) נתינת טעם על "אמרה טמאה אני". (42) שם. (43) כגון בטעות אמרתי, סבורה הייתי להיות נדה, ועתה מצאתי שלא כן, או שאמרה: מחמת תשות כח אמרתי שטמאה אני, הרי זו אמתלא מתקבלת על הדעת ונאמנת (הגהות מיימוני).

ו. כל חייבי טבילות - טבילתן ביום²⁷, חוץ מנדה ויולדת. שהרי הוא אומר בנדה: שבעת ימים תהיה בנדתה - השבעה פלון²⁸ בנדתה, וטובלת בליל שמיני. וכן יולדת זכר - בליל שמיני, ויולדת נקבה - בליל חמשה עשר; שהיולדת בנדה, כמו שפארנו²⁹.

יא. היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו: נטמאתי - לא פרש מיד והוא בקשוי, שהנאה לו ביציאתו כביאתו⁴⁴. ואם פרש והוא בקשוי - חייב פרת⁴⁵ כמו שבעל נדה. והוא הדין בשאר עריות⁴⁶. אלא כיצד יעשה? נועץ צפוני רגליו בקרקע, ושוחה ואינו מזדעזע עד שימות האיבר, ואחר כך נשקט ממנה.

(27) יומא ו, א. (28) פסחים ז, א. "עד הערב". (29) למעלה ה"ב.

ז. נתאחרת ימים רבים³⁰ ולא טבלה, כשטבל - לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עצמן תחלה קדם תשמיש. ואשה שאין לה וסת - אסורה לשמש עד שתבדק⁵⁶. לפיכך היא משמשת בשני עדים⁵⁷: אחד לפני התשמיש⁵⁸, ואחד לאחר התשמיש⁵⁹. אבל אשה שיש לה וסת - אינה צריכה עד לפני תשמיש, אלא משום צניעות בלבד. אבל אחר תשמיש - הכל צריכין שני עדים⁶⁰: אחד לו ואחד לה, אפילו מעברת ומניקה וזקנה. וקטנה⁶¹ לא תשמש אלא בשני עדים: אחד לו ואחד לה. אבל בתולה⁶² ויושבת על דם טהור⁶³ - אינה צריכה עדים, שהרי הדם שותת ממנה.

(55) שם יד, א. (56) שם יא, ב: "אמר רבי זירא אמר שמואל, אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק". (57) שתי בדיקות ב'עדים'. (58) בעד שלה. (59) והאיש בעד אחד בלבד לאחר תשמיש. (60) אפילו אלו שאינן מתנהגות כצנועות. ראה השגת הראב"ד. (61) שם יא, א. אף-על-פי שאינן עלולות לראות דם. (62) שלא ראתה דם מימיה, והדם שרואה בכעילה ראשונה הוא דם בתולים שאינו טמא, והיא מותרת לבעלה כל ארבע היממות הראשונות. כמבואר להלן פ"ה הי"ט. (63) בימי טהרה של יולדת.

יז. המשמש מטתו⁶⁴ פעמים רבות - אינן צריכין לבדק שני העדים שלהן על כל ביאה וביאה, אלא מקנה הוא בעד שלו והיא בעד שלה אחר כל ביאה וביאה של כל הלילה, ולמחר יבדקו העדים. נמצא הדם על עד שלה או על עד שלו - הרי זו טמאה. שמששה מטתה וקנחה עצמה ואבד העד⁶⁵ - הרי זו לא תשמש פעם שניה עד שתבדק⁶⁶ בעד אחר תחלה, שמא דם היה על העד שאבד.

(64) שם טז, א. (65) שם. (66) "דהרי היא כמו שלא בדקה" (רש"י שם).

יח. הניחה העד⁶⁷ תחת הפר או תחת הפסת, ונמצא עליו דם: אם משוף - טמאה, שחזקתו מן הקניית; ואם היה עגול - טהורה⁶⁸, שאין זה אלא דם מאכלת⁶⁹ שנהרגה תחת הפר.

(67) שם נז, ב. ומדובר כאן, שבדקה את העד לפני שקינחה בו ולא היה עליו דם, אבל אם העד לא היה בדוק - אינה טמאה אם אין הכתם כגריס ועוד (מגיד-משנה). (68) וכל זה אינו אלא כשהכתם הוא פחות מכגריס ועוד, אבל אם הוא כגריס ועוד, אפילו עגול - טמאה, כמבואר להלן פ"ט ה"ו. וכן אם לא הניחה העד תחת הכר אלא בקופסא, אפילו עגול ופחות מכגריס טמאה, מפני שאז אין תלות בדם מאכלת (מגיד-משנה). (69) כנה.

יט. קנחה עצמה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה, ולמחר נמצא עליו דם - הרי זו טמאה⁷⁰, ואין אומרים: שמא פשטה אותה בירכה נהרגה

(44) בהוצאת האבר כהכנסתו. (45) אבל היא פטורה, מכיוון שהיא רק הודיעה לו, אבל לא אמרה לו שיפרוש מיד, הרי היא אנוסה. ראה רמ"א יורה-דעה סי' קפה ס"ו, וב'פתחי תשובה' שם. (46) שבועות יח, א: "כי איתמר דאביי, בעלמא איתמר", כגון דסבר שהיא אשתו ובא עליה, ונמצאת אחותו" (רבינו חננאל).

יב. ואסור לו לאדם לבוא על אשתו סמוך לוסתה⁴⁷, שמא תראה דם בשעת תשמיש; שנאמר: והזרתם את בני ישראל מטמאתם. וכמה? אם היה דרבה לראות ביום⁴⁸ - אסור לשמש מתחלת היום; ואם היה דרבה לראות בלילה - אסור לשמש מתחלת הלילה.

(47) רק בתשמיש אסור, אבל שאר פרישות לא החמירו עליו, כיון שווסתות אינן אלא מדרבנן (מגיד-משנה). (48) נדה סג, ב.

יג. עבר וסתה ולא ראתה - מתרת לשמש אחר שתעבר עונת הוסת⁴⁹. כיצד? היה דרבה לראות בשש שעות ביום - אסורה לשמש מתחלת היום; ועברו שש שעות ביום ולא ראתה - אסורה לשמש עד לערב⁵⁰. וכן אם היה דרבה לראות בשש שעות בלילה, ועברו ולא ראתה - אסורה לשמש עד שתזרח השמש⁵¹.

(49) שם. (50) היינו עד שקיעת החמה. (51) מתחילת הנץ החמה (מגיד-משנה).

יד. דרך בני ישראל ובנות ישראל לעולם לבדק עצמם אחר התשמיש. כיצד? מקנה האיש עצמו במטלית נכונה לו, ומקנחת האשה עצמה במטלית נכונה לה, ורואין בהן שמא ראתה דם בשעת תשמיש. ויש לאיש להניח אשתו שתבדק⁵² במטלית שלו; מתוך שנאמנת על שלה נאמנת על שלו.

(52) שכן הוזכר הבדיקה הכל באשה: בדקה, תבדוק (ביאורי הגר"א, יורה-דעה סי' קפו).

טו. בגדים אלו שמקנחין בהן צריכין שיהיו של פשתן⁵³, שחקים ולבנים⁵⁴. והם הנקראים עדים בענין זה. והבגד שמקנח בו הוא נקרא עד שלו, והבגד שמקנחת היא בו נקרא עד שלה.

(53) שם יז, א. ואפשר לומר שרבינו דקדק בלשונו, דוקא פשתן ודוקא בגד, אבל צמר אפילו נקי ורך אינו יפה לבדיקה. או יש לפרש שזהו רק לדוגמא שיהא דבר רך כמו מטלית של בגד פשתן שחוק ונוח לבדוק בו, והוא-הדין כל דבר רך כמו צמר נקי ורך, כמבואר שם בדברי שמואל (כסף-משנה). (54) אבל בגד שאינו שחוק או אפילו שחוק אלא שהוא צבוע, אינו יפה לבדיקה.

טז. הצנועות⁵⁵ אין משמשות אלא עד שיבדקו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הַמְּקוֹר; וְאִם לֹא נִמְצָא עַל הַמוֹף פְּלוֹם - בְּיָדוֹעַ שֶׁהֵדֵם שְׂרֹאָה מִדַּחַק הַצְּדִדִין, וְטַהוֹרָה הִיא, וּמִתַּרְתֵּן לְהַנְשֵׂא לְאַחֲרֵים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת⁸⁶.

81) שם. והוא-הדין בשאר מיני מתכת שאינם מסרטים, חוץ מברזל (ש"ך). אבל שפופרת של עץ או של קנה, אינה חלקה בראשה ויסרט ויוצא דם. (82) כפול. (83) שאם אין המכחול תוך השפופרת כשנמצא דם בראש המוך, אין ידוע בוודאות שהדם בא מן המקור. לא כן אם המכחול בתוך השפופרת, ונמצא דם על המוך, ברור שהוא מן המקור שהרי השפופרת חוצצת ומפסקת בינו לצדדים ('בית יוסף'). (84) שראש המכחול לא יסרט ויוצא דם (שם). (85) המקום שמגיעים לו בתשמיש. (86) פכ"ה ה"ח: 'יוציא ולא יחזיר לעולם (פירוש: אפילו אם נתרפאה) שמא תתרפא ונמצא שלא גמר [בלבון] לגרשה בשעת גירושין'. [דעת רבינו שהבדיקה הזו מתירה אותה להנשא לאחרים, אבל לא לבעל שהחזקה אצלו לראות דם מחמת תשמיש, כי מוטב שתינשא לאחרים שמא לא תראה ולא נצטרך לסמוך על הבדיקה (מגיד-משנה), אבל לא נתברר למה תצא מבעל שלישי ולא יחזיר, הרי כבר החזקה לכל ואף-על-פי-כן מתירים אותה להינשא מפני שסומכים על הבדיקה, ואם כן למה לא נתירה לבעל שלישי? ראה מגיד-משנה כאן].

פֶּרֶק הַמִּישֵׁי

1) יבאר שהאשה מתטמאה באונס לנידה ולזיבות: פירוש חדר, עליה ופרוודור: ואם מתטמאה בכל שהוא: חמישה דמים טמאים יש באשה: כיצד בודקין בהם: ואם הפילה חתיכה קרועה או דברים אחרים ודם בהם: ודין האשה שהשתינה מים ויצא דם: דם בתולים לקטנה, לנערה ולבוגרת שראו דם [נדות] או לא ראו.

א. האשה מתטמאת באנס² בין לנידה בין לזיבות³. כיצד? בגון שקפצה ממקום למקום, או ראתה בהמה או חיה או עוף מתעסקין זה עם זה וחמדה וראתה דם⁴, וכן כל פיוצא בזה - הואיל וראתה דם מקל מקום, נטמאת. ומטמאה בכל שהוא⁵. אפלו ראתה דם טפה כחרדל⁶ - הרי זו כמי שזב ממנה דמים הרבה.

2) אפילו באונס. (3) נדה לו, ב. (4) שם כ, ב - שדם חמוד טמא. (5) שם מ, א. (6) שם: "ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן".

ב. כל הנשים מתטמאות בפנית החיצונית, ואף על פי שלא יצא הדם לחוץ, אלא נעקר מן הרחם ולא שמת, הואיל ויצא מבין השנים⁸ - הרי זו טמאה, ואף על פי שעדין הדם בבשרה; שנאמר: דם יהיה זוכה בבשרה. ועד היכן הוא בין השנים? עד מקום שיגיע אליו האבר⁹ בשעת גמר ביאה. ובין השנים עצמו כלפנים¹⁰.

מִאֲכַלֶּת. קִנְיָה עֲצָמָה בְּעַד שְׂאִינוֹ בְּדוֹק לָהּ⁷¹, וְלֹא יָדְעָה אִם הִיָּה עָלֶיהָ דֵם קֵדָם שֶׁתִּקְנַח בּוֹ אוֹ לֹא הִיָּה נִמְצָא עָלֶיהָ דֵם: אִם הִיָּה הַדָּם כְּגָרִים וְעוֹד - הָרִי זֶה נִדְּהָ⁷²; הִיָּה פְּחוֹת מִכֵּן - טַהוֹרָה, שְׂאִינוֹ אֶלָּא מִן הַמֵּאֲכֶלֶת.

70) שם יד, א. ואפילו עגול ופחות מכגריס, אין תולין בדם מאכולת כמו בהלכה הקודמת, מפני שאין זה דומה להניחתו תחת הכר (מגיד-משנה). (71) שלא בדקתו מעולם, אבל אם בדקתו והניחתו שעה אחת, ולא נודע שנכתם בו כתם דם, הרי הער בחזקת בדוק (מגיד-משנה). (72) השיעור של כגריס ועוד, מבואר להלן שם.

כ. מי שראתה דם בשעת תשמיש - הרי זו מתרת לשמש בשתטהר פעם שנייה. ראתה דם בפעם שנייה - משמשת פעם שלישית. ראתה דם בשלישית - הרי זו אסורה לשמש עם בעל זה לעולם⁷³. במה דברים אמורים? בשלא היה שם דבר לתלות בו; אבל אם שמשה סמוך לוסתה - תולה בוסת⁷⁴. היתה בה מכה⁷⁵ - תולה במכה⁷⁶. ואם היה דם מפתה משנה מדם שתראה בעת התשמיש - אינה תולה במכה. ונאמנת⁷⁷ אשה לומר: מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא, ותהיה מתרת לבעלה, ואף על פי שדם יוצא מן המקור בשעת תשמיש.

73) שם סה, ב. (74) שם סו, א: "ואם יש לה וסת, תולה בווסתה". ראה שם ברש"י. (75) במקום מקור דם נדותה. (76) שם. (77) כתובות עב, א.

כא. מי שראתה דם בשעת תשמיש פעם ראשונה ושנייה ושלישית, ואין שם דבר לתלות בו - הרי זו תתגרש, ומתרת להנשא לשני⁷⁸. נשאת לשני וראתה דם כף בשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ותנשא לשלישי. נשאת לשלישי וראתה דם כף בשעת תשמיש שלש פעמים - הרי זו תתגרש, ואסורה להנשא⁷⁹ עד שתבריא⁸⁰ מחלי זה.

78) נדה, שם. (79) שהחזקה לראות דם מחמת תשמיש עם כל גבר, וחזקה שלעולם תראה דם מחמת תשמיש, ולפיכך אסורה להנשא. (80) בגמרא שם, הגירסא: "עד שתבדוק עצמה", כלומר, עד שתבדוק אם נתרפאה מחולי זה, כמו שיתבאר בסמוך.

כב. כיצד בודקת עצמה לידע אם נרפאת או לא נרפאת? מביאה שפופרת של אבר⁸¹, ופיה רצוף⁸² לתוכה, ומכנסת השפופרת עד מקום שהיא יכולה, ומכנסת בתוך השפופרת מכחול⁸³, ומוף מנה על ראשו⁸⁴, ודופקת אותו עד שיגיע המוף לצנאר הרחם⁸⁵, ומוציאה המוף. אם נמצא דם על ראש המוף - בידוע שהדם שהיא רואה בשעת תשמיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

7) שם. ואפילו שלא יצא הדם לחוץ. (8) שם מא, ב: "תלתולי בשר בתוך הרחם" (רש"י שם). (9) שם. (10) שם. ואינן מתטמאות רק ביצא לחוץ מבין השיניים.

ג. משל משלו חכמים באשה¹¹: הרהם שנוצר בו הולד, הוא הנקרא מקור, והוא שדם נדה וזכה יוצא ממנו - וקוראין אותו חדר, לפי שהוא לפני ולפנים. וצואר הרהם פלו, והוא המקום הארץ שמתקבץ ראשו בשעת העבור כדי שלא יפל הולד, ונפתח הרהם בשעת לדה - קוראין אותו פרוזדור. כלומר, שהוא בית שער לרהם.

(11) שם יז, ב.

ד. ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים, אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות¹². ולמעלה מן החדר ומן הפרוזדור, בין חדר לפרוזדור, הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה והשבילים שבהן מתפשלת שכבת זרע שלה - מקום זה הוא הנקרא עליה. וכמו נקב פתוח מן העליה לגג הפרוזדור, ונקב זה קוראין אותו לול. והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה. (12) כינוי לאבר המין "שאינ כל האצבעות שוות" (פסחים קיב:).

ה. דם הבא מן החדר - פלו טמא; חוץ מדם טהור¹³ שהתורה טהרתו¹⁴, ודם קשי, כמו שיתבאר¹⁵. ודם העליה - פלו טהור, שהוא כמו דם מכה שבמעיים או בפכד או בפליא וכיוצא בהן. ודם הנמצא בפרוזדור: אם נמצא מן הלול ולפנים¹⁶ - הרי זה טמא, שחזקתו מן החדר. וחיבין עליו על ביאת מקדש¹⁷, ושורפין עליו תרומה וקדשים¹⁸; ואין אומרים: שטמא מן העליה ירד הרה הנקב, שרב הדמים הנמצאין פאן¹⁹ - מן החדר. נמצא הדם בפרוזדור חוץ לנקב²⁰ - הרי טמאתו בספק, שטמא מן החדר פא או מן העליה שמת דרה הלול. לפיכך אין שורפין עליו תרומה וקדשים, ואין חיבין עליו על ביאת המקדש²¹.

(13) שגם הוא בא מן המקור, כמבואר להלן פ"ו ה"א. (14) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. (15) להלן פ"ו ה"ה. (16) כלומר, לצד החדר. (17) אם נכנסה בשוגג למקדש בטומאת דם זה, חייבת בקרבן. (18) שנגעה בהם בימי טומאתה. (19) בכת"י תימן: הנמצאים שם. (20) שנמצא בפרוזדור, לא לצד החדר אלא לצד חוץ. (21) כדין ספק טומאה.

ו. לא פל משקה הבא מן החדר מטמא, אלא הדם בלבד; ושנאמר: דם יהיה זוכה. לפיכך, אם שמת מן הרהם לכן או משקה ירק²², אף על פי

שפמיכתו²³ פדום, הואיל ואין מראיו מראה דם - הרי זה טהור²⁴.

(22) כמראה אתרוג (תוספות'), ויש מפרשים ירוק כזהב (מגיד-משנה, הגהות מיימוניות'). וכל-שכן ירוק ככרתי. (23) מעובה כדם. (24) שם יט, א כחכמים.

ז. וחמשה דמים²⁵ טמאים פאשה, והשאר טהורין. ואלו הן: האדם, והשחור, וקקרן פרסם²⁶, וכמימי אדמה, וכיין המזוג.

(25) שם. (26) "הוזך שבכרכום, נגזר מן קרן עור פניו (שמות לד, כט)" (פירוש המשנה לרבינו, שם פ"ב מ"ו).

ח. האדם כיצד הוא? עינו פעמוד²⁷ שפיצא ראשו מדם הקנה²⁸ של בני אדם. נותן הדם בפוס ומקיה²⁹ לו ורואהו. והשחור - פעין הדיו היבש³⁰. קקרן פרסם כיצד? וביא פרסם לח פגוש אדמה שעליו, ולוקח מן הפרור שבו הקנה האמצעי שלו. שכלו כמו קנה הוא, ובכל אחד ואחד שלשה קנים, ובכל קנה שלשה עלים. ומקיה הדם לעלה האמצעי שפקנה האמצעי ורואה בו³¹. פמימי אדמה כיצד? וביא אדמה מבקעת סיכני וכיוצא בה, שהיא אדמה, ונותן עליה מים בכלי עד שיעלה המים על העפר בקלפת השום³². ואין שעור למים ולא לעפר. ומעפרן³³ בפלי ומשער בהן לשעתו ובמקומם³⁴ פשהו עכורין. ואם צללו - חוזר ומעפרן³⁵.

(27) גון שלה. (28) שם, ב. (29) וסומך לו. (30) שם כ, א. (31) שם. (32) שם. "ומציף מים", שיהיו המים צפים. (33) שאין בודקים בצלולים אלא בעכורים. (34) כלומר, אפילו כשהדם עוד לח כשהיא באה לחכם לשאול, ולא יאמר אילו היה יבש היה טמא, "דאין לדיין אלא מה שעניו רואות" (שם) ראה בש"ך ובט"ז י"ד סי' קפח. (35) שם.

ט. ארבעה מראות³⁶ הללו³⁷, אם הנה מראה הדם במראה פל אחד מהן או עמק³⁸ מהן - הרי זה טמא³⁹; הנה דהה⁴⁰ ממנו - הרי זה טהור⁴¹. כיצד? הנה הדם שחור יותר מפדיו⁴² היבש - טמא; הנה פחות ממנו, כגון שהיה מראהו פעין הזית השחור או פעין הזפת או פעין העורב - הרי זה טהור. וכן בשאר השלשה מראות.

(36) אדום, שחור, כרכום וכמימי אדמה. (37) בכת"י תימן: האלו. (38) יותר אדום או יותר שחור. (39) שם כ, א. (40) פחות אדום או פחות שחור. (41) שם. (42) בכת"י תימן: מן הדיו.

י. כיין המזוג כיצד? חלק אחד יין, מן היין השרוני⁴³ של ארץ ישראל, תי⁴⁴ וחדש, ושני חלקים מים⁴⁵. הנה מראה הדם עמק ממנו או דהה ממנו - הרי זה טהור⁴⁶, עד שיהיה כמזוג זה בלבד. ונאמנת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָשָׁה לומֵר: כְּמֵרְאָה זֶה רְאִיתִי וְאֶבְדְּתִיו, וְהִחֲכַם מִטְמֵא לָהּ אוֹ מִטְהַר⁴⁷.

נְמוּחוּ - הָרִי זֶה סִפְקֵי טְמֵאָה⁶³; לֹא נְמוּחוּ מֵעַתְּ לַעַת - הָרִי אֵלּוּ מִמַּכָּה, וּטְהוּרָה הִיא.

44) שם כא, ב. ולפי גירסתנו בגמרא שם, יש לקרועה לכתחילה ולבודקה. (55) מכוונס. (56) מכיון שיש סדקים מבחוץ של החתיכה והדם שם, הרי נוגע הדם ברחם דרך הסדקין, ונקרא זה "דם יהיה זוכה מבשרה" ('קריית ספר'). (57) יתושים. (58) חומם כחמימות הרוק ('בית יוסף' בשם הריטב"א). (59) לפני שעברו עליהם שתיים-עשרה שעות (ראה רש"י שם, ומגיד-משנה כאן). (60) שם. ואפילו יבש מעיקרו. (61) עשרים וארבע שעות. (62) המלים "ואחר כך" אין משמעותן אחר עשרים וארבע שעות, אלא הכוונה היא: אחרי ששהו בפושרין במשך הזמן שנאמר למעלה, היינו מן שתיים-עשרה עד עשרים וארבע שעות. (63) הגמרא שם מסתפקת אם גם בדם צריך מעת-לעת כשרץ ונבלה (שמטמאין לחין ולא יבשין) וכשנמוחו תוך המעת לעת, אפילו אחרי עבור שתיים עשרה שעות, הרי זה דם נדה וטמאה. או שברם שהוא רך מספיקה שהייה של שתיים-עשרה שעות, ואם לא נימוחו אין זה דם נדה, ונשארה הבעיה בתיקו, ולפיכך היא ספק טמאה (מגיד-משנה).

טו. הפִּילָה כְּמִין חֲגָבִים, כְּמִין דְּגָיִם, שְׂקָצִים וְרִמְשֵׁיִם: אִם יֵשׁ עִמָּהֶן דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לֹא - טְהוּרָה⁶⁴.

(64) ראה למעלה הערה נ.

טז. האִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׂפּוֹפֶרֶת בְּפְרוּדָדוֹר, וְרָאתָה הָדָם בְּתוֹךְ הַשְּׂפּוֹפֶרֶת - טְהוּרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יִהְיֶה זֹכֶה בְּבִשְׂרָה - עַד שֶׁתִּרְאֶה בְּבִשְׂרָה, כְּדָרְךָ שֶׁהַנְּשִׂימִם רואות, וְאִין דָּרְךָ הָאִשָּׁה לְרֵאוֹת בְּשְׂפּוֹפֶרֶת⁶⁵.

(65) שם כא, ב.

יז. האִשָּׁה שֶׁהִשְׁתִּינָה מִמֵּם וְיָצָא דָּם עִם מֵי רְגֵלִים, בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא עוֹמֶדֶת בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא יושֶׁבֶת - הָרִי זֶה טְהוּרָה⁶⁶. וְאֶפְלוּ הַרְגִּישׁ גּוֹפִיָּה וְנִזְדַּעְזְעָה - אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת; שֶׁהַרְגֵּשֶׁת מֵי רְגֵלִים הִיא זֶה. שְׂאִין מֵי רְגֵלִים מִן הַחֶדֶר, וְדָם זֶה דָּם מִכָּה הוּא בַּחֲלָלֶת⁶⁷ אוֹ בְּכֻלָּא.

(66) שם נט, ב. (67) "המעזי האחרון שהוא שוה ואין בו עיקום, והוא שהרעי יוצא בו" ('פ"ו מהל' שחיטה הט"ז).

יח. דָּם בְּתוּלִים - טְהוּר הוּא, וְאֵינוֹ לֹא דָּם נְדָה וְלֹא דָּם זִיבָה, שְׂאֵינוֹ מִן הַמְּקוֹר, אֲלָא כְּמוֹ דָּם חַבּוּרָה. וְכִיצַד דִּין הַבְּתוּלָה בְּדָמִים? אִם נִשְׁאֵת קִטְנָה⁶⁸, בֵּין לֹא רָאתָה דָּם מִמֶּינָה בֵּין שְׂרָאָתָה דָּם פְּבִית אֲבִיָּה - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתַּחֲיָה הַמַּכָּה⁶⁹, שְׂכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה - מְחַמֵּת הַמַּכָּה הוּא. וְאִם רָאתָה דָּם אַחַר שֶׁתַּחֲיָה הַמַּכָּה - הָרִי זֶה נְדָה.

(68) לפני שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כי זמן ראיית דם

43) יין גפנים הנטועות בשרון. (44) לא מזוג. (45) שם יט, א. (46) שם כ, א. (47) שם, ב.

יא. בִּיצַד מְקִיף וְרוֹאֶה? לֹקַח הַמְּטָלִית שְׂיֵשׁ בַּהּ הָדָם בְּיָדוֹ, וּמִבֵּית בּוֹ וּבְדִיו, אוֹ בְּעֵלָהּ שֶׁל בְּרָכָם, אוֹ בְּדָם הַקְּזָה שְׂפָכּוֹס, אוֹ בְּמִימֵי אֲדָמָה, אוֹ בְּמִזְגֵּ שְׂפָכּוֹס, וְעוֹרָף לָהּ⁴⁸ כְּפִי מָה שֶׁעִינָיו רואות, וּמִטְמֵא אוֹ מִטְהַר. וְאֵינוֹ מִבֵּית בְּזוּכּוּכִית שֶׁל כּוֹס מַבְחוּץ, אֲלָא בְּמִשְׁקָה שְׂפָכּוֹס. וְיִהְיֶה הַכּוֹס רָחֵב מִשְׁקָלוֹ מִנְּהָ וּמִחִזְקוֹ שְׁנֵי לִגְיָין⁴⁹, כְּדִי שֶׁתִּפְגַּס בּוֹ הָאוֹרָה וְלֹא יִהְיֶה אֶפֶל.

(48) משער אם יש מראה אדום הדרוש. (49) שם כא, א. כלומר, אם הכוס מחזיקה שני לוגין, לא יהא משקלה יותר ממנה, שהיא נעשית מזכוכית דקה וקלה במשקל, ולא תהיה הכוס אפלה ותראה בה יותר אדמומית היין. אבל כוס עבה, הזכוכית מאפילה ומראה היין כהה יותר (משקל המנה הוא בערך ארבע מאות וחמשים גרם, ושני לוגין בערך, שש מאות ושמונים גרם).

יב. אִין בּוֹדְקִין הָדָם אֲלָא עַל גְּבִי מְטָלִית לְכַנָּה וּבַחֲמָה. וְעוֹשֶׂה צֵל בְּיָדוֹ עַל הָדָם, וְהוּא עוֹמֵד בַּחֲמָה, כְּדִי שֶׁיִּרְאֶה עֵינָיו כְּמוֹת שֶׁהִיא. וְלֹא כָּל הָרוֹאֶה צָרִיף לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים כְּכֹל עַת שֶׁיִּרְאֶה, אֲלָא טְבִיעוֹת עֵין יֵשׁ לְחֻכָּם בְּדָמִים, וּבַעַת שֶׁיִּרְאֶה מִיָּד יִטְמֵא אוֹ יִטְהַר. וְאִם נִסְתַּפֵּק לּוֹ⁵⁰ בְּמֵרְאָה מִן הַמֵּרְאוֹת - צָרִיף לְהַקִּיף וְלַעֲרֹף לְדִיו אוֹ לְדָם הַקְּזָה אוֹ לְשֶׁאֵר הַמֵּרְאוֹת.

(50) ראה להלן פ"א ה"ג, וב'מגיד משנה' שם.

יג. הַמַּפְּלֵת חֲתִיכָה⁵¹, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲדָמָה: אִם יֵשׁ עִמָּה דָּם - טְמֵאָה, וְאִם לֹא - טְהוּרָה⁵². וְאֶפְלוּ נִקְרְעָה הַחֲתִיכָה וְנִמְצְאוּ מִלְּאָה דָּם - הָרִי זֶה טְהוּרָה⁵³; שְׂאִין זֶה דָּם נְדָה, אֲלָא דָּם חֲתִיכָה.

(51) של בשר. (52) שם. ואף-על-פי שנפתח הרחם כשהפילה, מפני שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם, ולפיכך אינה טמאה משום נדה, ומשום יולדת אינה טמאה, שהפלת חתיכה אינה נקראת לידה. (53) דדווקא אם יש דם עמה טמאה, ולא דם בתוכה (מגיד-משנה).

יד. הפִּילָה חֲתִיכָה קְרוּעָה⁵⁴, וְדָם אֶגּוּר⁵⁵ בְּתוּכָה - טְמֵאָה⁵⁶. הפִּילָה כְּמִין קִלְפָה, כְּמִין שְׂעֵרָה, כְּמִין עֶפֶר, כְּמוֹ יַבְחוּשֵׁין⁵⁷, אִם הִיא מֵרְאֶה דְּבָרִים אֵלּוּ אָדָם - תִּשְׁטִיל לְמִים פּוֹשְׂרִין⁵⁸; אִם נְמוּחוּ⁵⁹ - הָרִי זֶה טְמֵאָה, שְׂדָם הוּא וְקָפָה, וְכָל הָרוֹאֶה דָּם יִבְשׁוּ⁶⁰ - טְמֵאָה; וְאִם שָׁהוּ בְּפוֹשְׂרִין מֵעַתְּ לַעַת⁶¹ וְאַחַר כֶּךָ⁶²

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ב' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המִפְּקָה. שְׁמֹשֶׁה מִטְּתָה וְלֹא רָאֲתָה דָם, וְאַחַר כֵּן רָאֲתָה דָם שְׁלֹא מִחַמַּת תְּשְׁמִישׁ - הֲרִי זֶה דָם נִדְּהָ.

(81) ומחמת תשמיש (שם סד):

כֹּה. הַבּוֹעֵל בְּתוֹלָה וְלֹא יֵצֵא מִמֶּנָּה דָם, וְחֹזֵר וּבֹעֵלָהּ וְיֵצֵא דָם, אִפְּלוּ הִיָּתָה קִטְנָה - הֲרִי זֶה דָם נִדְּהָ; שְׂאֵלוּ הִיָּה דָם בְּתוֹלִים - הִיָּה בָּא בְּתַחֲלָה. הַבּוֹעֵל פְּחוּתָה מִבַּת שְׁלֹשׁ וְיֵצֵא דָם - הֲרִי זֶה דָם בְּתוֹלִים.⁸²

(82) שם סה, א.

~ יום חמישי ב' מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) יבאר שדם הנדה והזבה והיולדת ודם טוהר הכל אחד; ימים הנקראים ימי נדתה וימי זיבה; למה נקראו ככה וזה גדולה וזבה קטנה; הבא על זבה גדולה ביום שביעי של ספירה אחר הטבילה; וזה שספרה שבעה נקיים ובשביעי ראתה סמוך לשקיעת החמה; נדה שבדקה עצמה בשני לנדתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה עד ימים רבים ומצאה טמאה; האשה שהיא ספק נדה וספק זבה; וימי לידה אם עולין לשבעה נקיים.

א. דָם הַנִּדְּהָ וְדָם הַזֵּבֵה וְדָם הַקִּשְׁיִי וְדָם יוֹלְדֵת וְדָם טוֹהַר שֶׁל יוֹלְדֵת - כֻּלּוֹ דָם אֶחָד הוּא, וּמִן הַמְּקוֹר הוּא בָּא, וּמֵעֵינֵן אֶחָד הוּא,³ וּבְזִמְנֵים בְּלִבְד הוּא שִׁישְׁתַּנָּה דִּינוֹ, וְתִהְיֶה רוֹאֶה דָם - זו טְהוֹרָה, וְזו נִדְּהָ, וְזו זֵבֵה.

(2) "מעוברת שהתחילה להצטער ואחווה חבלי לידה והתחיל הדם לצאת קודם שתלד, אותו הדם הוא הנקרא דם הקושי". (3) "מעייין אחד הוא, התורה טמאתו והתורה טהרתו".

ב. מֵיֵצֵד? כְּשֶׁתְּרָאָה הָאִשָּׁה דָם תַּחֲלָה⁴, או כְּשֶׁתְּרָאָה בְּשַׁעַת וּסְתָהּ, וְהוּא הֵעֵת שֶׁקָּבְעָה לְנִדְּתָה - הֲרִי זו נִדְּהָ כֹּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין רָאֲתָה כֹּל שִׁבְעָה בֵּין שְׁלֹא רָאֲתָה אֲלָא טַפָּה רִאשׁוֹנָה בְּלִבְד. רָאֲתָה דָם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - הֲרִי זֶה דָם זֵיבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּלֹא עֵת נִדְּתָה⁵.

(4) בפעם הראשונה בחייה. (5) הנאמר בעניין זבה.

ג. וְכֵן כֹּל דָם שֶׁתְּרָאָה בְּתוֹךְ הַיָּמִים⁶ שֶׁבֵּין וּסְתָהּ נִדְּהָ לְוֹסֵת נִדְּהָ - הֲרִי הוּא דָם זֵיבָה. וְהִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי, שְׂאֵין בֵּין זִמְנֵן נִדְּהָ לְזִמְנֵן נִדְּהָ אֲלָא אֶחָד עֶשֶׂר יוֹם בְּלִבְד.

(6) ואפילו ביום האחד עשר שבין נדה לנדה. וראה לקמן בהלכה י"א ההבדל שבין יום זה לעשרת הימים שלפניו.

ד. כֹּל שִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁנִּקְבְּעָה לָהּ וּסְתָהּ בְּתַחֲלָתָן - הֵן הַנְּקָרָאִין יְמֵי נִדְּתָהּ, בֵּין רָאֲתָה בְּהוֹן דָם בֵּין לֹא

מתחיל מימי נערות. (69) שתתראפא החבורה הבאה על-ידי השרת הבתולים.

י.ט. נִשְׂאֵת כְּשֶׁהִיא נִעְרָה⁷⁰: אִם לֹא רָאֲתָה מִיָּמֶיהָ דָם - הֲרִי זו מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ אַרְבַּעַת יָמִים⁷¹ בַּיּוֹם וּבְלִילָהּ, אִף עַל פִּי שְׁהַדָּם שׁוֹתֶתָ⁷². וְהוּא שְׁלֹא חִיָּתָה הַמִּפְּקָה. וְאִם רָאֲתָה דָם בְּבֵית אֲבִיהָ וְאַחַר כֵּן נִשְׂאֵת - אֵין לוֹ לְבֹא עֲלֶיהָ אֲלָא בְּעִילָהּ רִאשׁוֹנָה וּפּוֹרֶשׁ⁷³, וְיִהְיֶה דָם בְּתוֹלִים זֶה כְּאֵלוֹ הִיא תַּחֲלֵת נִדְּהָ. וּבּוֹגֶרֶת⁷⁴ שְׁלֹא רָאֲתָה⁷⁵ מִיָּמֶיהָ - נּוֹתְנִין לָהּ כֹּל לִילָהּ הָרִאשׁוֹן.

(70) שהגיע זמנה לראות. (71) שם סד, ב. (72) שמחמת מכה הוא. (73) שם סה, ב - כרב ושמואל, ורבינו מפרש שמדובר בנערה, וראתה בבית אביה (מגיד-משנה). (74) אחרי עבור ששה חדשים מימי נערות. (75) אבל ראתה, בועל בעלת מצוה.

כ. אַרְבַּעַת לַיְלוֹת⁷⁶ שְׁנוֹתְנִין לְנִעְרָה שְׁלֹא רָאֲתָה דָם - אִף עַל פִּי שְׁהֵן בְּסִרְוֵגִין⁷⁷. בּוֹעֵל לִילָהּ הָרִאשׁוֹן, וּבְמִמְתִּין אִפְּלוּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה, וּבּוֹעֵל לִילָהּ שְׁנִי. וְהוּא שְׁלֹא חִיָּתָה הַמִּפְּקָה.

(76) כלומר, ארבעה ימים ובלילה, כמבואר למעלה הי"ט. (77) שם סה, ב.

כא. וְכֵן קִטְנָה⁷⁸ שְׁנוֹתְנִין לָהּ עַד שֶׁתַּחֲיֶה הַמִּפְּקָה, אִפְּלוּ לֹא חִיָּתָה שְׁנָה - הֲרִי זֶה בּוֹעֵל כֹּל הַשָּׁנָה, בֵּין בְּסִרְוֵגִין בֵּין בַּיּוֹם אַחַר יוֹם.

(78) אפילו ראתה.

כב. קִטְנָה שְׁנִשְׂאֵת, וְנִשְׂאֵת נִעְרָה תַּחַת בְּעִלָּהּ, וְעִדִּין הַדָּם שׁוֹתֵת מִחַמַּת הַמִּפְּקָה - כֹּל בְּעִילוֹת שֶׁבֹּעֵל כְּשֶׁהִיא קִטְנָה נִחְשָׁבוֹת לוֹ כְּלִילָהּ אֶחָד, וּמִשְׁלִימִין לוֹ כֹּל אַרְבַּעַת יָמִים⁷⁹ בַּיָּמִי הַנִּעְרָוֹת. וְאִפְּלוּ הִיוּ הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים שְׁנוֹתְנִין לוֹ בַּיָּמִי הַנִּעְרָוֹת בְּסִרְוֵגִין, וּבֹעֵל בְּכָל שְׁנֵי חֲדָשִׁים לִילָהּ אֶחָד - הֲרִי זֶה מִתְּרָה. וְהוּא שְׁלֹא חִיָּתָה הַמִּפְּקָה.

(79) שם. כמבואר למעלה הי"ט.

כג. מֵיֵצֵד יוֹדְעִין אִם חִיָּתָה הַמִּפְּקָה אוֹ לֹא חִיָּתָה? חִיָּתָה רוֹאֶה הַדָּם בְּעַת שְׁתַּעֲמֵד, וּכְשֶׁתֵּשֵׁב לֹא תְּרָאָה, וּבְעַת שֶׁתֵּשֵׁב עַל הַקַּרְקַע תְּרָאָה, וְאִם תֵּשֵׁב עַל גְּבֵי כְּרִים וּכְסֻתוֹת לֹא תְּרָאָה - עִדִּין לֹא חִיָּתָה הַמִּפְּקָה; פֶּסֶק הַדָּם וְלֹא רָאֲתָה כֹּלל בֵּין עוֹמְדָת בֵּין יוֹשְׁבַת עַל הַכַּר - כְּבָר חִיָּתָה הַמִּפְּקָה. וְכֵן אִם לֹא פֶּסֶק כֹּלל, אֲלָא תְּרָאָה הַדָּם וְאִפְּלוּ כְּשֶׁהִיא יוֹשְׁבַת עַל הַכְּרִים וְהַכְּסֻתוֹת - אֵין זֶה דָם מִכָּה, אֲלָא דָם נִדְּהָ⁸⁰.

(80) שם.

כד. חִיָּתָה רוֹאֶה בְּעַת תְּשְׁמִישׁ⁸¹ - הֲרִי זֶה מִחַמַּת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פלוס - הרי זה יום אחד טהור פנגד היום הטמא⁸,
והרי היא מתרת לבעלה לערב.

(8) ולפיכך נקראת שומרת יום כנגד יום.

י. ראתה דם גם ביום השני, בין בלילו בין ביומו
אחר שטבלה - הרי היום השני טמא, ומשמרת כל
ליל שלישי. אם לא ראתה - משפמת למחר
וטובלת אחר שתגן החמה, ומשמרת כל היום. אם
לא ראתה פלוס - הרי זה יום אחד טהור פנגד שני
ימים הטמאים, ומתרת לבעלה לערב.

(9) שאם תראה דם תהא זבה למפרע.

יא. ראתה דם גם בפלישי, בין ביומו בין בלילו -
הרי זו זבה גדולה, וצריכה לספור שבועה ימים
טהורים¹⁰ בלא דם; שנאמר: וספרה לה שבועת ימים
וגומר. וטובלת ביום השביעי אחר הגן החמה, והרי
היא מתרת לבעלה לערב. וביום השמיני מביאה
קרננה, שתי תורים או שני בני יונה.

(10) בלשון התלמוד: שבועה נקיים.

יב. זבה קטנה שטבלה בלילה של יום השמור, או
זבה גדולה שטבלה בליל שביעי - פאלו לא טבלה,
והרי היא פנגדה שטבלה בתוך שבועה.

יג. הפא על זבה גדולה ביום שביעי של ספירה
אחר שטבלה, או על זבה קטנה ביום השמור אחר
שטבלה - פטור מן הפרת; בין שטבלה בזמן
הראוי לטבילתה - טהורה. ולאשה זו יהיה לה
תרבות רעה¹¹, שהרי בעילתה ומגעה תלוין¹².

(11) כלומר, לימוד וחינוך רע. (12) תלוי ועומד עד
שיבורר.

יד. פיצד הן תלוין? אם נשלם היום אחר הטבילה
ולא ראתה דם - הרי כל שנגעה בו אחר טבילתה
טהור, ובעילתה אחר הטבילה - אין חיבין עליה
פלוס¹³; ואם ראתה דם ביום זה אחר שטבלה -
נמצאת זבה למפרע, וכל שנגעה בו למפרע - טמא,
והיא ובעלה חיבין פקרין¹⁴. ולפיכך היא אסורה
לבעלה עד לערב, שלא תביא עצמה לידי ספק¹⁵.

(13) לא כרת במזיד ולא קרבן בשוגג. (14) ככא על הזבח.
(15) "אחר תטהר, אחר מעשה תטהר, אבל אמרו חכמים
אסור לעשות כן שמה תבוא לידי ספק".

טו. זבה שספרה ששת ימים נקיים, ובשביעי ראתה
דם, אפלו סמוף לשקיעת החמה - סותרת הפל,
וחזרת למנות מאחר היום הטמא שבועה ימים
נקיים.

ראתה פהן דם? ומפני מה נקראין ימי נדה? מפני
שהן ראויין לנדה, וכל דם שתראה בהם - דם נדה
יחשב.

(7) שיטת רבינו, שכל ימי האשה מהתחלת הווסת עד יומה
האחרון מונה שבעה ואחד עשר יום - זה אחרי זה - אפילו
לא ראתה בהם דם. וכל דם שהיא רואה בשבעת הימים הוא
דם נדה, ודם שהיא רואה בתקופות אחד עשר הימים
שלאחריהם, דם זיבה הוא.

ה. וכל אחד עשר יום שאחר השבועה - הן הנקראין
ימי זיבה, בין ראתה פהן דם בין לא ראתה. ולמה
נקראין ימי זיבה? מפני שהן ראויין לזיבה, וכל דם
שתראה בהן - דם זיבה יחשב. והזהר בשני שמות
אלו, שהן: ימי נדה וימי זיבה.

ו. כל ימי האשה, מיום שיקבע לה וסת עד שתמות
או עד שיעקר הוסת ליום אחר, תספור לעולם שבועה
מתחלת יום הוסת, ואחריהן אחד עשר, [ואחריהן]
שבועה, ואחריהן אחד עשר. ותזהר בפנין, כדי
שתדע בעת שתראה דם אם בימי נדה ראתה או
בימי זיבה. שכל ימיה של אשה פה הן: שבועה ימי
נדה ואחד עשר ימי זיבה, אלא אם פן הפסיקה
הלדה, כמו שיתבאר.

ז. אשה שראתה דם בימי זיבה יום אחד בלבד או
שני ימים זה אחר זה - נקראת זבה קטנה, ונקראת
שומרת יום פנגד יום. ואם ראתה שלשה ימים זה
אחר זה - הרי זו זבה גמורה, והיא הנקראת זבה
גדולה, ונקראת זבה סתם. שנאמר: ואשה פי יזוב
זוב דמה ימים רבים. מעוט 'ימים' - שנים, 'רבים'
שלשה.

ח. אין בין זבה גדולה לזבה קטנה אלא ספירת
שבועה והבאת קרבן: שזבה גדולה צריכה לספור
שבועה ימים נקיים, וזבה קטנה אינה סופרת אלא
יום אחד בלבד; וזבה גדולה מביאה קרבן
פשתטהר, [וזבה קטנה אינה מביאה קרבן
פשתטהר]. אבל לענין טמאה ואסור ביאה - שתייהן
שוות.

ט. פיצד? ראתה דם בימי זיבה, בין שראתה
בתחלת הלילה בין שראתה בסוף היום - הרי אותו
היום פלו טמא, וכאלו לא פסק הדם מעת שראתה
עד ששקעה החמה, ומשמרת כל הלילה. ואם לא
ראתה פלוס בלילה - משפמת למחר וטובלת אחר
שתגן החמה, ומשמרת כל היום. אם לא ראתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זָבָה; שְׁמָא רֵאִיָּה אַחְרוּנָה בְּיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר הֵיְתָה, וְהָרִי רֵאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה בְּיָמֵי זִבְתָּהּ.

(22) "משתשקע החמה עד שיראו שלושה כוכבים בינונים הוא הזמן הנקרא "בין השמשות" בכל מקום, והוא ספק מן היום ספק מן הלילה ודנים בו להחמיר בכל מקום". (23) גדולה, וסופרת שבעה נקיים ומביאה קרבן ואינו נאכל, ככל קרבן הבא על הספק.

כ. נְדָה שְׁבֻדָּקָה עֲצֻמָּה בְּתוֹף יָמֵי נְדָתָה וּמִצָּאָה שְׁפִסְק הֵדָם, וְאֶפְלוּ פֶסֶק בְּשָׁנֵי נְדָתָה²⁴, וְשָׁנָה אוּ הַזִּידָה וְלֹא בְּדָקָה עַד לְאַחַר נְדָתָה²⁵ יָמִים רַבִּים, וְכִשְׁבֻדָּקָה מִצָּאָה טְמֵאָה - אֵין אוֹמְרִים: שְׁמָא כָּל אוֹתָן הֵימִים הֵיְתָה טְמֵאָה וְתִהְיֶה זָבָה, אֲלֵא כָּל אוֹתָן הֵימִים שְׁלֹא בְּדָקָה בְּחֻזְקַת טְהוּרָה²⁶. בְּדָקָה עֲצֻמָּה וּמִצָּאָה טְמֵאָה, אֶפְלוּ בְּדָקָה בְּשָׁבִיעֵי נְדָתָה, וּבִין הַשְּׂמֻשׁוֹת לֹא בְּדָקָה עֲצֻמָּה כְּדֵי לְפָרֵשׁ מִטְּמֵאֵת נְדָה, אֲלֵא הַמְתִּינָה יָמִים וְאַחַר כֶּף בְּדָקָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה - הָרִי זוּ סִפְק זָבָה, וְאִם מִצָּאָה טְמֵאָה - הָרִי זוּ זָבָה וְדֹאֵית; שְׁפִינֹן שְׁבַתְחֻלָּה מִצָּאָה טְמֵאָה וּלְבַסּוֹף טְמֵאָה - הָרִי זוּ בְּחֻזְקַת שְׁלֹא פִסְק. וְיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל נְדָה, אָף עַל פִּי שְׁמִצָּאָה בּו טְהוּרָה - הָרִי זוּ כְּמִי שְׁמִצָּאָה טְמֵאָה; שְׂיֹם רֵאשׁוֹן כְּלוּ הַחֻזַק הַמְעִינֵן פְּתוּחַ.

(24) אבל לא בראשון, שיום ראשון כולו הוחזק המעיין פתוח כמו שמסיים בסוף ההלכה. (25) לאחר שבעת ימי נדתה. (26) כלומר, בחזקת שלא ראתה דם ולפיכך אינה זבה, וטובלת לנדתה ותיטהר.

כא. זָבָה שְׁבֻדָּקָה עֲצֻמָּה בְּרֵאשׁוֹן מִיָּמֵי הַסְּפִירָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה, וְלֹא בְּדָקָה עַד יוֹם שְׁבִיעֵי וּמִצָּאָה טְהוּרָה - הָרִי זוּ בְּחֻזְקַת טְהוּרָה, וְכֵאלוּ בְּדָקָה כָּל שְׁבֻעָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה.

כב. וְכֵן אִם בְּדָקָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִיָּמֵי הַסְּפִירָה וּמִצָּאָה טְהוּרָה, וּבְיוֹם הַשְּׂמִינִי²⁷ וּמִצָּאָה טְהוּרָה - הָרִי זוּ בְּחֻזְקַת טְהוּרָה. בְּדָקָה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לְזִבְתָּהּ וּמִצָּאָה שְׁפִסְק הֵדָם, וְלֹא בְּדָקָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן מִיָּמֵי הַסְּפִירָה, וּבְשָׁבִיעֵי בְּדָקָה²⁸ וּמִצָּאָה טְהוּרָה - הָרִי זוּ בְּחֻזְקַת טְהוּרָה. וְהוּא הַדִּין לְזָב כְּכֵל אֵלוּ הַבְּדִיקוֹת, שֶׁהוּא טְהוּר וְעָלוּ לוֹ יָמֵי סְפִירָה.

(27) אף על פי שלא בדקה בשביעי בסוף ימי הספירה ורק בתחילתם. (28) שהבדיקה הייתה בסוף ימי הספירה ולא בתחילתם.

כג. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא סִפְק נְדָה סִפְק זָבָה - צְרִיכָה לִישֵׁב שְׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים מִסִּפְק, וְטוֹבֵלֶת בְּלֵיל שְׂמִינִי²⁹, וְאַחַר כֶּף תִּהְיֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ. וּמְבִיאָה קָרְבָן זָבָה וְאִינוּ נֹאֲכָל, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּמִקְוָמוֹ.

(29) כנדה שאינה טובלת ביום.

טז. פְּלֻטָּה שִׁכְבַת זָרַע בְּתוֹף יָמֵי הַסְּפִירָה¹⁶ - סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזָב שְׂרָאָה קָרִי, שְׁסוֹתֶר יוֹם אֶחָד¹⁷. רֵאֲתָה דָם בְּעֶשְׂרֵי מִיָּמֵי זִבְתָּהּ וּבְאֶחָד עֶשֶׂר וּבְשָׁנִים עֶשֶׂר, אָף עַל פִּי שְׂרָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - אֵינָה זָבָה גְּדוּלָּה, אֲלֵא יָצֵאת מְזִיבוֹת קִטְנָה לְנְדָה; שְׂיֹם שָׁנִים עֶשֶׂר מִתְּחִלַּת נְדָתָה, וְהִרְוָאָה בְּיָמֵי נְדָתָה - אֵינָה זָבָה, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ¹⁸.

(16) והרי היא כאיש שיוצאת ממנו שכבת זרע. (17) ומה שנאמר בהלכה הקודמת שצריכה להתחיל ולספור שבעה ימים נקיים, כשהפסיקה יום טמא אפילו ביום השביעי, היינו אם הפסיקה טומאת זיבה. אבל טומאה אחרת, כגון קרי בזב או פולטת שכבת זרע בזבה אינה סותרת את הימים הנקיים שעברו ויכולה להמשיך את ספירתה החל מיום המחירת אחרי טבילתה לפליטת שכבת הזרע. (18) למעלה הלכה ד: "וכל דם שתראה בהם, דם נדה ייחשב".

יז. וְמָה הוּא זֶה שְׁפָתוֹב בְּתוֹרָה: אוּ כִי תִזוּב עַל נְדָתָה? שְׂאִם רֵאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים סְמוּךְ לְנְדָתָה - הָרִי זוּ זָבָה. כְּגוֹן שְׂרָאֲתָה בְּשָׁמִינֵי לְנְדָתָה וּבְתִשְׁעֵי וּבְעֶשְׂרֵי, שֶׁהֵן רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְשְׁלִישִׁי מֵהָאֶחָד עֶשֶׂר יוֹם שֶׁהֵן יָמֵי זִבְתָּהּ. רֵאֲתָה דָם בְּאֶחָד עֶשֶׂר מִיָּמֵי זִבְתָּהּ וְטְבִלָּה לְעֶרְב, שֶׁהוּא לֵיל שָׁנִים עֶשֶׂר, וְשִׁמְשָׁה מִטְּמָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה וּבוֹעֲלָה טְמֵא וְעוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - אֵינָם חֲצִיִּים כְּרַת¹⁹; מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר מִצְטָרֵף לְיוֹם אֶחָד עֶשֶׂר לְעִשׂוֹתָהּ זָבָה, הוֹעִילָה לָּהּ טְבִילַת לַיִל זֶה לְהַצִּילָה מִן הַקָּרְבָן.

(19) ואם היה שוגג פטור מן הקרבן כבית הלל, אבל אסורה לשמש מדרבנן.

יח. טְבִלָּה בְּיוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר אַחַר שְׁתַּגֵּן הַחֲמָה - הָרִי זוּ אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד לְעֶרְב, כְּדִין כָּל זָבָה קִטְנָה²⁰; וְאִם עֶבֶר וּבַעֲלָהּ - שְׁגִיחֵן פְּטוּרִין מִכָּלֵם. וְאֶפְלוּ רֵאֲתָה דָם אַחַר שְׂבָא עָלֶיהָ בְּיוֹם שָׁנִים עֶשֶׂר - אֵין כְּכֶף פְּלוּם²¹; שְׂזָה דָם נְדָה הוּא, וְאִינוּ מִצְטָרֵף לְיוֹם שְׁלִפְנוּ.

(20) אף על פי שיום אחד עשר לא צריך שימור מן התורה, אך מדרבנן צריך שימור ודינה כשומרת יום כנגד יום מדרבנן. (21) כלומר אינה זבה קטנה, אלא פסקה טומאת זיבה וטמאה כנדה.

יט. רֵאֲתָה דָם בְּסוֹף שְׁבִיעֵי לְנְדָתָה בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת²², וְרֵאֲתָה בְּתִשְׁעֵי וּבְעֶשְׂרֵי - הָרִי זוּ סִפְק זָבָה²³; שְׁמָא רֵאִיָּה רֵאשׁוֹנָה בְּלֵיל שְׂמִינֵי הֵיְתָה, וְנִמְצָאת שְׂרָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה מִתְּחִלַּת יָמֵי זִבְתָּהּ. וְכֵן אִם רֵאֲתָה דָם בְּתִשְׁעֵי וּבְעֶשְׂרֵי מִיָּמֵי זִבְתָּהּ, וְרֵאֲתָה בְּסוֹף יוֹם אֶחָד עֶשֶׂר בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת - הָרִי זוּ סִפְק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק שְׁבִיעִי

וְיִלְדָה, או יום בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקָשִׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר וְיִלְדָה - הָרִי זֶה יוֹלְדֵת בְּזוֹב. זֶה הַכֶּלֶל: קָשִׁי סְמוּךְ לְלֵדָה - אֵין זֶה יוֹלְדֵת בְּזוֹב; שְׁפִי סְמוּךְ לְלֵדָה - הָרִי זֶה יוֹלְדֵת בְּזוֹב.

(9) נחה מן הצער.

ד. חל שלישי לראתה להיות ביום הלידה, אפלו כל היום בלוי בשפי - אין זו יולדת בזוב; שהרי יום הלידה סמוך לקשוי¹⁰. ראתה שני ימים ובשלישי הפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת וספק זבה¹¹.

(10) מפני שאנו צריכין שהיום השלישי - יום המביא לידי זיבה - יהא בשופי, ומכיון שילדה באותו יום - אין לך קושי גדול מזה, ולכן אין זו יולדת בזוב ('קריית ספר'). (11) שם כא, ב. כלומר, ספק יולדת שמא הפילה ולד, וספק זבה, שמא ראתה דם בפתחת הרחם בלא לידה ונעשית זבה גדולה, ואולי לא ראתה דם, ונשאר רק שני ימים הראשונים.

ה. כיצד דין יולדת בזוב? צריכה לישוב שבועה ימים נקיים וטובלת לערב, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה, ואחר כך יהיה לה דם טהור¹², ומביאה קרבן זבה וקרבן יולדת. לפיכך, אם ילדה זכר, אפלו פסק הדם ביום הלידה, סופרת שבועת ימים נקיים וטובלת¹³; ואם ילדה נקבה, וספרה שבועה נקיים ושלמו עם ארבעה עשר של לדה או לאחריהן - הרי זו טובלת ומתרת לבעלה; ואם שלמו ימי הספירה בתוך ארבעה עשר - הרי זו אסורה לבעלה עד ליל חמשה עשר.

(12) עד ארבעים יום לזכר, ושמונים לנקבה. (13) שם לו, א. וימי לידתה עולין לה מן המנין, כמו שמבואר לקמן בה"ו.

ו. כיצד? הרי שראתה דם שלשה, וספרה שבועת ימים נקיים - הרי עשרה; ועדין היא אסורה לבעלה עד ליל חמשה עשר, שכל ארבעה עשר¹⁴ היא בנדה¹⁵. ולמה אין מצריכין את היולדת בזוב לספירת שבועה אחר שבועה של זכר ואחר ארבעה עשר של נקבה? מפני שימי לדתה וימי נדתה שאינה רואה בהן עולין לה¹⁶ לספירת שבועה, כמו שיתבאר.

(14) ללידת נקיבה. (15) כמבואר למעלה פ"ד ה"ב. (16) שם, כרבא.

ז. יולדת בזוב שלא פסק דמה - אין לה דם טהור¹⁷, אלא כל דם שתראה - כדם זיבה הוא. אבל אם ספרה שבועת ימים נקיים, ושלמו ארבעה עשר של

יבאר דם קשוי של לידה והיאך דינו; ואי זו היא יולדת בזוב; ויולדת בזוב שלא פסק דמה; היולדת נקבה ואחר ארבעה עשר שלא נתעברה והתחיל דם הקושי בתוך שמונים; אם אפשר שתראה מאה וארבעה עשר יום דם מן המקור יום אחר יום ולא תהיה זבה.

א. מעברת שהתחילה להצטער ואחזרה חבלי לדה², והתחיל הדם לצאת קדם שתלד - אותו הדם הוא הנקרא דם הקשוי. והיאך דינו? אם בא בימי נדתה - הרי הוא דם נדה, והרי זו טמאה נדה; ואם בא בימי זיבתה - הרי זו טהורה. שנאמר בזבה: דם יהיה זוכה בבשרה. מפי השמועה למדו³: זוכה מחמת עצמה, ולא מחמת וָלד. ובלבד שתלד וָלד חי; אבל אם הפילה - אין קשי לנפלים⁴. אפלו היה הדם שותת ויורד עם החבלים והצער ארבעה עשר⁵ יום קדם שתלד - הרי זה דם קשי וטהור; אבל אם התחיל הדם קדם הלידה בחמשה עשר יום או יתר - הרי זה דם זיבה, והרי היא יולדת בזוב⁶.

(2) מכאובי אשה העומדת לילד נקראים חבלי לידה, "חבלי יולדה יבאו לו" (הושע יג, ג). (3) נדה לו, ב. (4) שם לה, ב. (5) שם "וטמאה שבועיים כנדתה (ויקרא יב, ה), כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהורה, וכמה? שבועיים". ואף-על-פי שתקופת זיבה היא אחד-עשר יום בלבד (למעלה פ"ה ה"ג). ביולדת גילתה התורה שהוולד מטהר ארבעה-עשר יום. (6) כלומר, יש לה דין זבה. ואם ראתה שלשה ימים לפני ארבעה-עשר יום קודם הלידה, הרי היא זבה גדולה, ואם יום אחד או שנים - היא זבה קטנה (מגיד-משנה). וראה לקמן בהלכות ה"ז שאר דיני יולדת בזוב.

ב. במה דברים אמורים? בשלא פסקו הצירים והחבלים והצער, אלא מתקשה והולכת עד שילדה; אבל אם ראתה דם שלשה ימים או יתר בימי זיבתה בצער וחבלים, ופסק לה הצער ורוח לה מן החבלים אחר השלשה ימים, ועמדה בנחת עשרים וארבע שעות או יתר, אף על פי שלא פסק הדם⁸ ואף על פי שחזר הצער והחבלים אחר עשרים וארבע שעות - הרי זו זבה; שאלו היה הדם מחמת הולד - לא פסק הצער ולא החבלים. ואם ילדה אחרי כן - הרי זו יולדת בזוב.

(7) שם לו, ב. (8) שם.

ג. ראתה יום אחד בלא צער ושנים בקשי וילדה, או שנים בלא צער ויום אחד בקשי וילדה, או יום בקשי ויום בלא צער ויום בקשי וילדה - אינה יולדת בזוב. אבל אם ראתה יום אחד בקשי ושנים בלא צער וילדה, או שנים בקשי ואחד בלא צער

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי אלו עולין לה לספירת שבועת ימים נקיים; ואם ראתה בהן דם - אין עולין לה ימי הראיה ולא סותרין כל הימים, אלא משלמת על הימים שספרה כשיפסק הדם. שאין סותר הכל אלא ראיה של זוב, אכל אלו סותרין יומן בלבד.

יב. מאחר שתבין כל העקרים שבארנו, יתבאר לך מה שאמרו חכמים²⁸, שאפשר שתראה האשה דם מן המקור יום אחר יום מאה וארבעה עשר יום ולא תהיה זכה²⁹. כיצד? שנים לפני נדתה³⁰, ושבועה ימי נדתה, ושנים לאחר ימי נדתה³¹, וארבעה עשר קשי³², ושמונים של נקבה, ושבועה ימי נדה, ושנים אחר ימי נדה³³. הא למדת, שכל דם שתראה האשה אחר יום מלאת - הוא תחלת נדתה³⁴, ואין משגיחין על וסתות שמקדם³⁵. לפיכך, הרואה דם בסוף יום מלאת³⁶ בין השמשות³⁷ - הרי זו ספק נדה; שמא בלילה ראתה הדם, שהוא תחלת ימי נדתה.

(28) שם לח, א. (29) גדולה. (30) שני ימים האחרונים של ימי זיבה. (31) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. (32) כמבואר למעלה (ה"א). (33) שני ימים הראשונים של ימי זיבה. (34) שהלידה מפסקת המנין, שבלא לידה, דעת רבינו שהיא מונה לפי הסדר: שבועה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה כל ימי חייה, כמבואר למעלה פ"ו ה"ו, אבל הלידה מפסקת. (35) ואם ראתה אחרי ימי הטוהר שלא בשעת וסתה (הקודם) - היא נדה. (36) שם נג, ב. (37) ראה למעלה פ"ו, הערה לח.

יג. כבר בארנו³⁸, שהנדה שראתה דם כל שבועה - מתרת לשמש בליל שמיני אחר שתטבל. וזכה קטנה - משמרת יום אחד טוהר וטובלת, ומתרת לשמש לערב. וזכה גדולה - סופרת שבועת ימים נקיים וטובלת, ומתרת לשמש בליל שמיני. ואין בין זמן נדה לנדה אלא אחד עשר יום בלבד, ובאותן האחד עשר תהיה זכה קטנה או גדולה.

(38) למעלה פ"ד ה"ו, פ"ו הלכות ט"א.

יד. ומאחר שתהיה זוכר כל אלו העקרים, יתבאר לך זה שאמרו חכמים³⁹: האשה שהחזקה כל ימיה יום תראה⁴⁰ דם ויום לא תראה - בתחלה⁴¹ משמשת בלילה⁴² שמיני וביום שמיני⁴³, שהוא יום אחד אחר ימי נדתה. ומשמשת בכל שמונה עשר יום ארבעה לילות בלבד⁴⁴. ואינה יכולה לשמש בימים הטוהרים, שהיום הטוהר הוא שומר ליום הטמא⁴⁵. לפיכך, אם היתה רואה הדם בכל יום טמא מתחלת הלילה - אינה משמשת אלא בשמיני בלבד⁴⁶, שהוא יום אחד אחר ימי נדתה.

(39) שם נד, א. (40) כלומר, רק ביום. (41) בראיה

נקבה וטבלה, ואחר כך ראתה דם בתוך ארבעים של זכר ושמונים של נקבה - הרי זה דם טהר.

(17) שם לה, ב. שכל זמן שלא פסק הדם, הרי הוא כדם זיבה.

ח. ספרה שבועה ימים נקיים ולא טבלה, ואחר כך ראתה דם - הרי זו טובלת ומתרת לבעלה מיד; שכל ימי טהר אינן ראויות לא לנדה ולא לזיבה¹⁸. אבל עצמו של דם - טמא ומטמא¹⁹, כדין דם הנדה, עד שתטבל.

(18) אע"פ שהדם בא מהמעין שממנו דמי נדה וזבה - אינו סותר בימי הטוהר. (19) כבית-הלל שם. שילדת בזוב - בימים וטבילה תלויה טהרתה, וכל זמן שלא טבלה היא טמאה, וממילא הדם היוצא ממנה טמא.

ט. היולדת נקבה, ואחר ארבעה עשר שלה נתעברה, והתחיל דם הקשי לבוא לה בתוך שמונים - הרי הוא דם טהר, אף על פי שאין קשי לנפלים²⁰; שכל דמים שתראה בתוך ימי טהר - טהור הוא, עד שתפיל הולד²¹. וכשתפיל - תהיה טמאה לדה: אם הפילה זכר - טמאת זכר, ואם הפילה נקבה - טמאת נקבה. ומונה ימי טמאה וימי מלאת מולד שני. אפלו היו תאומים²², והפילה היום אחד והפילה האחר אפלו אחר כמה ימים - מונה לשני ימי טמאה וימי מלאת.

(20) שם, שמתהרים אותה לא משום דם קושי אלא מפני שזה דם טוהר. (21) שם לח, ב. (22) שם כה, ב.

י. זכה שפסק זוכה, והתחילה למנות שבועת ימים נקיים, ובא לה דם קשי בתוך ימים נקיים - אינו סותר²³, וימי הקשי עולים למנין שבועה²⁴. וכן אם ילדה בשבועה ימים נקיים - אין הלדה סותרת²⁵, וימי הלדה עולין לה למנין שבועה²⁶, אף על פי שהיא טמאה בהן²⁷. שגומר: ואם טהרה מזוכה. בין שטהרה מזוכה, אף על פי שהיא טמאה טמאה אחרת, פגון טמאת לדה או טמאת נדה או טמאת צרעת - הרי זו סופרת בהן, ואין טמאות אלו וכיוצא בהן סותרין הספירה.

(23) שם לו, א. (24) מפני שדם זה טהור גמור הוא, שזבה טמאה רק אם היא רואה מחמת עצמה, לא מחמת ולד, ולכן עולים ימי הקושי למנין השבועה, מה-שאינ-כן דם שראתה בתוך ימי טהרה בעודה סופרת, סותר מניינה, מפני שילדת בזוב אין לה דם טוהר, וממילא הדם הוא טמא, ראה השגת הראב"ד. (25) שם לד, א. אפילו שראתה דם בימי לידתה, כמבואר להלן בה"א. (26) כשלא ראתה דם. (27) שם לו, א. כרבא.

יא. ימי לידתה וימי נדתה, אם לא ראתה בהן דם -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

57) ונשאר השביעי טהור. (58) הטהורים מחוץ ליום השביעי שהיתה בנדתה.

כ. הִיָּתָה רוֹאָה⁵⁹ שְׁבַע⁶⁰ טְמֵאִין וְשִׁבְעָה⁶¹ טְהוֹרִין - מְשֻׁמְשֵׁת הַשְּׁבוּעָה הַרְאֵשׁוֹן⁶² הַטְּהוֹר הַסְּמוּךְ לְנִדְתָּהּ, וְיָבוֹא אַחֲרָיו שְׁבוּעַ טְמֵאָה⁶³ - תִּקְבַּע בּוֹ זָבָה, וְהַשְּׁבוּעָה הַטְּהוֹר שְׁיָבוֹא אַחֲרָיו⁶⁴ - לְסִפְיָהּ, וְאִסוּרָה לְשִׁמְשׁ בּוֹ. נִמְצְאָת אֲלָא שְׁמִשָּׁה מִטְּהוֹר בְּאַרְבַּעָה שְׁבוּעוֹת אֲלָא שְׁבוּעַ אַחַד⁶⁵. וְכָל יְמֵיהָ⁶⁶ מְשֻׁמְשֵׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בְּכָל שְׁמֹנֶה עָשָׂר שְׁבוּעוֹת. כִּי־צַד? שְׁבוּעַ חֲמִישִׁי⁶⁷ - הַרְיָ הִיא זָבָה. שְׁבוּעַ שְׁשִׁי⁶⁸, שֶׁהִיא בּוֹ טְהוֹרָה - לְסִפְיָהּ. שְׁבוּעַ שְׁבִיעִי⁶⁹ - זָבָה. שְׁבוּעַ שְׁמִינִי⁷⁰ - לְסִפְיָהּ. שְׁבוּעַ תְּשִׁיעִי⁷¹, שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - חֲמִשָּׁה יָמִים מִמָּוֶנּוּ מִיְמֵי נְדָה, וְשָׁנִים מִתְחִלַּת יְמֵי זִיבָה⁷²; מְשֻׁמְרַת יוֹם אַחַד⁷³ מִן הַשְּׁבוּעַ הַעֲשָׂרִי הַטְּהוֹר⁷⁴, וּמְשֻׁמְשֵׁת⁷⁵ שָׁשָׁה. שְׁבוּעַ אַחַד עָשָׂר⁷⁶, שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - שָׁנִים מִסּוּף יָמֵי זָבָה⁷⁷, וְחֲמִשָּׁה מִתְחִלַּת יְמֵי נְדָה; וּמְשֻׁמְשֵׁת חֲמִשָּׁה יָמִים⁷⁸ מִשְׁבוּעַ שָׁנִים עָשָׂר הַטְּהוֹר. שְׁבוּעַ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר⁷⁹ - זָבָה, וְשְׁבוּעַ אַרְבַּעָה עָשָׂר⁸⁰ - לְסִפְיָהּ. וְכֵן שְׁבוּעַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר⁸¹ - זָבָה, וְשְׁבוּעַ שִׁשָּׁה עָשָׂר⁸² - לְסִפְיָהּ, וְשְׁבוּעַ שִׁבְעָה עָשָׂר⁸³ - זָבָה, וְשְׁבוּעַ שְׁמוֹנֶה עָשָׂר - לְסִפְיָהּ. וְסוּפְרַת עַל דְּרָף זֹו לְעוֹלָם. נִמְצְאָת אוֹמֵר: שֶׁכָּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂר שְׁבוּעוֹת מְשֻׁמְשֵׁת שְׁמוֹנֶה עָשָׂר יוֹם⁸⁴. וְאִלּוּ לֹא אָרַע לָהּ חֲלֵי זָה, וְהִיָּתָה שְׁבוּעַ נְדָה וְאֶחָד עָשָׂר יוֹם טְהוֹרָה - הִיָּתָה מְשֻׁמְשֵׁת בְּכָל הַשְּׁמוֹנֶה עָשָׂר שְׁבוּעוֹת אַחַד עָשָׂר שְׁבוּעוֹת⁸⁵, שֶׁהֵן שְׁבַעָה וְשִׁבְעִים יוֹם.

59) כל הלכה זו, על פי הסדר הקבוע המבואר למעלה פ"ו ה"ה, שכל ימיה של אשה כך: שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. ואחר כל אחד-עשר יום, מתחיל מחדש מחזור ימי נדה, שראייתה בימים אלה אינה עושה אותה לזבה. וחשבון השבועות כאן מתאים למספר שמונה-עשר בכל מחזור, שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. שמונה-עשרה שבועות הם מאה ועשרים וששה יום, מהם: ארבעים ותשעה ימי נדה, ושבעים ושבעה ימי זיבה. ימי הנדה: מיום 1-7, 19-25, 37-43, 55-61, 73-79, 91-97, 109-115. ימי זיבה: 8-18, 26-36, 44-54, 62-72, 80-90, 98-108, 116-126. (60) בכתב-יד תימן: שבעה ימים. (61) שם: ושבעה ימים. (62) המתחיל מיום ח [שהרי נדה, אפילו רואה כל שבעה - טובלת לערב ומותרת] וגומר ב"י"ד שבהם לא ראתה דם. (63) המתחיל ביום טו וגומר בכ"א, ועד יום יט הם ימי זיבה. וכשראתה בימים טו-יח נקבעה לזבה. (64) המתחיל ביום כב, וגומר ביום כח, שבהם לא ראתה דם, הם ימי ספירה. (65) השבוע השני, מ"ח השבועות והוא הראשון לטהרה. (66) של אשה שדרכה לראות בדרך זו: שבעה ימים טמאים ושבעה טהורים. (67) המתחיל ביום כט, וכל ימי השבוע הם ימי זיבה.

ראשונה, שאז מתחילה לספור שבעה ימי נדה. (42) בכת"י תימן: בלילה וביום שמיני. (43) שהרי בשביעי טבלה לערב ולא תראה עד תשיעי, לפיכך משמשת בלילה וביום השמיני, והיום התשיעי לראייתה הראשונה הוא כבר בחשבון של אחד-עשר ימי הזיבה, ויום העשירי הוא יום השימור של יום התשיעי ואסורה לשמש עד הלילה. (44) מלבד ליל השמיני ויום השמיני שאמרנו, והיינו: אור ל-יא, יג, טו ו-יז. (45) ראה למעלה פ"ו ה"י. (46) ששאר הימים הטהורים הם שומרים ליום הטמא, ובערב הרי היא רגילה לראות מתחילת הלילה, ואסור לשמש פן תראה דם.

טו. הִיָּתָה רוֹאָה שְׁנֵי יָמִים טְמֵאִין וְשְׁנֵי יָמִים טְהוֹרִים - מְשֻׁמְשֵׁת בְּשְׁנֵי עָשָׂר⁴⁷ וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר וּבְעֶשְׂרִים.

(47) שימי ט"י - הימים שהיא רואה, הם מאחד-עשר ימי הזיבה, והיום האחד-עשר הוא יום שימור, ולכן מותרת ביום השנים-עשר וגם בלילה שלפניו, והימים יגיד שהיא רואה בהם, הם ימי זיבה, ויום חמשה-עשר הוא יום שימור, ומותרת ביום טז, וימי יזיח הם ימי זיבה, ויום תשעה-עשר הוא יום השימור, ומותרת ביום העשירי ובלילה שלפניו כאמור למעלה.

טז. הִיָּתָה רוֹאָה שְׁלֹשָׁה יָמִים טְמֵאִין⁴⁸ וּשְׁלֹשָׁה טְהוֹרִין - מְשֻׁמְשֵׁת שְׁנֵי יָמִים מִהַשְּׁלֹשָׁה הַטְּהוֹרִין שְׁאַחַר יְמֵי נְדָתָה; שֶׁהָאֶחָד מֵהֵן שְׁמוֹר לְשָׁנִים הַטְּמֵאִין הַסְּמוּכִין לְנִדְתָּהּ. וְשׁוֹב אֵינָה מְשֻׁמְשֵׁת לְעוֹלָם; שֶׁהָרִי חֲזָקָה זָבָה גְדוֹלָה, וְאִין לָהּ שְׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים.

(48) שראתה דם בימים א, ב, ג בתחילת נדתה, ואחר כן שלשה ימים טהורים, וביום השביעי התחילו שלשה ימים הטמאים ז, ח, ט ושני הימים האחרונים הם מימי זיבה, ויום העשירי הוא יום שימור, ומותרת ביום יא ויב.

יז. הִיָּתָה רוֹאָה אַרְבַּעָה יָמִים טְמֵאִים⁴⁹ וְאַרְבַּעָה יָמִים טְהוֹרִין⁵⁰ - מְשֻׁמְשֵׁת יוֹם אַחַד⁵¹ שְׁאַחַר נִדְתָּהּ, וְשׁוֹב אֵינָה מְשֻׁמְשֵׁת לְעוֹלָם⁵².

(49) בימים א, ב, ג, ד לתחילת נדתה. (50) ה, ו, ז, ח. (51) יום שמיני. (52) שאין לה שבעה נקיים.

יח. הִיָּתָה רוֹאָה חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵאִים⁵³ וְחֲמִשָּׁה יָמִים טְהוֹרִים⁵⁴ - מְשֻׁמְשֵׁת הַשְּׁלֹשָׁה הַסְּמוּכִים לְנִדְתָּהּ⁵⁵, וְשׁוֹב אֵינָה מְשֻׁמְשֵׁת לְעוֹלָם⁵⁶.

(53) בימים א, ב, ג, ד, ה, לתחילת נדתה. (54) ו, ז, ח, ט, י. (55) שמיני. תשיעי ועשירי, הימים הטהורים. (56) שהיא כבר זבה גדולה שרואה חמשה ימים רצופים בתוך אחד-עשר ימי זיבה.

יט. הִיָּתָה רוֹאָה שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵאִין⁵⁷ וְשִׁשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשֻׁמְשֵׁת בְּחֲמִשָּׁה⁵⁸ יָמִים הַסְּמוּכִים לְנִדְתָּהּ תְּחִלָּה, וְשׁוֹב אֵינָה מְשֻׁמְשֵׁת לְעוֹלָם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום לעולם. פיצד? תשעה הטמאים - שבועה מהן נדתה, ושנים זכות סמוך לנדתה; משמרת להן יום אחד מן התשעה הטהורין, ומשמשת שמונה. וכן לעולם.

כד. היתה רואה עשרה ימים טמא ועשרה טהור, ומעשרה ולמעלה אפלו אלה יום טמא ואלף יום טהור - יהיה ימי שמושה⁹⁵ פמנן זיבתה⁹⁶. פיצד? עשרה הטמאים - מהם שבועה נדה ושלשה זיבה; עשרה הטהורים - סופרת מהן שבועה, ומשמשת שלשה; נמצאו ימי השמוש שלשה, וימי הזיבות שלשה. וכן מאה יום טמאין ומאה טהורין; ומאה הטמאין - שבועה מהן לנדה, ותשעים ושלשה זיבות; המאה הטהורין - שבועה מהן לספירה, ותשעים ושלשה לשמוש. וכן אלה. וכן פל מנן ומנן על דרך זו.

(95) בימים הטהורים. (96) כלומר, כמנן ימי טומאת זיבתה, ששבעת הימים הראשונים מימי טהרה הם ימי הספירה.

פרק שמיני

(1) יבאר שיש אשה שיש לה וסת ויש אשה שאין לה; וסת שנקבע מחמת אונס אם הוא וסת; אם האשה קובעת וסת בתוך ימי נדתה או בימי זיבתה; קפצה; וסתות לדילוגין; ודין אשה שלא בדקה עצמה משעת וסתה ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה; ודין אשה שטעתה ולא ידעה עת וסתה וכיצד היא עושה לתקן וסתה.

א. יש אשה שיש לה וסת, ויש אשה שאין לה וסת, אלא לא תרגיש בעצמה עד שיצא הדם, ואין לה יום קבוע לראיתה. וזו² שיש לה וסת, היא שיש לה יום קבוע, או מעשרים יום לעשרים יום, או מארבעה ועשרים יום לארבעה ועשרים יום, או פחות או יותר.

(2) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: וזו.

ב. וקדם שיבוא הדם תרגיש בעצמה: מפקת³ ומתעטשת וחוששת פי פרסה ושפולי מעיה, ויסתמר שערת בשרה או יחם בשרה, וכיוצא במארעות אלו⁴. ויבואו לה וסתות אלו או אחד מהן בשעה הקבועה לה מיום וסתה.

(3) נדה סג, א. (4) ראשה כבד עליה ורותת, שם. "כמו שנמצא מהן מי שימצא היפוך האצטומכא לבד, ואחרת כאב הראש, ואחרת התנודרות והיפוך נפש, ואחרת דפוקת הלב" (פירוש המשניות לרבינו שם).

ג. פכר בארנו⁵, שכל אשה שאין לה וסת - אסורה לשמש עד שתבדק עצמה תחלה; ושיש לה וסת -

(68) המתחיל ביום לו. (69) המתחיל ביום מג, וביום המד מתחילים ימי הזיבה. וכשראתה בהם דם היא זבה. (70) המתחיל ביום נ. (71) המתחיל ביום נז וגומר ב-סג, וימי הנדה גומרים ביום סא. (72) יום סב ו-סג. (73) לשני הימים של זיבה, כדין שומרת יום כנגד יום. (74) המתחיל ביום סד. (75) אחרי טבילתה לערב כדין זבה קטנה. (76) המתחיל ביום עא, וביום עג מתחיל ימי נדה. (77) יום עא ר-עב. (78) ששני ימים הראשונים של השבוע, משלימים לשבעת ימי נדתה ואסורה לבעלה. (79) המתחיל ביום פה וגומר ביום צא. וימי הזיבה נגמרים ביום צ. (80) המתחיל ביום צב, וגומר ביום צח. (81) המתחיל ביום צט וגומר ביום קה, שהם ימי זיבה. (82) המתחיל ביום קו וגומר ביום קיב. (83) המתחיל ביום קיג, וגומר ב-קיט. וימי הזיבה מתחילים מיום קטז, וראתה ארבעה ימים בימי הזיבה, ונעשית זבה גדולה. (84) בארבעה שבועות הראשונים משמשת שבוע אחד, בשבוע העשירי - ששה ימים. ובשבוע השנים עשר, חמשה ימים. נמצא בסך-הכל שמונה-עשר יום. (85) שבהן היא טהורה אם לא ראתה דם בימי הזיבה.

כא. ובזמן שהיא רואה שבוע טמא ושבוע טהור - משמשת שמונה עשר יום, שהם פמו רביע הימים⁸⁶. וזו היא שאמרו חכמים⁸⁷: משמשת רביע ימיה⁸⁸.

(86) כלומר, בערך, שהרי חסר יום אחד ורביע, שרביע משבעים ושבועה הוא יט ימים ורבע יום. (87) נדה נד, א. (88) כך היא גירסת רבינו בגמרא שם. ראה 'מגיד משנה'.

כב. היתה רואה שמונה ימים טמא ושמונה ימים טהור - הרי זו משמשת חמשה עשר יום מתוך ארבעים ושמונה ימים. פיצד? שמונה טמא שבתחלה - שבועה מהן ימי נדתה, ויום אחד זיבות סמוך לנדתה; משמרת לו יום אחד מן השמונה הטהורין, ומשמשת שבועה. ואחר כך יבואו לה שמונה טמאין⁸⁹ - מהן שנים תשלום ימי זיבתה⁹⁰, וששה מימי נדתה. ויבואו שמונה טהורין⁹¹ - יום אחד מהן תשלום ימי נדתה⁹², ומשמשת שבועה שנית. ואחר כך יבואו לה שמונה טמאים⁹³ - מהן ארבעה תשלום ימי זיבתה⁹⁴, וארבעה מימי נדתה. נמצאת זבה גדולה, וצריכה ספירת שבועה. יבואו לה שמונה טהורים - סופרת מהן שבועה, ומשמשת יום אחד. נמצאת משמשת חמשה עשר יום בכל ארבעים ושמונה.

(89) מיום השבעה עשר. (90) שהמחזור נשלם ביום השמונה-עשר. (91) מיום עשרים וחמש. (92) יום שביעי למחזור שהתחיל ביום התשעה עשר. (93) אחרי שלושים ושנים ימים. (94) הנגמרים ביום שלושים ושש.

כג. היתה רואה תשעה ימים טמאים ותשעה ימים טהורין - משמשת שמונה ימים בכל שמונה עשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קִבְּעָה לָהּ וְסֵת לְדִלּוּגָא¹⁴. בַּא הַדֵּשׁ רִבְעֵי וְרֵאֲתָה בְּיוֹם
שִׁבְעָה עָשָׂר¹⁵ - עֲדִין לֹא נִקְבַּע לָהּ וְסֵת¹⁶, וְכָל יוֹם
שִׁרְאָתָה בּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ לְהַבְּא¹⁷. בִּינּוֹן שִׁנְגִיעַ אֹתוֹ
הַיּוֹם וְלֹא תִרְאֶה - טְהַר אֹתוֹ הַיּוֹם מִן הַיּוֹסֵת; שְׂאִין
צְרִיף עֲקִירַת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים אֲלֵא יוֹם שִׁנְקַבַּע שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים.

(13 שם סד, א. 14) כלומר, שיש לחשוש ליום תשעה-
עשר מן החודש הבא. (15) אותו היום שראתה בו בפעם
השלישית. (16) כי לדילוג אין עוד שילוש, וגם יום יז
ראתה רק שתי פעמים. (17) ליום השבעה-עשר אולי תראה
בו פעם שלישית ויקבע הווסת, אבל ימי שתי הראיות
הראשונות נעקרו על-ידי האחרונות.

ז. הִיָּה דְרָבָה לְהִיּוֹת רוֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְשִׁנְתָה
לְשִׁשָּׁה עָשָׂר - שְׁנִיָּהֶם אִסּוּרִין¹⁸. שִׁנְתָה לְשִׁבְעָה עָשָׂר
- הִתֵּר שֵׁשָׁה עָשָׂר¹⁹ וְנֶאֱסַר שִׁבְעָה עָשָׂר, וְחֲמִשָּׁה
עָשָׂר בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד²⁰. שִׁנְתָה לְשִׁמוֹנָה עָשָׂר²¹ - נֶאֱסַר
שְׁמוֹנָה עָשָׂר²², וְהִתֵּרוּ בָּלָם.

(18) כמו למעלה ה"ד, ובהערה ח. (19) שהרי ראתה רק
פעם אחת, ואין צריך עקירת שלש פעמים אלא יום שנקבע
שלש פעמים, כמבואר בהלכה הקודמת. (20) מפני שהיה
קבוע, ולא נעקר רק שתי פעמים. (21) הרי קבעה לה וסת
לדילוג, ונעקר הוסת מיום טו. (22) אף-על-פי שקבעה לה
וסת לדילוג, ובחודש הבא תהיה אסורה ביום יט, אסורה
היא גם ביום יח שמא תחזור לראות בו, עד שיעקר פעם
אחת (כסף-משנה).

ח. הִיָּה דְרָבָה לְרֵאֲוֹת יוֹם עֶשְׂרִים, וְשִׁנְתָה לְיוֹם שְׁנַיִם
וְעֶשְׂרִים - שְׁנִיָּהֶם אִסּוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא
רֵאֲתָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים וְרֵאֲתָה - עֲדִין שְׁנִיָּהֶם אִסּוּרִין.
הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְרֵאֲתָה - טְהַר יוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים;
שִׁהְרֵי חֲזָרָה לְיוֹסֵתָה הַקּוֹבַע²³, וְנֶעְקַר שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים
מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְבַּע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

(23) כל זמן שלא נעקר שלש פעמים.

ט. אִין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וְסֵת בְּתוֹף יְמֵי נְדָתָה²⁴
שִׁרְאָתָה בְּהוֹן; בִּינּוֹן שִׁרְאָתָה יוֹם אֶחָד - אִינָה קוֹבַעַת
לָהּ וְסֵת בְּכָל הַשִּׁבְעָה. וְכֵן אִין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וְסֵת
בִּימֵי זִבְתָּה²⁵, שֶׁהוּן אֶחָד עָשָׂר²⁶ יוֹם. אֲכָל קוֹבַעַת
הִיא וְסֵת בִּימֵי נְדָתָה שְׂאִינָה רוֹאָה בְּהוֹן²⁷. וְאִם נִקְבַּע
לָהּ וְסֵת בִּימֵי זִבְתָּה - הִרִי זוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹסֵתָה²⁸. וְכָל
וְסֵת שִׁנְקַבַּע בִּימֵי זִבְתָּה²⁹, אִם נֶעְקַרָה אֶפְלוֹ פְּעַם
אֶחָת - נֶעְקַרָה, וְאִינָה צְרִיכָה לְהַעֲקֹר שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
שֶׁחֲזָקַת דְּמִים מְסַלְקִין הוֹן³⁰ בְּיָמִים אֵלוֹ.

(24) שם לט, ב. (25) שם. (26) בדפוס רומי, ובכת"י
תימן: האחד עשר. (27) כגון שראתה בראש חודש ניסן,
ובראש חודש אייר, ובעשרים וחמשה באייר, ובסוף חודש

אִסּוּרָה לְשִׁמְשׁ בְּכָל עוֹנַת הַיּוֹסֵת: אִם וְסֵתָה בְּיוֹם -
אִסּוּרָה לְשִׁמְשׁ כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְאִם וְסֵתָה בְּלִילָה -
אִסּוּרָה לְשִׁמְשׁ כָּל אוֹתוֹ הַלִּילָה. וּמִתְחַלֵּת⁷ יוֹם הַיּוֹסֵת
הַסִּפֵּר יְמֵי נְדָתָה וְיָמֵי זִבְתָּה לְעוֹלָם⁸.

(5) למעלה פ"ד ה"ז. (6) שם, הלכות יב"ג. (7) בדפוס
רומי: וכשמתחיל. (8) שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי
זיבה, וכן חוזר לעולם. כמבואר למעלה פ"ז.

ד. לְפִיכָף צְרִיכוֹת הַנְּשִׁים לְהִזְהַר בְּיוֹסֵתוֹת, עַד שִׁתְּדַע
הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה שִׁנְקַבַּעָה בָּהּ וְסֵתָה. הִיָּה דְרָבָה לְרֵאֲוֹת
בְּיוֹם עֶשְׂרִים, וְכֵן יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רֵאֲתָה, וְכֵן יוֹם
שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים וְרֵאֲתָה - הִרִי יוֹם עֶשְׂרִים וְיוֹם
שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים שְׁנִיָּהֶם אִסּוּרִין⁹. וְכֵן אִם רֵאֲתָה פְּעַם
שְׁנִיָּה בְּיוֹם שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רֵאֲתָה בְּיוֹם עֶשְׂרִים
- עֲדִין שְׁנִיָּהֶם אִסּוּרִין. רֵאֲתָה פְּעַם שְׁלִישִׁית בְּיוֹם
שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רֵאֲתָה בְּיוֹם עֶשְׂרִים - טְהַר יוֹם
עֶשְׂרִים, וְנֶעְקַר הַיּוֹסֵת לְיוֹם שִׁלְשָׁה וְעֶשְׂרִים. שְׂאִין
הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וְסֵת עַד שֶׁתִּקְבַּעַנָּה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
וְאִינָה מְסַהְרַת מִן הַיּוֹסֵת עַד שֶׁתִּעְקַר מִמֶּנָּה שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים.

(9) שם סג, ב. יום העשרים אסור שלא נעקר הווסת שלש
פעמים, ויום השלושה-ועשרים - מכיון שלא ראתה ביום
העשרים, חוששים שמא התחיל הווסת לעבור ליום
השלושה ועשרים, וכן בפעם השנייה.

ה. כָּל וְסֵת¹⁰ שִׁנְקַבַּעַת מִחֲמַת אֲנָס, אֶפְלוֹ רֵאֲתָה בּוֹ
כְּמָה פְּעָמִים - אִינּוֹ וְסֵת; שִׁמְפְּנֵי הָאֲנָס רֵאֲתָה.
קִפְצָה וְרֵאֲתָה, קִפְצָה וְרֵאֲתָה¹¹ - קִבְּעָה לָהּ וְסֵת
לְיָמִים בְּלֹא קִפְצוֹת. כִּי־צִד? קִפְצָה בְּאֶחָד בְּשִׁבְתָּ
וְרֵאֲתָה דָם, וְלֹא־אָחַר עֶשְׂרִים יוֹם קִפְצָה בְּאֶחָד בְּשִׁבְתָּ
וְרֵאֲתָה דָם, וְלֹא־אָחַר תִּשְׁעָה עָשָׂר קִפְצָה בְּיוֹם הַשִּׁבְתָּ
וְלֹא רֵאֲתָה דָם, וְלֹא־אָחַר שְׁבַת רֵאֲתָה בְּלֹא קִפְצָה -
הִרִי נִקְבַּע אֶחָד בְּשִׁבְתָּ אֶחָד עֶשְׂרִים; שֶׁהִרִי נוֹדַע
שֶׁהַיּוֹם גָּרַם לָהּ לְרֵאֲוֹת וְלֹא הַקִּפְצָה¹², וְכִבְּרָה נִקְבַּע
יוֹם זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְכֵן כָּל כִּי־צָא בְּזָה.

(10) שם יא, א. (11) [בכל הספרים, הגירסא שתי פעמים
"קפצה וראתה", ואף-על-פי-כן נראה שבטעות הושטמו
המלים "קפצה ולא ראתה", או יותר נכון "קפצה וראתה"
בשלישית. כלומר, לא ראתה בו ביום אלא למחרת. ראה
'מגיד משנה' שגם הוא גורס רק פעמיים]. (12) שם. מפני
שביום האחד בשבת האחרון, ראתה בלא קפצה, וביום
השבת שלפני-זה קפצה ולא ראתה, הוכח שהווסת נקבע לא
מחמת אונס, ורק היום גרם לה לראות.

ו. רֵאֲתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה
עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ שֶׁל
אַחֲרָיו, וְיוֹם שְׁמוֹנָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו¹³ - הִרִי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ב' מנחם-אב - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) דתלינן במכה. (47) שאינו דם נדה ואינו מטמא. (48) כלומר, מה שהיא צריכה בדיקה מפני שהחזקה לראות ביום וסתה, מדרבנן הוא, אבל מן התורה אין חוששים לווסת, ולפיכך אם לא בדקה - טהורה. וכן כשיש לה מכה, תולים בה ואינה טמאה. (49) פ"ג ה"ט.

טו. הסומא - בודקת עצמה ומראה לה בכתה⁵⁰. אבל ההרשתי⁵¹ והשוטה - צריכות פקחות לבדק אותן⁵² ולקבץ להן וסתות, ואחר כך יהיו מתרות לבעליהן. (50) נדה יג, ב. (51) שאינה מדברת ואינה שומעת, שדינה כשוטה. (52) שם.

טז. כל אשה שטענה ולא ידעה עת וסתה, וראתה דם - הושטת לזיבות⁵³. לפיכך, אם ראתה יום אחד או שנים - יושבת תשלוש שבועה, שמא דם זה בימי נדתה היא; ואם ראתה שלשה ימים - סופרת שבועת ימים נקיים, שמא בימי זיבתה היא עומדת.

(53) מספק וגם לנדות.

יז. וכיצד היא עושה לתקן וסתה⁵⁴, ולידע אם היא זבה ונדאית⁵⁵ או ספק זבה⁵⁶, ולידע ימי זיבתה⁵⁷? הפל לפי ימים שתראה בהן. כיצד? ראתה יום אחד⁵⁸ או שנים - משלמת עליהן השבועה⁵⁹, ותתחיל למנות⁶⁰ האחד עשר יום מאחר השבועה.

(54) שממנו יתחיל המחזור של שמונה-עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. (55) מבואר לקמן ה"כ. (56) יבואר בהלכה הסמוכה. (57) להבא. (58) גמרא ערכין ח, א. (59) שמא דם זה בימי נדתה היא, כמבואר למעלה ה"ז. (60) באשה טועה שלא תשאר מקולקלת למניינה, דנו אותה חכמים כמי שעוקרת וסתה, וקובעת בהתחלת הוסת השני (מגיד-משנה). ומאז מתחיל המנין החדש.

יח. ראתה שלשה ימים - הרי זו ספק זבה; שמא יום אחד מהן קדם נדתה, ושנים בתחלת הנדה. וכן אם ראתה ארבעה - שמא שנים קדם הנדה, ושנים מתחלת הנדה. ויושבת חמשה תשלוש ימי נדה⁶¹, ואחד עשר ימי זיבה⁶² אחר החמשה.

(61) מספק שמא באו ימי נדתה אחרי ראייה אחת או שתיים והיא נדה, לכן משלימה חמשה ימים לנדתה. (62) ורווח הזמן משפסק הדם עד ימי הנדה - טז יום.

יט. וכן אם ראתה תשעה ימים - הרי זו ספק זבה; שמא שנים קדם ימי נדה, ושבועה של נדה. ומתחילת למנות אחד עשר יום מאחר התשעה שפסק הדם⁶³. וכן אם ראתה אחד עשר יום - הרי זו ספק זבה; שמא שנים קדם הנדה, ושבועה של נדה, ושנים של אחר הנדה. ונשאר לה מימי זיבתה תשעה.

(63) שכבר השלימה שבעה לנדתה מתוך התשעה.

סיון קבעה לה וסת בראש-חודש, מכיוון ששתי הראיות הראשונות היו בימי נדותה שלא ראתה בהם. ואף-על-פי שראיה שלישית היתה בימי נדה שהתחילו בעשרים וחמשה באייר. (28) כמבואר בהלכה הסמוכה. (29) אפילו קבעה שלש פעמים. (30) ולפיכך אין האשה קובעת וסתה בימי זיבתה, כמבואר למעלה.

י. כיצד הושטת³¹ לוסת? אם ראתה דם בוסת³² זו אפלו יום אחד - תשב לנדתה מספק³³, ונסורה לשמש באותו היום³⁴, ואפלו לא ראתה בשאר ימי הווסתות. ואם ראתה שלשה ימים³⁵ - הרי זו זבה.

(31) הנזכר בהלכה הקודמת. (32) אחרי שראתה שלש פעמים בימי זיבתה. (33) אף-על-פי שבימי זיבה אינו נקבע הוסת, מכל-מקום חוששת לוסתה. כלומר, אנו נותנין עליה שתי החומרות, חומר נדה, שהיא טמאה שבעה אפילו בראיה אחת, וחומר זיבה שצריכה שבעה נקיים אם ראתה שלשה ימים. (34) אפילו לא ראתה, כדין עונה סמוך לוסתה. (35) אנו נותנים לה חומר זבה, מאחר שלפי הוסת הראשון עומדת היא בימי זיבה, והיא זבה.

יא. כל אשה שמרבה לבדק עצמה תמיד - הרי זו משבחת³⁶, ואף על פי שיש לה וסת קבועה; שאפשר שיבוא דם בלא שעת הוסת. וכל אחד עשר יום של ימי זיבתה - הרי היא בהן בחזקת טהרה³⁷, ואינה צריכה בדיקה³⁸; אבל אחר ימי זיבתה³⁹ - צריכה לבדק.

(36) שם יג, א. (37) שחזקת דמים מסולקים, כמבואר למעלה ה"ט. (38) שם לט, א. (39) ששוב מתחילים ימי נדה.

יב. שכתה⁴⁰ ולא בדיקה, בין באנס בין ברצון - הרי זו בחזקת טהרה⁴¹, עד שתבדק ותמצא טמאה.

(40) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ישבה, וכן הגירסא במשנה. (41) שם.

יג. האשה שלא בדיקה עצמה בשעת וסתה, ולאחר ימים בדיקה ומצאה טמא, אף על פי שהיא טמאה למפרע עד שעת וסתה, כמו שיתבאר⁴² בענין טמאה וטהרה - הרי זו אינה מטמאה את בועלה למפרע⁴³. ואינה מונה אלא משעה שראתה דם⁴⁴. ואם מצאה עצמה טהורה - הרי זו בחזקת טהורה⁴⁵.

(42) פ"ג מהל' משכב ומושב ה"ה. (43) שם ו, א. כלומר, שיטמא שבעה כנדה, שהבועל את הנדה טמא שבעה - כאן הקילו, מפני שווסתות דרבנן. (44) שם. (45) שם טז, א.

יד. וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור, אף על פי שראתה בשעת וסתה - היא טהורה⁴⁶, והדם טהור⁴⁷. שהווסתות מדבריהם⁴⁸, כמו שיתבאר בהלכות מטמאי משכב ומושב⁴⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי זו טמאה". (4) למעלה שם הלכה ה' "ודם הנמצא בפרודור אם נמצא מן הלול ולפנים הרי זה טמא שחזקתו מן המקור". והרי זו בחזקת שבא בהרגשה מן החדר.

ב. ומדברי סופרים: שכל הרוואה פתם דם על בשורה או על בגדיה, אף על פי שלא הרגשה, אף על פי שבדקה עצמה ולא מצאה דם - הרי זו טמאה, וכאלו מצאה דם לפנים בבשורה. וטמאה זו בספק, שפא פתם זה מדם החדר בא.

ג. וכן מדברי סופרים: שכל הרוואה דם בלא עת וסתה, וכל הרוואה פתם - טמאה למפרע עד עשרים וארבע שעות. ואם בדקה בתוך זמן זה ומצאה טהור - טמאה למפרע עד זמן בדיקה⁵. ואף על פי שהיא טמאה למפרע מדבריהם - אינה מטמאה את בועלה למפרע, כמו שבארנו. ואינה מונה לנדתה או לכתמה אלא מעת שתראה הדם או שמצאה הפתם. וכל הרוואה פתם - הרי זו מקלקלת (למנינה), שפא מן החדר בא ונתקלקלה וסתה⁶.

5) "מעט לעת ממעט על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעט על יד מעת לעת". פקידה משמעותה בדיקה. לפיכך טמאה למפרע רק עד זמן בדיקה, כשבדקה תוך מעת לעת. (6) שאינה יודעת יום ראייתה ואינה יודעת אם היא בתוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה והרי היא טועה.

ד. הרוואה דם בשעת וסתה - אינה מטמאה למפרע, אלא בשעתה בלבד⁷. וכן מעברת ומניקה, בתולה וזקנה - דיין שעתה⁸, ואינן מטמאות למפרע. איזו היא מעברת? משיפר עברה, והוא שלשה חדשים. מניקה - כל ארבעה ועשרים חדשי⁹. אפילו מת בנה או גמלתו או נתנתו למניקה¹⁰.

7) ואינה מטמאת כ"ד שעות למפרע כאשר שאין לה וסת, שחזקה אורח [דם הנדות] בזמנו בא, בשעת וסתה הקבוע ולא ראתה דם קודם. (8) ואפילו אם לא בדקה קודם, שנשים אלו הדמים מסולקים מהן ולפיכך הדמים מסתלקים ממנה ודייה שעתה. (9) "אבל אחר עשרים וארבעה חודש אף על פי שהיא מניקה והולכת הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים". (10) "שאינן הטעם תלוי בניקת הוולד אלא מתוך צער לידה אבריה מתפרקין ודמה מסתלק ואינו חוזר עד כ"ד חודש, הילכך לא שנא מת לא שנא חי".

ה. בתולה¹¹ - כל שלא ראתה דם מימיה, אף על פי שראתה מחמת נשואין או מחמת לדה. זקנה - כל שעברו עליה תשעים יום¹² סמוך לזקנתה. ואי זו היא זקנה? כל שקוראין לה זקנה ואינה מקפדת. מעברת ומניקה וזקנה - בתמן פראיתן, ואינו מטמא למפרע. בתולה שלא ראתה דם מימיה ועדין היא קטנה - בתמה טהור, עד שתראה דם שלש וסתות.

כ. ראתה שנים עשר יום - הרי זו זכה ודאית. שאפילו היו מהן שנים לפני הנדה ושבעה של נדה - הרי שלשה לאחר הנדה. וישאר לה מימי זבתה שמונה. וכן אם ראתה שלשה עשר יום - ישאר לה מימי זבתה שבעה, והן ימי הספירה⁶⁴.

(64) ואחר-כך מתחילים ימי נדתה.

כא. משכה בראית הדם, אפילו ראתה אלה יום - בשיפסק הדם סופרת שבעת ימים נקיים, ואחר השבעה נתחילו ימי הנדה לזו שטעתה⁶⁵.

(65) שאחרי שבעה נקיים, מתחיל המנין החדש.

כב. הגה למדת, שכל הטועה - אינה מונה משיפסק הדם פחות משבעה⁶⁶ ולא יותר על שבעה עשר⁶⁷, ויבואו ימי נדתה. ביצד? ראתה יום אחד ופסק הדם - מונה שבעה עשר: ששה לתשלום נדתה, ואחד עשר ימי זבתה, ויבואו ימי נדתה. ואם ראתה שלשה עשר או יתר - מונה שבעה⁶⁸ משיפסק הדם ויבואו ימי נדתה, כמו שבארנו.

(66) שאפילו ראתה יום אחד או שנים, שמא נדה היא ומשלמת שבעה, כמבואר למעלה. (67) שאם ראתה יום אחד ופסק הדם, מונה שבעה-עשר יום, ששה לתשלום שבעה של נדה, ואחד-עשר ימי זיבה. נמצא רווח זמן בין נדה לנדה בטועה שבעה-עשר יום, ואם ראתה יותר ימים, אז באים ימי נדתה בפחות משבעה-עשר יום, לפי החשבון. (68) נקיים, כמבואר בה"כ.

~ יום שישי ג' מנחם-אב ~

פרק השיעי

1) יבאר הרואה כתם דם על בשרה או על בגדה ולא הרגישה בו; ודין הרואה דם בלא עת וסתה או בוסתה אם מתטמאה למפרע; ודין מעוברת ומניקה בתולה וזקנה אם דיין שעתן; וכל דיני כתמים; ואם [כתמים] עושין נדה או זבה; כל שיכולה לתלות כתמה בדבר טהור; ודין השאילה חלוקה; שלוש נשים שלבשו חלוק זו אחר זו ונמצא עליו כתם; שלוש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו ונמצא דם תחת האמצעית; כתם שנסתפק אם הוא צבע אדום מה יעשו להכירו.

א. אין האשה מתטמאה מן התורה בנדה או בזיבה עד שתרגיש ותראה דם ויצא בבשורה², כמו שבארנו³. ותהיה טמאה מעת שתראה ולהפא בלבד. ואם לא הרגשה, ובדקה ומצאה הדם לפנים בפרודור - הרי זה בחזקת שבא בהרגשה, כמו שבארנו⁴.

(2) ואפילו לא יצא לחוץ. (3) למעלה פרק ה הלכה ב "שאם נעקר מן הרחם ולא שתת הואיל ויצא מבין השניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זו טמאה. נמצא על ראש גודל רגלה - טמאה, שמא נטף מן החדר על רגלה בעת שהלכה. וכן כל מקום שאפשר שינתז עליו דם נדתה כשפתלה, ונמצא שם דם - טמאה. וכן אם נמצא הדם על ידיה, אפילו על קשרי²² אצבעות ידיה - טמאה; שהידים עסקניות הן²³. אבל אם נמצא הדם על שוקה ועל פרסותיה מבחוץ או מן הצדדין²⁴, ואין צריך לומר אם נמצא מן הירכיים ולמעלה - הרי זו טהורה²⁵; שאין זה אלא דם שנתז עליה ממקום אחר.

(21) בית הערווה. (22) גב היר. (23) ונגעו שלא בכונה בבית התורפה. (24) "מה שיטה אל הפנים או מה שיטה אל השדרה". (25) שאין דם זה בא מגופה.

ט. הכתם הנמצא על בשרה שהוא ארץ כרצועה או עגל, או שהיו טפין טפין, או שהיה ארץ הכתם על רחב ירכה, או שהיה נראה כאלו הוא ממטה למעלה²⁶, הואיל והוא פנגד בית תרפה - הרי זו טמאה; ואין אומרים: אלו נטף מן הגוף - לא היה כזה. שכל דם הנמצא במקומות אלו - מחמירין בו אף על פי שהוא ספק²⁷.

(26) כלומר, נראה כאילו מתחיל למטה ונמשך למעלה ואפשר לומר, שאילו בא מאותו מקום היה יורד למטה אף על פי כן החמירו חכמים. (27) "על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא".

י. הכתם הנמצא על החלוק שלה: מחגורה ולמטה - טמאה, מחגורה ולמעלה - טהורה. נמצא על בית יד שלה: אם מגיע²⁸ פנגד בית תרפה - טמאה²⁹, ואם לאו - טהורה.

(28) אפילו אם אינו מגיע אלא בזמן שהיא שוחה. (29) שאנו חוששין שמא שחתה ונגעה בבית התורפה.

יא. היתה פושטתו ומתפספה בו בליה³⁰ - כל מקום שימצא בו דם טמאה. וכן האזור שלה - כל מקום שימצא בו הדם טמאה³¹.

(30) ואפילו לא כסתה בו אלא ראשה. (31) מפני שעשוי להסתובב אילך ואילך ואולי נתהפך ונגע שם.

יב. היתה לובשת חלוק אחד, ושהה עליה שלשה ימים או יתר בלא עת נדתה³², ובדקה ומצאה עליו שלשה כתמים, או כתם אחד גדול שיש בו שעור שלשה כתמים³³ - הרי זו ספק זבה; שמא כתם נטף ממנה בכל יום. וכן אם לבשה שלשה בגדים בדוקים³⁴, ושהו עליה שלשה ימים בימי זיבתה, ומצאה כתם בכל אחד מהן, אף על פי שזה פנגד זה³⁵ - הרי זו ספק זבה.

(11) בלשון התלמוד: "בתולת דם", כלומר, במובן זה, בראיית דם היא עדיין בתולה אף על פי שנבעלה. (12) והוא שלושה וסתות. שעונה בינונית - הווסת הרגיל באשה - שלושים יום בין ראייה לראייה.

ו. מה בין כתם הנמצא על בשרה לכתם הנמצא על בגדה? שהכתם הנמצא על בשרה - אין לו שעור¹³, והנמצא על הבגד - אינו מטמא עד שיהיה פגרים הקילקי¹⁴, שהוא¹⁵ מרבע שיש בו כדי תשע עדשות, שלש על שלש. הנה פחות משעור זה - טהור. נמצא טפין טפין - אין מצטרפות¹⁶; הנה ארף¹⁷ - הרי זה מצטרף.

(13) "הרואה כתם על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור". וסובר רבינו, שבבגדים, כשהכתם הוא פחות מכגריס, הוא ספק, אם זה דם מאכולת (כנה) ולכן ספיקו טהור, אבל בבשרה, שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת, אפילו בפחות מהשיעור של כגריס הוא טמא. (14) "והוא חצי פול ואמרו שזה הפול מהמקום הנקרא קילקי". ודעת רבינו שכגריס האמור בטומאת כתם גם כן פירושו גריס הקילקי. (15) כלומר, לא שהגריס הקילקי הוא מרובע, אלא מוסיפין עליו הריבוע ולא צריך שהכתם יהיה בצורה מרובעת, אלא שכל שטח הכתם יוכל להצטרף לכגריס מרובע. וזה שכתב רבינו: ארוך מצטרף. (16) בכתם שנמצא על בגדיה, שכתם הנמצא על בשרה אין צריך שיעור. (17) כרצועה, אבל שיעורו בין הכל - כגריס הקילקי.

ז. כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טמאה - טהור, ואינה חוששת לו. פיצד? ישבה על כלי אבנים, כלי אדמה וכלי גללים, או על עור הדג, או על כלי חרש מגבול¹⁸, או על בגד שאין בו שלש אצבעות על שלש¹⁹ אצבעות, ונמצא עליהן דם - טהורה. אפילו בדקה הקרקע וישבה עליה, ונמצא כתם על הקרקע כשעמדה - הרי זו טהורה. שכל שאינו מקבל טמאה - לא גזרו על כתם שימצא בו. ולא במקבל טמאה²⁰, אלא אם פן היה לכן; אבל כלי צבעונין - אין חוששין לכתם הנמצא בהן. לפיכך תקנו חכמים, שתלבש האשה בגדי צבעונין, כדי להצילה מדין הכתמים.

(18) שאין כלי חרס מטמא מגבו. (19) שאינו ראוי לשום איש אפילו לעני ואינו מקבל טומאה. (20) כלומר, ואפילו בדבר שמקבל טומאה.

ח. לא בכל מקום שנמצא הדם על בשרה הטמא משום כתם, עד שימצא פנגד בית התרפה²¹. פיצד? נמצא על עקבה - טמאה, שמא נגע בבית תרפה בעת שייבתה. וכן אם נמצא על שוקה או על פרסותיה מכפנים, והם המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמד ותדבק רגל לרגל ושוק לשוק - הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יח. רֵאֵתָהּ הַפֶּתַח הַשְּׁנַי בְּשַׁעַר שְׁנַיָּהּ מִיּוֹם שַׁבָּת, בֵּין בְּדָקָה בֵּין לֹא בְּדָקָה - הָרִי זֶה טְמֵאָה שְׁנַי יָמִים, שְׁהָרִי אֵין שְׁנַיָּהֶם בְּתוֹךְ מַעַת לַעַת, וְאִם רֵאֵתָהּ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אַחֵר מַעַת לַעַת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת. רֵאֵתָהּ בְּשַׁעַר רֵאשׁוֹנָה מִיּוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת כְּתוּב: שְׁלִישִׁי: אִם הִפְסִיקָה טְהוֹרָה בִּינֵיהֶן - אֵין מַצְטַרְפִּין, וְאִינָה חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת; וְאִם לֹא בְּדָקָה - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

יט. כָּל כְּתוּב שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה בְּגִלְלוֹ, אִם יֵשׁ לָהּ דָּבָר לְתוֹת בּוֹ וְלוֹמַר: שְׁמָא כְּתוּב זֶה מְדַבֵּר פְּלוּנִי הוּא - אִם נִמְצָא עַל הַבְּגָד - הָרִי זֶה טְהוֹרָה; שְׁלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר לְהַחְמִיר, אֲלֵא לְהַקְלֵל. וְאִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָה - סָפְקוּ טְמֵאָה³⁹, וְאִינָה תוֹלָה בּוֹ. וְאִם הָיָה לָהּ לְתוֹת בְּבִשְׂרָה⁴⁰ יָתֵר מִחֲלוּקָה - אִף עַל בְּשָׂרָה תוֹלָה, וְסָפְקוּ טְהוֹר.

39) "על ברשה ספק טמא ספק טהור, טמא; על חלוקה ספק טמא ספק טהור, טהור". (40) כגון שהייתה בה מכה.

כ. בַּיֵּצֵד? שְׁחֻטָּה בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ שְׁנֹתְעֶסְקָה בְּכַתְּמִים, אוֹ שִׁישְׁבָּה בְּצֵד הַעוֹסְקִין בְּהֵן, אוֹ שֶׁעֲבָרָה בְּשׁוּק שֶׁל טְבָחִים, וְנִמְצָא דָם עַל חֲלוּקָה - טְהוֹרָה, וְתוֹלָה בְּדָרִים אֵלּוּ שְׁמֵהֶן כָּא הַכְּתוּב.

כא. נִמְצָא הַכְּתוּב עַל בְּשָׂרָה בְּלֶבֶד, אִם הַכְּתוּב מִחֲגוֹר וּלְמִטָּה⁴¹ - טְמֵאָה. וְאִם נִתְחַפְּכָה וְקִפְצָה⁴² - אֲפֵלוּ מִחֲגוֹר וּלְמַעַלָּה טְמֵאָה. שְׁאֵלוּ הָיָה דָם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק - הָיָה לָהּ שְׁמֵאָה גַם עַל בְּגָדֶיהָ; וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בְּשָׂרָה וְלֹא בְּבָגְדָה - טְמֵאָה.

41) שהוא כנגד בית התורפה. (42) "כגון דאזדקרא", "זקפה עצמה לאחוריה".

כב. הֵיָתָה בָּהּ מִפֶּה, אִף עַל פִּי שְׁחִיתָהּ, אִם יוֹלָה לְהַתְגַּלֵּעַ וּלְהוֹצִיא דָם, וְנִמְצָא דָם עַל בְּשָׂרָה - תוֹלָה בְּמַפְגְּרִים⁴³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּהָהּ.

43) ודווקא שיש אפשרות שנטף הדם מן המכה עצמה על מקום הכתם.

כג. נִמְצָא הַכְּתוּב עַל בְּגָדֶיהָ וּבְשָׂרָה בְּאֶחָד - תוֹלָה בְּכָל שִׁישׁ לָהּ לְתוֹת⁴⁴. וְתוֹלָה בְּמַאֲכֵלֶת⁴⁵, שְׁמָא בְּעַת שִׁישְׁבָּה נִהְרָגָה מַאֲכֵלֶת, וְדָם זֶה דָם מַאֲכֵלֶת הוּא. וְעַד כְּמָה? עַד פְּגָרִים. אֲבָל אִם מִצָּאָה הַכְּתוּב יָתֵר מִפְּגָרִים - אִינָה תוֹלָה בְּמַאֲכֵלֶת. וְאֲפֵלוּ הֵיָתָה מַאֲכֵלֶת רְצוּצָה בְּכַתְּמִים, הוֹאִיל וְהוּא יָתֵר מִפְּגָרִים - אִינָה תוֹלָה בְּמַאֲכֵלֶת.

44) כמו שהיה נמצא על הבגד לבד, ודווקא אם נמצא על

32) בימי זיבתה. (33) כלומר, כשלושה גריסי קילקי. (34) ואפילו אם לבשה אותם בבת אחת. (35) ואפשר לומר שהכל כתם אחד הוא והדם חדר דרך שלושת הבגדים.

יג. מִצָּאָה כְּתוּב אֶחָד שְׁאֵין בּוֹ כְּדֵי שְׁלִשָּׁה כְּתָמִים³⁶: אִם בְּדָקָה עֲצָמָה פְּלִ³⁷ בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן וּמִצָּאָה טְהוֹר, וְלֹא בְּדָקָה חֲלוּקָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מִצָּאָה זֶה הַכְּתוּב שְׁאֵינוֹ כְּשִׁלְשָׁה כְּתָמִים - אִינָה חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת; וְאִם לֹא בְּדָקָה עֲצָמָה כָּל בֵּין הַשְּׁמֻשׁוֹת, הוֹאִיל וְלֹא בְּדָקָה חֲלוּקָה וְשָׁהָה עֲלֶיהָ שְׁלִשָּׁה יָמִים בִּימֵי זִיבְתָהּ - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת, וְאִף עַל פִּי שְׁאֵין הַכְּתוּב כְּדֵי שְׁלִשָּׁה כְּתָמִים.

36) כשלושה גריסי קילקי. (37) כלומר, שכל הזמן של בין השמשות לא סילקה ידה מהבדיקה.

יד. מִצָּאָה כְּתוּב עַל חֲלוּקָה הַיּוֹם, וְרֵאֵתָהּ דָם אַחֵר כְּפֵי שְׁנַי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה; אוֹ שֶׁרֵאֵתָהּ שְׁנַי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רֵאֵתָהּ כְּתוּב - הָרִי זֶה סָפְקָ זְבָה.

טו. הַרְוָאָה כְּתוּב וְאַחֵר כְּפֵי רֵאֵתָהּ דָם - תוֹלָה כְּתָמָה בְּרֵאשׁוֹתָהּ כָּל מַעַת לַעַת³⁸, בֵּין שְׁבִדָּה עֲצָמָה בְּעַת שְׁמֻצָּאָה הַכְּתוּב וּמִצָּאָה טְהוֹר בֵּין שְׁלֹא בְּדָקָה. אֲבָל הַרְוָאָה כְּתוּב אַחֵר כְּתוּב בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שְׁעוֹת - אִינָה תוֹלָה כְּתוּב בְּכַתְּמִים, אֲלֵא אִם בֵּן בְּדָקָה בִּינֵיהֶם; שְׁאִם הִפְסִיקָה טְהוֹרָה בֵּין הַכְּתָמִים - אֵין מַצְטַרְפִּין לְמַנְּן זִיבוֹת.

38) אם ראתה דם בתוך כ"ד שעות, תולים שהכתם בא מהדם ואינה טמאה למפרע.

טז. בַּיֵּצֵד? רֵאֵתָהּ כְּתוּב עָרֵב שַׁבָּת בְּשַׁעַר רֵאשׁוֹנָה מִן הַיּוֹם, אִף עַל פִּי שְׁלֹא בְּדָקָה עֲצָמָה וְלֹא יָדְעָה אִם טְהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרֵאֵתָהּ דָם אַחֵר כְּפֵי עַד שַׁעַר רֵאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אִינָה מוֹנֶה לְכַתְּמִים, אֲלֵא תוֹלָה הַכְּתוּב בְּרֵאשׁוֹתָהּ. וְאִם רֵאֵתָהּ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וּבְשַׁנַּי בְּשַׁבָּת - תְּהִיָּה זְבָה. רֵאֵתָהּ דָם בַּיּוֹם שַׁבָּת בְּשַׁעַר שְׁנַיָּהּ - הָרִי זֶה טְמֵאָה שְׁנַי יָמִים: עָרֵב שַׁבָּת שְׁמֻצָּאָה בּוֹ הַכְּתוּב, וּבְשַׁבָּת שֶׁרֵאֵתָהּ הָדָם; שְׁהָרִי אֵין שְׁנַיָּהֶם בְּתוֹךְ מַעַת לַעַת. וְאִם רֵאֵתָהּ הָדָם בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

יז. לֹא רֵאֵתָהּ דָם בְּשַׁבָּת, אֲבָל רֵאֵתָהּ כְּתוּב אַחֵר בְּשַׁעַר רֵאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת: אִם בְּדָקָה עֲצָמָה בְּעָרֵב שַׁבָּת וּמִצָּאָה טְהוֹר - אִינָה מוֹנֶה אֲלֵא לְכַתְּמִים אֶחָד, שֶׁהוּא בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, הוֹאִיל וּשְׁנַיָּהֶם בְּתוֹךְ מַעַת לַעַת; וְאִם לֹא בְּדָקָה, וְלֹא יָדְעָה אִם הִפְסִיקָה טְהוֹרָה בִּינֵיהֶן אִם לֹא הִפְסִיקָה - הָרִי זֶה מוֹנֶה לְעָרֵב שַׁבָּת, וְאִם רֵאֵתָהּ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כט. האִשָּׁה שֶׁהִשְׁאִילָה חֲלוּקָה לְנִדָּה, בֵּין עוֹבְדֵת כּוֹכָבִים וּמְזֻלוֹת בֵּין יִשְׂרָאֵלִית, וְחִזְרָה וּלְבָשָׂה אוֹתוֹ קֶדֶם בְּדִיקָה⁵⁵, וּמִצָּאָה עָלָיו כֶּתֶם - הָרִי זֶה תּוֹלָה בְּנִדָּה שֶׁלְּבָשָׂה אוֹתוֹ. הַשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָכָה קִטְנָה בַּיּוֹם הַטָּמֵא שֶׁלָּהּ⁵⁶, אוֹ לְיוֹשֵׁבֶת עַל דָּם טָהוֹר, אוֹ לְבַתּוֹלָה שֶׁדָּמֶיהָ טְהוּרִין⁵⁷ - הָרִי זֶה תּוֹלָה בָּהּ. אֲבָל אִם הַשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָכָה קִטְנָה בַּיּוֹם הַשְּׂמוּר⁵⁸, אוֹ לְזָכָה גְּדוֹלָה בְּשִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וְחִזְרָה וּלְבָשָׂה אוֹתוֹ קֶדֶם בְּדִיקָה, וּנְמָצָא עָלָיו כֶּתֶם - שְׂתִיחֵן מְקַלְקְלוֹת⁵⁹: הַשּׂוֹאֵלֶת וְהַמְשַׁאֵלֶת אוֹתָהּ, שְׂמָא מִזּוֹ שְׂמָא מִזּוֹ. הַשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְיוֹשֵׁבֶת עַל הַכֶּתֶם - אֵינָה תּוֹלָה בָּהּ; שְׂאִין תּוֹלִין כֶּתֶם בְּכֶתֶם.

(55) כלומר, אחרי שהשואלת החזירה את החלוק לא בדקה אותו, אבל בזמן השאלה היה בחזקת בדוק. (56) ביום ראייתה. (57) דם בתולים. (58) בשני לראייתה. (59) כלומר, שאינה תולה בשואלת לבד.

ל. בְּדִקָּה חֲלוּקָה וּבְדִקָּה עֲצָמָה וּמִצָּאָה טְהוֹר, וְהַשְׁאִילָה הַחֲלוּקָה לְחִבְרָתָהּ וּלְבָשָׂתוֹ, וּנְמָצָא עָלָיו כֶּתֶם כְּשֶׁהִחְזִירָתוֹ לָהּ - הַשּׂוֹאֵלֶת טְמֵאָה; וְאֵינָה תּוֹלָה בְּבַעֲלַת הַחֲלוּקָה, שֶׁהָרִי בְּדִקָּה אוֹתוֹ קֶדֶם שֶׁתְּשַׁאִילָהּ לָהּ.

לא. אֲרָכָה שֶׁלְּבָשָׂה חֲלוּקָה שֶׁל קֶצֶרָה וּנְמָצָא בּוֹ כֶּתֶם: אִם מִגֵּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַתְּרַפָּה⁶⁰ - טְמֵאָה⁶¹, וְאִם לָאוּ - טְהוֹרָה⁶²; שֶׁכֶּתֶם זֶה שֶׁל קֶצֶרָה הוּא.

(60) של ארוכה. (61) כלומר, שתיחן טמאות, שמא מזו ושמא מזו. (62) הארוכה.

לב. שֶׁלֹּשׁ נָשִׁים שֶׁלְּבָשׁוּ חֲלוּקָה אֶחָד זֶה אַחֵר זֶה וְאַחֵר כֶּן נְמָצָא עָלָיו כֶּתֶם, וְכֵן אִם יִשְׁנוֹת בְּמִטָּה אֶחָת כְּאַחַת⁶³ וּנְמָצָא דָם תַּחַת אֶחָת מֵהֶן - פְּלֵן טְמֵאוֹת. וְאִם בְּדִקָּה אֶחָת מֵהֶן עֲצָמָה מִיָּד וּמִצָּאָה עֲצָמָה טְמֵאָה - הָרִי הַשְּׂתִים טְהוּרוֹת⁶⁴.

(63) צפופות ודבוקות יחד. בגמרא: "משולבות". (64) ואף בחלוק אם אחת מהן בדקה ומצאה טמאה השתיים האחרות טהורות.

לג. בְּדִקּוֹ פְּלֵן וּמִצָּאוּ עֲצָמֵן טְהוּרוֹת - תּוֹלָה מִי שְׂאִינָה רְאוּיָה לְרְאוֹת דָּם בְּמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה, וְתִהְיֶה שְׂאִינָה רְאוּיָה טְהוֹרָה, וְהָרְאוּיָה טְמֵאָה. בַּיֵּצֵד? הִיתָה אֶחָת מֵעֵבֶרֶת וְאַחַת אֵינָה מֵעֵבֶרֶת - הַמְעַבְרַת טְהוֹרָה, וְשְׂאִינָה מֵעֵבֶרֶת טְמֵאָה. מְנִיקָה וְשְׂאִינָה מְנִיקָה - הַמְנִיקָה טְהוֹרָה. זְקֵנָה וְשְׂאִינָה זְקֵנָה - הַזְּקֵנָה טְהוֹרָה. בְּתוּלָה וְשְׂאִינָה בְּתוּלָה - הַבְּתוּלָה טְהוֹרָה. הָרִי פְּלֵן מֵעֵבֶרֶת, פְּלֵן זְקֵנָה, פְּלֵן מְנִיקוֹת, פְּלֵן בְּתוּלוֹת - הָרִי פְּלֵן טְמֵאוֹת.

בשרה לבד, אזי ספקו טמא, מפני שאם הדם הוא ממקום אחר, היה צריך להימצא על בגדה ולא על בשרה לבד, אבל כשנמצא על בשרה ועל בגדה אנו תולים בכל מה שיש לתלות. (45) ואף על פי שלא ראינו שהרגה.

כד. וְכֵן תּוֹלָה בְּכִנָּה וּבְכַעֲלָה. אִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ יָדִיחַן מְלַכְלָכוֹת, אוֹ שֶׁהִיתָה בֵּהֶן מִכָּה - תּוֹלָה בֵּהֶן וְאוֹמְרָת: הֵן נִגְעוּ בָּהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְדָם זֶה מִחֻמְתָּן הוּא.

כה. אֵין מִחְזִיקִין דָּם מִמְּקוֹם לְמְקוֹם לְתוֹלוֹת בּוֹ. בַּיֵּצֵד? הִיתָה לָּהּ מִכָּה בְּכַתְּפָהּ, וּנְמָצָא כֶּתֶם עַל שׂוֹקָה - אֵין אוֹמְרִין: שְׂמָא בְּיָדֶיהָ נִגְעָה בְּמִכָּה וּנְגָעָה בְּמְקוֹם זֶה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה - אֵין תּוֹלִין בּוֹ, בֵּין בְּגוּפָהּ בֵּין בְּחֲלוּקָהּ.

כו. שְׂתֵי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְקוּ בְּצִפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֵלָּא כְּסָלַע דָּם, וּנְמָצָא עַל כָּל אֶחָת מִשְׂתִּיחֵן כֶּתֶם כְּסָלַע - שְׂתִיחֵן טְמֵאוֹת⁴⁶. נִתְעַסְקָה⁴⁷ בְּדָם שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁיחֶיהָ מִמְּנוֹ כֶּתֶם אֵלָּא כְּגָרִיס, וּנְמָצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם כְּשֶׁנִּי גְרִיסִין - הָרִי זֶה תּוֹלָה כְּגָרִיס בְּדָם שֶׁנִּתְעַסְקָה בּוֹ, וְכְּגָרִיס בְּמֵאֲכַלְתָּ⁴⁸. נְמָצָא הַכֶּתֶם יָתֵר מִכְּשֶׁנִּי גְרִיסִין - טְמֵאָה⁴⁹.

(46) שאי אפשר לתלות בדם ציפור שהרי בציפור יש דם רק כסלע ועל שתיחן נמצא כשני סלעים, ולתלות באחת מהן בדם ציפור, מה ראית לתלות בו? תתלה בשנייה. (47) אשה אחת. (48) שבכגריס אנו תולים במאכולת. (49) שאין כמה לתלות.

כז. נִתְעַסְקָה בְּאָדָם - אֵין תּוֹלָה בּוֹ שְׁחָר. נִתְעַסְקָה בְּעוֹף שָׁיִשׁ בּוֹ מִיָּנִי דָם הַרְבֵּה, וּנְמָצָא עָלֶיהָ מְרָאָה אֶחָד מֵהֶן - תּוֹלָה בּוֹ. הִיתָה לוֹבָשֶׁת שֶׁלֹּשָׁה חֲלוּקוֹת⁵⁰: אִם יְכוֹלָה לְתוֹלוֹת - תּוֹלָה אֶף בְּתַחְתּוֹן, וְאִם אֵינָה יְכוֹלָה לְתוֹלוֹת⁵¹ - אֵינָה תּוֹלָה אֶף בְּעֵלְיוֹן. בַּיֵּצֵד? עֲבָרָה בְּשׂוֹק שֶׁל טַבָּחִים, אֶף עַל פִּי שְׂנַמְצָא הַכֶּתֶם עַל הַתַּחְתּוֹן לְבָדוֹ - תּוֹלָה בְּדָם הַטַּבָּחִים; לֹא עֲבָרָה בְּשׂוֹק הַטַּבָּחִים וְכִיּוּצָא בּוֹ, אֶף עַל פִּי שְׂנַמְצָא הַכֶּתֶם בְּעֵלְיוֹן לְבָדוֹ - הָרִי זֶה טְמֵאָה. סָפֵק עֲבָרָה⁵² סָפֵק לֹא עֲבָרָה, סָפֵק נִתְעַסְקָה סָפֵק לֹא נִתְעַסְקָה - אֵינָה תּוֹלָה.

(50) זה על גבי זה. (51) שהדם בא ממקום אחר. (52) ספק אם יש לתלות או לא.

כח. עִיר שָׁיִשׁ בָּהּ חִזִּירִים⁵³, אוֹ שֶׁהֵם בָּאִין לָּהּ תְּמִיד - אֵין חוֹשְׁשִׁין⁵⁴ לְכַתְּמֶיהָ הַנְּמָצָאִין בְּחֲלוּקָהּ.

(53) חזירים אוכלים שקצים ומתיזים דם. (54) כי אומרים שזה בא מהחזירים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לד. שלש נשים שעלו דרך מרגלות המטה וישנו כלו, ונמצא דם תחת האמצעית - שלשתן טמאות. תחת הפנימית⁶⁵ - היא ושפצדה טמאות, והחיצונה⁶⁶ טהורה. תחת החיצונה - היא ושפצדה טמאות, והפנימית טהורה. ואם לא עלו דרך מרגלות המטה, שהרי אין להם סדר, ונמצא דם תחת אחת מהן - כלן טמאות.

(65) שאצל הקיר. (66) לצד החדר.

פּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר שאין צורה לולד פחות מארבעים יום ואם הפילה ביום ארבעים; המפלת צורת אדם דקה ביותר ואינה ניכרת; ודין יוצא דופן או נחתך הולד במעיה אם טמאה לידה; ודין המפלת כמין בהמה חיה ועוף ופניו כצורת אדם; ודין המפלת דמות נחש או בעין אחת וירד אחת; ודין הפילה זכר וסנדל עמו; או הפילה שלייה ואח"כ ורד של קיימא; ודין הפילה ואינה יודעת מה; ודין כל מקום שאמרו תשב לזכר ולנקה - כיצד.

א. כל יולדת - טמאה פגעה, ואף על פי שלא ראתה דם². ואחד היולדת חי או מת³ או⁴ אפלו גפלו⁵. אם זכר - יושבת לזכר, ואם נקבה יושבת לנקבה. והוא שתגמר צורתו. ואין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום, אחד הזכר ואחד הנקבה⁶.

2) דאפשר לפתיחת הרחם בלא דם (נדה כא.) 3) 'ספרא' תזריע, פרשה י' זכר, לרבות את המת". 4) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ואפילו. 5) 'ספרא' שם: "וילדה . . . כל שתלד". ואין זה דומה למפלת חתיכה אדומה שאין עמה דם, שפסק רבינו למעלה פ"ה ה"ג שהיא טהורה, כי שם מדובר בחתיכה שאין לה צורת וולד. 6) נדה ל, א.

ב. והמפלת בתוך ארבעים יום - אינה טמאה לדה. אפלו ביום ארבעים. הפילה ביום ארבעים ואחד מאחר התשמיש⁸ - הרי זו ספק יולדת, ותשב לזכר ולנקבה ולגנה¹⁰. היתה צורת האדם דקה ביותר ואינה נפרת בעלילה¹¹ - הרי זו תשב לזכר ולנקבה. וזהו הנקרא שפיר מרקם¹².

7) שם. 8) הראשון אחרי טבילתה. 9) אולי נתעברה מהבעילה הראשונה שלאחר טבילתה, ובארבעים יום כבר נגמרה צורת הולד, ויולדת היא וטמאה. 10) שם. כלומר, נותנין עליה חומר של יולדת נקבה שהיא טמאה שבועיים, וחומר של יולדת זכר. שאם ראתה בימים 44 עד 47 הרי דם זה ספק דם נידות, ספק זיבות. וכן אם ראתה בימים 62-65, אבל אם ראתה בימים 40-43 טמאה כנדה אפילו בלי חומרת זכר, כי אלה הם ימי נדה. וגם חומר של נדה, שאם ראתה תוך ארבעים היא טמאה כנדה, ואין לה ימי טוהר כילדת. ראה להלן הכ"א. 11) "נגלה ומפורסם" (פירוש המשנה לרבינו, ראש השנה פ"א). כלומר, לא ניכר אם זה זכר או נקבה. 12) נדה כד, ב.

לה. במה דברים אמורים? שפקדו כלן ומצאו טהור, ולא תוכל אחת מהן לתלות בכתתה, כמו שפארנו; אבל אם פדקה אחת ומצאה עצמה טהורה, וכתתה לא פדקה - תולה הטהורה בזה שלא פדקה, והרי זו שלא פדקה טמאה.

(65) שאצל הקיר. (66) לצד החדר.

לו. כל פתם שנמצא על הפגד שאין לו במה ותלה - אינו מטמא עד שידע שהוא דם. ואם נסתפק להם שמא הוא דם או צבע אדם - מעבירין עליו שבעה סמנין אלו על הסדר: אם עבר או פעה עינו - הרי זה פתם דם וטמאה; ואם עמד כמות שהוא - הרי זה צבע וטהורה⁶⁷.

לו. ואלו הן השבעה סמנים על סדרן: רק תפל, ולעיסת גריסין של פול, ומי רגלים שהחמיצו, וברית, ונתר, וקומינגא, ואשגל. וצריך לכספס⁶⁸ שלש פעמים על כל סם וסם, ומולין ומביא בכל כספוס. העבירין שלא על הסדר, או שהעבירין כאחד - לא עשה כלום. הקדים האחרונים לראשונים - אלו שהעביר כאחרונה, שהן הראשונים, עלו לו, וחזר ומעביר אחריהם אחרונים שהקדים, עד שיעברו השבעה על הסדר.

(67) גם לבעלה.

68) לשפסף שלוש פעמים "בין שתי ידיו כדרך כיבוס בגדים שכופל צידו עם צידו ומשפסף ומוליך ומביא".

לח. אי זהו רק תפל? שלא טעם כלום מתחלת הלילה, והיה ישן מחצי הלילה האחרון, למחר קדם שיאכל נקרא רק תפל. והוא שלא יצא רב דבורו עד שלש שעות ביום. ואם השפים ושנה פרוקו קדם שלש שעות - אין זה רק תפל, שהדבור מבטל חזק הרק ומחזירו כמים. ואי זו היא לעיסת גריסין? הוא שילעס הגריסין עד שיתערב עם הפול רק הרבה מפיו. ואי זהו מי רגלים שהחמיצו? אחר שלשה ימים או יתר.

לט. כל אשה שהיא טמאה משום פתם, אם מצאה הפתם בימי נדתה - הרי זו ספק נדה, ויושבת עליו

לט. כל אשה שהיא טמאה משום פתם, אם מצאה הפתם בימי נדתה - הרי זו ספק נדה, ויושבת עליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

”שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה (ויקרא כ, יח) מלמד שאין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה“.

ו. נחפתך הולד במעיה ויצא אבר אבר, בין שניצא על סדר האיברים, כגון שניצאה הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך, בין שניצא שלא על הסדר³⁰ - אינה טמאה לדה עד שניצא רבו. ואם יצא ראשו כלו³¹ פאחד - הרי זה כרבו. ואם לא נחפתך ויצא כדרבו - משתצא רבו³² פדחתו³³ הרי זה כילוד, אף על פי שנחפתך אחר כך.

(30) שם כח, א. (31) שם כט, א. ודעת רבינו, שאם הולד יצא מחותך, לא אמרינן: רוב הראש ככולו, וצריכין כל הראש (מגיד-משנה). (32) שם כח, א. ”יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו, משיצא פדחתו“. ורבינו מפרש: ש”רוב“ השנוי במשנה, מכוון גם על פדחתו, כלומר רוב פדחתו (כסף-משנה). (33) מצחו (פירוש המשנה, שם).

ז. הוציא העבר את ידו והחזירה - אמו טמאה לדה מדברי סופרים³⁴. ואין לה ימי טהר עד שניצא הולד כלו או רבו, כמו שאמרנו³⁵.

(34) שם. ומדין התורה, אינה חשובה לידה אלא עד שיצא רוב הולד. (35) בהלכה הקודמת.

ח. המפלת כמין בהמה חיה או עוף: אם היו פניו כפני אדם³⁶ - הרי זה ולד. אם זכר - תשב לזכר; ואם נקבה תשב לנקבה; ואם אינו נפר בין זכר לנקבה - תשב לזכר ולנקבה. אף על פי ששאר הגוף דומה לבהמה או לחיה או לעוף. ואם אין פניו כצורת פני האדם, אף על פי ששאר הגוף גוף אדם שלם³⁷, וידיו ורגליו ידי ורגליים³⁸ אדם, והרי הוא זכר או נקבה - אינו ולד, ואין אמו טמאה לדה.

(36) שם כא, א. (37) שם כג, ב. (38) בכתי” תימן: ידי אדם ורגליו.

ט. אי זו היא צורת פני האדם? שיהיה המצח והגבינין והעינים והלסתות וגבות הזקן כצורת האדם³⁹; אבל הפה והאזנים והאף, אף על פי שהן כשל בהמה וחיה - הרי זה ולד.

(39) שם. אבל אם דבר אחד מהם הוא כצורת בהמה, אינה טמאה לידה, וכן אם אחד מחלקי הפנים הזוגיים שנמנו הוא בצורת בהמה.

י. המפלת דמות נחש - אמו טמאה לדה, מפני שגלגל עיניו עגל כשל אדם⁴⁰. המפלת דמות אדם שיש לו כנפים של בשר⁴¹ - אמו טמאה לדה. נברא בעין אחת וירך אחת⁴²: אם היו מן הצד⁴³ - הרי

ג. אי זה הוא שפיר מרקם? תחלת בריתו של אדם - גופו⁴⁴ בעדשה, שתי עיניו פשתי טפי זבוב⁴⁵ מרקבות זו מזו, שני חטמיו פשתי טפי זבוב מקרבות זו לזו, פיו פתוח כחוט השערה, וחתוף ידיים ורגלים אין לו. נתבארה צורתו יתר מזה, ועדין אינו נפר בין זכר לנקבה - אין בודקין אותו במים⁴⁶ אלא בשמן, שהשמן מצחצחו. ומביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום⁴⁷ מלמעלה למטה, אם מסכסף⁴⁸ - בידוע שהוא זכר. ואם ראה אותו מקום כשעורה סדוקה - הרי זו נקבה, ואינה צריכה בדיקה. וכל אלו הרקמות של נפלים - אין נוהגין להן ימי טהר עד שישעיר⁴⁹ הולד.

(13) שם כח, א. (14) שם. ”וגויתו כעדשה“, ודעת רבינו שגויתו, פירושו: גופו. וראה שם ברש”י ובתוספות יום טוב (נגעים פ”ו מ”ז). (15) שם. כלומר, ”עיני זבוב“ (רש”י). ”ויש מפרשים, כשתי טיפין שמשליך הזבוב“ (ר’ אברהם בן הגר”א, תוספתא נדה פ”ד, ה”ד). (16) שם. ”שהמים עזים וטורדין אותו“. כלומר, הם ממחים את השפיר. (17) של אברי המין. (18) ”יש דבר המעכב, והיינו גיד“ (רש”י). (19) שם: ”עד שיהא לו שערות בראשו“ (רש”י).

ד. הפילה חתיכה לבנה²⁰, אם נקרעה ונמצא בה עצם - הרי זו טמאה לדה. הפילה שפיר מלא מים²¹, מלא דם, מלא גנונים²², מלא בשר, הואיל ואינו מרקם - אינה חוששת לוֹלֵד.

(20) שם כא, ב. (21) שם כד, ב. (22) ”מין התולעת כאילו הוא בשר חתוך, כתבנית התולעת“ (פירוש המשנה לרבינו שם).

ה. יוצא דפן²³ - אין אמו טמאה לדה, ואין לה ימי טמאה וימי טהרה; שנאמר: אשה פי תזרע וילדה זכר - עד שתלד ממקום שמוזרעת. המקשה וילדה ולד דרך הדפן - הרי דם הקשי הבא דרך הרחם²⁴ זיבות²⁵ או נדה²⁶. ודם היוצא דרך הדפן - טמא²⁷. ואם לא יצא דם דרך הרחם - הרי האשה טהורה, אף על פי שהדם שניצא מדפנה טמא²⁸; שאין האשה טמאה עד שניצא מדורה דרך ערותה²⁹.

(23) שם מ, א: ”והוא שישוסע חלצי האשה אם תקשה עליה הלידה ויצא העובר משם“ (פירוש המשנה שם). (24) שם מא, א. (25) שם: ”הרי זו יולדת בזוב“. כלומר, זבה היא וטמאה, כי מה שטיהרה התורה דם הקושי מטומאת זיבה - אינו אלא בלידה, אבל דרך דופן לא נקראת לידה (רש”י שם). (26) אם בימי נדה. (27) שהדם גופו טמא, ואם אחד נגע בו בטמא טומאת ערב. (28) שם: ”שמקור מקומו טמא“. ואף-על-פי שראיית דם דרך דופן אינה מטמאה את האשה בטומאת נדה, אכל הדם עצמו מטמא במגע, מפני שזה נגע במקור, ומקור מקומו טמא (רש”י שם). (29) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חתיכה כמו לשון השור⁵⁶, ותהיה פרוכה על מקצת הולד. והיא הנקראת סנדל. ולעולם לא יעשה סנדל זה אלא עם ולד⁵⁷. אבל חתיכה שנוצרה לבדה בלא ולד - אינה נקראת סנדל. ורב העברים לא יהיה עמהם סנדל. ופעמים יפה המעברת דבר על בטנה, ויפסד העבר ויעשה פסנדל זה. ופעמים ישאר בו הפר פנים, ופעמים ייבש הולד וישתנה, ויקפאו עליו הדמים, עד שלא ישאר בו הפר פנים. לפיכך, המפלות זכר וסנדל עמו, אף על פי שאין הפר פנים לסנדל - הרי זו תשב לזכר ולנקבה, שמה סנדל זה נקבה הנה⁵⁸. וחמרא החמירו בו לטמאה בו משום ולד אף על פי שאין בו צורת פנים⁵⁹, הואיל והיא טמאה לדה מפני הולד שעמו.

(56 שם כה, ב. 57 שם. 58 שם. 59 שם.)

יג. החותלת⁶⁰ העבה, שהיא כמו חמת⁶¹, שבתוכה נוצר הולד, והיא מקפת אותו ואת הסנדל, אם היה עמו סנדל, וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא - היא הנקראת שליאי. ותחלת ברייתה דומה לחוט של ערב⁶², וחלולה פחוצצרת, ועבה קרקרק⁶³ התרנגולים. ואין שליאי פחותה מטפח.

(60 העוטפת וכורכת את העובר, לשון המקרא (איוב לח, ט) וערפל חתלתו. 61 נאד של מים. 62 שם כ, א. פירוש: דקה כחוט הרוחב של אריג. 63 "שהדקין יוצאין ממנה". גמרא שם.)

יד. המפלת שליאי - תשב לזכר ולנקבה⁶⁴. לא שהשליאי ולד, אלא שאין שליאי בלא ולד⁶⁵. הפילה גפול ואחר כך הפילה שליאי - חוששין לשליאי והרי הוא פולד אחר. ואין אומרים: זו שליית הגפול; שאין תולין את השליאי אלא פולד של קמא⁶⁶. לפיכך, אם ילדה ולד של קמא והפילה שליאי, אפלו אחר שלשה ועשרים יום⁶⁷ - תולין אותו⁶⁸ פולד, ואין חוששין לולד אחר; שהולד קרע השליאי ויצא.

(64 שם כד, ב. 65 שם כו, א. 66 שם, ב. 67 שם כז, א: "מעשה ותלו את השליאי כולה עד עשרים ושלושה ימים". וכוונת רבינו, עשרים ושלושה חוץ מיום יציאת השליאי, שיצאה אחר עשרים ושלושה ימים ללידת הולד (ב"ח סי' קצד). ראה 'כסף משנה' וב'בית יוסף' סי' קצד. 'ובספר תפארת למושה' כתב בשם מהרש"ק, דהאי אחר שכתב הרמב"ם צריך לקראו אחר, בצירה תחת האלף ופתח תחת החית, רוצה לומר, שנתעכבה השליאי אחר הולד עשרים ושלושה יום, ומעתה יש לומר שאלה העשרים ושלושה ימים, עם יום יציאת השליאי הם" (סדרי טהרה' סי' קצד ס"ק טו). 68 בכת"י תימן: אותה.)

טו. הפילה שליאי ותחלה ואחר כך ילדה ולד של קמא - חוששין לשליאי שהיא ולד אחר, ואין תולין

הוא פחצי אדם, ואמו⁴⁴ טמאה לדה⁴⁵; ואם היו פאמצע - אמו טהורה, שהרי זו בריה אחרת.

(40 שם כד, ב. דעת רבינו, שהמפלת דמות נחש, מכיון שגלגל עין של נחש דומה לשל אדם יותר מעיניהם של בהמה חיה ועוף, חשוב ולד. מה שאין-כן שאר בהמה חיה ועוף שאין בהם שום אבר הדומה לשל אדם, אינו ולד עד שתהא כל הצורה כפני אדם, כמבואר למעלה בהלכה ח"ט (כסף-משנה). ראה 'השגת הראב"ד' וב'מגיד משנה'. 41 שם. 42 שם כג, ב. 43 בכת"י תימן: שהרי 44 בדפוס רומי, ובכת"י תימן: אמו. 45 "ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע שילד אדם כל מה שזכרתי, אבל זה אפשר, וכבר העידו יותר מזה. וכתבו הפילוסופים מה שהוא זר יותר מכל אלה, הענינים הטבעיים, כולם הולכים על הרוב ויפול בהם הזרות והפליאה" (פירוש המשנה, נדה פ"ג).

יא. נברא ושט שלו אטום⁴⁶, או שהיה חסר מטבורו⁴⁷ ולמטה⁴⁸ והרי הוא אטום, או שהיתה גלגלתו אטומה⁴⁹, או שהיו פניו טוחות⁵⁰ ואין בהן הפר פנים, או שיש לו שני גפין ושתי שדרות⁵¹, או שהפילה בריית ראש שאינו חתוף⁵², או יד שאינו חתוף⁵³ - כל גפול מאלו אינו ולד, ואין אמו טמאה לדה. אבל אם הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה⁵⁴ - הרי חזקתה מולד שלם, ומצטרפין לרב איבריו⁵⁵.

(46 שם, כלומר, סתום. 47 שרר, השקוע בעור הבטן ככפתור. 48 שם כד, א. אבל אם חפר מלמטה מטבורו, כגון נקביו או כל הארכובה, הרי זה נקרא ולד וטמאה לידה. [דעת רבינו, שילודת טריפה אמו טמאה לידה, אף-על-פי שטריפה אינה חיה, רק במקרה שהולד אינו ראוי לקבלת חיות כלל אינה טמאה, לכן פסק כאן שאפילו חסר למעלה מן הארכובה שהוא טריפה, אמו טמאה, ומטהר רק כשהסר מטבורו. אולם בסוגיה שם משמע שלא כדבריו]. ראה 'כסף משנה'. 49 שם. כלומר, שלמוח אין קשר עם חוט השדרה. ראה שם ברש"י. 50 שם. "שאינו צורה ניכרת בהן לגמרי" (רש"י). 51 שם. 52 שם כד, ב: "שאינו ניכר החיתוך כתיקונו" (זר זהב', פירוש לתוספתא נדה פ"ד ה"ז). כלומר, צורת פנים יש בו, רק החיתוך שבאברי הראש אינו ניכר כתיקונו, וכשאינו לו צורת הפנים, מבואר למעלה (הלכה ח) שאמו אינה טמאה לידה. 53 תוספתא נדה פ"ד ה"ז: "יד אטומה . . . אינו ולד", שאנו אומרים מגוף אטום באה היד. 54 נדה יח, א: "מחוחת כצורתה בחיתוך אצבעות" (רש"י שם). 55 כלומר, "שיצאו כבר רוב אברים עם היד הזאת שמשלמת לרוב (הנחשבת ללידה גמורה), ומתוך שהיא חתוכה, אין חוששין לגוף אטום" ('חכמת בצלאל' - פתח נדה לרבי בצלאל רנשבורג, נדה כח). רבינו מפרש מה שאמרו שם: המפלת יד חתוכה, אמו טמאה לידה, הכוונה שיצאו לפני-כן חלקי גוף אחרים, וביחד עם יד זו יהיה רוב אברים. ראה 'מגיד משנה'.

יב. פעמים יקפה משאר הדמים שנוצר מהם האדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הם, שמא זכר הם, שמא נקבה". (82) שם. שאפילו אם הטומטום או האנדרוגינוס הוא זכר, הרי ילדה זכר ונקבה תאומים, ותשב לנקבה בלבד, כמבואר בתחילת ההלכה.

יט. האשה שהחזקה מעברת וילדה, ואין ידוע מה ילדה, כגון שעברה בנהר⁸³ והפילה שם, או שהפילה לבור, או שהפילה וגררתו חיה - הרי זו בחזקת שהפילה ולד⁸⁴, ותשב לזכר ולנקבה. אבל אם לא החזקה מעברת, והפילה, ואין ידוע מה הפילה - הרי זו ספק יולדת⁸⁵, ותשב לזכר ולנקבה ולגדה⁸⁶.

(83) בכת"י תימן: בנהר. (84) שם כט, א. מפני שרוב נשים המפילות, ולדות שלמים הן מפילות. (85) כי שמא רוח הפילה או דמות בהמה חיה ועוף, והמדובר ביצא ממנה דם. (86) שם, כמבואר להלן הכ"א.

כ. כל מקום שנאמר: תשב לזכר ולנקבה - פיצד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום - פיולדת נקבה. שבעה הראשונים ודאי⁸⁷, והשבעה האחרונים⁸⁸ ספק⁸⁹. ואין נותנין לה ימי טהרה אלא עד ארבעים יום - פיולדת זכר⁹⁰. ואם ראתה דם אחר הארבעים עד שמונים - אינו דם טהרה, אלא ספק דם נדה⁹¹ או ספק דם זיבות⁹², אם פא בימי הזיבה⁹³, כמו שבארנו⁹⁴. וכן אם ראתה דם יום אחד ושמונים בלבד⁹⁵ - הרי זו ספק נדה, ותשב שבעת ימי הנדה; שמא נקבה ילדה, שאין לה יום נדות עד אחר מלאת, כמו שבארנו⁹⁶.

(87) טמאה, שהרי גם יולדת זכר טמאה שבעת ימים. (88) בכת"י תימן: השניים. (89) שמא ילדה נקבה. (90) מפני הספק, שמא ילדה זכר. (91) וספק דם טהרה, שמא ילדה נקבה. (92) ואם ראתה שלש פעמים, הרי היא ספק זבה גדולה, ודינה נתבאר למעלה פ"ו הכ"א. (93) כגון שראתה אחר הארבעים יום, ולאחר שבעת ימי הנדה חזרה וראתה, הרי זה ספק דם זיבה, ספק דם טהרה, אבל ספק נדות אין כאן, שהרי אם ילדה זכר היא עומדת כבר בתקופת הזיבה. (94) למעלה שם ה"ה. לפי חשבון המחזור של שמונה-עשר יום, שבעה ימי נדה ואחד-עשר ימי זיבה. (95) [כך היא הגירסה בכל הדפוסים, ובכתה"י שהגיעו לירינו. אבל אין שום אפשרות לקיים גירסה זו, שהרי גם אם ילדה זכר, היא ודאי נדה בראיה ראשונה שאחר הלידה, לדעת רבינו למעלה בפ"ו ה"ו ופ"ז ה"ב, ולמה כתב כאן "ספק נדה" . . . שמא נקבה ילדה? ונראה שטעות-סופר לפנינו, ויש למחוק כאן את התיבה "בלבד", ולהעבירה להלכה כא (ראה הערה צב*).] ודין זה הוא המשך הדין שלמעלה במקרה שראתה פעם אחת אחר מ' יום, ושוב ראתה ביום פ"א. ומשמיענו רבינו שאע"פ שראתה כבר פעם אחת, ולפי חשבון המחזור חל יום פ"א בימי זיבה, הרי זו ספק נדה, כמנומק בסוף ההלכה "שמא נקבה ילדה", כי אם זכר ילדה - אינה נדה אלא שומרת יום

אותה בולד הפא אחריה⁶⁹; שאין דרבה של שליא לצאת לפני הולד. יצאת מקצת השליא ביום הראשון⁷⁰ ומקצתה בשני - מונין⁷¹ לה מיום הראשון⁷², ואין נותנין לה ימי טהרה אלא מיום שני, להחמיר⁷³.

(69) שם. (70) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ראשון. (71) בבא-קמא יא, א. מפני שאין מקצת שליא בלא ולד, ושמה רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת, וחוששין להחמיר לטמא טהרות שנגעה ביום ראשון. (72) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: ראשון. (73) אבל לא להקל, ונותנים לה רק ל"ט ימי טהרה.

טז. הפילה דמות בהמה חיה ועוף, ושליא קשורה בו - אין חוששין לולד⁷⁴. ואם אינה קשורה בו - מטילין⁷⁵ עליה חמר שתי⁷⁶ ולדות. שאני אומר: שמא נמוח שפיר מרקם שהיה בשליא זו, ושמא נמוחה השליא של שפיר זה שהוא דמות בהמה וחייה.

(74) נדה כו, ב. (75) שם כו, ב. ודף כז, א: "מטיל עליהן חומר שני ולדות". ורבינו גורס "שתי ולדות" (כן הוא ברוב הספרים, וראה בהערה הסמוכה) וכן היא גירסת רש"י (חולין עז:). והכוונה: שתי לידות. כלומר, לידה האחת של דמות בהמה חיה ועוף, שאינו ולד כמבואר למעלה (הלכה ח), ואין לה דין יולדת ואין לה ימי טהרה, ואנו חוששין גם ללידה שניה, שבתוך השליא היה ולד ואולי נקבה, לכן מטילין עליה חומר שתי הלידות, חומר של לידת נקבה וטמאה ארבעה-עשר יום, וחומר של לידת דמות בהמה שאין לה ימי טהרה כלל. ראה רש"י חולין עז, ב. (76) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שני.

יז. כל אלו שחוששין לשליא - אין נותנין להן ימי טהרה⁷⁷. וכל מי שהפילה דבר שאינו ולד, או שפיר בתוך ארבעים יום שעדיין לא נגמרה צורתו: אם יצא עמו דם - הרי זו נדה או זבה, ואם יצא יבש בלא דם⁷⁸ - הרי זו טהורה⁷⁹.

(77) ספק הוא, שמא לא ילדה ואין לה דין יולדת. (78) שאפשר לפתיחת הרחם בלי דם, כמבואר למעלה (ה"א). (79) מכיוון שאין זו לידה אינה טמאה.

יח. מי שילדה זכר ונקבה תאומים - תשב לנקבה⁸⁰. ילדה טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה⁸¹. ילדה תאומים, אחד זכר והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה. האחת נקבה והשני טמטום או אנדרוגינוס - תשב לנקבה בלבד⁸². שהטמטום והאנדרוגינוס ספק הן, שמא זכר הן שמא נקבה.

(80) ואין נותנים לה חומרת זכר כמו בה"ב. (81) שם כח, א. כמבואר בסוף ההלכה "שהטמטום והאנדרוגינוס ספק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

109) כשתראה אחרי שבעה ימי הנדה, עד שמונה-עשר.
110) בכת"י תימן: תהיה. (111) היא טמאה ודאית, או משום יולדת או משום נדה. (112) למעלה הלכה כ.

פְּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

1) יבאר הכרת הדמים על יד בית דין הגדול; שגזרו שכל דם שתראה האשה תהיה ספק זבה; ודין מה שהחמירו בנות ישראל על עצמן; ודין דם שראתה בימי טוהר אחר ספירה וטבילה; ודין דם בתולים ודם חימוד; ואם היה בה מכה היה דם שותת ממנה; ודין מי שלא ראתה דם אלא יום אחד אם (צריך) [צריכה] שבעה נקיים מלבד הראשון[ן](נים); אם האשה עולה מטומאתה עד שתטבול; המלאכות שהנדה עושה לבעלה.

א. כל שאמרנו² בנדה וזבה ויולדת - הוא דין תורה³. וכמשפטים אלו היו עושין פשהיו בית דין הגדול מצויין, והיו שם⁴ חכמים גדולים שמפירים הדמים, ואם נולד להם⁵ ספק בראיות⁶ או בימי נדה וזיבה⁷ - יעלו⁸ לבית דין⁹ וישאלו. כמו שהבטיחה תורה עליהן¹⁰, שנאמר: כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין - בין דם נדה לדם זיבה. ובאותן הימים¹¹ היו בנות ישראל נזהרות מדבר זה¹², ומשמרות וסתותיהן¹³, וסופרות תמיד ימי הנדה וימי הזיבה¹⁴.

2) בפרקים הקודמים. (3) כלומר, דין התורה המקורי, קודם שהחמירו החכמים, כמבואר להלן (הלכות ג'ו).
4) כשירצו החכמים לומר שיש בעולם או בנמצא דבר אחד, יאמרו שיש שם . . . רומזים במלה שם אל המציאות, ואין זה נמצא בלשון עברי . . . נמשך (רבינו) אחר דברי החכמים בלשון הערבי" (ר' שמואל אבן תיבון בפתחתו ל"מורה נבוכים). וראה פ"א מהל' יסודי התורה ה"א, וב'כסף משנה' שם. (5) לחכמים. (6) במראות הדמים.
7) כלומר, בדיני נדה וזבה. (8) החכמים מעלים את הספק לבית דין הגדול. (9) סנהדרין פו, א. (10) כלומר, שהתורה הסתמכה ונשענה על הוראותיהן, שכל ההוראות היוצאות מבית דין הגדול נחשבות לגופי תורה. "בית דין הגדול שבירושלים הם עיקרי תורה שבעל-פה, והם עמודי ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה, שנאמר (דברים יז, יא) על פי התורה אשר יורוך, זו מצוות-עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו, חייב לסמוך מעשה הדת עליהם ולישען עליהם" (פ"א מהל' ממרים ה"א). (11) כשבית דין הגדול היה קיים.
12) מדם נדה ודם זיבה. (13) כלומר, בדייקנות ובקביעות. (14) כל מחזור של שמונה-עשר יום.

ב. וטרח גדול יש פמנן הימים, ופעמים רבות יבואו לידי ספק. שאפלו ראתה הבת דם ביום הלדה - מאותו היום מתחילין למנות לה ימי נדה וימי זיבה, כמו שבארנו¹⁵. ולפיכך לא תטמא הבת בזיבה אלא בת עשרה ימים. שאם ראתה ביום שנולדה¹⁶

כנגד יום]. (96) למעלה פ"ז שם. שהלידה מפסקת המנין, ואחר מלאת היא תחילת נדתה, ושמה נקבה ילדה, ולכן היא נדה מספק.

כא. כל מקום שנאמר: תשב לזכר ולנקה ולנדה - פי' צד דינה? תהיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום - פ'ולדת נקבה⁹⁷. ואם ראתה דם ביום אחד ושמונים⁹⁸ - הרי זו ספק נדה⁹⁹. וכן אם ראתה ביום ארבעה ושבעים וביום אחד ושמונים - הרי זו ספק נדה¹⁰⁰. וכן אם ראתה ביום אחד וארבעים, אף על פי שראתה ביום ארבעה ושלשים - הרי זו ספק נדה¹⁰¹, ואסורה לבעלה עד ליל שמונה וארבעים - פ'ולדת זכר. ואין נותנין לה ימי טהר כלל - בנדה¹⁰², והרי היא כמי שלא ילדה. וכל דם שתראה מיום שהפילה עד שמונים יום: אם בא בימי נדתה¹⁰³ - הרי זו ספק נדה מאחר השבעה¹⁰⁴ מיום שהפילה, ואם בא בימי זבתה¹⁰⁵ - הרי זו ספק זבה; שכל ימי מלאת אין בהן וסת. וכן אם ראתה ביום אחד ושמונים - עדין היא מקלקלת, ותהיה ספק נדה, כמו שבארנו¹⁰⁶, אף על פי שלא ראתה אלא יום אחד. וכשקבע לה הוסת¹⁰⁷ אחר השמונים - יסור קלקולה, ותחזר להיות נדה ודאית¹⁰⁸ או זבה ודאית¹⁰⁹. וכן מיום שהפילה עד שבעה ימים ותהיה¹¹⁰ נדה ודאית¹¹¹, אם הפילה בתוך ימי נדתה, כמו שבארנו¹¹².

97) שמה הפילה נקבה. (98) [כאן יש להוסיף את המלה "בלבד", שנעקרה בטעות ממקומה ונשתרבה להלכה כ (ראה הערה צ*).] ולמה "ספק" ולא ודאי נדה? מפני שאפשר שלא ילדה כלל, ודם נדות ראתה לפני פ"א. ויוצא לפי חשבון המחזור שיום פ"א נופל בתקופת הזיבה (ארבע פעמים יח הם שבעים ושנים ימים, ולאחריהם שבעה ימי נדה הרי שבעים ותשעה, ואחריהם מתחילה תקופת הזיבה) והיא טמאה רק יום אחד ככל זבה קטנה]. (99) כלומר, ספק נדה ספק זבה קטנה, שהרי אם אין לה דין יולדת כלל, אלא נדה היתה, נמצא שהיא עומדת בימי זיבה לפי חשבון המחזור. (100) כלומר, אין אנו אומרים ביום ע"ד התחילו ימי נידות, ונשלמו ביום פ'. ואם כן ביום פ"א מתחילים ימי זיבה, ודינה כשומרת יום כנגד יום. (101) שמה ילדה זכר, וביום השלושים וארבעה היתה בתוך מלאת, ויום הארבעים ואחד תחילת נדתה. ואין אנו אומרים שהיא שומרת יום כנגד יום אחרי שהיתה טמאה כספק נדה שבעת ימים. (102) שמה לא ילדה כלל. (103) לפי חשבון המחזור של שמונה-עשר יום. (104) שבתוך השבעה היא טמאה ודאי או כיוולדת או כנדה. (105) לפי חשבון המחזור. (106) למעלה הלכה כט, שמה אין כאן לידה כלל אלא נידות. ואם כן יום פ"א הוא בימי זיבה, והרי היא שומרת יום כנגד יום וטמאה רק יום אחד. (107) שלש פעמים. (108) אם תראה בתוך שבעה ימים אחרי הוסת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. וכן פל היולדת בזמן הזה - הרי היא פיוולדת בזוב²⁸, וצריכה שבעת ימים נקיים, כמו שבארנו²⁹. ומנהג פשוט³⁰ בשנער³¹ ובארץ הצבי³² ובספרד ובמערב³³: שאם ראתה דם בתוך ימי מלאת³⁴, אף על פי שראתה אחר שספרה שבעת ימים נקיים וטבלה - הרי זו סופרת שבעת ימים נקיים אחר שיפסק הדם. ואין נותנין לה ימי טהר פלל; אלא פל דם שתראה האשה, בין דם קשי בין דם טהר - הפל טמא, וסופרת שבעת ימים נקיים אחר שיפסק הדם.

28) שאנו חוששין שמא ראתה טיפת דם בפתיחת הרחם ונעשית זבה, לפי החומרא שקיבלו עליהן, והלידה אחר-כך הויא יולדת בזוב (ראה רש"י נדה לח. דיבור-המתחיל קמ"ל דאפשר). (29) למעלה פ"ז ה"ה. (30) כלומר, שנתפסט. (31) בכל. (32) ארץ ישראל. (33) מרוקו וכל צפון אפריקה. (34) הארבעים יום לזכר והשמונים לנקבה - נקראים ימי מלאת, לשון המקרא "ובמלאת ימי טהרה" (ויקרא יב, ו).

ו. ודין זה³⁵ בימי הגאונים נתחדש, והם גזרו³⁶ שלא יהיה שם דם טהר פלל. שזה שהחמירו על עצמן בימי חכמי הגמרא³⁷ - אינו אלא בראיה דם שהוא טמא, שיושבת עליו ושבעה נקיים; אבל דם שתראה בימי טהר אחר ספירה וטבילה - אין לחוש לו, שאין ימי טהר ראויין לא לנדה ולא לזיבה, כמו שבארנו³⁸.

35) כלומר, הדין שאפילו בתוך ימי מלאת היא טמאה וצריכה שבעה נקיים. (36) בכת"י תימן: שגזרו. (37) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: תלמוד. (38) למעלה פ"ז ה"ז.

ז. ושמענו, שבצרפת בועלים על דם טהר פדין הגמרא³⁹ עד היום⁴⁰, אחר ספירה וטבילה מטמאת יולדת בזוב. ודבר זה תלוי במנהג.

39) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: התלמוד. (40) שלא קבלו עליהם חומרת הגאונים.

ח. וכן⁴¹ דין דם בתולים בזמן הזה: שאפילו היתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות⁴² ולא ראתה דם מנימה - בועל בעילת מצוה ופורש. וכל זמן שתראה הדם מחמת המפה⁴³ - הרי היא טמאה. ואחר שיפסק הדם - סופרת שבעת ימים נקיים.

41) נאסר בימי הגאונים. ראה 'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"ח). (42) שמדינא דגמרא - אפילו אם ראתה כבר בבית אביה - מותרת לבעלה עד שתחיה המכה (למעלה פ"ה ה"ח), והגאונים החמירו לפרוש אחר הבעילה. ובהגיע זמנה לראות - וראתה בבית אביה - היא טמאה מדינה דגמרא, ואם עדיין לא ראתה, מותרת היא לבעלה עד ארבעה ימים אפילו הדם שותת (שם, ה"ט). (43) של השרת הבתולים.

- הרי זו נדה שבעת ימים; ושלשת ימים סמוך לנדתה - הרי עשרה ימים. הנה למדת, שמתחלת ראיה מתחלת למנות ימי נדה וימי זיבה פל זמיה¹⁷, ואפלו ראתה והיא קטנה.

15) למעלה פ"ד ה"ד. (16) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שתולד. וגירסה זו היא הנכונה. (17) אחרי שבעת ימי נדה, אחד עשר ימי זיבה, כמבורק למעלה פרק ו הלכה ו.

ג. ובימי¹⁸ חכמי הגמרא¹⁹ נסתפק הדבר הרבה בראית²⁰ הדמים ונתקלקלו הוסתות²¹, לפי שלא היה פח בכל הנשים למנות ימי נדה וימי זיבה. לפיכך החמירו חכמים²² בדבר זה, וגזרו: שיהו פל ימי האשה פימי זיבתה, ויהיה פל דם שתראה ספק דם זיבות.

18) נדה כ: (19) בדפוס רומי ובכת"י תימן: התלמוד. (20) במראות הדמים. (21) הרי"ף (שבועות, פ"ב, הלכות נדה) "וכיון דאימעוט (נתמעט) רבנן דהוה (שהיו) בקיאי . . ולא הוו יכלי (ולא היו יכולים) לאפרושי (להבדיל) בין דם טמא לדם טהור . . וחזו נמי (וראו גם) דלא ידעי נשי (שהנשים אינן יודעות) תיקון וסתות (חשבון הוסתות) . . חשו רבנן למילתא (חששו רבנן לדבר) ואצריכו למיתב (הצריכו לישב) שבעה נקיים על כל דם" (22) נדה סו, א.

ד. ועוד החמירו²³ בנות ישראל על עצמן חמרא תרה על זה, ונהגו פלם בכל מקום שיש ישראל: שפל בת ישראל שרואה דם, אפלו לא ראתה אלא טפה בחדל בלבד ופסק הדם - סופרת לה שבעה ימים נקיים. ואפלו ראתה בעת נדתה, בין שראתה יום אחד או שנים או השבעה פלן או יתר - משפסק הדם סופרת שבעת ימים נקיים פזכה גדולה²⁴. וטובלת בליל²⁵ שמיני, אף על פי שהיא ספק זבה²⁶, או ביום שמיני, אם היה שם דחק, כמו שאמרנו²⁷, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה.

23) שם. "ומפני מה החמירו בנות ישראל כך, ולא הספיק להן בתקנתן של חכמים, כדי שיהיו בכל זמן מונות מנין אחד, ולא תשתנה מנהגן בין ראה אחת לשלשה ימים, הרי שראתה שלשה (ימים) ונעשית זבה, התחילה וספרה עד ששה נקיים, וראתה בשביעי טיפה כחדל, ודאי צריכה לישב עליהן (שוב) שבעה נקיים, שהרי סתרה כל המנין. ויש שאינן בקיאות בין תחילת ראה לסתירת הספירה ויבוא הדבר לכלל טעות" (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). (24) שמן התורה היא צריכה לספור שבעה נקיים. (25) שם סז, ב. (26) וזבה הרי יכולה לטבול גם ביום השביעי, כמבואר למעלה פ"ו ה"א, אלא שחכמים אסרו לטבול ביום השביעי "שמת שמש בו ביום, וטראה מיד לאחר תשמיש, ונמצאת סותרת כל מה שלפניה, וטבילתה פסולה" (רש"י שם). (27) למעלה פ"ד ה"ח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי היא טהורה בזמן הזה⁶⁴. וכן האשה שראתה לבן או דם ירק⁶⁵ או שהשליכה חתיכה אדמה⁶⁶ שאין עמה דם⁶⁷ - הרי היא טהורה אף בזמן הזה; שלא החמירו אלא ברואה דם טמא, ואין זה דם טמא⁶⁸.

(64) ואין לא חומרת קבלת נשים ולא חומרת הגאונים.
(65) בין ירוק ככרתי בין ירוק כזהב (מגיד-משנה).
(66) כלומר, אף-על-פי שהיא אדומה (למעלה פ"ה הי"ג).
(67) שדעת רבינו, שאפשר לפתיחת הרחם בלא דם. ראה בהשגת הראב"ד ובימגיד משנה.
(68) בדפוס רומי, ובכתי"י תימן: ואין זו רואה דם טמא.

יג. וכן אם היתה בה מכה והיה הדם שותת ממנה, או שבא הדם עם מימי רגלים - הרי זה טהורה. ולא נתחדש דבר⁶⁹, אלא ספירת שבעת ימים נקיים לכל רואה דם טמא, כמו שאמרנו, ושיהיו כל מראה דמים טמאים.

(69) שום חומרא אחרת.

יד. זה שתמצא במקצת המקומות, שהנדה יושבת שבעת ימים בנדתה אף על פי שלא ראתה דם אלא יום אחד, ואחר השבעה תשב שבעת ימים נקיים - אין זה מנהג. אלא טעות הוא ממי שהורה להם כן, ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל. אלא אם ראתה יום אחד - סופרת אחריו שבעה (נקיים), וטובלת בליל שמיני⁷⁰, שהוא ליל שני שלאחר נדתה, ומתרת לבעלה.

(70) כדין נדה.

טו. וכן זה שתמצא במקצת מקומות, ותמצא תשובות למקצת הגאונים, שיולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים, ויולדת נקבה אחר שמונים, ואף על פי שלא ראתה דם אלא בתוף השבעה - אין זה מנהג, אלא טעות הוא באותן התשובות, ודרך אפיקורוסות⁷¹ באותן המקומות⁷², ומן הצדוקין למדו דבר זה. ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן, ולהחזירן לדברי חכמים שתספור שבעה ימים נקיים בלבד, כמו שבארנו.

(71) בדפוס רומי, ובכתי"י תימן: מינות. (72) שנוהגים מנהג זה.

טז. אין האשה עולה מטמאתה⁷³ ויוצא מידי ערוה עד שתטבל במי מקוה פשוט, ולא יהיה דבר חוצץ בין בשרה ובין המים. ובהלכות מקוואות ותבאר המקוה הפשוט והפסול, ודרך הטבילה, ומשפטי החציצה. אבל אם רחצה במרחץ, אפלו נפלו עליה כל מימות שבעולם - הרי היא אחר הרחיצה כמות

ט. יתרה⁴⁴ על זה: כל פת שתבעוה להנשא ורצתה - שוהה⁴⁵ שבעת ימים נקיים מאחר שרצתה, ואחר כן תהיה מתרת להפעל⁴⁶; שמא מחמודה לאיש ראתה דם טפה אחת ולא הרגישה בה. בין שהיתה האשה גדולה בין שהיתה קטנה⁴⁷ - צריכה לישוב שבעה נקיים מאחר שרצתה, ואחר כן תטבל ותפעל.

(44) עוד יותר החמירו. (45) נדה סו, א. (46) אחר טבילה, כמבואר בסוף ההלכה. (47) שם.

י. וכל הדברים האלו חמרא יתרה שנהגו בה בנות ישראל מימי חכמי הגמרא⁴⁸, ואין לסור ממנה לעולם. לפיכך⁴⁹, כל אשה שרצתה פשתבעוה להנשא - לא תנשא עד שתספור ותטבל. ואם נשאת לתלמיד חכם - מתרת להנשא⁵¹ מיד, ותספור⁵² מאחר שנשאתה ותטבל; שתלמיד חכם יודע שהיא אסורה, ונזהר מזה, ולא יקרב⁵³ לה⁵⁴ עד שתטבל.

(48) בדפוס רומי, ובכתי"י תימן: תלמוד. (49) כלומר, מפני שחומרא זו נתקבלה בכל תפוצות ישראל. (50) מאיזו ארץ שהיא. (51) יבמות לו, ב. (52) שבעה נקיים. (53) כוונת רבינו, שיוזהר אפילו מלהתייחד עמה (כסף-משנה). ראה השגת הראב"ד. (54) אליה.

יא. דין הפתמים בזמן הזה - כמו שבארנו⁵⁵, ואין בדבר חדוש⁵⁶ ולא מנהג. אלא כל פתם שאמרנו שהיא טהורה - הרי היא טהורה; וכל פתם שאמרנו טמאה: (אם⁵⁷ אין בפתם שעור כדי לחוש לזיבות) - סופרת שבעת ימים⁵⁸ מיום שנמצא בו הפתם⁵⁹; ואם היה שעור הפתם כדי לחוש לזיבות⁶⁰ - סופרת שבעת ימים⁶¹ מאחר⁶² יום שנמצא בו הפתם. שאין הרואה דם ברואה פתם⁶³.

(55) למעלה פ"ט. (56) כלומר, לא נתחדשה כל חומרא על הכתמים, לא מתקנת חכמי התלמוד ולא מגזירת הגאונים, וגם לא על-ידי קבלה שבנות ישראל קיבלו עליהן (כמבואר למעלה הלכה ג"ה). (57) המוקף בסוגריים, לא נמצא בדפוס רומי ובכתי"י תימן. (58) ורק ששה מהם צריכים להיות נקיים. (59) נדה סו, א: "ראתה יום אחד, תשב ששה והוא", ודעת רבינו, שבמציאת כתם נשאה תקנה זו, ואינה צריכה הפסק טהרה, ויום מציאת הכתם נחשב בכלל השבעה ימים. ראה השגת הראב"ד. (60) כשיעור שלשה כתמים, והוא כגודל שלשה גריסין, ולבשה הבגד שלשה ימים, כמבואר למעלה פ"ט הי"ב. (61) נקיים כדין זבה. (62) ממחרת היום. (63) שברואה דם אפילו טיפה כחרדל, קיבלו עליהן בנות ישראל לשבת שבעה נקיים, אבל הרואה כתם אינה צריכה רק ששה נקיים, כתקנת רבי, שאינה צריכה הפסק טהרה, שעל הכתמים לא היתה הקבלה.

יב. וכן כל מה שאמרנו ביולדת שאמו טהורה -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותם לשם עבודת והבא על השפחה; ולד ישראל שנתערב עם ולד שפחה; דין שבעה עממין ושאר האומות כשיתיגירו.

א. וְשָׂאֵל שֶׁבַעֵל עוֹבְדֵת פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת? מִשָּׂאֵר הָאֻמוֹת³ דֶּרֶךְ אִישׁוֹת, אוֹ יִשְׂרָאֵלִית שֶׁנִּבְעֵלָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת דֶּרֶךְ אִישׁוֹת - הֲרִי אֱלוֹ לֹקִינֵי מִן הַתּוֹרָה; וְשָׂאֵמֶר: לֹא תִתְחַתֵּן בָּם⁵, בִּתְךָ לֹא תִתֵּן לְבָנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבָנֶךָ. אֶחָד שֶׁבָעָה עֲמֻמִּין וְאֶחָד פֶּלֶאֻמוֹת פְּאִסוֹר זֶה⁶. וְכֵן מִפְרָשׁ עַל יְדֵי עוֹרָא⁷: וְאֶשֶׁר לֹא נִתְּן בְּנִתְיָנוּ לְעַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֶת בְּנִתְיָהֶם לֹא נִקַּח לְבָנֵינוּ.

(2) בפרקים הקודמים מדובר באיסורי ביאה בגברים ונשים מישראל ופרק זה עוסק באומות האחרות. (3) כן הוא מדרכי הלשון, כשיש חלק יוצא מן הכלל, מכונה הכלל - ואף אם הוא החלק היותר גדול - בשם "שאר", "בשאר מדינות המלך מה עשו"; "איני כשאר כל אדם איסטניס אני". נדעת רבינו שאיסור חיתון נוהג בכל האומות ולפני גיור. ורבים חלקו עליו וסוברים, שרק שבע האומות שישבו בארץ בזמן כיבושה על ידי יהושע נאסרו בחיתון כשנתגיירו, אבל לפני גיור לא שייך כלל חיתון, כי אין קידושין תופסים בהם. ומתוך כך יוצא, שבשאר אומות לא שייך איסור חיתון כלל, כי אחרי שנתגיירו הם כשאר כלל לכל דבר. (4) אם התרו בהם. (5) רבינו מפרש פסוק זה בגיורת ולא בגיורתו ובדרך אישות, ולכן מביא רבינו גם את סוף הפסוק: "בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תקח לבנך". שזה כביאור ל"לא תתחתן בהם". (6) עבודה זרה לו: "כי יסיר לרבות כל המסירין". (7) למרות שהפסוק הוא בספר נחמיה כתב רבינו "עזרא", כי ספר עזרא כולל גם את ספר נחמיה, ובהלכות ספר תורה פרק ז' הלכה ט"ו לא הזכיר רבינו כלל את ספר נחמיה בין 24 ספרי התנ"ך. וכן אמרו: "ונחמיה מאי טעמא לא איקרי ספרא על שמיה", אין אנו יודעים מתי ועל ידי מי נתחלק ספר עזרא לשניים.

ב. וְלֹא אֶסְרֶה תּוֹרָה אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲתָנוּת; אֲבָל הִבָּא עַל הַפּוֹתִית דֶּרֶךְ זְנוּת - מִכִּין אוֹתוֹ מִפְּת מַרְדּוֹת⁸ מַדְבְּרֵי סוּפְרִים. גְּזֵרָה שְׂמָא יָבֵא לְהַתְחַתֵּן. וְאִם יִחְדָּה לֹא בְּזֻנוֹת⁹ - חַיֵּב עָלֶיהָ מְשׁוּם נְדָה¹⁰, וּמְשׁוּם שִׁפְחָה, וּמְשׁוּם פּוֹתִית, וּמְשׁוּם זְנוּת¹¹. וְאִם לֹא יִחְדָּה לֹא, אֶלָּא נְקָרָת מַקְרָה - אֵינוֹ חַיֵּב אֶלָּא מְשׁוּם פּוֹתִית. וְכָל חַיּוּבֵין אֱלוֹ מַדְבְּרֵיהֶן.

(8) "ולמה קורין אותן מכת מרדות? שמרד בדברי תורה ובדברי סופרים". ולא קבעו חכמים מספר המכות ונמסר לבית דין להחליט בכל מקרה ומקרה לפי שיקול דעתם. (9) "בית-דין של חשמונאי גזרו: ישראל הבא על גוייה חייב משום נשגז" (נדה, שפחה, גוייה, זונה). ומסקנת הגמרא שם - לפי גירסת רבינו - "התם דמייחד לה". כלומר, שהגוייה של החשמונאים הייתה רק אם זה באופן קבוע. (10) "וישראל הרגיל בכך הואיל ובא עליה בנדתה, אתי (יבוא) למבעל נמי (גם) נדה ישראלית, ואתי למנסב (לקחת)

שְׁהֵיְתָה קֹדֶם הֶרְחִיצָה בְּכֹרֶת. שָׂאֵין לָךְ דְּכַר שֶׁמַּעֲלָה מִטְּמֵאָה לְטִוְיָה אֶלָּא טְבִילָה בְּמֵי מַקְוֵה אוֹ בְּמַעַיִן אוֹ בְּמֵימִים שָׁהִים בְּמַעַיִן, כְּמוֹ שְׂחִיבָאָר בְּהִלְכוֹת מַקְוֹאוֹת.

(73) כמבואר למעלה פ"ד ה"ג.

יז. כָּל שֶׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים שֶׁבִּזְמַן זֶהָ, אֵף עַל פִּי שְׁהֵן סִפְקָ, אִם טְבִילָה בְּהֵן - כְּאֵלוֹ לֹא טְבִילָה⁷⁴. וְאִם טְבִילָה בְּשִׁבְעֵי, אֵף עַל פִּי שְׂאִסוֹר לְעֵשׂוֹת כֵּן לְכַתְחִלָּה שְׂמָא יָבוֹא לְבַעַל בְּשִׁבְעֵי אַחַר הַטְּבִילָה, הוֹאִיל וְטְבִילָה בְּזֻמָּנָה אֶפְלוֹ הֵיְתָה זָכָה וְדָאִית - הֲרִי זֹו עָלְתָה לָּהּ טְבִילָה⁷⁵.

(74) שהרי נדה וזבה אם טבלו בתוך שבעת הימים אין טבילתן טבילה. (75) שאם היא זבה - הרי טבלה כדין, שזבה יכולה לטבול ביום השביעי לספירתה. ואם היא נדה, הרי יום זה אצלה, כיום השמיני או יותר, שנדה אינה צריכה לספור אלא שבעה ימים בין טמאים בין טהורים, והיא הלא ספרה שבעה ימים נקיים מלבד הטמאים, ולכן עלתה לה טבילתה.

יח. וְאִסוֹר לְאָדָם שֶׁיִּדְבֵק בְּאִשְׁתּוֹ בְּשֶׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים אֱלוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׁהֵיא בְּכַסּוּתָהּ⁷⁶ וְהוּא בְּכַסּוּתוֹ, וְלֹא יִקְרַב לָהּ⁷⁷ וְלֹא יַגַּע בָּהּ אֶפְלוֹ בְּאֶצְבַּע קִטְנָהּ⁷⁸, וְלֹא יֵאָכֵל עִמָּה בְּקַעֲרָה אַחַת⁷⁹. כִּלְלוֹ שֶׁל דְּבַר: יִנְהַג עִמָּה בִּימֵי סְפִירָה כְּמוֹ שְׂחִיבָה בִּימֵי נְדָה; שְׂעָדִין הֵיא בְּכֹרֶת עַד שֶׁתֵּטְבֵּל, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוֹ⁸⁰.

(76) שבת יג, ב. (77) כלומר, לא יתקרב אליה. (78) שם. (79) שם. ראה השגת הראב"ד. (80) למעלה הט"ז.

יט. כָּל מְלָאכּוֹת שְׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה לְבַעֲלָהּ - נְדָה עוֹשֶׂה לְבַעֲלָהּ, חוּץ מִהַרְחִצַּת פָּנָיו וְיָדָיו וְרִגְלָיו⁸¹, וּמְזִיגַת הַכּוֹס⁸², וְהַצַּעַת הַמָּטָה בְּפָנָיו. גְּזֵרָה שְׂמָא יָבוֹא לְדַבֵּר עִבְרָה. וּמִפְּנֵי זֶה לֹא תֵאָכֵל עִמוֹ בְּקַעֲרָה אַחַת, וְלֹא יַגַּע בְּבִשְׂרָהּ, מִפְּנֵי הַרְגֵּל עִבְרָה. וְכֵן בְּשֶׁבַעַת יָמִים נְקִיִּים לֹא תַעֲשֶׂה לוֹ שֶׁלֶשׁ מְלָאכּוֹת אֱלוֹ. וּמִתְרָ⁸³ לְאִשָּׁה לְהַתְקַשֵּׁט בִּימֵי נְדָתָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְגַּבֵּה עַל בַּעֲלָהּ.

(81) אפילו אינה נוגעת בו, שהוא רוחץ והיא מצקת מים (מגיד-משנה, פכ"א מהל' אישות ה"ח). (82) של יין, אבל של מים מותר (מגיד-משנה). (83) שבת סד, ב.

~ שבת קודש ד' מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) יבאר הבא על הגוייה דרך אישות או זנות; הבא על הגוייה שקנאין פוגעים בו - כיצד; הבעול שהרג את הקנאי; וגדול עוון בועל גוייה אע"פ שאינו כתוב בתורה; עבדים שהטבילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(14) מן האשה. (15) "שלא נאמרה הלכה זו אלא בשעת מעשה". (16) אם התרו בו, כרוצח. (17) "שלא ניתנה רשות אלא למקנא מעצמו, דעושה מעשה על-ידי עצמו, אבל על-ידי שליח לא, והאי כי אתי (וזה שבא) ומימלך (ושואל), אי אמרינן ליה (אם נאמר לו) זיל קטול (לך והרוג) הוה להו שלוחין" (נמצא שהוא שליח שלהם). (18) אף על פי שלא פירש. (19) "נהפך זמרי והרגו לפינחס אין נהרג עליו". דפינחס רודף הווה, שהרי אין מצוה להרגו [=לזמרי] אלא רשות בעלמא הוא, שהרי אין מורין לו [=לפינחס], וכשם שניתן רשות לפינחס להרוג לזמרי, כך ניתנה רשות לזמרי להציל את עצמו בנפשו של פינחס". (20) "איזהו גר תושב? זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצוות של בני נח ולא מל ולא טבל... ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמוותר לנו להושיבו בניינו בארץ ישראל". ובת גר תושב, פירוש, שהיא בעצמה קיבלה לא לעבוד עבודה זרה. (21) שכל הבא ביאה אסורה בית דין מכין אותו מכת מרדות.

ו. לא פגעו בו קנאים²², ולא הלקוהו בית דין²³ - הרי ענשו מפרכש בדברי קבלה²⁴ שהוא בכרת. שגאמר: כי חלל יהודה קדש יי אשר אהב ובעל פת אל נכר, יכרת יי לאיש אשר יעשנה ער ועונה. אם ישאל הוא - לא יהיה לו ער²⁵ בחקמים ולא עונה בפתלמידים; ואם פהן הוא - לא יהיה לו מגיש מנחה ליי צבאות. הגה למדת, שהבועל פותית - פאלו נתחמן לעבודת פוכבים ומזלות; שגאמר: ובעל פת אל נכר. ונקרא מחלל קדש ה'.

(22) בשעת מעשה. (23) מכת מרדות. אבל אם הלקוהו נפטר מעונש אחר. (24) בספרי נביאים הנקראים דברי קבלה. (25) "חריף להבין ולהורות בין החכמים".

ז. עון זה, אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניך; אלא יש בו הפסד²⁶ שאין ככל העריות כמותו. שהבן מן הערה - בנו הוא לכל דבר, ובכלל ישראל נחשב, אף על פי שהוא ממזר; והבן מן הפותית - אינו בנו, שגאמר: כי יסיר את בנה מאחרי - מסיר אותו מלהיות אחרי יי.

(26) לעם ישראל כולו.

ח. ודבר זה גורם להדבק בעובדי פוכבים ומזלות, שהבדילנו הקדוש ברונף הוא מהם, ולשוב מאחרי יי ולמעל בו.

ט. עובד פוכבים ומזלות הבא על פת ישראל: אם אשת איש היא - נהרג עליה; ואם פנויה היא - אינו נהרג.

י. אכל ישראל הבא על הפותית, בין קטנה פת שלש שנים ויום אחד²⁷ בין גדולה, בין פנויה בין אשת

שפחה ועבר משום לא יהיה קדש ואתי למנסכה לגוייה ועבר על לא תתחתן". (11) אם הוא ישראל, אבל כהן לוקה מן התורה.

ג. פמה דברים אמורים? פשהה הבועל ישאל; אבל פהן הבא על הפותית - לוקה מן התורה משום זונה. ואחד זונה פותית ואחד זונה ישראלית. ובבעילה¹² בלבד לוקה, שהרי אינה פת קדושין.

(12) בגוייה, אבל כהן הבא על זונה ישראלית דרך זנות אינו לוקה משום זונה אלא עד שיקח (פירוש, שיקדש) ויבעול. אמנם הוא לוקה משום לא תהיה קדשה דלא גרע מישראל.

ד. פל הבועל פותית, בין דרך חתנות בין דרך זנות, אם בעלה פפרהסא¹³, והוא שביבעל לעיני עשרה מישראל או יתר, אם פגעו בו קנאין והרגוהו - הרי אלו משפחין וזריזין. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא. ראיה לדבר זה: מעשה פינחס בזמרי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והוא שביבעל לעיני עשרה מישראל או יתר".

ולכאורה קשה א: המילים "או יתר" מיותרות. ב: המשך ההלכה "ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר מעשה פנחס בזמרי", הרי גדרה של הלכה למשה מסיני הוא שאין לה רמז בכתוב, והלא כאן נכתב הדבר בפרשה שלמה. ג: לשם מה צריך הלכה למשה מסיני, והלא מעשה פנחס הוא מעשה רב.

והביאור בזה: ההלכה למשה מסיני היא על הבועל בפני עשרה מישראל, ועל זה אין מעשה רב, כי בפנחס היו יותר מעשרה, ולכן כתב "עשרה או יתר" כי על עשרה צריך הלל"מ, ועל יתר מעשרה יש מעשה רב. ועוד, שמה שמזכיר "ראיה לדבר מעשה פנחס בזמרי" הוא גם ביאור להלכה שאח"כ "ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן אלא בשעת מעשה כזמרי".

לקוטי שיחות חלק י"ג עמוד 245
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(13) "אין פרהסא פחותה מעשרה בני אדם וכולהו ישראל".

ה. ואין הקנאי רשאי לפגע בהן אלא בשעת מעשה, בזמרי; שגאמר: ואת האשה אל קבתה. אבל אם פרש¹⁴ - אין הורגין אותו¹⁵; ואם הרגו - נהרג עליו¹⁶. ואם בא הקנאי לטל רשות מבית דין להרגו - אין מורין לו¹⁷, ואף על פי שהוא בשעת מעשה. ולא עוד, אלא אם בא הקנאי להרג את הבועל, ונשמט¹⁸ הבועל והרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו - אין הבועל נהרג עליו¹⁹. והבא על פת גר תושב²⁰ - אין הקנאין פוגעים בו; אבל מפין אותו מפת מרדות²¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) שלא נאמרה ההלכה אלא בבוועל ארמית (גוייה) וזו יצאה מכלל הגויים.

טו. נתערב ולד ישראלית בולד שפחה - הרי שגיהן ספק, וכל אחד מהן ספק עבד; וכופין⁴⁰ פעל השפחה ומשחרר את שגיהם. ואם היה הבה הוא בן האדון⁴¹ של עבד - פשיגדלו⁴² ישחררו זה את זה, ויהיו מתרין לבא בקהל.

40) מפני ביטול מצות פריה ורביה, שאינם יכולים לישא לא שפחה ולא בת חורין, כמו בחצי עבד וחצי בן חורין. 41) כלומר, שבעל השפחה מת והניח בן, ונתערב עם בן השפחה, ונמצא שאחד משני הוולדות הוא האדון של השני. 42) אבל בהיותם קטנים אינם יכולים לשחרר, שקטן אינו יכול לשחרר.

טז. היו התערבות פנות - הרי שתייהן ספק שפחות⁴³, והבא על פל אחת מהן - הולד ספק עבד. וכן אם נתערב ולד עובדת פוכבים ומזלות בולד ישראלית⁴⁴ - מטבילים את שגיהן⁴⁵ לשם גרות, וכל אחת מהן ספק גיורת⁴⁶.

43) ואין כופין את האדון שישחרר את שתייהן, שהאשה אינה מצווה על פריה ורביה, ודינן כדין חצייה שפחה וחצייה בת חורין שאין כופין את האדון לשחררה. 44) והן בנות. 45) שני הוולדות. 46) ואסורה לכהן.

יז. פל העובדי פוכבים פלם פשיגדורו ויקבלו עליהן פל המצות שבתורה, והעבדים פשישחררו⁴⁷ - הרי הן פישראל לכל דבר; שגאמר: הקהל חקה אחת יהיה לכם. ומתרין להבגס בקהל יי מיד. והוא⁴⁸ שישא הגר או המשחרר פת ישראל, וישא הישראלי גיורת ומשחררת. חוץ מארבעה עממין בלבד, והם: עמון ומואב ומצרים ואדם; שהאמות האלו, פשיגדור אחד מהן - הרי הוא פישראל לכל דבר, אלא⁴⁹ לעגן ביאה בקהל.

47) עבד לא צריך לקבל המצוות כשישחרר, "שכבר הודיעוהו כשטבל לשם עבדות". 48) היינו. 49) חוץ.

יח. וכיצד דינן? עמון ומואב - אסורין אסור עולם. זכרים ולא נקבות. שגאמר: לא יבא עמוני ומואבי בקהל יי וגומר. הלכה למשה מסיני, שהעמוני הזכר והמואבי הזכר⁵⁰ הוא שאסור לעולם לשא פת ישראל, אפלו בן בנו, עד סוף העולם; אבל עמונית ומואבית מתרת מיד בפשאר האמות.

50) "כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי: עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית".

יט. מצרי ואדומי, אחד זכרים ואחד נקבות: דור ראשון ודור שני - אסורין לבא פישראל, ודור

איש, ואפלו היה קטן פן תשע שנים ויום אחד²⁸, כיון שבא על הכותית בן דון²⁹ - הרי זו נהנת³⁰, מפני שבא לישראל תקלה על ידיה, כבהמה. ודבר זה מפרש בתורה, שגאמר: הן הנה היו לכני ישראל בדבר בלעם, וכל אשה ידעת איש למשכב זכר הרגו.

27) שהיא ראוייה לביאה. 28) שביאתו ביאה. 29) דבשווג אין תקלה. "והשוכב עם הבהמה בשגגה... אין הבהמה נסקלת". 30) והוא - הבעל - נהרג על ידי קנאים שפוגעין בו, בשעת מעשה. או שעונשו כרת.

יא. העבדים שהטבילו אותם לשם עבדות, וקבלו עליהם מצות שהעבדים חייבים בהם³¹ - יצאו מפלל העובדי פוכבים ומזלות, ולכלל ישראל לא באו. לפיכך השפחה³² אסורה³³ לבן חורין, אחד שפחתו ואחד שפחת חברו³⁴. והבא על השפחה - מפין אותו מפת מרדות מדברי סופרים. שהרי מפרש בתורה שהאדון נותן שפחה פנענית לעבדו העברי והיא מתרת לו³⁵, שגאמר: אם אדניו יתן לו אשה.

31) היינו המצוות שהאשה חייבת. 32) כנענית. 33) מדרבנן. 34) "לישא שפחה אי אפשר שכבר חציו בן חורין". 35) שאם הייתה אסורה לעבד עברי מן התורה, איך נותן לו האדון שפחה כנענית לאשה.

יב. ולא גורו חכמים בדבר זה³⁶. ולא חייבה תורה מלקות בשפחה, אלא אם פן היתה נחרפת לאיש³⁷, כמו שבארנו.

36) בעבד עברי. 37) חצייה שפחה וחצייה בת חורין המקודשת לעבד עברי.

יג. אל יהי עון זה קל בעיניך מפני שאין בו מלקות מן התורה, שגם זה גורם לבן לסור מאחרי יי. שהבן מן השפחה הוא עבד ואינו מישראל, ונמצא גורם לזרע הקדש להתחלל ולהיותם עבדים. הרי אנקלוס³⁸ המתרגם פלל בעילת עבד ושפחה בכלל לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה.

38) אמנם רבינו אינו מסכים לדעתו של אונקלוס - שהלא "לא יהיה קדש ולא תהיה קדשה" כולל בעילת עבד ושפחה - ולדעתו, זו רק גזירת חכמים, אולם רבינו מסתמך על אונקלוס - בזה - שמבאר המלים: "קדש" ו"קדשה" עבד ושפחה, כהוכחה שישראל המוליד עבד או שפחה "גורם לזרע הקודש להתחלל".

יד. הבא על שפחה ואפלו בפרהסיא ובשעת עברה - אין הקנאין פוגעין בו³⁹. וכן אם לקח שפחה דרך חתנות - אינו לוקה מן התורה. שמעת שטבלה וקבלה מצות יצתה מפלל העובדי פוכבים ומזלות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הם⁵⁶, וכן האדומים שפשדה אדום. והואיל ונתערכו ארבע אמות האסורים בכל אמות העולם שהן מתרים - התר הכל; שכל הפורש מהן להתגיר - חזקתו שפרש מן הרב. לפיכך, כשיתגיר הגר בזמן הזה בכל מקום, בין אדומי בין מצרי, בין עמוני בין מואבי, בין פושי בין שאר האמות, אחד הזכרים ואחד הנקבות - מתרין לבא בקהל מיד.

(56) "אמר לו ר' עקיבא בנימין טעית, הלכה, משעלה סנחריב ובלבל את כל האומות, לא עמונים ולא מואבין במקומן ולא מצרי ואדומי במקומן".

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר שהגר צריך מילה וטבילה והרצאת דמים; גר קטן על דעת מי מטבילין אותו; ומעוברת נתיגירה וטבילה; ודין מי שבא ואמר נתיגירי בבית דין פלוני; אם מלין ומטבילין העבדים הנלכחים מן הגויים; ואם צריך שיטבול העבד בבית דין; וכשישתחרר אם צריך טבילה; וששלמה המלך ושמשון גיירו הנשים שנשאו.

א. בשלשה דברים² נכנסו ישראל לברית: במילה וטבילה וקרבתן.

(2) כריתות ט, א. (3) "כברית המקום וליבדל משאר אומות" ('תוספות' שם).

ב. מילה⁴ היתה במצרים, שנאמר: וכל ערל לא יאכל בו⁵. מל אותם משה⁶ רבנו. שפלים⁷ בטלו ברית מילה במצרים, חוץ משבט לוי⁸. ועל זה נאמר: ובריתך ינצרו.

(4) רבינו מבאר, שכל השלושה דברים סידרו בני ישראל לפני מתן-תורה. כלומר, לפני שנכנסו לברית. (5) ואיך אכלו במצרים את הפסח? ומוכח, שעוד בהיותם במצרים נימולו. (6) כלומר, על-ידי משה רבינו ובפקודתו. (7) 'שמות רבה' פרשה יט, ה: "לא ביקשו ישראל למול במצרים, אלא כולם ביטלו את המילה במצרים חוץ משבט של לוי, שנאמר (דברים לג, ט) 'וללוי אמר תומך ואוריך', למה? כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו" - במצרים. והיה הקדוש-ברוך-הוא מבקש לגאלן ולא היה להם זכות, מה עשה הקב"ה? קרא למשה ואמר לו: לך ומהול אותם." (8) ובני שבט לוי היו המוהלים, שאין לומר שמשה רבינו לבדו מל אותם, כי איך אפשר שמוהל יחידי ימול כמליון איש בזמן קצר, וכל ישראל שביטלו את המילה - פסולים היו לימול, "שמומר לערלות, דינו כגוי" (יו"ד סי' רסד, ס"א, ברמ"א).

ג. וטבילה היתה במדבר קדם מתן תורה, שנאמר: וקדשתם היום וימחר וכבסו שמלתם⁹. וקרבתן, שנאמר: וישלח את נצרי בני ישראל ויעלו עלות. על ידי פל ישראל¹⁰ הקריבו.

(9) יבמות מו, ב: "ומה במקום שאין טעון (שאינו צריך)

שלישי - מתר; שנאמר: פנים אשר יולדו להם וגומר.

כ. מצרית מעברת שנתגירה - פנה שני. מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, או מצרי ראשון שנשא מצרית שניה - הולד שני. שנאמר: פנים אשר יולדו להם - הפתוב תלאן בלדה⁵¹.

(51) כרב דימי בשם ר' יוחנן שם. ואף על פי שהוא אמר רק במצרי שני שנשא מצרית ראשונה, סובר רבינו, שהוא הדין במצרי ראשון שנשא שנייה, ומפרש מה שאמרו שם "הכתוב תלאן בלידה" הכוונה: אי אפשר ללידה בלא אב ואם, וכל שאינו שלישי לשניהם אסור לבוא בקהל.

כא. גר עמוני שנשא מצרית - הולד עמוני⁵². גר מצרי שנשא עמונית - הולד מצרי⁵³. זה הכלל: באמות - הלך אחר הזכר⁵⁴; נתגירו - הלך אחר הפחות.

(52) ואם הוולד הוא זכר, איסורו - לבוא בקהל - איסור עולם, אבל אם נקבה היא, דינה כמצרית ואסורה עד דור שלישי, שלעולם הולכים להחמיר. (53) ואסור עד דור שלישי, כיוון שהזכר הוא הפגום. (54) אם גוי עמוני בא על גוייה מאומה אחרת והוליד בן, דינו כעמוני וכשיתגיר אסור לבוא בקהל, גוי מאומה אחרת שבא על גוייה עמונית והוליד בן, אינו עמוני, וכשיתגיר מותר לבוא בקהל.

כב. מי שנתגיר משבעה עממין - אינן אסורין מן התורה לבוא בקהל. והדבר ידוע, שלא נתגירו מהן אלא הגבעונים, ויהושע גזר עליהם שיהיו אסורים לבא בקהל, אחד זכרים ואחד נקבות. ולא אסר אותם אלא בזמן שיש מקדש; שנאמר: וחתבי עצים ושאבי מים לבית אלהי - תלה הרחקתם במקדש.

כג. והם הנקראים נתינים, לפי שנתנם לעבודת המקדש. פא דוד וגזר עליהם שלא יכנסו בקהל לעולם, ואפלו בזמן שאין מקדש. וכן מפרש בעזרא: ומן הנתינים שנתן דוד והשרים לעבדת הלויים. הא למדת, שלא תלה אותם במקדש.

כד. ולמה גזר עליהם הוא ובית דינו? לפי שראה עזרת ואכזריות שהיתה בהם בעת שבקשו שבעת בני שאול בחיר ה' לתלותם, והרגום ולא רחמו עליהם⁵⁵.

(55) "והני (ואלו) גבעונים כיוון דלא מרחמי אינן ראיין לידבק בהן, מיד גזר עליהן דוד".

כה. כשעלה סנחריב מלך אשור, בלבל כל האמות וערכם זה בזה, והגלה אותם ממקומם. ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה - אנשים אחרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הטבילה וקבלת המצוות בינו לבין עצמו או בפני שנים - לא הוי גר . . . דאם לא היה רק אחד מהן בלא בית-דין מהני (מועיל) בדיעבד; דטבילה (בפני שלשה) לחוד - מהני, כמבואר להלן (ה"ז), דטבילה הוי ממילא קבלת המצוות, כיון שטבל לשם גירות. וכן אם נתגייר בפני בית-דין, דהיינו קבלת המצוות, מהני גם כן בדיעבד, אף אם לא היתה הטבילה בבית-דין" (חמדת שלמה, "יוד סי' כט). (32) ש"שנים שדנו, אין דיניהם דין" (פ"ב מהל' סנהדרין ה"י). (33) שם. הואיל והחזוק לגוי, כמבואר להלן (ה"ט).

ח. הָיָה נִשְׁוֵי לְיִשְׂרָאֵלִית או לְגִיּוֹרֹת וַיֵּשׁ לוֹ בָּנִים, וְאָמַר: נִתְגַּיְרְתִּי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי - נֶאֱמַן לְפָסֵל אֶת עַצְמוֹ³⁴, וְאִינוּ נֶאֱמַן לְפָסֵל אֶת הַבָּנִים³⁵. וְחֹזֵר וְטוֹבֵל בְּבֵית דִּין³⁶.

34) שם מז, א. ואסור לו לדור עם האשה הישראלית, שבהודאתו אסרה על עצמו. 35) מכיון שהחזוקו כשרים. 36) שם. מכיון שלפי דבריו לא היו הגירות והטבילה בפני שלשה, וכמבואר בהלכה הקודמת. אבל הטפת דם ברית אינו צריך, שמילה אינה צריכה שלשה. ראה בב"ח "יוד סי' רסה.

ט. גִּיּוֹרֹת שֶׁרְאִינוּהָ נֹהֲגֵת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל תָּמִיד, כְּגוֹן שֶׁתִּטְבֵּל לְנִדְתָּהָ³⁷ וְתַפְרִישׁ תְּרוּמָה מֵעֲסָתָהּ וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה; וְכֵן גַּר שֶׁנֹּהֵג בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁטוֹבֵל לְקִרְיֹו וְעוֹשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת - הָרִי אֵלָיו בְּחֻזְקַת גְּרִי צָדֵק, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם עֲדִים שֶׁמְעִידִין לְפָנָיו מִי שֶׁנִּתְגַּיְרוּ. וְאֵף עַל פִּי כֵן, אִם בָּאוּ לְהִתְעַרֵּב בְּיִשְׂרָאֵל - אֵין מְשִׁיאִין אוֹתָם עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֲדִים או עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לְפָנָיו; הוֹאִיל וְהַחֲזִקוּ עוֹבְדֵי פוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת.

37) שם מה, ב: "מי לא טבלה לנידוטה", "מי לא טבל לקריו". רבינו פירט שני דברים: טבילה לנדוטה ותרומת חלה מעיסתה, כי יתר המצוות שהיא מקיימת אינן מוכיחות שהיא ישראלית, שאולי היא שומרת אותן כגויה וכאינה מצווה ועושה. אבל בטבילת נדוטה, שאם היא נשאת בגיותה, הלא הטבילה אינה מועילה כלום בגויים, כי מן התורה "הגוים אין מטמאין לא בזיבה ולא בנידות ולא בלידות" (פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י) "ואין חייבים עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת" (למעלה פ"ד ה"ד), ומדברנן הן טמאות אפילו אם לא ראו "וחכמים גזרו על כל הגוים הזכרים והנקבות שיהיו כזבים תמיד, בין ראו בין לא ראו" (שם), והטבילה לגוים אינה כלום; וכשהיא זהירה בטבילה, הרי זו הוכחה שנתגיירה, ואותו הדבר בהפרשת תרומת חלה מעיסתה, שעיסת גוי פטורה מחלה "גוי שהפריש חלה . . . אינה חלה" (פ"ו מהל' ביכורים ה"י). והוא-הדין בגר, "שככת ודעו של גוי טהורה" (פ"ב מהל' מטמאי משכב ומושב ה"י). וטבילתו הוכחה גמורה שנתגייר (לפי "חמדת שלמה" יוד סי' כט).

י. אָבֵל מִי שָׁפָא וְאָמַר³⁸ שֶׁהָיָה עוֹבֵד פוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת

כיבוס ("בעל קרי . . . דכתיב ורחץ במים, ולא כתב כיבוס בגדיו". רש"י) טעון טבילה, מקום שטעון כיבוס (בקיבול תורה, דכתיב וכבסו שמלותם. רש"י), אינו דין שטעון טבילה. 10) שלוחי כל ישראל.

ד. וְכֵן לְדוֹרוֹת, פְּשִׁיפָּה הַעוֹבֵד פוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת לְהַפְנֵס לְבָרִית וְלְהַסְתּוֹפֵף תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה וְיִקְבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה¹¹ - צָרִיף¹² מִלָּה וְטָבִילָה וְהִרְצָאת קָרְפָן. וְאִם נִקְבָּה¹³ הִיא¹⁴ - טָבִילָה וְקָרְפָן. שְׁנֵאמַר: כָּכֶם בְּגַר. מָה אָתָם - בְּמִלָּה וְטָבִילָה וְהִרְצָאת קָרְפָן, אֵף הַגֵּר לְדוֹרוֹת - בְּמִלָּה¹⁵ וְטָבִילָה וְהִרְצָאת קָרְפָן.

11) כמבואר להלן ה"ד. 12) כריתות ט, א. 13) יבמות מו, ב. 14) בכת"י תימן: צריכה. 15) מילה קודמת לטבילה.

ה. ומהו קָרְפָן הַגֵּר? עוֹלֵת בְּהֵמָה¹⁶, או שְׂתֵי תוֹרִים או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה¹⁷, וּשְׁנֵיהֶם עוֹלָה¹⁸. וּבִזְמַן הַזֶּה שְׂאִין שֶׁם קָרְפָן - צָרִיף מִלָּה וְטָבִילָה, וְכִשְׂפָנָה¹⁹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יָבִיא קָרְפָן²⁰.

16) כריתות ח, ב. 17) שם. 18) שם. 19) שם ט, א 20) בכת"י תימן: קרבנו.

ו. גַּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבֵל או טָבֵל וְלֹא מָל - אִינוּ גַר, עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֵּל²¹. וְצָרִיף לְטָבֵל בְּפָנָיו שְׁלֹשָׁה²². וְהוֹאִיל וְהַדְּבָר צָרִיף בֵּית דִּין²³ - אֵין מְטָבִילִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת וְלֹא בְּיוֹם טוֹב²⁴ וְלֹא בְּלִילָה²⁵. וְאִם הַטָּבִילוּהָ²⁶ - הָרִי זֶה גַר²⁷.

21) יבמות מו, א. 22) שם מו, ב: "גר צריך שלשה, משפט כתיב ביה" ("משפט אחד יהיה לכם ולגר" (במדבר טו, טז) ואין משפט פחות משלשה (רש"י). 23) והרי זה דין. 24) שם. "אין דנין בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"י) "כל שאסור בשבת . . . אסור ביום-טוב" (פ"א מהל' יום-טוב ה"י). ראה ט"ז "יוד סי' רסה, אות יא). 25) "שאין מתחילין את הדינין בלילה" (פ"ג מהל' סנהדרין ה"ג). 26) בלילה. 27) "דטבילה בדיעבד כגמר דין דמי, כיון שכבר קיבל (המצוות) ומל" (רשב"א מס' יבמות). "ובדיני ממונות אם התחילו ביום, מותר לגמור הדין בלילה" (הל' סנהדרין ה"ד).

ז. גַּר קָטָן - מְטָבִילִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין, שְׂזֻכוֹת הִיא לוֹ²⁸. מְעַבְרַת שֶׁנִּתְגַּיְרָה וְטָבְלָה - אֵין בְּנָה צָרִיף טָבִילָה²⁹. טָבֵל³⁰ בֵּינוּ לְבֵין עַצְמוֹ וְנִתְגַּיְרָ³¹ בֵּינוּ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאָפְלוּ בְּפָנָיו שְׁנַיִם³² - אִינוּ גַר. בָּא וְאָמַר: נִתְגַּיְרְתִּי בְּבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי וְהַטָּבִילוּנִי - אִינוּ נֶאֱמַן לָבֵא בְּקָהֶל עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֲדִים³³.

28) כתובות יא, א. וזכין לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו. 29) יבמות עח, א. שטבילת האם עולה לו. 30) שם מז, א. 31) כלומר, שני הדברים - גם הטבילה וגם הגירות, היינו קבלת עול מצוות - היו בינו לבין עצמו, "רכיון שהיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנִתְגַּיֵר בְּבֵית דִּין - נֶאֱמַן; שֶׁהִפָּה שְׁאֶסְרִי³⁹ הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר⁴⁰. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴¹ וּבְאוֹתָן הַיָּמִים⁴², שֶׁחֻזַּקת הַכָּל שָׁם בְּחֻזַּקת יִשְׂרָאֵל⁴³; אָבֵל בְּחֻזָּה לְאֶרֶץ - צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה וְאַחַר כֵּן יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית. וְאָנִי אוֹמֵר: שְׂזוּ⁴⁴ מַעֲלָה בְיֹחֲסִין⁴⁵.
(56) שם מז, ב. (57) שם.

יֵד. אֵל יַעֲלָה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁשְׂמִשׁוֹן הַמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁלֵמָה מִלְּךָ יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָא⁵⁸ יְדִיד⁵⁹ נְשָׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת בְּגִיּוֹתֶיךָ. אֶלָּא סוּד⁶⁰ הַדְּבָר כִּף הוּא: שֶׁהַמַּצָּנָה הַנּוֹכְחָה, כְּשֶׁנִּבְּא הַגֵּר אוֹ הַגִּיּוֹרָה לְהַתְגַּיֵר - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא בְּגִלָּל מִמּוֹן שְׂיֵטֵל אוֹ בְּשֹׁבֵל שְׂרָרָה שְׂזוּפָה לָּהּ אוֹ מַפְנֵי הַפֶּחַד בָּא לְהַפְנוֹס לְדָת. וְאִם אִישׁ הוּא - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא עֵינָיו נִתְּן בְּאִשָּׁה יְהוּדִית; וְאִם אִשָּׁה הִיא - בּוֹדְקִין שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נִתְּנָה בְּכַחוּר מִבְּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל⁶¹. אִם לֹא נִמְצָא לָהֶם עֵלְיָה⁶² - מוֹדִיעִין אוֹתָן⁶³ כִּכְד עַל הַתּוֹרָה וְטָרַח שְׂיֵשׁ בְּעֻשִׂיתָה עַל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת. כְּדֵי שְׂיִפְרְשׁוּ. אִם קָבֵלוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ, וְרָאוּ אוֹתָן שֶׁחֲזָרוּ מֵאֲחֻבָּה - מְקַבְּלִים אוֹתָן⁶⁴; שְׁנֵאֲמַר: וְתָרָא כִּי מֵתְאֲמָצֵת הִיא לְלֶכֶת אֵתָּה. וְתַחֲדָל לְדַבֵּר אֵלֶיָּהּ.

(58) בדפוס רומי, קושטא, שונצין ווינציא, ובכת"י תימן: חסרה המלה "שנקרא". (59) בדפוסים אחרים, הגירסא: ידידי ה', כלומר, שניהם שמשון ושלמה. בדפוס רומי ובכת"י תימן הגירסה: ידידיה, "ויקרא את שמו ידידיה" (שמואל-ב יב, כה). (60) ענין הדבר, השווה פ"א מהל' קידוש החודש ה"ד, "סוד העיבור". (61) יבמות כד, ב. (62) שום סיבה במה לתלות רצון הגירות. (63) שם מז, א. (64) שם.

טו. לְפִיכֶף לֹא קָבֵלוּ⁶⁵ בֵּית דִּין גָּרִים כֹּל יָמֵי דוֹד וְשְׁלֵמָה. בִּימֵי דוֹד - שֶׁמָּא מִן הַפֶּחַד חֲזָרוּ; וּבִימֵי שְׁלֵמָה - שֶׁמָּא בְּשֹׁבֵל הַמַּלְכוּת וְהַטּוֹבָה וְהַגְּדֻלָּה שָׁהִיו כְּהַ יִשְׂרָאֵל חֲזָרוּ. שֶׁכָּל חַחֲזָרוּ מִן עֲבוּדַת כּוֹכָבִים וּמְזוּלוֹת בְּשֹׁבֵל דְּבָר מִהַבְּלֵי הַעוֹלָם - אֵינֻ מַגְרִי הַצְּדִק⁶⁶. וְאִף עַל פִּי כֵּן הָיוּ גָרִים הַרְבֵּה⁶⁷ מִתְגַּיְרִים בִּימֵי דוֹד וְשְׁלֵמָה בְּפָנֵי הַדִּיּוֹטוֹת⁶⁸. וְהָיוּ בֵּית דִּין הַגְּדוֹל חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, לֹא דוֹחִין אוֹתָן אַחַר שֶׁטְבְּלוּ מִכָּל מְקוֹם⁶⁹, וְלֹא מְקַרְבִּין אוֹתָן עַד שֶׁתִּרְאֶה אַחֲרֵיהֶם.

(65) שם כד, ב. (66) אלא גרים גרוורים. ראה שם ב'תוספות' דיבור-המתחיל בימי דוד. (67) שם עט, א. (68) שלא ידעו ההלכה, שאין מקבלים גרים בימים אלו. (69) בכל אופן, והרי הם גרים.

טז. וּלְפִי שֶׁגֵּיֵר שְׁלֵמָה נָשִׁים וּנְשָׂאָן, וְכֵן שְׂמִשׁוֹן גֵּיֵר וּנְשָׂא, וְהַדְּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא חֲזָרוּ אֵלָיו אֶלָּא בְּשֹׁבֵל דְּבָר, וְלֹא עַל פִּי בֵּית דִּין⁷⁰ גִּירוֹם - חֲשָׁבֵן הַכְּתוּב⁷¹ כְּאֵלוֹ הֵן עוֹבְדוֹת כּוֹכָבִים וּמְזוּלוֹת וּבְאֶסְרוֹן עוֹמְדִין. ועוד, שְׁהוּכִית סוֹפֵן עַל תַּחֲלָתָן⁷², שֶׁהֵן עוֹבְדוֹת

וְנִתְגַּיֵר בְּבֵית דִּין - נֶאֱמַן; שֶׁהִפָּה שְׁאֶסְרִי³⁹ הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר⁴⁰. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴¹ וּבְאוֹתָן הַיָּמִים⁴², שֶׁחֻזַּקת הַכָּל שָׁם בְּחֻזַּקת יִשְׂרָאֵל⁴³; אָבֵל בְּחֻזָּה לְאֶרֶץ - צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה וְאַחַר כֵּן יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית. וְאָנִי אוֹמֵר: שְׂזוּ⁴⁴ מַעֲלָה בְיֹחֲסִין⁴⁵.

(38) כלומר, שמעולם לא היה מוחזק כגוי. (39) שאמר: גוי הייתי. (40) שאמר: נתגיירתי. (41) "חביבה ארץ ישראל שמכשרת גרים, האומר בארץ ישראל גר אני - מקבלין אותו מיד, ובחוצה לארץ אין מקבלין אותו אלא-אם-כן עדין עמו" (מסכת גרים, פ"ד). (42) שיד ישראל תקיפה, ש"אסור לנו להניח גוי עובד עבודה-זרה בינינו" (פ"י מהל' עבודה-זרה ה"ו). דכל שבא סתם הוא בחזקת ישראל ('מרכבת המשנה'). (43) וכן דעת בעל 'הלכות גדולות' ('מגדל עזר'). (44) בדפוס רומי: מעלה עשו ביוחסין. (45) שמן הדין גם בחוצה לארץ נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

יא. כֹּשֶׁם⁴⁶ שְׂמָלִין וּמְטַבְּלִין אֶת הַגָּרִים, כִּף מְלִין וּמְטַבְּלִין אֶת הַעֲבָדִים הַנְּגַלְחִים מִן הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמְזוּלוֹת לְשֵׁם עֲבָדוֹת. הַלּוֹקְחִין⁴⁷ עֶבֶד מִן הַעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמְזוּלוֹת, וְקָרְבִים⁴⁸ הַעֶבֶד וְטָבֵל לְשֵׁם בֶּן חוּרִין - קָנָה עֲצָמוֹ⁴⁹; וְהוּא⁵⁰ שְׂיֵאֲמַר בַּעַת טְבִילָה: הָרִינִי טוֹבֵל בְּפָנֶיכֶם לְשֵׁם גְּרוֹת. וְאִם טָבֵל בְּפָנֵי רַבּוֹ - אֵינֻ צָרִיף לְפָרְשׁוֹ⁵¹, אֶלָּא בִּינוֹן שֶׁטָּבֵל נִשְׁתַּחֲרַר. לְפִיכֶף צָרִיף רַבּוֹ לְתַקְפוֹ⁵² בְּמִים עַד שְׂעִעְלָה וְהוּא תַחַת שְׁעַפְדוֹ, וּמוֹדִיעוֹ בְּפָנֵי הַדִּיָּן שֶׁלְשֵׁם עֲבָדוֹת מְטַבְּלוֹ. וְאִין הַעֶבֶד טוֹבֵל אֶלָּא בְּפָנֵי שְׁלָשָׁה וּבִיּוֹם, כִּגֵּר; שֶׁמְקַצֵּת גְּרוֹת הוּא⁵³.

(46) יבמות מח, א. (47) הקונה. (48) כלומר, לפני שהטבילו הכהן לשם עבדות. (49) שם מה, ב. שהמוכר עצמו אין לו קנין בגופו של גוי אחר, ואין בכוחו להקנות לישראל הקונה יותר ממה שיש לו, היינו השעבוד לעבודה, ומכיון שהעבד הקדים עצמו וטבל לשם בן חורין, הוציא עצמו משעבודו של הישראל שקנאו. (50) שם מז, א. (51) כיון דרבו עומד אצלו, ומיהר לטבול לפני שרבו יטבלנו, הוי כאילו פירש שהוא טובל לשם גירות. (52) שם. "לתת עליו עול מלאכה במים, כדי שתהא נראית כטבילת עבדות" (רש"י שם). (53) שהעבד חייב במצוות כאשה.

יב. כְּשֶׁיִשְׁתַּחֲרַר הָעֶבֶד - צָרִיף טְבִילָה אַחֲרָת⁵⁴ בְּפָנֵי שְׁלָשָׁה בִיּוֹם, שְׁבָה⁵⁵ תִּגְמַר גְּרוֹתוֹ וְיִהְיֶה כִּיִּשְׂרָאֵל. וְאִין צָרִיף לְקַבֵּל עָלָיו מִצוֹת וְהַחֲדִיעוֹ עֲקָרֵי הַדָּת, שֶׁכֶּבֶר הוֹדִיעוּהוּ כְּשֶׁטָּבֵל לְשֵׁם עֲבָדוֹת.

(54) מדרבנן (מגיד-משנה). (55) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: שבה, כלומר בטבילה.

יג. וּבְמִקְוֵה הַכְּשֵׁר לְטְבִילַת נְדָה - שָׁם⁵⁶ מְטַבְּלִין אֶת הַגָּרִים וְאֶת הַעֲבָדִים וְאֶת הַמְשַׁחֲרִים. וְכָל דְּבָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְדַחוּפִים וּמְסַפְּיִין וּמְטַרְפִּין וְיִסוּרִין פְּאִין עֲלֵיהֶן? אַם אָמַר: אֲנִי יוֹדַע וְאִינִי פְּדַאי⁶ - מְקַבְּלִין אוֹתוֹ מִיָּד.

(2) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: "אחד" ליתא. (3) כמבואר למעלה פי"ג הי"ד. (4) יבמות מז, א. (5) "שפלים וכפויו" (רש"י). (6) "ואיני ראוי להשתתף בצרתם, ומי יתן ואזכה לכך" (רש"י).

ב. ומודיעין אותו עקרי הדת, שהוא יחוד השם ואסור עבודת פוכבים ומזלות, ומאריכין⁷ בדבר הזה. ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות, ואין מאריכין בדבר זה. ומודיעין אותו עון לקט⁸ שכתה⁹ ופאה¹⁰ ומעשר שני¹¹. ומודיעין אותו עונש של מצות. כיצד? אומרים לו: הוי יודע, שעד שלא באת לדת זו, אם אכלת חלב - אי אתה ענוש פרת, אם חללת שבת - אי אתה ענוש סקילה; ועכשיו אחר שתתגייר, אם אכלת חלב - אתה ענוש פרת, אם חללת שבת - אתה ענוש סקילה. ואין מרבין עליו¹², ואין מדקדקין¹³ עליו, שצא יגרם לטרדו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה. שבתחלה אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון ורבים¹⁴. וכן הוא אומר: בחבלי אדם אמשכם, ואחר כך בעבותות אהבה.

(7) להסביר לו בהרחבה, כדי שידע להכיר את ה' ותשתרש בו אמונת הייחוד. (8) כשקוצר ומאלם לא ילקט השבלים הנושרות בשעת הקציר אלא יניחם לעניים, שנאמר (ויקרא כג, כב) ולקט קצירך לא תלקט... לעני ולגר תעזוב אותם" (פ"א מהל' מתנות עניים ה"ד). (9) "המעמר ושכח אלומה אחת בשדה, הרי זה לא יקחנה, שנאמר (דברים כד, יט) ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו" (שם ה"ה). (10) "הקוצר את שדהו, לא יקצור את כל השדה כולה אלא יניח מעט קמה לעניים בסוף השדה, שנאמר (ויקרא כג, כב) לא תכלה פאת שדך בקוצרך" (שם ה"א). רבינו סידר "לקט שכחה ופאה", וכן הוא בגמרא (שם). סדר זה נמצא שנוי במשנה (פאה פ"ד, מ"ו) "מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". נקטינהו (אחזם וסדרם) בסדר רגיל להיות, שכן בתחילת הקצירה, אפשר ושכח להיות נושר, אבל שכחת עומר או קמה אינו רגיל שישכח בתחילת הקצירה, והדר (ואחר-כך) תנא (למד) פאה, שמקומה בסוף השדה" (תוספות יום-טוב, שם). (11) כנראה, טעות-סופר כאן, ויש להגיה מעשר "עני". וכן הגירסא בגמרא (שם) ובכת"י תימן. "בשלישית ובשישית מן השבוע (בשנה השלישית והששית מן השמיטה) אחר שמפרישים מעשר ראשון, מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא מעשר עני" (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ד). רבינו פירט רק מתנות עניים אלו (וכן בגמרא), ולא חשב תרומות ומעשר ראשון גם לא מצות צדקה, מפני שמתנות אלו שונות מתרומות ומעשר ראשון וצדקה. מתנות כהונה ולויה "הם

פוכבים ומזלות שלהן, ובנו להן במות. והעלה עליו הכתוב כאלו הוא⁷³ בנאן, שנאמר: אז יבנה שלמה במה.

(70) שבית-דין הגדול חוששין להם, כמבואר בהלכה הקודמת. (71) שופטים יד, ג; מלכים-א, יא, ד. (72) נראה אחריתן. (73) שבת נו, ב.

יז. גר שלא בדיקו אחריו, או שלא הודיעוהו המצות וענשן, ומל וטבל בפני שלשה הדייטות - הרי זה גר. אפלו נודע שבשביל דבר הוא מתגיר, הואיל ומל וטבל - יצא מפלל העובדי פוכבים ומזלות, וחושישין⁷⁴ לו עד שיתבאר צדקותו. ואפלו חזר ועבד פוכבים ומזלות - הרי הוא פושטאל מומר⁷⁵, שקדושו קדושישין⁷⁶ ומצוה להחזיר אבדתו⁷⁷. מאחר שטבל - נעשה פושטאל. ולפיכך קימו שמשון ושלמה נשותיהן⁷⁸, ואף על פי שנגלה סודן⁷⁹.

(74) לא דוחים אותו ולא מקרבים אותו עד שתראה אחריתו, כמבואר בהט"ז. (75) [זה נמשך למה שכתב למעלה "הואיל ומל וטבל, יצא מכלל הגויים" (כסף-משנה). אמנם מלשונו של ה'מגיד משנה' משמע שהמדובר בחזר לסורו ועבד עבודה-זרה, אבל עלינו לדחוק וליישב דבריו, שהתכוון לחזור לסורו, אבל לא עבד עבודה-זרה, כי אם עבד - הרי לא עדיף מגוי שגם הוא עובד מחמת רגילותו. ואפשר גם ליישב דברי ה'מגיד משנה' באופן אחר, ואין כאן המקום להאריך]. (76) יבמות מז, ב. (77) עבודה זרה כו, ב. (78) מפני שמן הדין הן ישראליות גמורות. (79) יתכן שצריך להכתב "סורן", וכן בדפוס אמשטרדם. כלומר, אף-על-פי שחזרו לסורן (מנהגן הרע) ועבדו עבודה-זרה, נחשבות הן כישראליות.

יח. ומפני זה אומר חכמים: קשים להם גרים לישטאל פנע צרעת⁸⁰. שרפן חזרין בשביל דברי⁸¹, ומטעין את ישראל, וקשה הדבר לפרש מהם אחר שנתגירו. צא ולמד מה ארע במדבר במעשה העגל ובקברות התאיה, וכן רב הנסינות⁸² האספסוף⁸³ היו בהן תחלה.

(80) יבמות מז, ב. (81) איזה מקרה שהוא. (82) ככתוב: וינסו אותי זה עשר פעמים (במדבר יד, כב). (83) ערב רב.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר כיצד מקבלין גרי הצדק; ואי זה הוא גר תושב ואם מקבלין אותו [בזמן הזה]; עבד שנלקח מן הגויים אומרים לו מה ראית שבאתה; גר שנתגייר כקטן שנולד דמי; וכיצד דין הגרים בעריות ובשניות.

א. כיצד מקבלין גרי הצדק? פשיבוא אחד² להתגיר מן העובדי פוכבים ומזלות, ויבדיקו³ אחריו ולא ימצאו עלה - אומרים לו: מה ראית שבאת להתגיר? אי אתה יודע שישטאל בזמן הזה דוויים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּם בְּרִית²⁵. וּמִשְׁהִיִּים אוֹתוֹ עַד שְׁיִתְרַפֵּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה²⁶, וְאַחַר כֵּן מְטַבְּלִין אוֹתוֹ.

21 שם. (22 'תנחומא' פרשת נצבים: "אבל ישראל נופלין ועומדין". 23 מסכת גרים פ"א, ב. 24 יבמות מז, ב: "שהויי מצוה לא משהינן" (אין מעכבים עשיית מצוה). 25 שבת קלה, א. ראה 'כסף משנה' פ"א מהל' מילה ה"ז. 26 יבמות, שם: "נתרפא מטבלין אותו". שהמים "מכבידין את חולי המכה" (רש"י).

ו. וּשְׁלֹשָׁה²⁷ עוֹמְדִין עַל גְּבִיּוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצַת מִצְוֹת קְלוֹת וּמִקְצַת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת פְּעַם שְׁנִיָּה²⁸, וְהוּא עוֹמֵד בְּמִים. וְאִם הִיָּתָה אִשָּׁה²⁹ - נָשִׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בְּמִים³⁰ עַד צְוֹאֲרָה, וְהִדְיָנִין מִבְּחוּץ, וּמוֹדִיעִין אוֹתָהּ מִקְצַת מִצְוֹת קְלוֹת וּחֲמוּרוֹת, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת³¹ בְּמִים. וְאַחַר כֵּן טוֹבֵלֶת בְּפִנְיָהֶם. וְהֵן מְחִזְרִין פְּנִיָּהֶן וְיוֹצְאִין, כְּדִי שְׁלֵא יֵרְאוּ אוֹתָהּ כְּשֶׁתַּעֲלֶה מִן הַמִּים.

27 שם. (28 שם. "על-ידי טבילה הוא נכנס לכלל גירות, הילכך בשעת טבילת מצוה - צריך לקבל עליו עול מצוות" (רש"י שם). 29 שם. 30 שגופה לא יראה. 31 כלומר, היא נשאת יושבת במים עד צוארה.

ז. אִי זֶה הוּא גֵר תוֹשֵׁב? זֶה עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת שְׁקֵבֵל³² עָלָיו שְׁלֵא יַעֲבֹד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת עִם שְׂאֵר הַמִּצְוֹת שְׁנֹצְטוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְלֹא מִלְּוֹלָא טַבֵּל - הָרִי זֶה מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וְהוּא מְחַסְדֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ תוֹשֵׁב? לְפִי שְׁמֵתָר לָנוּ לְהוֹשִׁיבוֹ בְּיַגְיָנוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת³³.

32 עבודה זרה סד, ב. 33 פ"י ה"ו.

ח. וְאִין מְקַבְּלִין גֵר תוֹשֵׁב אֶלָּא בְּזִמְן שְׁהֵיבֵל נוֹהָג³⁴; אֲבָל בְּזִמְן הַזֶּה, אֶפְלוּ קִבֵּל עָלָיו כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה חוּץ מִדְּקָדִיק אֶחָד - אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ³⁵.

34 ערכין כט, א. ראה השגת הראב"ד. "ולדעת רבינו נראה לומר . . . שאם מעצמו קיבל עליו שבע מצוות שאינן מונעין אותו משיבת הארץ, ולא בא לומר אלא שאין בית-דין מקבלין אותו" (כסף-משנה, פ"י מהל' עבודה-זרה ה"ו). 35 בכורות ל, ב: "נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד . . . אין מקבלין אותו . . . ואפילו דקדוק אחד". ודעת רבינו, שהגמרא מדברת בנכרי הרוצה להשאר בגיותו ולהיות גר תושב, ובזמן שאין היובל נוהג, לכן אין מקבלין אותו.

ט. הַעֲבֹד הַנִּלְקַח מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת³⁶ - אִין אוֹמְרִין לוֹ: מָה רְאִיתָ שְׁבָאָתָּ? אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: רְצוֹנָךְ שֶׁתִּכְנַס לְכָלֵּל עִבְדֵי יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה מִן הַכְּשָׁרִים אוֹ לֹא? אִם רָצָה³⁷ - מוֹדִיעִין לוֹ³⁸ עֲקָרֵי

של בעלים ליתנן לכל כהן שירצו, שנאמר (במדבר ה, י) ואיש את קדשיו לו יהיו" (פ"ב מהל' תרומות הט"ו), וכן בצדקה, "עני שהוא קרובו קודם לכל אדם" (פ"ז מהל' מתנות עניים ה"ג). לא כן במתנות עניים: "כל מתנת עניים אלו (לקט שכחה ופאה) אין בהן טובת הנייה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים" (שם פ"א ה"ח); "ומעשר עני המתחלק בגורן, אין בו טובת הנאה לבעלים אלא העניים באים ונוטלין על כרחו" (שם פ"ו ה"י). לכן מודיעים - לגוי הבא להתגייר - רק מתנות עניים אלו, שנפקעה זכות הבעלים מהן לגמרי, אולי ידיעה זו תשפיע עליו להתחרט מרצון גירות: "הואיל והן מקפידין על הממון כל כך . . . דנהרג על פחות משהו פרוטה . . . שמה יחזור בו מלהתגייר" (רש"י שם). 12 הזכרת עונשין (סמ"ג). 13 שם. "דאף באותן מקצת עונשין, אין להודיעו כל דקדוקי העונשין" (ב"ח לטור' יו"ד סי' רסח). 14 בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "רכים".

ג. וּכְשֶׁם שְׁמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עֹנֵשֵׁן שֶׁל מִצְוֹת, כֵּן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ¹⁵ שְׁכָרְךָ שֶׁל מִצְוֹת. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׁבַעֲשִׁית מִצְוֹת אֵלוּ יִזְכֶּה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, וְשְׂאִין שׁוֹם¹⁶ צְדִיק גְּמוּר אֶלָּא בְּעַל הַחֲקֵמָה שְׁעוֹשֶׂה מִצְוֹת אֵלוּ וְיוֹדְעָן¹⁷.

15 שם. 16 בדפוס רומי, ובכתי' תימן: "שם", כלומר במציאות. ראה ביאורנו למעלה (פרק יא, אות ג). 17 "וכל העושה כל הכתוב בה (בתורה) ויודעו דעה גמורה נכונה, זוכה בה לחיי העולם הבא" (פ"ט מהל' תשובה ה"א).

ד. וְאוֹמְרִים לוֹ: הֲוִי¹⁸ יוֹדֵעַ, שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ צָפוּן¹⁹ אֶלָּא לְצַדִּיקִים, וְהֵם יִשְׂרָאֵל. וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה יִשְׂרָאֵל בְּצַעַר בְּעוֹלָם הַזֶּה - טוֹבָה הִיא צְפוּנָה לָהֶם, וְשְׂאִינָן יוֹכֵלִין לְקַבֵּל רַב טוֹבָה בְּעוֹלָם הַזֶּה²⁰ כְּאֲמוֹת, שְׁמָא יְרוּם לָבָם וְיִתְעוּ וְיַפְסִידוּ שְׁכָר הָעוֹלָם הַבָּא, כְּעִנְיָן שְׁנֹאֲמַר: וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעַט.

18 שם. 19 גנוז, שמור, כלומר מקומם בעולם הבא מובטח, כמו שמבאר, שהצער שיש לישראל בעולם הזה, הוא בכדי שרוב הטובה לא יסיר לבם מה' ותורתו, ויפסידו שכרם בעולם הבא. אכן זה רק לישראל, אבל הגויים, אף-על-פי ש'חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא" (פ"ג מהל' תשובה ה"ה) - חלקם אינו שמור וגנוז, ההשגחה העליונה אינה שומרת עליהם שלא יבעטו ושלא יפסידו שכר עולם הבא. ראה בהגהות רבי צבי חיות, שם. 20 שם.

ה. וְאִין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא עֲלֵיהֶן רַב פְּרָעָנוֹת²¹, כְּדִי שְׁלֵא יֵאָבְדוּ; אֶלָּא כָּל הָעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת פְּלִין, וְהֵן עוֹמְדִין²². וּמֵאֲרִיכִין בְּדָבָר הַזֶּה, כְּדִי לְחַבְּקֵן. אִם חֲזַר בּוֹ וְלֹא רָצָה לְקַבֵּל - הוֹלֵךְ לְדַרְכוֹ²³; וְאִם קִבֵּל - אִין מְשִׁהִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מְלִין אוֹתוֹ מִיָּד²⁴. וְאִם הָיָה מְהוּל - מְטִיפִין מִמֶּנּוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מדרבנן, הן תשע: שתיים מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, אמו ואחותו מאמו. ושבע מהטעם שלא יטעו ויחשבו שגם לישראל מותרות, והן: (1) בת אשתו הגויה. (2) בת בתה. (3) אמה. (4) אם אמה. (5) אחותה מן האם. (6) אחות אמו מן האם. (7) אשת אחיו מאמו. (45) סנהדרין נח, ב. (46) פ"ט ה"ה.

יא. עובד פוכבים ומזלות שנתגירו⁴⁷ ועבד שנתחרר⁴⁸ - הרי הוא כקטן שנולד, וכל שאר בשר שהיו לו כשהוא עובד פוכבים ומזלות או כשהוא עבד - אינן שאר בשר, ואם נתגיר הוא והם - אינו חיבב⁴⁹ על אחת מהם משום ערוה כלל.

(47) יבמות כב, א. (48) שם צז, ב. (49) מן התורה.

יב. דין תורה⁵⁰, שמתר לעובד פוכבים ומזלות⁵¹ שישא אמו או אחותו מאמו שנתגירו; אבל חכמים אסרו⁵² דבר זה, כדי שלא יאמרו: באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה; שאמש⁵³ היתה לו זו אסורה⁵⁴, והיום⁵⁵ מתרת. וכן גר שבא על אמו או אחותו והיא בגיורתה - הרי זה כבא על הנכרית⁵⁶.

(50) שם כב, א. (51) בכתי"ת תימן: "לגר", וכן הוא לשון השולחן ערוך' יו"ד סי' רסט ס"א. (52) שם. (53) כלומר, לפני שנתגיירו. (54) כמבואר למעלה ה"י. (55) משנתגיירו. (56) שאסורה לישראל מדרבנן.

יג. כיצד דין הגרים בעריות של שאר בשר? אם היה נשוי כשהוא עובד פוכבים ומזלות לאמו או לאחותו⁵⁷ ונתגירו - מפרישין אותן, כמו שבארנו⁵⁸; ואם היה נשוי לשאר עריות⁵⁹ ונתגיר הוא ואשתו - אין מפרישין אותן⁶⁰. גר אסור בשאר האם אחר שנתגיר מדברי סופרים, ומתיר בשאר האב⁶¹. אף על פי שיודע בודאי שזה שארו מאביו, כגון תאומים⁶², שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו של זה, אף על פי כן לא גזרו על שאר אביו. לפיכך נושא הגר אשת אחיו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אביו או לאחי אביו או לבנו אחר שנתגירו. וכן אחות אמו מאביה, ואחותו מאביו, ובתו שנתגירה - מתרת לו. אבל אינו נושא לא אחותו מאמו, ולא אחות אמו מאמה, ולא אשת אחיו מאמו ששפאה אחיו מאמו אחר שנתגיר; אבל אם נשאה אחיו כשהוא עובד פוכבים ומזלות⁶³ - הרי זה מתרת לו.

(57) מאמו שהיתה ערוה עליו עוד בגיותו (כמבואר בה"י). (58) בהלכה הקודמת, שאסורות לגר, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. (59) אלו שפירטנו למעלה (באות מג). (60) ואינו דומין לאמו ואחותו מאמו, ששם הטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, לכן מפרישים אותם, אבל בשאר עריות אין לחוש לזה, שהרי

הדת, ומקצת מצות קלות ונתמורות, וענשן ושקרון, כמו שמודיעין את הגר. ומטבילין אותו כגר, ומודיעין אותו כשהוא במים. ואם לא רצה לקבל - מגלגלין עליו³⁹ כל שנים עשר חדש⁴⁰ ומזכרו לעובד פוכבים ומזלות, ואסור לקימו יותר על פניו⁴¹. ואם התנה עליו מתחלה שלא ימול ולא יטבל אלא יהיה גר תושב⁴² - מתיר לקימו בעבודתו כשהוא גר תושב. ואין מקימין עבד כזה אלא בזמן היובל⁴³.

(36) שהרי לא בא מאליו מהתעוררות עצמית. (37) יבמות מח, א. (38) בדפוס רומי, ובכתי"ת תימן: "אותו". (39) יש להגיה "עמו", וכן בגמרא ובכתי"ת תימן, ובהל' עבדים (פ"ח הי"ב). (40) שם, ב. (41) שם. (42) אם מקבל עליו שבע מצוות בני נח, ואז מותר לקיימו (מגיד-משנה). (43) כמבואר בהלכה הקודמת.

ל. העובדי פוכבים ומזלות⁴⁴ אין אסורים עליהם משום ערוה אלא אמו⁴⁵, ואשת אביו, ואחותו מאמו, ואשת איש, וזכר, ובהמה, כמו שיתבאר בהלכות מלקים ומלקחמותיהם⁴⁶; אבל שאר עריות - מתריין להן.

(44) להבין דברי רבינו בהלכות י"ט, ניתן הקדמה קצרה. העריות האסורות לישראל נחלקות לארבע דרגות: א) שאינן מצד קורבה כלל, והן ארבע: (1) אשת איש. (2) נדה. (3) זכור. (4) בהמה. כל אלו אסורות גם לגויים, חוץ מנדה. ב) קרובות מצד עצמו, והן שבע: (1) בתו. (2) בת בתו. (3) בת בנו. (4) אמו. (5) אחותו. (6) אחות אביו. (7) אחות אמו. והן מותרות לגויים חוץ מאמו ואחותו מאמו. ג) קרובות מצד אשתו, ושבע הן: (1) בתה. (2) בת בתה. (3) בת בנה. (4) אמה. (5) אם אמה. (6) אם אביה. (7) אחותה. וכולן מותרות לבני נח. ד) נשי קרובים, והן ארבע: (1) אשת אביו. (2) אשת אחי אביו. (3) אשת בנו. (4) אשת אחיו. וכולן מותרות לגויים חוץ מאשת אביו. העריות האסורות לישראל, מדין התורה הן עשרים ושתיים. ורק שש מהן אסורות לגויים: שלש מדרגה א, שתיים מדרגה ב, ואחת מדרגה ג. ובגרים: כל הארבע מדרגה א, אסורות לגר מן התורה ואף נדה. יתר העריות משלש הדרגות, אלו שיש בהן צד אב מותרות לגרים אפילו מדרבנן. אפילו הערוה שהיתה אסורה עליו בהיותו בגיותו, כגון אשת אביו, ובוזה הוא קל מגוי, והעריות שיש בהן רק צד אם: אלו שהיו אסורין עליו גם בגיותו, כמו אמו ואחותו מאמו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ואפילו אם נשא אותן באיסור בגיותו, כשמתגייר מפרישין אותם. והעריות שהיו מותרות לו בגיותו, אסורות לו מדרבנן, מהטעם שלא יבואו לטעות ולומר, שגם ישראל מותר באלו העריות, ועל הקרובות שמצד האב, לא גזרו רבנן, כי לא יאמרו כבר שבאו מקדושה חמורה לקדושה קלה, מאחר שקרובות מצד האם כן אסורות, וגם לא יבואו להתיר בישראל, כי ידוע הכלל, שהתורה אפקריה לזרע של הגויים. העריות האסורות לגר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְכַלֵּל יִשְׂרָאֵל⁷⁷, פְּדֵי שְׂאֵסְרוֹ עָלָיו עֲרִיזוֹת⁷⁸ הָאֲסוּרוֹת⁷⁹ עַל הַגָּרִים.

(75) סנהדרין נח, ב. (76) כל העריות האסורות משום קורבה. (77) כשמל וטבל לשם עבדות. (78) האסורות משום קורבה, המפורטות למעלה (ה"י). (79) מדרבנן, כגר שגזרו עליו. או משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה (אמו ואחותו מאמו), או שלא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל (בת אשתו, בת בתה, אמה, אם אמה, אחותה מן האם, אחות אמו מן האם, אשת אחיו מאמו), בעבד לא גזרו.

יח. וַיִּרְאֶה לִי, שְׂאֵם בָּא הַעֶבֶד עַל הַזְּכוּר וּבִהְמָה - יִהְיֶה⁸⁰; שְׂאֵסוֹר שְׂתֵי עֲרִיזוֹת אֵלּוֹ שְׂוֵה בְּכָל הָאֲדָם⁸¹.

(80) שניהם, כלומר גם העבד - הרובע, וגם הבהמה הנרבעת. לא כגוי הבא על הבהמה שהוא לבדו נהרג ואין הורגים את הבהמה (פ"ט מהל' מלכים ה"ו). ראה 'אור שמח'; חידושים ומקורות מבעל ה'מנחת חינוך'. (81) וכן הם אסורים באשת איש של ישראל ובנדה אפילו שפחה שאיסורן אינן משום קורבה (ה'חינוך' ומגיד-משנה).

יט. עֲבָדִים שֶׁנִּשְׁתַּחֲרָרוּ - הָרִי הֵן כְּגָרִים. כָּל שְׂאֵסוֹר לְגָרִים - אֲסוּר לָהֶן, וְכָל הַמֵּתָר לְגָרִים - מֵתָר לָהֶן. נוֹתֵן⁸² אָדָם שִׁפְחָתוֹ לְעֶבְדוֹ אוֹ לְעֶבֶד חֵבְרוֹ, וּמוֹסֵר שִׁפְחָה אַחַת לְשְׁנֵי עֲבָדִים לְכַתְּחֵלָה⁸³, וְאֵינָן צָרִיכִין שׁוֹם דָּבָר, אֲלֵא הָרִי הֵן כְּבִהְמוֹת. וְשִׁפְחָה שֶׁהִיא מִיַּחַדָּת לְעֶבֶד אוֹ שְׂאֵינָה מִיַּחַדָּת - אַחַת הִיא; לְפִי שְׂאֵין אִישׁוֹת⁸⁴ אֲלֵא לְיִשְׂרָאֵל⁸⁵ אוֹ לְעֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁸⁶ עַל הַעֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁸⁷, אֲבָל לֹא לְעֹבְדִים⁸⁸ עַל הַעֲבָדִים⁸⁹ וְלֹא לְעֹבְדִים⁹⁰ עַל יִשְׂרָאֵל⁹¹.

(82) נדה מז, א. (83) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ד) "יכול לא יתן לעבדיו הכנענים שפחה אחת לשנים? תלמוד-לומר (בעבד עברי) אדוניו יתן לו אשה, לו אינו נותן שפחה אחת לשנים, נותן הוא לעבדיו הכנעניים שפחה אחת לשנים". ראה פ"ג מהל' עבדים ה"ה. (84) שתקרא אשת איש לחייב מי שבא עליה. (85) אשת איש של ישראל, וכל מי שבא עליה, בין ישראל, בין גוי ובין עבד - חייב. (86) אשת איש של גוי. (87) שגוי הבא עליה חייב. אבל ישראל הבא על אשת גוי, פטור משום אשת איש "אשת רעהו, פרט לאשת אחרים" (סנהדרין נב:). ועבד הבא על אשת גוי - גם כן פטור, שיצא מכלל גוי כמבואר למעלה (הי"ז). (88) אשת עבד. (89) לחייב את העבד הבא עליה. (90) אשת עבד. (91) שישראל הבא על אשת עבד - פטור. אבל גוי הבא על אשת עבד - חייב. ראה 'מנחת חינוך' מצוה לה, ד"ה ועכו"ם.

רואים שלא קלה הקדושה, שאמו ואחותו מאמו כן אסורות, אלא יאמרו שאחרי שקיבלו התורה נתחדשה אצלם ההלכה (כסף-משנה). (61) אפילו באשת אביו שהיתה אסורה עליו בביתו. שרק בעריות שאין בו צד אב, אנו חוששים שיבואו לטעות ולהתיר בישראל, אבל בקורבת האב לא יבואו לטעות, שכולם יודעים שבגוים אין יחס לזרע האב ('תוספות' יבמות כב.). (62) שם צח, א. שהכמים לא אסרו אלא מן האם לבד, אבל לא מן האב ומן האם, מפני שהן נקראות על שם האב, ולא יבואו לטעות ולהתיר גם בישראל. (63) שם.

יד. שְׁנֵי אָחִים תְּאוּמִים שֶׁהִיְתָה הוֹרְתָן שְׂלֵא בְקִדְשָׁה⁶⁴ וְלִרְתֵן בְּקִדְשָׁה⁶⁵ - תִּיָּבֵין מִשׁוּם אֲשֶׁת אָח⁶⁶.

(64) לפני הגירות. (65) לאחר שנתגיירו ההורים. (66) שם צז, א. כאשת אח מן האם "שהרי היא כישראלית שילדה בנים" (רש"י שם).

טו. הַנוֹשֵׂא⁶⁷ גֵיזֵרֵת וּבִתָּהּ הַגֵּיזֵרֵת⁶⁸, אוֹ שְׂתֵי אָחִיוֹת מִן הָאֵם - יוֹשֵׁב עִם אַחַת מֵהֶן, וּמִגֵּרֵשׁ הַשְּׂנֵינִיה⁶⁹. נוֹשֵׂא גֵיזֵרֵת וּמִתָּהּ - הָרִי זֶה מֵתָר לְשֵׂא אִמָּה אוֹ בִּתָּהּ; שְׂלֵא גִזְרוּ אֲלֵא בְּחֵייהָ⁷⁰. וּמֵתָר לְאָדָם לְשֵׂא שְׂתֵי אָחִיוֹת גֵּיזֵרוֹת מִן הָאָב; שְׂלֵא גִזְרוּ בְּשֵׂאֵר הָאָב, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי⁷¹.

(67) ואפילו זה שנשאן הוא ישראל. (68) לאחר שנתגיירו. (69) שם צח, ב. שהקידושין תופסים בשתייהן, שגר שנתגייר כקטן שנולד, אבל מדרבנן אסור לו לקיים שתייהן, שלא יבואו להחליף ולהתיר גם בישראל. (70) שם: "כולי האי לא גזרו" (עד כדי כך לא גזרו). (71) בה"ג.

טז. הַשְּׂנֵינִיּוֹת⁷² כְּלָן - לֹא גִזְרוּ עָלֵיהֶן בְּגָרִים⁷³. לְפִיכֵן מֵתָר הַגֵּר לְשֵׂא אִם אִמּוֹ. וְנוֹשֵׂא אָדָם גֵּיזֵרֵת וְאִם⁷⁴ אִמָּה אוֹ בֵּת בֵּת בִּתָּהּ. וְכֵן בְּשֵׂאֵר הַשְּׂנֵינִיּוֹת.

(72) "האסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות שניות מפני שהן שניות לעריות" (פ"א מהל' אישות ה"ו). (73) שם כב, א. (74) יש להגיה "ואם אם אמה", שהיא שניה (פ"א מהל' אישות ה"ו), שאילו "אם אמה" היא ערוה מן התורה (למעלה פ"ב ה"ז - ש"ך י"ד סי' רסט ס"ק יב). וכן הגירסא בכת"י תימן.

יז. הַעֶבֶד מֵתָר לְשֵׂא אִמּוֹ כִּשְׂהוּא עֶבֶד, וְאֵין צָרִיךְ לֹדֵר בְּתוֹ וְאֶחָתוֹ וְכִיוּצָא בֵּהֶן. שֶׁכֶּבֶר יֵצֵא מִכָּלֵל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁷⁵, וְאֵין הַעֲרִיזוֹת⁷⁶ הָאֲסוּרוֹת עַל הַעֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֲסוּרוֹת עָלָיו; וְלֹא בָּא

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

או שהפסיק והניח פְּנוּי בְּמָקוֹם שָׁאִין בּוֹ פְּרָשָׁה, או שֶׁפָּתַח בְּדַרְכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמָקוֹם הַפְּרָשָׁה, או שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת⁸ - הָרִי זֶה פְּסוּל⁹, וְאִין לֹא תִקְנָה¹⁰, אֲלֵא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.

6) שימחוק את היתר וימלא את החסר על ידי תלייה מלמעלה (לעיל פרק א, הלכה ט"ז). 7) לעיל (פרק ז, הלכות י"ב-י"ג). 8) שירת "הים" ו"האינו", שנכתבות בצורה מיוחדת, כמבואר בסוף פרק זה. 9) (שבת דף קג עמוד ב). 10) "כי איך יתקן עיוות הפתוחות והסתומות, והלא יצטרך למחוק הרבה לפניו ולאחריו, ושמא יזדמן לו שם (שאסור למחוק) וגם יצטרך למעט הכתב בגלל רווח שבין פרשה לפרשה, ודבר זה אסור, ולפיכך תיקונו רחוק, אבל וודאי מועיל לו תיקון אם אפשר (תשובות הרא"ש כלל ג).

ד. וּלְפִי שְׁרָאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים¹¹ שְׁרָאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעֵלֵי הַמְסָרֶת, שְׁכוּתֵיכֵן וּמְחַבְרֵיכֵן לְהוֹדִיעַ הַפְּתוּחוֹת וְהַסְּתוּמוֹת, נְחַלְקִים בְּדָבָרִים אֵלּוּ בְּמַחְלָקַת הַסְּפָרִים שְׁסוּמְכֵין עֲלֵיהֶם¹² - רְאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה הַסְּתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרַת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶם כָּל הַסְּפָרִים וְלְהַגִּיחַ מֵהֶם. וְסֵפֶר שְׁמֻכְנֵנו עֲלֵיו בְּדָבָרִים אֵלּוּ הוּא הַסְּפֵר הַיְדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלֵל אַרְבַּעַת וְעֶשְׂרִים סְפָרִים¹³, שֶׁהֵיחָ בִּירוּשָׁלַיִם מִכַּמָּה שָׁנִים לְהַגִּיחַ מִמֵּנֵי הַסְּפָרִים, וְעֲלֵיו הָיָה הַכֹּל סוּמְכֵין, לְפִי שֶׁהֵגִיחוּ בְּן-אֲשָׁר¹⁴, וְדַקְדַּק בּוֹ שָׁנִים רַבָּה, וְהַגִּיחוּ פְּעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֶעֱתִיקוּ, וְעֲלֵיו סִמְכֵיתִי בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה שֶׁפָּתַחְתִּי בְּהַלְכָתוֹ.

11) ספרי תורה. 12) כגון מסורת בני ארץ ישראל הנקראים "מערבאיי" הסומכים על ספריהם שבארץ ישראל. ומסורת בני בבל הנקראים "מדינחאיי" (מזרחיים) הסומכים על ספריהם שבבבל. 13) שהם כל תורה נביאים וכתובים. 14) הוא המדקדק אהרן בן אשר שהיה ראש ישיבה בטבריה, מקום חכמי המסורה והניקוד. וב"שלשלת הקבלה" כתוב: שהיה בדור שאחרי רב סעדיה גאון והיה נקרא אהרן בן משה משבט אשר.

סֵפֶר בְּרָאשִׁית

יְהִי רְקִיעַ¹⁵, יְקוּי הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרוֹת, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וַיִּכְלֹ, אֲלֵה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - כְּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֶׁבַע פְּרָשִׁיּוֹת. אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וְלֵאדָם אָמַר - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָה. וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁשׁ, וַיְחִי אָנוּשׁ, וַיְחִי קַיִן, וַיְחִי מֶחֱלָאֵל, וַיְחִי יֶרֶד, וַיְחִי חֲנוֹךְ, וַיְחִי מֵתוֹשֵׁלַח, וַיְחִי לִמְךָ, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כְּלֵן סְתוּמוֹת. וַיֵּרָא ה', אֲלֵה תּוֹלְדֵת נֹחַ - שְׁתִּיחֶן

~ יום ראשון כ"ז תמוז ~

הַלְבוֹת תְּפִלִּין וּמְוֹזָה

וְסֵפֶר תּוֹרָה

פְּרָק שְׁמִינִי

1) דיני פרשיות הסתומות והפתוחות; מניין הפרשיות הסתומות והפתוחות שבכל התורה; צורת כתיבת השירות.

א. פְּרָשָׁה פְּתוּחָה יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֲמֻצַּע הַשִּׁטָּה, מְנִיחַ שְׁאָר הַשִּׁטָּה פְּנוּי, וּמִתְחִיל הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָה מִתְחִלַּת הַשִּׁטָּה הַשְּׁנִיָּה. כַּמָּה דְבָרִים אָמורים? שְׁנֹשְׂאָר מִן הַשִּׁטָּה רוּחַ כְּשֶׁעוֹר תִּשַׁע אוֹתוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׂאָר אֲלֵא מְעַט, או אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה - מְנִיחַ שִׁטָּה שְׁנִיָּה בְּלֹא כְּתָב, וּמִתְחִיל הַפְּרָשָׁה הַפְּתוּחָה מִתְחִלַּת שִׁטָּה הַשְּׁלִישִׁית.

ב. פְּרָשָׁה סְתוּמָה יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאֲמֻצַּע הַשִּׁטָּה, מְנִיחַ רוּחַ כְּשֶׁעוֹר², וּמִתְחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁטָּה תְּבָה אַחַת מִתְחִלַּת הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמְצֵא הָרוּחַ בְּאֲמֻצַּע. וְאִם לֹא נִשְׂאָר מִן הַשִּׁטָּה כְּדִי לְהַנִּיחַ הָרוּחַ כְּשֶׁעוֹר וּלְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁטָּה תְּבָה אַחַת - יְנִיחַ הַכֹּל פְּנוּי, וַיְנִיחַ מְעַט רוּחַ מֵרֵאשׁ שִׁטָּה שְׁנִיָּה, וַיְתְּחִיל לְכַתֵּב הַפְּרָשָׁה הַסְּתוּמָה מֵאֲמֻצַּע שִׁטָּה שְׁנִיָּה³. וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁטָּה, מְנִיחַ מִתְחִלַּת שִׁטָּה שְׁנִיָּה כְּשֶׁעוֹר הָרוּחַ, וּמִתְחִיל לְכַתֵּב הַסְּתוּמָה מֵאֲמֻצַּע הַשִּׁטָּה⁴. נִמְצְאָתָ אוֹמֵר, שֶׁפְּרָשָׁה פְּתוּחָה תְּחִלָּתָהּ בְּתוֹחַלַּת הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם⁵, וּפְרָשָׁה סְתוּמָה תְּחִלָּתָהּ מֵאֲמֻצַּע הַשִּׁטָּה לְעוֹלָם.

2) תשע אותיות. 3) ירושלמי (מגילה פרק א, הלכה ט) "פתוחה מכאן ומכאן (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה ובתחילת השיטה השנייה) - סתומה". 4) (שם) "פתוחה מראשה (שהניח חלק בראש השיטה) - סתומה". 5) (שם) "פתוחה מסופה (שהניח חלק בסוף השיטה הראשונה והתחיל לכתוב בתחילת השנייה) - פתוחה". רבים חולקים על רבינו בשיטת ה"פתוחה והסתומה". ראה (בית יוסף יורה דעה סימן רע"ה ותוספות מנחות דף לב עמוד א). ורבינו מקורו מהירושלמי הנ"ל, שהייתה לפניו הגירסה כמו שהעתקנוה.

ג. סֵפֶר שָׁאִינוּ מְגַה בְּמֵלָא וְחֶסֶר, אֲפֻשֵׁר לְתַקְּנוּ וְלְהַגִּיחוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה⁷. אֲבָל אִם טָעָה בְּרוּחַ הַפְּרָשִׁיּוֹת, וְכַתֵּב פְּתוּחָה סְתוּמָה אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וַיְדַבֵּר דְּאָדָם כִּי יִהְיֶה, נִגְעַ צְרַעַת, וּבִשָּׁר - אַרְבַּעַתֵּן פְּתוּחוֹת. אוֹ בִשָּׂר - סְתוּמָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה - פְּתוּחָה. וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בִּשְׂרָם, וְאִישׁ כִּי יִמְרֹט רֹאשׁוֹ, וְהִכְגָּד - שְׁלֹשֶׁתֵן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּיָזֵאת תְּהִיָה - פְּתוּחָה. וְאִם דַּל - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּכִי תִבְאוּ, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וְאִישׁ כִּי תִצָּא - סְתוּמָה. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה - פְּתוּחָה. וְאִשָּׁה כִּי יִזוּב - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּאַחֲרֵי מוֹת, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל אֶהְרֹן, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשֶׁתֵן פְּתוּחוֹת. אִישׁ אִישׁ, עֲרוֹת אֲבִיךָ, עֲרוֹת אִשְׁתְּ אֲבִיךָ, עֲרוֹת אַחֲוֹתֶיךָ, עֲרוֹת בַּת בְּנֶךָ, עֲרוֹת בַּת אִשְׁתְּ, עֲרוֹת אַחֲוֹת אֲבִיךָ, עֲרוֹת אַחֲוֹת אִמְךָ, עֲרוֹת אַחֵי אֲבִיךָ, עֲרוֹת פְּלִתְךָ, עֲרוֹת אִשְׁתְּ אַחִיךָ, עֲרוֹת אִשָּׁה וּבַתָּה - כִּלְכֹּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׂתִימָה עֲשָׂרָה. וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל כָּל עַדְתִּי, וְכִי תִבְאוּ אֶל - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וְכִי יִגִּיר - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּאִשְׁרֵי יִתֵּן מִזְרְעוֹ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וְהִכְהֵן הַגְּדוֹל, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל אֶהְרֹן - שְׂפִיתֵיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּיִזְנָרוּ, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיִו - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּשׂוֹר אוֹ כָּשָׁב אוֹ עִז - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֵה מוֹעֲדֵי ה', וַיְדַבֵּר דְּכִי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ - שְׁלֹשֶׁתֵן פְּתוּחוֹת. וּסְפַרְתֶּם לָכֶם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּבַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר דְּאֵף בְּעֶשׂוֹר - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּבַחְמֹשֶׁה עֶשֶׂר יוֹם, וַיְדַבֵּר דְּצוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּלְקַחַת סֵלֶת - שְׁלֹשֶׁתֵן פְּתוּחוֹת. וַיִּצָּא בֶן אִשָּׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּהוֹצֵא אֶת הַמִּקְלָל, וַיְדַבֵּר דְּבַהֵר סִינֵי - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וּסְפַרְתֶּ לָּךְ, כִּי יָמוּךְ אַחִיךָ, וְאִישׁ כִּי יִמְכֹר, וְכִי יָמוּךְ אַחִיךָ, וְכִי יָמוּךְ, וְכִי תִשְׁיַג יָד - כִּלְכֹּל סְתוּמוֹת, וְהֵם שֵׁשׁ. אִם בְּחַקְתִּי, וְאִם לֹא תִשְׁמַעוּ לִי - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וְאִם בְּזֵאת - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ כִּי יִפְּלֵא - פְּתוּחָה. וְאִם בְּהִמָּה - סְתוּמָה.

מִנְּזֵן הַפְּתוּחוֹת - שְׂתִימָה וְחִמְשִׁים, וְהַסְתוּמוֹת - שֵׁשׁ וְאַרְבָּעִים. הַכָּל - תִּשְׁעִים וְשָׁמוּנָה.

סְפָר בְּמִדְבַר סִינֵי

בְּנֵי רְאוּבֵן - סְתוּמָה. לְבָנֵי שְׁמַעוֹן, לְבָנֵי גָד, לְבָנֵי יְהוּדָה, לְבָנֵי יִשְׂשָׁכָר, לְבָנֵי זְבוּלֹן, לְבָנֵי יוֹסֵף, לְבָנֵי מְנַשֶּׁה, לְבָנֵי בְנִימֵן, לְבָנֵי דָן, לְבָנֵי אֲשֶׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי, אֲלֵה הַפְּקָדִים, וַיְדַבֵּר דְּאֵף אֶת מַטֵּה לְוִי, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ עַל דְּגָלוֹ - כִּלְכֹּל פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה. דְּגָל מַחְנֵה רְאוּבֵן, וְנִסַּע אֲהֵל, דְּגָל מַחְנֵה אֶפְרָיִם, דְּגָל מַחְנֵה דָן - אַרְבַּעַתֵּן סְתוּמוֹת. אֲלֵה פְקוּדֵי, וְאֲלֵה תוֹלְדוֹת, וַיְדַבֵּר דְּהַקְרִיב, וַיְדַבֵּר דְּיָאֲנִי, וַיְדַבֵּר דְּפָקֵד' - חֲמֵשֶׁתֵּן פְּתוּחוֹת. וּלְקַחַת,

צִיָּן, וְזֶה הַדְּבָר, וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה - כִּלְכֹּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וְעֲשִׂיתָ מִזְבַּח, וַיְדַבֵּר דְּכִי תִשָּׂא, וַיְדַבֵּר דְּיַעֲשִׂיתָ כִּיֹּר, וַיְדַבֵּר דְּבִשְׂמִים' - אַרְבַּעַתֵּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר דְּקַח לָךְ סְמִים, וַיְדַבֵּר דְּרֹאֵה קְרָאתִי' - שְׂפִיתֵיהֶן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר ה' - פְּתוּחָה. וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּלָךְ רֹד', וַיִּפֵּן וַיֵּרֵד - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּלָךְ עֲלֵה מִזֶּה' - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶסֶל, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶתֶב - אַרְבַּעַתֵּן פְּתוּחוֹת. וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂוּ כָל חֶכֶם לֵב - סְתוּמָה. וַיַּעֲשׂ יַיִעַת - פְּתוּחָה. וַיַּעֲשׂ אֶת הַקְּרָשִׁים - סְתוּמָה. וַיַּעֲשׂ בְּצִלְאֵל, וַיַּעֲשׂ אֶת הַשְּׁלֶחַן, וַיַּעֲשׂ אֶת הַמִּנְרָה, וַיַּעֲשׂ אֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת - אַרְבַּעַתֵּן פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂ אֶת מִזְבַּח הַעֹלָה, וַיַּעֲשׂ אֶת הַכִּיּוֹר, וַיַּעֲשׂ אֶת הַחֲצֵר, אֲלֵה פְקוּדֵי, כָּל הַדְּבָר - חֲמֵשֶׁתֵּן סְתוּמוֹת. וַיַּעֲשׂ אֶת הָאֶפֶד - פְּתוּחָה. וַיַּעֲשׂוּ אֶת אֲבָנֵי - סְתוּמָה. וַיַּעֲשׂ אֶת הַחֹשֶׁן, וַיַּעֲשׂ אֶת מַעִיל - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַכֹּתֵן שֵׁשׁ, וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיָּן, וְהַכָּל - שְׁלֹשֶׁתֵן סְתוּמוֹת. וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁפָּן, וַיְדַבֵּר דְּכִיּוֹם הַחֲדָשׁ' - שְׂפִיתֵיהֶן פְּתוּחוֹת. וַיְהִי בַחֲדָשׁ הַרְּאִשׁוֹן, וַיַּקַּח, וַיִּתֵּן אֶת הַשְּׁלֶחַן, וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּנְרָה, וַיִּשֶׂם אֶת מִזְבַּח, וַיִּשֶׂם אֶת מִסְכָּה, וַיִּשֶׂם אֶת הַכִּיּוֹר, וַיַּקֵּם אֶת הַחֲצֵר - כִּלְכֹּל סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁמוֹנָה. וַיִּכַּס הָעֵינָן - פְּתוּחָה.

מִנְּזֵן הַפְּתוּחוֹת - תִּשְׁעֵ וְשָׁשִׁים, וּמִנְּזֵן הַסְתוּמוֹת - חֲמֵשׁ וְתִשְׁעִים. הַכָּל - מֵאָה וְשָׁשִׁים וְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת.

סְפָר וַיִּקְרָא

וְאִם מִן הַצֵּאֵן - סְתוּמָה. וְאִם מִן הָעוֹף - פְּתוּחָה. וְנִפְשׁ כִּי תִקְרִיב, וְכִי תִקְרֵב, וְאִם מִנְחָה עַל הַמִּנְחָת, וְאִם מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, וְאִם תִּקְרִיב - חֲמֵשֶׁתֵּן סְתוּמוֹת. וְאִם זִבַּח, וְאִם מִן הַצֵּאֵן, וְאִם עִז, וַיְדַבֵּר, וְאִם כָּל עַדְתִּי, אֲשֶׁר נִשְׂאִי, וְאִם נִפְשׁ, וְאִם כְּבֶשֶׂת, וְנִפְשׁ כִּי תַחֲטֵא - כִּלְכֹּל פְּתוּחוֹת, וְהֵן תִּשְׁעֵ. וְאִם לֹא תִשְׁיַג, וַיְדַבֵּר ה' - שְׂפִיתֵיהֶן סְתוּמוֹת. וְאִם נִפְשׁ, וַיְדַבֵּר דְּנִפְשׁ¹⁶, וַיְדַבֵּר וכו' - שְׁלֹשֶׁתֵּן פְּתוּחוֹת. וְזֵאת תּוֹרַת - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּזֶה קִרְבֵּן, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל אֶהְרֹן, וְזֵאת תּוֹרַת הָאֶשֶׁם, וְזֵאת תּוֹרַת זִבַּח, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּקְרִיב, וַיְדַבֵּר דְּיַקַּח אֶת אֶהְרֹן - כִּלְכֹּל פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. וַיְהִי כִיּוֹם הַשְּׂמִינִי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֶהְרֹן, וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה - שְׁלֹשֶׁתֵּן פְּתוּחוֹת. וְזֶה לָכֶם, וְכִי יָמוּת - שְׂפִיתֵיהֶן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּאִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּנֵי דָן, בְּנֵי אֲשֵׁר, בְּנֵי נַפְתָּלִי - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֲשָׂרָה. וַיְדַבֵּר ה' - פְּתוּחָה. וְאֵלֶּה פְּקוּדֵי הַלְוִי, וַתִּקְרַנְנָה - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר דָּבָר בְּנוֹת צְלָפְחָד, וַיֹּאמֶר דְּעֹלָה - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּצוּ, וּבְיָוִם הַשִּׁבְעָה, וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם - שְׁלֹשֶׁתַּן פְּתוּחוֹת. וּבַחֲדָשׁ הָרֵאשׁוֹן, וּבְיָוִם הַבְּפוּרִים - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וּבַחֲדָשׁ הַשְּׂבִיעִי - פְּתוּחָה. וּבַעֲשׂוֹר, וּבַחֲמִישָׁה עָשָׂר, וּבְיָוִם הַשְּׁנִי, וּבְיָוִם הַשְּׁלִישִׁי, וּבְיָוִם הַרְבִּיעִי, וּבְיָוִם הַחֲמִישִׁי, וּבְיָוִם הַשְּׁשִׁי, וּבְיָוִם הַשְּׂבִיעִי, בְּיָוִם הַשְּׁמִינִי - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן תֶּשַׁע. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר, וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר, וַיֹּאמֶר דְּשָׂא - שְׁלֹשֶׁתַּן סְתוּמוֹת. וּמִקְנֶה רֹב - פְּתוּחָה. וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְאוּנוּ, וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה, אֵלֶּה מִסְעֵי - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי, וַיְדַבֵּר דְּבַעֲרַבְת - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים, וַיְדַבֵּר דְּבַעֲרַבְת מֹאֲבָ, וַיְדַבֵּר דְּיִדְבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְרְבוּ רֵאשִׁי - חֲמִשֶּׁתַּן פְּתוּחוֹת. מִגֵּן הַפְּתוּחוֹת - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת - וְהַסְּתוּמוֹת - שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ. כָּל - מֵאָה וְחֲמִשִּׁים וְשִׁמּוֹנָה.

ספר אלה הדברים

וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי, וּנְפֹן וּנְעַבְר, וַיְדַבֵּר ה', וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רָאֵה, וְאֶתְחַנֵּן - חֲמִשֶּׁתַּן סְתוּמוֹת. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל, כִּי תוֹלִיד בְּנִים, אִזּוּ וּבְדִיל, וַיִּקְרָא מֹשֶׁה - אַרְבַּעֶתַּן פְּתוּחוֹת. אֲנֹכִי, לֹא תִשָּׂא, שְׁמוֹר, כְּפֹד, לֹא תִרְצַח, וְלֹא תִנְאֲף, וְלֹא תִגְנֹב, וְלֹא תִעְנֶה, וְלֹא תִחַמְד, וְלֹא תִתְאַוֶּה, אֶת הַדְּבָרִים - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן אַחַת עֲשָׂרָה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וְהֵיהּ כִּי וּבִיאָך, לֹא תִנְסוּ, כִּי יִשְׁאָלְךָ בְּנֶךָ, כִּי וּבִיאָך - אַרְבַּעֶתַּן סְתוּמוֹת. וְהֵיהּ עֲקֹב - פְּתוּחָה. כִּי תֹאמֶר - סְתוּמָה. כָּל הַמְצוּוֹה, וְהֵיהּ אִם שָׂכַח תִּשְׂכַּח, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, בְּעַת הַהוּא, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל - חֲמִשֶּׁתַּן פְּתוּחוֹת. כִּי הָאֲרִץ, וְהֵיהּ אִם שְׁמַע, כִּי אִם שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן, רָאֵה אֲנֹכִי, וְהֵיהּ כִּי וּבִיאָך, כִּי וּרְחִיב, כִּי וּכְרִית - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁבַע. כִּי יָקוּם - פְּתוּחָה. כִּי יִסִּיתָך, כִּי תִשְׁמַע, בְּנִים אִתְּךָ, לֹא תֹאכַל, אֶת זֶה תֹאכְלוּ, כָּל צְפוֹר טְהַרְךָ - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֵׁשׁ. עֲשֶׂר תַּעֲשֶׂר - פְּתוּחָה. מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים, כִּי יִהְיֶה בָךְ אֲבִיוֹן, כִּי יִמְכַר לְךָ - אַרְבַּעֶתַּן סְתוּמוֹת. כָּל הַבְּכוֹר, שְׁמוֹר אֶת חֲדָשׁ - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. שְׁבַעֶה שְׁבַעֶת - סְתוּמָה. חַג הַסֻּכָּה - פְּתוּחָה. שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים, לֹא תִשַׁע לְךָ, לֹא תִזְבַּח, כִּי יִמְצָא בְּקִרְבְּךָ - אַרְבַּעֶתַּן סְתוּמוֹת. כִּי

וַיֹּאמֶר דְּפִקְד' - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּקָח, וַיְדַבֵּר דְּנִשְׂא, וַיְדַבֵּר דְּאֵל תְּכִרִיתוֹ, וַיְדַבֵּר דְּנִשְׂא - אַרְבַּעֶתַּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי מִרְרִי, וּפְקוּדֵי בְנֵי גְרִשׁוֹן - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיְדַבֵּר דְּצוּ, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ כִּי תִשְׁטֶה, וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִפְלֹא, וַיְדַבֵּר דְּיָדָבָר אֶל אֲהֵרֶן - חֲמִשֶּׁתַּן פְּתוּחוֹת. וּבְרִקְבֶךָ, יָאֵר, יִשָּׂא, וְשִׁמּוֹ, וְהֵיהּ בְּיָוִם פְּלוֹת מֹשֶׁה, וְהֵיהּ הַמְּקַרֵּיב - כָּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שֶׁשׁ. בְּיָוִם הַשְּׁנִי, בְּיָוִם הַשְּׁלִישִׁי, בְּיָוִם הַרְבִּיעִי, בְּיָוִם הַחֲמִישִׁי, בְּיָוִם הַשְּׁשִׁי, בְּיָוִם הַשְּׂבִיעִי, בְּיָוִם הַתְּשִׁיעִי, בְּיָוִם הָעֶשְׂרִי, בְּיָוִם עֶשְׂרִי עֶשְׂרִי יוֹם, בְּיָוִם שְׁנָיִם עֶשְׂרִי יוֹם, זֹאת חֲנֻכַּת, וַיְדַבֵּר דְּבַהֲעֶלְתָּךְ, וַיְדַבֵּר דְּקָח אֶת הַלְוִיִּם - כָּלֵן פְּתוּחוֹת, וְהֵן אַרְבַּע עֲשָׂרָה. וַיְדַבֵּר דְּזֹאת אֲשֶׁר לְלוִיִּם - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּוַעֲשׂוּ, וַיְדַבֵּר דְּכִי יִהְיֶה טָמֵא - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וּבְיָוִם הַקִּים - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּעִשָּׂה לְךָ, וְהֵיהּ בְּשִׁנַּה הַשְּׁנִית - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַכְב, וְהֵיהּ בְּנִסְע - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וְהֵיהּ הָעַם כְּמִתְאַנְנִים, וַיֹּאמֶר דְּאַסְפָּה לִי, וַיֹּאמֶר דְּהִיָד ה' תִּקְצַר, וַתְּדַבֵּר מִרְרִים - אַרְבַּעֶתַּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' פְּתֹאֵם - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּוֹאֲבִיָה, וַיְדַבֵּר דְּשִׁלַּח לְךָ, וַיֹּאמֶר דְּעֵד אָנֹה וּנְאֲצִנִי, וַיְדַבֵּר דְּעֵד מִתִּי, וַיְדַבֵּר דְּכִי תְבֹאוּ, וַיְדַבֵּר דְּבַבְּאֲכֶם - פְּתוּחוֹת, וְהֵן שֶׁשׁ. וְכִי תִשְׁגוּ, וְאִם נִפְשׁ אַחַת - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וְהֵיהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָר - פְּתוּחָה. וַיֹּאמֶר דְּמֹת יוֹמֵת - סְתוּמָה. וַיֹּאמֶר דְּוַעֲשׂוּ לְהֵם, וַיִּקַּח קֶרַח - שְׁתִּיחַן פְּתוּחוֹת. וַיְדַבֵּר דְּהִבְדִּלוּ, וַיְדַבֵּר דְּהַעֲלוּ, וַיְדַבֵּר דְּאָמַר אֶל אֶלְעָזָר - שְׁלֹשֶׁתַּן סְתוּמוֹת. וַיִּלְנו - פְּתוּחָה. וַיְדַבֵּר דְּהַרְמוּ - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּוִקַּח מֵאֲתֶם, וַיֹּאמֶר דְּהִשְׁבִי, וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שְׁלֹשֶׁתַּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֲהֵרֶן - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר ה' אֶל אֲהֵרֶן - פְּתוּחָה. וּלְבָנַי לֹוי - סְתוּמָה. וַיְדַבֵּר דְּוַעֲלֵ הַלְוִיִּם, וַיְדַבֵּר דְּזֹאת חֲקַת, וּבְבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּקָח אֶת הַמִּטֶּה - אַרְבַּעֶתַּן פְּתוּחוֹת. וַיֹּאמֶר דְּיַעֲזֵן לֹא הֵאֲמַנְתֶּם, וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה - שְׁתִּיחַן סְתוּמוֹת. וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ - פְּתוּחָה. וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי - סְתוּמָה. וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר - פְּתוּחָה. אִזּוּ יִשִּׁיר - סְתוּמָה. וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל - פְּתוּחָה. וַיִּרָא בְּלֶק - סְתוּמָה. וַיִּשְׁבּ יִשְׂרָאֵל, וַיְדַבֵּר דְּפִינְחָס, וַיְדַבֵּר דְּצִרְוֹר, וַיֹּאמֶר ה' - אַרְבַּעֶתַּן פְּתוּחוֹת. בְּנֵי שְׁמַעוֹן, בְּנֵי גַד, בְּנֵי יְהוּדָה, בְּנֵי יִשְׁשָׁכָר, בְּנֵי זְבוּלֹן, בְּנֵי יוֹסֵף, אֵלֶּה בְּנֵי אֶפְרַיִם, בְּנֵי בְנְיָמִן, אֵלֶּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיטה חלוקה לשתיים. וכותבין אותה בשבעים²⁰ שיטות. ואלו הן התבות שבראש כל שיטה ושיטה: האזינו, נערף, פשעירם, פי הצור, אל, שחת, הלה, הלא, זכר, שאל, בהנחל, יצב, פי, ומצאהו, יסבבנהו, פנשר, יפרש, ה', ירפנהו, וינקהו, חמאת, בגי²¹, ודם, שמנת, וינבל, בתועבת, אלהים, לא, ותשפח, מפעס, אראה, בנים, כעסוני, בגוי, ותיקד, ותלהט, חצי, וקטב, עם, ומתדרים, וינק, אשביתה, פן, ולא, ואין, יבינו, ושנים, וה', ואיבינו, ומשדמת, אשפלת, וראש, חתום, לעת, וחס, ועל, ואפס, צור, ישות, יהי, ואין, מחצתי, פי, אם, אשיב, אשפיר, מדם, הרנינו, ונקם.

כל אלו התבות שבראש.

(15) ואת הפרשה שבראש הספר לא הזכיר רבינו, וכן בראש שאר החומשים לא הזכירו פרשיותיהם הראשונות – מפני שהן תחילת הספר, אין למנותן לא כפתוחות ולא כסתומות (כסף משנה). (16) נפש כי תחטא (פרק ה, פסוק יד). (17) ובקצת ספרים וכן בחומשים שלפנינו מונים גם את: "ארור שוכב עם אשת אביו" לפרשה סתומה, אבל לפי ספרי הרמב"ם המוגהים אין זו לא פרשה פתוחה ולא סתומה, וכן החליט הכסף משנה. וראה ב"מנחת שיי" לדברים שם. (18) של תשע אותיות. (19) כתב מכאן ומכאן וחקל באמצע. (20) ראה מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ח"ט). וכדאי להעיר שברמב"ם כתב יד התימנים כתוב כאן: "בשבע ושישים שיטות". (21) כנוסח כל ספרי הרמב"ם, אולם רבי מנחם לונזאנו בספרו "אור תורה" אומר: שראש השיטה: "ואילים", כי תיבה זו מובדלת מ"כרים", ודבוקה אל "בני בשן" וכן מפורש במסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה ט), וכך מנהג סופרינו.

ואלו הן התבות שבראש כל חצי שיטה אחרונה, שהן באמצע הדרך:

ותשמע, תזל, וכרביבים, הבו, פי, צדיק, דור, עם, הוא, בינו, זקניך, בהפרידו, למספר, נעלב, ובתהו, יצרנהו, על, ישאהו, ואין, ויאכל, ושמן, עם, עם, וישמן, ויטש, וקנאהו, וזפחו, חדשים, צור, וירא, ויאמר, פי, הם, ואני, פי, ותאכל, אספה, מזי, ושן, מחוץ, גם, אמרת, לולי, פן, פי, לוי, איכה, אם, פי, פי, ענבמו, חמת, הלא, לי, פי, פי, פי, ואמר, אשר, יקומו, ראו, אני, ואין, ואמרת, ותאחו, ולמשנאי, וחרבי, מראש, פי, וכפר.

שירת הים כותבין אותה בשלשים שיטות²².

שיטה ראשונה בדרך, ושאר השיטות - אחת מניחין באמצעה רוח²³ אחד, ואחת מניחין הרוח בשני מקומות באמצעה²⁴, עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש, ונמצא רוח²⁵ פנגד הפתב²⁶, וכתב פנגד הרוח.

(22) מסכת סופרים (פרק י"ב, הלכה י"א). ושם (הלכה י)

יפלא - פתוחה. פי תבא, לא יהיה לפהנים, וזה יהיה, וכי תבא הלוי, פי אתה בא, פי נכרית - כלם סתומות, והן שש. וכי יהיה איש - פתוחה. לא תסיג, לא יקום עד, פי תצא למלחמה, פי תקרב אל עיר, פי תצור אל עיר - חמשתן סתומות. פי ימצא חלל - פתוחה. פי תצא למלחמה, פי תהיין לאיש, פי יהיה לאיש, וכי יהיה באיש, לא תראה את שור, לא תראה את חמור, לא יהיה כלי גבר - פלן סתומות, והן שבע. פי יקרא - פתוחה. פי תבנה, לא תחרש, גדלים, פי יקח איש אשה, ואם אמת היה, פי ימצא איש, פי יהיה נערה בתולה, ואם בשדה ימצא, פי ימצא, לא יקח איש, לא יבא פצוע, לא יבא ממזר, לא יבא עמוני, לא תתעב אדמי, פי תצא מחנה, לא תסגיר, לא תהיה קדשה, לא תשיף, פי תדר נדר, פי תבא בכרם, פי תבא בקמת, פי יקח איש אשה, פי יקח איש אשה חדשה, פי ימצא, השמר בנגע הצרעת, פי תשה ברעף, לא תעשק שכיר עני, לא יומתו אבות, לא תטה, פי תקצר, פי תחבט, פי יהיה ריב, פי ישבו אחים, פי ינצו אנשים, לא יהיה להם בכיסף - פלן סתומות, והן חמש ושלשים. זכור את אשר עשה, והיה פי תבוא - שתייהן פתוחות. פי תכלה לעשר, היום הזה - שתייהן סתומות. ויצו משה וזקני ישראל - פתוחה. וידבר משה, ויצו משה את העם, ארוור האיש, ארוור מקלה, ארוור מסיג, ארוור משגה, ארוור מטה, ארוור¹⁷ שכב עם כל בהמה, ארוור שכב עם אחתו, ארוור שכב עם חתנתו, ארוור מכה, ארוור לקח שחד, ארוור אשר לא יקים - פלן סתומות, והן שלש עשרה. והיה אם שמוע, והיה אם לא תשמע - שתייהן פתוחות. אלה דברי הברית - סתומה. ויקרא משה, אתם נצבים - שתייהן פתוחות. והיה כי יבאו, פי המצוה, ראה נתתי - שלשתן סתומות. וילך משה - פתוחה. ויקרא משה - סתומה. ויאמר ה' אל משה הן, האזינו השמים, ויבא משה, וידבר ה' אל משה בעצם, וזאת הברכה - חמשתן פתוחות. וזאת ליהודה - סתומה. וללוי - פתוחה. לבנימן, וליוסף, ולזבולן, ולגד, ולדן, ולאשר, ויעל משה - פלן סתומות, והן שבע.

מגן הפתוחות של ספר זה - שלשים וארבע, והסתומות - מאה ועשרים וארבע. הכל - מאה וחמשים ושמונה. מגן הפתוחות של כל התורה - מאתים ותשעים, ומגן הסתומות - שלש מאות ושבעים ותשע. הכל - שש מאות וששים ותשע. צורת שירת 'האזינו': כל שיטה ושיטה יש באמצע רוח אחד¹⁸ בצורת הפרשה הסתומה¹⁹, ונמצא כל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תְּדַבֵּק בָּהּ, וְלֹא תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְרַאֶה הַתִּבְּהָה כְּשֶׁתִּי תִבּוֹת; אֲלֵא יִהְיֶה בֵּין אוֹת לְאוֹת כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה. וְאִם הִרְחִיק אוֹת מְאוֹת, כְּדֵי שֶׁתִּתְרַאֶה הַתִּבְּהָה כְּשֶׁתִּי תִבּוֹת לְתִינוּק שְׂאִינוֹ רִגִיל - הֲרִי זֶה פְּסוּל עַד שְׂתִתְקַן.

~ יום שני כ"ח תמוז ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

1) מידת ספר התורה; מניין הדפים שבכל יריעה; ספר תורה שנקרע מה דינו.

א. אֵינן עוֹשִׂין סִפֵּר-תּוֹרָה, לֹא אֶרְפוּ יוֹתֵר עַל הַקְּפוּי², וְלֹא הַקְּפוּי יוֹתֵר עַל אֶרְפוּ. וְכַמָּה הוּא אֶרְפוּ? בַּגּוּיִל³ - שֶׁשָּׂה טְפָחִים, שֶׁהֵם אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים אֶצְבָּעוֹת בְּרָחֵב הַגּוּיִל⁴ שֶׁל יָד; וּבַקֶּלֶף⁵ - אוֹ פָחוֹת⁶ אוֹ יוֹתֵר⁷, וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אֶרְפוּ כְּהַקְּפוּי. וְכֵן אִם עָשָׂה בַּגּוּיִל פָּחוֹת מִשֶּׁשָּׂה טְפָחִים וּמַעֲט⁸ אֶת הַפֶּתַח, אוֹ יוֹתֵר עַל שֶׁשָּׂה וְהִרְחִיב בַּפֶּתַח, עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶרְפוּ כְּהַקְּפוּי - הֲרִי זֶה כְּמַצְוָה.

2) צריך לצמצם הכתב לפי עובי הקלפים, לכשיגמור יהא חוט המקיף את עוביו כמדת ארכו (בבא-בתרא יד. וברש"י).
3) שהוא עב (שלא חילקוהו לשנים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו), והקיפו גדול. 4) הוא הבהון, ושיעורו המדוייק מפורש בסמוך ה"ט. 5) שהוא דק ואין הקיפו גדול. 6) אם הכתב דק. 7) אם הכתב רחב וארוך. 8) שכתב אותיות זעירות ודקות, ולא עלה הקיפו לששה טפחים.

ב. שְׁעוֹר הַגְּלִיּוֹן⁹ מְלֻמְטָה - אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת, וְלֻמְעָלָה - שְׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וּבֵין דָּף¹⁰ לְדָף - שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת¹¹. לְפִיכָף צְרִיף שְׁנֵינִיחַ בַּתְּחִלַּת כָּל יְרִיעָה וּבְסוֹפָהּ רַחֵב אֶצְבַּע אַחַת, וְכְדֵי תְפִירָה¹²; שְׁנַמְצָא, כְּשִׂיתְפּוֹר הִירִיעָה, יִהְיֶה בֵּין כָּל דָּף וְדָף בְּכָל הַסִּפֵּר כָּלוּ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת. וְיֵנִיחַ מִן הָעוֹר¹³ בַּתְּחִלַּת הַסִּפֵּר וּבְסוֹפוֹ - כְּדֵי לְגַלֵּל עַל הָעַמּוּד¹⁴. וְכָל הַשְּׁעוֹרִין הָאֵלוּ לְמַצְוָה. וְאִם חָסַר אוֹ הוֹתֵיר - לֹא פָּסוּל¹⁵.

9) החלק החלק המקיף את הכתב. 10) עמוד. 11) מנחות ל, ע"א. 12) מקום חיבור שתי היריעות בתפירה. 13) שם כולל לגויל ולקלף. 14) שעושה לספר שני עמודים של עץ אחד בתחילתו ואחד בסופו, כמבואר בסמוך ה"ד. 15) שהרי רב הונא כתב שבעים ספרי תורה, ולא נזדמן לו ארכו כהקיפו אלא באחד (ב"ב יד.), ואין להניח שכולם פסולים היו (כסף-משנה).

ג. כִּיצַד יִתְפּוֹן אֲדָם, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַסִּפֵּר שֶׁיִּהְיֶה אֶרְפוּ כְּהַקְּפוּי? מִתְחִיל וּמִרְבַּע הָעוֹרוֹת¹⁶ בְּשָׁנָה¹⁷, וְעוֹשֶׂה רַחֵב כָּל עוֹר מֵהֵן שֶׁשָּׂה טְפָחִים¹⁸ - קָצָב¹⁹ אֶחָד לְכָל אֶחָד. וְאַחַר-כֵּן גּוֹלֵל הָעוֹרוֹת בְּשָׁנָה, וְעוֹשֶׂה מֵהֵן כְּרָף אֶחָד מֵהֶדֶק יָפָה יָפָה²⁰, וּמוֹסִיף בְּעוֹרוֹת וּמֵהֶדֶק,

מִנּוּ גַם אֶת "שִׁירַת דְּבוּרָה" (שופטים פרק ה), שהיא נכתבת בצורת "שִׁירַת הַיָּם". 23) כשיעור תשע אותיות. והסדר האמור כאן לאו דווקא, כי למעשה השורה הראשונה יש לה שני רווחים, והשנייה - רווח אחד, בצורת השירה שלפנינו. אמנם יש דפוסים רמב"ם (אמ"ד ועוד) שהשורה הראשונה יש בה רווח אחד, אולם כבר כתב הרב מנחם די לונזאנו בספרו "אור תורה": אל תשית ליבך לצורה שבספרי הרמב"ם הנדפסים, כי היא [=כנראה] משובשת, ואינה הצורה שכתב הרמב"ם בספרו אך המדפיס [=כנראה טעה], בדאה מליבו". 24) אותו שיעור הרווח מחלקים לשניים. 25) של השיטה העליונה. 26) של השיטה שתחתיה, וזהו שאמרו (מגילה דף טז עמוד ב): "אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח".

וְזוֹ הִיא צוּרְתָהּ:

אוֹ יֵשֵׁר מִשֶּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְיַהֲדָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר: אֲשִׁירָה לְיַהֲדָה כִּי נָאָה נָאָה סוֹם וְרָכְבוֹ רָמָה בָּנִים: עֲזוּ וְזַמְרַת יְהוָה וְיִהְיֶה לִי לְיִשְׁעָה: זֶה אֱלֹהֵי וְאֵנְהוּ אֱלֹהֵי אֲבֵי וְאַרְמֻמְנָהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמֹו: מִרְכַּבַּת פָּרָעָה וַחֲיִלוֹ יְרַה בָּנִים וּמִכְתָּר שְׁלֹשִׁי טַבְעוֹ בָּנִים סוֹף: תְּהַמַּח וּכְסִימוּ יִרְדוּ בְּמַצּוֹלַת כְּמוֹ אֲבוֹ: וַיִּמְנָד יְהוָה נְאֻדְרֵי בַּחַח וַיִּמְנָד יְהוָה תְּרַעַץ אוֹיֵב: וַיַּרְבַּב וְאֹנָד תְּהַרֵם קַמִּיד: תְּשַׁלַּח חֲרָנָד וְאַכְלָמוּ בַּקֶּשׁ: וּבְרִית אֶפְיָד וְעָרְמוּ מִים נִצְבּוּ כְּמוֹ נֵד גּוֹלִים: קָפְאוּ תְהַמַּח בְּלֵב יָם: אֶחָד אֶרְדָּף אִשִּׁי אֶחָד לֶקַע שְׁלַל מִמְּלָאִמוּ נַפְשִׁי: אַרְיָק תְּרַבֵּי תוֹרִישְׁמוּ יְדֵי: וְשַׁפְתָּ בְּרוּחַךְ כְּסוּמוֹ יָם צְלָלוּ כְּעוֹפְרַת בְּמִים: אֲדוּרִים: מִי כְמַכָּה בְּאֵלֶם יְהוָה: מִי נִרְאָה תְהַלַּת עוֹשֶׂה פְּלֹא: נְטִיָּת וַיִּמְנָד תְּכַלְעֵמוּ אַרְיָ: כַּחֲסָדָד עִם זוֹ נְאֻלָּת קְרִישָׁד: שְׁמַעוּ עַמִּים יְרֻחוּן חִיל אַחוֹ יִשְׁבִי פְלִשְׁתִּ: אִזּוֹ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוּם: אִזּוֹ מוֹאֵב וְאַחֲמוּוּ רַעַד זְמָנוּ כָּל יִשְׁבֵי כְנַעַן: תַּפַּל עֲלֵיהֶם אִימָתָה וּפְחָד: בְּגִל וְזוֹעַד יְדִמוּ בְּאֵבָן עַד יַעֲבֵר עִמָּךְ יְהוָה: יַעֲבֵר עִמָּךְ יְהוָה: יְהוָה יִמְלֵךְ לְעֵלָם וְעַד: קִנְיָת: תִּבְאֵמוּ וְתִשְׁעֵמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מִכּוֹן לְשַׁבְּתָךְ עֲלֵתָהּ יְהוָה: מִקְדָּשׁ אֲרָנֵי כּוֹנְנוּ יְדוּד: יְהוָה יִמְלֵךְ לְעֵלָם וְעַד: כֹּא סוֹם פָּרָעָה בְּרָכְבוֹ וּבְכַרְשׁוֹ בָּנִים וַיִּשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת מִי הַיָּם: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל תְּלָכוּ בְּכִישָׁה בְּחוּד הַיָּם: כָּל. הַתּוֹרָה. פְּלָה - בֵּין בְּשִׁירוֹת, בֵּין בְּשֶׁאֵר הַפֶּתַח - יִתְפּוֹן שֶׁתִּהְיֶה אוֹת סְמוּכָה לְחִבְרָתָהּ בִּיתֵר, וְלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החשבון, שהדפין יותר מן התורה³³ - ירחיב בכתב עד שיתמעט ממנו הדפין, ויבדק בדף אחר³⁴. ואם הוציא החשבון, שהתורה יתר מן הדפין, ימעט הכתב עד שיכבדו החשבון אחר³⁵, דף, עד שיכבדו החשבון אחר³⁶, 37 מאחר שידע רחב הדף וישעור הכתב מתחיל באותו הפרק.

(31 מעתיק. 32) ובכת"י התימנים, הנוסח: "זה הוא הכתב שכותב בו בכרך, ואם הוציא" וכו'. (33) שיש עודף בדפים על הכתב. (34) שכתבתו עבה יותר. (35) ובכת"י התימנים, הנוסח: "ויבדוק בדף אחר, וכן בדף אחר דף עד שיכבדו" וכו'. (36) שיהיה כתב התורה ומנין הדפים שוים כאחד. (37) כאן התחלת ההלכה לפי דפוס ונציא ש"י, וכן לפי הפוסקים שברמב"ם כת"י.

ז. ומחלק כל עור ועור דפין דפין בשרטוט, כפי רחב הדף שבדק בו ועלה בחשבון. וכשישאר בעור שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה שפיריעה³⁸, יניח ממנו רחב אצבע ויכדי תפירה³⁹, ויקץ השאר. ואל יחושש⁴⁰ שבאחרונה ותוסף עורות אחרות על הפרק שגלל פנגד כל התוספות שקוצץ מקל עור ועור, ואינו צריך לחשב דבר זה, שהכתב מושכו לפי מנין הדפין⁴¹.

(38) ואין הוא ראוי לכתוב עליו מחמת קיצורו, לעומת הדפים האחרים שרחבים ממנו, או שהוא הדף התשיעי ליריעה, שאין עושים היריעה יתר על שמונה דפים, כמבואר בסמוך ה"ב. (39) כמבואר לעיל ה"ב. (40) ידאג. (41) לפי רוחב הכתב, כן מנין הדפים שקצב לו מתחילה.

ח. וכן הרוצה לעשות רחב⁴² הספר יותר מלמשה⁴³ או פחות מלמשה - על הדרך הזה הוא מחשב⁴⁴, ויצא ארפו כהקפו בלא פחות ולא יותר; והוא, שלא יטעה בחשבון.

(42) הוא אורך הספר שהוא רוחב העור. (43) טפחים. (44) להתאים מנין הדפים למדת הכתב, כדי שיעלה לו ארכו כהקיפו.

ט. רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאר שעורי תורה⁴⁵ בלה, הוא אצבע⁴⁶ הבינוני⁴⁷. וכבר דקדקנו בשעורו, ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות, זו בצד זו בדרך, והן כארבע שתי שעורות ברות. וכל טפח האמור בכל מקום הוא ארבע אצבעות⁴⁸ מזו. וכל אמה - ששה טפחים⁴⁹.

(45) כגון שיעור אורך הציצית האמור לקמן הל' ציצית פ"א ה"ו, וכן רוחב הציץ שבראש כהן גדול שהיה רחב שתי אצבעות (הל' כלי המקדש פ"ט, ה"א) וראה לעיל הל' תפילה פט"ו, ה"ד. (46) כנוסח הגהות "בן אריה", ובדפוס"א הנוסח משובש. (47) של אדם בינוני. (48) מנחות מא, ע"ב. (49) שם, צח, ע"א.

עד שיעשה הקף הפרק ששה טפחים, שהוא רחב העור²¹, ומודד בחוט של שני²², שיקיפו על הפרק.

(16) המוכנים לכתבת הספר. (17) שתהיה מדת רוחב היריעות שוה אחת לחברתה, אבל אם אין מדת האורך של כל עור שוה לחבירו - אין קפידא, ובלבד שיזכור בעל-פה מדת אורכם, כדי שידע לצרף מדת אורך כל הכרך. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (18) שרוחב העור הוא קומת הספר, ששיעורו ששה טפחים כאמור לעיל. (19) מדה. (20) שלא ירחיב האויר שבתוכו את מדת הקיפו. (21) והוא גם אורך הספר. (22) צבוע צבע אדום, כלשון הכתוב (יהושע ב, יח), וברמב"ם כת"י שהיה לפני בעל 'תוספות יום טוב' לא היה כתוב "שני". ראה 'דברי חמודות' להל' ספר-תורה אות כ"ח, ובתשובות רבינו שב' מוספנו" כתוב "חוט של משי שזור".

ד. ואחר-כך יעשה קנה²³ שוה, יהיה ארפה ארבעים או חמשים אצבעות, ויחלק אצבע מהן בקנה לשנים ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי אצבע ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק; וימדד כל עור בקנה זו, עד שידע כמה אצבעות יש בכל עור, עד שידע כמה אצבעות בארץ כל הפרק.

(23) בכל כתיב"ד התימנים, וכן ברמב"ם דפוס רומי (ר"מ), כתוב "כנה". ופירושה: אמה שמסרגלים בה הספרים ('הערוך'), ונוכרת במשנה (כלים פ"ב, מ"ח). (24) ובכת"י התימנים כתוב: כדי שידע.

ה. ואחר-כך לוקח עורות אחרות, שנים או שלשה, לבדק בהן שעור²⁵ הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שארץ הדף²⁶ שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מניח גליון, למעלה שלש ולמטה ארבע²⁷. אבל רחב הדף הוא לפי הכתב, אם דקה אם עבה²⁸; וכן מנין²⁹ השיטות שבדף יבואו לפי הכתב, לפי שבין שיטה ושיטה ומלא שיטה³⁰.

(25) עביו וארכו. (26) הכתיבה שעל הדף. (27) וביחד הם עשרים וארבע אצבעות שהן אורך הספר. (28) שהרי כל שיטה יש בארכה שלשים אותיות, כמבואר לעיל (פ"ז, ה"ה). (29) שהן לא פחות מארבעים ושמונה, ולא יותר על ששים, כמבואר לעיל (פ"ז ה"ו). (30) נמצא שאם הכתב עבה, גם הריחח שבין השיטות גדול.

ו. ואחר שכתב הדף שבדק בו לפי מה שירצה - ימדד רחב הדף באצבעות הקנה, ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות שבין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו בפרק שגלל מאותו הכתב שבדק בו, וידע חשבון הדפין, ויראה כמה נכתב בדף זה שבדק בו מן התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב³¹ ממנו, ומחשב, אם עלתה לו כל התורה לפי מנין הדפין מזה³² הכתב שפוחב בו בפרק - מוטב. ואם הוציא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במה דברים אמורים? בתחלת הספר או באמצע, אבל בסוף הספר, אפילו פסוק אחד בדרך אחד עושים אותו דף לבדו⁵⁴, ותופרין אותו עם שאר היריעות.

(54) מנחות ל, ע"א.

יג. וכשתופרין היריעות, אין תופרין אותן אלא בגידים של בהמה או חיה טהורה, ואפילו מנבלות וטרפות שלהם, בדרך שתופרין את התפילין⁵⁵. ודבר זה - הלכה למשה מסיני⁵⁶. לפיכך אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה, פסול⁵⁷, עד שיתירה ויחזור ויתפר בהלכה.

(55) ראה לעיל פ"ג, ה"ט. (56) מכות יא, ע"א: נאמר בתפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך" הוקשה כל התורה לתפילין, מה תפילין הלכה למשה מסיני לתפרן בגידין, אף כל לתפרה בגידין. (57) כשם שתפילין נפסלות ע"י כך. וכן אמרו (מגילה יט): "מגילה נקראת ספר שאם תפרה בחיטי פשתן - פסולה".

יד. כשתופרין כל היריעות, אין תופרין כל היריעה כלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע היריעה באמצעה פשיגלל אותה⁵⁸. ועושה לו שני עצמודים של עץ, אחד בתחלתו ואחד בסופו⁵⁹; ותופר העור שאשר בתחלתו ובסוף על העצמודים בגידים, כדי שיהא נגלל עליהם; וירחיק בין העצמודים והקתב שבדף.

(58) שם, ע"ב. (59) בבא בתרא יד, ע"א.

טו. ספר-תורה שנקרעה בו יריעה - בתוף שתי שיטות⁶⁰, תפר; בתוף שלש, לא יתפר⁶¹. במה דברים אמורים? בישן, שאין עפצו נקר⁶²; אבל אם נקר הגויל שהוא עפון, תופר, ואפילו קרע הנבא בתוף שלש⁶³. וכן בין כל דף ודף⁶⁴ ובין תבה לתבה יתפר⁶⁵. וכל הקרעים, אין תופרין אותן אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו. ובכל הקרעים יזהר, שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה.

(60) שנכנס הקרע בשתי שיטות בתוך הכתב בין אות לאות. (61) אלא יסלק את היריעה וגונוזה, שגנאי הוא לתפור קרע גדול כזה, ואין זה ספר מהודר (מנחות לא:). (62) שכל קלף מעובר בעפצים (פרי האלון) המכווצים את העור ומחזקים אותו, כמבואר לעיל פ"א ה"ו, והואיל וקלף זה ישן כל-כך שאין עפצו ניכר, הקריעה בו מגונה יותר שנראה שהיא מחמת רבובן (כסף-משנה בשם הריב"ש). (63) מנחות, שם. (64) אם נכנס הקרע בין דף לדף כנגד הכתב, שאילו היה בכתב היה בתוך שלש שיטין. (65) ואינו יכול לקרוא בו בלא תפירה, אע"פ שאין הקרע

י. ספר-תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו ארבע אצבעות. ושירת הים ושירת האזינו, רחב כל דף משתייהן שש אצבעות⁵⁰. ומנין השיטין שבכל דף ודף - אחת וחמשים. ומנין הדפין של כל הספר - מאתים וששה ועשרים דף. וארץ כל הספר - אלה ושלוש מאות וששים ושש אצבעות בקרוב.

(50) שיש ריוח כשיעור תשע אותיות באמצע כל שיטה שלהן, כמבואר לעיל סוף פ"ח.

יא. אלו השש אצבעות היתרות בהשבון⁵¹ - לגליון שבתחלת הספר וסופו⁵². והערות שכתבנו בהם - עורות אילים. ובזמן שתקרא לכתב על-פי המדות האלו או קרוב להם מעט - הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יתר דף או שנים או שלש - לא תיגע ולא תהא צריך להשבון, אלא מיד יבוא לך ארכו בהקפוי⁵³.

(51) שהרי כל דף יש בו שש אצבעות (עם רוחב שתי אצבעות שבין דף לדף), ומאתים ועשרים וששה דפים כפול שש, יעלו אלה ושלוש מאות וחמשים ושש אצבעות. הוסף עליהן רוחב ארבע אצבעות שבדפי ה"שירות" שהן רחבות משאר הדפים, יעלו לך אלה ושלוש מאות וששים, ונמצאו יתירות בחשבון שש אצבעות. (52) ובהגהות מיימוניות שאלו: הלא אין כאן עודף אלא ארבע אצבעות בלבד? שהרי שירת האזינו נכתבת בשבעים שיטות כמבואר לעיל פ"ח, מלבד שש שיטות שלפניה וחמש לאחריה, כמבואר לעיל פ"ז ה"י, ואם כן היתה תופסת שני דפים (שהרי אין כותבין יותר מששים שיטות לדף), והיה צריך להרחיב שני דפים בשבילה, באופן שהדפים אכלו עוד שתי אצבעות, ולא נשארו אלא ארבע אצבעות בלבד. והגאון מהר"ם מפדובה זצ"ל השיב על השגה זו: כי רוחב הדפים שאמרנו שהוא עולה לשש אצבעות עם שתי האצבעות חלק שבין דף לדף, אינו אלא בשאר הדפים שבתורה, אבל לא בדף הראשון ובדף האחרון שבתורה שאין דף לפניהם ולאחריהם, נמצא שנשאר עודף של שש אצבעות רוחב, תן אותו לגליון שבתחילת הספר ובסופו, שלש מכאן ושלוש מכאן, ורבינו משה אמת ותורתו אמת (דברי חמודות לרא"ש הל' ס"ת). ובמוספנו "תשובות רבינו" תמצא שרבינו מנה שש אצבעות עודף לרוחב דפי ה"שירות" ולא נעלמה ממנו הערת ה'הגהות מיימוניות'. (53) וב'מעשה רוקח' נאמר: הרוצה לכיין אורך הספר כהקיפו, ישאיר בכל יריעה הגליון שלמטה יותר מן השיעור הראוי, ובסוף כשגמר הספר ותפרו, ימצא ארכו יותר מהקיפו ע"י הגליון הארוך מלמטה, ואז יחתוך מן הגליון שלמטה בכל היריעות בשוה עד שיצא לו ארכו כהקיפו, ובזה ילך לבטח דרכו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלשה דפין, ולא יתר על שמונה דפין. ונדמנה לו יריעה בת תשעה דפין - חולק אותה, ארבעה לכאן וחמשה לכאן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאחר שכבר קראו בו, הרי זה כ"אי אפשר" שיוצאים בו. וזהו שדייק רבינו לכתוב: "אין קורין בו", שמשמעו לכתחילה לא – אבל בדיעבד עלתה להם הקריאה (כסף-משנה, וראה במוספנו "תשובות רבינו"). (5) שלא עברוהו בקמח ובעפצים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו. (6) שם, הלכה י"א. (7) לצד הבשר, ודינו להכתב במקום השיער, כמבואר לעיל (פ"א, ה"ח). (8) לעיל פ"ז, ה"ד. (9) הוא החלק שממול הבשר, אחרי שחילקו את העור בעביו לשנים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (10) שם, הלכה י"ב. (11) המתקיים זמן רב, ושאר הצבעים פסולים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. (12) ואינו נכתב אלא בלשון הקדש ובכתב אשורי, כמבואר שם ה"ט. (13) ובכתב"י התימנים: "גוי". (14) כגון ישראל מומר או מוסר, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. (15) שמות הקב"ה. (16) שצריך לכיין בכתיבתן לשם קדושת השם (לעיל פ"א, ה"טו). (17) שדין של יתר כדין החסר (לעיל פ"ז, ה"טז). (18) וכל אות צריכה להיות מוקפת עור מכל רוחותיה (לעיל פ"א, ה"ט). (19) שנמחקה לגמרי. (20) שמתחילת הכתיבה היתה דומה לאות אחרת. (21) ע"י נקב, תדמה לאות אחרת. כגון שנמחקה רגל הו"א ווהרי היא נראית כיו"ד. (22) ראה לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (23) שכתב פתוחות – סתומות, וסתומות – פתוחות, כמבואר לעיל פ"ח, ה"א-ג. (24) "שירת הים" ו"האזינו", הנכתבת בצורה מיוחדת, כמבואר לעיל פ"ח, סוף ה"ד. (25) שנתן בו ריח באמצע השיטות, ופסולו מבואר לעיל פ"ז, ה"יא. (26) אלא בגידי בהמה טמאה, ופסול עד שיתירן ויתפרן כהלכה (לעיל פ"ט, ה"ג). (27) והעירו המפרשים שיש עוד פסול, ורבינו בעצמו הביאו לעיל (פ"א, ה"טז): "כתב מקצת השם בשיטה ומקצת תלוי – פסול". ובתשב"ץ ח"ג סימן רע"ד, העיר ע"ז שבלי ספק שכחו רבינו למנותו כאן.

ב. ספר-תורה פָּשׁוּר, נִהְגֵּין בּוֹ קְדָשָׁה יְתָרָה וְכָבוֹד גָּדוֹל.²⁹ וְאָסוּר לְאָדָם לְמַכּוֹר סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲפִלוּ אִין לוֹ מָה יֵאָכְלוּ,³⁰ וְאֲפִלוּ הֵיוּ לוֹ סִפְרִים רַבִּים, וְאֲפִלוּ יֵשׁ יָשׁוּן לְקַח בּוֹ חֵדֶשׁ. לְעוֹלָם אִין מוֹכְרִין סֵפֶר-תּוֹרָה, אֲלָא לְשַׁנֵּי דְבָרִים: שִׁילְמַד תּוֹרָה בְּדַמְיוֹ,³¹ אוּ שִׁישָׂא אִישָׁה בְּדַמְיוֹ;³² וְהוּא,³³ שְׂלָא יְהִיָּה לוֹ דְּבַר אַחַר לְמַכּוֹר.³⁴

(29) כמבואר בסמוך ה"ז. וכן שנינו (אבות פ"ד, מ"ח): "כל המכבד את התורה, גופו מכובד על הבריות", (וראה קידושין לג:). (30) מגילה כז, ע"א: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: אפילו אין לו מה יאכל, ומוכר ספר-תורה או בתו – אינו רואה סימן ברכה לעולם" (באותם הדמים). ומובן שבמקום פיקוח נפש, כגון שאין לו במה להחיות את נפשו ויגווע מרעב – מותר לו למכרו. וכאן ידובר במי שמונותו מצומצמים, אבל עדיין לא הגיע למצב של פיקוח נפש (כסף-משנה). (31) שיתפרנס בדמיו כשילמד תורה, וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה. (32) מגילה, שם. נישואי אשה יש בהם משום קיום העולם, ככתוב (ישעיה מח, יח):

עובר בתוך הכתב שבין אות לאות (מנחות שם, וכגירסת ר"ף המוסיף שם: "בין תיבה לתיבה"). ושם נסתפקו אם צריך תפירה, ולא פשוטה, ופסק רבינו לחומרא, משום חומר קדושת ס"ת.

~ יום שלישי כ"ט תמוז ~

פְּרָק עֶשְׂרִי

(1) עשרים דברים הפוסלים ספר תורה מקדושתו; איך נוהגים בקדושת ספר תורה ולאיוה דבר מותר למכרו; דיני תשמשי ספר תורה כגון תיק ומטפחת וכיוצא בהם; הזהירות בכבוד ספר תורה.

א. נִמְצְאתָ לְמַד שְׁעֶשְׂרִים דְּבָרִים הֵן, שְׁבָכָל אֶחָד מֵהֵן פּוֹסֵל סֵפֶר-תּוֹרָה.² וְאִם נַעֲשֶׂה בּוֹ אֶחָד מֵהֵן, הָרִי הוּא פְחָמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין שְׁמַלְמְדִין בְּהֵן הַתִּינוּקוֹת, וְאִין בּוֹ קְדָשֶׁת סֵפֶר-תּוֹרָה,³ וְאִין קוֹרִין בּוֹ בְּרַבִּים.⁴ וְאֵלוּ הֵן:

(א) אִם נִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה. (ב) שְׁנִכְתַּב עַל עוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה שְׂאִינוּ מְעַבְדִּים.⁵ (ג) שֶׁהָיָה מְעַבְדִּים שְׂלָא לְשֵׁם סֵפֶר-תּוֹרָה.⁶ (ד) שְׁנִכְתַּב שְׂלָא בְּמִקּוֹם פְּתִיבָה - עַל הַגּוֹיִל בְּמִקּוֹם בְּשָׂרָה,⁷ וְעַל הַקֶּלֶף בְּמִקּוֹם שְׁעָרָה. (ה) שְׁנִכְתַּב מְקַצְתּוֹ עַל הַגּוֹיִל וּמְקַצְתּוֹ עַל הַקֶּלֶף.⁸ (ו) שְׁנִכְתַּב עַל דּוֹכְסוֹסְטוֹס.⁹ (ז) שְׁנִכְתַּב בְּלֵא שְׁרָטוּטוֹ.¹⁰ (ח) שְׁנִכְתַּב בְּלֵא שְׁחַר הָעוֹמֵד.¹¹ (ט) שְׁנִכְתַּב בְּשָׂאָר לְשׁוֹנוֹת.¹² (י) שְׁכַתְּבוּ אֶפִיקוֹרוֹס,¹³ אוּ פִיוֹצָא בּוֹ¹⁴ מְשָׂאָר פְּסוּלִין. (יא) שְׁכַתְּבוּ הַאֲזָרוֹת¹⁵ בְּלֵא כּוֹנְנָה.¹⁶ (יב) שֶׁחִסַּר אֶפְלוּ אוֹת אֶחָת. (יג) שֶׁהוֹסִיף אֶפְלוּ אוֹת אֶחָת.¹⁷ (יד) שְׁנִנְעָה אוֹת בְּאוֹת.¹⁸ (טו) שְׁנִפְסְדָה צוּרַת אוֹת אֶחָת עַד שְׂלָא תִקְרָא כָּל עֵקְרָה,¹⁹ אוּ תִדְמָה לְאוֹת אַחֲרָת - בֵּין בְּעֵקֶר הַפְּתִיבָה,²⁰ בֵּין בְּנִבְבָּה,²¹ בֵּין בְּקִרְעָה, בֵּין בְּטִשְׁטוּטוּ.²² (טז) שֶׁהִרְחִיק אוּ שֶׁהִקְרִיב בֵּין אוֹת לְאוֹת, עַד שֶׁתִּרְאָה הַתְּכָה כְּשֶׁתִּי תְבוֹת, אוּ שֶׁתִּי תְבוֹת כְּתָבָה אֶחָת.²³ (יז) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַפְּרָשִׁיּוֹת.²⁴ (יח) שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת.²⁵ (יט) שְׁכַתְּבוּ בְּשָׂאָר הַתְּכָב כְּשִׁירָה.²⁶ (כ) שֶׁתִּפְּרַר הִירִיעוֹת בְּלֵא גִידֵי טְהוֹרָה.²⁷ וּשְׂאָר הַדְּבָרִים - לְמַצּוֹה, לֹא לְעַכְבָּה.²⁸

(2) הלכה זו מסכמת תמצית הדברים שנשנו בפרקים הקודמים. (3) כמבואר לעיל (פ"א, ה"יא). (4) ורבינו בתשובתו, כותב: שמברכים על ספר-תורה פסול, וכך נהגו אנשי המערב – לברך לפניה ולאחריה על ספר-תורה פסול – בפני גאוני עולם, לפי שכולם בעלי בינה היו, וידעו שאין הברכה תלויה בספר, אם כשר הוא אם פסול, אלא בקריאה עצמה וכו', וכנראה שאין זה אלא כשאין להם האפשרות לקרוא בספר כשר, וכאן ידובר כשאפשר להם להשיג ספר כשר. ולפי-זה יוצא, אם נמצאה טעות בספר באמצע הקריאה, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים בו ממקום שנמצאה הטעות בראשון, ואין חוזרים על מה שקראו בראשון, כי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ע"פ כסף-משנה). (46) תשכיטי ספר תורה עשויים בצורת רימון. (47) שמעלים בקדש ואין מורידים, כמבואר לעיל הל' תפילה פ"א, ה"ד.

ה. ומת' להניח ספר-תורה על-גבי ספר-תורה, ואין צריך לומר על-גבי חמשים⁴⁸. ומניחין חמשים על-גבי נביאים וכתובים. אבל אין מניחין נביאים וכתובים על-גבי חמשים⁴⁹, ולא חמשים על-גבי ספר-תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות ואגדות, אסור לזרקן⁵⁰. הקמיעין⁵¹, שיש בהם ענינים של כתבי הקדש⁵², אין נכנסין בהן לביית-הכנסא, אלא-אם-כן היו מקהפות עור⁵³.

(48) ספר הכתוב בו רק חומש אחד בלבד, ועשוי בגלילה כעין ס"ת. (49) מגילה כז, ע"א. ונביאים וכתובים, מותרים זה על זה (ר"ן, שם). (50) כשינתנם לחבירו, אל ינתם לו בזריקה (עירובין צח.). (51) קלף או נייר שכתובים עליו שמות קדושים, כסגולה לרפואה וכדומה, והאדם קושרו לגופו ונושאו עמו תמיד, וכן מצינו במדרש 'במדבר רבה' פ"ב: "יהא הקמיע הזה עליך, שלא תשלוט בך עין רעה". (52) מקראות של רפואה (שבת ס: וברש"י). (53) שם, סא, ע"א.

ו. לא יאחו אדם ספר-תורה בזרועו ויפגס בו לביית-המרחץ או לביית-הכנסא⁵⁴ או לביית הקברות⁵⁵, אף-על-פי שהוא כרוף במטפחות ונתון בתוך התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שירחיק ארבע אמות מן המת (או מבית-המרחץ) או מבית-הכנסא. ולא יאחו את ספר-תורה פשהו ערם⁵⁶. ואסור לישוב על מטה שספר-תורה עליה⁵⁷.

(54) כי גנאי הוא להכנס בס"ת במקומות מזוהמים אלה (סנהדרין כא:). (55) משום "לועג לרש", כי אין להתראות עסוקים במצוות לפני המתים, שאין בידם לקיים את המצוות, והכתוב אומר: לועג לרש חרף עושהו (משלי יז, ה), ואחיות ספר-תורה בזרועו (מבלי לקרוא בו) יש בה מצוה (ברכות יח.), ע"פ דברי הכסף-משנה בכוונת רבינו. (56) כשהספר ערום בלי מטפחת (מגילה לב.). ויש מפרשים: "כשהוא ערום" - כשהאדם ערום, ראה לעיל פ"ד, הלכה ב"ג. וברדב"ז ח"ב סימן תשע"א הביא את שני הפירושים ולא הכריע ביניהם. (57) מנחות לב, ע"ב; ירושלמי ברכות פ"ג, ה"ה: "מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב על גבי ספסל שספר-תורה נתון עליו, והרתיע (נודעו) מלפניו כמרתיע מלפני הנחש".

ז. בית שיש בו ספר-תורה, אסור לשמש מטתו בו עד שיציאנו, או עד שנייחנונו בקלי, ויתן הפלי בקלי אחר שאינו מזמן לו. אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה כלים, זה בתוך זה, בקלי אחד הם, או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים⁵⁸, אם לא היה לו בית אחר⁵⁹.

לא תוהו בראה לשבת יצרה. (33) ובלבד. (34) והעירור בתוספות' (כ"ב ח:): שגם לצורך מצות פדיון-שבויים, מותר למכור ספר-תורה (הגהות מיימוניות).

ג. ספר-תורה שפלה או שגפסל, נותנין אותו בכלי-חרש³⁵ וקוברין אותו אצל תלמידי חכמים, וזו היא גניזתו. מטפחות³⁶ ספרים שפלו, עושין אותן תכריכין למת-מצוה³⁷, וזו היא גניזתן³⁸.

(35) מגילה כו, ע"ב. שמתקיים בו זמן רב, ככתוב (ירמיה לב, יד): ונתתם בכלי חדש למען יעמדו ימים רבים. ואין מניחים אותו בעפר, שלא ירקב כל כך מהר. (36) מעילי הספר. (37) אחד מישראל מושלך בדרך, ואין לו קוברין (לשון רבינו הל' אבל פ"ג, ה"ח). (38) מגילה כו, ע"ב. ולדעת ה'בית יוסף' יו"ד סי' רפב, הכוונה, שהרשות לעשות מהן תכריכין למת מצוה אבל אין חיוב בדבר, ויכול לגנון בכלי חרס בעפר.

ד. תיק שהוכן לספר-תורה והנח בו³⁹; וכן המטפחות והארון והמגדל⁴⁰ שמניחין בו ספר-תורה, אף-על-פי שהספר בתוך התיק; וכן הכנסא⁴¹ שהוכן להניח עליו ספר-תורה, והנח עליו ספר-תורה - הפל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן, אלא פשיבילו או פשישכרו, נגזיזין⁴². אבל הבימות⁴³ שעומד עליהן שליח צבור ואוחז הספר, והלוחות⁴⁴ שכותבין בהן לתינוק להתלמד, אין בהן קדשה⁴⁵. וכן רמזי⁴⁶ כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר-תורה לנוי - תשמישי קדשה הן, ואסור להוציאן לחל; אלא-אם-כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר-תורה או חמש⁴⁷.

(39) כי אם לא הונח בו, או לא הוכן לכך - אין בו קדושה כלל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ט. (40) ארון - שמצניעים בו ספרי תורה. מגדל - הוא הספסל הגבוה שעל הבימה שעליו מניח הש"ץ הספר כשקורא בו. (ובבתי הכנסת הספרדים משתמשים בו, ונקרא אצלם "תיבה"). ולשון מקרא הוא (נחמיה ח, ד): ויעמוד... על מגדל עץ אשר עשו לדבר (בית יוסף' יו"ד סי' רפב). (41) יש מקומות המכנינים כסא מיוחד להניח עליו ספר-תורה ביום שמוציאים שני ספרים לקריאה (שם). (42) מגילה כו, ע"ב. (43) אחת שבאמצע בית הכנסת, והשניה שלפני ארון הקודש' שיש לפניו בימה ועליה עומד הש"ץ ואוחז את הספר בשעת הוצאת התורה. (44) לפי דעת בעל 'מרכבת המשנה', הכוונה ללוחות הברית שכתובים עליהם "עשרת הדברות", והם בראש "ארון הקודש" כמנהגנו, ומשמיענו רבינו שאע"פ שהם נויי ארון הקודש' - אין להם קדושת הארון. (45) מגילה לב, ע"א. והעיר הראב"ד שבירושלמי' (שם, פ"ג, ה"א) אמרו: "אין להם קדושת ארון, אבל יש בהם מקום קדושת בית הכנסת". ויתכן, שגם רבינו מודה בזה, שהרי בפירוש כתב לעיל (הל' תפילה פ"א, ה"ט): "וכל כלי בית הכנסת כבית הכנסת", אלא שכאן מדובר בקדושת הארון כ"תשמישי קדושה"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועוד. ובנוסח אחר: יפשיט. וראה רש"י לכתובות קח: שזה דרך בזיון. (73) כמו שמצינו ביומא נג. "תלמיד הנפטר מרבו, אל יחזיר פניו וילך אלא מצדד פניו והולך". (74) שאז הוא נידון כברשות אחרת (ברכות כה:). והרבנים העומדים ודורשים ואחוריהם לארון הקודש - אין בזה איסור, כיון שהס"ת מונח בארון הרי הוא כברשות אחרת (ט"ז יו"ד סי' רפב סק"א).

יא. הִיָּה מְהֵלֵךְ מִמְקוֹם לְמִקוֹם וְסִפְר־תּוֹרָה עִמּוֹ, לֹא יִנְיַח סִפְר־תּוֹרָה בְּתוֹךְ הַשֶּׁק, וְיִנְיַחְנוּ עַל־גְּבִי הַחֲמוֹר וְיִרְפֹּב עָלָיו⁷⁵; וְאִם הָיָה מְתַפְחֵד מִפְּנֵי הַגְּנָבִים - מִתְּרֹגֵם; וְאִם אֵין שֶׁם פֶּחַד - מְנַיַח בְּחִיקוֹ⁷⁷ כְּנֶגֶד לְבוֹ, וְהוּא רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה וְהוֹלֵךְ. כָּל מִי שִׁיּוֹשֵׁב לְפָנָי סִפְר־תּוֹרָה, יֵשֵׁב בְּכַבֵּד־רֵאשׁ, בְּאִמָּה⁷⁸ וּפְחַד, שֶׁהוּא הָעֵד הַנְּאָמֵן לְכָל בְּאִי עוֹלָם⁷⁹, שֶׁנְּאָמַר: "וְהָיָה שֶׁם בְּךָ לְעֵד". ויִכְפְּדוּהוּ כְּפִי כַחוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים הֲרֵאשׁוּנִים⁸⁰: כָּל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְחַלֵּל עַל הַבְּרִיּוֹת; וְכָל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת⁸¹.

- נקודות משיחות קודש -

"שהוא העד הנאמן על כל באי עולם".

ומשמע גם על בני נח, וי"ל שמקורו מספרי "כתר תורה מונח כדי שלא יתן פתחון פה לבאי העולם כו' כתר תורה מונח לכל באי העולם" שלשון זה כולל גם אזה"ע.

אבל בהלכות ת"ת כתב "כתר תורה הרי מונח ומוכן לכל ישראל שנאמר "תורה צויה לנו משה מורשה קהלת יעקב" כי זה שיש כתר תורה גם אצל "כל באי העולם" (בשבע מצוות דידהו) לסלק ה"פתחון פה" אינו נוגע להלכות (תלמוד תורה) של ישראל. ואף שנכרי שלמד תורה חייב מיתה, זה רק בלימוד תורת המצוות של ישראל, אבל בלימוד שבע מצוות דידהו הרי אדרבא אמרו חז"ל "שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככה"ג".

לקו"ש חכ"ז ע' 246 והע' 74 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(75) על החמור (הגר"א יו"ד סי' רפב). (76) ברכות יח, ע"א. (77) כמו שאמרו (שם, כג) לענין תפילין. (78) ובמסכת סופרים (פ"ג, ה"יא) שנינו: "לא יתן אדם ספר-תורה על ארכובותיו, ושני אציליו (מרפקיו) עליה". (79) על כריתת הברית בין ישראל לאביהם שבשמים. (80) אבות פ"ד, מ"ו. (81) שנאמר (שמואל-א ב, ל): כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו. והפך רבינו סדר המשנה שבאבות, כדי לסיים את הל' ס"ת בדבר טוב, כמנהגו בסוף כל הלכה. נְגַמְרוּ הַלְכוֹת סִפְר־תּוֹרָה בְּרַחֲמֵי שְׂמִיָּא.

אָבֵל אִם יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחֵר, אֲסוּר לְשַׁמֵּשׁ עַד שִׁיּוּצִיאָנוּ⁶⁰.

(58) ברכות כה, ע"ב. (59) חדר אחר. (60) שם, כו, ע"א.

ח. כָּל הַטְּמְאִין, וְאֶפְלוּ נְדוּת, וְאֶפְלוּ כּוֹתֵי, מִתְּרֵ לְאַחֵז סִפְר־תּוֹרָה וְלִקְרוֹת בּוֹ, שְׂאִין דְּבָרֵי תּוֹרָה מִקְּבָלִין טְמֵאָה⁶¹. וְהוּא, שְׁלֹא יְהִי יָדוֹ מְטַנְפֹּת⁶² אוּ מְלַכְלָכוֹת בְּטִיט, אֶלֶּא יִרְחֲצוּ יְדֵיהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן יִגְעוּ בּוֹ.

(61) ברכות כב, ע"א. ראה תוספתא אהלות פי"ד שאין ס"ת מקבל טומאה. והשווה דברי רבינו לעיל הל' קריאת שמע פי"ד, ה"ח. (62) כמו שאמרו בסוכה כו: לענין תפילין.

ט. כָּל הַרְוָאָה סִפְר־תּוֹרָה כְּשֶׁהוּא מְהֵלֵךְ⁶³, חַיֵּב לְעַמֵּד מִפְּנֵי⁶⁴. וְיִהְיֶה הַכֹּל עוֹמְדִים, עַד שֶׁיַּעֲמֹד זֶה שֶׁהוּא מְהֵלֵךְ בּוֹ, כְּשִׁיגִיעֵנוּ לְמִקוֹמוֹ⁶⁵, אוּ עַד שֶׁיִּתְפַּסֵּה מְעִינֵיהֶם, וְאַחֲרֵי־כֵן יְהִי מְתָרִין לִישֵׁב⁶⁶.

(63) ע"י האדם הנושא. (64) קידושין לג, ע"ב: "מפני לומדיה עומדין, מפניה לא כל-שכן". (65) אבל אם עמד רק לנוח, דינו כמהלך הואיל ואין עמידתו עמידת קבע (כסף-משנה). (66) כמו שאמרו (קידושין שם): "נשיא עובר, עומד מלפניו מלוא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו, שנאמר: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה". ויש אומרים: שהוא-הדין בשומע את קולו אע"פ שאינו רואהו - חייב לעמוד, כי כן מצינו ברב יוסף שעמד כששמע קול צעדי אמו, אמר: אקום מלפני השכינה (קידושין לא:). ומטעם זה נהגו לעשות פעמונים בכתר תורה ('בית יוסף' יו"ד סי' רפב, בשם רבינו מנחם).

י. מְצוּה לְיַחַד לְסִפְר־תּוֹרָה מְקוֹם, וְלְכַבְּדוֹ⁶⁷ וְלִהְדְרוֹ יוֹתֵר מִדְּאִי. דְּבָרִים שְׁבֻלְחוֹת הַבְּרִית⁶⁸, הֵן הֵן שְׁבָכָל סִפְרֵ וְסִפְרֵ⁶⁹. לֹא יִרְק אָדָם כְּנֶגֶד סִפְר־תּוֹרָה⁷⁰, וְלֹא יִגְלֶה עֲרוֹתוֹ כְּנֶגְדּוֹ⁷¹, וְלֹא יִפְשִׁיט⁷² וְגָלְיוֹ כְּנֶגְדּוֹ, וְלֹא יִנְיַחְנוּ עַל רֵאשׁוֹ כְּמִשְׂאוֹי; וְלֹא יַחֲזִיר אַחֲרָיו לְסִפְר־תּוֹרָה⁷³, אֶלֶּא־אִם־כֵּן הָיָה גְבוּהָ מְמַנּוֹ עֲשָׂרָה טַפְחִים⁷⁴.

(67) את המקום. ובכת"י התימנים, הנוסח: "ולכבד את המקום". (68) עשרת הדברות הכתובים על לוחות הברית המונחים בארון שבקודש הקדשים, כמפורש במלכים-א ה, ט. (69) שגם בכל ספר-תורה נמצאות עשרת הדברות, וכשם שמצוה לכבד את ארון ברית ה' על הלוחות שבתוכו, כן מצוה לכבד המקום המיוחד לספר-תורה (ביאורי הגר"א, ליו"ד סי' רפב). (70) קל-וחומר מרבו, שאמרו (עירובין צט:): "הרק בפני רבו, עליו הכתוב אומר (משלי ה, לו): (: כל משנאי אהבו מות". (71) ככתוב (שמות כ, כו): אשר לא תגלה ערותך עליו, ואם במזבח כך, בספר-תורה על-אחת-כמה-וכמה. (72) כנוסח כת"י, 'מעשה רוקח'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום רביעי א' מנחם-אב ~

הלכות ציצית

מצות עשה אחת, והיא: לעשות ציצית על פנפי הפסות¹.

1) שנאמר (במדבר פרק טו, פסוק לח): ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם. משרשי המצוה: למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, וזה שנאמר בה: "וזכרתם את כל מצוות ה'". ואמרו במדרש רבה (פרשת קורח): מלת ציצית תרמוזו לתרי"ג מצוות ("ציצית" עולה ת"ר) בצירוף שמונה חוטים שבציצית וחמישה קשרים שבה (החינוך מצוה שפ"ו).

ובאור מצוה זו בפריקים אלו:

פָּרָק ראשון

1) ציצית מהי; ואם מניין החוטים מן התורה; שהתכלת והלבן אינן מעכבות זו את זו ושתייהן מצוה אחת הן; מעשה הציצית וכריכתה; דין "תעשה ולא מן העשוי".

א. עֲנַף שְׁעוֹשִׁין עַל פְּנֵי הַפְּגָדָה² מִמִּין³ הַפְּגָדָה, הוּא הַנְּקָרָא צִיצִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דוֹמֵה לְצִיצִית⁴ שֶׁל רֹאשׁ, שְׁנֵאמַר: "וַיִּקְחֵנִי פְּצִיצַת רֹאשִׁי". וְזֶה הָעֲנַף הוּא הַנְּקָרָא לְבָן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנּוּ מְצִוִּין לְצַבְעוֹ. וְאֵין לְחוּטֵי הָעֲנַף מִנְּיָן מִן הַתּוֹרָה⁵.

2) היוצא ממנה כענף היוצא מן העץ. 3) שאם הבגד של צמר, גם הציצית מחוטי צמר, ואם של פישתן, גם ציציותיו של פישתן, ראה לקמן (פרק ג, הלכה ה). 4) שיער (מנחות דף מב עמוד א). 5) אבל מדברי סופרים יש להם מניין, כמו שמבואר בסמוך (הלכה ו). וראה (סנהדרין דף פח עמוד ב).

ב. ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע⁶, וכורכין אותו על הענף; וחוט זה הוא הנקרא תכלת. ואין למנין הפריכות שכורף חוט זה שעור מן התורה.

6) ופרטי צביעתו מפורשים לקמן (פרק ב, הלכה ב).

ג. נמצאו במצוה זו שני צווים: שיעשה על הפנף ענף יוצא ממנה, ושיכרוף על הענף חוט תכלת, שנאמר: "ועשו להם ציצת, ונתנו על ציצת הפנף פתיל תכלת".

ד. והתכלת אינו מעכב את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת. כיצד? הרי שאין לו תכלת, עושה לבן לבדו; וכן אם עשה לבן ותכלת, ונפסק הלבן ונתמעט עד הפנף ונשאר התכלת לבדו - פשר⁷.

7) מנחות דף לח עמוד ב. אבל אם הטיל מתחילה חוט של תכלת בלי חוטי לבן לא יצא, שנאמר: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" - אין התכלת באה אלא עם הלבן (כסף משנה).

ה. אף-על-פי שאין אחד מהן מעכב את חברו, אינן שתי מצות⁸, אלא מצות עשה אחת. אמרו חכמים הראשונים: "והיה לכם לציצת" - מלמד, ששניהם מצוה אחת. וארבע ציציות מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה אחת. והלובש טלית שיש בה לבן או תכלת⁹ או שניהם כאחד, הרי קיים מצות עשה אחת¹⁰. אמרו חכמים הראשונים¹¹: והיה¹² לכם לציצית - מלמד ששניהם מצוה אחת, וארבע ציציות¹³ מעכבות זו את זו, שארבעתן מצוה¹⁴ אחת.

8) כמו תפילין של יד ושל ראש הנמנות לשתי מצוות נפרדות, במנין תרי"ג מצוות, מפני שאינן מעכבות זו את זו, ראה לעיל הלכות תפילין פרק ד, הלכה ד. 9) אחרי שנפסק הלבן ונשארה התכלת לבדה. 10) ואין זה דומה לתפילין של יד ושל ראש שהלובשן קיים שתי מצוות מפני שלבישתן היא על ידי שני מעשים נפרדים, לבישתן זה לחוד, ושל זה לחוד, בעוד שלבישתן טלית שיש בה לבן ותכלת, אינה אלא מעשה אחד. והשווה דברי רבינו בספר המצוות (עשה י"ד). נוסחתנו בנוסח כתב יד התימנים, ובנוסח אחר נשתרבב משפט זה לסוף ההלכה. 11) "ספרי" פרשת שלח (הובא ב"מגדל עוז") ובספרי שלפנינו איננו. ומצאתיו ב"ספרי זוטא". 12) בלשון יחיד, ולא "היו". 13) שבארבע כנפות הבגד. 14) (מנחות דף לו עמוד ב). ולפיכך אסור יהיה לצאת בשבת בטלית המצוייצת בשלוש כנפיה, כי אין כאן מצוה אלא משא בעלמא.

ו. כיצד עושין את הציצית? מתחיל מְזוּיַת שֶׁל טְלִית, שֶׁהיא סוֹף הָאָרוֹג, וּמְרַחֵק מִמֶּנָּה לֹא יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְמַעְלָה¹⁵, וְלֹא פָחוֹת מִקְּשֶׁר גוֹדֵל¹⁶, וּמְכַנֵּס שָׁם¹⁷ אַרְבָּעָה חוּטִין וְכוֹפְלֵן בְּאֲמִצָּע¹⁸. נמצאו שמונה חוטים משלשלין¹⁹ תלויין מן הקרן. וארף החוטים השמונה, אין פחות מארבע אצבעות²⁰. ואם היו יותר על פן, אפלו אמה או שתיים, פשרין²¹. וכל האצבעות בגודל²². והיה אחד משמונה החוטים חוט תכלת²³, והשבעה לבנים.

15) שלמעלה מזה אינה נקראת כנף. 16) שם דף מב עמוד א. השיעור שמפרק הראשון שבאצבע גודל עד סוף הציפורן למטה, שנאמר: "על כנפי בגדיהם", צריך שתהא הציצית תלויה על הקרן (ולא בסוף הקרן ממש). 17) דרך נקב. 18) שנאמר: גדילים תעשה לך (דברים פרק כב, פסוק יב) דרשו חז"ל (מנחות דף לט עמוד ב): "גדיל - שניים (שאינן גדיל פחות משניים), גדילים - ארבעה", שישים ארבעה חוטים בחור הטלית, ולכשיכפלם יעשה מהם גדילים, יהיו שמונה (רש"י שם). גדיל - עבות וקלוע, "מעשה עבות" (שמות פרק כח, פסוק יד) מתרגם אונקלוס: "עובד גדילו" וכן (מלכים-א פרק ז פסוק יז): גדילים מעשה שרשרות. 19) תלויים כלפי מטה. 20) ברחבן. 21) ואנו נוהגין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְדַקְדֵק בְּדָבָר זֶה בְּלִבָּן. וְאִם פָּרַף הִלְבָּן עַל רֹב הַחוּטִין, אוֹ שֶׁלֹּא כָרַף אֶלָּא חִלְיָא אַחַת - פְּשָׁרָה³⁵.

34) שלא הקפידו בכריכת חוליות אלא בתכלת. 35) ובלבד שיהיה בהם גדיל וענף, אבל אם כרך את כולה – פסולה. וב"ספרי" פרשת שלח דרשו: "ועשו להם ציצית" יכול יעשה כולה ענף (כמשמעות לשון ציצית), תלמוד לומר: גדילים תעשה לך, אין גדיל אלא עבות, יכול יעשה כולה גדיל, תלמוד לומר: ציצית, הא כיצד? גדיל יוצא מהכנף, וענף יוצא מהגדיל. ואנו נוהגים לעשות חמישה קשרים כפולים וארבעה אווירים ביניהם, אוויר הראשון – שבע כריכות, השני – שמונה, השלישי – אחת עשרה, הרביעי – שלוש עשרה (שולחן ערוך סימן יא).

י. אַחַד חוּטֵי לֶבָן וְאֶחָד חוּטֵי תַּכְלֵת, אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁזוּרִין, עוֹשֶׂהָ³⁶. אֶפְלוּ הֵיזָה הַחוּט כְּפוּל מִשְׁמוֹנָה חוּטִין וְשׁוּר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה פְתִיל אֶחָד, אֵינּוּ נֶחְשָׁב אֶלָּא חוּט אֶחָד.

36) ואנו נוהגים לעשותם שזורים (שולחן ערוך אורח חיים שם, סעיף ב). על פי ה"ספרי" פרשת שלח, אמרה תורה: תן תכלת ותן לבן, מה תכלת שזורה, שנאמר בה: "פתיל" – שזור כעין פתילה – אף לבן שזור". וראה במוספנו "תשובות רבינו".

יא. חוּטֵי הַצִּיצִית, בֵּין לֶבָן בֵּין תַּכְלֵת, צְרִיכִין טוּבָה³⁷ לְשֵׁם צִיצִית³⁸. וְאִין עוֹשִׂין אוֹתָן, לֹא מִן הַצֶּמֶר הַנֶּאֱחָז בְּקוֹצִים כְּשֶׁהֲצֵאן רֹבְצִין בִּינֵיהֶם, וְלֹא מִן הַנִּימִין³⁹ הַנֶּתְלָשִׁין מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹא מִשִּׁיּוּרֵי שֵׁתִי⁴⁰ שֶׁהָאוֹרֵג מְשִׁיר בְּסוֹף הַבְּגָד, אֶלָּא מִן הַגֹּזֶה שֶׁל צֶמֶר אוֹ מִן הַפֶּשֶׁתַּן. וְאִין עוֹשִׂין אוֹתָן מִצֶּמֶר הַגְּזוּל⁴¹, וְלֹא מִשֵּׁל עֵיר הַנִּדְחָת⁴², וְלֹא מִשֵּׁל קֶדָשִׁים⁴³. וְאִם עָשָׂה - פְּסוּל. הַמְשַׁתְּחוּה לְבַהֲמָה⁴⁴ - צִמְרָה פְּסוּל לְצִיצִית⁴⁵. אֶבֶל הַמְשַׁתְּחוּה לְפֶשֶׁתַּן הַנְּטוּעִי⁴⁶, הֵרִי זֶה כֶּשֶׁר, שֶׁהֵרִי נִשְׁתַּנָּה⁴⁷.

37) עשיית החוטים מגיזת הצמר וכדומה. 38) שיאמר בתחילת הטווייה שהוא טווה לשם ציצית, שנאמר: "גדילים תעשה לך" – לך לשם חובך (סוכה דף ט עמוד א). 39) שערות. 40) חוטי האורך שבאריג. וטעם פסולם: משום שנאמר: "ציצית הכנף" – ממין הכנף, ושלושה מינים אלה אינם ראויים לעשות מהם בגד, שהם פסולת הצמר, ואין בגד נעשה ממכותם ("המאור הקטן") למסכת סוכה דף ט עמוד א). 41) (סוכה שם). שנאמר: "ועשו להם ציצית" – משלהם. 42) שהורחו יושביה לעבוד עבודה זרה. ראה (דברים פרק יג, פסוקים יד-יח). מפני שרוש עיר הנידחת עומד לשריפה והרי הוא כשורף, ואין בו שיעור, וציצית צריכה שיעור, כמבואר לעיל הלכה ו (כסף משנה, וראה חולין דף פט עמוד ב). ויש מפרשים, על פי הירושלמי סוכה (פרק ג, הלכה א) שכל דבר האסור בהנאה אינו נקרא "שלכם" ולפיכך לולב של עיר הנידחת פסול, וגם ציצית של עיר הנידחת – אינה מ"שלהם" והתורה אמרה: "ועשו להם" –

לעשות אורך הציצית י"ב אצבעות, שליש מהן גדיל ושני שלישים ענף (גהות מיימוניות). 22) (מנחות דף מא עמוד ב). וראה לעיל הלכות ספר תורה פרק ט, הלכה ט. 23) שחוט אחד צבוע חציו תכלת, וחציו השני נשאר לבן. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְלוֹקַח חוּט אֶחָד מִן הִלְבָּן, וְכוּרֵף בוּ פְרִיכָה אַחַת עַל שְׁאָר הַחוּטִין בְּצַד הַבְּגָד²⁴, וּמְנִיחוֹ; וְלוֹקַח חוּט הַתַּכְלֵת, וְכוּרֵף בוּ שְׁתֵּי כְרִיכוֹת בְּצַד הַפְּרִיכָה שֶׁל לֶבָן וְקוּשֵׁר; וְאֵלוּ הַשְּׁלֹשׁ פְּרִיכוֹת הֵם הַנִּקְרָאִין חִלְיָא. וּמְרַחֵק מְעַט, וְעוֹשֶׂה חִלְיָא שְׁנֵינָה בְּחוּט שֶׁל תַּכְלֵת לְבָדוֹ; וּמְרַחֵק מְעַט, וְעוֹשֶׂה חִלְיָא שְׁלִישִׁית, וְכֵן עַד חִלְיָא אַחְרֹנָה²⁵, שֶׁהוּא כוּרֵף בָּהּ שְׁתֵּי כְרִיכוֹת שֶׁל תַּכְלֵת²⁶ וּכְרִיכָה אַחְרֹנָה שֶׁל לֶבָן. מִפְּנֵי שֶׁהַתְּחִיל בְּלֶבָן, מִסִּים בוּ, שֶׁמְעַלִּין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין²⁷. וְלָמָּה נִתְחִיל בְּלֶבָן? פְּדֵי שֶׁיֵּהָא סְמוּךְ לְכַנָּף מִיָּנָה²⁸. וְעַל דָּרָף זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּאַרְבַּע הַכַּנְפוֹת²⁹.

24) בשפתו. 25) ראה בסמוך הלכה ח. 26) לפי שמצוות תכלת שיהיה הפתיל כולו תכלת, לפיכך אינו כורך מהלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה לכנף והשאר תכלת (מדברי "תשובות רבינו"). 27) מכיוון שהתחיל בלבן משום חשיבותו, שהקדימו הכתוב, אם לא יסיים בו יוריד בזה חשיבות סוף הציצית מתחילתה (מנחות דף לט עמוד א). 28) ורוב הטליות לבנות הן, והתורה אמרה: "ציצית הכנף פתיל תכלת – מין כנף תחילה ואחריו תכלת (שם). 29) סדר זה נמצא גם בספר המצוות להגאון רבי שמואל בן חפני הכהן ואחריו נמשך גם רבינו. ראה במוספנו "תשובות רבינו".

ח. כַּמָּה חִלּוֹת הוּא עוֹשֶׂה בְּכָל כַּנָּף? לֹא פְחוֹת מִשְׁבַּע³⁰, וְלֹא יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה³¹. וְזוֹ הִיא מִצְוָה מִן הַמְּבֻחָר. וְאִם לֹא כָרַף עָלֶיהָ אֶלָּא חִלְיָא אַחַת - פְּשָׁרָה. וְאִם פָּרַף הַתַּכְלֵת עַל רֹב הַצִּיצִית - פְּשָׁרָה. וְגוֹי הַתַּכְלֵת - שֶׁיְהִי כֵן הַחִלּוֹת בְּשִׁלִּישׁ הַחוּטִין הַמְשֻׁלְשָׁלִין, וְשִׁנֵּי שְׁלִישֵׁיהֶן עֲנָף³². וְצְרִיף לְפָרְדוֹ, עַד שֶׁיֵּהָא בְּצִיצִית שְׁעַר הָרָאשׁ³³.

30) כנגד שבעה רקיעים. 31) יחד עם שישה אווירים שבין רקיע לרקיע (מנחות דף לט עמוד א). ולפי שתכלת דומה לרקיע מדמה סידורה לסידור הרקיעים כדי לזכרנו לטובה (רש"י שם). 32) בלתי כרוך (מנחות שם). 33) (שם, דף מב עמוד א).

ט. הָעוֹשֶׂה לֶבָן בְּלֹא תַכְלֵת, לוֹקַח אֶחָד מִשְׁמוֹנָה הַחוּטִין, וְכוּרֵף אוֹתוֹ עַל שְׁאָר הַחוּטִין עַד שְׁלִישׁוֹ, וּמְנִיחַ שְׁנֵי שְׁלִישֵׁיתָן עֲנָף. וּכְרִיכָה זוֹ, אִם רָצָה לְכַרֵּף אוֹתָהּ חִלּוֹת חִלּוֹת כְּעֵין שְׁכוּרֵף בְּתַכְלֵת - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וְזֶה הוּא מְנַהֲגָנוּ. וְאִם רָצָה לְכַרֵּף בְּלֹא מְנִין חִלּוֹת - עוֹשֶׂהָ³⁴. פָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: יִתְפַּגֵּן לְהִיּוֹת הַכְּרוּף שְׁלִישׁ וְהָעֲנָף שְׁנֵי שְׁלִישִׁים. וַיֵּשׁ מִי שְׂאִינוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּחוּטִין שְׁפִינְיָהוּ⁵⁹, וּבְשֵׁעָה שְׁפָסְקָן נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי צִיצִיּוֹת - נִמְצָא עוֹשֶׂה מִן הָעֲשׂוּי⁶⁰.

56) שהכניס ארבע חוטים ארוכים כשיעור שתי ציציות, ראשם אחד בכנף זו, וראשם השני בכנף השנייה, ונמצאו החוטים בין שתי הכנפיים לרוחב הטלית, וכך קשרם בעודם מחוברים. 57) אחרי שקשרם. 58) מחוברות. 59) והתורה אמרה: "על ציצית הכנף" לכנף אחת, ולא לשתיים כאחד. 60) מקודם (סוכה דף יא עמוד א).

טו. הטיל ציצית על הציצית⁶¹ - אם נתפנן לבטל את הראשונות⁶², מתיר הראשונה או חותכה וכשרה⁶³; ואם נתפנן להוסיף, אף-על-פי שחתך אחת משתייהן⁶⁴, הרי זו פסולה⁶⁵, שהרי כשהוסיף, פסל את הכל, וכשהתיר או חתך התוספת, נמצא השאר נעשה מן העשוי, ששעשיתו הראשונה פסולה היתה⁶⁶.

61) שהייתה לו טלית מצויצת כהלכתה, והטיל בה ארבע ציציות נוספות. 62) כגון, שהשניות נאות יותר מהראשונות. 63) שהטלתו השנייה עשויה בהכשר ואין זה "מן העשוי". 64) אחרי שהוסיף. 65) כדין כל המוסף גורע (סנהדרין דף פח עמוד ב) והתורה אמרה: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים פרק ד, פסוק ב). 66) נפסלה בשעה שהוסיף עליה, וכל שכן אם חתך הראשונות והשאיר התוספת - שפסולה, שהרי תחילת עשייתה בפסול הייתה (מנחות דף מ עמוד ב).

טז. וכן המטיל לבעלת שלש⁶⁷, ואחר-כך השלימה לארבע⁶⁸ והטיל לרביעית - פלה פסולה⁶⁹, שגאמר: תעשה, ולא מן העשוי.

67) כנפיים. 68) שהוסיף עליה כנף רביעית. 69) ששלוש הראשונות נעשו שלא כמצוותן, כי טלית בעלת שלוש אינה חייבת בציצית (להלן פרק ג, הלכה ב) וכשחזר והוסיף עליה כנף רביעית - נשאר "מן העשוי" (מנחות שם). ובנוגע לכנף הרביעית - הדעת מחייבת שכשרה שהרי נעשית כהלכתה, וכן מפורש ב"שאלת דרב אחא גאון" פרשת שלח. אך מלשון רבינו: "כולה פסולה" יש לדייק שאף הרביעית פסולה. (וראה "מגן אברהם" אורח חיים (סימן י', סעיף קטן ו).

יז. אין פופלין את הטלית לשנים, ומטילין ציצית על ארבע כנפיה כשהיא כפולה⁷⁰; אלא-אם-כן תפרה פלה⁷¹, ואפלו מרוח אהת.

70) שמא תפשט ונמצאו שתי ציציות של מקום הכפל באמצעיתה. 71) שאז לא תפשט יותר ותמיד יהיו ציציותיה בארבע כנפיה (מנחות דף מא עמוד א).

יח. נפסק הכנף שיש בה ציצית חוץ לשלש אצבעות, תופרה במקומה; בתוף שלש - לא יתפר⁷². נתמעטה זוית של בגד שבין חוטי הציצית

משלהם (הגהות אדר"ת). 43) מבהמת הקדש, או צמר שהקדישו להקדש, ואין זה "שלהם" כי זה שייך לגבוה. ראה (סוכה דף לה עמוד א). 44) שעשאה עבודה זרה. 45) אף על פי שאין הבהמה נאסרת להדיוט, כי אין "נעבד" בבעלי חיים, ראה הלכות עבודה זרה פרק ת, הלכה א, אבל לצרכי מצוה נאסרת, כי גנאי הוא לעבוד את ה' בנעבד לעבודה-זרה (עבודה-זרה דף מז עמוד א בעיניי שלא נפשטה, והולכים להחמיר). 46) כשהוא מחובר ונקרא עץ. 47) שעשאו חוטים, וחלף שמו הקודם ממנו, ומתוך שאין "נעבד" במחובר - להדיוט, מתירים שינויו אפילו לצרכי מצוה (שם), "המשתחוה לקמה, חיטיה מותרות למנחות". וראה "מגן אברהם" אורח חיים סימן י"א, סעיף קטן י"ב). והשווה דברי רבינו בהלכות איסורי המזבח פרק ג, הלכה י"ד.

יב. ציצית שעשה אותה⁴⁸ פותי, פסול, שגאמר: 'דבר אל בני ישראל⁴⁹ ועשו להם ציצת'. אבל אם עשה אותה ישראל בלא כוונה⁵⁰ - כשרה⁵¹. וציצית שנעשה מן העשוי מקדם, פסול.

48) שתלאם בבגד ועשה קשריהם. 49) (מנחות דף מב עמוד א) "בני ישראל יעשו ולא גויים" ובנוגע לטוויית החוטים, ודאי שפסולה על ידי גוי, כי צריכה להיות לשם ציצית, וכבר פסק רבינו לעיל הלכות תפילין (פרק א, הלכה י"א) "שכל דבר הצריך מעשה לשמו, אם עשהו הגוי פסול". 50) שתלה בבגד, וקשר קשריה שלא לשם ציצית. 51) שאין אנו מצריכים "לשמה" אלא בטווייה בלבד, כי אם גם העשייה צריכה לשמה, למה לנו פסוק מיוחד למעט גוי מעשייתה, הרי מלבד זה פסול מפני שאינו מחשב בה לשמה, מוכח מזה שאין העשייה דורשת כוונה לשמה (כסף משנה).

יג. כיצד? הביא כנף⁵² שיש בה ציצית ותפרה על הכנף, אפלו יש באותה הכנף אמה על אמה⁵³, פסול, שגאמר: 'ועשו להם ציצת' - לא מן העשוי, שהרי זה דומה למי שנעשית מאליה⁵⁴, ומתיר להתיר ציצית מנגד זה ולתלותם בכנף אחר⁵⁵, בין לבין בין תכלת.

52) מטלית אחרת. 53) שהיא למעלה משיעור "כנף" שאינו אלא שלוש אצבעות, וציציותיה לא נתבטלו כמו שמבואר בסמוך הלכה י"ח. 54) (מנחות דף מא עמוד א). שהרי לא עשה את הציצית בבגד זה. ורש"י (שם) מפרש: משום שגאמר "על כנפי בגדיהם" וכנף זו לא הייתה מבגד זה בשעת עשיית הציצית. 55) שאין זה ביוזון מצוה, כיוון שתולה בכנף אחר, וגם אין בזה משום "העשוי מקודם" כיוון שתולה וכורכה כבתחילה (מנחות דף מא עמוד ב).

יד. תלה החוטין בין שתי כנפים, מזו לזו⁵⁶, וקשר כנף זו פה לתתה וכנף זו פה לתתה, ואחר-כך⁵⁷ חתך באמצע ונפרדו זה מזה - פסול; שהרי בעת שקשרן היו פסולין, לפי ששתי הכנפים מערות⁵⁸ זו בזו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שממנו עושים צבע כחול, ונזכר במשנה (שביעית פ"ז, מ"א). (8) לא שחור ממש, שהרי אינו כמראה הרקיע, אלא כחול כהה מאד הדומה לשחור. (9) מנחות מ, ע"א. (וראה בבא-מציעא סא:). (10) שאמה עז ואביה איל. (11) בכורות יז, ע"א. שאין צמר אלא צמר רחלים, ולפיכך פסול הוא לתכלת שביציצת שאינה אלא מצמר. ושם דרשו: נאמר בתורה (דברים כב, יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים, מה פשתן שלא נשתנה (שגדל מהאדמה), אף צמר שלא נשתנה, ורחל בת עז חל בה שינוי. ראה לקמן פ"ג ה"ב, ובביאורנו.

ב. פיצד צובעין תכלת של ציצית? לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד. ואחר-כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי, ומתיתחין אותו באהל¹² וכיוצא בו, כדרך שהצבועין עושין, כדי שיקלט את העין¹³. ואחר-כך מביאין דם חלזון, והוא דג שדומה עינו¹⁴ לעין התכלת¹⁵ ודמו שחור כדיו, ובים המלח¹⁶ הוא מצוי. ונותנין את הדם ליורה¹⁷, ונותנין עמו סממנין¹⁸, כמו הקמוניא¹⁹ וכיוצא בהן, כדרך שהצבועין עושין, ומתיתחין אותו, ונותנין בו הצמר עד שיעשה קצין רקיע, וזו היא התכלת של ציצית²⁰.

(12) מין צמח, שמשתמשים בו לכביסה, ונזכר (שבת צא.). והזכותי בבור כפי (איוב ט, ל) מתרגם יונתן: "ודכאית באהלא ידי. (13) הצבע. כל זה כתב רבינו מדעתו, ממה שידע במלאכת הצביעה (כסף-משנה). (14) מראה גופו (מנחות מד.). (15) כנוסח כתב-יד התימנים, וכן בדפוס מנטובה. ובנוסח אחר: לעין התכלת. (16) רבינו רגיל לקרוא לים התיכון "ים המלח", וכן כתב בסוף פירושו למשנה: ואני עליתי בספינה בים המלח". ודבר ידוע הוא שאין ספינות עוברות בים המלח, וכוונתו לים התיכון שעבר בו ממצרים לארץ ישראל. ובהיותו בדרך חיבר את פירושו למשנה, וכן הדבר מפורש בפירושו למשנה (כלים ט"ז, א) שקורא שם את הים ההולך מארץ ישראל לאלכסנדרה של מצרים - ים המלח. ואולי נקרא כן מפני שמימיו מלוחים, בניגוד למי נהר שמימיו מתוקים, וכן בערבית יקראו כל הימים הגדולים בשם "אל מלח". וכן הדבר מוכרח, שהרי אמרו (מגילה ו.): שהחלזון נמצא בחלקו של זבלון, וים המלח הלא כולו נמצא בחלקו של יהודה (יהושע טו)? אבל הים התיכון נפל בחלקו של שבט זבלון, כמפורש ביהושע יט, יא, וראה בראשית מט, יג (הגהות הרד"ל על הרמב"ם. וראה 'תורה תמימה' פרשת שלח, אות קי"ח). (17) דוד. (18) אבקות צבע. (19) עשב שמייבשים אותו וטוחנים אותו ומנקים בעפרו את הידים להעביר הזוהמא (נדה ט, ו וברע"ב שם). (20) מנחות מב, ע"ב.

ג. התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה²¹. ואם צבעה שלא לשמה, פסולה. והיורה שיש בה הצבע, אם צבע בה מעט צמר לכדקו אם הוא יפה אם לאו - נפסקה היורה כלה²². אלא פיצד יעשה? לוקח

ובין סוף הארוג⁷³ - אפלו לא נשאר מן הארוג אלא כל שהוא, פשר⁷⁴. וכן אם נתמעטו חוטי הציצית - אפלו לא נשתיר מהם אלא פדי עניבה פשר⁷⁵. ואם נפסק החוט מעקר⁷⁶, אפלו חוט אחד, פסולה⁷⁷.

(72) שפחות משלושה אין בה שיעור כנף, ובטלו הציצית ממנה, וכשחוזר ותופרה הרי הוא מן "העשוי מקודם" בפסול. אבל אם יטיל ציצית מחדש בכנף של התפירה - כשרה (מנחות דף מא עמוד א וכפירוש ה"נמוקי יוסף"). (73) שנרחב הנקב וירד הגדיל למטה. (74) אף על פי שלא נשאר בו כ"קשר גודל", ראה לעיל הלכה ו, כי אין אנו מקפידים עליו אלא בשעת העשייה (שם, דף מב עמוד א). שנאמר: "ועשו להם ציצית על כנפיי" אין צריך "על כנף" אלא בשעת העשייה (קריית ספר). (75) (מנחות דף לח עמוד ב). ואפילו נפסק "הענף" לגמרי ולא נשתייר אלא כדי עניבה בגדיל (הגהות מיימוניות). ולדעת רש"י (שם דף לח עמוד ב) צריך שיהיה כדי עניבה ב"ענף". ומנהג העולם כדעת רש"י (בית יוסף אורח חיים סימן י"ב). (76) ממקום חיבורו בטלית. (77) (מנחות דף לט עמוד א). וכגון שכל הציצית ממין אחד, אבל ביש לו שני מינים - לכן ותכלת - אז אפילו אם מין אחד נפסק לגמרי ונשאר המין השני כשרה, כדברי רבינו לעיל הלכה ד: "ונפסק הלבן ונתמעט עד הכנף ונשארה התכלת לבדה - כשרה" (כסף משנה, וראה רדב"ז חלק ב' ל"שונות הרמב"ם סימן צ').

~ יום חמישי ב' מנחם-אב ~

פרק שני

(1) צבע התכלת וסדר צביעתה; כיצד בודקים אותה לידע אם נצבעה כהלכתה; טלית שכולה תכלת מה דין ציציותיה. **א. תכלת האמורה בתורה בכל מקום² היא הצמר הצבוע פפתו שבפחול³, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש⁴ בטהרו של רקיע⁵. והתכלת האמורה בציצית⁶, צריף שתהיה צביעתה צביעה ידועה, שעומדת בפינה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה צביעה, פסול לציצית, אף-על-פי שהוא קצין הרקיע; פגון שצבעו באסטיס⁷ או בשחור או בשאר המשחירין⁸ - הרי זה פסול לציצית⁹. רחל בת עז¹⁰, צמרה פסול לציצית¹¹.**

(2) בפרשת ציצית, ובבגדי כהונה (שמות כח, ו). (3) כצבע כחול המעורב בצבע לבן, והוא כחול בהיר (תפארת ישראל' בהקדמתו למשנה סדר מועד). פתוך - מעורב, ונזכר במשנה (נגעים א, ב). "בלולה בשמן" (ויקרא ב, ה) מתרגם יונתן: "פתיכא במשח". (4) ככת"י התימנים, אין תיבה זו. (5) כשהוא בהיר בלא עננים. מלשון הכתוב (שמות כד, י). ובמנחות מג, ב אמרו: "שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד". ומתוך כך זוכר [האדם] את הקב"ה היושב על כסא הכבוד (רש"י). (6) פרט לתכלת האמורה בבגדי כהונה שאין בה כל החומרות האמורות כאן (מ'רכבת המשנה). (7) צמח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ג): הצריהם אשר סביבות הערים. (37) שמצאו פסול בתכלתם (ע"ז לט.) ושם הגירסא: "עד שתיפסלו". (38) מתוך שתכלת דמיה יקרים, זייף להחליפה. (39) סגור. (40) שני סימני הסגר עשויים באופן משונה, שלא כדרך סגירת שאר בני אדם. השווה הל' מאכלות אסורות (י"ג, ה). (41) ע"ז לט, ע"ב. שהוא חשוד לטרוח לזייף ולהחליפה (רש"י).

ז. המוציא תכלת בשוק, אפלו מצא חוטין פסוקין⁴², פסולה⁴³; שזורין - פשרה⁴⁴. הלוקח טלית מצניצת⁴⁵ מן השוק מישראל, הרי היא בחזקתה⁴⁶; מן הפותי התגר⁴⁷ - פשרה⁴⁸, מן ההדיוט⁴⁹ - פסולה⁵⁰.

(42) שאין דרך לחזור ולקשרם ולארוג מהם בגד, כי יש טורח בקשירתם. (43) חוששים שמא נצבעו לשם אריגת בגד ולא לשם ציצית (עירובין צו:). (44) כי אין דרך לארוג חוטים שזורים, ובוודאי לשם ציצית שזורו ונצבעו (שם). ובנוסח אחר, כתוב: "חוטין פסוקין ושזורין פסולה". ראה מנטובה, ונציה ועוד. אבל כבר השיב רבינו בתשובתו, שטעה בזה וצויה לתקן ההעקקות לפי הנוסח החדש. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וברמב"ם דפוס וילנא הדפיסו את הנוסח המוגה והנכון. וכן בשאר הדפוסים המאוחרים. (45) עשויה בציצית. (46) שנעשית כהלכתה. (47) סוחר הקונה דברים ומוכרם. (48) שבוודאי קנאה מישראל מומחה, כי לא ירע לנפשו לקנות ולמכור דברים פסולים (מנחות מג.). (49) שאינו סוחר. (50) שם. שמא הוא בעצמו צבעה ושלא לשמה נצבעה, ואם חוטי לבן הם - שמא הוא טוואם, וציצית שעשאה גוי פסולה (נמוקי יוסף).

ח. טלית שהיא כלה אדמה או ירקה או משאר צבעונין, עושה חוטי לבן שלה פנין צבעה: אם ירקה - ירקין, אם אדמה - אדמין⁵¹. היתה כלה תכלת - עושה לבן שלה משאר צבעונין, חוץ מן השחור, מפני שהוא נראה כתכלת⁵², וכורך על הפל חוט אחד תכלת⁵³, פדרך שעושין בשאר ציציות שאינן צבועין.

(51) מנחות מא, ע"ב. שנאמר: "על ציצית הכנף" שיהיו ציציותיה ממין הכנף, והעיד בעל ה'תוספות יום טוב' בפירושו 'דברי חמודות' על הרא"ש הל' ציצית, שראה בבית-הכנסת בקהילת פראג, ציצית ירוקה בחלמון ביצה בטלית-קטן של משי, שגם היא ירוקה בחלמון ביצה, והובאה מרגנשבורק, והיא היתה טליתו של הקדוש רבי שלמה מולכו הי"ד. (52) והתורה הקפידה על שני מראות בציצית (מנחות מא:). (53) כמפורש לעיל פ"א, ה"ז.

ט. קשה ענש מי שאינו מניח לבן יותר מענש שלא הניח תכלת, לפי שהלבן מצוי לכל, והתכלת אינה מצויה בכל מקום⁵⁴ ולא בכל זמן, מפני הצבע שאמרנו⁵⁵.

(54) שם, מג, ע"ב: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר-וודם

הצבע מן היורה בכלי קטן, ומניח בו צמר שבדרך בו, ושורף את שבדק, שהרי נצבע לבדיקה²³, ושופך הצבע שבכלי שבדק בו, שהרי טעמו²⁴ ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם²⁵.

(21) לשם מצות ציצית. (22) שם, שנאמר (שמות כח, לא): כליל תכלת - שלא יהא דבר אחר (שאינו לשם ציצית) צבוע בה מתחילה. (23) ולא לשם ציצית, ופסול הוא לתכלת של ציצית, ולפיכך שורפים אותו שלא יבוא להשתמש בו לתכלת של ציצית. (24) עשה בו נסיון, ופסול הוא לתכלת, כמבואר לעיל באות ג'. ובכת"י התימנים, הנוסח: פגמו ופסלו. (25) שלא צבעו בו שום דבר אחר.

ד. התכלת אינה נלקחת אלא מן הממחה²⁶ - חוששין שמא נצבעה שלא לשמה. אף-על-פי שנלקחה מן הממחה - אם נבדקה²⁷ ונודעה שנצבעה באחד משאר צבעונין המשחירים שאינן עומדין²⁸, פסולה.

(26) בקי בצביעתה ומוחזק בכשרות (מנחות שם). (27) במקרה, אבל לכתחילה אין צורך לבדקה. (28) מתקיימים, ראה לעיל ה"א.

ה. ביצד בודקין אותה עד שיודע אם נצבעה כהלכתה אם לא? לוקחין תבן וירי²⁹ של שבלול³⁰ ומי-רגלים שנתחמצו ארבעים יום³¹, ושורין התכלת בכלן מעת לעת - אם עמדה בעיניה³² ולא כהתה, פשרה. ואם כהתה, לוקחין פצק של שעורין שמעפשיין³³ אותו למוהים³⁴, ונותנין את זו התכלת שנשפתנית בתוכו, ואופה הפצק בתנור, ומוציאים התכלת מן הפת ורואין אותה; אם כהתה ממה שהיתה - פסולה; ואם הוסיף עינה והשתרה יותר ממה שהיתה קדם האפיה - פשרה³⁵.

(29) נזול. (30) מין שרץ רך, הגדל בתוך נרתיק קשה, כמו "שבלול תמס יהלוך" (תהלים נח, ט). (31) שעברו עליהם ארבעים יום משיצאו מגוף האדם. (32) בצבעה. (33) מניחים אותו ימים רבים כדי שיחמץ הרבה. (34) מין דגים הכבושים במלח. (35) מנחות מג, ע"א. ושם נתנו סימן לזה: "שנוי שקר, שנוי אמת" המשנה דברו לרעה - הכל יודעים שרע הוא; המשנה דברו להוסיף עליו ולקיימו - הכל יודעים שכשר וטוב הוא.

ו. חצר³⁶ שמוכרין בה תכלת, והיו מחזקין בכשרות - לוקחין ממנה סתם ואין צריך בדיקה, והרי היא בחזקתה עד שתחשד³⁷. המפקיד תכלת אצל הפותי - הרי זה פסולה, שמא החליפה³⁸; ואם היתה בכלי והיה חתום³⁹ בשני חותמות⁴⁰, חותם בתוף חותם - כשרה, בחותם אחד - פסולה⁴¹.

(36) כפר או מושב, וביחוד בקרבת עיר, ככתוב (דה"א ד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

3) ראה בסמוך ה"ג. (4) מנחות מ, ע"ב. כי פחות מזה אינה נקראת כסות. (5) מפורש בסמוך ה"ב.

ב. אָבָל טְלִית שֶׁל שָׁאָר מִיָּנִין, כְּגוֹן בְּגָדֵי מְשִׁי, וּבְגָדֵי צִמְרֵי-גֶפֶן, וּבְגָדֵי צִמְרֵי גְמָלִים, וְצִמְרֵי אֲרָנָבִים, וְנוֹצָה⁶ שֶׁל עֲזִים, וְכִיּוּצָא בְהֵן, אֵין חֲבִיבִין בְּמַצְוֹת צִיצִית אֲלָא מִדְּבָרֵי חֲכָמִים⁷, כְּדֵי לְהַזְהֵר בְּמַצְוֹת צִיצִית. וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה מְרַפֶּעַת אוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע, וְיִהְיֶה שְׁעוּרָה פְּשְׁעוּר שְׁאֲמַרְנוּ. שֶׁכָּל הַבְּגָדִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה סֵתָם, אֵינָם אֲלָא צִמְרֵי וּפְשָׁתִים בְּלֶבֶד⁸.

6) צמר של עזים קרוי נוצה, לפי שאינו רך כשאר צמר, וכן אין גוזזים אותו כשאר צמר אלא מורטים אותו (רש"י שבת כז; מנחות לט:). (7) כי צמר סתם אינו אלא של אילים ורחלים בלבד. ובירושלמי (כלאים פ"ט, ה"א) דרשוה מפסוק, שנאמר (מלכים-ב ג, ד): ומישע מלך מואב היה נוקד והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים ומאה אלף אילים צמר - אין לך קרוי צמר אלא צמר אילים ורחלים בלבד. (8) מנחות לט, ע"ב: "הואיל ונאמרו בתורה בגדים סתם (על כנפי בגדיהם), ופרט לך הכתוב באחד מהם צמר ופשתים (בטומאת נגעים ויקרא יג, מז: בבגד צמר או בבגד פשתים), אף כל צמר ופשתים".

ג. "עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת פְּסוּתָךְ" - בְּעֵלַת אַרְבַּע וְלֹא בְּעֵלַת שְׁלֹשׁ. אִם-כֵּן, בְּעֵלַת אַרְבַּע וְלֹא בְּעֵלַת חֲמִשָּׁה⁹? תְּלַמּוּד לֹאמַר: "אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ"¹⁰ - אֶפְלוּ בְּעֵלַת חֲמִשָּׁה אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה. וְלָמָּה אֲנִי מַחִיב בְּעֵלַת חֲמִשָּׁה¹¹ וּפּוֹטֵר בְּעֵלַת שְׁלֹשׁ, וְשִׁתִּיחֵן אֵינָן בְּעֵלֵי אַרְבַּע כְּנָפוֹת? מַפְנֵי שֵׁישׁ בְּכָלֵל הַחֲמִשָּׁה אַרְבַּע¹². לְפִיכָךְ¹³, כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה צִיצִית לְבְּעֵלַת חֲמִשָּׁה אוֹ שֵׁשׁ, אֵינּוּ עוֹשֶׂה אֲלָא לְאַרְבַּע כְּנָפִים הַמְרַחֲקוֹת זוֹ מִזֹּאת¹⁴ מֵאוֹתָן הַחֲמִשָּׁה אוֹ הַשֵּׁשׁ בְּלֶבֶד, שְׁנֹאמַר: "עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת פְּסוּתָךְ"¹⁵.

9) ולמה נאמר לעיל הלכה א', שחייבת בציצית? (10) לרבות כל הראוי לכסות. (11) כגון שחתך מכנף אחת באלכסון ונעשו שתיים. (12) ואין בכלל שלש ארבע (מנחות מג:). (13) הואיל וחייבת בעלת חמש, מפני שאתה יכול לקיים בה: "על ארבע כנפות כסותך". (14) שסברא היא שהכנף המרוחקת מחברתה, היא הנקראת כנף ולא הסמוכה לחברתה. (15) אינו מטיל ציצית אלא על ארבע כנפות בלבד.

ד. כְּסוּת שֶׁל בְּגָד וּכְנָפֶיהָ שֶׁל עוֹר¹⁶ - חֲבִיבָת; הִיא שֶׁל עוֹר וּכְנָפֶיהָ שֶׁל בְּגָד - פְּטוּרָה¹⁷, שְׁאֵין הוֹלְכִין אֲלָא אַחַר עֶקֶר הַכְּסוּת¹⁸. כְּסוּת שֶׁל שְׁנֵי שִׁתְּפִין, חֲבִיבָת, שְׁנֹאמַר: "עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם"; לֹא נֹאמַר "כְּסוּתָךְ"¹⁹, אֲלָא לְמַעַט שְׁאוּלָה²⁰, שֶׁהַטְּלִית הַשְּׁאוּלָה פְּטוּרָה מִן הַצִּיצִית שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאֵן וְאֵילָךְ חֲבִיבָת²¹.

שומר לשני עבדיו: הביאו לי שני חותמות (סימני עבדות שתולים על העבדים), לאחד אמר: הבא לי חותם של טיט. ולאחד אמר: הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו. איזה מהם נעשו מרובה? הוי אומר, זה שאמר לו הבא חותם של טיט (שמצוי הוא) ולא הביא. (55) לעיל ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה (מנחות ד, א) יאמר: "ואינו נמצא בידו היום לפי שאין אנו יודעים לצבעו, שאין כל מין תכלת בצמר נקרא תכלת אלא תכלת ידועה, שא"א לעשותה היום, ועל כן אנו עושים בלבן לבדו". גם הרי"ף יאמר בהלכות ציצית: "והאינדנא (וכעת) שאין לנו תכלת" וכו'. ובספר ה'חנינוך' מצוה שפו, אומר: "וזה ימים רבים לישראל לא שמענו מי שזכה לתכלת בטליתו. וראה ב'טור' או"ח סי' יא, ובשו"ע או"ח סי' ט', שבזמן הזה אין לנו תכלת. אולם בתקופת האמוראים עדיין היתה התכלת מצויה כמו שמצינו במנחות (מב: ; מג.). והגאון ר' גרשון חנוך ליינר האדמו"ר מראדזין צ"ל יאמר: שגם בימי הגאונים עדיין היתה מצות תכלת נוהגת כמו שמצינו שרב נטרונאי גאון סידר הלכות ציצית בדיני תכלת (הובא בהשגות הראב"ד ה'ל' ציצית פ"א, ה"ז) וכן מרן ה'כסף משנה' (שם) מביא דברי הגאון ר' שמואל בן חפני בענין תכלת, וידוע שהגאונים לא סידרו הלכות כ"אם הצריכות לשעתם, ולדעתם גם הרמב"ם בשעה שכתב את חיבורו "משנה תורה" כבר השיג את החלזון והיתה לו תכלת, שהרי הוא מסמן בפרק זה פרטי החלזון וסממני צבע התכלת, ומבאר דרכי עשייתו, ומהיכן ידע אם לא השיגו וראה אותו? ולפיכך אינו מזכיר בחיבור זה על ביטול התכלת בימינו כמו שהזכיר זה בפירושו למשנה, שאז עוד לא ידעה (מאמר 'שפוני טמוני חול'). - אולם מדברי רבינו לעיל פ"א ה"ט, משמע שלא היתה לו תכלת. (המפרש). אף הוא התעורר בשנת ה'תרמ"ז, והשתדל להשיג את החלזון, והחזיר את עטרת מצות התכלת ליושנה, ובימיו לבשו אלפי חסידיו טליתות עם ציצית של תכלת, ועדיין הם מחזיקים בה עד היום הזה, וויכוח גדול נתנוכח הגאון הנ"ל עם גאוני דורו, וחיבר בענין זה ספרים רבים, שבהם הוא משיב תשובות סוערות לכל מתנגדיו, והם: "מאמר פתיל תכלת", "עין התכלת" ועוד.

~ יום שישי ג' מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) איזה בגד חייב בציצית מן התורה; כסות של פשתן אם מטילין בה חוטי תכלת; מי הוא החייב בציצית; שהציצית - חובת האישה ולא חובת הטלית.

א. כְּסוּת שֶׁחֲבִיב אָדָם לַעֲשׂוֹת בָּהּ צִיצִית מִן הַתּוֹרָה הִיא כְּסוּת שֵׁישׁ לָהּ אַרְבַּע כְּנָפִים², או יוֹתֵר עַל אַרְבַּע³. וְתִהְיֶה מִדְּתָהּ - כְּדֵי שִׁתְּכַסֶּה בָּהּ רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ שֶׁל קָטָן⁴ הַמִּתְהַלֵּךְ לְבָדוֹ בְּשׂוּק, וְאֵינוֹ צָרִיךְ אַחַר לְשַׁמְרוֹ וְלִילָךְ עִמּוֹ. וְתִהְיֶה הַכְּסוּת שֶׁל צִמְרֵי אוֹ שֶׁל פְּשָׁתֵן בְּלֶבֶד⁵.

2) שנאמר (דברים כב, יב): על ארבע כנפות כסותך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוזהרים עליה כלל" (מלשון רב נסים גאון לשבת קלג).
 (31) להטיל חוטי פשתן בכסות של פשתן, אבל כשעושה בה חוטי תכלת שאי אפשר לקיים בה מצות תכלת אלא ע"י שעטנו, בא 'עשה' של תכלת ודוחה 'לאו' של שעטנו, ואז גם חוטי לבן של צמר הותרו בה, הואיל ובין כך לא קיימנו את שניהם, הוא שהדגיש רבינו בתחילת ההלכה: "לבדו בלא תכלת" (כסף-משנה), אלא שחכמינו גזרו בזה, כמבואר בסמוך ה"ז.

ז. כסות של פשתן, אין מטילין בה תכלת, אלא עושין הלכך בלבד של חוטי פשתן; לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו³², אלא גזרה מדבריהם³³, שפא יתפסה בה פלילה, שאינה זמן חיוב ציצית, ונמצא עובר על לא-תעשה בעת שאין שם מצות עשה³⁴, שחובת הציצית ביום ולא בלילה³⁵, שגאמר: "וראיתם אתו" - בשעת ראייה. וסומא חיב בציצית; אף-על-פי שאינו רואה, אחרים רואין אותו.

(32) שכבר אמרנו: "עשה דוחה לא תעשה". (וראה יבמות ד.). (33) מדברי חכמים. (34) מנחות מ, ע"ב. (35) שם מג, ע"א.

ח. מתר לאדם ללבש ציצית פלילה, בין בחל³⁶ בין בשבת³⁷, ואף-על-פי שאינו זמנה; ובלבד שלא יברך. ומאימתי יברך על הציצית בשחר? משניפרי בין תכלת שבה ללבן שבה³⁸. וכיצד מברך עליה? "ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית³⁹". וכל זמן שמתעטף בה ביום, מברך עליה⁴⁰ קדם שיתעטף⁴¹. ואינו מברך על הציצית בשעת עשייתה⁴², מפני שסוף המצוה הוא שיתעטף בה⁴³.

(36) שאע"פ שיליה אינו זמן חיוב ציצית, אינו עובר עליה ממש "בל תסיף". (37) כאן יש חידוש נוסף שאע"פ שאין לילה זמן ציצית, אין הציציות נחשבות כמשא שיהיה אסור לצאת בהן בשבת לרשות הרבים, אלא הרי הן מנוי הבגד ומתכסיסיו (כלשון רבינו בהל' שבת פ"ט, ה"ב).

(38) מנחות מג, ע"ב: "וראיתם אותו וזכרתם" - ראה מצוה זו, וזכור מצוה אחרת התלויה בה, ואיזו זו? קריאת-שמע, דתנן: "מאימתי קורין את שמע, משכייר בין תכלת ללבן" וכפירוש רש"י שם: משתכיר צבע של ציצית, קרא את שמע ('מעשה רוקח'). (39) תוספתא ברכות פ"א. ואנו נוהגים לברך על טלית-קטן: "על מצות ציצית" (רמ"א או"ח סי' ח' ס"ו). (40) מנחות מג, ע"ב. (41) כי כלל הוא: כל המצוות מברך עליהן קודם לעשייתן (לעיל פ"ד, ה"ז). (42) תלייתה בבגד. (43) וכל מצוה שאין עשייתה גמר מצוותה, אין מברכים על עשייתה (מנחות מב.). והשווה דברי רבינו לקמן הל' ברכות (פרק י"א, ה"ח).

ט. ומתר להפגס בציצית לבית-הכפא⁴⁴ ולבית-

(16) שנחתכו כנפיה ותלה בהן עור. (17) כי כסות של עור אינה נקראת בגד, ככתוב (ויקרא יג, נו): מן הבגד או מן העור, ופטורה מציצית אפילו מדברי חכמים. (18) מנחות מ, ע"ב. ובציצית נאמר: "אשר תכסה בה" - ואין אדם מתכסה אלא בעיקר הבגד (כסף-משנה בשם רבינו מנחם). (19) שמשמעה לכאורה "שלך ולא של שותפות". (20) חולין קלו, ע"א. (21) מדברי חכמים, לפי שנראית כשלו, חייבהו חכמים משלשים יום ואילך, שאין דרך לשאול יותר משלשים יום (שם, קי: ב'תוספות').

ה. כסות של צמר, עושין לבן של חוטי צמר; וכסות של פשתן, עושין לבן של חוטי פשתן ממיינה. ושאר בגדים, עושין לבן של כל מין ומין ממיינו²², כגון: חוטי משי לכסות משי, וחוטי נוצה לכסות נוצה²³. ואם רצה לעשות לבן לכל שאר מינים מצמר או מפשתים - עושה²⁴, מפני שהצמר והפשתן פוטרין, בין במינן, בין שלא במינן; ושאר מינין - במינן פוטרין, שלא במינן אין פוטרין²⁵.

(22) ואין מין אחר, חוץ מצמר ופשתים, פוטר אותה. (23) של עזים. (24) מנחות לט, ע"ב. שיעיק מצות ציצית היא מצמר ופשתים, שנאמר (דברים כב, יא): לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו, גדלים תעשה לך - נסמכו זה לזה, לומר: מהם תעשה ציצית. (25) כי שאר בגדים אינם חייבים בציצית אלא מדברי חכמים (לעיל ה"ב), וכך היתה תקנתם שלא יפטור בהם אלא מינם, או צמר ופשתים (כסף-משנה).

ו. ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן, או חוטי פשתן בכסות של צמר, אף-על-פי שהוא לבן לבדו בלא תכלת? ²⁶ בדין הוא שיהא מתר, שהשעטנו²⁷ מתר לענין ציצית, שהרי התכלת צמר הוא, ומטילין אותה לפשתן²⁸. ומפני מה אין עושין כן? מפני שאפשר לעשות הלכך של חוטי ממיינה; וכל מקום שאתה מוצא עשה ולא-תעשה - אם יכול אתה לקיים את שתייהן, הרי מוטב; ואם לאו²⁹, יבוא עשה וידחה את לא-תעשה³⁰; וכאן אפשר לקיים את שתייהן³¹.

(26) כי חוטי לבן של צמר בכסות של פשתן עם חוטי תכלת - מותר מן התורה, כמבואר בסמוך. (27) שאסרה תורה (דברים כב, יא). (28) שנאמר בתורה (במדבר טו, לח): על כנפי בגדיהם (בין של צמר, בין של פשתים)... ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת. (29) כגון מילה בשבת, ראה לקמן הל' מילה פ"א, ה"ט. (30) מנחות מ, ע"א: "כי האזהרה של הלאו' (לא-תעשה) על תנאי זה נאמרה, ובוה תתיישב קושיית השואל: הרי אזהרת 'לאו' קשה מצויי 'עשה' (שלוקים על ביטול 'לאו' ואין לוקים על ביטול 'עשה') ואין יבוא 'עשה' הקל וידחה 'לאו' החמור? ולפי הקדמתנו - תשובתה בצדה, שהאזהרה של 'לאו' נאמרה מתחלה על תנאי, שבמקום שתפגע בעשה' לא נהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָהּ צִיצִית וְאֶחָד־בָּהּ יִתְפָּסֶה בָּהּ; וְאִם נִתְפָּסֶה בָּהּ בְּלֹא צִיצִית, הֲרֵי בָטֹל מִצְוַת עֲשֵׂה. אָבֵל בְּגָדִים הָרְאוּיִים לְצִיצִית - כָּל זָמַן שֶׁלֹּא יִתְפָּסֶה בָּהֶן אָדָם, אֲלֵא מִקְפְּלִים וּמְנַחִים, פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית; שְׂאִינָה חוֹבֵת הַטְּלִית, אֲלֵא חוֹבֵת הָאִישׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ טְלִית⁵⁵.

55) מנחות מב, ע"ב. ולפיכך אין אנו מברכים על עשייתה: "לעשות ציצית", כמו שמבואר לעיל ה"ח.

יא. אף-על-פי שאין אדם מחיב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד שיפטר עצמו ממצוה זו⁵⁶; אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחייבת בציצית, כדי שיקיים מצוה זו⁵⁷. ובשעת התפילה⁵⁸ צריך להזהר ביותר. גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים, שיתפללו והם אינם עטופים⁵⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שאין אדם מחיב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית - אין ראוי לאדם חסיד לפטר עצמו ממצוה זו כו".

וטעם הדבר הוא כדאיתא במרו"ל ש"מנין גימטריא ציצית שש מאות ושמונה חוטיין, וחמשה קשרים הרי תרי"ג, ולכן ראיית הציצית עם החוטיין כו' מזכירה כל התרי"ג מצוות. בנוסף, "ציצית על שם וראיתם אותו כמו מציץ מן החרכים" כלומר שציצית עצמו הוא מלשון ראייה.

מכיון שעניין זה שייך גם לילדים, בהכרח שמצינו מעין זה גם אצל בנות שזוהי עניינה של הדלקת נר שבת שיש בה א. עניין של אור בראיית מוחשית בעיני בשר. ב. תוכנה מורה על כללות התומ"צ - "כי נר מצוה ותורה אור".

ויש להוסיף: ידוע שד' ציציות הם כנגד ד' חיות המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסי' לקוב"ה". עפ"ז יש לבאר תורת הבעש"ט ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שרן של ישראל) ה' נותן כל עבודתו והשגתו באלקות אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד' ציציות שיש לכל אחד מישראל' כיון שעניינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה, ואילו במצות ציצית של יהודי ישנם ד' ציציות כנגד ד' חיות המרכבה.

ד' ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ וע"י מצות ציצית פועלים שהקב"ה יקיים מצות ציצית - גילוי אלקות בכל "ארבע כנפות הארץ" שיומשך בהם ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר אהבה סימן טז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

הַמְרַחֵץ. נִפְסְקוּ לוֹ חוּטֵי לֶבֶן או תְּכֵלֶת - זוֹרְקוּ בְּאֵשׁ⁴⁵, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוֶה שְׂאִין בְּגוּפָה קְדָשָׁה⁴⁶. וְאִסּוּר לְמַכּוּר טְלִית מְצִיצַת לְכוּתִי, עַד שִׁתִּיר צִיצִיּוּתָיָהּ; לֹא מִפְּנֵי שֶׁשֶׁ בְּגוּפָה קְדָשָׁה, אֲלֵא שְׂמֵא יִתְעַטֵּף בָּהּ, וַיִּתְלֶה עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל וַיִּדְמָה שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל, וַיִּהְיֶנּוּ⁴⁷. נָשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים, פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית מִן הַתּוֹרָה⁴⁸. וּמְדַבְּרֵי סוּפְרִים - שֶׁכָּל קָטָן שֶׁיִּדְעֶה לְהִתְעַטֵּף חַיֵּב בְּצִיצִית, כְּדֵי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת⁴⁹. וְנָשִׁים וְעַבְדִּים שָׂרְצוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, מִתְעַטְפִּים בְּלֹא בִרְכָה⁵⁰. וְכֵן שָׂאֵר מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַנָּשִׁים פְּטוּרוֹת מֵהֶן, אִם רָצוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָן בְּלֹא בִרְכָה, אִין מִמְּחִין בִּידָן⁵¹. טַמְטוּם⁵² וְאַנְדְּרוּגִינוּס⁵³ חַיֵּיבִין בְּכֻלָּן מִסַּפֵּק⁵⁴; לְפִיכָּה אִין מְבָרְכִין, אֲלֵא עוֹשֵׂין בְּלֹא בִרְכָה.

44) דעת הגאונים, מובאת ב'נמוקי יוסף' הל' ציצית, והוא מביא ראייה לזו, ממנחות מג. שאמרו על רב יהודה שהיה מברך על טליתו בכל בוקר, ושאלו מדוע לא בריך עליה בכל פעם שלבשה במשך היום? ותירצו שרב יהודה לא היה פושט טליתו כל היום. אנו רואים שאין צריך לפשטה בכניסתו לבית-הכסא, שאם צריך לסלקה, היה לו לברך שנית עליה אחרי עשיית צרכיו. והעיר ה'טורי זהב' (או"ח ס' כא), שאין הדברים אמורים אלא בבגד בן ארבע כנפות שעשוי למלבוש כל היום, אבל בטליתות של מצוה שלנו שאינן אלא להתפלל בהן, אין נכון להיכנס בהן לבית-הכסא, שהרי אמרו (יומא כג:): "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדים שבישל בהם קדירה לרבו - אל ימזוג בהם כוס לרבו, וכל-שכן לטלית המיוחדת לדבר שבקדושה. וכן הקיט"ל (חלוק לבן) שלובשים ביום הכיפורים, אסור להיכנס בו לבית-הכסא, כיון שמיוחד להתפלל בו, ברם הטלית-קטן שאנו לובשים תחת בגדינו, מותר להכנס בה לבית-הכסא - כיון שמכוסה היא. 45) מגילה כו, ע"ב. 46) אבל כל עוד שלא נפסקו מן הטלית ולא עברה מצוותם, אסור להשתמש בהם שום תשמיש של חול. שלא יהיו מצוות בזויות עליו (כסף-משנה בשם ה"שאלות דרב אחא גאון" פ' שלח). 47) מנחות מג, ע"א. וגם יש לחוש שאכילנו דבר אסור (נמוקי יוסף). 48) שהרי היא מצוה-עשה שהזמן גרמא (שאינן לילה זמן ציצית) ופטורות, כמבואר במס' קידושין לד. ועבדים - הוקשו לנשים (חגיגה ד). 49) סוכה מב, ע"א. 50) כי איך יברכו: "וצונו להתעטף" - והן לא נצטוו. 51) עירובין צו, ע"א: "מיכל בת כושי (שאלו) היתה מנחת תפילין ולא מיחו בה חכמים". 52) ספק זכר ספק נקבה. 53) שיש בו מסימני שניהם, וראה בבאורנו לקמן הל' מילה פ"ג, ה"ו. 54) תוספתא בכורים פ"ב. והשווה דברי רבינו הל' עבודה זרה (פרק י"ב, ה"ד): "נותנים עליהם חומרי האיש וחומרי האשה".

י. היאך חיוב מצות הציצית? כל אדם שחייב לעשות מצוה זו - אם יתפסה בכסות הראוי לציצית, יטיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) (ברכות דף מח עמוד ב.) (3) לחם הנעשה מחמשת מיני דגן המנויים לקמן פרק ג, הלכה א, שאין לך דבר המשיביע אלא הבא מחמשת מינים אלו, והתורה אמרה: "ואכלת ושבעת". (4) החכמים. (5) (שם, דף כ עמוד ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא! כתוב בתורתך: "אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", והלא אתה נושא פנים לישראל, שנאמר: "ישא ה' פניו אליך", אמר להם: וכי לא אשא פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית". וראה במשנה (שם, פרק ז, משנה א).

ב. ומדבריי סופרים - לברך על פל מאכל תהלה, ואחר-כך יהנה ממנו⁶. ואפילו נתפון לאכל או לשנות פל-שהוא⁷, מברך ואחר-כך יהנה⁸. וכן אם הריח ריח טוב, מברך ואחר-כך יהנה ממנו⁹. וכל הנהגה בלא ברכה - מעל¹⁰. וכן מדבריי סופרים - לברך אחר פל מה שיאכל¹¹ וכל מה שישתה¹²; והוא¹³ שישתה רביעית¹⁴, והוא שיאכל פניית¹⁵. ומטעמת¹⁶ אינה צריכה ברכה, לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית¹⁷.

(6) (ברכות דף לה עמוד א.) (7) פחות מכזית. (8) שאסור ליהנות מעולם הזה בלא ברכה (שם). (9) (שם, דף מג עמוד ב) שנאמר: כל הנשמה תהלל יה (תהילים פרק ק"ג, פסוק ו) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו, ואין הגוף נהנה ממנו, הווי אומר: זה הריח, ונוסח ברכתו מפורש לקמן פרק ט, הלכה א. (10) כאילו גזל ונהנה מן ההקדש שנאמר (תהילים כד, א): לה' הארץ ומלוואה, ואחרי שמברך נעשה כאילו נטל רשות מהקדוש-ברוך-הוא, כאדם המקבל רשות מבעל הבית לאכול מהנמצא בבית (ברכות דף לה עמוד א); "החנינוך" מצוה ת"ל. ובירושלמי (ברכות פרק ו, הלכה א) אמרו: "אמרת לה' אדוני אתה טובתי בל עליך (תהילים פרק טז, פסוק ב) - אם אכלת וברכת, כביכול כאילו משלך אכלת". (11) אפילו דברים שאינם משיביעים. (12) (ברכות דף מד עמוד א.) וסדר ברכותיהם מפורש לקמן פרק ג, הלכה י"ג, פרק ח, הלכה א. (13) ובלבד. (14) רביעית הלוג, והיא כשיעור ביצה ומחצה (רש"י שבת דף עו עמוד ב). וסדר מדידתו מבואר בבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י. (15) (ברכות דף לט עמוד א) כי בברכה אחרונה נאמרת לשון "אכילה": "ואכלת... וברכת" - ואין אכילה פחותה מכזית (רש"י שם). ועל הריח אינו מברך לאחריו (ברכות דף מד עמוד ב). והטעם: שהנאתו מועטת (רש"י נדה דף נב עמוד א) כלומר: הוא כפחות משיעור, שאין מברכים אחריו (אור שמח). וראה ב"טורי זהב" אורח חיים סימן רטז, סעיף קטן א. (16) טעימת תבשיל שאדם טועמו, כדי לעמוד על טעמו, ואינו מתכוון לאכלו. (17) (ברכות דף יד עמוד א) ואפילו בלע את מה שטעם, אינו צריך ברכה, שנאמר: "ואכלת... וברכת" - עד שתהא לו כוונת אכילה. אבל טעימת רביעית, יש בה כוונת אכילה (כסף משנה).

ג. וכשם שמברכין על ההנהגה, כך מברכין על פל

(56) מנחות מא, ע"א. (57) שם. וכן אמרו (סוטה יד.): "מפני מה נתאוו משה להכנס לארץ ישראל... הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בא"י, אכנס לא"י כדי שיתקיימו על ידי" ('תוספות' לפסחים ק"ג): 'וביטור' (או"ח סי' כד) נאמר: טוב ונכון להיות כל אדם זהיר במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן (טלית-קטן) מצוייץ שילבשנו כל היום, כי עיקר מצוותה על זכירת המצוות, ובכל שעה ובכל רגע צריך לכו. דוגמא לזה, אדם המזהיר את חבירו על ענין אחד, שקושר קשר באזרוו כדי שיוכרונו... ועל כן יש לה ארבע כנפים, שבכל צד שפונה יזכור". (58) ובמדרש 'שוחר טוב' הובא ב"ליקוט שמעוני', תהלים תשכג, על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י): "אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות... בראשי - אני מניח תפילין... מאחרי ומלפני - השלכתי שתי כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה, בחזה - אני משים הציצית כנגד הלב, כל זמן שאני קורא קריאת-שמע - מכאן שמצוה לאחוז הציצית בידו כנגד לבו בזמן קריאת-שמע ('הגהות מיימוניות'). (59) בטלית מצוייצת, (שבת י.): "ומתעטף ומצלי". (במסכת תענית כ.). "נתעטף ועמד בתפילה".

יב. לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הפתוב שקלה ותלה בה פל המצות פלן, שנאמר: "וראייתם אתו וזכרתם את פל מצות יי⁶⁰".

(60) "שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות" (מנחות מג:). וראה לעיל בבאורנו ריש ה' ציצית.

סליק הלכות ציצית

~ שבת קודש ד' מנחם-אב ~

הלכות ברכות¹

מצות עשה אחת, והיא לברך את השם הגדול והקדוש אחר אכילה.

ובאור מצוה זו בפריקים אלו:

(1) טעם הברכות: "כדי לזכור הכבוד תמיד וליראה ממנו" (דברי רבינו בסמוך (הלכה ד). והשווה מורה נבוכים חלק ג, פרק מ"ד.

פְּרָק ראשון²

(1) שמצוה מדברי סופרים לברך על כל דבר שיהנה ממנו - תחילה וסוף; המשנה ממשבע שטבעו חכמים בברכות מה דינו; שכל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך; האוכל דבר האסור אם מברך עליו.

א. מצות עשה מן התורה³ לברך אחר אכילת מזון³, שנאמר: ואכלת ושבעת, וברכת את ה' אלהיך. ואינו תיב מן התורה אלא-אם-פן שבע, שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת. ומדבריי סופרים⁴ - אכל אפילו פניית, מברך אחריו⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. פל הברכות פלן, צריך שישמיע לאזנו מה שהוא אומר³⁵. ואם לא השמיע לאזנו - יצא, בין שהוציא בשפתיו, בין שברך בלבבו³⁶.

(35) (שם, דף טו עמוד ב) כקריאת שמע שנאמר בה: "שמע ישראל" - "השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך. (36) ולא ביטא בשפתיו (שם).

ח. פל הברכות פלן, לא יפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו בדרבים אחרים. ואם הפסיק - צריך לחזור ולברך שניה³⁷. ואם הפסיק בדרבים שהן מענין דברים שמברכין עליו - אינו צריך לברך שניה. כיצד? כגון שברך על הפת, וקדם שיאכל אמר: הביאו מלח³⁸! הביאו תבשיל! תנו לפלוני לאכל! תנו מאכל לבהמה³⁹. וכיוצא באלו - אינו צריך לברך שנית, וכן פל פיוצא בזה.

(37) (מנחות דף לו עמוד א; חולין דף פז עמוד א). (38) "שהוא צורך ברכה, כדי שתהא פרוסה של ברכה נאכלת בטעם" (רש"י ברכות דף מ עמוד א). (39) שאסור לאדם לאכול קודם שייתן מאכל לבהמתו שנאמר "ונתתי עשב בשדך לבהמתך - ואכלת ושבעת", אכילת הבהמה קודמת לאכילתך (ברכות דף מ עמוד א).

ט. פל הברכות פלם, מתר לטמא לברך אותן - בין שהיה טמא טמאה שהוא יכול לעלות ממנה בו ביום⁴⁰, בין טמאה שאינו יכול לעלות ממנה בו ביום⁴¹. ואסור למברך לברך בשהוא ערם⁴², עד שיכסה ערותו. במה דברים אמורים? באיש, אכל באשה - יושבת ופניה⁴³ טוחות⁴⁴ בקרקע ומברכת⁴⁵.

(40) על ידי טבילה. (41) שנטמא טומאה חמורה שצריך לחכות שבעה ימים עד שייטהר, כי חכמינו כבר ביטלו הטבילה לברכות (שם דף כב עמוד א) וראה לעיל הלכות תפילה פרק ד, הלכה ה. (42) שנאמר (דברים פרק כג, פסוק טו): ולא ייראה בך ערות דבר בשעה שאתה מדבר בו לא ייראה בך ערוה (תרומות פרק א משנה ו). (43) של מטה. (44) דבוקות. (45) כי כל ערוותה מכוסה (חלה פרק ב, משנה ג; ברכות דף עד עמוד א).

י. פל הברכות פלן, אף-על-פי שברך ויצא ידי חובתו, מתר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן, כדי להוציאן⁴⁶; חוץ מברכת ההגנה שאין בה מצוה, שאינו מברך לאחרים⁴⁷, אלא-אם-כן נהנה עמהן⁴⁸. אכל ברפת ההגנה שיש בה מצוה, כגון אכילת מצוה בלילי הפסחים וקדוש היום⁴⁹ - הרי זה מברך לאחרים, ואוכלין ושותים, אף-על-פי שאינו אוכל עמהן⁵⁰.

(46) כגון מקרא מגילה או תקיעת שופר אף על פי שכבר יצא ידי חובתו מותר לו לקרוא לאחרים ולתקוע לפנייהם

מצוה ומצוה¹⁸, ואחר-כך יעשה אותה. וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבה והודיה¹⁹ ודרך בקשה²⁰, כדי לזכור את הבורא תמיד, אף-על-פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

(18) כגון: יציאת ותפילין וכיוצא בזה. (19) כגון: חולה שנתרפא. ראה לקמן פרק י, הלכה ח. (20) כגון: הלך למוד את גרנו, שמבקש: יהי רצון מלפניך ה' אלוקי שתשלח ברכה במעשה ידי (שם הלכה כ"ב).

ד. נמצאו פל הברכות פלן שלשה מינים: ברכות הגנה, וברכות מצוה, וברכות הודאה²¹, שהן דרך שבה והודיה ובקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו.

(21) והן מנויות לקמן פרק י.

ה. ונסח פל הברכות, עזרא ובית-דינו תקנום²². ואין ראוי לשנותם, ולא להוסיף על אחת מהם²³ ולא לגרע ממנה. וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות²⁴, אינו אלא טועה²⁵. וכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות²⁶ אינה ברכה²⁷, אלא-אם-כן היתה סמוכה לחברתה²⁸.

(22) (ברכות דף לג עמוד א) וכפירוש רש"י שם. (23) בנוסח כל אחת מהן. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (24) ששינה את תוכן הברכה, כגון שראה תאנה נאה, אמר: כמה נאה תאנה זו, ברוך המקום שבראה. מטבע - נוסח קבוע. (25) ולא יצא ידי חובתו (ברכות דף מ עמוד ב). והשווה דברי רבינו לעיל הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ז שכתב: "הרי זה טועה וחוזר ומברך כמטבע". (26) שלא אמר בה: "ה' אלוקינו מלך העולם". (27) וחייב לחזור ולברך (ברכות שם). (28) כגון ברכות קריאת שמע, וכן הברכות שבתפילת "שמונה עשרה" שה"מלכות" הנזכרת בברכה הראשונה עולה גם לשנייה הסמוכה לה. ראה (ברכות דף מט עמוד א). והברכה הראשונה שבתפילת "שמונה עשרה" יש בה מלכות בזה שמזכיר סמוך להזכרת השם - "אלוקי אברהם", שאברהם אבינו המליך את הקדוש-ברוך-הוא על כל העולם שהודיע מלכותו. ומטעם זה גם ברכת "מגן אבות" שבתפילת ליל שבת יש בה מלכות שגם בה אנו אומרים: "אלוקי אברהם" (תוספות ברכות דף מ עמוד ב).

ו. וכל הברכות פלן נאמרין בכל לשון²⁹; והוא שיאמר פעינן³⁰ שתקנו חכמים. ואם שנה את המטבע³¹ - הואיל והזכיר אצורה ומלכות וענין³² הברכה, אפלו בלשון חל³³, יצא³⁴.

(29) (סוטה דף לב עמוד א). (30) כעניין. (31) ששינה מהנוסח הקבוע. (32) תוכן. (33) יש כאן שתיים לרעה, ששינה מנוסח הברכה, וגם אמרה בלשון חול. (34) (ברכות דף מ עמוד ב).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בברכה, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, ואם חבירו לא יצא עוד, הרי זה כאילו הוא לא יצא (ראש השנה דף כט עמוד א וברש"י). (47) שהואיל ואין מצוה בהנאתם, אלא מפני שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה - טעונים ברכה, אין כאן ערבות, כי אין זו חובה על האדם, לא יאכל ולא יברך (רש"י שם). (48) ומברך על הנאתו, ואז מוציא גם את האחרים. (49) של שבת ושל יום טוב. (50) ששני הדברים האלה אי אפשר להם בלי הנאה, והנאה אי אפשר לה בלי ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת ההנאה ושוב נאמר בהם הנימוק של "ערבות" (שם, דף כט עמוד ב).

יא. פֶּלַח הַשׁוֹמֵעַ בְּרִכָּה מִן הַבְּרִכּוֹת מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה, וְנִתְפָּן לְצֵאת בָּהּ יְדֵי חוֹבְתוֹ - יֵצֵא, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן.⁵¹ וְכָל הָעוֹנָה אָמֵן אַחֲרֵי הַמְּבָרֵךְ,⁵² הָרִי זֶה פִּמְבָּרֵךְ;⁵³ וְהוּא, שִׁיחִיָּה הַמְּבָרֵךְ חֵיב בְּאוֹתָהּ בְּרִכָּה.⁵⁴ הִיָּה הַמְּבָרֵךְ חֵיב מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁵⁵ וְהָעוֹנָה חֵיב מִן הַתּוֹרָה⁵⁶ - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, עַד שִׁיעֲנָה, אוּ עַד שִׁישְׁמַע מִמִּי שֶׁהוּא חֵיב בָּהּ מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹהוּ.⁵⁷

(58) שנועדו מתחילה לאכול ולשתות בחבורה. (59) בלא ברכה. (60) (ברכות דף מב עמוד א) שאין זו סעודה משותפת. (61) מנהגם היה כשהיו מתוועדים לאכול בחבורה, להסב על מיטות ולאכול כשהם מוטים על צידיהם השמאלי, הסבה - הטייה, ואנו היום כשאוכלים על שולחן אחד יחד זוהי קביעותנו כהסבה שלהם (תוספות ברכות דף מב עמוד א ובשולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ג סעיף א). (62) (ברכות דף מג עמוד א) וכ"ל ישנא קמא", מטעם ספק ברכות להקל. והטעם שמצריכים קביעות מיוחדת לפת ויין, מפני שהם דברים חשובים, ולפי חשיבות הדבר ראוי שכל אחד יברך לעצמו, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

יג. פֶּלַח הַשׁוֹמֵעַ אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מְבָרֵךְ בְּרִכָּה מִפְּלַח הַבְּרִכּוֹת כְּלָן, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא שָׁמַע הַבְּרִכָּה כְּלָה מִתְחַלְתָּהּ וְעַד סוּפָה, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ חֵיב בְּאוֹתָהּ בְּרִכָּה.⁶³ - חֵיב לְעֲנוּת אָמֵן.⁶⁴ וְאִם הָיָה הַמְּבָרֵךְ (עַפּוּ"ם או) אֶפְיָקוֹרוֹס אוּ כוּתָ"ם,⁶⁵ אוּ תִינוּק הַמִּתְלַמֵּד,⁶⁶ אוּ שִׁחִיָּה גְדוֹל, וְשִׁנָּה מִמְטַבֵּעַ הַבְּרִכָּה⁶⁷ - אֵין עוֹנֵין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן.

(63) כי אם חייב בה ורוצה לצאת בברכת חבירו צריך הוא לשמעה מתחילתה ועד סופה כמו שמבואר לעיל הלכה י"א. (64) (ברכות דף נג עמוד ב). "כי מן החוב המוטל עלינו לשבח ולפאר השם הנכבד והנורא, חייבים אנחנו בכל עת שנזכרהו, או שנשמע זיכרו להוסיף שבח עליו ורוממות או לענות אמן אחרי המשבח" (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן ל"ה). (65) הוא מאנשים שהביא סנחריב מלך אשור מכותה והושיבם בערי שומרון (מלכים-ב פרק יז, פסוק כד) והכתוב מעיד עליהם: את ה' היו יראים ואת אלוקיהם היו עובדים (שם, פסוק לג) והיו שומרים תורה שבכתב, ולפיכך היו מאמינים להם בקצת המצוות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים לה ומאו עשאוים כגויים לכל דבריהם (חולין דף ו עמוד א). ורבינו בפירושו המשנה (ברכות פרק ח, משנה ח) יאמר: כל מקום שתמצא במשנה שהכותים עדיפים משאר הגויים אין זה אלא קודם שחקרו עליהם וכו'. (66) שאינו מתכוון לברך אלא להתלמד, אבל כשמפטירים בנייא בציבור ומברכים בתורה ובנביא, עונים אחריהם (ברכות דף נג עמוד ב). (67) ראה לעיל הלכה ה ובביאורנו, שאינו אלא טועה, וברכתו לבטלה, ואין עונים אמן על ברכה שאינה צריכה כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. וכדאי להעיר שבירושלמי (ברכות פרק ח, הלכה ח) אמרו: "גוי שברך את השם עונה אחריו אמן... אם בירכך גוי ענה אחריו אמן, שנאמר (דברים פרק ז פסוק יד): ברוך תהיה מכל העמים" - כלומר: אפילו אם העמים יברכו אותך, תחול עליך הברכה. וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רטו, סעיף ב, אולם מדברי רבינו לא משמע כן.

יד. פֶּלַח הָעוֹנָה אָמֵן, לֹא יַעֲנֶה, לֹא אָמֵן תְּסוּפָה⁶⁸ וְלֹא אָמֵן קְטוּפָה⁶⁹ וְלֹא אָמֵן קְצָרָה⁷⁰ וְלֹא אֲרָפָה⁷¹, אֶלֶּא אָמֵן בִּינוּנִית; וְלֹא יִגְבִּיָּה קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן

(ברכות דף נג עמוד ב; דף מה עמוד ב). ובסוכה דף לח עמוד ב אמרו: "מניין לשומע כעונה, שנאמר (מלכים-ב פרק כב, פסוק טז): את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה, וכי יאשיהו קראם והלא שפן קראם? (שם, פסוק ח) אלא מכאן לשומע כעונה". (52) וגם שמע כל הברכה ונתכוון לצאת בה. (53) ועדיף משומע ואינו עונה אמן שאמנם יצא, אבל אינו כמברך (ברכות דף נג עמוד ב). (54) פרט לחרש שוטה וקטן שאינם חייבים במצוות (ראש השנה דף כט עמוד א). (55) כגון שאכל רק כזית שאינו חייב לברך אחריו ברכת המזון אלא מדברי סופרים. (56) שאכל כדי שביעה (ראה לעיל הלכה א). (57) (ברכות דף כ עמוד ב) וזה מוסב גם על הענייה (כסף משנה). ויש מפרשים: "עד שיענה" - כששמע ממי שחייב רק מדברי סופרים, אלא שעונה מלה מלה, כלשון המשנה סוכה (פרק ג, משנה י): "מי שהיה עבד או אשה מקרים אותו (קריאת ההלל) עונה אחריהם מה שהם אומרים", וכן כתב רבינו בהלכות חנוכה פרק ג, הלכה י"ד ובענייה הזאת יוצא אפילו ממי שאינו חייב מן התורה, ובמי שאינו יודע לברך בעצמו ידובר פה (הגהות האדר"ת).

יב. רַבִּים שֶׁנִּתְוַעְדוּ⁵⁸ לְאָכַל פֶּת אוּ לְשִׁתּוֹת יַיִן, וּבִרְךָ אֶחָד מֵהֶן וְעָנּוּ כֻלָּם אָמֵן - הָרִי אֵלּוּ מִתְרִין לְאָכַל וְלְשִׁתּוֹת⁵⁹. אָבֵל אִם לֹא נִתְפָּנוּ לְאָכַל כְּאֶחָד, אֶלֶּא זֶה בָּא מְעַצְמוּ וְזֶה בָּא מְעַצְמוּ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין מִפְּפֵר אֶחָד, פֶּלַח אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ.⁶⁰ בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֶת וַיִּין בְּלִבָּד, אָבֵל שָׂאָר אֶכְלִים וּמִשְׁקִין אֵינָן צְרִיכִין הִסְבָּה⁶¹; אֶלֶּא אִם בְּרֵךְ אֶחָד מֵהֶן וְעָנּוּ כְּלָן אָמֵן, הָרִי אֵלּוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְפָּנוּ לְהִסָּב כְּאֶחָד.⁶²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. וְלָמָּה יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם", וְהָרִי אַחֲרֶיהָ בְּרַכָּה "הַטּוֹב וְהַמְטִיב"? מִפְּנֵי שֶׁבְּרַכָּה זוֹ בִּימֵי חֻקֵּי מִשְׁנֵה⁸³ תִּקְנֶיהָ, וְכֵאלֹהִי הִיא תּוֹסַפֶּת, אֲכַל סוּף עֵקֶר הַבְּרִכּוֹת שֶׁל בְּרַכַּת-הַמְזוּן הִיא "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם"⁸⁴. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר "אַהֲבַת עוֹלָם", מִפְּנֵי שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע⁸⁵. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּהַ מְבָרְכִין שְׁמַבְרְכִין אוֹתָן תַּחֲלָה לְדַבֵּר, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת שְׁמַבְרְכִין לִפְנֵי קְרִיאַת מְגִלָּה וְהַדְּלָקוֹת גַּר חֲנֻכָּה, לְמַעַן לֹא יִפְסִיק בְּאָמֵן בֵּין בְּרַכָּה וּבֵין הַדְּבָר שֶׁבָּרַךְ עָלָיו.

83) ראה לקמן פרק ב, הלכה א. (84) ולפיכך עונה אמן אחריה כדי להבדיל בין עיקר הברכות לתוספת (ברכות דף מה עמוד ב). (85) ואין להפסיק בין הברכה ובין הדבר שבירך עליו (הוא קריאת שמע) כמו שמבאר והולך.

יח. וְלָמָּה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר בְּרַכַּת הַפְּרוֹת וְכִיּוּצָא בְּהָ⁸⁶? מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּרַכָּה אַחַת, וְאֵין עוֹנֵין אָמֵן אֶלָּא אַחַר בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה, שֶׁקְדָּמָה אוֹתָהּ בְּרַכָּה אַחֶרֶת, אוֹ בְּרִכּוֹת, כְּגוֹן בְּרִכּוֹת הַמְּלָאָךְ⁸⁷ וּבְרִכּוֹת כֶּהֱן גְדוֹל⁸⁸ וְכִיּוּצָא כֶּהֱן⁸⁹ - לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּבַר הַשְּׁלִים כֹּל בְּרִכּוֹתָיו, וּלְפִיכָף עוֹנֶה אָמֵן.

86) הכוונה לברכה אחרונה שאחרי האכילה, (ראה לקמן פרק ח, הלכה א). (87) שמברך במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות במוצאי שנת השמיטה, אחרי שקורא בתורה פרשיות מסוימות המזוזות את הקהל במצוות - שמונה ברכות זו אחר זו והן מנויות במשנה (סוטה פרק ז, משנה ח). (88) המברך ביום הכיפורים אחרי שכלתה עבודת היום - שמונה ברכות, וגם הן מנויות במשנה (שם, משנה ז). (89) כגון ברכות ההפטרה אחרי הקריאה בנביא. מקור נוסף לדברי רבינו בשלוש הלכות אלו משמשת התוספתא (מגילה פרק ג) האומרת: "הפורס על שמע והמברך על הפירות ועל המצוות, הרי זה לא יענה (אמן) אחר עצמו. אם ענה הרי זה בור וכמו שפירשוהו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ד), ואנו נוהגים שלא לענות אמן אחרי כל ברכה שהיא, חוץ מברכת "בונה ירושלים" (אורח חיים סימן רטו על פי תוספות ברכות דף מה עמוד ב).

יט. כֹּל הָאוֹכֵל דֶּבַר הָאֶסוּר - בֵּין בְּזֵדוֹן, בֵּין בְּשִׁגְגָה - אֵינוֹ מְבָרֵךְ עָלָיו⁹⁰, לֹא בְּתַחֲלָה⁹¹ וְלֹא בְּסוּף⁹². פִּיצֵד? הָרִי שֶׁאֲכַל טְבַל⁹³ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁹⁴, אוֹ שֶׁאֲכַל מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן⁹⁵ שֶׁלֹּא נִטְלוּ תְרוּמוֹתָיו⁹⁶, אוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהִקְדָּשׁ⁹⁷ שֶׁלֹּא נִפְדוּ בְּהִלְכָתָן⁹⁸ - אֵינוֹ מְבָרֵךְ. וְאֵין צָרִיף לומר אִם אֲכַל נְבֻלוֹת וּטְרָפוֹת⁹⁹, אוֹ שֶׁתָּה יַיִן-נִסְפָּךְ¹⁰⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ.

90) (ברכות שם עמוד א) ובירושלמי (חלה פרק א, הלכה ה) אמרו: מצה גזולה אסור לברך עליה, שנאמר (תהילים פרק י, פסוק ג): וברוצע (גולן) ברך ניאץ ה' אין זה מברך אלא מנאץ, רבי יונה אמר: אין עבירה מצוה (כל מצוה

הַמְבָרֵךְ⁷². וְכֹל מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע אֶת הַבְּרַכָּה שֶׁהוּא חָיֵב בָּהּ, לֹא יַעֲנֶה אָמֵן בְּכֹלל הַעוֹנִים⁷³.

68) שקורא את האל"ף בחטף פתח, אָמֵן במקום אָמֵן (ברכות דף מז עמוד א). וב"ערוך" פירש: שחוטף ועונה אמן קודם שתכלה הברכה מפי המברך. (69) שמחסר קריאת הנו"ן ומבליעה (רש"י שם). וב"ערוך" ערך אמן פירש: שפוסק אמן לשניים. (70) שאינו מזכיר האל"ף (שם, על פי גירסת הרי"ף). (71) שאין התיבה מובנת היטב כשהוא מאריך בה יותר מדאי, הוא שאמרו שם: "כל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה". (72) (ברכות דף מה עמוד א) שנאמר (תהילים פרק לה, פסוק ד): גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו. (73) ונקראת בלשון התלמוד שם: "אמן יתומה" וכפירוש הירושלמי שם (פרק ח, הלכה ח). אבל ברכה שאינו חייב בה עונה אמן אף על פי שלא שמעה, וכן אמרו (סוכה דף נא עמוד ב) על בית הכנסת הגדול שבאלכסנדריא של מצרים, שהיה גדול ביותר "וחזן הכנסת היה עומד על הבימה וסודרים בידו וכיוון שהגיע לענות אמן הלה מניף בסודר וכל העם עונים אמן" ואף על פי שלא שמעה הברכה מפי המברך, מותר להם לענות אמן ב"קריאת התורה" וכיוצא בזה בדברים שאין הש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתם (רב ניסים גאון הובא ב"ערוך" ערך אמן על פי הירושלמי סוכה פרק ה, הלכה א).

טו. כֹּל הַמְבָרֵךְ בְּרַכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה, הָרִי זֶה נוֹשֵׂא שֵׁם שְׁמַיִם לְשׂוֹא⁷⁴, וְהָרִי הוּא כְּנֹשֶׁבֶע לְשׂוֹא, וְאֶסוּר לַעֲנוֹת אַחֲרָיו אָמֵן⁷⁵. הַתִּינוּקוֹת, מְלַמְּדִין אוֹתָן הַבְּרִכּוֹת כְּתוּקוֹן; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְבָרְכִין לְבַטְלָהּ בְּשַׁעַת לְמוּד, הָרִי זֶה מְתַר⁷⁶. וְאֵין עוֹנֵין אַחֲרֵיהֶן אָמֵן. וְהַעוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אָמֵן⁷⁷, לֹא יַצֵּא יְדֵי חוֹבַתָּה⁷⁸.

74) (ברכות דף לג עמוד א) וראה לקמן פרק י"א, הלכה ט"ז. (75) שהרי אמרו (ברכות דף נג עמוד ב) אין עונים אמן על ברכת התינוקות, והטעם: שברכתם לבטלה. (76) שמתכוון ללמד. (77) אפילו שלא בשעת לימוד, אלא כשמברכים לפטור את עצמם. (78) לפי "שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את האחרים ידי חובתם" (ראש השנה דף כט עמוד א).

טז. כֹּל הַעוֹנֶה אָמֵן אַחַר בְּרִכּוֹתָיו⁷⁹, הָרִי זֶה מְגַנְהוּ⁸⁰. וְהַעוֹנֶה אַחַר בְּרַכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת אַחְרוֹנוֹת, הָרִי זֶה מְשַׁבַּח⁸¹; כְּגוֹן אַחַר "בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם" בְּבְרַכַּת-הַמְזוּן, וְאַחַר בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית, וְכֵן בְּסוּף כֹּל בְּרַכָּה שֶׁהִיא סוּף בְּרִכּוֹת אַחְרוֹנוֹת⁸², עוֹנֶה בָּהּ אָמֵן אַחַר עֲצָמוֹ.

79) אחר כל ברכה מברכותיו שמברך זו אחר זו. (80) שעניינת אמן משמעה גמר וסיום, וכשהוא חוזר ומברך הרי הוא מראה שעוד לא סיים, ולפיכך הרי זה מגונה (ברכות דף מה עמוד ב). (81) שאחר גמר ברכותיו הוא מוסיף לשבַּח את בוראו (שם). (82) כגון ברכות המלך וברכות כהן גדול, ראה בסמוך הלכה י"ח.

מתוך מהדורת חזק

בביאורנו, הלכות תפילין פרק א, הלכה י. (100) שנתנסך לעבודה זרה ואסור בהנאה מן התורה. וראה לעיל הלכות עבודה זרה פרק ז הלכה ט"ו.

כ. אָבֵל אִם אָכַל דְּמַאי¹⁰¹, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רְאוּי אֶלָּא לְעִנְיִים¹⁰², אוּ מַעֲשֵׂר רְאִשׁוֹן שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ¹⁰³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִטַּל מִמֶּנּוּ חֶשְׁבֹּן תְּרוּמָה גְדוּלָה, וְהוּא¹⁰⁴ שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלֵי¹⁰⁵, אוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שְׁנִפְדּוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ¹⁰⁶ - הֲרֵי זֶה מְבָרָךְ תְּחִלָּה וְסוֹף¹⁰⁷, וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא כְּהֵן¹⁰⁸.

(101) פירות עמי הארץ קרואים דמאי, כלומר: דא – מאי (זה מה) מעושר או בלתי מעושר? לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסרו חכמים לאכול מפירותיהם עד שיעשר (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א). ויש מפרשים: דמאי משורש "דמה" ענייני הרהור וספק: כמדומה מתוקן, כמדומה לא (ירושלמי מעשר שני פרק ה, הלכה ה). (102) (דמאי פרק ג, משנה א) "כדי להקל עלינו הצדקה" (פירוש המשנה לרבינו שם). (103) תרומת מעשר שהלוי נותנה לכהן מעשר מן המעשר (במדבר פרק יח פסוק כו). (104) ובלבד. (105) שקדם הלוי את הכהן ולקח מעשר בעודו בשיבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, אבל אחרי שנתמרחח התבואה בגורן, אין קדימתו של הלוי מועלת לו וחייב להפריש ממעשרו תרומה גדולה נוסף על תרומת מעשר, ובתבואה זו ידובר לעיל הלכה י"ט: "שלא נטלו תרומותיו". (106) שלכתחילה צריך להוסיף בפדינו חומש על הקרן (ויקרא פרק כז, פסוקים יט, לא). (107) (ברכות דף מז עמוד ב). (108) אולי נתכוון רבינו על חולה שאכל ביום הכיפורים, או שאכל דבר איסור במקום סכנה שמחוייב לברך (אורח חיים סימן קצ"ו ובבית יוסף שם).

הבאה בעבירה – אינה מצוה) ... "אלה המצוות" – אם עשיתן כמצוותן (בלי עבירה), הן מצוות, ואם לאו – "אינן מצוות". וראה (בבא קמא דף צד עמוד א). ובתוספתא (דמאי פרק ב) אמרו: לא יושיט ישראל... כוס יין לניזיר, שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו, ועל כולם אין מברכים עליהם ואין מזמנים עליהם ואין עונים אחריהם אמן. (91) לפני אכילתו, וזה מוסב רק על "זדון" כי על "שגגה" אין מקום לומר שלא יברך עליו בתחילה, שהרי אינו יודע שהוא דבר האסור באכילה. (92) מוסב גם על "שגגה" שכשאל לא ידע וכשהגיע לברכה אחרונה נודע לו שמאכל אסור אכל. (93) שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות ואסור באכילה, טבל – טב לא (פירוש המשנה לרבינו ברכות פרק ז, משנה א) וכבר פירשנוהו בחלק הראשון ב"מניין המצוות". (94) דברי סופרים, כגון דבר הצומח בעציץ שאינו נקוב שאינו חייב במעשרות אלא מדברי חכמים, ואין צורך לומר בטבל מן התורה, שאסור לברך עליו (ברכות דף מז עמוד ב). (95) אחרי שמפרישים מן התבואה תרומה גדולה לתיתה לכהן, מפרישים ממנה מעשר ראשון ללוי, ואחרי הפרשת מעשר ראשון, מפרישים הבעלים מעשר שני והם עצמם מעלים אותו (או דמי פדיונו) לאכלו בירושלים. (96) שלא הפרישו לפניו תרומה גדולה, או שלא הפריש הלוי ממעשר זה "תרומת מעשר" המחוייב לתיתה לכהן. (97) דבר שהקדישו אותו להכנסת בית המקדש וצרכיו. (98) כגון שפדה את המעשר שני על כסף שאין עליו צורת מטבע, והתורה אמרה (דברים פרק יד, פסוק כה): וצרת הכסף בידך – כסף שיש עליו צורה. וכן פדה את ההקדש על קרקע, והתורה אמרה (ויקרא פרק כז, פסוק ט): ויסף חמישית כסף... וקם לו, כסף – ולא קרקע (ברכות דף מז עמוד ב). (99) שהן אסורות מן התורה באכילה, ונוסף על זה – הם דברים שהנפש קצרה (מואסת) בהם (ראה מסכת בכורות דף לו עמוד א) ואין לברך עליהן ברכות ההנאה (אדר"ת). נבלה וטריפה – נתבאר לעיל

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

בתולה בעל-כרח) לשא אַתְּ-אֲנוּסְתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יַתְעֵלָה: "וְלוֹ-תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא-יִכַּל שְׁלָחָה כָּל-יָמֶיהָ" (דברים כב, כט), וְכָבֵד נִתְבָּאֵר בְּגִמְרָא מִפּוֹת (טו). שְׁלָאוּ זֶה שֶׁל אוֹנֵס, שֶׁהוּא לֹא יִכַּל לְשַׁלְּחָה, הוּא לֹא-תַעֲשֶׂה שֶׁקִּדְמוּ עֲשֶׂה. וְכֵן אָמְרוּ: "וְאִמְאִי, לֹא-תַעֲשֶׂה שֶׁקִּדְמוּ עֲשֶׂה עֲשֶׂה הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שְׁזָה שְׁנִנְאָמֵר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה" — מִצְוֹת עֲשֶׂה. וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּפֶרֶק ג' (לט) וּפֶרֶק ד' מִפְּתוּבוֹת (מב).

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִי"ח — הַאֲהָרָה שֶׁהִזְהַר הָאוֹנֵס מִלְגַּרֵּשׁ

~ יום ראשון כ"ז תמוז ~

מצות עשה רב. ריח. מצות לא תעשה שנת.

מצות עשה ריט. מצות לא תעשה שנמ.

הַמִּצְוָה הָר"כ — הַצְּוִי שְׁנִצְטוּיֵנו בְּדִין הַמִּפְתָּה (לזנות), וְהוּא אָמְרוּ יַתְעֵלָה: "וְכִי-יִפְתָּה אִישׁ בְּתוּלָה" (שמות כב, טו). וְכָבֵד נִתְבָּאֵרוּ כָּל-דִּינֵי מִצְוֵה זוּ בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' מִפְּתוּבוֹת.

הַמִּצְוָה הָרִי"ח — הַצְּוִי שְׁנִצְטוּהָ הָאוֹנֵס (הבועל

~ יום שלישי כ"ט תמוז ~

מצות לא תעשה קה. של. שלא. שלב. שלג. שלד.

המצוה הק"ה — האזהרה שהזהרנו מלתן לבונה (מין שרף של עץ בשמים) במנחת סוטה, והוא אמרו ותעלה: "ולא-יתן עליו לבנה" (דברים ה, טו) ולשון ספרי (נשא שם): "מגיד שאם נתן שמן או לבונה — עובר בלא-תעשה, בפשם שעובר על שמנו כף עובר על לבנותו". ולפיכך גם העובר על לאו זה — לוקה. ובמקלפתא: "לא-יצק עליו שמן ולא-יתן עליו לבנה — מגיד שהן שתי אזהרות".

המצוה הש"ל — האזהרה שהזהרנו מלבווא על האם, והוא אמרו: "אמך הוא לא תגלה ערותה" (ויקרא יח, ז). והעובר על לאו זה — בכרת. ואם נתקיימה העדות עליו — נסקל אם היה מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"א — האזהרה שהזהרנו מלבווא על אשת אב, והוא אמרו: "ערות אשת-אביך לא תגלה" (שם, ח), והעובר על זה בכרת ואם נתקיימה עליו העדות — בסקילה אם היה מזיד; ובשוגג, מקריב חטאת קבועה. הנה נתבאר לך שהבא על אמו חייב עליה משום אם ומשום אשת-אב, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו, כמו שנתבאר בסנהדרין (נד).

המצוה השל"ב — האזהרה שהזהרנו מלבווא על האחות, והוא אמרו ותעלה: "ערות אחותך בת אביך וגו' לא תגלה ערותן" (שם, ט) והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת: ובשוגג — חטאת קבועה.

המצוה השל"ג — האזהרה שהזהרנו מלבווא על בת אשת האב אם היא אחותו, והוא אמרו ותעלה: "בת-אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה ערותה" (שם, יא) לאו זה בא לעשות בת אשת האב (איסור) ערוה בפני עצמה. והראיה שבת אשת האב ערוה בפני עצמה היא, שהבא על אחותו בת נשואת אביו (להוציא בתו שלא מן הנשואין) חייב שתיים: משום אחותו ומשום בת אשת אביו, כמו הבא על אמו שהוא חייב שתיים: משום אמו ומשום אשת אביו, כמו שבארנו. וזה לשונם: אמרו בפרק ב' מיבמות (כב): "תנו רבנן: הבא על אחותו והיא בת אשת אביו — חייב משום אחותו וחייב משום בת אשת אביו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד. מאי טעמיהו דרבנן? (מה טעמם של חכמים החולקים על רבי יוסי ומחייבים שתיים) אמרי: מקדי

אנוסתו, והוא אמרו: "ולו-תהיה לאשה [וגו'] לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם) ולא זו קדמו עשה, והוא אמרו: "ולו-תהיה לאשה" וכך בארו בגמרא מכות (טו). שזה לאו שקדמו עשה, ושם אמרו: "אונס שגרש, אם ישראל הוא (שבירו להחזיר ולקיים הציווי 'לא תהיה לאשה') — מחזיר ואינו לוקה: ואם כהן הוא (שהגרשה אסורה עליו) — לוקה ואינו מחזיר". ודע שאפלו היה ישראל וגרש אנוסתו ומתה קדם שיחזרנה, או נשאת לאחר — לוקה, שהרי לא קים עשה שבה, כפי הכלל שאצלנו: קימו ולא קימו (כלומר חייב במלקות או פטור מהם, תלוי במבחן אחד: אם ניתן במצב זה, לקיים את העשה ה"מתקן", את הלאו — שאו פטור ממלקות, או שלא ניתן במצב זה לקיים את העשה — שאו מתחייב במלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' ופרק ד' מכתבות.

המצוה הרי"ט — היא דין המוציא שם רע (נשא בתולה והעליל עליה כי לא מצא לה בתולים), כלומר: הצווי שנוצטוונו להלקותו ושתשארו אשתו עמו, לפי שגם בו נאמר: "ולו-תהיה לאשה לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם יט). ונתבאר בגמרא מכות (שם) גם בלאו זה, כמו שנתבאר באונס, כלומר: שזה לאו שקדמו עשה (הרי לנו שיש כאן עשה). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' ופרק ד' מכתבות (מה:).

המצוה השנ"ט — האזהרה שהזהר מוציא שם רע מלגרש את-אשתו, והוא אמרו גם בו: "לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם). וגם לאו זה קדמו עשה והוא אמרו: "ולו-תהיה לאשה" (שם) ודינו בגרושין לענין המלקות כדין האונס, כמו שנתבאר בסוף מכות. ושם (מכות טו). ובפרק ג' ובפרק ד' מכתבות נתבאר דיני מצוה זו.

~ יום שני כ"ח תמוז ~

מצות עשה רכג. מצות לא תעשה קד.

המצוה הרכ"ג — הצווי שנוצטוונו כדין סוטה (אשה שהזירה בעלה שלא תתיחד עם אדם זר ולא נשמעה) והוא אמרו ותעלה: "איש איש כפי-תשטה אשתו" (במדבר ה, יב), וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו ביצד משקין אותה וכיצד תקריב קרבנה ושאר תנאיה, בפסקתא המיוחדת לכך, כלומר מסכת סוטה.

המצוה הק"ד — האזהרה שהזהרנו מלבלול (לערב) מנחת סוטה בשמן, והוא אמרו ותעלה: "והביא את-קרבנה עליה וגו' לא יצק עליו שמן" (שם טו) ואם הקריבה בשמן — לוקה.

מתוך מהדורת חזק

בשָׂרְפָה; וְאִם לֹא נִדְעָ אוֹ שְׁלֹא נִתְקַיְמָה עָלָיו הַעֲדוּת — בְּכָרְתָּ אִם הָיָה מְזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵהֶן — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל בַּת הַבֵּן, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹנֹת בַּת-בֶּתְדָךְ לֹא תִגְלֶה עֲרֹנֹתָ כִּי עֲרֹנֹתָךְ הִנֵּה" (שם, יח, י).

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלַצְרֹר (לישא כאחד), אִשָּׁה וּבִתָּה. וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹנֹת אִשָּׁה וּבִתָּה לֹא תִגְלֶה" (שם, יז), וְהַעֹבֵר עַל זֶה, וְהוּא שֶׁתְּהִיָּה אַחַת מֵהֶן אִשָּׁתוֹ וְכֹא עַל הָאֲחֵרָת — חַיֵּב שְׂרָפָה אִם נִתְקַיְמָה עָלָיו הַעֲדוּת; וְהוּא בְּכָרְתָּ אִם הָיָה מְזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלַצְרֹר אִשָּׁה וּבַת בְּנָה, וְהוּא אָמְרוּ: "אַת-בַּת בְּנָה" (שם). וְגַם זֶה בְּשָׂרְפָה וְכָרְתָּ אִם הָיָה מְזִיד, אוֹ חֲטָאת קְבוּעָה אִם הָיָה שׁוֹגֵג.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלַצְרֹר אִשָּׁה וּבַת בִּתְּמָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְתַעֲלֶה": וְאַת-בַּת-בִּתְּמָה לֹא תִקַּח" (שם). וְהוּא בְּכָרְתָּ וּבְשָׂרְפָה אִם הָיָה מְזִיד וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

~ יום חמישי ב' מנחם-אב ~

מצוות לא תעשה שמ. שמוא.

שמב. שמג. שדמ. שמה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִינִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל אַחֹת הָאָב, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹנֹת אַחֹת-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, יב) וְהַעֹבֵר עַל זֶה אִם הָיָה מְזִיד — חַיֵּב כְּרַת; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל אַחֹת הָאֵם, וְהוּא אָמְרוּ: "וְתַעֲלֶה": "עֲרֹנֹת אַחֹת-אִמְךָ לֹא תִגְלֶה" (שם, יג). וְהַעֹבֵר עַל זֶה כְּמִזִּיד — חַיֵּב כְּרַת; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל אִשָּׁת אַחִי הָאָב, וְהוּא אָמְרוּ: "אֶל-אִשְׁתּוֹ לֹא תִקַּח דְּדִתְךָ הוּא" (שם, יד). וְהַעֹבֵר עַל זֶה, בְּכָרְתָּ אִם הָיָה מְזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁמִנִי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל אִשָּׁת הַבֵּן, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹנֹת פְּלִתְךָ לֹא תִגְלֶה" (שם, טו). וְהַעֹבֵר עַל זֶה — בְּסִקְלָה. וְאִם לֹא נִתְקַיְמָה הַעֲדוּת אוֹ שְׁלֹא נִדְעָ — הָרִי הוּא בְּכָרְתָּ אִם הָיָה מְזִיד; וּבְשׁוֹגֵג — מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

(הנה ראו): פְּתִיב "עֲרֹנֹת אַחֹתְךָ בַת אָבִיךָ" וְגו' — "עֲרֹנֹת בַּת-אִשָּׁת אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ" לְמַה לִּי? שְׁמַע מִינָה (מכאן משמע) לְחִיבוֹ מִשּׁוּם אַחֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת-אִשָּׁת אָבִיו. וְהַעֹבֵר עַל זֶה, כְּלוֹמֵר: אַחֹתוֹ בַּת נְשׂוֹאֹת אָבִיו — בְּכָרְתָּ, בְּלֻבֵּא אִם הָיָה מְזִיד; וּבְשׁוֹגֵג מְקַרֵּיב חֲטָאת קְבוּעָה.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל בַּת הַבֵּן, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרֹנֹת בַּת-בֶּנְךָ וְגו'" לֹא תִגְלֶה" (שם, י).

~ יום רביעי א' מנחם-אב ~

מצוות לא תעשה שלו. שלה.

שלו. שלה. שלמ.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁי — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מְלֻבֵּא עַל הַבַּת עֲצֻמָּה, וְזֶה לֹא נִתְבָּאָר בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה, לֹא נִצְאָמַר לָנוּ: עֲרֹנֹת בֶּתְדָךְ לֹא תִגְלֶה; אֲלֵא שֶׁתֵּק מִמֶּנָּה מִחֻמַּת פִּשְׁטוּת הַעֲנִיָּה, לְפִי שֶׁכָּבֹד אֶסְרֵךְ בַּת הַבֵּן וּבַת הַבַּת — כָּל-שִׁכְנֵי הַבַּת. וּבִגְמָרָא יְבָמוֹת (ג). אָמְרוּ: "בַּתוֹ עָקַר אֶסְוֵרָא מְדַרְשָׁא אֶתְיָא (נלמד ממדרש ולא במפורש), דְּאָמַר רַבָּא: אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אֲבָדִימִי: אֶתְיָא (ב"גזרה שוה) הִנֵּה הִנֵּה וְאֶתְיָא זְמָה זְמָה", כְּלוֹמֵר: שֶׁהוּא אָמַר בְּכַת בְּנֶךָ וּבַת בֶּתְדָךְ "עֲרֹנֹתְךָ הִנֵּה" (ויקרא יח, י), וְאָמַר בְּאֶסְוֵרָא אִשָּׁה וּבִתְמָה וּבַת בְּנָה וּבַת בִּתְמָה הִנֵּה הִנֵּה זְמָה הוּא" (שם, יז), כְּשֵׁם שֶׁבְּאֶסְוֵרָא אִשָּׁה וּבַת בְּנָה וּבַת בִּתְמָה נִצְאָרְתָּה בְּתָה, כִּי בְּאֶסְוֵרָא בַת בְּנֹו וּבַת בַּתוֹ נִצְאָרְתָּה גַם בַּתוֹ. וְאָמַר בְּעִנְשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת-אִשָּׁה וְאֶת-אִמָּהּ זְמָה הוּא בְּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֵן" (שם, כ, יד), וְכֵן גַּם אִשָּׁה. וּבַת בְּנָה וּבַת בִּתְמָה בְּשָׂרְפָה, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּהֵן "זְמָה" וְלִמְדִין בְּגִזְרָה שְׁוֹה "זְמָה" "זְמָה". וְהוּא הַדִּין לְבַתוֹ וּבַת בַּתוֹ לְעִנְיָן עֲנִשׁ, שֶׁלִּמְדִין זֹאת מִגִּזְרָה שְׁוֹה שֶׁל "הִנֵּה" "הִנֵּה" שֶׁלְגַבִּי בַת בְּנֹו וּבַת בַּתוֹ כְּתוּב "הִנֵּה", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה" בְּאִשָּׁה וּבִתְמָה. וְלִשׁוֹן גְּמָרָא כְּרַתוֹת (ה): "אֵל תְּהִי גִזְרָה שְׁוֹה קְלָה בְּעִנְיָךְ, שֶׁהִרִי (איסור) "בַּתוֹ" אֶחָד מִגּוֹפֵי תּוֹרָה, וְלֹא לְמַדָּה הַכְּתוּב אֲלֵא בְּגִזְרָה שְׁוֹה: אֶתְיָא הִנֵּה הִנֵּה אֶתְיָא זְמָה זְמָה". וְהַתְּבַלְוִין (בדיוק הלשון) בְּאֶמְרָם: "לֹא לְמַדָּה הַכְּתוּב", וְלֹא אָמְרוּ "לֹא לְמַדְנוּיָה" (חכמים), לְפִי שֶׁכָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה קְבֻלָּה מִפִּי הַשָּׁלִיחַ (משה רבנו), וְהוּא פְּרוּשׁ מְקַבֵּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַקְדַּמַּת חֲבוּרָנוּ הַגְּדוּל בְּפְרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, וְלֹא שֶׁתֵּק הַכְּתוּב מְלַחְזִיכָה אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁאֲפָשֶׁר לְלַמְדָּה בְּגִזְרָה שְׁוֹה (אבל לאמיתו של דבר נחשב כְּאִילוֹ כְּתוּב מְפּוּרָשׁ בְּתוֹרָה). וְזֶהוּ עֲנִיָּן אֶמְרָם: "לֹא לְמַדָּה הַכְּתוּב אֲלֵא בְּגִזְרָה שְׁוֹה" וּמִסְפִּיק אֶמְרָם (= זהו גם משמעות הביטוי): "גּוֹף תּוֹרָה". הַיּוֹצֵא מִכָּל-מַה-שֶּׁשָּׁקְדָם כָּאֵן שֶׁהַעֹבֵר עַל בַּתוֹ אוֹ בַת בַּתוֹ אוֹ בַת בְּנֹו —

מתוך מהדורת חזק

פסוק מיוחד להטיל לאו על הנשכב) הרי הוא אומר בתורה: "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" — קרי ביה: לא תשכב, לפיכך הבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחד — לדעתו אינו חיב אלא אחת. אמרו בטעם ענין זה: לא תשכב ולא תשכב — תדא היא, ולדעתו בא "לא יהיה קדש" לחזוק, כמו שאמר: "לא תנאף" והוא אזהרה לאשת איש, כמו שבארנו (מצוה שמו), ואמר (פסוק נוסף לחזוק): "וְאֶל-אִשְׁתֵּךְ עִמִּיתְךָ לֹא-תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ", ורבים כמו זה כמו שבארנו בכלל התשיעי. והעובר על לאו זה — בסקילה. ואם לא נסקל — הרי הוא בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השד"מ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת האח, והוא אמרו: "עֲרֹת אִשְׁתְּ-אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה" (שם, טז). והעובר על לאו זה, בכרת אם היה מזיד; ואם היה שוגג מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אחות האשה בתי האשה, והוא אמרו יתעלה: "וְאִשָּׁה אֶל-אֲחֹתָהּ לֹא תִקַּח" (שם, יח), והעובר על לאו זה במזיד — חיב כרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

~ יום שישי ג' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה שמח. שמו.

שנ. שאנ.

המצוה השא"נ — האזהרה שהזהרנו מלבוא על האב, והוא אמרו: "עֲרֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, ז), וגם העובר על לאו זה — בסקילה, עד שיהיה הבא על אביו חיב שתיים: משום שוכב עם זכר ומשום מגלה ערות אביו. ובגמרא סנהדרין (נד.) נתבאר שממה שגאמר: "עֲרֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" — אביך ממש. והקשו שם ואמרו: "האי מ'וְאֶת-זָכָר לֹא תִשְׁכַּב" נפקא (אפשר ללמוד זאת מ"ואת זכר גו")? "והשיבו: "לחייבו שתיים וכדברי יהודה דאמר: גוי הבא על אביו חיב שתיים." ושם בארו ואמרו "מסתברא מלתיה דרבי יהודה (דברי רבי יהודה מתאפשרים) בישאל ובשוגג ולקרון, והאי דאמר "גוי" לשנא מעליא" (והטעם לביטוי "גוי" — כי זוהי לשון נקיה שלא להתבטא במפורש יהודי בעניני חטא), כלומר: שאם שגג באביו — גביא שתי חטאות כמי ששגג בשתי עריות; ואין פן השוגג בזכור דעלמא (זכר חסם שאינו אביו), שאינו מביא אלא חטאת אחת.

המצוה השמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלבוא על הבהמה, בין זכרים בין נקבות, והוא אמרו "וּבְכָל-בְּהֵמָה לֹא-תִתֵּן שְׂכָבְתְּךָ" (ויקרא יט, כג) והעובר על זה בזדון — חיב סקילה, ואם לא נסקל — הרי הוא בכרת; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השמ"ט — האזהרה שהזהרו הנשים מלהביא עליהן בהמות, והוא אמרו יתעלה: "וְאִשָּׁה לֹא-תַעֲמֹד לְפָנֵי בְּהֵמָה לְרַבְעָה" (שם), וגם זו מצוה בפני עצמה ואינה נכללת במצוה שקדמה לה. כי באסרו על הזכרים לבוא על הבהמות לא נאסר על הנשים להביא בהמות עליהן, וללא הלאו המיוחד שבא בכך. ובתחילת פרתות אמרו: "שלישים ושש פרתות יש בתורה ומנו אותן בכללן הבא על הבהמה ואשה המביאה את-הבהמה עליה אף-על-פי (למרות) שמנו שם כללי הענינים (שהמשנה מונה רק קבוצות כלליות של חייבי כרת ולא מפרטת לפרטים) כמו שבארנו בפרושנו ("פירוש המשניות") הגה נתבאר שהיא מצוה בפני עצמה מכלל מצוות לא-תעשה. והעובר על לאו זה — בסקילה. ואם לא נתקיימה העדות — הרי היא בכרת אם היתה מזידה; ואם היתה שוגגת — מקריבה חטאת קבועה.

~ שבת קודש ד' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה שנב.

שמו. שמו.

המצוה השנ"ב — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אחי האב, והוא אמרו: "עֲרֹת אֲחִי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה" (ויקרא יח, יד) עד שגם שוגג באחי אביו חיב שתי חטאות, כמו שבארנו באביו. ובגמרא סנהדרין (כד.) אמרו: הבא על אחי אביו — חיב שתיים לדברי הפל, דכתיב: "עֲרֹת אֲחִי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה".

ודע שענין אמרי "נתקיימה העדות" (בכל איסורי עריות — כתנאי לקיים בהם דיני מיתה) הוא שיהיו שם שני עדים קשרים מתרים בו או יותר, ובית דין פשר של עשרים ושלשה שהעדות נגבית לפניהם, ויהיה זה בזמן (שביה המקדש קיים, ותנאים נוספים) שדיגי נפשות נוהגים. ופשוט הוא, שכל-העצירות האלה שקדם זכרן (הזוכרנו

המצוה הש"ג — האזהרה שהזהרנו מלבוא על הזכר, והוא אמרו: "וְאֶת-זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הוּא" (שם, כב) וכבר נכפל הלאו פענן זה בעצמו ואמר: "וְלֹא-יְהִיֶּה קִדְשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח) וזוהי הסברא הנכונה שלאו זה נכפל לחזוק, לא שהוא אזהרה לנשכב; וממה שאמר: "לא תשכב" נלמדה אזהרה לנשכב ונשכב. ובגמרא סנהדרין (נד.) נתבאר שרבי ישמעאל הוא שעושה "לא-יהיה קדש" אזהרה לנשכב, ולפיכך הבא על הזכור והביא זכור עליו בהעלם אחד (מכח אותו העלם — אותה טעות) — חיב שתיים לדעת רבי ישמעאל, ורבי עקיבא אומר: אינו צריך,

מתוך מהדורת חזק

המצוה השמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלבוא על אשת איש, והוא אמרו: "וְאֵל־אִשׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזָרַע" (ויקרא טו, כ). ויש בענש העובר על לאו זה הפרש, והוא: אם היתה אשת איש זו נערה מארשה (אחר קידושין לפני נשואין) — שניהם חייבים סקילה, כמו שבאר הכתוב (דברים כב, כא); ואם היתה בת כהן — היא נשרפת, והוא בחנק, כלומר: הבועל; ואם היתה בת ישראל והיתה בעולה (נשואה) — חייבים שניהם חנק כל-זה אם נתקיימה העדות; אבל אם לא נתקיימה — הרי הוא בכרת. במה דברים אמורים? כשהיה מזיד, ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נכפל הלאו בעברה זו והוא אמרו בפעולת הדברות: "לא תנאף" (שמות כ, יד; דברים ה, יז), כנתיב זה האזהרה על ביאת אשת איש. ולשון המכלתא (פרשת יתרו שם): "לא תנאף, למה נאמר? לפי שהוא אומר: (ויקרא כ, י) ענש שמענו, אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר: "לא תנאף". ובספרא: "אשר ינאף את-אשת איש אשר ינאף את-אשת רעהו וגו'" (מות-יומת הנאף והנאפת) (שם), ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר "לא תנאף", אהד האישי ואהד האשה. ולא עשו "וְאֵל־אִשׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ" (ויקרא יח, כ) אזהרה — לפי שהוא לאו שאינו כולל נואף ונאפת, אלא אזהרה לנואף בלבד. וכן בשאר העריות אי אפשר להם שלא ילמדו אזהרה גם לאשה, אמרו (ספרא): "לא תקרבו לגלות ערוה" (שם, ו) — הרי כאן שנים להזהיר האישי על-ידי האשה, והאשה על-ידי האישי". ובגמרא סנהדרין (נא): אמרו: "הכל היו בכלל נואף ונאפת, הוציא הכתוב (פרט בנפרד) את-בת כהן לשרפה ואת-נערה מארשה לסקילה". וכבר קדם לנו (הפסוק: "אשר ינאף.. מות יומת הנואף והנאפת") פרוש דבר זה בהקדמת מאמר זה (השורש (הכלל) השביעי).

המצוה השמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלבוא על הנדה בזמן טמאתה, כלומר: כל-שבעת הימים. והוא אמרו: "וְאֵל־אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב" (ויקרא יח, ט); וגם כל-זמן שלא תטבול אחר שבעת הימים היא נדה. והעובר על לאו זה אם היה מזיד חייב כרת; ובשוגג — חייב חטאת קבועה.

קודם נאמר בהן הפרת בלשון התורה, והוא אמרו אחר שמנן: "כי כל-אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות העשת" (שם, כט), וכן כל-מה שהזכרנו מהן שחייבים עליו מיתת בית דין, גם הוא לשון התורה. אבל שנוי מיני המיתה שאמרנו מקצתן בסקילה ומקצתן בחנק ומקצתן בשרפה, הרי יש מהם שבאו בקבלה (חו"ל) ומקו מפרשים בכתוב. וכבר נתבאר דיני כל-העריות האלה במסכת סנהדרין ומסכת גרות ויבכמה מקומות ביבמות וכתובות וקדושין.

וכבר נתבאר בריש כרות (משנה ב) שכל-חטא שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת קבועה — חייבים על "לא הודע שלו" (כאשר הוא מסופק אם חטא) אשם תלוי. וענין אפרם "חטאת קבועה" הוא שתהיה מן-הבהמה דוקא: כשבה או שעירה. ואם תעין בכל-מצות לא-תעשה אחת אחת ותתבונן בענשים שנוזקו בכל-מצוה ומצוה מהן תמצא, שכל-חטא שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת — אותה החטאת — חטאת קבועה, חוץ משני חטאים שחייבים על זדון כל-אחד מהם כרת ועל שגגתו חטאת שאינה קבועה, אלא היא "עולה-ויורד" (= קרבן המשטנה לפי יכולת המקריב); ואותם שני החטאים הם טמאת מקדש וטמאת קדשיו (לא תעשה עו, וקכט). כונתי באמרי טמאת מקדש: טמא שנוכנס לעזרה: וטמאת קדשיו; טמא שאכל בשר קדש.

וכן יתבאר לה, שכל-מצות לא-תעשה שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתה חטאת, חוץ מחטא אהד, והוא: המגדף (לא תעשה ט), שזדונו בכרת ואין חייבין על שגגתו חטאת. וכן יתבאר לה, שכל-אדם שחייב מיתת בית דין — איזו מיתה שתהיה — הרי אותו אדם בכרת גם כן אם לא המיתו אותו בית דין או שלא ידעו בו, חוץ מעשרה שהם מחייבי מיתת בית דין ואין עליהם כרת, והם: מסית, ומדיח, ונביא-שקר, ומתנבא בשם עבודה זרה, וזקן ממרא, וכן סורר ומורה, וגונב נפש מישראל, ורוצח, ומכה אביו ואמו ומקלל אביו ואמו. כל-אחד מאלו אם נתקיימה עליו העדות — נהרג ואם לא ידעו בו או שלא היתה אפשר לבית דין להרגו — הרי הוא מתיר עצמו למיתה, אלא שאינו עומד בכרת. דע כללים אלו וזכרם.

התורה מורה ליהודי, שעליו תמיד לעשות עבודתו כדבעי ובשלימות לפי מצבו בהווה, כולל – עשיית הכנות מתאימות, והכנה רבתי, לענייני הקדושה שעליו לעשות מחר ומחרתיים ולאחר זמן

משיחות שבת פרשת דברים, יום א' עשירי באב, ויום ב', י"א באב ה'תשנ"א

נביאים

יחזקאל פרק-לח ט-טז

ט ועלית בשאח תבוא פגענן לכסות הארץ תהיה אתה וכל-אנפיד ועמים רבים אותך: (ט) כה אמר אדני יהוה והיה ביום ההוא יעלו דברים על-לכבד וחשבת מחשבת רעה: יא ואמרת אעלה על-ארץ פרוזות אבוא השקטים ישיבי לבטח כלם ישיבים באין חומה ובריה ודלתים אין להם: יב לשלל שלל ולבו בן להשיב ידך על-חרבות נושבת ואל-עם מאסף מגוים עשה מקנה וקנין ישיבי על-טבור הארץ: יג שבא ודרן וסחרי תרשיש וכל-כפריה יאמרו לך הלשלל שלל אתה כא הלבו בן הקהלת קהלך לשאת א פספס וזהב לקחת מקנה וקנין לשלל שלל גדול: (ט) יד לכן הנבא בן-אדם ואמרת לגוג כה אמר אדני יהוה הלא א ביום ההוא בשבת עמי ישראל לבטח תדע: טו ובאת ממקומך מירפתי צפון אתה ועמים רבים אתך רכבי סוסים כלם קהל גדול וחיל רב: טז ועלית על-עמי ישראל פגענן לכסות הארץ באחרית הימים תהיה והבאותיך על-ארצי למען דעת הגוים אתי בפקדשי כד לעיניהם גוג: (ט)

רש"י

וקניין: על טבור הארץ. על גובה וחוזק הארץ כטבור זה שהוא אמצעי של אדם ומשופע מכל צדדיו: (יג) וכל כפיריה. סוחרים חריפין שבה הרגילין לצאת ולשוט ככפירים בכל המדינות ויודעין איזה מקום העושר: יאמרו לך הלשלול שלל אתה. כלומר מי הגיד לך את מקום העושר, הידעת כי לארץ מלאה שלל ובו אתה הולך ושם באמת תמצא הון עתק: (יד) תדע. ת"י תדע פורענות גבורתי, כלו' תדע ותכיר מי הוא מעוזם ומבטחם:

(ט) כשואה. כחושך המכסה את הארץ, שואה ברואיני"ה בלע"ז: (י) יעלו דברים. יסקון הרהורין מחשבת רעה להלחם כנגדי: (יא) על ארץ פרוזות. יושבי כפרים מאין חומה שבוטחים במעוזם ואיני יראים להתאסף אל ערי מבצר: פרוזות. כמו מערי הפרזי מאין חומה: אבוא. אל השוקטים ואראה מה הוא מבטחם: (יב) להשיב ידך על חרבות נושבות. להשחית שנית את הערים שהיו חורבות עד הנה ועכשיו נתיישבו: ואל עם מאוסף. מעמים העושים עתה מקנה

מצודת ציון

(ט) כשואה. ענין חושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל): אותך. עמך: (יא) פרוזות. כן יקראו הערים אשר אין חומה להם וכן פרוזות תשב ירושלים (זכריה ב): השוקטים. מל' השקט ומנוחה: ובריה. הוא המטה הסוגר הדלתות: (יב) עושה. ענין אסיפה כמו ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב): טבור. הוא השרר ובדרז"ל ופיו סתום וטבורו פתוח (נדה ל) וכן מעם טבור הארץ (שופטים ט): (יג) כפיריה. אריה בחור יקרא כפיר: הקהלת. אספת: לשאת. לקחת:

מצודת דוד

(ט) ועלית. אתה תעלה עליהם למלחמה ותבוא פתאום כחשך הבא פתאום ולפי מרבית העם תהיה כענן המכסה את הארץ וחוזר ומפרש מי הם יהיו כענן ואמר אתה וכל אנשי חילך ועמים רבים אשר עמך ומוסב למעלה שאמר מימים רבים תפקד כי באחרית השנים תבוא וכו' ושם תקבל גמולך משלם: (י) ביום ההוא. בעת שישוכו ישראל אל אדמתם: יעלו דברים וכו'. ר"ל תהרהר הרהורים: (יא) על ארץ פרוזות. על היושבים בערי הפרזי: אבוא השוקטים. אבוא אל השוקטים במנוחה ויושבים לבטח ר"ל אינם נשמרים מן האויבים להתאסף בערי המבצר כי לבם בטוח מן האויב ולכן יושבים מבלי חומה סביב ואין להם בריה ודלתים וכאומר והואיל וכן אכבוש אותם בקלות רב: (יב) לשלול שלל. תחשוב לשלול שללם ולהשיב ידך לבוא שנית למלחמה על החרבות שנתיישבו מקרוב ולפי שכבר בא פעם בעזרת האויב כמ"ש למעלה לכן אמר להשיב ידך: מאוספים מגוים. המאוספים מבין העכו"ם ממקום גלותם: עושה מקנה וקנין. מאוספים מקנה בקר וצאן ושאר דברים הנקנים: על טבור הארץ. על מצוע הארץ וגבהה ולפי שהטבור הוא אמצע הגוף קורא למקום המצוע בל' טבור: (יג) וכל כפיריה. ר"ל שריה וגדוליה: הלשלול שלל. בה"א השאלה אם בא אתה לשלול שלל וכאילו יאמרו הנה מוכנים אנחנו לקנות השלל מידך: (יד) לכן. הואיל וכן יהיה הנבא וכו': תדע. ר"ל יהיה ידוע ונגלה לך שיושבים לבטח ואינם נשמרים מן האויב: (טז) כענן. ר"ל ברבת עם כענן הבא לכסות הארץ: תהיה. הדבר הזה: והביאותיך. ר"ל אעיר לך לבוא על ארצי למען ידעו אותי הגוים ויכירו בי בעת אהיה מקודש לעיניהם על ידך אתה גוג כי כשיעשה משפט יקודש שמו הגדול:

כתובים

דברי הימים א פרק כב יב

יב ותבנית פל אשר היה ברוח עמו לחצרות בית יהוה ולכל הלשכות סביב לאצרות בית האלהים ולאצרות הקדשים: יג ולמחלקות הפתנים והלויים ולכל מלאכת עבודת בית יהוה ולכל פלי עבודת בית יהוה: יד לזהב במשקל לזהב לכל פלי עבודה ועבודה לכל פלי הכסף במשקל לכל פלי עבודה ועבודה: טו ומשקל למנרות הזהב ונרתיהם זהב במשקל מנורה ומנורה ונרתיה ונרתיה ומנורות הכסף במשקל למנורה ונרתיה פעבודת מנורה ומנורה: טז ואת הזהב משקל לשלחנות המערכת לשלחן ושלחן וכסף לשלחנות הכסף: יז והמזלגות והמזרקות והקשות זהב טהור ולכפורי הזהב במשקל לכפור וכפור ולכפורי הכסף במשקל לכפור וכפור:

רש"י

לזהב לכל כלי עבודה ועבודה. וכן לכל כלי הכסף במשקל: (טו) ונרתיהם זהב. משקל לכל נר ונר: במשקל מנורה ומנורה. כי עשרה מנורות עשה: כעבודת מנורה ומנורה. ומשקל כלי עבודת מנורה מלקחיה ומחתותיה, וגם משקל: (טז) שלחנות המערכת. לערוך עליו לחם הפנים למשקל שלחן ושלחן כי עשרה שלחנות של זהב עשה בהיכל ומשקל הכסף לשלחנות שבעזרה שמפשיטין עליהם הקרבנות ומשקל המזלגות והמזרקות: (יז) ולכפורי הזהב במשקל. כפורי כלי שרת לקנח בכלים הדם מהם, ודוגמא בפ' קמא דבבא מציעא ההוא גברא דכפר ידיה בגלימא דחבריה, וכל כפרה לשון קינוח וחיטוי הוא:

(יב) אשר היה ברוח עמו. כאשר הראהו שמואל הרואה כדכתיב לקמן המה יסד דוד ושמואל הרואה, ורבותינו אמרו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בניית ברמה עוסקין היו בבניינו של עולם הוא בית המקדש ולמד לו אותה שעה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד בכמה שנים: סביב לאוצרות בית האלהים ולאוצרות הקדשים. ולא מפרש איזה מהקדשים אשר הקדיש דוד וראשי האבות שבאותו פרק היה ממונים עליו עד שיבנו בית המקדש אבל אוצרות אלו תמיד היו כל עוד שהבניין קיים: (יג) ולמחלקות הכהנים והלויים. שחלק לכ"ד משמרות כדלעיל כל זה חסר לו: ולכל כלי עבודת בית ה'. משקל מה וכמה כל כלי וכלי כמפורש: (יד) לזהב במשקל

מצודת ציון

(יג) ולמחלקות. ואת מחלקות והלמ"ד הוא במקום את כמו לכל כליו (שמות כז) ורבים כמוהו: (יז) והמזלגות. שם כלי בעלת השנים ובו תוחבים הבשר להעלות מן היורה: והמזרקות. הספלים אשר יקבלו בהם הדם לזריקה: והקשות. סניפין כעין יתדות עמדו אצל השולחן מזה ומזה לצורך לחם הפנים כמ"ש בתורה: ולכפורי. גם המה כעין מזרקות וכן כפורי זהב משנים (עזרא א) וע"ש שהכהן הזורק מקנח ידו בשפתו קרוים כפורי ובדרז"ל ובעי לכפורי ידיה (גיטין נו):

מצודת דוד

(יב) כל אשר היה ברוח עמו. ר"ל אשר נגלה לו ברוח הקדש תבנית הנעשית לחצרות וכו': לאוצרות בית האלהים. אשר בהם יניחו הנדבות על תיקון בדיק הבית: ולאוצרות הקדשים. אשר בהם יניחו הממון שעל קרבנות הצבור: (יג) ולמחלקות. גם מסר בידו סדר מחלקות הכהנים והלויים והממונים על כל מלאכת עבודת הבית ואת תבנית כל כלי עבודה: (יד) לזהב. לכלי הזהב מסר בידו במשקל הראוי לזהב לכל כלי וכלי: לכל כלי הכסף במשקל. ר"ל למשקל הראוי לכסף כי לא ישוה משקל הכסף למשקל הזהב:

(טו) ומשקל. גם מסר לו משקל לעשרה המנורות שעשה שלמה מזהב הם ונרותיהם העשויין כעין בזיכין לשום בהם השמן והפתילות: במשקל מנורה. כמה יהיה במשקל של כל אחד משקל נרותיה: ולמנורות הכסף. עשויים להעמידם בלשכת הכהנים להאיר להם בעת יאכלו הקדשים בלילות: כעבודת. כפי המשקל הראוי לפי מלאכת תבניתה: (טז) ואת הזהב וכו'. משקל הזהב להשלחנות העשויות למערכת לחם הפנים: וכסף. משקל הכסף לשלחנות הכסף העומדים בעזרה להפשיט עליהם את הקרבנות, ועם שלא הזכירו בבנין שלמה נזכרים הם בבנין יחזקאל וכן היו בבית שלמה: (יז) והמזלגות וכו'. גם מסר לו תבנית כל הכלים האלה: זהב טהור. שהיה מזהב טהור: במשקל. כמה יהיה משקל כל אחד:

משניות מסכת סוכה

י כמעשהו בחל כף מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מערב שבת חבית של זהב שאינה מקדשת מן השילוח, ומניחה בלשכה. נשפכה או נתגלתה – היה ממלא מן הכיור, שהיון והמים המגולין פסולים לגבי המזבח.

פ ר ק ח מ י ש י

א החליל – חמשה וששה; והו החליל של בית השואבה, שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. אמרו: כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו.

ב במוצאי יום טוב הראשון של החג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תקון גדול. ומנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן, וארבעה סלמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהנה ובידיהם פדים של שמן של מאה ועשרים לג, שהן מפילין לכל ספל וספל.

פירוש ברטנורא

י שאינה מקדשת. שלא נתחנכה לעבודת מזבח. דא הו מייתי במקודשת אפילו להו בלינה שכלי שרת מקדשים כדכתיב (שמות ל) כל הנוגע בהם יקדש, וכל הקדוש קדושת הגוף נפסל בלינה: היה ממלא מן הכיור. ואע"פ שהכיור הוקדש לכלי שרת ומקדש את מימיו, לא היו נפסלים בלינה, לפי שהיו משקיעים אותו מבערב כבוד כדאמר ביומא [פ"ג] אף הוא עשה מוכני לכיור שלא יהו מימיו נפסלים בלינה: שהמים והיון המגולין פסולים לגבי המזבח: ממלא מן הכיור ולא היה מנסך [מהן], שהמים [והיון] המגולין פסולים לגבי המזבח:

ה א החליל. הרבה מיני זמר היו שם, ועל שם שחליל קולו נשמע יותר מן האחרים נקראו כולם על שמו: חמשה וששה. פעמים חמשה פעמים ששה. חל יו"ט ראשון להיות בשבת, החליל ששה. חל בשאר ימי החול החליל חמשה. לפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב: שמחת בית השואבה. לפי שכל שמחה זו על שאיבת המים של ניסוך, קרו לה שמחת בית השואבה, על שם ושאיבת מים בששון (ישעיה י"ב):

ב תקון גדול. שהיו מקיפים אותה גוזטראות ומושיבים הנשים למעלה והאנשים מלמטה, כדי שלא יבואו לידי קלות ראש: בראשיהן. בראש כל מנורה:

משניות מבוארות – קהתי

הראשון להיות בשבת, ונמצאו ששה ימי חול בחג, היה "החליל" ששה ימים, אבל אם חל יום טוב הראשון בשאר הימים ולא בשבת, ואחד מימי חול המועד היה בשבת לא היה "החליל" אלא חמשה ימים, שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב – ואף על גב שחליל אינו אסור בשבת אלא משום גזירה שמא יתקן כלי שיר, והרי אין שבות במקדש, מכל מקום שונה הוא חליל בית השואבה, לפי שאינו לצורך עבודה אלא משום שמחה יתירה (תוספות). אמרו: כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו – בגמרא מבואר, שנקראת "שמחת בית השואבה" על שם הכתוב (ישעיה י"ב, ג): "ושאיבת מים בששון". ובירושלמי מפרשים, שמשם שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה, כמו שכתוב באלישע הנביא (מלכים ב, ג, טו): "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

~ יום שני ~

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו באה לתאר את שמחת בית השואבה.

במוצאי יום טוב הראשון של החג ירדו לעזרת נשים – כהנים ולויים מעזרה שלהם, ומתקנין שם תקון גדול – בגמרא מבואר, שעשו גוזטרות מסביב, והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, כדי שלא יהיו מעורבים ויבואו לידי קלות ראש, ומנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן – בראש כל מנורה, וארבעה סלמות לכל אחד ואחד – כלומר ארבעה סלמות לכל מנורה ומנורה, סולם לכל ספל, וארבעה ילדים מפרחי כהנה – מצעירי הכהנים על הסלמות, אחד על כל סולם, ובידיהם פדים של שמן של מאה ועשרים לג – בכרייתא בגמרא מבואר, שבכל הכדים של ארבעת הילדים היו מאה ועשרים לג, שהם שלושים לוג לכל כדי

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה י

כמעשהו בחל – כדרך שעשו בניסוך המים בימות החול, כף מעשהו בשבת – כך נהגו בו בשבת, אלא שהיה ממלא – מים, מערב שבת – לפי שבשבת אסור לשאוב מים ולהביאם מרשות הרבים למקדש. חבית של זהב שאינה מקדשת – שלא נתקדשה לעבודת המזבח, שאם היתה מקודשת היו המים נפסלים בה בלינה, שכל דבר המתקדש בכלי שרת נפסל בלינה; הלכך היו ממלאים מערב שבת חבית שאינה מקודשת מן השילוח, ומניחה בלשכה – ולמחר היה הכהן ממלא ממנה לניסוך. נשפכה או נתגלתה – החבית, היה ממלא מן הכיור – של מים שבמקדש; וכבר שנינו (יומא ג, ט), שעל ידי המוכני (גלגל של עץ שעשה בן קטין לכיור) נתחברו המים שבכיור למים שבכור ולא היו נפסלים בלינה; שהיון והמים המגולין פסולים לגבי המזבח – שהואיל ואינם ראויים לאדם, כמו ששנינו (תרומות ח, ד), שיון ומים אסורים משום גילוי מחשש שמא שתי מהם נחש, לפיכך מאוסים הם למזבח, משום שנאמר (מלאכי א, ח): "הקריביו נא לפחתך, הירצך או הישא פניך אמר ה' צבאות"; וזהו הטעם, שאם נתגלו המים שבחבית לא היה מנסך מהם, אלא היה ממלא מן הכיור.

ב א ו ר מ ש נ ה א

החליל, חמשה וששה – מה ששנינו לעיל (ד, א), שהחליל פעמים חמשה ימים פעמים ששה, זהו החליל של בית השואבה – ויש גורסים: בית השואבה. היינו מקום המים השואבים, שהיו עושים במקדש שמחה בחג ומנגנים בחליל ובכלי גנינה אחרים לרגל שאיבת המים וניסוכם; ונקטה משנתנו חז"ל. מפני שקולו נשמע יותר מאשר כלי הגנינה, ולפיכך כולם נקראו על שמו (רמב"ם); ואם חל יום טוב

ג מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהן מהן היו מפקיעין, ובהן היו מדליקין, ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה.

ד חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהן דברי שירות ותשבחות. והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר, על חמש עשרה מעלות היודרות מעורת ישראל לעזרת נשים, פנגד חמושה עשר שיר המעלות שפתחלים, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה. ועמדו שני כהנים בשער העליון, שיורד מעורת ישראל לעזרת נשים, ושתי חצוצרות בידיהן. קרא הגבר, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו למעלה עשירית, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה, תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין, עד שפגעין לשער היוצא למזרח. הגיעו לשער היוצא למזרח, הפכו פניהן למערב, ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה אחריהם אל-היכל ה' ופניהם קדמה, והמה משפתחיים קדמה לשמש; ואנו ליה ענינו. רבי יהודה אומר: היו שונין ואומרים: אנו ליה, וליה ענינו.

פירוש ברטנורא

ג מבלאי מכנסי כהנים. ממכנסי כהנים הבלויים, ומאבנטיהן הישנים. תרגום אבנט המיוא: היו מפקיעים. קורעים לעשות פתילות: שלא היתה מאורה. לפי שהמנורות גבוהות חמישים אמה ורר הבית גבוה והאורה זורחת בכל העיר:

ד באבוקות של אור. בארבע אבוקות או בשמונה, זורק זו ומקבל את זו: דברי שירות ותשבחות. יש מהן שהיו אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו, אלו חסידים ואנשי מעשה. ויש שהיו אומרים אשרי זקנותנו שכפרה על ילדותנו, אלו בעלי תשובה. ואלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ונמחל לו: שעליהם הלויים עומדים בשיר. בשמחת בית השואבה. אבל דוכן לשיר של קרבן אצל המזבח היה: תקעו והריעו ותקעו. זה סימן לילך ולמלאות מים לניסוך מן השילוח: הגיעו לעזרה. לקרע עורה של נשים: הפכו פניהם למערב. לצד העזרה וההיכל כדי לומר דבר זה: שונין. כופלין לומר: אנו ליה משתחיים ומורים על מה שעבר. וליה ענינו מיחלות להבא:

משניות מבוארות – קהתי

שאצל המזבח (רש"י). ועמדו שני כהנים בשער העליון – הוא שער ניקנור (רמב"ם הל' כלי המקדש ז, ט), שיורד מעזרת ישראל לעזרת נשים – כלומר שהשער היה למעלה מעזרת נשים, ולכן נקרא "שער העליון" (רמב"ם ט, ט), ושיתי חצוצרות בידיהן – של שני הכהנים הללו. קרא הגבר – עיין שקלים ה, א), שהיה קורא ויש מפרשים שהכוונה לגביני כרוז (עיין שקלים ה, א), שהיה קורא עם עלות השחר: "עמדו כהנים לעבודתכם" וכו', תקעו והריעו ותקעו – שני הכהנים בחצוצרות לסימן שהגיעה השעה ללכת לשילוח לשאוב מים לניסוך, הגיעו – שני הכהנים – למעלה עשירית – של חמש עשרה המעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, תקעו והריעו ותקעו. הגיעו לעזרה – להצפה של עזרת נשים, תקעו והריעו ותקעו. היו תוקעין והולכין – שהיו מאריכים בתקיעות האחרונות (רש"י), עד שפגעין לשער היוצא למזרח – מעזרת נשים להר הבית. הגיעו לשער היוצא למזרח, הפכו – כל היוצאים, פניהן למערב – לצד העזרה וההיכל, ואמרו: אבותינו שהיו במקום הזה – בבית ראשון, "אחריהם אל-היכל ה' ופניהם קדמה, והמה משפתחיים קדמה לשמש" – פסוק הוא ביחזקאל (ח, טז), ונוסחו המדויק הוא: "אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחוייתם קדמה לשמש"; ויש גורסים כך גם במשנתנו; ואנו ליה ענינו – כלומר שבבית ראשון היו בני ישראל פונים עורף להיכל ה' בהשתחוות לשמש במזרח, אבל אנחנו ענינו לה'. רבי יהודה אומר: היו שונין – כופלים דבריהם, ואומרים: אנו ליה, וליה ענינו – בגמרא מבואר, שהיו אומרים: "אנו ליה משתחוייתם קדמה לשמש"; ולמה משתחוייתם קדמה לשמש? ויענינו ליה מיחלות" כלומר שמודים לו על שעבר ומייחלים לו להבא (ברטנורא).

בגמרא מובאת תוספתא על מידת שמחתם של חכמים בשמחת בית השואבה: "אמרו עליו על הלל הזקן, כשהיה שחם בשמחת בית השואבה אמר כן: אם אני כאן, הכל כאן; ואם איני כאן, מי כאן! הוא היה אומר: למקום שאני אוהב. שם רגלי מוליכות אותי. (ואמר הקב"ה): אם אתה תבוא אל ביתי, אני אבוא אל ביתך; אם אתה לא תבוא אל ביתי, אני לא אבוא אל ביתך. שנאמר (שמות כ, כא): "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך".

"אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל, כשהיה שחם בשמחת בית השואבה,

(כ-15 ליטר), שהן משילין לכל ספל וספל – כל אחד היה יוצק שמן מכדו לספל.

באור משנה ג

מבלאי מכנסי כהנים – ממכנסייהם הבלואים של הכהנים, ומהמיניהן – ומאבנטיהם הישנים, מהן היו מפקיעין – עושים פתילות, ובהן היו מדליקין – ובפתילות הללו היו משתמשים להדלקת המנורות, ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה – לפי שהמנורות היו גבוהות, והר הבית גבוה, והאורה זורחת בכל העיר (רש"י).

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

חסידים ואנשי מעשה – המדקדים במצוות ומרבים במעשים טובים, היו מרקדים לפניהם – לפני העם שהתכנס לראות בשמחת בית השואבה, באבוקות של אור שבידיהן – שהיו זורקים אותן כלפי מעלה ותופסים אותן בחזרה (רש"י), ואומרים לפניהן דברי שירות ותשבחות – בכרייתא בגמרא מובא: יש מהן אומרים: "אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנותנו" – אלו חסידים ואנשי מעשה; ויש מהן אומרים: "אשרי זקנותנו שכיפרה את ילדותנו" – אלו בעלי תשובה; אלו ואלו אומרים: "אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב, וימחול לו". הרמב"ם כותב: "מצווה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם, האנשים והנשים, כולן באין לראות ולשמע" (הלי ג' ע"ד); והלויים – היו מנגנים, בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר – כלומר הרבה מאד, על חמש עשרה מעלות היודרות מעורת ישראל לעזרת נשים – שהן פנגד חמושה עשר שיר המעלות שפתחלים – הכתובים בתהלים מפרק ק"כ עד קל"ד, שעליהן לויים עומדין בכלי שיר ואומרים שירה – בשמחת בית השואבה; ברם, לשיר של קרבן היו עומדים על דוכן

ה אין פותחין מעשרים ואחת תקיעות במקדש, ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות (במקדש): שלש לפתיחת שערים, ותשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים. ובמוסיפין היו מוסיפין עוד תשע. ובערב שבת היו מוסיפין עוד שש: שלש להבטיל העם ממלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל. ערב שבת שבתוף ההגה היו שם ארבעים ושמונה: שלש לפתיחת שערים, שלש לשער העליון, ושלש לשער התחתון, ושלש למלוי המים, ושלש על גבי המזבח, תשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, ותשע למוסיפין, שלש להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל.

פירוש ברטנורא

ה שלש לפתיחת שערים. כשפותחים שערי העזרה היו תוקעים תקיעה תרועה תקיעה, וחשיב להו ג' תקיעות: ותשע לתמיד של שחר. כשהיו מנסכים נסכי התמיד הליום אומרים בשיר. ושלשה פרקים היו מפסיקים בו, ועל כל פרק ופרק היו כהנים תוקעים ג' תקיעות תקיעה תרועה תקיעה ומשתחיים העם (תר"ת חשיב להו ג') הרי ט' תקיעות: להבטיל העם ממלאכה. תקיעה ראשונה לבטל העם שבשרות, תקיעה שניה נסתלקו התריסין ונגעלו החנויות, תקיעה שלישית סלק המסלק המטמין את החמין והוליקו את הנרות: ושלש להבדיל בין קדש לחל. לאחר התקיעות הראשונות שהה כדי לצלות דג קטן, ותוקע ומריע ותוקע. אלו ג' תקיעות אחרונות להודיע שקדש היום: שלש לפתיחת שערים. של עזרה, שתוקעים בכל יום: ושלש לשער העליון. כדאמרן לעיל עמדו שני כהנים בשער העליון קרא הגבר תקעו והריעו ותקעו: ושלש לשער התחתון. דתנן לעיל הניעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו. ומאריכין בתן עד שהניעו לשער התחתון, כדתנן היו תוקעין והולכין עד שהניעו לשער היוצא ממזרח, להכי קרי להו ג' של שער התחתון. וג' של מעלה עשירית לא קחשיב, דהאי תנא סבר כרבי אליעזר בן יעקב דאמר שלא היו תוקעים למעלה עשירית: ושלש למלוי המים. לאחר שאבדו ובאו להם לעזרה דרך שער המים, תקעו והריעו ותקעו: על גבי המזבח. דתנן ב' לולב וערבה וקפופם על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. ותנא דידן לא מיהי הבא כשחל להיות ערב פסח בשבת שהפסח נגהט בשלש כחות ותקיעות טובא הוו התם, משום דלא שכיחא כולי האי שיבא ערב פסח בשבת. והא דתנן אין מוסיפין על מ"ח לאו דוקא, דבערב פסח שחל להיות בשבת זמנין דמוסיפין עד שבע והמשים תקיעות:

משניות מבוארות – קהתי

שאם היה ערב שבת ביום שיש בו מוסף, היו תוקעים שלושים ושש תקיעות. ערב שבת שבתוף ההגה – שבחג הסוכות, היו שם ארבעים ושמונה – תקיעות: שלש לפתיחת שערים – של עזרה, כמו בכל יום, שלש לשער העליון – כמו ששינוי במשנה הקודמת: "ועמדו שני כהנים בשער העליון... ושתי חצוצרות בידיהן. קרא הגבר, תקעו והריעו ותקעו". ושלש לשער התחתון – הוא השער שבעזרת נשים היוצא למזרח, כמו ששינוי (שם): "הגיעו לעזרה, תקעו והריעו ותקעו; היו תוקעין והולכין עד שמגיעין לשער היוצא למזרח". ברם, התקיעות שבמעלה העשירית שנזכרו שם, אין התנא של משנתנו מונה אותן, שחולק הוא על התנא של המשנה הקודמת וסובר שלא היו תוקעים במעלה העשירית (גמרא), ושלש למלוי המים – לאחר שאבדו את המים ובאו לעזרה, כמו ששינוי (לעיל ד, ט): "הגיעו לשער המים, תקעו והריעו ותקעו", ושלש על גבי המזבח – בשעה שזקפו את הערבות בצדי המזבח, כמו ששינוי (לעיל ד, ה): "וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו". ויש מפרשים: "ושלש על גבי המזבח" היינו בשעת ניסוך המים (דמב"ם הל' כלי המקדש ז, ו), אבל יש תמהים על פירוש זה, שאם כן הרי יש עוד שלש תקיעות בשעת זקיפת הערבה שלא נימנו במשנה (המאירי; ועיינו השלמות לד"ח אלבאב); מכל מקום הרי נימנו חמש עשרה תקיעות, תשע לתמיד של שחר, ותשע לתמיד של בין הערבים, ותשע למוסיפין, שלש להבטיל את העם מן המלאכה, ושלש להבדיל בין קדש לחל – כמבואר הכל לעיל, הרי עוד שלשים ושלש תקיעות; נמצאו בין הכל ארבעים ושמונה תקיעות. בגמרא אמרו, שאמנם אם חל ערב פסח להיות בשבת היו תוקעים לפעמים חמשים ושבע תקיעות, שהפסח נשחט בשלש כחות וכל כת היתה קוראה את ההלל שלש פעמים, והיו תוקעים בכל פעם בהתחלת ההלל שלש תקיעות, הרי עשרים ושבע תקיעות, נוסף על שלשים התקיעות שתוקעים בכל שבת, אבל הואיל ואין זה מצוי כל כך שערב פסח יחול להיות בשבת, לפיכך אין התנא של משנתנו מביאו. ומכל מקום מה ששנה "ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה" לאו דווקא הוא.

היה נוטל שמונה אבוקות של אור, וזרק אחת ונטל אחת, ואין נוגעות זו בזו, "אמר רבי יהושע בן חנניא: כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה, לא ראינו שינה בעינינו. כיצד? שעה ראשונה – תמיד של שחר, משם לתפילה, משם לקרבן מוסף, משם לתפילת המוספין, משם לבית המדרש, משם לאכילה ושתייה, משם לתפילת המנחה, משם לתמיד של בין הערבים, מכאן ואילך לשמחת בית השואבה".

ב אור משנה ה

כיון ששינוי במשנה הקודמת, שהיו תוקעים בחצוצרות בסיום שמחת בית השואבה, בשעה שהלכו לשילוח לאשכז מים לניסוך, וכן שינוי (לעיל ד, ט) שהיו תוקעים בשעה שהגיעו, בחזרה מהשילוח, עם צלחית המים לשער המים, מוסיפה משנתנו ללמד בכלל על התקיעות שהיו בכל יום במקדש.

אין פותחין – לעולם, מעשרים ואחת תקיעות במקדש – היינו תקיעות ותרועות, שאף תרועות נקראות במשנתנו "תקיעות", ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה – תקיעות, כמפורט להלן. בכל יום היו שם עשרים ואחת תקיעות (במקדש): שלש לפתיחת שערים – כשהיו פותחים שערי העזרה בבוקר היו תוקעים תקיעה תרועה תקיעה, הרי שלש תקיעות. ותשע לתמיד של שחר – כשהיו מנסכים נסכי התמיד היו הלויים אומרים שיר של יום, שהיו מחלקים אותו לשלשה פרקים, ולפני התחלת כל פרק היו שני כהנים תוקעים בחצוצרות תקיעה תרועה תקיעה, הרי תשע תקיעות. ותשע לתמיד של בין הערבים – כמו בתמיד של שחר, ונמצאו בין הכל עשורים ואחת תקיעות. ובמוסיפין – בימים שיש בהם קרבנות מוסף, היו מוסיפין עוד תשע – שהיו תוקעים שלש פעמים תקיעה תרועה תקיעה בשעת ניסוך היין למוספים; בגמרא מבואר, שלכל המוספים שישנם באותו יום, כגון בשבת שחל בה ראש חודש או יום טוב, אין תוקעים אלא תשע תקיעות; נמצא שבכל יום שיש בו מוספים תוקעים שלושים תקיעות. ובערב שבת היו מוסיפין עוד שש – תקיעות: שלש להבטיל העם ממלאכה – כמפורש בבביריתא (שבת לה, ב); ראשונה – שיפסיקו את המלאכה שבשדות, שנייה (היינו תרועה) – שיניעו את החנויות, שלישית – שיסלקו את הקדרות מעל האש ויטמינו את החמין וידליקו את הנרות, ושלש להבדיל בין קדש לחל – להודיע שקדש היום, ומעתה אסורה כל מלאכה. נמצא

ו יום טוב הראשון של החג היו שם שלשה עשר פרים ואילים שנים ושעיר אחד. נשתירו שם ארבעה עשר כבשים לשמונה משמרות. ביום הראשון – שלשה מקריבין שנים שנים, והשאיר אחד אחד. בשני – חמשה מקריבין שנים שנים, והשאיר אחד אחד. בשלישי – שלשה מקריבין שנים שנים, והשאיר אחד אחד. בחמישי – שנים מקריבין שנים שנים, והשאיר אחד אחד. בששי – אחד מקריבין שנים, והשאיר אחד אחד. בשביעי – פלן שוין, בשמיני – חזרו לפים כבדגלים. אמרו: מי שהקריב פרים היום, לא יקריב למחר, אלא חוזרין חלילה.

פירוש ברטנורא

ו יום טוב הראשון של חג וכו'. כ"ד משמרות של כהונה היו במקדש, וכולן עולות להגלל זוכות בחובות הבאות מחמת הרגל, ושם עשרה משמרות מקריבים שש עשרה כהמות, שהם שלשה עשר פרים ואילים שנים ושעיר אחד, נשארו ח' משמרות ל"ד כבשים, ששה משמרות מן השמונה היו מקריבין שני כבשים כל אחד מהם, הרי י"ב כבשים, והשאר שהם שני משמרות הותרות מקריבות אחד אחד: בשני. שנתמנע אחד מן הפרים ונשתירו תשע משמרות ל"ד כבשים. חמשה מהן היו מקריבין שנים שנים, הרי עשרה. והשאר שהם ארבע משמרות הותרות מקריבות כל אחד כבש אחד: בשלישי. שנתמנע עוד פר אחד מן הפרים, ונשארו עשר משמרות ל"ד כבשים. ארבע משמרות מקריבות שנים שנים, הוה להו שמונה. והשאר אחד אחד, ששה כבשים לששה משמרות: בשביעי כולן שוין. המשמרות. ומקריבות כבשים שוות שכל אחת מקרבת אחת, שהרי אינם אלא שבעה פרים ואילים שנים ושעיר אחד לעשר משמרות. נשתירו ארבעה עשר כבשים, ל"ד משמרות: בשמיני חוזרים לפים כבדגלים. פר אחד איל אחד ושבעה כבשים שקריבין בשמיני אין קריבין כסדר קרבנות החג לפי סדר המשמרות, אלא כל המשמרות באות ומפייסות עליהן, כמו שמפייסות בשאר רגלים. וסדר הפיים מפורש ביומא פרק בראשונה: אמרו משמר שהקריבו פרים היום. לא היו מקריבים פרים למחר, שהמשמרות שהקריבו אתמול כבשים לא היו מניחים אותן אלא חוזרות הלילה:

משניות מבוארות – קהתי

בְּחִמְיָשִׁי – של סוכות, שלא היו בו אלא תשעה פרים (שם שם, כז), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לשנים עשר משמרות, שְׁנַיִם מְקַרְבִּינֵין שְׁנַיִם שְׁנַיִם – שני משמרות מקריבים כל אחד שני כבשים, הרי ארבעה כבשים, וְהִשְׁאִיר אֶחָד אֶחָד – ועשרה משמרות הנשארים, כל אחד מהם מקריב כבש אחד. בְּשִׁשִּׁי – של סוכות, שלא היו בו אלא שמונה פרים (שם שם, כט), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לשלשה עשר משמרות, אֶחָד מְקַרְבִּינֵין שְׁנַיִם – משמר אחד מקריב שני כבשים, וְהִשְׁאִיר – ושנים עשר משמרות הנשארים, אֶחָד אֶחָד – כל אחד מהם מקריב כבש אחד. בְּשִׁבְעִי – של סוכות, שהיו בו עשרים וארבעה קרבנות של מוסף: שבעה פרים, שני אילים, שער אחד וארבעה עשר כבשים, בְּלָן שְׁוִינֵין – כל המשמרות היו שווים, שכל משמר הקריב בהמה אחת. בְּשִׁמְיָנִי – בשמיני עצרת, שבו הקריבו: פר אחד, איל אחד, שער אחד ושבעה כבשים (שם שם, לה-לח). חֲזָרוּ לְפָסִים – להטיל גורל בין כל המשמרות, אלו מהם יזכו בהקרבת עשר הבהמות, בְּכַרְגָּלִים – כמו בשאר הרגלים; וכבר בארנו במסכת יומא (ב, א), כיצד היו מפייסים. אֲמָרוּ: מִי שֶׁהִקְרִיב פְּרִים הַיּוֹם – המשמר שהקריב פר ביום אחד משבעת ימי הסוכות, לֹא יִקְרִיב לְמָחָר – לא היו מניחים לו להקריב פר למחר, אֲלָא חוֹזְרִין חֲלִילָה – לפי הסדר דלקמן: ביום הראשון הקריבו המשמרות א'–ג' שלשה עשר פרים, המשמרות י"ד–ט"ז שני אילים, המשמר ט"ז שער, והמשמרות י"ז–כ"ד ארבעה עשר הכבשים. ביום השני הקריבו המשמרות י"ד–כ"ד אחד עשר פרים, והמשמר א' הקריב את הפר השנים עשר, והמשמרות ב'–ג' הקריבו אילים ושעיר וכבשים. ביום השלישי הקריבו המשמרות ב'–ג' אחד עשר פרים, והשאר הקריבו אילים ושעיר וכבשים. ביום הרביעי הקריבו המשמרות י"ג–כ"ב עשרה פרים. ביום החמישי הקריבו המשמרות כ"ג–כ"ד וא'–ז' תשעה פרים. ביום השישי הקריבו המשמרות ח'–ט"ז שמונה פרים. ביום השביעי הקריבו המשמרות ט"ז–כ"ב שבעה פרים. נמצא שהמשמרות א'–כ"ב הקריבו פרים שלש פעמים והמשמרות כ"ג–כ"ד פעמיים בלבד.

באור משנה ז

בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים בְּשִׁנָּה – היינו בשלשת הרגלים, הָיוּ כָּל הַמְשָׁמְרוֹת – של הכהנים, שְׁוִינֵין – להקריב ולקבלת מנות, בְּאֲמוּרָי

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

כבר הזכרנו (יומא ב, א; ג, ט), שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, ובכל שבוע היה עובד במקדש משמר אחד. אבל ברגלים היו כל המשמרות נוסקים בהקרבת הקרבנות הבאים מחמת הרגל. משנתנו באה ללמד, כיצד חילקו המשמרות ביניהם את קרבנות המוסף של חג הסוכות.

יום טוב הראשון של החג – סוכות, הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵי פְּרִים וְאֵילִים שְׁנַיִם וְשִׁעִיר אֶחָד – כמו שנאמר (במדב' כט, יב-טז): "ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקרא קודש יהיה לכם... והקרבתם עולה אשה ריח ניחוח לה' פרים בני בקר שלשה עשר. אילים שנים, כבשים בני שנה ארבעה עשר... ושעיר נזים אחד חטאת". שלשה עשר משמרות הקריבו כל אחד פר אחד, שני משמרות כל אחד מהם הקריב איל, ומשמר אחד הקריב את השעיר; וְנִשְׁתְּרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עֶשְׂרֵי כְּבָשִׂים – כמו שהבאנו לעיל בפסוק, לְשִׁמּוֹנָה מְשָׁמְרוֹת – הנשארים, שחולקו הכבשים ביניהם כדלקמן: בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן, שְׁלֹשָׁה מִשְׁמָרוֹת מְקַרְבִּינֵין שְׁנַיִם שְׁנַיִם – כל משמר מקריב שני כבשים, הרי שנים עשר כבשים, וְהִשְׁאִיר – שני משמרות הנשארים, אֶחָד אֶחָד – כל משמר מקריב כבש אחד. בְּשִׁנִּי – ביום ראשון של סוכות, שלא היו בו אלא שנים עשר פרים, כמו שנאמר (שם כט, יח): "וביום השני פרים בני בקר שנים עשר"... וכן בכל יום נתמנע מספר הפרים באחד. אבל שאר הקרבנות לא נשתנו – נמצא שנשתירו ארבעה עשר כבשים לתשעה משמרות, חֲמִשָּׁה מִשְׁמָרוֹת מְקַרְבִּינֵין שְׁנַיִם שְׁנַיִם – כל משמר שני כבשים, הרי עשרה כבשים, וְהִשְׁאִיר – ארבעה משמרות הנשארים, אֶחָד אֶחָד – כל משמר מקריב כבש אחד. בְּשִׁלְשִׁי – ביום השלישי של סוכות, שלא היו בו אלא אחד עשר פרים (שם שם, כ), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לעשרה משמרות, אַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת מְקַרְבִּינֵין שְׁנַיִם שְׁנַיִם – כל משמר שני כבשים, הרי שמונה כבשים, וְהִשְׁאִיר – ששה משמרות הנשארים, אֶחָד אֶחָד – כל משמר מקריב כבש אחד. בְּרִבְעִי – של סוכות, שלא היו בו אלא עשרה פרים (שם שם, כג), ונשתירו ארבעה עשר כבשים לאחד עשר משמרות, שְׁלֹשָׁה מְקַרְבִּינֵין שְׁנַיִם שְׁנַיִם – שלשה משמרות מקריבים כל אחד שני כבשים, הרי ששה כבשים, וְהִשְׁאִיר אֶחָד אֶחָד – שמונה משמרות הנשארים מקריבים כל אחד כבש אחד.

ז בשלשה פרקים בשנה היו כל המשמרות שוין באמורי הרגלים ובחלוק לחם הפנים. בעצרת אומרים לו: הילך מצה, הילך חמץ. משמר שזמנו קבוע, הוא מקריב תמידין, נדרים ונדבות ושאר קרבנות צבור; ומקריב את הכל. יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין לאחריה, היו כל המשמרות שוין בחלוק לחם הפנים.
ח חל להיות יום אחד להפסיק בנתיים, משמר שזמנו קבוע, היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתים. ובשאר ימות השנה, הנכנס נוטל שש, והיוצא נוטל שש. רבי יהודה אומר: הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל

פירוש ברטנורא

ז באמורי הרגלים. כמה שאמור ברגלים, כלומר בקרבנות האמורים ברגל היו כל המשמרות שוות, כגון חזה ושוק של שלמי חגיגה של כל יחיד ויחיד, ועולות של עולת ראייה ושל מוספי צבור ושל שעירי הטאות: ובחלוק לחם הפנים. כשארע שבת ברגל. שבשבת מסלקין אותו ומסדרין אחר כדכתיב (ויקרא כ"ו) ביום השבת יערכו: **ובעצרת.** כשארע בשבת, ויש בו חילוק חמץ של שתי הלחם וחלוק לחם הפנים שהיא מצה, אומרים לו לכל אחד כשנתנים לו חלקו בלחם הפנים הילך מצה, וכשנתנים לו חלקו בשתי הלחם אומרים לו הילך חמץ. לפי שאין חולקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל קרבן כל אחד נוטל חלקו, כדנפקא לן מלכל בני אהרן תהיה איש כאהיו (שם ז), לפיכך מודיעין אותו שנתנים לו חלקו בין בחמץ בין במצה: **משמר שזמנו קבוע.** לשמש בשבת זו שחל הרגל להיות כתוכה: **מקריב תמידין.** שהרי אינו בשביל הרגל: **נדרים ונדבות.** שנדרו ונדכו כל השנה והביאום ברגל: **וכל קרבנות צבור.** לאתויי פר העלם דבר של צבור ושעירי עבודת כוכבים ששגגו כ"ד וטעמו בהוראה ועשו רוב הקהל על פיהם. ואם אירע כן ברגל, משמר שזמנו קבוע מקריבין אותו: **מקריב את הכל.** לאתויי קיץ המובה, כשהוא בטל שכלתה הקרבת החמיר ואין מביאין שם נדר או נדבה, לזקחין ממעות המתורות משיירי הלשכה וקונין מהן קרבנות עולות ומקריבין אותן, והן נדבת צבור. ואף אלו אם קרבו ברגל משמר שזמנו קבוע מקריב אותן: **בין מלפניה בין מלאחריה.** אם חל יו"ט לאחר השבת אע"פ דלא הוה ליה שבת בתוך החג, אפ"ה הואיל וצרכין להקדים ביאתן מע"ש בשביל יו"ט שהרי בשבת לא יוכלו לבוא, חולקים בלחם הפנים. וכן אם חל שמיני לפניו בערב שבת, אע"פ שאין השבת בתוך החג, חולקים, הואיל ולא יוכלו ללכת:

ח חל להיות יום אחד להפסיק בנתיים. כגון שחל יו"ט ראשון בשני בשבת, שהיו יכולים לבוא באחד בשבת והן קרמו ובאו מערב שבת. או שחל יו"ט האחרון בה' בשבת, שהיו יכולין לילך בערב שבת ונתעכבו שם בשבת. כל המשמרות שנתעכבו שם אין נוטלין אלא שני חלות: **ומשמר שזמנו קבוע נוטל י.** וחולקין אותו בין משמר הנכנס ובין משמר היוצא כדרך כל שבתות השנה: **הנכנס נוטל שש כו.** שהמשמרות מתחלפות בשבת, זו עוברת שחרית זו עוברת ערבית: **הנכנס נוטל שבע.** נוטלים שתי חלות יתירות בשכר הגפת דלתות שהם נועלים הדלתות שפתחו המשמר היוצא בשחר. ואין הלכה כר'

משניות מבוארות – קהתי

שישי, **בין לאחריה** – כגון שחל יום טוב הראשון של חג להיות ביום רביעי, אף על פי שאין השבת בתוך החג, **היו כל המשמרות שוין בחלוק לחם הפנים** – שאם חל יום טוב האחרון ביום שישי, היינו ש"אסרו חג" חל בשבת, הרי אין הכהנים יכולים לחזור לבתיהם אלא לאחר השבת, ואם חל יום טוב הראשון ביום רביעי, הרי צריכים כהני כל המשמרות להקדים ולעלות לירושלים בערב שבת, הלכך תיקנו חכמים, שאף בשבת זו, שסמוך לה יום טוב, יטלו כל המשמרות חלק בלחם הפנים, כמו ביום טוב שחל להיות בשבת.

נקטנו כסיפא דוגמא של חג הסוכות, כמו שפירשו רוב המפרשים, אבל הוא הדין כפיסה ובשבויות (עיי' "תוספות יום טוב").

~ יום חמישי ~

באור משנה ח

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לדרן בחילוק לחם הפנים. **חל להיות יום אחד להפסיק בנתיים** – בין יום טוב לשבת, כגון שחל יום טוב בשני בשבת, שהיו הכהנים יכולים לעלות לירושלים ביום רביעי, היינו בערב יום טוב, והם הקדימו לעלות בערב שבת; או שחל יום טוב אחרון בחמישי בשבת, שהיו יכולים לחזור לבתיהם ביום שישי, ונתעכבו שם עד לאחר השבת, **משמר שזמנו קבוע** – לעבוד במקדש באותו שבוע, **היה נוטל עשר חלות** – מתוך שתים עשרה החלות של לחם הפנים; והיו מחלקים אותן בין המשמר הנכנס ובין המשמר היוצא, כדרך כל שבתות השנה (כמבואר להלן במשנתנו), **המתעכב נוטל שתים** – כלומר כל שאר המשמרות המתעכבים שם אינם נוטלים אלא שתי חלות. **ובשאר ימות השנה, הנכנס נוטל שש** – המשמר הנכנס, **נוטל שש** – חלות, **והיוצא** – והמשמר היוצא, **נוטל שש** – שהמשמרות היו מתחלפים בשבת לאחר הקרבת קרבן המוסף, ולחם הפנים היה מתחלק בין שני המשמרות שווה בשווה. **רבי יהודה אומר: הנכנס נוטל שבע, והיוצא נוטל חמש** – המשמר הנכנס נוטל שתי חלות יותר מהמשמר היוצא, בשכר נעילת הדלתות בערב, שפתח אותן המשמר היוצא בשחר. כגמרא

הרגלים – בקרבנות האמורים ברגלים שיקריבום, כגון במוספי החג, בעולות ראייה ובשלמי חגיגה, **ובחלוק לחם הפנים** – בכל שבת היו מסדרים על השולחן שבהיכל לחם חדש, והלחם הישן שסילקוהו מעל השולחן היה מתחלק לכהנים של המשמר היוצא ושל המשמר הנכנס (ויקרא כד, ה-ו), שכן בשבת היו מתחלפים המשמרות של הכהנים במקדש, ולחם הפנים היה מתחלק בין שני המשמרות (כלהלן משנה ח); ואם חל הרגל להיות בשבת היה לחם הפנים מתחלק לכהני כל המשמרות. **בעצרת** – בחג השבועות שחל להיות בשבת, שמלבד לחם הפנים של השבת היו מתחלקות לכהני כל המשמרות גם שתי הלחם הבאות בעצרת מתבואה חדשה (ויקרא כג, יז), לפי שהן באות מחמת הרגל, אלא שחלות לחם הפנים הן מצה ושתי הלחם הן חמץ, **אומרים לו** – לכל כהן, בשעה שנתנים לו חלקו ממנחות אלו: **הילך מצה** – מלחם הפנים, **הילך חמץ** – משתי הלחם; כלומר שאין נותנים לאחד מצה ולאחד חמץ, אלא כל כהן מקבל חלק גם מן המצה של לחם הפנים וגם מן החמץ של שתי הלחם, שאין מחלקים קרבן כנגד קרבן, אלא מכל קרבן מקבל כל חלקו את חלקו, שנאמר (ויקרא ז, י): "לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו", הלכך מודיעים לכל כהן שנתנים לו חלקו בין בחמץ בין במצה. **משמר שזמנו קבוע** – לעבוד באותו שבוע שחל בו הרגל, הוא **מקריב תמידין** – תמיד של שחר ותמיד של בין הערביים, שהרי אינם באים מחמת הרגל, **נדרים ונדבות** – קרבנות שנדרו ושנדבו אותם כל השנה והביאום ברגל, **ושאר קרבנות צבור** – כגון מוספי שבת (תוספות יום טוב); ובגמרא אמרו: כגון פר העלם דבר של ציבור, היינו שאם שגגו בית דין בהוראה להתיר אחת מן העבירות שחייבים על דוונן כרת ועל שגגתן חטאת, וטעמו רוב העם ועשו על סמך הוראה זו, ואחר כך נודעה להם טעותם, חייבים בית הדין להביא פר לחטאת (ויקרא ד, יז); קרבן זה נקרא "פר העלם דבר של ציבור": **ומקריב את הכל** – כל הקרבנות שאינם באים מחמת הרגל, ואמרו בגמרא: לרבות "קיץ המזבח", היינו עולות נדבה שמקריבים מושל ציבור כשהמזבח עומד בטל (עיי' שקלים ב, ג; ב, ה; ד, ד; ו, ד, ה). **יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה** – כגון שחל יום טוב האחרון של חג להיות ביום

חֲמִשָּׁה הַנִּכְנְסִין חוֹלְקִין בְּצִפּוֹן, וְהַיּוֹצֵאִין בְּדָרוֹם. בְּלִגְנָה לְעוֹלָם חוֹלְקֵת בְּדָרוֹם, וְטַבְעָתָהּ קְבוּעָה, וְחַלּוֹנָהּ סְתוּמָה. ס ל י ק מ ס כ ת ס ו כ ה

פירוש ברטנורא

יהודה: הנכנסים חולקים. בנייה לחם המגיע לחלקם בצפון. כדי שייראה לכל שהן נכנסין, שהצפון עיקר, שהיא קבועה לשחיטת קדשי קדשים: והיוצאים חולקים בדרום. כדי שייראה שהם יוצאים והולכים להם, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: בילגנה. שם המשמרה: לעולם חולקת בדרום. ואפילו כשהיא נכנסת, קנסא הוא שקנסיה: וטבעתה קבועה. עשרים וארבע טבעות היו בעורה במקום הממבחים, לעשרים וארבע משמרות כהונה, וטבעות של כל המשמרות פתוחות צד אחד והופכה למעלה ומכנים ציאר בהמה לתוכה וחוזר והופך פתחה למטה לתוך הרצפה. וטבעת של בלגה קבועה ואינה נהפכת, וצריכה להשתמש בשל אחרים, ונאי הוא לה: וחלונה סתומה. חלונות היו בלשכת החליפות ששם גונזין את סכניהם. וחלקן של משמרת בלגה היתה סתומה, דקנסיה רבנן משום מעשה שהיה, שאשה אחת ממשמרת בלגה ומרים בת בלגה שמה נשתמרה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יונים, וכשנכנסו יונים להיכל הלכה וטפחה בסנדל ע"ג המזבח ואמרה, לוקוס לוקוס, פירוש זאב זאב בל' יוני. עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד להן בשעת דוחקן. וכשמעו חכמים כדבר זה קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה של כל המשמרת כולה, כי אמרו אם לא ששמעה מאביה שהיה מבוה את העבודה לא אמרה כן, ובשביל אביה קנסו כל המשפחה, דאוי לרשע ואוי לשכנו, טוב לצדיק וטוב לשכנו:

משניות מבוארות – קהתי

אמרת כן: וקנסו משום אביה ואמה את כל המשמר, כי אוי רשע ואוי לשכינו.

מה ששינו ברישא: "והמתעכב נוטל שתיים", בארנו לפי רוב המפרשים, שהכוונה היא לכל שאר המשמרות שנתעכבו במקדש. אבל יש מקשים שלפי פירוש זה היתה המשנה צריכה לנקוט "והמתעכבים" בלשון רבים; ועוד, הלא מדובר במשנתנו גם כנגון שמקדימים לבוא, ולמה נקטה המשנה "והמתעכב" בלבד?

ברם, יש מפרשים ממשנתנו: זל להיות יום אחד להפסיק בינתיים – כגון שחל יום טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, ויש במשמרות כאלו שעיריותיהם רחוקות ונמנעים מלצאת בערב שבת, ומוכרחים להתעכב עד אחר השבת, משמר שזמנו קבוע – היינו המשמר היוצא והמשמר הנכנס, היה נוטל עשר חלות – שמתחלקות בין המשמר היוצא והמשמר שנכנס שווה בשווה, והמתעכב – אותו משמר שהתעכב, כמבואר לעיל, נוטל שתי חלות. וכן בזמן שחל יום טוב הראשון בשני בשבת, ונמצא המשמר היוצא מתעכב לחג, שאינו יכול להגיע לביטוי ביום ראשון ושוהה שם עד לאחר החג, הרי הוא נוטל שתי חלות יתירות, מלבד מה שנוטל חלק כחלק בעשר החלות עם המשמר הנכנס (רבונו חזנא).

והרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת לגמרי: זל יום אחד להפסיק בינתיים – בין השבת ובין יום טוב (כמו שבארנו). משמר שזמנו קבוע אותה שבת (היינו המשמר היוצא) היה נוטל עשר חלות: והמתעכב – היינו המשמר הנכנס שהוא מתמהמה לבוא, שהואיל ובשבוע שלהם חל יום טוב, שכל המשמרות שווים בו, נמצא שלאותו משמר הנכנס לא נשארה אלא עבודת יום אחד בלבד, שהוא ערב שבת או אחד בשבת. ולכן מתעצלים רוב הכהנים של אותו משמר לבוא לשבת ואין באים מהם אלא מעט, הלכך אין משמר זה נוטל אלא שתי חלות (רמב"ם בפירושו למשנתנו: משנה תורה הל' תמידין ומוספין ד. יג. עיין שם השגת הראב"ד).

מסכת ביצה

פתחה למסכת ביצה

מסכתנו נקראת "ביצה", על שם התיבה הראשונה שבה היא פותחת, אבל יש קוראים לה על שם תוכנה: "מסכת יום טוב". שכן שנויות בה הלכות הנהוגות בכל החגים.

כתוב בפרשת פסח (שמות יב, טז): "וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" – פסוק זה בא ללמד, שמלאכה הנעשית לצורך אוכל נפש מותרת היא בראשון ובשביעי של פסח. ולמדו מכאן חכמים, שאף בכל שאר החגים, שנאמר בהם "כל מלאכת עבודה לא תעשו", מותרת מלאכה שהיא לצורך אכילה. ויש למדים זה מלשון "מלאכת עבודה" שאין משמעה אלא עבודה שאינה לצורך אוכל נפש, לפי שמלאכת אוכל נפש אינה עבודה אלא הנאה (רמב"ן לויקרא כג, ז).

ברם, לא כל מלאכה הנעשית לצורך אכילה מותרת היא ביום טוב, והרי הגדרתו של הרמב"ם בעניין זה:

מבואר, שאף על פי שבשבת באה לא יקבל משמר זה אלא משמ חלות, ונמצא שאין כל תועלת בתקנה זו, שהרי בין כך ובין כך החלוקה שווה היא, שכל משמר אינו מקבל בין הכל אלא שתיים עשרה חלות, מכל מקום נוח לו לאדם ליטול מיד מנה יתרה ולא להמתין. הַנִּכְנְסִין – הכהנים של המשמר הנכנס, חוֹלְקִין – ביניהם את לחם הפנים שקיבלו, בְּצִפּוֹן – של העזרה, שהוא מקום שחיטת קדשי הקדשים, כדי שייראה לכל, שהם נכנסים לעבודה, וְהַיּוֹצֵאִין – והכהנים של המשמר היוצא, בְּדָרוֹם – חולקים ביניהם את לחם הפנים בדרום העזרה, כדי שיהא ניכר שהם יוצאים והולכים להם. בְּלִגְנָה – משמר ששמו בילגה, שכן כל משמר היה נקרא בשם מסוים, כמו שמובא בספר דברי הימים א' (כד, זיח). לְעוֹלָם חוֹלְקֵת בְּדָרוֹם – קנס הוא שקנסו חכמים משמר זה (כמו שנבאר הַטַּעַם לַחֲלוֹן). שאפילו כשהוא נכנס לעבודה יהא חולק את לחם הפנים בדרום העזרה, ולא בצפונה ככל המשמרות הנכנסים, וְטַבְעָתָהּ קְבוּעָה – עשרים וארבע טבעות היו בעזרה לצפונה של המזבח, טבעת לכל משמר, והיו משמשות להכניס בהן את צוואר הבהמה (ולפי הרמב"ם: רגלי הבהמה). שתהא נוחה לשחיטה (רש"י); ויש מפרשים, שהכוונה כאן לטבעות שהיו תולים בהם את הבהמות ומפשיטים את עורן (הרמב"ם בפירושו למשנתנו), וטבעתה של בילגה היתה קבועה וסגורה ולא היו יכולים להשתמש בה, והיה בזה משום גנאי לאותו משמר, שצריך היה להשתמש בטבעת של אחרים, וְחַלּוֹנָהּ סְתוּמָה – בלשכת החליפות היו עשרים וארבעה חלונות, שבהם היו המשמרות גונזים את סכניהם (מידות ד, ז), ויש מפרשים: החלונות היינו כעין ארונות שהיו בהם בגדי הכהונה של כל משמר (רמב"ם), וחלונו של המשמר בילגה היה סתום, וכל זה משום קנס שקנסו אותם, כמו שהזכרנו לעיל. כביריתא בגמרא מובא הטעם, שקנסו חכמים לאותו משמר משום מעשה שהיה, שאחת מבתות הכהנים של אותו משמר, מרים בת בילגה, המירה דתה, והלכה ונישאה לסרדיוט אחד של היוונים, וכשנכנסו היוונים להיכל (בימי החשמונאים), באה היא עמהם ועלתה על המזבח ובעטה בו ואמרה: "לוקוס, לוקוס (זאב, זאב)!" עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואין אתה עומד להן בשעת דוחקן". וכשבגרה יד החשמונאים וטיהרו את המקדש והחזירו את העבודה למקומה, קנסו את כל משמרה בשלשת הדברים ששינו לעיל (עיין בגמרא סוף סוכה). ויש אומרים טעם אחר, לפי שכהני אותו המשמר לא היו מדייקים לבוא לעבודתם, וניכר היה בזה שאין העבודה חביבה עליהם.

בענין הטעם הראשון, שקנסו את כל המשמר מפני מרים בת בילגה, שואלים בגמרא: וכי קנסים אפילו אב משום בתו? ומתצים, שאמנם ראוי האב לקנס משום בתו כמו שאומרים הבריות: "שותא דינוקא בשוקא או דאבוא או דאימיה" (שיחת התינוק בשוק או של אביו או של אמו. שאינו מדבר אלא מה ששמעו מפי אביו או אמו. אז או אילו לא שמעה מאביה שמבוה את העבודה לא היתה

פרק ראשון

א ביצה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֹּאכְלֵהּ; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: לֹא תֹאכְלֵהּ. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים:

פירוש ברטנורא

מסכת ביצה

א א ביצה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹ"ט. [ביו"ט] שלאחר שבת עסקין. ומעמייהו דבית הלל דאמרי לא תאכל, משום דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה ונמצאת שבת מכינה ליו"ט, והתורה אמרה (שמות ט"ז) והיה ביום הששי והכינו, וסתם ששי חול הוא, חול מכן לשבת, וחול מכן ליו"ט, דיו"ט נמי אקרי שבת, ואין יו"ט מכן לשבת ולא שבת מכינה ליו"ט. והכנה כי הך דביצה אע"ג דבדי שמים היא מקריא הכנה. ומהו שבת ויו"ט דחשבי, בעיא סעודתן הזמנה בחול ואין אחר מהן מכן לחברו אפילו בהכנה דבדי שמים, אבל סעודת חול לא חשביא ולא בעיא הזמנה. הלכך באחר בשבת בעלמא

משניות מבוארות – קהתי

ואף לטלטלם. ברם הרמב"ם כותב, "שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת, משפני שיום טוב קל משבת, אסרו בו המוקצה, שלא יבוא לזלזל בו. "כיצד? תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד להרישה ויוני שובך ופירות העומדים לסחורה, כל אלו וכיוצא בהם מוקצה הם, ואסור לאכול מהם ביום טוב עד שיכין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה. אבל בשבת הכל מוכן אצל שבת ואינו צריך הכנה" (הל' יום טוב א, יז-יח).

נמצאנו למדים, שיש דברים שחכמים הקלו בהם ביום טוב, כדי שלא יבוא אדם להימנע משמחת החג (כפי שיבואר במסכתנו א, ה), ויש דברים שהחמירו בהם, מחשש שמא יבואו לזלזל בכבוד יום טוב. מכאן, יום טוב שחל להיות בערב שבת, אסור חכמים לבשל בתחילה מיום טוב לשבת, כדי שלא יבואו לבשל גם מיום טוב לחול. ברם, התקינו חכמים "עירוב תבשילין", היינו שיהיו מבשלים תבשיל לשבת מערב יום טוב, ועל סמך אותו תבשיל שהוכן מערב יום טוב מותר להוסיף ולבשל גם ביום טוב לשבת. תבשיל זה נקרא "עירוב תבשילין", כלומר שמערבים בערב יום טוב את התבשילים של יום טוב ושל שבת, ורואים אותם כתבשיל אחד שמכנים בשביל יום טוב; הרמב"ם נותב הטעם: כשם שהעירוב שעושים בחצרות ומבואות מערב שבת משום היכר, כדי שלא יעלה על דעתם שמתור להוציא מרשות לרשות בשבת, כך זה התבשיל משום היכר וזכרון כדי שלא ידמו ויחשבו שמותר לאפות ביום טוב מה שאיננו נאכל בו ביום. ולפיכך נקרא "עירוב תבשילין" (ענין השגת הראב"ד ד' ובושאי כליו של הרמב"ם). – פרטי הדינים בעניין "עירובי תבשילין" מבוארים בתחילת פרק ב במסכתנו.

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו). שכל דבר שלא הוכן ליום טוב אסור לאכול ואף לטלטלו ביום טוב משום "מוקצה". מכאן תרנגולת העומדת לגדל ביצים אסור לשחטה ולאכול ממנה ביום טוב, וכן אסור לאכול את ביצתה שהטילה ביום טוב. – משנתנו דנה בתרנגולת העומדת לאכילה שהטילה ביצה ביום טוב (גמרא א). ואמנם בכגון זה אין לביצה דין "מוקצה", שהרי התרנגולת עצמה מוכנה היא, ומותר לשחטה ולאכלה ביום טוב, ואף הביצה שהטילה ביום טוב בידוע שנגמרה בגוף התרנגולת עוד מאתמול, ומכאן שלפי הדין מותר לאכול את הביצה ביום טוב. כמה דברים אמורים? כשערב יום טוב היה יום חול, אבל כשערב יום טוב חל להיות בשבת, הרי הביצה שנולדה ביום טוב נגמרה בשבת, ונמצאת שבת מכינה ליום טוב, וכבר הזכרנו (בפתיחה), שאין הכנה אלא ביום חול; מכאן נחלק במשנתנו בית שמאי ובית הלל, אם גזורים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות אחר השבת.

ביצה שְׁנוּלְדָה בְּיוֹם טוֹב – שהטילתה תרנגולת העומדת לאכילה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: תֹּאכְלֵהּ** – מותר לאכול את הביצה ביום טוב, שאינה מוקצה, מאחר שהתרנגולת מוכנה ליום טוב, ואף הביצה מוכנה בגוף התרנגולת מערב יום טוב; ואין גזורים בכל יום טוב משום יום טוב שלאחר השבת. ו**בֵּית הַלֵּל**

"כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב, ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשית מבערב, אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב, אף על פי שהיא לצורך אכילה. ולמה אסרו דבר זה? גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב ליום טוב, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, ויימנע משמחת יום טוב, ולא יהיה לו פנאי לאכול.

ומזה הטעם עצמו לא אסרו ההוצאה ביום טוב, ואף על פי שכל ההוצאה היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב. ולמה לא אסרוה? כדי להרבות בשמחת יום טוב, ויוליך ויביא כל מה שירצה, וישלים חפציו, ולא יהיה כמי שידיו אסורות. אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב, הואיל ויש בהן עסק, אין עושין אותן ביום טוב.

כיצד? אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא טוחנין את החטים ולא מרקדין ביום טוב, שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב, ואין בכך הפסד ולא חסרון. אבל לשיין ואופיין ושוחטין ומבשלין ביום טוב, שאם עשה אלו מבערב, יש בכך הפסד או חסרון טעם, שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל כיוצא באלה" (הל' יום טוב א, ה-ח).

במסכתנו באים, איפוא, פרטי הדינים בעניין המלאכות הללו, המותרות והאסורות ביום טוב.

כן דנה מסכתנו באוכלים האסורים ביום טוב מחמת "מוקצה", שנאמר (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביא" – ומכאן שמצווה להכין ביום השישי כל צרכי השבת; והוא הדין ביום טוב, שמצווה להכין מערב יום טוב את צרכי יום טוב. ואין כוונת הכתוב להכנה במעשה, כגון שיאפו ויבשלו מערב שבת, שהרי על כך נאמר במפורש (שם שם, כג): "שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו", אלא הכוונה היא להכנה במחשבה או בדיבור, כגון שיאמר: מדברים אלו ואלו אני אוכל בשבת זו או בחג זה. – אמנם סעודת חול אינה טעונה הכנה, משום שאין לה חשיבות כל כך שתיעשה לה הכנה מיוחדת, אבל סעודות שבת ויום טוב, שסעודות מצווה הן, מחייבות הכנה והזמנה, ועל כך אמרה התורה: "והיה ביום הששי והכינו..." – ההכנה צריכה להיות ביום השישי, וסתם יום שישי יום חול הוא, כלומר שמצוות ההכנה היא ביום חול לשבת או ביום חול ליום טוב, וזהו שאמרו בגמרא (ביצה ב, ב): "חול מכן לשבת, וחול מכן ליום טוב, ואין יום טוב מכן לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב" – מכאן, כל דבר שלא נתקיימה בו מצוות הכנה, או שלפי עצם טבעו אין הכנה שייכת בו, אסור להשתמש בו בשבת וביום טוב, כי "אינו מן המוכן". והרי זה נקרא "מוקצה". היינו: מופרש ומובדל מכל שימוש בשבת או ביום טוב, כגון פירות שנשרו מהאילן בשבת או ביום טוב, הרי הם מוקצה, ואסור לאכלם

שָׂאוֹר בְּכֹזֵית וְחֻמֵּץ בְּכַפּוֹתָבָת. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וְזֶה בְּכֹזֵית.

בַּהֲשׂוּחַת חֵיָה וְעוֹף בְּיוֹם טוֹב – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: יִחַפֵּר בְּדִקְר וְיִכְסֶה. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: לֹא יִשְׁחַט, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן מִבְּעוֹד יוֹם; וּמוֹרִים, שְׂאֵם שְׁחַט שְׂיַחְפֹּר בְּדִקְר וְיִכְסֶה, שְׂאִפֶּר פִּירָה מוֹכֵן הוּא. גַּבְיִת שְׁמַאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹלִיכִין אֶת הַסֶּלֶם מִשׁוֹבֵךְ לְשׁוֹבֵךְ, אֶבֶל מִטָּהוּ מִחֻלּוֹן לְחֻלּוֹן; וּבֵית הַלֵּל מִתִּירִין.

פירוש ברטנורא

שאינו יו"ט לית לו למיסר ביצה שנולדה בו לפי שנמורה בשבת, דסעודת חול לא אצרכה רחמנא זמן מבעוד יום. ואסרו ביצה שנולדה ככל יו"ט ואע"פ שאינו אחר שבת, גזירה משום יו"ט שאחר שבת. וכן אסרו ביצה שנולדה בכל שבת לנמעה חיה, גזירה משום שבת שאחר יו"ט. ושבת יו"ט הסמוכים זה לזה, ביצה שנולדה בזה אסורה בזה. וכן ב' ימים טובים של ר"ה. אבל שני ימים טובים של גלויות דמ"ג אחד מהם חול, ביצה שנולדה בזה מותרת בזה: שאור בכזית. לענין אכילה כולי עלמא לא פליגי דזה וזה בכזית מרפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ. שאור לא ימצא בכתיכם כי כל אוכל מהמצת (שמות י"ב), לומר דך זה שאור והוה חמץ כזה כן זה. כי פליגי לענין ביעור, ב"ש סברי מרבנן רחמנא לתרווייהו שאור וחמץ ולכתוב חמץ שאין חמוצו קשה ואפ"ה חייב לבער וק"ו לשאור שחמוצו קשה, אלא ש"מ שיעורו של זה לא כשיעורו של זה, ולא ילפינן ביעור מאכילה. וב"ה סברי זה וזה בכזית, דילפינן ביעור מאכילה. ומשום דהנך תלת מילי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה גבי יו"ט תנא להו הכא גבי הדר: **בככותבת**. תמרה:

ב השוחט חיה ועוף. הבא לשחוט חיה ועוף ונמלך בב"ד כיצד יעשה: **ב"ש אומרים**. ב"ד מורין לו שישחוט לתחלה ויחפור בדקר נעוץ שהכינו מבעוד יום, כלומר שיעקור אותו ממקום נעיצתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומיירי כשהוא נעוץ בעפר תיחוח הראוי לכיסוי, שאינו מחוסר כתישה: דקר. יתר שנועצים בארץ. לשון וידקור את שניהם (במדב כ"ה): **שאפר כירה מוכן הוא**. לא אמלתיהו דב"ש וב"ה קאי, אלא מלתא כנאפי נפשה היא, וה"ק, ואפר כירה מוכן הוא ואינו צריך הומנה דרעתיה עלויה. ולא שנו אלא שהוסק מערב יו"ט, אבל הוסק ביו"ט אסור, דליכא למימר דרעתיה עלויה מאתמול. ואם ראוי לצלות בו ביצה, שעדיין הוא רמץ חם, אע"פ שהוסק ביו"ט מותר לכסות בו, דאידי דחוי להפוכי ביה לצלות בו ביצה, שקיל ליה נמי ומכסה בו: **ג אין מוליכין את הסולם משובך לשובך**. בסולם של עליה כ"ע לא פליגי דאסור, ובסולם של שובך נמי כשהוא מוליכו ברה"ר מרוד ב"ה דאסור,

משניות מבוארות – קהתי

כיסוי הדם, **בית שמאי אומרים: יחפור בדקר ויכסה** – בגמרא מפרשים: אם יש לו דקר (מין מעדר לחפור בקרקע) נעוץ באדמת עפר תחוח, ואינו צריך אלא לעקרו מן האדמה כדי להעלות עפר לכיסוי הדם, מתירים לו לשחוט את החיה או את העוף, ויחפור בדקר. כלומר יעקור את הדקר ממקום נעיצתו ויעלה עפר, ויכסה בו את הדם, ו**בית הלל אומרים: לא ישחט** – אין מתירין לו לשחוט חיה או עוף ביום טוב, **אלא אם כן היתה לו עפר מוכן מבעוד יום** – מערב יום טוב. ו**מומרים** – בית הלל לבית שמאי, **שאם שחט** – בדיעבד, ואין לו עפר מוכן, **שיחפור בדקר ויכסה** – כדרך שבארנו לעיל, בכגון שיש לו דקר נעוץ באדמת עפר תחוח. וכן מודים הכל. **שאפר כירה מוכן הוא** – אפר הכירה (מין תנור לבישול) מהסקה של ערב יום טוב מוכן הוא ואינו "מוקצה", לפי שמן הסתם דעתו של אדם עליו להשתמש בו ביום טוב, ולכן מותר לטלטלו ולכסות בו את הדם של חיה ועוף שנשחטו ביום טוב. אבל האפר מהסקת יום טוב אינו מוכן, אלא אם כן עדיין הוא רמץ חם בכדי לצלות בו ביצה, שבכגון זה אנו אומרים: הואיל ויכול להשתמש בו לצרכי אוכל נפש, כגון לצלות בו ביצה, מותר לו גם ליטול ממנו לכיסוי הדם.

באור משנה ג

בית שמאי אומרים: אין מוליכין את הסולם משובך לשובך – כדי ליטול יונים לשחטן ביום טוב; ומדובר כאן ביונים שהכנין מערב יום טוב הכנה הראויה להן, כמבואר להלן בספיא של משנתנו, ואילו היה הסולם במקומו על יד השובך, היה רשאי לעלות וליטול, אלא שלא היה סולם השובך במקומו, והוא צריך לטרוח ולהביא סולם ממקום אחר, וסוברים בית שמאי שאסור לעשות כן ביום טוב, להוליך את הסולם משובך לשובך, **אבל מטהו מחלון לחלון** – מותר להטות את הסולם מחלון לחלון שבאותו שובך עצמו. ו**בית הלל מתיירין** – אפילו להוליך סולם משובך לשובך. בגמרא מבואר, שסולם של עלייה, היינו שעולים בו לעלייה (לקומה שניה), אף לדעת בית הלל אסור להוליכו לשובך ביום טוב, לא נחלקו אלא בסולם של שובך, שלדעת בית שמאי אסור להוליכו ביום טוב, שמא יחשדו בו שמוליכו לחיקן גגו ועושה מלאכה ביום טוב, ואפילו בחצרו, שאין אדם רואהו, אסור, שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרים חדרים אסור. ובית הלל מתירים, שהואיל וסולם של שובך

אומרים: לא תאכל – אסור לאכול ביצה זו בו ביום, שהואיל ואסורה היא ביום טוב שחל להיות אחר שבת, מפני שאין שבת מבינה ליום טוב, כמו שבארנו לעיל (בפתיחה למסכתנו), לפיכך גזורים בכל יום טוב משום יום טוב שחל להיות לאחר השבת, ואסורה הביצה לאכלה ביום טוב. אגב הלכה זו שביט שמאי מקילים בה ובית הלל מחמירים (שלא ככרוב ההלכות שבחלקן בהן בית שמאי ובית הלל), מוסיפה משנתנו אחרת הלכה שנוי חמץ בפסח. שאף בה בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים. **בית שמאי אומרים: שאור בכזית** – שיעור איסורו של שאור. שבו מחמיצים את העיסה, הוא בכזית, ו**חמץ בכפותבת** – ושיעור איסורו של חמץ הוא בככותבת, היינו כתמרה (פרי תמר שחלל להתייבש); הכותבת, גדולה היא מכזית ופחותה מעט מכביצה. ו**בית הלל אומרים: זה וזה בכזית** – אף חמץ שיעורו בכזית. בגמרא מבואר, שלענין איסור אכילת חמץ אף בית שמאי מודים שזה וזה בכזית, שנאמר (שמות יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בכתיכם, כי כל אוכל מהמצת ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל" – פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ, לומר דך זהו שאור זהו חמץ, כשיעורו של זה כן שיעורו של זה. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל אלא לענין ביעור חמץ, שנאמר (שמות יג, ז): "ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", וסוברים בית שמאי, שהואיל וכתוב בענין ביעור גם שאור וגם חמץ, הרי זה בא להשמיענו, שאין שיעורו של זה כשיעורו של זה; ואף על פי שהשווה אותם הכתוב לענין אכילה, לא השווה אותם לענין ביעור; ואמנם שאור שמחמץ את העיסה, שיעורו בכזית, אבל בחמץ הקלו בית שמאי, שאין עוברים על "לא יראה" אלא בשיעור ככותבת. ובית הלל סוברים, שלמדים ביעור חמץ מאיסור אכילה, ואף לענין ביעור זה וזה בכזית.

~ יום ששי ~

באור משנה ב

נאמר (ויקרא יז, ג): "ואיש... אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל, ושפך את דמו ונכסה בעפר" – מכאן למדים, שמצווה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או עוף טהור. משנתנו דנה אם מותר לאדם לשחוט חיה או עוף ביום טוב כשאין לו עפר מוכן מערב יום טוב לכיסוי הדם.

השוחט חיה ועוף ביום טוב – בגמרא מבואר: הרוצה לשחוט חיה או עוף ביום טוב. והוא בא לבית דין לשאלו, כיצד יעשה בענין

בית שמאי אומרים: לא יטל, אלא אם פן נענע מבעוד יום. ובית הלל אומרים: עומד ואומר: זה וזה אני נוטל.

ד זמן שחורים ומצא לבנים, לבנים ומצא שחורים; שנים ומצא שלשה – אסורים. שלשה ומצא שנים – מתירים. בתוך הקן ומצא לפני הקן – אסורים. ואם אין שם אלא הם – הרי אלו מתירים.

ה בית שמאי אומרים: אין מסלקין את התריסין ביום טוב; ובית הלל מתירין אף להחזיר. בית שמאי אומרים:

פירוש ברטנורא

שהרואה אומר לתקן גגו הוא מולכו ועושה מלאכה ביום. כי פליגי שמולכו ברה"י ואין בני אדם רואים אותו. כ"ש סברי אין מולכין, שכל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. וב"ה מתירין, אע"ג דבעלמא דינא הכי הוא, הכא שרי משום שמחת יום: מחלוף לחלוף. כאותו שובך עצמו, שכך דרך שובך להיות בו (מחיצות הרבה) קן לכל זוג זוג, וחלוף לכל קן וקן; זה וזה אני נוטל. פלוגתייהו דב"ש ובי"ה דוקא בכריכה ראשונה, שדרך מגדלי יונים תמיד להניח בריכה ראשונה דהיינו שתי גולות ראשונות, שהאמהות משתעשעות בהן ולא יכרחו. וב"ש סברי דברבור בעלמא לא סגי, דלמא כי שקול להו למחר אתי לאמלוכי וחיים עליהו והוי מטול שלא לצורך, אבל משנענע ומשמש בהן מבעוד יום לשחיטה ולא חס עליהו תו לא חיישינן דחיים. וב"ה סברי לא גורנין דלמא חיים עליהו, ואפילו בכריכה ראשונה:

ד זמן שחורים ומצא לבנים. הא מלחא דפשיטא הוא ולא אצטרך למתניה. אלא הכי קאמר, זמן שחורים ולבנים ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים. והכי פירושא דמתניתין, זמן שחורים בקן זה ומצא בו לבנים, זמן בשני לבנים ומצא בו שחורים, מהו דתימא הני אינהו ואתהפוך אתהפוכי קמ"ל: שנים ומצא ג'. ואינו מכיר המוכנין, כולן אסורים: שלשה ומצא שנים מותרים. האחד הלך והשנים נשארו. ולא אמרינן כשם שהאחד הלך כן הלכו כולם והני אחריני ניהו: זמן בתוך הקן ומצא לפני הקן. ובתוך הקן לא מצא כלום, אסורים: ואם אין באותו שובך אלא הן הרי אלו מותרין. ואע"פ שיש שובך אחר קרוב לו בתוך חמישים אמה, אם אין אותו שובך בשרה של שובך זה בשוה אלא בקרן זווית, לא אמרינן מההוא שובך הקרוב אתו. שהגזלות כל זמן שאינם פורחים אלא מודיין בגלגלהו אינן מודיין אלא כנגד הקן שלהן בשוה, שאם רואין קניהן כשהופכים לאחוריהם מודיין, ואם לאו אין מודיין:

משניות מבוארות – קהתי

שאוסרים, ואין המשנה צריכה להשמיענו דין זה, אלא שמדובר במשנתנו שזימן יונים בשני קנים, באחד שחורים ובאחד לבנים, ומצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים, ובאה המשנה להשמיענו, שאין אומרים: אלו הם אותם היונים שזימן, אלא שהחליפו קניהם, אלא אומרים, שאלו שזימן פרחו מקניהם, ואלו שמצא הם אחרים שבאו ממקום אחר, ולכן אסורים הם משום מוקצה. שלשה – זימן בערב יום טוב שלשה יונים, ומצא שנים – וביום טוב מצא רק שני יונים, מתירים – ליטלם ביום טוב, שאנו אומרים: האחד פרח והשניים שמצא הם מן הזמומנים. בתוך הקן – זימן יונים בתוך הקן, ומצא לפני הקן – וביום טוב מצא את הקן ריק, אבל לפני הקן מצא יונים, אסורים – היונים שמצא לפני הקן ליטלם ביום טוב, שמה אחרים הם שלא זימנם. ואם אין שם אלא הם – אם אין בסביבה אלא אותו קן בלבד, הרי אלו מתירים – שאף שמצאם לפני הקן, אנו אומרים שאלו הם היונים שזימן בערב יום טוב בתוך הקן. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בגוללות רכים שאינם פורחים עדיין אלא מדרים בגליהם, ואין צורך לומר שאם אין שם שובך אחר בתוך חמישים אמה, שהגזלות לפני הקן מותרים ביום טוב, שכל המדרה אינו מדדה יותר מחמישים אמה, אלא אפילו יש שם שובך אחר בתוך חמישים אמה, אבל נמצא הוא בקרן זווית, שאילו היו מדרים לשם היה נעלם שובכם מעיניהם, הרי אלו מותרים, שאין המדרה מדדה אלא בכדי ראיית קנו, ולכן אנו אומרים, שאלו שמצא לפני הקן הם אותם הגזלות שזימן בערב יום טוב בתוך הקן.

באור משנה ה

משנה זו באה ללמד בדברים שהיה ראוי לאסרם ביום טוב אלא שהותרו (לדעת בית הלל) משום שמחת יום טוב. בית שמאי אומרים: אין מסלקין את התריסין ביום טוב – תריסין הנכורים כאן היינו דלתות שסוגרים בהן פתחי תיבות וארונות. וסוברים בית שמאי שאסור לסלק את התריסין מעל פתחי התיבות או הארונות ביום טוב, משום שנראה כסותר. ובית הלל מתירין אף להחזיר – אין צורך לומר, שמתוך לסלק את התריסין, כדי להוציא מהתיבות או מהארונות צרכי אוכל נפש ביום טוב, אלא אפילו להחזיר את התריסין למקומם מותר, שאם לא יתירו לו להחזירם (משום שנו אה

הוא לא יחשדו בו שמולכו לתיקון גגו (המאידי). ויש מפרשים, שאף בית הלל סוברים שברשות הרבים אסור להוליך ביום טוב אפילו סולם של שובך, שמה יאמרו הבריות, שלתקן גגו הוא עולה, ולא התירו סולם של שובך אלא ברשות היחיד. ואף על גב שכל דבר שאסרו חכמים משום מראית עין אף בחדרי חדרים אסור, כאן התירו משום שמחת יום טוב (דמב"ש; ברטנורא). בית שמאי אומרים: לא יטל – יונים ביום טוב כדי לשחטן, אלא אם פן נענע מבעוד יום – שנענע בידינו את היונים שבדעתו ליטלן ביום טוב, ובית הלל אומרים: עומד ואומר: זה וזה אני נוטל – אינו צריך לנענע, אלא בא ואומר מבעוד יום, שיטול ביום טוב יונים אלו. בגמרא מבואר, שמחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא בכריכה ראשונה שבאותו שובך, היינו בשני הגזלות הראשונות, שלדעת בית שמאי לא די לזמן אותם דברבור בלבד, שמה כשיטלם ביום טוב ימלך בדעתו ויחוס עליהם, כדרך מגדלי יונים שחסים על בריכה ראשונה, ונמצא מטולם שלא לצורך, אבל משנענעם מבעוד יום ולא חס עליהם, שוב אין חוששים שמה יחוס עליהם מחר. ובית הלל סוברים, שדי לזמן דברבור אפילו בריכה אחת שחוסים שמה יחוס עליהם. אבל בכריכה שניה והבאות אחריהן, הכל מודים שאם הוא אומר מבעוד יום "אלו ואלו אני נוטל", דיו.

~ שבת קודש ~

באור משנה ד

משנתנו דנה במי שזימן יונים בשובך בערב יום טוב כדי לשחטן ביום טוב, כמבואר במשנה הקודמת, וכשאל ליטלן ביום טוב נולד ספק אם אלו הן היונים שזימן. הנהרה: בהתאם ללשון המשנה נשתמש כאן ביונים בלשון זכר. זמן – בקן בערב יום טוב, שחורים – יונים (גוללות) שחורים, כדי ליטלם ביום טוב, ומצא – ביום טוב באותו קן, לבנים – במקום שחורים שזמן, לבנים ומצא שחורים – או שזימן בקן לבנים וביום טוב מצא בקן שחורים במקום לבנים, ונמצא שאותם שזימן פרחו מהקן, שנים ומצא שלשה – זימן שני יונים ומצא ביום טוב באותו קן שלשה, הרי נוסף אחד שלא זימן, והוא מוקצה, וכגון שאינו מכיר את היונים שזימן; כל אלו אסורים – ביום טוב. בגמרא מבואר, שאם זימן שחורים ומצא לבנים או להיפך, ברור ופשוט הוא

אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר; ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים: אין נותנין את העור לפני הדרסן ולא יגביהנו, אלא אם פן יש עמו בזית בשר; ובית הלל מתירין. בית שמאי אומרים: אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ספר תורה לרשות הרבים; ובית הלל מתירין.

פירוש ברטנורא

ה העלי יד של עץ גדול הרבה ועגול שכותשים בו את הריפות ודומיהן. ומפני כבדו וגדלו אין תורת כלי עליו: לקצב. לחתוך: וביה מתירין. משום שמחת יום, ואע"פ שאין עליו תורת כלי: לפני בית הדרסה. שדרסו עליו בני אדם, כדי שלא יפסיד: ולא יגביהנו. למלטלו לאחר הפשטתו: וביה מתירין. דאי לא שרית ליה לא שחית כדי שלא להפסיד העור, וממנע משמחת יום: תריסין. מוכרי בשמים יש להן חנויות העשויות כמין תיבות ועומדות בשוק ואינן מחוברות לקרקע. ותריסין הן דלתות שסוגרין בהן פתחי אותן תיבות, ופעמים שמסלקים אותן תריסין מפתח התיבה ושומחין עליהן הסממנין שבתנות: מתירין אף להחזיר. בתריסין שאין להם ציר כלל כ"ע לא פלגי דשרי אפילו לנעול בהן פתח [בית שבתוך] החצר. ובתריסין שיש להן ציר מן הצד כ"ע לא פלגי דאסור לנעול בהן אפילו פתחי חנויות, דדמי לבנין. כי פלגי בתריסין שיש להן ציר באמצע כעין בליטה ותוחבין אותה בחור שבאמצע דופן פתח החנות, כ"ש סברי גורנין ציר באמצע אטו ציר מן הצד, וכ"ה סברי לא גורנין בתריסי חנויות, ושרי להחזיר, משום דבעי לאפוקי תבלין ואי לא שרית ליה לאהדורי אף פתח ואתי לאמנעו משמחת יום טוב: לא את הקטן. ולא כל מודי דלאו צורך אכילה: וביה מתירין. דאמרי מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה גמי שלא לצורך אכילה. והוא שיהיה בה צורך מצוה כגון הני דחשיבי במתניתין, או צורך הנאה כגון מפתח ביתו וכיוצא בהן. לאפוקי הוצאת אבנים וכיוצא בזה דבהא מודו ב"ה דאסור:

משניות מבוארות – קהתי

שמחת יום טוב, אף על פי שאין עליו תורת כלי (עין 'תוספות יום טוב' שמחה על פירוש זה שאינו כפי הגמרא). **בית שמאי אומרים:** אין נותנין את העור לפני הדרסן – בהמה שנשחטה והופשט עורה ביום טוב, אסור ליתן את העור במקום שידרסו עליו רבים, כדי שלא יתקלקל בינתיים, לפי שנראה כמתכוון לעבד את העור, שדריסת הרגל היא תחילת עיבודו; **ולא יגביהנו** – לטלטלו לאחר שהופשט מן הבהמה, לפי שהוא מוקצה, **אלא אם פן יש עמו בזית בשר** – שמותר לטלטל את העור אגב הבשר. **ובית הלל מתירין** – לטלטל את העור אף בלא כזית בשר, ולשטחו במקום שרבים ידרסו עליו; ומבואר הטעם בגמרא, שאם לא יתירו לו לטלטל ולשטוח את העור, לא ישתוט את הבהמה ביום טוב כדי שלא להפסיד את העור, ויימנע משמחת יום טוב. **בית שמאי אומרים:** אין מוציאין ביום טוב, **לא את הקטן** – ילד קטן, **ולא את הלולב, ולא את ספר תורה** – אף על פי שיש בהם צורך מצווה, **לרשות הרבים** – שלדעת בית שמאי לא הותרה הוצאה מרשות לרשות ביום טוב אלא לצורך אוכל נפש בלבד. **ובית הלל מתירין** – להוציא מרשות לרשות ביום טוב, שסוברים הם: מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה הותרה גם שלא לצורך אכילה; ודווקא דברים שיש בהם צורך מצווה, כגון יולב וספר תורה, אף שיש בהם צורך הנאה, כגון קטן לטיול, או צורך יומיומי, כגון מפתח ביתו – כל אלו מותר, לדעת בית הלל, להוציאם מרשות לרשות, אבל דבר שאין בו צורך כלל ביום טוב, כגון הוצאת אבנים וכיוצא בזה, אף בית הלל מודים שאסור להוציא מרשות לרשות ביום טוב.

כבונה). לא ירצה לסלקם, ויימנע משמחת יום טוב. בגמרא מבואר, שאם יש לתריסין ציר מן הצד, אף בית הלל מודים שאסור להחזירם, משום שדומה לבנין (רשי; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, גזירה שמא יתקעם במקבת ובגורן או שמא יתקע בציר מסמר או יתד כדי לחזקו (דמב"ש; המאירי), וכיון שאסור להחזירם אסור אף לסלקם, שאין אדם מסלק את התריס אלא אם כן מתירם לו החזרתו (המאירי); ואם אין לתריסין ציר כל עיקר, אף בית שמאי מודים שמותר להחזירם אפילו בפתח של בית. לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, אלא בתריסין של תיבות וארונות שיש להם ציר באמצע, היינו שיוצאות באמצע התריס שתי יתדות של עץ, אחת למעלה ואחת למטה, ויש בפתח התיבה או הארון שני נקבים כנגד אותן שתי היתדות, וכשסוגרים מכניסים שתי היתדות באותם הנקבים (המאירי), שלדעת בית שמאי גוזרים בתריסין שיש להם ציר באמצע משום תריסין שיש להם ציר מן הצד, ובית הלל סוברים שאין גוזרים ומתירים אף להחזיר, כדי שלא יימנע משמחת יום טוב, כמו שבארנו לעיל. **בית שמאי אומרים:** אין נוטלין את העלי – גליל עץ כבד, שכותשים בו במכתשת דברים שאסור לכתשם ביום טוב, אסור ליטלו ביום טוב, אפילו לקצב עליו בשר – לחתוך עליו בשר, שהוא דבר המותר ביום טוב, שהואיל ומלאכתו של העלי לאיסור הרי הוא "מוקצה". **ובית הלל מתירין** – לקצב עליו בשר ביום טוב, שאף על פי שמלאכתו לאיסור, מכל מקום מותר לטלטלו ביום טוב לצורך גופו (עין הקדמתנו לשבת יז, א), וכל שכן שיש להקל כאן משום שמחת יום טוב (המאירי). והרב מברטנורא כותב, שבית הלל מתירין משום

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' א

11 לחוש שיחתמו בשקר אלא רק שמא יאמרו לאחרים לחתום.
12 ומביאה הגמרא שנחלקו בזה כמה וכמה אמוראים: רב חקדיא אמר
13 בשר ולא תעשה כן, על אף שאין כאן חשש שמא תשכור עדים,
14 מכל מקום יש לגזור שלא יעשו באופן זה כדי שלא יבואו לעשות
15 לכתחילה אף באופן הראשון, שצויה הבעל לשנים אמרו לסופר
16 ויכתוב ולעדים ויחתמו. רבה בר בר חנה אמר בשר והעשה כן אף
17 לכתחילה, וכמו שנתבאר טעמו משום שאין חשש שמא תשכור
18 האשה עדים. וכן רב נחמן אמר, בשר ולא תעשה. רב ששת אמר,
19 בשר ותעשה. וכן רבה אמר בשר, ולא תעשה. ורב יוסף אמר, בשר
20 ותעשה.

1 לשאת את האשה, ומחמת כן שיקרו, אלא מכיון שמכירים אנו את
2 חתימתם שאינה מזויפת. אין אנו חוששים שמא שקרו בעדותם
3 שבשטר, ואם כן מפני מה נחשוש שמא תשכור האשה עידי שקר.
4 מתרצת הגמרא, מעשה לא עבדי – אכן לעשות מעשה שקר
5 ולחתום בשטר עבור הלוקח והאשה לטובת עצמם, זאת ודאי
6 אינם עושים, ולכן אין לנו לחשוש שעשו כך, אמנם דבויא קאמרי
7 – דיבור בעלמא לומר לאחרים לעשות הם עלולים לשקר.
8 דנה הגמרא באופן נוסף: אמר הבעל לשנים אמרו לסופר וכתוב
9 גט, ואתם חתומו, שבמקרה זה אין חשש שמא תשכור האשה
10 עדים, כיון שבאופן שהם עצמם צריכים להיות עדים ולחתום אין

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

למה רגשו גוים. מה תועלת להם, אלמא דבר קל הוא בעיניו: מי שלבו נוקפו. הירא מעבירות שבידו: אומר כן. מפרש אל תתחר במרעים אל תתקוטט, והוא אינו כן אלא אל תתחר במרעים להתגרות במעשיהם לומר אעשה כן גם אני: ואומר אל יקנא לבך בחמאים כי אם ביראת ה' כל היום. אפשר לומר אל תתקוטט עם רשעים כי אם ביראת ה' יראי ה' אלא על כרחך אל יקנא לבך לעשות כמותן: יחילו. יצליחו. ותבירו על כן לא יחיל

דף ז עמוד ב. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון פן יוחי, קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם גדל בהנהגה רעה, יותר מלחמת גוג ומגוג. שנאמר על ידי דוד בשעה שברח מאבשלום בנו שמרד בו, 'מזמור לדוד בכרחו מפני אבשלום בנו' (תהלים ג א), וכתוב בתריה - ונאמר בפסוק שאחריו, 'ה' מה רבו צרי, רבים קמים עלי', הרי שעל הכאב שבנו מרד בו, אמר דוד שדבר זה הוא ריבוי צרות, ואילו נפי מלחמת גוג ומגוג, פתיב (שם ב א), רק 'למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק', כלומר, מה התועלת שיש לגוים שמתקבצים להלחם, ומדוע מדברים העמים בענין נצחונם במלחמה דברים ריקים שאין בהם תועלת, ואילו 'מה רבו צרי' שהוא לשון ריבוי צרות, לא פתיב, משמע ממה שאמר דוד על מלחמת גוג ומגוג שאין לגוים תועלת בה, זו מועט מהקושי שיש לאדם שבנו יוצא לתרבות רעה.

נאמר בפסוק, 'מזמור לדוד בכרחו מפני אבשלום בנו'. תמהה הגמרא: מזמור לדוד - וכי על מרידת אבשלום היה ראוי לומר מזמור, קינה לדוד מיפעי ליה - הלא היה ראוי לומר קינה על כך. מיישבת הגמרא: אמר רבי שמעון פן אבישלום, משל למה הדבר דומה, לאדם שיצא עליו שטר חוב, והוא מחויב בו בסכום גדול שאין לו מהיכן לשלמו, קודם שפרעו היה עצב, כי דאג מהיכן יהיה לו ממון לשלם חוב זה, לאחר שפרעו שמח שהצליח לפרוע את חובו. אף פן דוד, פון שאמר לו תקדוש פרוך הוא (שמואל ב' יב יא) 'הנני מקים עליך רעה מביתך', כלומר שיענש בכך שאחד מבני ביתו ימרוד בו וישלוט על כל אשר לו, לכן היה עצב, אמר שמה האדם שימרוד בו עבד או מזמור הוא, דלא חיים עלי - שלא ירחם עלי, פון דתוא דאבשלום הוא - כיון שראה שהמרוד בו הוא אבשלום בנו, שמה, ומשום הכי [ולכן] אמר מזמור.

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון פן יוחי, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר (משלי כח ד) 'עזבי תורה יחללו רשע, ושמרי תורה יתגרו בה', כלומר, שומרי התורה יתגרו בעוובי התורה. תניא נמי הכי, רבי דוסתאי פרבי מתון אומר, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר 'עזבי תורה יחללו רשע' וגו'. ואם לחשך אדם באונך לומר ולהקשות, והא פתיב (תהלים לו א), 'אל תתחר במרעים, אל תקנא בעשי עולה', ויפרש אותו אדם את תיבת 'תתחר' מלשון התגרות והתקוטטות, ואת תיבת 'תקנא' מלשון קנאות, ולפי פירושו יקשה לך, שמצא פסוק האוסר להתגרות ולהתקוטט עם הרשעים. אתה אמור לו שאין הפירוש כן, אלא מי שלפו נוקפו - מי שירא מעבירות שבידו אומר ומפרש פן, אלא הפירוש הנכון של תיבת 'תתחר' הוא מענין התאוות למעשי, והרצון לאחוז בהם ולעשות כמותם, ופירוש הפסוק הוא, 'אל תתחר במרעים' - אל תתאוה להנהגת הרשעים, לרצות להיות במרעים, כלומר לעשות כמעשיהם, וכן 'אל תקנא בעשי עולה', לרצות להיות בעושי עולה. ואומר (משלי כג יז), 'אל יקנא לבך בחמאים, כי אם ביראת ה' כל היום', ופירוש הפסוק, שאל יקנא לבך בחמאים לעשות כמעשיהם, וכך יש לפרש גם את הפסוק 'אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה', שלא תתאוה ותקנא בהם בלבך לרצות לעשות כמעשיהם הרעים.

מקשה הגמרא: איני - האם כך הוא הדין שמותר להתגרות ברשעים, והאמר רבי יצחק, אם ראתי רשע

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

שֶׁהַשְּׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ – שכעת היא שעת הצלחתו, **אֵל תִּתְנַרְהָ בּוֹ, שְׁנַאמַר** (תהלים י ה) 'יְחִילוּ דְרָכָיו בְּכָל עֵת', כלומר, יצליחו דרכיו בזמן שיש לו שעה מיוחדת שמזלו מצליח. **וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁבַשְׁעָה זֶה הוּא זֹכֶה בְּדִין** של מעלה, **שְׁנַאמַר** בהמשך הפסוק (שם) 'מְרוֹם מְשַׁפְּטִיךָ מִנְּגִדוֹ', כלומר, הפורענות והיסורים הראויים לרשע כפי משפט דיניך [דיני הקב"ה], מסולקים ועומדים רחוק ממנו. **וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׁרוּאָה בְּנִצְחוֹנוֹ עַל צְדָיו, שְׁנַאמַר** בסוף הפסוק (שם), 'כָּל צוּרְרָיו יִפְיחַ בָּהֶם', כלומר, על ידי נפיתו הוא דוחה את כל צריו מעליו, כפי שמרחיקים קש על ידי נפיתה. מפסוק זה למדנו שאין להתגרות ברשעים, וקשה על מה שאמר רבי שמעון בן יוחי שמוותר להתגרות ברשעים.

מתרצת הגמרא: **לֹא קִשְׁיָא, הָא בְּמִילֵי דִידֵיהּ** – האיסור להתגרות ברשעים נאמר בדברים הנוגעים לאדם עצמו, **וְהָא בְּמִילֵי דִשְׁמַיָא** – וההיתר להתגרות ברשעים נאמר בדברים הנוגעים לכבוד שמים. תירוץ שני: **וְאִיבְעִית אִימָא** – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **הָא וְהָא בְּמִילֵי דִשְׁמַיָא** – הן ההיתר והן האיסור להתגרות ברשע נאמרו בדברים הנוגעים לכבוד שמים, **וְלֹא קִשְׁיָא, הָא בְּרִשְׁעָה שְׁהַשְּׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ** – האיסור להתגרות נאמר ברשע שכעת היא שעת הצלחתו, **הָא בְּרִשְׁעָה שְׁאִין הַשְּׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ** – וההיתר להתגרות ברשעים נאמר ברשע שאינו עומד בשעת הצלחתו. תירוץ שלישי: **וְאִיבְעִית אִימָא, הָא וְהָא בְּרִשְׁעָה שְׁהַשְּׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ** – הן ההיתר והן האיסור נאמרו ברשע שכעת היא שעת הצלחתו, **וְלֹא קִשְׁיָא, הָא בְּצַדִּיק גְּמוּר** – ההיתר להתגרות נאמר לצדיק גמור, שמפני צדקתו אין לו לחשוש שהרשע ירדפנו, **וְהָא** – והאיסור נאמר **בְּצַדִּיק שְׁאִינוּ גְּמוּר**. **דְּאָמַר רַב הוֹנָא, מַאי דְכִתִּיב** – מהו פירוש הפסוק (חבקוק א יג), 'לְמַחַ תִּבְיַט בּוֹגְדִים, תַּחֲרִישׁ בְּכַלְעַ רִשְׁעֵי צַדִּיק מִמֶּנּוּ', מבואר בפסוק שהרשע יכול להזיק לצדיק, וקשה, **וְכִי יִתְכֵן שְׂרִשְׁעָה בּוֹלְעַ צַדִּיק, וְהָא כְּתִיב** על הצדיק (תהלים לו לג) 'ה' **לֹא יַעֲזֹבֵנוּ בְּיָדוֹ, כְּלוֹמַר, ה' לֹא יַעֲזֹב** את הצדיק ביד הרשע המבקש להעליל עליו עלילות, **וְכִתִּיב עוֹד (משלי יב כא), 'לֹא יֵאָנֶה לְצַדִּיק כָּל אֹנֶן, הרי שאין הרשע יכול לגרום רעה ודבר שאינו הגון לצדיק. אֲלֵא צַדִּיק לומר שצַדִּיק מִמֶּנּוּ בּוֹלְעַ** – מי שהוא צדיק יותר מהרשע אך אינו צדיק גמור, יכול הרשע להזיקו, אבל מי שהוא **צַדִּיק גְּמוּר, אִינוּ בּוֹלְעַ** – אין הרשע יכול להזיקו. ולמדנו כחילוק הגמרא בתירוצה, שהרשע אינו יכול להזיק לצדיק גמור, אלא רק למי שאינו צדיק גמור.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף שבו היא מחלקת באופן שונה בין צדיק גמור לצדיק שאינו גמור: **וְאִיבְעִית אִימָא, שְׁעָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ שְׁאִינוּ** – בשעת הצלחתו של הרשע, ההנהגה עמו שונה מהזמן הרגיל ואז אסור אפילו לצדיק גמור להתגרות בו.

משה מסר את נפשו והמשיך לבקש ולהתפלל להיכנס לארץ ישראל [וביחד עם זה כפשוטו, שזה לא יזיק חס-ושלום ליהודי אחר, יהושע בן נון, שהועידו הקדוש-ברוך-הוא עוד לפני-כן להכניס את בני ישראל לארץ ישראל]

משיחות שבת פרשת דברים, יום א' עשירי באב, ויום ב', י"א באב ה'תשנ"א

48 לקה בצנינה, אַיעפּק בְּרִיתָא - התעסק בריחיים על מנת להתחמם
 49 ולהזיע. רב ששית כאשר לקה בצנינה, אַיעפּק בְּכַשְׁוֵרִי - התעסק
 50 בנשיאת קורות ומשאות. אַמֵּר, רְדוּלָה מְלֵאכָה שְׁמַחְמַמַת אֶת
 51 בְּעֵלֶיהָ, לפיכך עשה כן לרפואתו.
 52 מביאה הגמרא עוד בענין עבדיו של ריש גלותא שנהגו שלא
 53 כהוגן: כאשר התארח רב ששת אצל ראש הגולה, אַמֵּר לִיהּ רִישׁ
 54 גְלוּתָא - ראש הגולה לרב ששת, מַאי מַעֲמָא לא סְעִיד מִרְ גִּבְנִין -
 55 מדוע כבודו איננו טועד אצלי. אַמֵּר לִיהּ רב ששת, דְּלֵא מַעְלוּ עֲבָדֵי
 56 - מפני שעבדיך אינם הגונים, דְּחִשְׁדֵי אַאֲבָר מִן חַיִּי - חשודים הם
 57 באיסור אכילת אבר מן החי. אַמֵּר לִיהּ ריש גלותא, מִי יִימֵר - מנין
 58 לך דבר זה. אַמֵּר לִיהּ רב ששת, הַשְׁתָּא מְחִוּנָא לָךְ - עכשיו אראה
 59 ואוכיח לך זאת. וכך עשה, אַמֵּר לִיהּ רב ששת לְשַׁמְעִיָּה - למשמשו,
 60 וְיָל גִּנְבּוּ - לך בהיחבא כדרך גניבה, אִיִּיתֵי לִי חֲרָא בְּרַעַא מְחִוּתָא
 61 - הבא לי רגל אחת מן הבהמה שהוכנה לאכילה, על ידי אותם
 62 העבדים, ותחביא אותה אצלי. אִיִּיתֵי לִיהּ - הביא לו השמש את
 63 הרגל. לאחר מכן, אַמֵּר לִיהּ רב ששת לעבדיו של ריש גלותא,
 64 אַהֲרִימוּ לִי דְחִיּוּתָא - סדרו לפני את חלקי הבהמה לנתחיה.
 65 והיות וכבר נטל שמשו רגל אחת, אִיִּיתוּ תַלְתִּי בְּרַעֵי - הביאו לפניו
 66 העבדים רק שלשה מרגלי הבהמה, אוֹתֵיבוּ קְמִיָּה - הניחום לפניו.
 67 אַמֵּר לִיהּ רב ששת לעבדי ריש גלותא, הָא - האם בהמה זו
 68 סודרתם נתחיה לפני פְּעֻלַת שַׁלְשׁ רְגְלִים בלבד הוּא. שמעו זאת
 69 העבדים, פְּסוּק אִיִּיתוּ חֲרָא מַעְלָמָא אוֹתֵיבוּ קְמִיָּה - תחכו והביאו
 70 רגל אחת מבהמה אחרת בעודה בחייה, ואבר מן החי היא,
 71 והניחוה לפניו בכלל איברי הבהמה שהיו סדורים שם. אַמֵּר לִיהּ רב
 72 ששת לְשַׁמְעִיָּה, אוֹתֵיבוּ נְפִי לְהַךְ דְּרִידָךְ - הנח גם את הרגל
 73 המוחבאת אצליך, אוֹתֵיבָה - הניחה שם משמשו לצד שאר חלקי
 74 הבהמה. אַמֵּר לִיהּ רב ששת לעבדי ריש גלותא, הָא - האם בהמה
 75 זו פַת הַמֶּשׁ רְגְלִים הוּא, אלא על כרחך, כי משראו העבדים כי
 76 חסרה רגל אחת לבהמה הביאו רגל נוספת ממקום אחר, והרי לך
 77 כי ראוי לחושדם על איסור אבר מן החי.
 78 משעמד ריש גלותא על צידקת דבריו של רב ששת, אַמֵּר לִיהּ ריש
 79 גלותא, אִי הָכִי - אם כן שהטעם שאינך סועד אצלי הוא לפי
 80 חשודים הם, לְעַבְדֵי קְמִיָּה (שְׁמַעִיָּה) דְּמֵר - כינו עבדי את
 81 המאכלים לפני השמש של כבודו בהיתר, וְלִיבּוֹל - ובכך תאכלו
 82 ללא חשש. אַמֵּר לִיהּ רב ששת, לְחִי - לחיי, כלומר, מוסכם עלי
 83 הדבר. משהכינו את המאכלים לפני שמשו של רב ששת, קָרִיבוּ
 84 תְּכָא קְמִיָּהוּ - הקריבו השולחן לפנייהם לסעודה, וְאִיִּיתוּ קְמִיָּה
 85 בִּישְׂרָא - הביאו לפני רב ששת בשר, וְאוֹתֵיבוּ קְמִיָּה - הניחו לפניו
 86 עם הבשר רִשְׁתָּא דְּתִנְקָא חֲמֵתָא - עצם קטנה שעל כף הירך,
 87 שאדם הבולעה, נחנק. בספרם שרב ששת סוגי נהור היה לא
 88 יבחין בעצם זו המעורבת עם הבשר ויאכלה ויחנק. וכל זאת על
 89 מנת להיפרע מרב ששת שעמד על היותם חשודים באבר מן החי.
 90 אולם רב ששת נִשְׁשִׂיָּה - מישש בידיו את הבשר והרגיש בעצם
 91 המונחת שם, וְשִׁקְלָה בְּרַבָּה בְּסוּדְרִיָּה - נטל את כל חתיכת הבשר
 92 וכרכה בנגוד. לְבִתְרָא דְּאִכִּיל - אחר שסיימו את הסעודה, רצו
 93 לבדוק מה כרך רב ששת בנגודו. אַמֵּר לִיהּ העבדים,

1 היא סיפורי - הקות דם. וכאשר חולי החום פת תְּלָתָא - שלשה
 2 יומי, רפואתו היאכל בִּישְׂרָא סוּמְקָא - בשר אדום כחוש אָנוּמְרִי -
 3 שנעשה על גבי גחלים, וישתה חֲמֵרָא מְרַקָא - יין מזוג בהרבה מים.
 4 ואילו לְשִׁמְשָׂא עֵתִיקָתָא - הלוקה בחולי החום הנמשך ימים רבים,
 5 רפואתו כך היא, לִיתֵי
 6 תְּרַנְגוּלָתָא אוֹכְמֵתִי - יביא תרנגולת שחורה וְלִיקְרָעָה - יקרענה
 7 שְׁתֵי וְעָרַב וְלִנְלַחֲיָה לְמַצִּיעָתָא דְרִישִׁיָּה - ויגלחו את אמצעית ראש
 8 החולה, וְלוֹתֵיבוּ עֵלְוִיָּה וְנַחֲחִיָּה עֵלְוִיָּה - ויושיבו התרנגול במקום
 9 הגילוח ותישאר שם עד דְּמִסְרָךְ - עד שיהא דמו נדבק על ראשו,
 10 וְלִנְחֹת וְלִיקוּם בְּמֵאָה עַד צְוֹאֲרִיָּה - ולאחר מכן ירד החולה ויעמוד
 11 במים עד צוארו. עַד דְּחֵלִישׁ עֲלָמָא עֵלְוִיָּה - עד שיחוש חולשת
 12 הלב, וְאִזּוּ לְמוּד וְלַסְלִיק וְלִיתֵיב - ישוט ויעלה מן המים וישב.
 13 וְאִי לא - ואם לא יוכל לקיים רפואה זו עם התרנגולת, לִיבּוֹל בְּרִיתִי
 14 - יאכל מין ירק הקרוי כרתם, וְלִנְחֹת וְלִיקוּם בְּמֵאָה - וירד ויעמוד
 15 במים עד צְוֹאֲרִיָּה, עַד דְּחֵלִישׁ עֲלָמָא עֵלְוִיָּה - עד שיחוש חולשת
 16 הלב, וְאִזּוּ לְמוּד וְלַסְלִיק וְלִיתֵיב - ישוט ויעלה מן המים וישב.
 17 עוד מענייני רפואה ששנו כאן: כשם שאמר אביי לעיל, לְשִׁמְשָׂא
 18 - הלוקה בחום, רפואתו בִּישְׂרָא סוּמְקָא אָנוּמְרִי - יאכל בשר אדום
 19 וכחוש העשוי על גחלים וְחֲמֵרָא מְרַקָא - וישתה יין מזוג בהרבה
 20 מים כדי לצנן עצמו, כִּךְ תְּלָתָא - לחולי שאחזו מחמת צינת
 21 השלג, רפואתו בִּישְׂרָא שְׁמִינָא אָנוּמְרִי - יאכל בשר שמן העשוי על
 22 גחלים וְחֲמֵרָא תִיָּא - וישתה יין חי שאינו מזוג במים, כדי לחמם
 23 עצמו.
 24 הגמרא מביאה מעשה בענין רפואת חולי הציניה: רב עֲבָרָם הִסְדֵּיא,
 25 בִּי תָהּ מַצְעֵרִין לִיהּ - כאשר היו מצערים אותו בִּי רִישׁ גְלוּתָא -
 26 עבדיו של ראש הגולה, לפי שהיה חסיד ופרוש ומחמיר עליהם
 27 באיסורים, הוּוּ מְנַנְנֵי לִיהּ אֲתֵלְנָא - היו משכיבים אותו על השלג,
 28 ולקה בצנינה. לְמַחֵר, אָמְרוּ לִיהּ עבדיו של ראש הגולה לרב עמרם,
 29 מַאי נִיחָא לִיהּ לְמַר דְּלִיתֵיהּ לִיהּ - מה רצון כבודו שיביאו לו. אַמֵּר
 30 רב עמרם חסידא לעצמו, הֵינֵי - עבדים אלו, כֵּל דְּאִמְיָנָא לְהוּ מִיַּפֵּךְ
 31 אַפְסֵי - כל מה שאומר להם יעשו היפך דברי. לפיכך אַמֵּר לִיהּ,
 32 הביאו לי בִּישְׂרָא סוּמְקָא אָנוּמְרִי - בשר אדום כחוש העשוי על
 33 גחלים, וְחֲמֵרָא מְרַקָא, ויין מזוג בהרבה מים. ואמר להם כך על
 34 מנת שיעשו היפך דבריו, ויביאו לו בשר שמן ויין חי כפי שזקוק
 35 הוא לרפואתו כמו ששינו לעיל שלחולי הציניה יאכל בשר שמן
 36 ויין חי. ואכן אִיִּיתוּ לִיהּ אִינְהוּ - הביאו לו הם בִּישְׂרָא שְׁמִינָא אָנוּמְרִי
 37 - בשר שמן העשוי על גחלים וְחֲמֵרָא תִיָּא - ויין חי.
 38 מביאה הגמרא עוד בענין חוליו של רב עמרם חסידא: שְׁמַעִיָּה
 39 יְלָתָא - אשת רב נחמן, שהיתה אשה חשובה ובת הנשיא, על מה
 40 שנעשה לרב עמרם, וּמַעְזִילָה לִיהּ לְבִי מְסוּתָא - שלחה להעלותו
 41 לבית המרחץ, וּמוֹקְמֵי לִיהּ בְּמֵאָה דְבִי מְסוּתָא - העמידוהו במי בית
 42 המרחץ, עַד דְּמַהֲפִי מֵאָה דְבִי מְסוּתָא וְהוּוּ דְּמָא - עד שנהפך צבע
 43 מימי בית המרחץ ונהיו אדומים כדם. מחמת הזעה האדומה
 44 שיצאה מגופו עקב אכילת הבשר השמן ושתיית היין החי, וְקָאָא
 45 בִּישְׂרִיָּה שְׁשִׂיָּי שְׁשִׂיָּי - ועמד בשרו בהרות בהרות (- כתמים)
 46 עגולות.
 47 הגמרא מביאה עוד מענייני רפואת חולי הציניה: רב יוֹסֵף כאשר

אם משיח יתעכב חס-ושלום בימים הבאים - מציעים, שימשיכו בעריכת
 'סיומים' גם בימים שלאחרי-זה, עד חמישה עשר באב, ועד בכלל
 משיחות שבת פרשת דברים, יום א' עשירי באב, ויום ב', י"א באב ה'תנש"א

59 הטעם לאיסור לסייע לאשה החשודה על השביעית ולאשת עם
60 הארץ הוא לפי שאין מחזיקין ומסיעין ידי עוברי עברה.
61 ובולן - כל מה שהתירו לעיל להשאיל כלים לאותן נשים ולסיעם
62 שלא בשעת עבירה עצמה, לא אמרו להתיר זאת אלא מפני דרכי
63 שלום.
64 ומחזיקין - מסייעין ידי נכרים בשביעית, אבל לא ידי ישראל העושה
65 מלאכה האסורה. ושואלין בשלומן של הנכרים, אף שהוא קורא
66 עליו שם ה', ששלום הוא שמו של הקדוש ברוך הוא, מפני דרכי
67 שלום.

גמרא

68 הגמרא תמחה על השינוי בדין בין הסיוע לאשה החשודה על
69 השביעית לבין הסיוע לאשת עם הארץ.
70 מאי שנא רישא - במה שונה הדין האמור בתחילת המשנה שאסור
71 לבור ולטחון עם האשה החשודה על השביעית, ומאי שנא סיפא
72 - ובמה שונה הדין האמור בהמשך המשנה שמוותר לבור ולטחון
73 עם אשת עם הארץ.
74

75 הגמרא מביאה שני ביאורים בדבר: אמר אבני, אף שאין לסייע
76 בברירה וטחינה לאשה החשודה על השביעית, היינו משום שהיא
77 מוחזקת כחשודה לעסוק בפירות האסורים באכילה, אך בכל זאת
78 מותר לסייע לאשת עם הארץ, משום שרוב עמי הארץ מעשרין הן,
79 ורק חכמים חששו שמא אותם מעשרים, ולכן מפני דרכי שלום
80 מותר לסייעם.

81 רבא אמר, באמת אין רוב עמי הארץ מעשרים, אלא ספק גמור
82 הוא, ויש לאסור לסייעם כיון שיש כאן חשש עבירה דאורייתא,
83 אבל הקא - כאן במשנתנו שהתירו את הסיוע, מדובר בעם הארץ
84 לפי שיטתו דרבי מאיר, כפי שיבואר מיד שהוא מפרש תרומות
85 ומעשרות, אך אינו נזהר לאכול פירותיו בטהרה, וההקפדה על
86 טומאה וטהרה בפירות ומאכלים שאינם תרומה וקדשים, אינה כן
87 התורה אלא היא מדרבנן בלבד, ולכן התירו לסייע משום דרכי
88 שלום. ענין זה של עם הארץ לרבי מאיר, למדנו בברייתא, דתנא,
89 אוהו עם הארץ, כל שאינו אוכל את חוליו - פירות החולין שלון
90 בטהרה, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, כל שאינו מעשר פירותיו,
91 משנתנו היא בשיטת רבי מאיר, ולכן כשאמרה אשת עם הארץ,
92 התכוונה לזו שמעשרת את אינה מקפידה לאכול חוליה בטהרה.
93 מקשה הגמרא, והא דרביה רבי סיפא - והלא ממה שנאמר בסוף
94 הדברים, שמשתטיל את הפנים את תנע עמה, מפני שעתה
95 כשנרטבה העיסה הוכשרה לקבל טומאה ומעתה יש כאן סיוע
96 בידי עוברי עבירה, מפלל דרישא לאו בטומאה וטהרה עסקינן -
97 הרי שמה שאסרו לסייעה לפני כן לא היה מפני איסורי טומאה
98 וטהרה, שעדיין לא הוכשרה העיסה לקבל טומאה, ורק מעתה
99 קיים האיסור, ואם אין חשש מצד שהפירות אינם מעושרים, למה
100 ההיתר לסייעה עד עתה הוא רק מפני דרכי שלום, הלא אין
101 בינתים שום חשש איסור.

102 מיישבת הגמרא, גם הרישא שנאמר בה שרק מפני דרכי שלום
103 מותר לסייעה לפני שתטיל את המים, וגם הסיפא האוסרת לסייעה
104 אחר שתטיל את המים, מדברת באיסורים הנוגעים בענייני טומאה
105 וטהרה, שמדובר שהפירות כבר הוכשרו לקבל טומאה, והרישא
106 עוסקת בטומאת חולין - שאשה זו מטמאה את פירות החולין
107 שבידה, ולכן ראוי היה לאסור לסייעה, ומכל מקום התירו זאת
108 מפני דרכי שלום כיון שאין זה אלא איסור דרבנן, ובלבד שלא
109 תאכל מפירות אלו, והסיפא האוסרת לסייעה משתטיל את המים,
110 עוסקת בטומאת חלה, שעתה כשנעשית העיסה, היא מחוייבת
111 בחלה, והאשה מטמאה אותה בידיים, והרי זה איסור דאורייתא,
112 שנאמר (במדבר יח ח) 'את משקרת תרומתי', שיש לשמור על
113 התרומות בטהרתן, ולכן גם מפני דרכי שלום אין להתיר את הסיוע.
114 הגמרא מקשה על האמור שמוותר לסייע לאוכלי חולין בטומאה:
115 ורמינהו - יש להקשות על כך מברייתא,

1 בולן עלקא לא פליגי - לדברי הכל יש בזה גזל גמור מן התורה,
2 שהרי כליו של אדם קונים לו את בעלי החיים. כי פליגי -
3 מחלוקתם היא בבעלי חיים שניצודו בלחי וקוקרי - כלי צייד שאין
4 להם בית קיבול, כמו חכה שצדים בה דגים, שמעיקר הדין לא זכה
5 הצייד בבעלי החיים, ולתנא קמא האיסור ליטלם ממנו הוא רק
6 מפני דרכי שלום, ולדעת רבי יוסי זהו גזל גמור.
7 שנינו במשנה, מציאת חרש שומה וכו' יש בהן משום גזל מפני דרכי
8 שלום, רבי יוסי אומר גזל גמור:

9 אמר רב תנא, אף לרבי יוסי אין זה גזל גמור מן התורה, שהרי אין
10 קנין לחרש שוטה וקטן ולא זכו במציאה, אלא כוננת רבי יוסי היא
11 שזה 'גזל גמור' מדבריהם של חכמים, שאסרו לגחלם.
12 שואלת הגמרא, למאי נפקא מינה - מהו החילוק בדין ביניהם, כיון
13 שתנא קמא גם אוסר ליטול את מציאתם, מהו הוסיף רבי יוסי
14 באמרו שזה 'גזל גמור'.

15 משיבה הגמרא, להוציא בדינין - החילוק הוא האם אפשר להוציא
16 את המציאה מיד הנוטל מהם, על ידי בית דין, לדברי תנא קמא, אין
17 בית דין מחייבים את הנוטל להחזיר את המציאה, כיון שלא תיקנו
18 שיהא זה גזל ממש, ורק אסרו לעשות כן מפני דרכי שלום. אך לרבי
19 יוסי תיקנו שיהיה זה גזל ממש, ובית דין יוציאנהו מידו.

20 שנינו במשנה, עני הנפגה (-חותך זיתים) בראש עץ הנתן ומפילם
21 לארץ כדי ליטלם אחר כך, מה שתהתי וכו' גזל מפני דרכי שלום,
22 רבי יוסי אומר גזל גמור: אומרת הגמרא, תנא - שנינו
23 אם יוסי אומר גזל גמור: אומרת הגמרא, תנא - שנינו
24 אחר כך, הרי זה גזל גמור מן התורה, כיון שזכה בהם כשהיו בידו.
25 ורק באופן שהפילם ללא אחיזה ביד אמרה המשנה שהאיסור
26 ליטלם הוא רק מפני דרכי שלום.

27 מביאה הגמרא מועשה בנידון זה. רב פהנא היה קאזיל - היה הולך
28 למקום ששמו 'הוצל', תייה לכהא נכרא הנה שרי אופי - ראה
29 אדם אחד משליך מקלות על עצו דקל ועל ידי זה קא נתן תמרי
30 - היו התמרים נשרים מהעצים. אול קא מנקים ואכלי - הלך רב
31 כהנא ודיה נוטל מהתמרים ואוכלם. אמר ליה אותו אדם, הוי מר
32 - יראה אדוני דכתיב שדיתינהו - שאני נוטל את הפירות בידי
33 ומשליכם לארץ, וכיון שקנייתם בקנין גמור, נטילתם היא גזל גמור
34 מן התורה. אמר ליה רב כהנא, מאתריה דרבי יאשיה אהה - מתוך
35 שאתה בקי בהלכות, ניכר שאתה מעירו של רבי יאשיה, שהוא
36 דורש ברבים ומלמד את בני עירו הלכות. קרי עליה - קרא רב
37 כהנא על רבי יאשיה את הפסוק (משלי י בד) 'וצדיק יסוד עולם'.

38 שנינו במשנה, אין מוחזין פד עניי נכרים בלקט בשבחה ובפאה
39 מפני דרכי שלום; מביאה הגמרא דינים נוספים שנאמרו בנכרים
40 מפני דרכי שלום. הנו רבנן, מפרנסים את עניי הנכרים עם עניי
41 ישראל, ומקברין את חולי הנכרים עם חולי ישראל, וקוברין את מתי
42 הנכרים שנמצאו הרוגים יחד עם מתי ישראל, וכל ההלכות הללו
43 נאמרו מפני דרכי שלום.

משנה

44 המשנה מוסיפה ללמד על דינים שונים שנוהגים בהם משום דרכי
45 שלום: משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית לשמור פירות
46 שביעית ולהצניעם גם אחר זמן הביעור שהם אסורים באכילה,
47 נפה לנפות, וכבדה לברור, וריחים לטחון, ותנור לאפות בו, אף על
48 פי שהיא עשויה להשתמש בהם לפירות אלו, אבל לא תבור - לא
49 תברור ולא תפתן עמה, משום שיש חשש שפירותיה אסורים
50 באכילה, והרי היא מסיעת לה בידיים ממש לעבור איסור.
51 אשת חבר - והיא נאמנת על המעשרות, משאלת לאשת עם הארץ שאינו
52 נאמן על המעשרות, נפה וכבדה, ובוררת וטוחנת ומרבת עמה
53 בפירותיה אף שאינה נאמנת על המעשרות, אבל משתטיל את
54 הפנים לתוך העיסה, לא תנע עמה, משום שעתה בהטלת המים
55 לעיסה מתחייבת העיסה בחלה, ונטמאת בכלי עם הארץ שהם
56 טמאים, ואסור לגרום טומאה לחלה, ולכן אין לה לסייע לה ללוש
57 עיסה זו.

גטיסין. פרק חמישי - הניזקין - דף סא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספת

1 לִיקָמָּהּ וּבֵית הַדָּרָה זֶה גוֹל גּוֹמֵר - נִרְאָה דַּאֲצֵרְךָ לְאִשְׁמוּעִינן בְּתַלְשָׁן בִּידוֹ וּמְפִלָּה, אָף
2 עַל פִּי שְׁלֹא נִתְעַבְבוּ בִּידוֹ וְלֹא אִחֻז בְּחַן אֲלֵא לְהַפְלִים. שְׂרִי אֹפִי מִדְקָלָא -
3 פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטָרֵס: אֹפִי - מְקוּלָּת. וְקִשָּׁה: דְּרַב כְּהָנָה הֵיכִי הוּא מְנַקֵּשׁ וְאֵכֵל? וְיָמִי לֹא הָיָה
4 חִיִּישׁ לְדַרְכֵי שְׁלוֹם: וְנִרְאָה כְּרַבִּינוּ חֲנָנְאֵל, שְׁפִירֵשׁ: אֹפִי - חִרְוֵת שֶׁל דְקָל, הָיָה שְׂדֵי מִן
5 הַדְקָל, וְנִתְרִי תַמְרֵי. וְרַב כְּהָנָה הִיָּה סַבּוֹר שְׁלֵא
6 הָיָה חוֹשֵׁשׁ מִן הַפִּירוֹת אֲלֵא מִן הַחִרְוִית, וְאִמְרַן לֹה:
7 אֲנָא בִּדְרֵי שְׂדִיתֵינְהוּ, וְגוֹל נִמִּי אִיבָא.
8 **משאלת** אִשָּׁה לְחַבְרָתָה כו' - בְּסִיפָא מְפָרֵשׁ
9 דְקִתְנֵי מִתְנִיחֵן מְפַנֵּי דְרַכֵּי שְׁלוֹם.
10 וְקִשָּׁה לְרַבֵּינוּ תָּמֵר, וְתִיפּוֹק לִיהַּ דְהוּא שְׂרִי מִשּׁוּם
11 דְאִיבָא לְמִתְיַבֵּי בְּתוּבָא שֶׁל הַיְהוּדָא, כְּדַאֲשַׁכּוּן
12 בְּמִסְכַּת בִּיבְעִית בְּפִרְק חֲמִישׁ (פִּרְק ח: ט) בֵּית
13 שְׁמַאי אֹמְרִים לֹא יִמְכּוֹר לוֹ פְרָה הַחוֹרֶשֶׁת
14 בְּשִׁבְעִית, וּבֵית הֵלֵל מְתִירָהּ, מְפַנֵּי שִׁכּוּל
15 לְשׁוֹחֲטָה. עוֹד תַּנֵּן הֵתָם (גַּם זֶה שֶׁם מִשְׁנָה ו'):
16 אֵלּוּ כְלִים שְׂאֵן הָאוּמָן רִשְׁאֵי לְמוֹכְרֵם בְּשִׁבְעִית:
17 מִחִרְשֵׁהּ וְכֹלֵי הַעֵרֹל כו', זֶה הֵלְבָל: כֹּל שְׁמֵלֵאֲבָתוּ
18 מִיּוֹחַדָּת לְעֵבֵרָה - אַסּוּר, לְאִסּוּר וְלִחְיָתָר -
19 מוֹתָר. וְלִיבָא לְמִימָר דְהֵתָם נִמִּי לֹא שְׂרִי אֲלֵא מְפַנֵּי
20 דְרַכֵּי שְׁלוֹם - דְבִמְבַר לֹא שִׁיךְ דְרַכֵּי שְׁלוֹמוֹ וְעוֹד:
21 דְקָא דִּיִּיק בְּפִרְק קִמָּא דְמִסְכַּת עֵבֻדָּה זָרָה (טו"ב)
22 מִנְהַ, מִבֵּית הֵלֵל דְשְׂרִי לְמַכּוֹר פְּרָה לְגוּי, דְאִמְרַן
23 וְאִפִּילוּ זַבְנָה. וְאִפִּילוּ שִׁיךְ דְרַכֵּי שְׁלוֹם מְבֻכָר
24 לְיִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם דְנִרְאָה כְּחוֹשְׁדֵי כְּשֹׁאֵנוּ רֹצֵחַ
25 לְמַכּוֹר לוֹ - בְּמַכּוֹר לֹא נִי שִׁיךְ כִּלְל דְרַכֵּי שְׁלוֹמוֹ:
26 וְעוֹד: דְעַל כִּרְוַן הֵתָם לֹא מִשּׁוּם דְרַכֵּי שְׁלוֹם
27 הוּא, מְדֹלָא תֵּי לְהוֹ אִבְכָּא! וְאֹמְרַן רַבֵּינוּ תָּמֵר: דְהַכָּא
28 אִיבָא קְדָא לֹא אֲלֵא פִירוֹת שְׁבִיעִית, הִלְכָּן אִי
29 לֹא מִשּׁוּם דְרַכֵּי שְׁלוֹם - הָיָה אַסּוּר. וּמְבֻכָר דְלֹא
30 שִׁיךְ דְרַכֵּי שְׁלוֹם - אַסּוּר הִיבָא דְלִיבָא לְמִתְיַבֵּי.
31 וְכֵן מְשַׁמְעַן בִּירוּשַׁלַּיִם. דְקָאמְרַן: אִנִּי אֹמְרַן נִפְחָ -
32 לְסַפּוֹר בַּה מְעוֹת, כְּבֵרָה - לְכַבֵּר בּו חוּל, רִיחִים -
33 לְטַחֹן בּו סַמְנִין, תַּנּוּר - לְטַמּוֹן בּו אֹנִיךְ שֶׁל פִּתְחוֹ.
34 בִּידוּעַ מְמִירֵי דָאֵן לֹא תְּבוּבָא שֶׁל הַיְהוּדָא לְמִתְיַבֵּי
35 בַּה. וְהוּדָא דִירוּשַׁלַּיִם לֹא הוּא תְּלִיחָה גְּמוּרָה כְּפֵרָה
36 לְשׁוֹחֲטָה - דָּאֵם כֵּן בְּלֹא דְרַכֵּי שְׁלוֹם נִמִּי הוּא
37 שְׂרִי, כְּמוּ מְבֻכָר. וְאֵת תַּאמְרֵי: לְפִירוֹשׁ רַבֵּינוּ תָּמֵר:
38 מִאי בְּרִיךְ בְּגִמְרָא "מִאי שְׁנָא רִישָׁא וְמִאי שְׁנָא
39 סִיפָא", כִּיּוֹן בְּרִבּוּדָא מִפִּירוֹת שְׁבִיעִית אִירִי? וְשׁ
40 לְמוֹר: דְקַסְבֵּר תְּהַלְמוּ דְאִתְמוֹר רַבֵּן בְּתוּבָא
41 הַחֲשׂוּדִים כְּאִילוּ הוּא בְּרִבּוּדָא טַבֵּל, דְאֹקְמֵהּ
42 אַחֲזִיקָהּ. וְרִיחִים תַּנּוּר - וּבִאֲשֵׁת עִם הָאֵרֶץ
43 לֹא תַנָּא תַנּוּר רִיחִים - מִשּׁוּם דְתַנָּא נִפְחָ וְכֵבֵרָה,
44 הוּא דְרִין רִיחִים וְתַנּוּר, דִּיגִיד עֵלִי רִיעֵי. אִי נִמִּי:
45 מִשּׁוּם דְתַנּוּר אֵין דְרַךְ לְהַשְׁאִילוּ, דְמִטְמֵא וְטַעֲן
46 שְׁבִירָה. וְאִירִי דְלֹא תַנָּא תַנּוּר - לֹא תַנָּא רִיחִים. אֲבָל בְּחֲשׁוּדָה אֲשַׁבְעִית - לֹא מְטַמָּא,
47 דְלֹא חֲשׁוּדָה אֲטוּמָא. וְמִיָּה, קִשָּׁה: דְבִפְרָק "עַד כְּמוֹ" (בְּכּוּרֹת לֹא), תַּנּוּן חֲשׁוּד עַל זֶה
48 וְעַל זֶה, פִּירוּשׁ אֲשַׁבְעִית וְאֲמַעְשֵׁרוֹת - חֲשׁוּד עַל הַטְּהוּרֹת וְשִׁמְאָה הֵתָם בְּטוּמַאֲת פִּירוֹת,
49 אֲבָל אֲטוּמַאֲת הַנּוּף - לֹא חֲשׁוּד. **רבא** אִמְרַן בְּעַם הָאֵרֶץ כו' - אִבִּי מִיְקָל טַפִּי לְסִיעֵי
50 בְּמַעֲשֵׂר מִבְּטוּמַאֲה וְטַהֲרָה דְרַבְנָן, כְּדִמְכּוּחַ בְּסַמּוֹן, וְרַבָּא אִיפַכָּא. וְרַבָּא נִמִּי אִיתֵי לִיהַּ רֹבֵעַ עִם
51 הָאֵרֶץ מְעַשְׂרֵן חֵן וְחִקְלוּ בְּדוּמָא, בְּפִרְק "אֵין עַל פִּי" (בְּתוּבֹת גו"ב) וּבְפִרְק "בְּמַה מְדַלְּקִין
52 (שֶׁבֶת בְּגָא), אֲבָל סַבֵּר הַכָּא: אֵין עַל גַּב דְרֹבֵעַ עִמִּי הָאֵרֶץ מְעַשְׂרֵן חֵן - מְכַל מְקוּם אִסּוּר
53 דְמוֹאֵי אִיבָא, וְאִסּוּר לְסִיעִים. וְאִבִּי, בְּפִרְק קִמָּא דְשֶׁבֶת (גו"ג) גְּבִי לֹא יִאֲכַל זֶב פְּרוּשׁ עִם זֶב
54 עִם הָאֵרֶץ, חִיִּישׁ טַפִּי שְׁמָא יִאֲכִילְנוּ דְבִרֵּים מְתוּקִים, אֵין עַל גַּב דְרֹבֵעַ מְעַשְׂרֵן, וְרַבָּא לֹא חִיִּישׁ. **אִיזוּר** עִם הָאֵרֶץ כֹּל שְׂאִינוּ אֹכֵל כו' - בְּעֵבֻדָּה זָרָה בְּחֹסְפָתָא (פִּרְק שְׁלִישִׁי)
55 מִתְנַיָּא, לְעַנֵּן שְׁנוֹתִים לְעַם הָאֵרֶץ בְּרוֹת חֲבִירִים גְּדוּלוֹת, וְפוֹסְקִין עִמּוֹ שְׁלֵא תַעֲשֶׂה עַל גְּבִי טַהֲרוֹת. וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמְרַן: אִינוּ צִרִיךְ לְפוֹסֵק. וְקִתְנֵי בְּתִרְיָה: אִיזוּר עִם הָאֵרֶץ
56 כֹּל שְׂאִינוּ אֹכֵל חוּלֵי בְּחֲטוּרָה, דְבִרֵּי רַבֵּי מַאֲרִי, דְכִיּוֹן מְעַשֵׂר - אֵין לְהַחֲמִיר עֲלֵינוּ שְׁלֵא לְהַשְׂרִיֵּא בַּת חֲבֵר. וְחֲמִיבִים שְׂרוּ אִפִּילוּ אִינוּ מְעַשֵׂר, וְנִתְהוּן תַּחְתּוּבֵי דְרַבֵּי חֲבֵרֹת: וְאֵם תַּאמְרַן:
57 בְּפִרְק "הִדֵּה נוֹטֵל" (סוֹטָה כ"ב), קָאמְרַן רַבֵּי מַאֲרִי: אִיזוּר עִם הָאֵרֶץ - כֹּל שְׂאִינוּ קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע עֲרִבִית וְשׁוֹרְחִית בְּבִרְכוּתֵיהּ, וְהַמִּימִים אֹמְרִים: כֹּל שְׂאִינוּ מְנִיחַ פְּתִילֵין, כֵּן עוֹזֵי אֹמְרַן:
58 כֹּל שְׂאֵן לוֹ צִיצִית. וְנִרְאָה דְהֵתָם אֵתֵי לְפִירוֹשׁ אִיזוּר עִם הָאֵרֶץ שְׂאֵן מִזְמִינֵן עֲלֵינוּ, כְּדַאמְרִינֵן בְּפִרְק "שְׁלֵשׁ שֶׁאֲכַל" (בְּרִכוֹת מו"ג) וְשְׂאֵן מְכַרִּיז עַל אֲבֻדְתּוֹ, כְּדַאמְרִינֵן בְּפִרְק "אֵלוּ
59 עֲבָרִין" (פְּסָחִים מ"ט). **רישא** טוּמַאֲת חוּלִין וְסִיפָא טוּמַאֲת חֵלָה - דְאִירִיאַתָּה, אַסּוּר לְטַמָּא בִּידוֹ, דְכִתְבִי
60 (גו"ג) דָּאֵין בּוֹצֵרִים עִם יִשְׂרָאֵל הַעֲשֶׂה פִירוֹתֵי בְּטוּמַאֲה, אֵין עַל גַּב דְשְׂרִי הֵתָם עִם גוֹי - עִם יִשְׂרָאֵל אַסּוּר, מִשּׁוּם דְטַבְלָא לְתַרּוּמָה, אֵין עַל גַּב דְעַד שִׁירָד לְבוֹר אוֹ יִקְפָּה לֹא נִגְמְרָה
מְלַבְּתָהּ

1 **בּוּלֵי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגֵי** - דְכִיּוֹן דִּישׁ לְהֵם תוֹךְ - קַנָּה לוֹ כְּלוּי, הוּוִי גוֹל גּוֹמֵר. לֹוּז - חֲבֵה,
2 אִירִים בְּלַעֲזוֹ. קוֹקֵרִי - שְׂאֵר מִצְדוֹת וּמְכּוּשׁוּלִים, שְׁנוֹתִים חוּט אֹרֶךְ בְּנֵהר וְחוֹרִין בּו
3 מְחֻטִּים עַל פְּנֵי כּוּלָּהּ. מִדְּבִירֵים - אִפִּילוּ לְרַבֵּי יוֹסֵי, לֹא גוֹל דְאִירִיאַתָּה הוּא. נְפָקָא מִינָה
4 - מִדְר' יוֹסֵי. **לְהוֹצִיאוּ בְּרִינִים** - דְלַרְבָּנָן לֹא נְפִיק בְּרִינִים. וְמִיָּה, לְרַבֵּי יוֹסֵי גוֹל מְעִילָא
5 לֹא הוּי, לִפְסַל לְעוֹדוֹת לְעוֹבְרוֹ עֲלֵינוּ בְּלֹא. **אם**
6 לִיקָמָּה וְנָתַן - עַל גְּבֵי בְּרַקֵּעַ בִּידוֹ, הוּאִיל וּמְטו
7 לִידֵיהּ - גוֹל גּוֹמֵר הוּא. **אופי** - מְקוּלָּת. רַבֵּי
8 אִשָּׁה מִן הַרְצֵל הוּא. מִתְרִיהּ דְרַבֵּי אִשָּׁה אֵתָה
9 - לְפִיכָךְ אֵתָה בְּקֵי בְרִינֵין, לְפִי שְׁהוּא דוֹרֵשׁ
10 לְרַבִּים וּמוֹדִיעֵן, עִם מְתֵי יִשְׂרָאֵל - לֹא כְּבִבְרֵי
11 יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא מְתוּסְקִין כְּרַם אִם מִצְאוּם הַרוּגִים
12 עִם יִשְׂרָאֵל. **משנה** עַל הַשְּׁבִיעִית - לְשִׁמּוֹר
13 פִּירוֹת שְׁבִיעִית וְלְהַצִּיעִים מִן הַכִּיעוֹר וְאִלְך. **לא**
14 הַבּוֹר וְלֹא תַמְחוּן עִמָּה - לְסִיעֵהָ. מְפַנֵּי שְׂאִסּוֹר
15 לְסִיעֵי בִידֵים יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבִירָה שְׁבַעַת הַעֲבִירָה,
16 וְבוֹרֶרָת וְשׁוֹתֵת כו' - בְּגִמְרָא פְּרִיק: אִמָּאֵי הָרִי
17 חֲשׁוּדָה עַל הַמְעַשְׂרוֹת: כְּרַם שְׁהוּא אִסּוּרָא כו' -
18 לֹא גִרְסִין, וְכִבְרִיאַת גִּרְסִין לֹה בְּגִמְרָא: אֲבָל
19 מִשְׁתַּמְלִי אֵת הַמִּים לֹא תַנַּע - לְפִי שְׁמִשְׁנִגְלוּלָהּ
20 הַטּוֹבֵלָה לְחֵלָה, וְקָא מְטַמָּאָה מִמּוֹת כְּלִים
21 טַמְאִים. וְזוּ מְסִיעֵתָה לְגוֹלְגַל, וְאַסּוּר לְהוֹרִים
22 טַמְאָה לְחֵלָה, וְכּוּלֵן לֹא אַפּוֹר - שְׁחֲתִיר
23 לְהַשְׁאִילֵם כְּלִים, וְלְסִיעֵם בְּלֹא שְׁחֲתִיר עֲבִירָה
24 עֲצֻמָּה - אֲלֵא מְפַנֵּי דְרַכֵּי שְׁלוֹם. וּמְחִיּוּקֵין יְדֵי
25 גוּים - הַכָּא מְשַׁמְעַן מְסִיעֵין מְמַט. וְשׁוֹאִלֵן
26 בְּשׁוֹלֵם - כֹּל הַמִּים, וְאֵין עַל פִּי שְׁמַטִּיל עַל
27 הַגוֹי שֶׁם שִׁמִּים, שְׁהַשְׁלוֹם שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
28 הוּא. **גמרא** מִאי שְׁנָא רִישָׁא - דְקִתְנֵי: לֹא
29 תַבּוֹר, מְסִיעֵת יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבִירָה שְׁבִיעִית. וְמִאי
30 שְׁנָא סִיפָא - דְקִתְנֵי: וְבוֹרֶרָת וְטוֹהַרְתָּ, וְהֵלֵא
31 מְסִיעֵת יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבִירָה טַבֵּל רֹב עִמִּי הָאֵרֶץ
32 מְעַשְׂרֵן חֵן - הִלְכָךְ חֲשָׂא דְרַבְנָן בְּעֵלְמָא הִיא,
33 וּמְפַנֵּי דְרַכֵּי שְׁלוֹם מוֹתָר לְסִיעֵין. אֲבָל חֲשׁוּדָה עַל
34 הַשְּׁבִיעִית - מְשַׁמְעַן דְמוֹחֵק לֵן בַּה שְׁחֲשׁוּדָה.
35 **רבא** אִמְרַן - לְעוֹלָם כְּמַחְצָה עַל מַחְצָה (דְּמִי)
36 מְסַפְקֵין לָהּ, וְאִסּוּר לְסִיעֵין הוּאִיל עֲבִירָה
37 דְאִירִיאַתָּה הִיא, וּמְתִינִתֵין מְנוּחָק לְעֵשֶׂר קָאמְרַה.
38 וְעַם הָאֵרֶץ דְרַבֵּי מַאֲרִי הוּא - שְׁחֲשׁוּד לְאֹכֵל
39 פִּירוֹת בְּטוּמַאֲה, וְהָךְ טוּמַאֲת וְטַהֲרָה בְּחוּלֵין
40 דְהוּרָה לֹא הוּדִירָה לְאֹכֵל בְּחֲטוּרָה
41 אֲלֵא תְרוּמָה וְקֹדֶשִׁים בְּלַבַּד. הִלְכָךְ לֹא אִסּוּרָא
42 דְאִירִיאַתָּה הִיא, וּמְפַנֵּי דְרַכֵּי שְׁלוֹם מוֹתָר לְסִיעֵין.
43 **והא** מְדַקְנֵי סִיפָא כו' - סְבִירָא לִיהַּ לְהֵאֵי
44 דְפִרְקֵי דְטַעַם דְמִשְׁתַּמְלִי אֵת הַמִּים אַסּוּר -
45 מִשּׁוּם דְהוֹכְשֵׁר עֲבִישׁ הוּא, וְעַד עֲבִישׁ לֹא
46 הוֹכְשֵׁר. כְּבָלֵל דְרִישָׁא לֹא בְּטוּמַאֲה וְטַהֲרָה - שִׁיחָא שׁוּם נְרַוֵּד עֲבִירָה דְטוּמַאֲה, דְהֵא
47 לֹא הוֹכְשֵׁר. וְאִי בְּנָאמֵן עַל הַמְעַשְׂרוֹת קְמִירִי - אִמָּאֵי קִתְנֵי: וְכּוּלֵן לֹא אִמְרַן אֲלֵא מְפַנֵּי
48 דְרַכֵּי שְׁלוֹם: **רישא** וְסִיפָא בְּטוּמַאֲה וְטַהֲרָה - וּבְפִירוֹת מוֹכְשֵׁרִין, וְרִישָׁא, כֹּל זְמַן שְׁלֵא
49 יְגִילְגָּה - אִינָה אֲלֵא טוּמַאֲת חוּלִין דְרַבְנָן, וְלֹא גוֹר בַּה מִשּׁוּם מְסִיעֵי, בְּמְקוּם דְרַכֵּי שְׁלוֹם,
50 וּבְכַלֵּל שְׁלֵא תַאכַל. וְסִיפָא בְּטוּמַאֲת חֵלָה - דְאִירִיאַתָּה, אַסּוּר לְטַמָּא בִּידוֹ, דְכִתְבִי
51 (בְּמִדְרֵי יח') "אֵת מְשַׁמְרַת רְמוּתֵינוּ" - עֲבִיד לֹה שִׁימּוֹר.

עִים הָאֵרֶץ, חִיִּישׁ טַפִּי שְׁמָא יִאֲכִילְנוּ דְבִרֵּים מְתוּקִים, אֵין עַל גַּב דְרֹבֵעַ מְעַשְׂרֵן, וְרַבָּא לֹא חִיִּישׁ. **אִיזוּר** עִם הָאֵרֶץ כֹּל שְׂאִינוּ אֹכֵל כו' - בְּעֵבֻדָּה זָרָה בְּחֹסְפָתָא (פִּרְק שְׁלִישִׁי)

מלאכתו לתרומה ויש לומר: דלא דמי, דהבא אם מפרש קודם גלגול - אף שם חלה עליה כלל. אבל התם - חל שם תרומה קודם גמר מלאכתו, כגון מעשר שהקדימו בשיבולי, וגם אסור באבילות קבע. ומכל מקום אסור הבא משתטיל למים, אף על גב דלא מדיחיא בחלה עד שתגלגל. ומיהו קשה: דתנן נמי התם בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נהב.) נחתום

שהיה עושה בטומאה - לא לשון ולא עורכים
עמו. תני עלה: לא ברוזין עמו. ובירושלמי פריך,
ומשני: כאן - בלותה, כאן - בשאינו לותה. ומיהו,
האי שניוא לא יתישב אלא לאבי, במתמי
לענין טומאה טפי מלענין דטמא. אבל לרבא -
שרי אפילו בהוכשרו, כיון דטומאת חולין הוא,
ולא אסר אלא משתטיל למים. ור"ת תירץ: הדרתם
העושה פירות בטומאה? קתני, משמע ודאי
בטומאה קא עביד, וכן נחתום העושה בטומאה -
להכי החמירו משנת ביצה וברייה. אבל הבא
לא איירי אלא בחשוד בעלמא. והא דפריך הבא
מאין טוחנין לאובלי פירות בטומאה, לאובלי -
לא משמע אלא חשוד בעלמא. וחשוד קרי ליה
בתר הכי. ואם תאמר: דבפרק קמא גדרה (ו.ב.)
אמרין, תנן התם: גולד לה ספק טומאה, עד שלא
גלגלה - העשה טומאה. משגלגלה - העשה
בטהרה. והבא אסרין משתטיל למים ויש לומר:
דשאני התם, דכבר נולד לה ספק טומאה -
חיישין כל כמה דלא איחייבה בחלה. ואין הפסד
לכון, דבלאו הכי לא יאכל הכהן את החלה.
אבל הבא בטהרה - אסור משתטיל למים.
אמר אביי בבבא חשוד - אליבא דרבא משני.
לדרידה לא קשיא מיד. וכן מציינו בכמה מקומות
בפרק "ביצה מעברין" (עירובין נוב.) בשמעתא
דטבלא מרובעת, ובפרק "חלוץ" (שם ע"ב).
ולוחש שמא חטיטנו אשתו נדה - אבל להדיס
עם הארץ גופיה - לא חיישין. וכן

טוחנין - תבואה מנותקת. ומפקדין - אותה אצל אוכלי שביעית, שאין חשודים לא להחליף ולא ליגע. אבל לא לאוכלי שביעית - תבואה של עוברי עבירה אין טוחנין אותה להם, שאסור לסייען בעבירתם. ומתנין קתני: טוחנין עמה, ומוקמת לה באוכל חולין בטומאה! אמר אביי ההוא בבבא כו' - דאיסורא דאורייתא הוא, בדפרישית. אי הכי

מפקדין - אי בבבא קאי - מי מציי מפקדין
אצל, ולא חייש שמא יגע? וישראל עם
דארץ - דמתוך שאינו רגיל בה לא יגע בה. נם
בה - רגיל בה פריזין. נדה - טממא את
משאה, ואף על פי שאין נוגעת. כאן - הא דתני:
אין מפקדין - בשהוכשרו, והא דתני: מפקדין
- בשלא הוכשרו, ותרווייהו בתרומה. ובשלחן
אסור לסייען, דחבר לא ידע אי הוכשרו אי לא.
לפוחן - זה שם האומן בלשון המשנה. בחוקתן
- שאין חשוד להחליף בשאינו מעשר ובפירות
שביעית. אבל לא לפומאה - חיישין שמא נגע,
ולעיל קתני: מפקדין אצלם. פאי קארי לה -
הא איתרצא לה הכי. לפריזא אחריתי עלה -
על הדא דקתני בחוקתן למעשרות, ולכך קבעה
בגמרא הבא, למירמא עלה ולפרושה דלא
תקשי לן. הנותן לחמורו - עישה לתקנה לו,
והוא חבר והיא אשת עם הארץ, והטבילה לכך.
שהיא חשודה מחלפת המתקלקל - ונותנת לו
הדיפה שלה. הלכך, מעשר את שהוא נותן לה,
שאם תחליפנו - נמצא מבאילה שאינו מעשר.
ואת שהוא נוטל הימנה, שאם החליפתו -
נמצא אוכל שאינו מעשר. ורצח היא כו' -
ולא לדעה היא מחלפת. לפונדקית - תלמיד
הדיפה לפני רבו ונתאבק אצל עם הארץ,
פונדקית אופה לו את עיסתו. חשודה מחלפת
- לא גרסינן הבא: המתקלקל. התם נמי לפיכך
היא מתבוננת - ומריא לעצמה הוראת מצוה
בחלוף זה. בר בי רב כו' - חמימא וקריא,
לאחר שני ימים או שלשה היא מחליפה. מוחנת
- מסייעתה. בזמן שהיא בטמאה - אשת חבר,
דכיון דבמי טומאה אינה רגילה ליגע בטהרות
- לא חיישין שמא תטול ותתן לתוך פיה.
נותנת

מיהו רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף בזמן שהיא טמאה לא תחזון, מפני שחברתה נותנת

ולוחש שמא חטיטנו אשתו נדה - אבל להדיס
עם הארץ גופיה - לא חיישין. וכן
לקמן: ובה עם הארץ נוטל את שתיון ואינו
חושש - היינו משום דלא גזרו עליו חומרא
יתירה כגון משכב ומושב להיט, דאין צבור ויולין
לעמוד בה. וכן מוכח במסכת טהרות בפרק שביעי
(משנה ו.) דתנן: הגנבים שנכנסו לבית - אף
טמא אלא מקום רגלי הגנבים, ומה קן מטמאן -
אוכלין ומשקין וכלי חרס הפתוחים, אבל משכבות
ומושבות וכלי חרס המוקפין צמיד פתיל - טהורין,
ואם יש עמקן גז יא אשה - הכל טמא. משמע
בהדיא דאין עם הארץ עושה משכב ומושב.

והשאתה את התנן: בגדי עם הארץ מדרס פרושים, בגדי פרושים מדרס כו', ומפרש רבא בפרק שני דחולין (להב.) שמא ישבה עליהם אשתו נדה - קאי נמי אבגדי עם הארץ. והא
דאמר בפרק "בנות כותים" (נדה לג.ב.) כותי שטבל ועלה ודרס על בגדי חבר, הא נדקט "דרס" ולא נקט "ונגע" - לאו משום דאי לא טבל יש לו טומאת מדרס, אלא נקט "דרס" -
משום דבעי דליהוי בגד חבר תחת רגליו של כותי, דהכי קתני התם במתניתין: ומטמא משכב תחתון כעליון. אבל בצינורא שלו, שאפשר לזוהר ולעמוד בה - גזרו, כדמוכח ב"חומר
בדודש" (חגיגה כג.א.) ובפרק "בנות כותים" (נדה לג.ב.) והרב רבי משה מפונטיץ"א היה מפרש דלשון דבר לא עשו עם הארץ כוב, ואינו מטמא אלא מטעם בגדים, שמא ישבה עליהם
אשתו נדה, דהרי הוא נושא את המדרס. דצינורא שלו טמא - לפי שנגע בשפתיה. ולא מטעם מעיין. ואין נראה, דאם כן בפרק "בנות כותים" (שם) דקאמר: אי משום טומאת עם הארץ
הא טביל ליה, למה ליה למימר "הא טביל ליה"? כי לא טביל נמי לא מטמא. כיון שהוא ערום, דאין נושא מדרס מטמא כלי חרס אחר שפירש מן המדרס, כדתנן במסכת זבים (פרק
חמישי משנה א!) ועד, גבי דרוק דפריך התם: מה הועיל כהן גדול במה שקדם אצל אשתו - תיפוק ליה משום צינורא דעם הארץ. דרבה הועיל, דאם בועל נדה - היה נטמא הוא
וגבדו, כנושא רוקו של זב. ואי משום צינורא דעם הארץ - בגד לחדיה הוא דנטמא משום משקה, דנטמא כלי מדרבנן. ואם תאמר: דמשמע הבא דאפילו לתרומה אין היסט לעם
הארץ. ובתוספתא דחגיגה תניא: ספק רשות עם הארץ, מדרסו, חציצו, היסטו - טהורין לחולין, וטמאין לתרומה ויש לומר: הדרתם חיישין משום אשתו, אבל לחולין לא חיישין לאשה,
ולא למדרס (כג.א.) והא להדיס. והוא דגנבים שנכנסו לבית - מיירי נמי לתרומה. **משום** דקא בעי למירמא אחריתי - ואף על גב דאקמייתא נמי מציי לאקשוי, דקתני טוחנין ומפקדין,
ולא חיישין לאיחלופי - מכל מקום מיייתי לה נמי, משום דבעי למירמא מעם הארץ אעם הארץ. **התם** נמי מוריא ואמרה בר בי רב ליכול חמימא - פירש בקונטרס: לטובה אני
מכוננת. ד"מוריא" - הוראת מצוה. ולשון "מוריא" לא משמע כן, אלא לשון הוראת היתר, כמו: מוריא ואמרה: תורא מדישיה קא אכיל (חולין ו.ב.). ועוד, דבמשנה קאמר רבי מאיר
עלה: אין גזר אחראיך לרמאין. ומפרש הרב רבינו מנחם: דבתמיא קאמרה: דבר בי רב ליכול חמימא כו? והלא טרחתי בשבילי! והא דלא חיישין לאיחלופי בפרק קמא דחולין (א.ו.) (א.
גבי נתן עיסתו לטבנתה לאפות וקדרה לבישל, אף על פי שטורחתי בשבילי - משום דדרך שכנים לטרוח זה בשביל זה. **אשת** חבר טוחנת עם אשת עם הארץ - פירש בקונטרס:
אשת חבר מסייעת לאשת עם הארץ בזמן שהיא טמאה, דאן לא חיישין שמא תחלוף ותתן לתוך פיה דבר שאינו מעשר. אבל לא בזמן שהיא טהורה, דכיון שהיא בטומאה באוכלין -
חיישין שמא תתן לתוך פיה דבר שאינו מעשר. וקאמר: השתא מנגב גנבה, פירושו: שנותנת ותתן רשות בעלה לאשת חבר. ובפרק קמא דחולין (שם) פירש: אף על גב דאשת חבר אינה
חשודה לא לאכול גול ולא לאכול דבר שאינו מעשר - חיישין לשכחה, דעביד איניש דמניש ואכיל מאי דיהיב ליה. אבל לתת לאחרים, אי לאו דחדשה על הגול - לא מנישיא.
וזה החילוק דרוק. ועוד: דאן זה גולה, דמקבלין דבר מועט מן הגשים, כדאמרין בסוף "הגול בתרא" (בבא קמא קט.א.). ועוד: הרי היא מסייעת ידי עוברי עבירה, ואסור לרבא. ולאבי
דאמר

58 הגמרא תמחה על המקשן, **האי מאי דמיא** - ומזה קושיא היא זו, 59 **לאו אוקימנא בפירות שלא הוכשרו**, בתמיחה, האם לא העמדנו 60 את הברייתא המתירה להפקיד, בפירות שלא הוכשרו לקבל 61 טומאה שאינו יכול לטמאם. ושאלת הגמרא, **ודקארי לה מאי 62 קארי לה** - מה היתה ההוה אמינא של המקשן להקשות מכאן, 63 והרי מאחר שהעמדנו בפירות שלא הוכשרו אין שום קושיא 64 מכאן. 65 הגמרא מבארת את דעת המקשן, שמה שהביא המקשן ברייתא זו, 66 לא בגלל הקושיא שאמרנו לעיל, אלא **משום דקא פגי למדמי 67 אחריתי עלה** - משום שחפץ להקשות על הברייתא הזו מברייתא 68 אחרת, ולכן הביא ברייתא זו, שנאמר בה שאם הפקיד פירות אצל 69 כותי או עם הארץ, **הרי אלו פקדונן למעשר ולשביעית ואין 70 חוששים שהחלפו**, והקשה על זה המקשן, **ולחלופי לא תיישני** - 71 האם אכן איננו חוששים שהחלפו הפירות, **ודמינהו** - יש להקשות 72 על כך כמה ששינו בברייתא, חבר הנאמן על המעשרות הנותן 73 עיסה **להמותו** לתקנה לה, והיא אשת עם הארץ, **מעשר את מה 74 שהוא נותן לה** וכן **את מה שהוא נוטל תמינה**, **מפני שהשודה חמותו 75 שהיא פתלת את הפתלת** מהעיסה ונותנת לו עיסה יפה משלה, 76 ולכן מעשר את מה שהוא נותן לה, כדי שאם תחליפנו לא יכשל 77 בכך שהוא גורם לה לאכול אוכל שאינו מעושר, וכן מעשר מה 78 שנוטל ממנה, שמה החליפה את העיסה ונתנה לו משלה עיסה 79 שאינה מעושרת. ואם כן, רואים בברייתא הזו שחוששים 80 להחלפה, ואם כן קשה איך מותר לחבר להפקיד אצל חשודים. 81 מתרצת הגמרא, **התם** - שם בברייתא האומרת שהיא חשודה 82 להחליף, **בדקתני טעמא** - שם יש טעם מיוחד לחשש החלפה 83 שהברייתא עצמה אומרת אותו להלן, **אמר רבי יהודה**, **רוצה היא**, 84 אותה חמות **בפתת פתה** שלבתה יהיה לחם טוב, **ובישה היא 85 בפתתה** - היא מתביישת לתת לחתן שלה חם שאינו טוב, ולכן 86 היא מחליפה ולא מרוע, ולכן דוקא חמותו חשודה שתחליף לו 87 לטובה אבל באנשים אחרים שלא ירצו להחליף לטובתו אינם 88 חשודים להחליף את פירותיו הרעים בטובים. 89 שואלת הגמרא, **ולעלמא לא תיישני** - ולאחרים שיחליפו אין אנו 90 חוששים, **והתני**, תלמיד היושב ללמוד אצל רבו והוא מתאכסן 91 אצל עם הארץ, הנותן עיסתו **לפונדקית** - בעלת האכסניה, 92 שתאפה לו אותה, **מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל 93 תמינה**, **מפני שמתחלפת**. הרי למדנו שחוששים להחלפה לא רק 94 בחמותו, אלא בכל אדם, ושלא כפי שאמרנו למעלה שאין 95 חוששים לכך. 96 הגמרא מיישבת, **התם** - שם, במקרה של פונדקית שחוששים 97 להחלפה, **מזריא** - מורה היא לה הוראת מצוה להחליף, **ואמרה 98 לעצמה**, **בר בי רב ליכול תמינא ואנא ליכול קריא** - ראוי הוא 99 שהתלמיד הלומד שלומד אצל רבו יאכל מאכלים חמים וטובים 100 ואני אוכל מאכלים קרים, דהיינו שכשהיא רואה שהפירות 101 מתקלקלים, אחר יומיים או שלושה ימים, היא מחליפה אותם 102 באחרים לבלי יאכל מאכלים מקולקלים, ובענינה היא עושה 103 מצוה, אבל באופנים אחרים אין לחשוש להחלפה. 104 הגמרא חוזרת ושואלת, **ואפתי לעלמא לא תיישני** - ועדיין אתה 105 אומר שאין חוששים להחלפה באופן אחר מאשר חמות הדואגת 106 לחתנה ופונדקאית הדואגת לתלמיד חכם שמתאכסן אצלה, 107 **והתניא** - והלאו שנינו בברייתא, **אשת חבר הנאמן על המעשרות,** 108 **פוקתת** - מסייעת בטחינה, **עם אשת עם הארץ**, **בזמן שהיא מביאה 109 אשת החבר**, שכיון שהיא טמאה אינה רגילה לגעת בטהרות, ולכן 110 אין חוששים שמתן תתן לפיה ממה שהיא טוהנת שאינו מעושר, 111 **אבל לא תעשה כן בזמן שהיא טהורה**, שמתן תשכח ותאכל 112 ממאכלים אלו שהיא עוסקת בהם והם אינם מעושרים. **רבי שמעון 113 בן אלעזר אומר**, **אף בזמן שהיא מביאה אשת החבר**, **לא תמחון עם 114 חברתה** אשת עם הארץ, **מפני שהתקרתה**

1 שנינו בברייתא, **פוקתת תבואה שכבר הפרישו ממנה תרומות**

2 ומעשרות, ומפקדין אותה פקדון אצל אנשים שהם אוכלי שביעית

3 לאחר הביעור, וכן אצל אנשים שהם אוכלי פירותיהן בטומאה,

4 ואין חוששים שיחליפו את הפירות שהפקידו אצלם בפירות

5 שביעית או בפירות טמאים, אבל לא טוחנים לאוכלי שביעית את

6 תבואתם שהיא אסורה באכילה, וכן לא טוחנים לאוכלי פירותיהן

7 בטומאה את תבואתם שהיא טמאה, מכיון שאסור לסייע לעוברי

8 עברה. ולמדנו מברייתא זו שאין לסייע למי שאוכל פירות חולין

9 בטומאה, ומכאן קשה על רבא שביאר ברישא של המשנה שמותר

10 לטחון פירות חולין שאינם אסורים לאכול בטומאה מן התורה

11 מפני דרכי שלום.

12 הגמרא מיישבת, **אמר אביי**, **התם** - שם בברייתא שאסרו לסייע

13 לטחון את פירותיו של האוכל פירותיו בטומאה, **בביתן התשוד**

14 **לאכול תרומה בטומאה עסקין**, **דהוה ליה טומאה דאורייתא** -

15 שהביתן חשוד לאכול תרומה טמאה שאסורה באכילה מן התורה,

16 ולכן אסור לסייע לו, שלא התירו לסייע לעוברי עבירה מפני דרכי

17 שלום בעבירה שאסורה מן התורה, אבל במשנתנו מדובר שמייע

18 בעדו לטחון פירות חולין שאינם אסורים באכילה מן התורה, ולכן

19 התירו מפני דרכי שלום.

20 הגמרא מקשה, **אי הכי** - אם כן, שהברייתא מדברת בביתן חשוד

21 שאסור לסייע לו בטחינת תרומתו, ואם כן גם הרישא של

22 הברייתא שמותר להפקיד אצלו פירות, הכולנה, שמפקיד תרומה

23 אצל ביתן חשוד, וקשה, איך יתכן שמפקדין אצלו תרומה, **ודמינהו,**

24 **מפקדין תרומה אצל ישראל עם הארץ**, ואין חוששים שיגע בה

25 ויטמא אותה, שמתוך שאינו רגיל בתרומה, לא יגע בה, ולא

26 מפקדים תרומה אצל ביתן עם הארץ, **מפני שלבו גם בה** - שהוא

27 רגיל בה, ועלול לגעת בה ולטמאות אותה. ואם כן איך אמרה

28 הברייתא הראשונה שמפקדים פירות אצל האוכלים פירותיהם

29 בטומאה, ואמרת שמדובר שמפקדים תרומה אצל הכהן, והלאו

30 בברייתא זו למדנו שאין מפקדים תרומה אצל הכהן.

31 מתרצת הגמרא, **אמר רבי אילעא**, **היא** - בברייתא הראשונה

32 האומרת שמפקדים תרומה אצל הכהן, **במאי עסקין** - מדובר

33 שהפירות נמצאים בכלי חרש המוקף צמיד פתיל שהם סגורים

34 ואינו יכול לגעת בתוך הכלי ולטמאם.

35 שואלת הגמרא, **ולחוש טעמא תסימנו אשתה נדה** - שנחשוש שמה

36 אשת עם הארץ תזיז את הכלי חרש כשתהיה נדה, והנדה מטמאת

37 את מה שהיא נושאת אף שאינה נוגעת בו, ואם כן נחשוש שמה

38 נטמאו הפירות.

39 הגמרא מיישבת, **אליא אמר רבי ירמיה** - הגמרא חוזרת בה ממה

40 שתירצנו קודם שהברייתא הראשונה מדברת בכלי חרש המוקף

41 צמיד פתיל, ולא קשיא סתירת הברייתא, לפי שבאן בברייתא

42 השניה האוסרת להפקיד תרומה אצל כהן, מדובר בפירות תרומה

43 שהוכשרו לקבל טומאה, ולכן אין מפקדים אצלם אותם שמה

44 יטמאום, ואילו באן בברייתא הראשונה, המתירה, מדובר בפירות

45 תרומה שלא הוכשרו לקבל טומאה וגם אם יגע בהם לא יטמא

46 אותם, ולכן מותר להפקיד אצלם.

47 הגמרא מקשה מברייתא נוספת: **ודמינהו** - וקשה מברייתא,

48 ששנינו, **המוליף הפין למוחן פותי או למוחן עם הארץ** שיטחננו,

49 **הרי אלו הויטים עדיין פקדונן למעשר ולשביעית**, דהיינו שהם

50 בחזקת אותם פירות, ולא חושדים בכותי או בעם הארץ שהחליפו

51 את הפירות המתוקנים שלו בפירות שאינם מעושרים ושם היינו

52 חוששים שהחליף היה צריך לעשר שנית מחמת הספק או בפירות

53 שביעית, אבל לא לענין טומאה - כלומר שלענין טומאה הם כבר

54 לא בחזקת טהורים, וצריך לחשוש שמה נגע בהם וטימא אותם.

55 ומבואר בברייתא שחוששים שנגע בפירות וטימא אותם, ואין

56 נאמר בברייתא לעיל שאפשר להפקיד אצל החשודים על פירות

57 שביעית ואצל עמי הארץ.

56 ולתתה לכהן, נוטל את שתיקה, את החלה עם הכלי יחד, ואינו
 57 חושש הגבל שמא יגע בה ויטמאנה. וקשה, וליחוש דילמא נגע בה
 58 העם הארץ ויטמאנה. הגמרא מבארת, דאמרין ליה חיו אי ננעת
 59 בה הדרא למיכלא - שאומרים לו ראה אם תגע בחלה היא תחזור
 60 להיות טבל, ולכן הוא נזהר שלא לגעת בה, שהרי הוא נזהר שלא
 61 לאכול טבל שעונשו מיתה. הגמרא שואלת, וליחוש דילמא לא
 62 איכפת ליה - ולמה לא נחוש שמא לא איכפת לו מכה, ואין זה
 63 איום כלפיו, ולכן הוא נוגע ומטמא. הגמרא מיישבת, השתא
 64 לתקוני קא מיפנין - הלוא הוא מתכוין לתקן את העיסה, שלצורך
 65 כך קרא לגבל החבר, האם נחוש שמיכפת לא איכפת ליה
 66 שתחזור לטיבלה. וכיון שהוא חושש מכה, אף הוא נזהר ואינו נוגע
 67 בה.
 68 אמר רב, שנינו בברייתא שהבדד נוטל הימנה כדי שיעור תרומה
 69 ומניחה בכליו של חבר, שהם טהורים, וכשפא עם הארץ ליטול את
 70 התרומה ולתת לכהן, נוטל את שתיקה, ואינו חושש הבדד שמא יגע
 71 בה ויטמאנה. הגמרא תמחה, וליחוש דילמא נגע בה העם הארץ
 72 ויטמאנה. בשלמא התם - מובן הדבר שם, במקרה הראשון של
 73 גבל שבין שאין רגילים להניח את החלה בכלי זה, אית ליה היפרא
 74 - יש היכר לעם הארץ שיש כאן שינוי ממה שעושים תמיד, והוא
 75 נזכר שהזהירוהו שלא ליגע, אבל הקא - במקרה של בדר, מאי
 76 היפרא אית ליה - איזה היכר יש כאן להזכר במה שהזהירוהו שלא
 77 ליגע בה, הלוא תמיד מניחים בכלי בעין זה. הגמרא מיישבת,
 78 כוונת ברייתא דמנח ליה לתרומה בכלי גללים או בכלי אכנים או
 79 בכלי אדמה, שאינם מקבלים טומאה, ואין רגילים להניח בהם
 80 תמיד, ולפיכך הוא נזכר ואינו נוגע בתרומה. הגמרא שואלת, אי
 81 הכי - אם כן שההנחה היא בכלים שאינם מקבלים טומאה, מאי
 82 איירא - למה דווקא מניחה בכלים דחבר, כאמור בברייתא, אפילו
 83 דעם הארץ נמי יוכל להניחם. הגמרא מיישבת, הכי נמי קאמר -
 84 אכן כך גם כוונת הברייתא, שהכוונה היא שמניחים בכלים של עם
 85 הארץ שאינם מקבלים טומאה. הראווי להשתמש בהן חבר:
 86 שנינו במשנה, מתווקן די עוקדי בוכבים פשכיעות. הגמרא הבינה
 87 שהכוונה היא שמסייעים בידם:
 88 הגמרא תמחה, האם אכן מתווקן את ידיהם בשביעית, והאמר רב
 89 דימי בר שיפא משמייה דרב, אין עוררין - אין חופרים עם העוקדי
 90 בוכבים פשכיעות, ואין בושלין שלום לעוקדי בוכבים, שממני דרבי
 91 שלום מספיק בפעם אחת. ואם כן מבואר שאין מסייעים עמם
 92 לעדור. הגמרא מיישבת, לא צריך - לא הוצרכה הברייתא אלא
 93 לומר שמותר למיכרא להו אהוקו בעלמא - לומר להם כפי
 94 שאומרים לעושי מלאכה כשעוברים לידם תחזקנה ידיכם, כי הא
 95 - כמעשה זה, דרב יהודה אמר להו לעובדי כוכבים, אהוקו -
 96 תחזקנה ידיכם, ורב ששת אמר להו בלשון זו, אשרתא, ואף הוא
 97 לשון חזיון:
 98 לעיל הובא שרב אמר ואין בושלין שלום לעוקדי בוכבים:
 99 הגמרא מביאה מהנהגותיהם של האמוראים: רב חסדא היה מקדים
 100 ויהיב להו שלמא - אומר להם שלום לפני שיאמרו לו, רב פהנא
 101 אמר ליה שלמא לבר - רגיל היה לומר שלום לאדוני, ולא היה
 102 מתכוין לברכו, אלא התכוין בליבו לברך את רבו:
 103 שנינו במשנה, ושואלין בשלומן של עובדי כוכבים: הגמרא תמחה,
 104 השתא אהוקי מתוקנין - אם להחזיק בידיהם בשביעית ולומר להם
 105 תחזקנה ידיכם מותר, ושואלין בשלומן מיבעיא - האם צריך לומר
 106 ששואלים בשלומם במשך ימות השנה.
 107 הגמרא מיישבת, אמר רב יבא, לא נצרכא - לא הוצרכה המשנה
 108 לומר זאת אלא ליום חנם שמותר בו לשאול בשלומם, ואין
 109 חוששים שמא הדבר יביא לגוי שמחה עד כדי שילך ויודה
 110 לפסיליו על כך, דתניא, לא יבנס אדם לביתו של עוקדי בוכבים ביום

1 נהנת לה בעצמה ואוכלת. וקשה, השתא מינגב נגבא - אם היא
 2 נותנת לחברתה, שלא בדעת בעלה, הרי גניבה היא, ואם היא
 3 חשודה לגנוב, חלופי לא מיחלפא - האם לא תהא חשודה
 4 להחליף.
 5 הגמרא מיישבת, אמר רב יוסף, התם נמי - שם גם במקרה זה של
 6 גמון בעלה שהיא חשודה עליו, הרי זה מפני שהיא מורא - מורה
 7 היתר ואמרה לעצמה שמותר לה משום הפתגם שתורא מדישיה
 8 קאכיל - השור אוכל מדישו, ולכן מותר לה לאכול ממה שהיא
 9 עסוקה בו, ואין ללמוד מכאן לחשוש במקרים אחרים שהנפקד
 10 יחליף את פירותיו באחרים.
 11 ברייתא אחרת על סיוע לעם הארץ בפירותיה: העיד רבי יוסי בן
 12 המשולם משום רבי יוחנן אחיו, שאמר משום רבי אלעזר בן חסמא,
 13 אין לגבלים, העוסקים בעיסות ולישתן, להיות עושין ומגבלים חלת
 14 עם הארץ פתורה, שאף שביקש מהם ואמר בואו והפרישו חלה
 15 מעיסתי ועשו אותה בטהרה, לא יעשו זאת, משום שכבר נטמאה
 16 העיסה קודם לכן ביד עם הארץ, ואם יגמרנה חבר יטעה הכהן
 17 שיקבל את החלה ויסבור בטעות שודאי בטהרה נעשית, ויכשל
 18 באכילתה באיסור, שהלוא טמאה היא ואסורה באכילה, אכל
 19 עושין עיפת חוליו - עישה שהיא חולין עדיין, דהיינו שעוסק בה
 20 כבר מתחילתה, פתורה, שעוד לא נטמאת אצל העם הארץ, ונוטל
 21 הימנה חתיכת בצק כדי שיעור הפרשת חלה, ומניחה בפשיטא או
 22 באנהותא שאינם מקבלים טומאה ואין רגילים לתת בהם עיסה,
 23 וכשפא עם הארץ ליטול את החלה שהפרישו ולתת לכהן, נוטל את
 24 שתיקה, את החלה עם הכלי שהיא בו, ואינו חושש שמא יגע בחלה
 25 ויטמאנה, כפי שיבואר להלן.
 26 ואין לבדרים, העוסקים בויזים בבית הבד, להיות עושין ועוסקים
 27 בתרומת ויזי של עם הארץ פתורה, שאף שביקש מהם ואמר
 28 בואו והפרישו תרומה מויזי ועשו אותה בטהרה, לא יעשו זאת,
 29 משום שכבר נטמאו הויזים קודם לכן ביד עם הארץ לאחור
 30 שהכפם לחתם בבית הבד, לפי שהוכשרו בהיותם במעט, הוא
 31 הכלי שעושים בו ויזים, ונטמאו, ואם יגמרנה חבר יטעה הכהן
 32 שיקבל את התרומה ויסבור בטעות שודאי בטהרה נעשית, ויכשל
 33 באכילתה באיסור, שהלוא טמאה היא ואסורה באכילה, אכל
 34 עושין ויזים חוליו - בויזים שהם חולין עדיין, שעוסק בהם
 35 מתחילתם קודם שהוכשרו לקבל טומאה, פתורה, שעדיין לא
 36 נטמאו, ונוטל הימנה ויזים כדי שיעור תרומה, ומניחה לתרומה
 37 בכליו של חבר הטהורים, וכשפא עם הארץ ליטול את התרומה
 38 ולתתה לכהן, נוטל את שתיקה, את התרומה עם הכלי שהיא בו,
 39 ואינו חושש שמא יגע בתרומה ויטמאנה.
 40 הגמרא מבארת, וטעמא מאי שהתירו בכך, אמר רבי יוחנן, משום
 41 כדי חיו דנגל ומשום כדי חיו דכרד, שחסו על פרנסתו, ולכן התירו
 42 לו לעסוק בתרומה וחלה של עם הארץ. הגמרא מבארת, וצריך
 43 - צריכה הברייתא להשמיע דין זה גם בגבל וגם בבדר, דאי
 44 אשמועינן - שאם היתה משמיעתנו רק בנגל, היינו אומרים שרק
 45 בו הקילו כן, משום דלא נפיש אנריה - שאין שכרו מרובה אלא
 46 מועט ולכן עני הוא וזקוק למונות, אכל כרד דנפיש אנריה -
 47 ששכרו רב, אימא - שמא אומר שלא התירו בו, לכן הוצרכה
 48 הברייתא לומר דין זה בבדר, שגם בו התירו. ואי אשמועינן - ואם
 49 השמיעתנו הברייתא דין זה רק בכרד, היינו אומרים שרק בו הקילו
 50 כן, משום דלא שכיח ליה להשתכר אלא משנה לשנה בעת עונת
 51 הויזים, אכל נבל דשכיח ליה עבודה כל השנה, אימא שלא התירו
 52 בו. צריך - נצרכים אם כן שני הדינים.
 53 הגמרא מבארת את הברייתא: אמר רב, שנינו בברייתא שהגבל
 54 נוטל הימנה כדי שיעור חלה ומניחה בפשיטא או באנהותא, שהם
 55 כלים שאינם מקבלים טומאה, וכשפא עם הארץ ליטול את החלה

1 דאמר רוב עמי הארץ מעשרין הן שרי לסייע אף בזמן שהיא טהורה. והא ברירת קתני
 2 במתניתין. ואי אפשר שלא תגע. ומפרש רבינו וכן רבינו חננאל: דאשת חבר טוהרת עם
 3 אשת עם הארץ - איירי בתבואה של חבר. ובתוספתא דקתני: אשתו של עם הארץ טוהרת
 4 עם אשתו של חבר - בזמן שאשת עם הארץ מחוקת עצמה בטומאה, שאז היא נזהרת מליגע
 5 בתבואה, אבל לא בזמן שהיא מחוקת עצמה
 6 טהורה - שאינה נזהרת מליגע ומטמאה. ורבי
 7 שמעון בן אלעזר אומר: אף בזמן שמחוקת עצמה
 8 בטומאה לא תטחון, מפני שבתורה אשת עם
 9 הארץ אחר, שסבורה שהיא טהורה. נותנת לה
 10 ואוכלת. והשתא פריך בפשיטות: השתא מגיל
 11 גולה תבואה של אשת חבר בעל כרחא, חלופי
 12 מביבעאי: אין עושין חלה עם הארץ טהרה -
 13 פירש בקונטרס: לפי שכבר נטמאה העיסה ביד עם
 14 הארץ, וכחן יסומך על הגבל שהוא חבר, והא
 15 סבור שהחלה טהורה. ולפירושו, אם יפירש
 16 מנאם אחר על אותה עיסה - חלתו טהורה.
 17 ונראה דבכל ענין אסור. דכל עיקר לא התירו
 18 אלא כדי חייו, ולא התירו אלא היכא שנטול שבר
 19 מכל העיסה, אבל משום שכר חלה גרידא - משום
 20 הדיא פורתא לא התירו, דהיישין דלמא נגע,
 21 ומניחה בכליו של חבר - נראה דלא נקט
 22 כפישא ואנחותא - לפי שחוק פשוט
 23 כלי עץ, ולא חזו לזיתים. אין עוררין עם הגוי
 24 בשביעית - והא דקאמר בפרק ז"ה בורר"
 25 (סנהדרין כ"א), גבי בתן חורש, יכול לומר לו
 26 "איניטון אני תרוביה" - לא כמו שפירש בקונטרס:
 27 שכיר לגוי, דהא משמע הכא דאסור. ולא מסתבר
 28 לחלק בין חנם לבשכר, אלא מפרש רבינו תם:
 29 איניטון - בקרקע שמקבלים מן המלך, לפרוע כך
 30 וכך תבואה בשנה, כדאמר התם לעיל מינה: רבי
 31 ינאי מבריה: פוקו חרנו ארונא בשביעית. ושם
 32 סכת נפשות איכא אם לא יפרעו מט למלך. אי
 33 נמי, קסברי: יש קנין לגוי בארץ להפקיע משביעית.
 34 אי נמי, שביעית בזמן הזה רבנן, אף על גב
 35 דמדרבנן אסור לגוי אחר - גבי מלך התיור.
 36 **אשרתא** - בירושלמי איכא למאן דאמר
 37 דהיינו "ירש בה טבאות, ולתבר
 38 שמיטה נסיבא לא מניך". ולישראל אמרין
 39 "ישיר" - ואיכא למאן דלגוי דלגוי "ישיר",
 40 ולישראל "שלום עליכם". משמע דלמלכי עלמא
 41 לגוי אסור לומר "שלום עליך", ודלא כשיש שלנו
 42 הכא. דלא אסרין לגוי אלא בפילת שלום. ונראה
 43 דלפירוש הירושלמי, דמחויקים ידי גוים בשביעית
 44 ושואלים בשלום - חדא מילתא היא, שאמר לה:
 45 "חיש בה שביעית בזמן הזה רבנן, **שלמא** למר - פירש
 46 בקונטרס: ולא היה מתכוין לברכו, אלא לכו היה
 47 לברכו. וצריך עיון, שלא יחא בזה גונב דעת
 48 הבריות ועל חנם פירש כן. דלא קאמר אלא דאין
 49 כופלין לו שלום.

1 נותנת לה - אלמא: חשודה אשת עם הארץ לגנוב משל בעלה וליתן לחברתה. מוריא
 2 - מורה הוראת היתר לעצמה. העיד רבי יוסי ב' - ברייתא היא. אין עושין חלה עם
 3 הארץ בטהרה - עם הארץ שאמר לגבל חבר: הפרש חלה מעיסתי, ועשה אותה בטהרה
 4 - לא ישמע לו, שהרי כבר נטמאה כול העיסה ביד עם הארץ, והכחן יסומך על הגבל
 5 שהוא חבר, וזאת סבור שהחלה טהורה. אבל
 6 עושין - תחילת העיסה בטהרה. כפישא או
 7 באנחותא - כלים של בלאי חמות, ואין
 8 רגילים ליתן בהם עיסה, וטומאה אין מקבלין.
 9 ואינו חושש - הגבל, שמא יגע עם הארץ בחלה
 10 ויטמאה, ולקומי מפרש טעמא. ואין עושין
 11 תרומת ויתו בטהרה - לאחר שהפך זיתים
 12 לתתן לבית הבר - אין מפרשים בדידים חבידים
 13 תרומה מוק, לעשותן בטהרה - לפי שכבר
 14 הוכשרו במשמן ונטמאו, והכחן סומך עליהם,
 15 וסובר שהן טהורים. ושעמא מא - שרו רבנן
 16 לאקולי בתרומה כי האי קולא? דאיכא למיחש
 17 דלמא הדר נגע. דלא נפש אגריה - שכבר
 18 מועט, לפיכך הוא עני וצריך למונות. דלא
 19 שכיח - להשתכר כי אם משנה לשנה, להכי
 20 צריך למונות. האמרין - לאיים עליו. אם נעת
 21 בה - ותטמאה. הדרא לשיכא - והוא אינו
 22 חשוד לאכול טבל שבמיטה. לתקוני קמבוין -
 23 שחרי בא אצלו לתקנה לו. מיכפת לא איכפת
 24 ליה - בתמייה. בשלמא התם - גבי חלה. איכא
 25 היכא - שהניחה בכלים שאין עושין להנח
 26 בהן עיסה, ונכר על שאימנו עליו. מאי היכא
 27 אית ליה - דלידבר. בכלי גללים - שאין
 28 מקבלין טומאה. דאי נגע בכלי - לא מקבל
 29 טומאה. ובעיסה גופא אית ליה היכרא, משום
 30 הני כלים שאינו רגיל להשתמש בהן. ועם הארץ
 31 לא אחזרו רבנן עליה כולי האי, לשוייה כוב
 32 גמור לטמא במשא. בכלים של עמי הארץ -
 33 שאין מקבלין טומאה, הראייה להשתמש בהן
 34 חבר. עוררין - חזרין. ואין כופלין - דהא
 35 דנותנים שלום לגוי - מפני דרכי שלום הוא
 36 דשרי, ומשום דרכי שלום - בחודא ויזנא סני.
 37 לפישיא לזו אחזוקי - בשאומרין לעוש
 38 מלאכה העוברים עליהם "תחזוקי דיכם".
 39 אשרתא - אף הוא לפוק חזוק, כמו "אישרתיה"
 40 (כתובות כ"א). שלמא לפר - ולא היה מתכוין
 41 לברכו, אלא לכו היה לברכו. השתא אחזוקי
 42 מחזוקין - ידיהם בדבורא, דברב האסור
 43 לישראל, כגון עבודת שביעית. שואלים בשלום
 44 כל ימות השנה מביבעאי: ליום חנם - ולא
 45 היישין דלמא אזיל ומודה. לא יכנס בו - דבין
 46 דאחשביה כולי האי - דלמא אזיל ומודי בר
 47 אוריין - בן תורה. שלמא - חולק על החכמים,
 48 שהיה מציעו למר עקבא שהיה אב בית דין,
 49 כדאמרין בפרק קמא (גיטין ז"א).

1 נותנת לה ואוכלת; השתא מיניב גנבא, חלופי לא
 2 מיחלפא? אמר רב יוסי: התם נמי מוריא ואמר:
 3 תורא מדישיה קאכיל. העיד רבי יוסי בן המשולם
 4 משום רבי יוחנן אחיו שאמר משום רבי אלעזר בן
 5 חסמא: אין עושין חלה עם הארץ בטהרה, אבל עושין
 6 עיסת חילוי בטהרה, ונטול הימנה כדי חלה ומניחה
 7 בכפישא או באנחותא, וכשפא עם הארץ ליטול -
 8 נטול את שתייה ואינו חושש; ואין עושין תרומת ויתו
 9 בטהרה, אבל עושין זיתים חילוי בטהרה, ונטול הימנה
 10 כדי תרומה ומניחה בכליו של חבר, וכשפא עם הארץ
 11 ליטול - נטול את שתייה ואינו חושש; ומעמא מאי?
 12 אמר רבי יוחנן: משום כדי חייו דגבל, ומשום כדי חייו
 13 דכרדך. וצריכא; דאי אשמועינן גבל, משום דלא נפיש
 14 אגריה, אבל בדרך דנפיש אגריה - אימא לא; ואי
 15 אשמועינן בדרך, משום דלא שכיח ליה, אבל גבל
 16 דשכיח ליה - אימא לא, צריכא. אמר מר: נטול
 17 הימנה כדי חלה ומניחה בכפישא או באנחותא,
 18 וכשפא עם הארץ ליטול, נטול את שתייה ואינו
 19 חושש. וליחוש דילמא נגע בה? - דאמרין ליה: חוי,
 20 אי נגעת בה הדרא לטיכא. - וליחוש דילמא לא
 21 איכפת ליה! - השתא לתקוני קא מיכפין, מיכפת לא
 22 איכפת ליה? אמר מר: נטול הימנה כדי תרומה
 23 ומניחה בכליו של חבר, וכשפא עם הארץ ליטול,
 24 נטול את שתייה ואינו חושש. וליחוש דילמא נגע בה!
 25 בשלמא התם אית ליה היכרא, הקא מאי היכרא אית
 26 ליה? - דמנח ליה בכלי גללים, בכלי אבנים, בכלי
 27 ארמא. - אי הכי, מאי איריא דתברך? אפילו דעם
 28 הארץ נמיו! - הכי נמי קאמר: בכלים של עם הארץ
 29 הראיין להשתמש בהן חבר. "מחזיקין ידי גוים
 30 בשביעית". מחזיקין?! והאמר רב דימי פר שישנא
 31 משמיה דרב: אין עוררין עם הגוי בשביעית, ואין
 32 כופלין שלום לגוי! - לא צריכא, למימרא להו
 33 "אחזוקי" בעלמא, פי הא דרב יהודה אמר להו
 34 "אחזוקי", רב ששית אמר להו "אשרתא". ואין כופלין
 35 שלום לגוי". רב חסדא מקדים ויהיב להו שלמא. רב
 36 כהנא אמר להו "שלמא למר". ושואלין בשלומן.
 37 השתא אחזוקי מחזוקין, שואלין בשלומן מיבעיא?

הדרן עלך הניזקין

הדרן עלך הניזקין

1 אמר רב ייבא: לא נצרכא אלא ליום חנם; דתניא: לא יכנס אדם לביתו של גוי ביום תגו ויתן לו בשפה
 2 רפה ובכבוד ראש. רב הונא ורב חסדא הוו יתבי, חליף ואזיל גניבא. אמר ליה חד לחבריה: ניקום מקפמייה, דבר אוריין הוא, אמר
 3 לו: ומקמי פלגאה ניקום? אדרבי אתא איהו לגביהו, אמר להו: שלמא עליכו מלכי, שלמא עליכו מלכו? אמרו ליה: מנא לך
 4 דרנןן איקרו מלכים? אמר להו, דתריב: "כי מלכים ימלוכו" וגו'. אמרו ליה: ומנא לך דכפלינן שלמא למלכי? אמר להו, דאמר
 5 רב יהודה אמר רב: מנין שפולין שלום למלך? שצאמר: "ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים" וגו'. אמרי ליה: למעום קור מיד,י
 6 אמר להו: הכי אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שימעום כלום עד שיתן מאכל לבהמות, שצאמר: "ונתתי עשב בשדך
 7 לבהמתך", והדר "ואכלת ושבעת".

הדרן עלך הניזקין

האומר התקבל - בירושלמי תנא "התקבל" אחר "הניקין" ואחריו "מי שאחור". וכן נראה
לרבינו תם ד"הניקין" תנא בטר "השולח" - משום דאיירי במילי דהויא מפני
תיקון העולם, השתא הדר למילתיה דאיירי בשליחות. ואיירי דאיירי באומר לשנים "תנר"
או לשלשה "כתבו תנר" - תנא בתריה "מי שאחור", דאיירי נמי באומר "כתבו", ואיירי דתנא

ב"מי שאחור" במגורשת ואינה מגורשת - תנא
בתריה "יחזור" דקתני בה מוצתה על מוצתה
מגורשת ואינה מגורשת.
הא שותיה שליח - השתא סלקא דעתין דלא
איצטרך למיתני "התקבל", אלא למידק
דכי היכי ד"התקבל" דוקא בלא שותיה שליח -
"הולך" נמי דוקא בלא שותיה שליח.
דילמא בחילך - אינו מניח, אלא כלומר,
דילמא איכא דתני "הולך".
איש לקבלה ואשה להולכה מאי - משום
דבגט אשה בהולכה לא שייבא, ואיש בקבלה,
משום הכי קבעי.
בשלמא

דמיו! - לא, לעולם אימא לך: "הולך" לאו כ"כ"י דמי, ו"התקבל גט לאשתו" איצטריכא
ליה; דסלקא דעתך אמינא הואיל ובעל לאו בר שויה שליח לקבלה הוא, אף על גב דממא
גיטא לידה - לא להוי גיטא, קא משמע לן ד"התקבל הולך" קאמר. תנן: האשה שאמרה
"התקבל לי גיטי", אם רצה לחזור - לא יחזור; מאי לאו לא שגא אקבלה, לא שגא אהולכה?
- לא, אקבלה. תא שמע: לפיכך, אם אמר לו הבעל "אי איפשי שתקבל לה, אלא הולך
ותן לה", אם רצה לחזור - יחזור; מעמא דאמר "אי איפשי", הא לא אמר "אי איפשי", אם
רצה לחזור - לא יחזור; שמע מינה: "הולך" כ"כ"י דמיו - דילמא כ"הילך". פשיטא, איש
הוי שליח להולכה - שכן בעל מוליד גט לאשתו, ואשה הויא שליח לקבלה - שכן אשה
מקבלת גיטה מיד בעלה. איש לקבלה והאשה להולכה, מאי? תא שמע: האומר "התקבל
גט זה לאשתי" או "הולך גט זה לאשתי", אם רצה לחזור - יחזור; האשה שאמרה "התקבל
לי גיטי", אם רצה לחזור - לא יחזור; מאי לאו בחד שליח, ושמע מינה: פשר לקבלה פשר
להולכה! - לא, בשני שלוחין. תא שמע: לפיכך, אם אמר לו הבעל "אי איפשי שתקבל לה,
אלא הולך ותן לה", אם רצה לחזור - יחזור; והא הכא דחד שליח הוא, ושמע מינה: פשר
לקבלה פשר להולכה. פשוט מינה: איש הוי שליח לקבלה - שכן אב מקבל גט לבתו קטנה.
אשה להולכה תיבעי לך, מאי? אמר רב מרי, תא שמע: אף הנשים שאין נאמנות לומר
"גט בעלה" - נאמנות להביא את גיטה; והתם הולכה היא, אמר רב אישי: מסיפא נמי
שמע מינה, דקתני סיפא: האשה עצמה מביאה את גיטה, ובכרד שהיא צריכה לומר "בפני
כתב ובפני נחתם", ואוקימנא בהולכה, שמע מינה. איתמר: "הבא לי גיטי", ו"אשתך אמרה
התקבל לי גיטי", והוא אמר: "הילך כמה שאמרה", אמר רב נתנן אמר רבה בר אבוה
אמר רב: אפילו הגיע גט לידה - אינה מגורשת. שמע מינה, אדיבורא דידיה קא סמיה, דאי
אדיבורא דידה קא סמיה, מפי מטי גיטא לידה מיהא תיגרש! - אמר רב אישי: הכי השתא!?

משנה האומר התקבל. רצה לחזור - הבעל. יחזור - דגט חוב הוא לה, ואין חבין
לאדם אלא מדעתו, ליעשות לו שליח לחובתו. לא יחזור - כיון דאידי שותיה
שליח - הרי הוא כידה, ונתגרשה מיד בקבלתו של זה. לפיכך - כיון דאמר אין יכול
לחזור - אין לו תקנה לחזור, אלא אם כן אמר לו הבעל לה עשתה אותו שליח
לקבלה; אי אפשי שתקבל לה להיות כידה, אלא
שליח שלי תנא, להוליכו לידה. אם רצה לחזור
- כל זמן שלא הגיע גט לידה. יחזור - שאינה
מתגרשת אלא מדעת המגרש, הרי אמר: לא
יהא עד נע שגיגע נט לידה. אף האומרת מול לי
גיטי - לשון קבלה הוא. נמרא עמא דלא
שותיה שליח לקבלה - א"הולך גט לאשתי"
קאי, דקתני מתניתין: יחזור, ומיירי בדלא
שותיה אידי שליח לקבלה. ובעל לאו בר שויה
שליח לקבלה הוא, דהא חוב הוא לה, והבא
הוא דקאמרין יחזור. הא שותיה אידי שליח
לקבלה - וקאמר אידי "הולך". לא יחזור -
דלא עקריה משליחותא דידה. אלמא הולך כוכי
דמי - ופולגתא היא בפרק קמא (גיטין ד.א.),
לא לעולם לאו כוכי דמי - ואפילו שותיה אידי
שליח לקבלה, ואמר לו אידי "הולך" - מיעקך
עקריה משליחותא ושויה אידי שליח להולכה.
האי דנקט מתניתין בדלא שותיה שליח -
משום "התקבל" נקט לה, ד"התקבל" איצטריכא
ליה לאשמועינן, דאף על גב דלא שותיה היא
שליח, ובעל נמי לאו בר שויה שליח לקבלה
הוא אלא להולכה, ואידי לאו אמר "הולך",
אפילו הכי, כי מטא גט לידה - מיהא מגורשת.
לא ליהוי גיטא - דהא לאו להולכה שויה
שליח, ולקבלה נמי לא בר שויה שליח הוי. קא
משמע לן - ד"התקבל" דקאמר ליה - "התקבל
והולך" קאמר. דאדם יודע שאין לו שליחות
לקבלה, ואיירי דתנא "התקבל" תנא "הולך",
דהכי קאמר מתניתין: בין שאמר בעל בלשון
שליח, בין שאמר בלשון הולכה - הוי שליח
להולכה. מאי לאו - אתרייהו מילי דתנא
לעיל מינה קאי; לא שנא כי אמר הבעל קבלה
ולא שנא הולכה, אי שותיה אידי שליח לקבלה
מעיקרא - לא יחזור, שמע מינה: הולך כוכי
דמי. דילמא בחילך - בהך סיפא לאו תיחני
"הולך ותן לה" אלא "הולך ותן לה", ד"הילך"
דאי הילך כדקאמרה היא, ואי לאו דאמר "אי
אפשי" - הוה ליה שליח לקבלה. פשיטא איש
- זכר, יכול ליעשות שליח לבעל להולכה, כיון
דאיתרבי שליחות מקרא מ"שולח" - פשיטא
דוהא זכר להולכה רבי. שכן בעל - עליו
להולך גט לאשתו, ובמדי דאיהו כשר -

האומר "התקבל גט זה לאשתי" או "הולך גט זה
לאשתי", אם רצה לחזור - יחזור. האשה
שאמרה "התקבל לי גיטי", אם רצה לחזור - לא
יחזור. לפיכך, אם אמר לו הבעל: "אי איפשי שתקבל
לה, אלא הולך ותן לה", אם רצה לחזור - יחזור; רבן
שמעון בן גמליאל אומר: אף האומרת "מול לי גיטי",
אם רצה לחזור - לא יחזור. נמרא אמר ליה רב
אחא בריה דרב אמיא לרב אישי: מעמא דלא שותיה
אידי שליח לקבלה, הא שותיה אידי שליח לקבלה,
רצה לחזור - לא יחזור; שמע מינה: "הולך" כ"כ"י
דמי, ו"התקבל גט לאשתי" איצטריכא
ליה; דסלקא דעתך אמינא הואיל ובעל לאו בר שויה שליח לקבלה הוא, אף על גב דממא
גיטא לידה - לא להוי גיטא, קא משמע לן ד"התקבל הולך" קאמר. תנן: האשה שאמרה
"התקבל לי גיטי", אם רצה לחזור - לא יחזור; מאי לאו לא שגא אקבלה, לא שגא אהולכה?
- לא, אקבלה. תא שמע: לפיכך, אם אמר לו הבעל "אי איפשי שתקבל לה, אלא הולך
ותן לה", אם רצה לחזור - יחזור; מעמא דאמר "אי איפשי", הא לא אמר "אי איפשי", אם
רצה לחזור - לא יחזור; שמע מינה: "הולך" כ"כ"י דמיו - דילמא כ"הילך". פשיטא, איש
הוי שליח להולכה - שכן בעל מוליד גט לאשתו, ואשה הויא שליח לקבלה - שכן אשה
מקבלת גיטה מיד בעלה. איש לקבלה והאשה להולכה, מאי? תא שמע: האומר "התקבל
גט זה לאשתי" או "הולך גט זה לאשתי", אם רצה לחזור - יחזור; האשה שאמרה "התקבל
לי גיטי", אם רצה לחזור - לא יחזור; מאי לאו בחד שליח, ושמע מינה: פשר לקבלה פשר
להולכה! - לא, בשני שלוחין. תא שמע: לפיכך, אם אמר לו הבעל "אי איפשי שתקבל לה,
אלא הולך ותן לה", אם רצה לחזור - יחזור; והא הכא דחד שליח הוא, ושמע מינה: פשר
לקבלה פשר להולכה. פשוט מינה: איש הוי שליח לקבלה - שכן אב מקבל גט לבתו קטנה.
אשה להולכה תיבעי לך, מאי? אמר רב מרי, תא שמע: אף הנשים שאין נאמנות לומר
"גט בעלה" - נאמנות להביא את גיטה; והתם הולכה היא, אמר רב אישי: מסיפא נמי
שמע מינה, דקתני סיפא: האשה עצמה מביאה את גיטה, ובכרד שהיא צריכה לומר "בפני
כתב ובפני נחתם", ואוקימנא בהולכה, שמע מינה. איתמר: "הבא לי גיטי", ו"אשתך אמרה
התקבל לי גיטי", והוא אמר: "הילך כמה שאמרה", אמר רב נתנן אמר רבה בר אבוה
אמר רב: אפילו הגיע גט לידה - אינה מגורשת. שמע מינה, אדיבורא דידיה קא סמיה, דאי
אדיבורא דידה קא סמיה, מפי מטי גיטא לידה מיהא תיגרש! - אמר רב אישי: הכי השתא!?

שולחו נמי כשר. ואשה - אחרת פשיטא לן דהויא שליח לחברתה לקבלה, מאחר דרבי קרא שליחות לקבלה מיושלחה מביתו; קרי ביה ושלחה. שכן - היא עצמה מקבלת גיטה.
איפכא מאי - מי אמרין: כיון דהוא עצמו לאו בר קבלה הוא - שאר זכרים נמי לאו בני קבלה נינהו. וכן לענין הולכה באשה. בחד שליח - קאמר, דבין אמר ליה בעל "הולך" בין
אמר ליה "התקבל" - הוי שליח להולכה, ואי אמרה ליה אידי מעיקרא להחזא "התקבל" - הוי שליח לקבלה. אלמא: הווא דאכשר לחיות שליח לבעל להולכה - מכשר לחיות
שליח לאשה לקבלה. לאו בשני שלוחין - והכי קאמר: הבעל שאמר לאיש: בין "התקבל" בין "הולך" - לשון הולכה היא, והאשה שאמרה לחברתה "התקבל" ותנן לה הבעל, אם
רצה לחזור - לא יחזור. ולאו אשליח דרישא קאי. והא הכא דחד שליח הוא - להחזא דאמרה ליה אידי "התקבל" אמר ליה איהו: אי אפשי שתקבל אלא הולך, פשוט מינה איש
דהוי שליח לקבלה - כלומר, מתרתי בעין דבעין לעיל חזא מצית למפושט מינה - דאיכא למימר מתניתין באיש קמיידי דכשר אף לקבלה. ודין הוא, שהרי מצינו שהווא ראי לקבלה
בגט של בתו קטנה, שהתורה זכתה לו לקבל קידושה, כדילפינן בכתובות (מוא) מ"ויצאה תם אין כסף" ולקבל את גיטה, דתיוב: "ויצאה ודיתה לאיש" - איתקש יציאה לדתה,
הילך בשליחות נמי כשר. אבל אשה להולכה - אכתי מיבעי לן. אף הנשים ב' - תמותה, ובת חמותה, צרתה, ויבמתה, ובת בעלה. והתם הולכה היא - דקתני: "להביא". ואוקימנא
בהולכה - בפרק קמא, מדקתני: צריכה לומר "בפני נכתב", והוינן בה: מכי מטא גיטא לידה איגרשה לה. ומתריצין: דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמסית התם. הכי גרסינן: הבא
לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי - האשה שאמרה לשולחה "הבא לי גיטי" והוא אמר לבעל "אשתך אמרה התקבל לי גיטי". והוא אומר - הבעל אמר לה: הילך כמה שאמרה.
אפילו הגיע גט לידה אינה מגורשת - כדמפרש ואזיל. שמע מינה - דמאן דאמר שליח "הילך כמה שאמרה משולחך" - אדיבורא דידה דימה מניך, אדעתא דידורא דשליח קאמר ליה
האי "הילך כמה שאמרה" דמהימנת ליה דשליח לקבלה את. הילך כמה שאמרה, דכי יבעל בניהליה - אדעתא דשליחות קבלה יתיב בניהליה, ולא אדעתא דהולכה. ושליח לקבלה
- לא הוי, ותפשוט מינה בעיא דאיבעיא לן בבבא מציעא ב"השוכר את האונקני": אדיבורא דשליח סמיה. דאי אדיבורא דידה סמיה - והכי קאמר ליה: אנא לא דינעא, אלא כדאמרה
אידי מסרנא ליה הילך. כי מטא גט לידה מיהא תגרש - דהא בעל נמי שליח להולכה שויה.

הכי

55 לשלוחה, אי אפישי שתקבל לה, אלא הולך ותן לה, שכיון שאמר
56 כן אינו אלא שליח להולכה, ולכן אם רצה לחזור, יחזור, כל זמן
57 שלא הגיע הגט לידה. מדייקת הגמרא, מפני דאמר אי אפישי -
58 דווקא משום שפירש דבריו, שאינו רוצה שיקבל השליח עבורה,
59 לכן אינה מגורשת בקבלתה, הא לא אמר אי אפישי - אבל אם לא
60 פירש שאינו רוצה בכך אלא אמר לו רק 'הולך ותן לה', אם רצה
61 לחזור לא יחזור, כיון שאין זה נחשב כגילוי דעת שאינו חפץ אלא
62 שימסור לה את הגט בלבד ואז תתגרש, אלא יכול אפילו לזכות
63 עבורה ותתגרש מיד, ואם כן שמע מינה הולך פני דמי - יש לנו
64 ללמוד מכך שהולך כוכי דמי, שאם לא כן אלא 'הולך לאו כוכי',
65 לא יהיה צריך לפרש ולומר 'אי אפשי שתקבל לה', שהרי כשאמר
66 'הולך' כבר גילה דעתו שאינו חפץ אלא שימסור לה.
67 דוחה הגמרא, דילמא פהליך - שמא יש לגרוס בסיפא 'אלא הילך
68 ותן לה', שמשמע שמסכים לדברי האשה, וכאומר 'הילך כמו
69 שאמרה', מה שאין כן באמר לו 'הולך', יש מקום לומר שהולך
70 לאו כוכי.
71 הגמרא דנה האם בין איש ובין אשה, יכולים להעשות שליח
72 לקבלה ושלוחה להולכה:
73 פשיטא - דבר זה ברור, שאיש - זכר הוי - יכול להיות שליח
74 להולכה, להביא גט לאשה תחת בעלה, שכיון שהידיעה התורה דין
75 שליחות לבעל, מדכתיב (דברים כד א) 'ושלחה מביתו, בודאי כוונת
76 התורה בכך לרבות איש כמותו, שכן פל מוליך גט לאשתו -
77 שהרי על הבעל להולך גט לאשתו, וכל שהוא כשר אף יכול
78 למנות אחרים כמותו להיות שלוחים עבורו. וכן גם ברור שאשה
79 הויא - יכולה להיות שליח לקבלה, שבודאי כוונת התורה היתה
80 לרבות אשה כמותה, שכן אשה מקבלת גט מבעלה - ואם כן
81 אף יכולה למנות אחרים כמותה להיות שלוחים עבורה.
82 אלא שיש להסתפק, איש להעשות שליח האשה לקבלה, וכן
83 האשה להעשות שליח הבעל להולכה, מאי - מה דינם. וביאר
84 הספק הוא, האם כש שאין הבעל המגרש שייך בקבלת גט, כך
85 אין שאר הזכרים יכולים להעשות שליחים לכך, וכש שאין
86 האשה המתגרשת שייכת בנתינת גט, אף שאר נשים אינן יכולות
87 להעשות שליחות לתת גט, או שאין חילוק בין איש ואשה.
88 תא שמע, שנינו במשנה, האומר לחבירו התקבל גט זה לאשתי, או
89 הולך גט זה לאשתי, אם רצה לחזור יחזור, כיון שאין הוא אלא
90 שליח להולכה בלבד, ואינה מתגרשת אלא כשיגיע הגט לידה.
91 ובהמשך המשנה שנינו, האשה שאמרה לשלוחה התקבל לי גיטי,
92 אם רצה הבעל לחזור, לא יחזור, כיון שהוא שליח לקבלה
93 ומתגרשת מיד בקבלתו את הגט לידו. מבררת הגמרא, מאי לאו
94 בחד שליח - לכאורה שתי הבבות מדברות באותו שליח, איש או
95 אשה, שכשהבעל אומר לו הולך או התקבל הרי הוא שליח
96 להולכה, ואם האשה אומרת לו מתחילה התקבל הרי הוא שליח
97 קבלה, ושמע מינה בשר לקבלה בשר להולכה - ואם כן מוכח
98 שאותו שליח שראוי להעשות שליח לקבלה, ראוי להעשות גם
99 שליח להולכה. דוחה הגמרא, לא, בשני שלוחין - אין הכרח לומר
100 כן, אלא יש לומר שתחילת המשנה מדברת באיש, והמשך
101 המשנה באשה.
102 הגמרא פושטת את הספק בחלקו, מהסיפא של משנתנו: תא שמע
103 ששנינו בסיפא, לפיך, אם אמר לו הפעל לשלוחה, אי אפישי
104 שתקבל לה - איני חפץ למסור לך הגט על מנת שתתגרש מיד
105 בקבלתך, אלא הולך ותן לה, אם רצה הבעל לחזור בו, יחזור, כל
106 זמן שלא הגיע הגט לידה. מדייקת הגמרא, והא הךא - והרי
107 במקרה זה, דחד שליח הוא - שאותו שליח שמינתה האשה לשליח
108 קבלה, נתמנה על ידי הבעל לשליח הולכה, ושמע מינה בשר
109 לקבלה בשר להולכה - ואם כן הרי לנו שאותו מין שראוי להעשות
110 שליח לקבלה, ראוי להעשות גם שליח להולכה.

המשך בעמוד 46

משנה

1 האומר לחבירו התקבל גט זה לאשתי - עבור אשתי, או שאמר
2 הולך גט זה לאשתי, אם רצה לחזור יחזור - יכול הבעל לחזור בו
3 מלגרשה, משום שאין האשה מתגרשת אלא בהגיע הגט לידה,
4 ואפילו אם אמר התקבל, שאין חבין לאדם שלא מדעתו.
5 אבל האשה שאמרה לשליח התקבל לי גיטי מיד בעלי, אם רצה
6 לחזור בו, לא יחזור, שכשמסר את הגט לשלוחה, הריהי מגורשת
7 מיד, שהרי האשה מינתה אותו לשליח קבלה.
8 לפיך - כיון שאמרנו שאין לו אפשרות לחזור בו, אין לו לבעל
9 תקנה אחרת אם רוצה לחזור בו, אלא אם כן אמר לו הפעל
10 לשלוחה, אי אפישי שתקבל לה ותתגרש מיד בקבלתך, אלא הולך
11 ותן לה, שבאופן זה אם רצה הבעל לחזור בו מלגרשה יחזור, כל
12 זמן שלא הגיע הגט לידה, שהרי אין הדבר תלוי אלא בדעת
13 המגרש.
14 רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף האומרת לשלוחה מול לי גיטי,
15 הרי זה כאילו אמרה 'התקבל לי גיטי', וממילא אם רצה לחזור לא
16 יחזור:

גמרא

18 הגמרא מדייקת מהירשא של משנתנו שהולך כוכי דמי: אמר ליה
19 רב אחא ברבי רבב אמיא לרבב אשי, מה ששנינו 'או הולך גט זה
20 לאשתי, אם רצה לחזור יחזור', יש לדייק דמעמא דלא שויתיה איהי
21 שליח לקבלה - זה דווקא משום שלא מינתה האשה את השליח
22 לקבל עבורה את גיטה, ולכן אינו אלא שליח להולכה של הבעל
23 ויכול לחזור בו, הא שויתיה איהי שליח לקבלה רצה לחזור לא יחזור
24 - אבל אם כן מינתה אותו האשה לקבלה, הריהי מגורשת מיד
25 בקבלתו, ושוב אף שהבעל אמר 'הולך' אינו יכול לחזור בו, ואם
26 כן שמע מינה הולך פני דמי - יש לנו ללמוד מכך שהאומר
27 לחבירו 'הולך' הריהו כאומר 'כוכי', שאם לא כן הרי זה כמפרש
28 שאין רצונו שתתגרש אלא בהגיע הגט לידה.
29 דוחה הגמרא, לא, לעולם אפיא לך הולך לאו פני דמי - יש
30 לדרות שאכן 'הולך' לאו כוכי, וממילא אף במינתה אותו האשה
31 לקבל עבורה, אם יאמר לו בעלה 'הולך', הריהו עוקר את שליחות
32 האשה. והתקבל גט לאשתי איצטרקא ליה, ומה שנקטה המשנה
33 דין 'הולך' גט זה לאשתי' באופן שלא מינתה האשה לקבל עבורה,
34 היינו אגב דין הירשא בהתקבל לי גיטי, שבו הוצרך התנא לחדש
35 שבאופן זה שלא מינתה האשה לקבל עבורה את הגט כשיגיע הגט
36 לידה מגורשת, דסקא דעתך אמינא, הואיל ובעל לאו בר שויה
37 שליח לקבלה הוא - שהיה עולה על דעתך לומר, שמאחר ואין כח
38 ביד הבעל למנות את השליח לקבל ולזכות עבור האשה, אם כן
39 אף על גב דמטא גיטא לידה, לא להוי גיטא - אף שהגיע הגט לידה,
40 לא יועיל לגרשה, קא משמע לן דהתקבל והולך קאמר - לכן
41 השמיענו התנא שכשהבעל אומר לשליח 'התקבל' כוונתו למנותו
42 לשליח הולכה.
43 תנן - שנינו במשנתנו, האשה שאמרה התקבל לי גיטי, אם רצה
44 לחזור לא יחזור, כיון שמיד שבא הגט ליד שלוחה, הריהי מגורשת.
45 מבררת הגמרא, מאי לאו לא שניא אקבלה לא שניא אהולכה -
46 לכאורה דברי המשנה הללו מוסבים על כל הירשא, בין כשאמר
47 לו הבעל 'התקבל' ובין כשאמר 'הולך', והרי לנו שהולך כוכי
48 דמי, שאם לא כן, מדוע לא יוכל לחזור בו עד שיגיע הגט לידה,
49 הרי הבעל לא מסר לו את הגט על מנת שתתגרש בו מיד. דוחה
50 הגמרא, לא, אקבלה - אין הכרח לומר כן, כיון שיש לומר שדברי
51 המשנה מוסבים רק על המקרה שאמר לו הבעל 'התקבל', שאף
52 הוא הסכים שתתגרש בכך ולכן לא יוכל לחזור בו.
53 תא שמע, ממה ששנינו במשנתנו, לפיך, אם אמר לו הפעל

56 שהוא סומך על דברי השליח, וממילא אין כוונתו למנותו שליח
57 הולכה כלל.
58 הגמרא מקשה עוד על דינו של רב נחמן מברייתא: תא שָׁמַע,
59 האשה שאמרה לשליח הָבָא לי גִּיטִי, והשליח שינה בדבריו לבעל
60 וְאָמַר, אֲשַׁתְּךָ אֲמָרָה הַתְּקַבֵּל לי גִּיטִי. או בהפך, שהאשה אמרה
61 לשלוחה הַתְּקַבֵּל לי גִּיטִי, והשליח שינה בדבריו לבעל וְאָמַר,
62 אֲשַׁתְּךָ אֲמָרָה הָבָא לי גִּיטִי, והוא ו-הבעל אָמַר לשליח אחד מכל
63 לשונות אלו, הוֹלֵךְ וְתָן לָהּ, זָכִי לָהּ, וְהַתְּקַבֵּל לָהּ, כל זמן שלא הגיע
64 הגט לידה אם רָצָה הבעל לְחַזֵּר בו, וְחָזַר, אמנם מִשְׁהַנִּיעַ גַּם לְיָדָה,
65 הרידי מְגוֹרְשָׁת. מבררת הגמרא, טאי לאו צריך לפרש קְבֵלָה אֲקַבְּלָה והוֹלְכָה
66 אֲהוֹלְכָה - במקרה הראשון שהשליח אמר 'התקבל' אמר לו הבעל
67 'זכי לה' 'התקבל לה'. ובמקרה השני שהשליח אמר 'הבא' אמר לו
68 הבעל 'הולך ותן לה'. ואם כן קשה על רב נחמן מהרישא,
69 שהשליח אמר שליח קבלה ואף הבעל מסר לו על מנת כן,
70 שהרי אמר 'התקבל לה', ומבואר בברייתא שבהגיע הגט לידה
71 הרידי מגורשת. ועל כרחק טעם הדבר, שכיון שנתן עיניו לגרשה
72 ניחא ליה שיהיה שליח הולכה. ואם כן כל שכן במקרה של רב
73 נחמן שהבעל אמר 'הולך כמו שאמרה' שאפשר לפרש דבריו
74 סמוך על דברי האשה שאמרה 'הבא לי גיטי', ודאי יש לנו לומר
75 שכוונתו למנותו אף שליח הולכה שתתגרש על כל פנים בהגיע
76 הגט לידה.
77 דוחה הגמרא, לא כמו שאמרת 'קבלה אקבלה והולכה אהולכה'
78 אלא יש לפרש קְבֵלָה אֲהוֹלְכָה, והוֹלְכָה אֲקַבְּלָה - במקרה הראשון
79 שאמר השליח 'אשתך אמרה התקבל לי גיטי' אמר הבעל 'הולך
80 ותן לה'. ובמקרה השני שאמר השליח 'אשתך אמרה הבא לי גיטי'
81 אמר הבעל 'זכי לה' או 'התקבל לה'. אשר לפי זה אין להקשות על
82 רב נחמן מהרישא של הברייתא, שכן הטעם ברישא שהיא
83 מגורשת בהגיע הגט לידה הוא, משום שהבעל מינהו בפירוש
84 שליח להולכה ונתרצה השליח להוליך לה הגט, מה שאין כן
85 במקרה של רב נחמן שהבעל אמר רק 'הולך כמו שאמרה' שזמא
86 נתכוין לדברי השליח שאמר שהוא שליח קבלה.
87 מקשה הגמרא, אי קְבֵלָה אֲהוֹלְכָה - אם כן הוא הביאור בסיפא,
88 מכיון שלפי האמת האשה מינתה אותו שליח קבלה ואף הבעל
89 אמר לו התקבל לה גיטה, צריך היה להיות הדין דמְכִי מְכִי גִיטָא
90 לְיָדָה, לְאֲתֵר לְיָהּ גִיטָא - מיד כשמגיע הגט לידי השליח הרי
91 היא מגורשת, ומדוע אמרה הברייתא שרק משיגיע גט לידה
92 מגורשת. שְׁמַעְתָּ מִינָהּ - כלומר, אלא אם ברצונו לפרש את
93 הברייתא 'קבלה אהולכה והולכה אקבלה', יש לנו לפשוט
94 מברייתא זו דְּאֲדִיבִירָא דִּידֵיהּ קָא סְמִיךְ - שהבעל סומך על דברי
95 השליח, ולכן בסיפא שאמר לו השליח 'אשתך אמרה הבא לי גיטי'
96 סומך הבעל על דבריו וממנתו שליח הולכה שיביא הגט לידי
97 האשה ולא שליח קבלה כפי שמינתה האשה באמת, ומה שאמר
98 הבעל 'התקבל לה' אין כוונתו למנותו שליח קבלה אלא כוונתו
99 לומר 'התקבל והולך לה'.
100 הָכִי הֲשָׁתָא - וכי יש לדמות ברייתא זו לספק הגמרא, הָתָם בספק
101 הגמרא מדובר דְּקָאָמַר לִיהּ - שאמר הבעל לשליח הִילְךְ בְּמָה
102 שְׁאָמַרְתָּ, ולכן יש להסתפק שזמא כוונתו למה שאמרה האשה. אך
103 הָבָא בסיפא של הברייתא, מִי קָאָמַר לִיהּ - וכי אמר הבעל לשליח
104 הִילְךְ בְּמָה שְׁאָמַרְתָּ, הרי אמר לו 'התקבל לה', וכיון שכל אדם יודע
105 שאין בכוחו למנות שליח קבלה, ודאי נתכוין לומר 'התקבל והולך
106 לה' וכמו שאמר השליח בשם האשה 'הבא לי את גיטי'.
107 הגמרא מביאה ברייתא שמחלקו בה תנאים האם 'הולך זוכי דמי'
108 תַּנּוּ בְּרַגְוִי, האשה שאמרה לשלוחה הַתְּקַבֵּל לי גִּיטִי, וכן השליח
109 אמר לבעל אֲשַׁתְּךָ אֲמָרָה הַתְּקַבֵּל לי גִּיטִי, והוא ו-הבעל אָמַר לו

1 בְּשִׁלְמָא אי אִתְּמַר אִיְקָבָא - אילו היה אומר רב נחמן את פסק דינו
2 במקרה הפוך, והיינו שאמרה האשה לשלוחה הַתְּקַבֵּל לי גִּיטִי,
3 והשליח אמר לבעלה אֲשַׁתְּךָ אֲמָרָה הָבָא לי גִּיטִי בתורת שליח
4 הולכה, והוא ו-הבעל אָמַר הִילְךְ בְּמָה שְׁאָמַרְתָּ - הריני מסור לך
5 את הגט, ודעתי כמו שאמרה האשה, וְאָמַר - ועל זה היה אומר רב
6 נחמן אָמַר רַבָּה בַר אַבּוּהּ אָמַר רַב, כִּינן שְׁהַנִּיעַ גַּם לְיָדוֹ של השליח,
7 מְגוֹרְשָׁת. אֲלָפָא - אכן היה ניתן להוכיח דְּאֲדִיבִירָא דִּידֵיהּ הוא דְּקָא
8 סְמִיךְ - סמוך הבעל על מה שאמרה האשה לשליח שיקבל את
9 הגט, והרידי מגורשת בקבלתו. אי גִּיטִי - וכן אילו היה פוסק בהפך,
10 שבהגיע הגט לְיָדָה הרידי מגורשת, היה מוכח דְּאֲדִיבִירָא דִּידֵיהּ קָא
11 סְמִיךְ - סמוך הבעל על דברי השליח, ומינהו לשליח הולכה,
12 ומשום כן אינה מגורשת אלא בהגיע הגט לידה. אֲלָפָא הָבָא אף אם
13 נאמר סמוך הבעל על דברי האשה ורצונו שיהיה שליח
14 להולכה, מכל מקום לא תתגרש אף בהגיע הגט לידה, מִשּׁוּם
15 דְּעוֹרְרֵיהּ שְׁלִיחָה לְשִׁלְיָהּ וְתִיהֵא לְגַמְרֵיהּ הוּא - כיון שהשליח עקר את
16 שליחותו לגמרי, דְּאָמַר שְׁלִיחָה לְקַבְּלָהּ תִּינָא לְהוֹלְכָה לא תִּינָא -
17 שהריהו כאומר, שליח לקבלה אהיה, ואילו שליח להולכה אין
18 רצוני להיות, שטורח הוא למסור את הגט לידי האשה.
19 הגמרא מקשה על דינו של רב נחמן ממשנתיו: אָמַר רַב הוּנָא בַר
20 חִינָא, תָּא שְׁמַע, הָאֹמֵר לחבירו, הַתְּקַבֵּל גַּם זֶה לְאִשְׁתִּי, או הוֹלֵךְ גַּם
21 זֶה לְאִשְׁתִּי, אִם רָצָה לְחַזֵּר וְחָזַר. מדייקת הגמרא, טַעְמָא דְּרָצָה -
22 דוקא אם רצה לחזור בו, הָא - אבל אם לא רָצָה לחזור בו, תָּוֵי גַם
23 כְּשִׁיחָה לִידָה. מקשה הגמרא וְאָמַר, הָא בְּעַל לָאוּ בַר שְׁוִיָא שְׁלִיחָה
24 לְקַבְּלָה הוּא - הרי הבעל אין בכוחו למנות שליח לקבלה, ושליח
25 להולכה הרי לא מינהו שהרי אמר 'התקבל'. אֲלָא בהכרח טעם
26 ממשנתיו הוא, משום דְּאָמַרְנָה, כִּינן שְׁנַתָּן עֵינֵינוּ לְגַרְשָׁה, מִימַר אָמַר
27 תִּיגְרַשׁ כֵּל הִיכִי דְּמַגְרִישָׁה - כיון שחפץ הוא לגרשה, ודאי רצונו
28 שתתגרש בכל אופן שראוי לגרשה, ולכשיודע לו שאינו יכול
29 למנות שליח לקבלה אלא להולכה, ניחא לו שיהיה שליח
30 להולכה, ולכן כשגיע הגט לידה הרי היא מגורשת. ואם כן הָבָא
31 גִּיטִי בדינו של רב נחמן, נאמר כִּינן שְׁנַתָּן עֵינֵינוּ לְגַרְשָׁה, מִימַר אָמַר
32 תִּיגְרַשׁ כֵּל הִיכִי דְּמַגְרִישָׁה, ואם חזר בו והביא את הגט ליד האשה,
33 תהיה מגורשת, כיון שניחא לו לבעל בכל שעה שיהיה על כל
34 פנים שליח להולכה, כדי שיחול הגט.
35 מתרצת הגמרא, הָכִי הֲשָׁתָא - וכי יש לדמות, הָתָם במשנתיו, אין
36 טעם אלא משום שְׁאָדָם יוֹדַע שְׁאֵין בידו למנות שְׁלִיחוֹת לְקַבְּלָה,
37 וְגַמְרֵיהּ בדעתו וְנָתַן מתחילה לְשֵׁם הוֹלְכָה, וכוונתו לומר 'התקבל
38 והולך'. אבל הָבָא בדינו של רב נחמן ששינה השליח מדברי
39 האשה, מְעַי הבעל, שהוא סומך על דברי השליח, וממילא אין
40 כוונתו למנותו שליח הולכה כלל.
41 אָמַר רַבָּא, תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ להלן (סוה), קְבֵלָה שְׁאָמַרְתָּ לשליח
42 הַתְּקַבֵּל לי גִּיטִי, אִינוּ גַּם עַד שְׁנִינַע גַּם לִידָה. מדייקת הגמרא, הא כי
43 מִימַר גִּיטָא לִידָה מִיָּהּ מַגְרִישָׁה - כשיגיע הגט לידה, הרידי מגורשת.
44 וְאָמַר, וְהָא לָאוּ שְׁלִיחָה לְהוֹלְכָה שְׁוִיָּהּ - הרי הבעל לא עשאו שליח
45 הולכה, אלא מסר לו הגט על דעת שהוא שליח קבלה של הקטנה.
46 אֲלָא משום דְּאָמַרְנָה כִּינן שְׁנַתָּן עֵינֵינוּ לְגַרְשָׁה, מִימַר אָמַר תִּיגְרַשׁ כֵּל
47 הִיכִי דְּמַגְרִישָׁה, ואם כן הָכִי גִיטִי בדינו של רב נחמן, נאמר כִּינן שְׁנַתָּן
48 עֵינֵינוּ לְגַרְשָׁה מִימַר אָמַר תִּיגְרַשׁ כֵּל הִיכִי דְּמַגְרִישָׁה, ואם כן אף
49 שבאותה שעה לא נעשה שליח הולכה, מיהו אם חזר בו והביא
50 את הגט ליד האשה, תהיה מגורשת, כיון שניחא לו לבעל בכל
51 שעה שיהיה על כל פנים שליח להולכה כדי שיחול הגט ותתגרש.
52 מתרצת הגמרא, הָכִי הֲשָׁתָא, הָתָם במשנה, אָדָם יוֹדַע שְׁאֵין שְׁלִיחוֹת
53 לְקַבֵּן - שאין הקטנה יכולה למנות שליח, וְגַמְרֵיהּ וְנָתַן לָהּ לְשֵׁם
54 הוֹלְכָה דִּידֵיהּ - ובדאי גמר הבעל בדעתו ונתן את הגט בתורת
55 שליח הולכה. אך הָבָא ששינה השליח מדברי האשה, מְעַי הבעל,

1 הכי השתא בשלמא אי אהמר איפכא התקבל לי ניש - אמרה ליה היא. והוא אמר לבעל "אשתך אמרה הבא לי גיט" ובעל אמר ליה "הילך כמה שאמרתי" - איכא למיפשט בעין
2 מדרב נחמן. דאי אמר רב נחמן עלה: משיגיע גט לידו מגורשת - איכא למיפשט דאדיבורא דידה סמך ולא הימניה, אלא תלה בדעתה, ומסריה ניהליה בתורת קבלה. ואי נמי -
3 הוה אמר רב נחמן עלה: משיגיע גט לידה מגורשת - פשטין מינה דאדיבורא דידה סמך, והימניה דהכי אמרה, ומסריה לידה בתורת הולכה. אלא - השתא דאמר רב נחמן: אינה
4 מגורשת - ליכא למיפשט דטעמא משום דסמך דאדיבוריה דשליח הוא. דאי נמי דאדיבורא דידה סמך, ושוייה שליח להולכה, אשמועינן רב נחמן דשליח גופיה לאו בתורת הכי קבליה,
5 דלא ניהא ליה בטיהרא דהולכה, ועקריה

6 **בשלמא** אי איתמר איפכא - בלא איפכא הו
7 מצי למימר: בשלמא אי אמר רב
8 נחמן: משהגיע גט לידה מגורשת - הוה שמע
9 מינה דאדיבורא דידה סמך. אלא משום
10 דב"אייתר איפכא" איכא תרי גוונא, נשטת
11 רבי אמר בכלין אם רצה לחזור לא יחזור -
12 דהולך כוכי. ואף על גב דבסוף פרק קמא (גיטין
13 י"ב), סבר רבי יהודה הנשיא. דהיינו רבי, דהולך
14 לאו כוכי, גבי "הולך מנה לפלגני" - שאני הכא
15 כיון שאמר ליה שליח: אשתך אמרה "קבל לי
16 גיט" - סתמא דמלתא דאדעתא דהכי יליב ליה.
17 דקדמה

18 **בשלמא** אי איתמר איפכא: "התקבל לי גיט", ו"אשתך
19 אמרה "הבא לי גיט", והוא אמר "הילך כמה
20 שאמרתי", ואמר רבי נחמן אמר רבה בר אבבה אמר
21 רב: כיון שהגיע גט לידו מגורשת, אלמא דאדיבורא
22 דידה הוא דקא סמך, אי נמי לידה - דאדיבורא
23 דידה קא סמך. אלא הכא משום דעקריה שליח
24 לשליחותיה לגמרי הוא, דאמר: שליח לקבלה הוינא,
25 להולכה לא הוינא. אמר רב הונא בר חימי, תא
26 שמע: האומר "התקבל גט זה לאשתי" או "הולך גט
27 זה לאשתי", רצה לחזור - יחזור; מעמא דרצה, תא
28 לא רצה - הו גט, ואמאי? תא בעל לאו פר שויה
29 שליח לקבלה הוא! אלא אמרין: כיון שנתן עניו לגרשה, מומר אמר: תיגרש פל הכי
30 דמגרשה, תא נמי כיון שנתן עניו לגרשה, מומר אמר: תיגרש פל הכי דמגרשה! - הכי
31 השתא? התם אדם יודע שאין שליחות לקבלה, ונכרי ונתן לשם הולכה, תא - מעי. אמר
32 רבא, תא שמע: קטנה שאמרה "התקבל לי גיט" - אינו גט עד שייגיע גט לידה; כי מטי
33 גיטא לידה מיהא מגרשה, ואמאי? והא לאו שליח להולכה שויה! אלא אמרין: כיון שנתן
34 עניו לגרשה, מומר אמר: תיגרש פל הכי דמגרשה, תא נמי כיון שנתן עניו לגרשה,
35 מומר אמר: תיגרש פל הכי דמגרשה! - הכי השתא? התם אדם יודע שאין שליחות
36 לקמן, ונכרי ונתן לה לשום הולכה דידה, תא - מעי. תא שמע: "הבא לי גיט" ו"אשתך
37 אמרה התקבל לי גיט", "התקבל לי גיט" ו"אשתך אמרה הבא לי גיט", והוא אמר "הולך
38 ותן לה, וכי לה, והתקבל לה", רצה לחזור - יחזור, משהגיע גט לידה - מגורשת; מאי
39 לאו קבלה אקבלה, והולכה אהולכה? - לא, קבלה אהולכה, והולכה אקבלה. - אי קבלה
40 אהולכה, מפי מטי גיטא לידה לאלתר ליהו גיטא. שמעת מינה דאדיבורא דידה קא סמך!
41 הכי השתא? התם קאמר ליה "הילך כמה שאמרתי", תא מו קאמר ליה "הילך כמה
42 שאמרתי"? תנו רבנן: "התקבל לי גיט", ו"אשתך אמרה התקבל לי גיט", והוא אמר "הולך
43 ותן לה, וכי לה, והתקבל לה", רצה לחזור - לא יחזור; רבי נתן אומר: "הולך ותן לה"
44 רצה לחזור - יחזור, וכי לה, והתקבל לה" רצה לחזור - לא יחזור; רבי אומר: בכלין אם
45 רצה לחזור - יחזור. רבי היינו תנא קמא! - איבעית אימא: "אי איפשי" אתא לאשמועינן;
46 ואיבעית אימא: תא קא משמע לן; מאן תנא קמא - רבי. איפשיא להו: "הילך" לרבי נתן,
47 כ"כ"י דמי או לאו כ"כ"י דמי? תא שמע: האומר "התקבל גט זה לאשתי או הולך גט זה
48 לאשתי", רצה לחזור - יחזור; האשה שאמרה "התקבל לי גיט", רצה לחזור - לא יחזור;
49 מאי

50 גט לידה - מגורשת, ותיבתא דרב נחמן מקבלה אקבלה. דקתני: "הבא לי גיט" ו"אשתך אמרה התקבל" והוא אומר "התקבל" - דבהדיא יביה ניהליה בתורת קבלה. ובעל לאו בר
51 הכי הוא, ואידו נמי לא שותיה, וקתני דהוי מיהא שליח להולכה, דכיון שנתן עניו לגרשה כו' כדלעיל. וכל שכן היכא דאמר לו "הילך כמה שאמרתי" דאיכא למימר לאו דאדיבוריה
52 סמך, אלא בדעתה תלה, ושוייה נמי שליח להולכה. לא קבלה - דקתני "וכי לה" ו"התקבל לה" - קאי אהולכה, א"אשתך אמרה הבא לי" דאידו נמי שליח לקבלה שותיה, שהרי
53 אמרה לו "התקבל". ולקמיה פריך: אם רצה לחזור - אמאי יחזור? ותולכה - דקתני "הולך ותן לה" - א"אשתך אמרה התקבל". מפי מטי גט לידה - דשליח, תיגרש. דהא תירוש
54 שליח לקבלה שויה, ואמאי אם רצה לחזור יחזור? הכי גרסינן: שמע מינה דאדיבורא דידה סמך, דאדיבורא דידה סמך, ואידו אמר
55 ליה "אשתך אמרה הבא לי" והא הימניה ו"התקבל" דקאמר ליה - "התקבל והולך" קאמר. דהכי נמי אוקימנא לעיל, דאי איתמר דרב נחמן איפכא "התקבל לי גיט" ו"אשתך אמרה
56 הבא לי" דאמר "הילך כמה שאמרתי", ואמר רב נחמן: משיגיע גט לידה מגורשת, הוה פשטין מינה דאדיבורא דשליח סמך. הכי השתא תהם קאמר ליה הילך כמה שאמרתי - הא
57 דאמרן לעיל דאי איתמר דרב נחמן איפכא, כי הא דהבא "התקבל לי גיט" ו"אשתך אמרה הבא לי גיט" והוא אמר "הילך כמה שאמרתי", והוה אמר רב נחמן דכשיגיע גט לידה הוא
58 דהויא מגורשת - דהא פשטין מינה דאדיבורא דידה סמך, דהא קאמר ליה "הילך כמה שאמרתי", וכיון דלא מיגרשה בקבלה דהא - איכא למיפשט מיהא בעין ד"השוכר" דאיבעיא
59 לן בן האי גוונא, דהאי "כמה שאמרתי" דקאמר - הכי קאמר לו: והימניה יביה ניהליה. תא - דקאמר ליה "וכי" ו"התקבל". מי קאמר ליה
60 הילך כמה שאמרתי - דתיפשוט בעין ד"השוכר" מינה: הא דקתני תא יחזור - משום דכיון דאמר ליה "שליח להולכה עשאתי אשתך" ואידו אמר ליה "התקבל" - אדם יודע שאין
61 עשה שליח לקבלה, ו"התקבל והולך" קאמר. אבל אי אמר לו "הילך כמה שאמרתי" - אימא לך דאדיבורא דידה סמך, ולא הימניה, וברעתה תלה. ואם רצה לחזור - לא יחזור,
62 דתירייהו שליח לקבלה שויה. תנו רבנן כו' רצה לחזור לא יחזור - קסבר: הולך כוכי דמי. אמר לו אי אפשי שתקבל - גלי דעתיה ו"הולך" דקאמר ליה - לאו "וכי" הוא. הכי
63 גרסינן: הילך לרבי נתן כוכי דמי או לא. האשה שאמרה התקבל לי גיט - כלומר, אם אמרה לו מתחלה האשה "התקבל" ונתנו ליה הבעל באחת משתי לשונות הללו, רצה לחזור
64 ולא יחזור.

1 דקדמה אידי ושויה שליח מעיקרא - הוה מצי למימר דאיבא בנייהו היבא דלא קפיד
2 בעל.

3 **כותבין** ונתנין אפילו מאה פעמים - נראה לרבינו יצחק: היבא דלא נאבד הגט, אלא
4 משוספקין בו אם נעשה כתיקון אם לאו - דאין לעשות אחר, שהרי עשו שליחותן

5 אם הוא כשר. לפיכך, טוב למדא את הבעל שיצוה
6 לעשות כמו שצוה, עד שיצאו מן הספק.
7 **אפילו** הן הראשונים והן האחרונים - ואם
8 תאמר: מאי "אפילו"? אדרבה, הכי עדיף טפי, דלא
9 הוי חצי דברו ויש לומר: משום דבכת אחת דומה
10 לשקר, דהיכי תתרימי שהיו בשעת אמירה בשעת
11 קבלה? וביי טוהה לן למיחש שמו שכתבת
12 האשה, כדאשכחן בסוף פירושין באומר "אמרנו":
13 שמו תשכור עדים. והדר קאמר: או אחד מן
14 הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד מצטרף
15 עמום - אפילו לאותו יחיד לא חיישין שמו
16 שכתרו. ואם תאמר: לרבי עקיבא, דאמר
17 ב"מורבו" (בבא קמא ע"א.) וב"חוקת הבתים" (בבא
18 בתרא נ"ג.) דבר ולא חצי דבר, דהכי מכשרין
19 הבא שתי כתי עדים; ויש לומר: דלמאן דאמר
20 בגמרא שלישי נאמן - לא צריכי עדי אמירה לעדי
21 קבלה, וכוליה דבר הוא. ואפילו דלמאן דאמר בעל
22 נאמן - הני מילי כששלשתן בעי, כעל שליש
23 ואשה, כמו שאפרש בגמרא. הלכך, ביין דאם אין
24 שלשתן בעיר לא צריכי עדי אמירה לעדי קבלה
25 - כוליה דבר הוא.

26 **בעל** אומר לפקדון - הא דלא נקט: בעל אומר
27 להולכה, ושליח אומר לקבלה - משום
28 דלא שיקר האי טעמא דקאמר, דאם איתא
29 דלגירושין - לדידה הוה חייב לה, אלא כשאומר
30 הבעל לפקדון.
31 **ושליש** אומר לגירושין - פירושו: שאומר שהיה
32 שליח לקבלה. ומיירי כשיש שנים
33 שמעדין "פגפגי אמרה" דשויתיה האשה שליח
34 לקבלה. כותבין במתניתין.

25 ההוא גברא דשדר לה גיטא לדיבתה, אול שליחא אשפחה פי יתבה וקא לישא, אמר
26 לה: הילך גיטך, אמרה ליה: ליהו בידך, אמר רב נחמן: אם איתא לדרבי חנינא, גברי
27 בה עובדא, אמר ליה רבא: ואם איתא לדרבי חנינא, עבדת בה עובדא? הא לא חזרה
28 שליחות אצל הבעל? שלחיה לקמיה דרבי אמי, שלח להו: לא חזרה שליחות אצל הבעל.
29 ורבי הויה בר אבא אמר: נתיישב בדברך. הדור שלחיה קמיה דרבי הויה בר אבא, אמר:
30 כל הני שלחו לה ואולי! פי היכי דמספקא להו לדידהו, הכי נמי מספקא לן לדידן. הוי
31 דבר שבגירוהו, ודבר שבגירוהו - חולצת. הוה עובדא, ואצרכה רב יצחק בר שמואל בר
32 מרתא גט וחליצה. - תרתי! - גט מחיים, וחליצה לאחר מיתה. תהיא דהו קרו לה
33 נפאתה, אויל סהדי פתוב תפאתה, אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב:
34 עשו עדים שליחותן. מתקוף לה רבה: מי קאמר להו "פתובו חספא ורבו לה"? אלא
35 אמר רבה: ודאי אי פתוב סהדי גיטא מעליא ואבד, עשו עדים שליחותן. מתקוף לה
36 רב נחמן: מי קאמר להו "פתבו ואנחיה בכיסויכו"? אלא אמר רב נחמן: כותבין ונתנין
37 אפילו מאה פעמים. בעא מיניה רבא מרב נחמן: "פתבו ותנו לשליח", מהו? סלוקי סליק
38 להו, או דילקא לטירחא דיהו חייש? אמר ליה רבינא לרב אשי: "ויוליד לה", מהו?
39 - תיקו. "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף האומרת "טול לי גיט" אם רצה לחזור -
40 לא יחזור". תנו רבנן: "טול לי", "ושא לי", "ויהא לי בדרך" - פולין לשון קבלה הן.
41 **משנה** האשה שאמרה "התקבל לי גיט" - צריכה שתי כתי עדים, שנים שאומרים
42 "פגפגי אמרה", ושנים שאומרים "פגפגי קבל וקרע", אפילו הן הראשונים והן האחרונים,
א

1 מאי לאו בחילך - קתני בה, ורבי נתן היא דפליג ב"הולך" ומודה ב"הולך". אם אמר לו
2 הבעל כו' - משנתנו היא. מאי לאו בחילך - תנן במתניתין. נעשה שלוחו ושולחה
3 וחולצת - אם מת הבעל קודם שהגיע גט לידה - חולצת ולא מתייבמת. ספקא ליה
4 אי חולך כובי - ונתגרשה בקבלתו של זה, לאו כ"כובי". חייב - המשלם באחריותו,
5 שהרי לא צוה המלוה לשלוחו. ואם כן לחזור
6 אינו חורו - אלמא כ"כובי דמי כפ ספק מטא
7 לקולא - והמוציא מחיבו ירו על התחנותה,
8 לפיכך אינו חורו. משום כיוון דבעל - כסבור
9 קלותי בעיניה, שאינה מקבלתו בעצמה. דאילו
10 כי עבדא לקבל מיד הבעל - אין כאן חשש
11 בויון, דהא ידע ואל קפיד. משום חזרה הבאה
12 לה לאחר מיכן - לאחר שתן לה הבעל הגט
13 בחצר של אחרים - קאתו. וההוא לאו גיטא
14 הוה, דבעינן "נתן בידה" או בחזרה ואיתרביא
15 מ"ידה", וזה, בשעה שתן - לא היה החצר
16 שלה. וגורינן שלא יקבל שליח האשה מיד
17 שליח בעלה, משום דדמי להא שקדם הבעל
18 ומסרו ליד שליח, ואחר כך עשתה היא שליח
19 לקבלו, ואתו נמי למימר: חצר הוי שליח הבעל,
20 וכשקאתו היא - נעשה החצר עצמו שלוחה.
21 מאי בנייהו - בין הני תרי לישני. דקדמה אידי
22 ושוייה שליח - ידיה, קודם שמסר הבעל ליד
23 שלוחו, דהשתא לא דמי לחצר הבא לאחר
24 מיכן, ליהוי בידך - ותהיה אתה שלוחי קבלה.
25 אם איתא לרבי חנינא - אם הייתי יודע
26 שהלכה כמותו. עבידנא - בהא מילתא עבדא
27 חותיה, ואמינא מגורשת, ולא חיישין לחצרה
28 דהוא לאחר מיכן. לא חזרה שליחות אצל הבעל
29 - שליח שחזר ונעשה שליח למי שנשתלח לו
30 - ניתק משליחות הראשון עד שלא היה לו
31 שהות לחזור אצל שלוחו ולומר: עשיתי
32 שליחותך, ושליחות שאינה ראויה לחזור
33 ולהגיד - אינה שליחות. נתיישב ברב - נעיק
34 הוה עד שתיישב דעתנו להשיב בהלכה. חזרו
35 שלחו - לאחר ימים, לדעת מה נתיישב בדבר.
36 כל הני - כל אלו, פעמים חזורים ושולחים. הוי
37 דבר שבקיעה - שנולד בו ספק בבית המדרש.
38 חולצת ולא מתייבמת - אם מת. הוה עובדא -
39 כי האי גוונא. ואצרכה ש - אחר, משום דלא
40 חזרה שליחות. תרתי - בתמיהא, אם גט למה
41 חליצה משמת? נש מחיים - אם באת לינשא
42 מחיים - צריכה גט שני. וחליצה לאחר מיתה -
43 אם מת, ולא נתן לה גט. נפאתה - כך שמה.
44 אויל סהדי - שאמר להם בעל: כתבו גט ותנו
45 לה. וכתבו תפאתה - טעו בשמה. עשו עדים
46 שליחותם - לגט אחד עשאו שלוחים ועדים,
47 דהרי כתבו גט אחד, ואינן שלוחים עוד לחזור
48 ולכתבו גט כשר. ואבד - קודם שנתנוהו לה.
49 עשו עדים שליחותם - ואינן רשאין לכתוב גט
50 שני וליתן לה, שהרי כבר כתבו גט כשר. כתבו
51 ותנו לשלח - לשליח שלי ומתייב. וכן עשו,
52 ואבד בדרך. מי אמרינן: עשו כל שליחותם
53 ותסתלקו או דלמא - האי נמי, עד שיבא גט
54 לידה ותתגרש עשאן שלוחין לכתוב. אלא
55 לטירחא דידהו חש - שלא להטריחם בהולכה.
56 אם ליה רבינא ליה אשי ויוליד לה מהו - אם
57 תמצו לומר בהך דלא אמר אלא "כתבו ותנו
58 לשליח", והם כתבו ונתנו לו ואבד, דעשו
59 שליחותם, דהא כל מה שצוה נמרו ועשו. הבא
60 מאי? מי אמרינן כיון דאמר "כתבו ותנו לשליח
61 וילך ליה" - עשאן שלוחים לחזור ולכתבו עד שיגיע לידה, לכך פירש להם כל כך, או דלמא לא שבנא? הכי גרסין: טול לי שא לי
62 יא יניש - והוא חזר, ואמר "קבלתי". צריכה - להביא לפנינו שתי כתי עדים. שנים שאומר בפנינו אמרה - לו לקבלו. ושנים שאומר
63 למיקרעיה? אפילו הן כו' - שהשנים שאמרה בפניהם הן עצמן ראו כשקבלו.

56 אם אבד המנה קודם שנתנו השליח למלוה תניב הלוה בְּאַחֲרֵיהוּתוֹ,
57 וצריך לפרוע חובו, כיון שלא צוהו המלוה לשלוח לו את המנה
58 ביד השליח. וְאִם בָּא הַלוֹה לְחֻזְרוֹ בו לאחר שנתן את המנה לשליח
59 ולבטל השליחות, אִינוֹ חֹזֵר בו, כיון ש'הולך' כוכי דמי, ונמצא
60 שמיד כשאמר הלוה לשליח 'הולך' מנה זה לפלוני' זכה בו השליח
61 עבור המלוה. ואם כן מוכח שדעת רב ש'הולך' כוכי דמי, ולא
62 כנראה מדבריו לגבי גט שנסתפק בו.
63 מתראה הגמרא, אכן רב מסתפק בדין 'הולך', אלא דְּתָמָּה לגבי
64 השולח מעות לפרעון חובו הרי זה פָּסַק לְמוֹנָא, ומשום כן נוטק רב
65 שדינו לְקוּלָא, לומר שכבר זכה המלוה מיד בקבלת השליח, והלוה
66 נחשב כעת למוציא מידי המלוה וידו על התחוננה שאין יכול
67 לחזור בו. מה שאין כן הָבֵא לגבי השולח גט, הרי זה פָּסַק אִיסוּרָא,
68 האם נתגרשה ופטורה מן היבום, או שזוקקה ליבום ואסורה לשוק,
69 ומשום כן נוטק רב לְחוּפְרָא – להחמיר ולומר שגם לא זכה השליח
70 בגט ולא נתגרשה ואסורה היא לשוק, שספק דאורייתא לחומרא,
71 ולכך חולצת ולא מתייבמת.
72 הגמרא דנה האם 'שליח קבלה' יכול לקבל את הגט מידי השליח
73 הולכה: אָמַר רב, אִין הָאִשָּׁה עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל לָהּ נִיטָה מִיַּד שְׁלִיחַ
74 בְּעַלְמָה – אין האשה יכולה למנות 'שליח קבלה', שיקבל עבורה את
75 גיטה מיד השליח הולכה' ששלח הבעל. וְרַבִּי הֵינְיָא אָמַר, אִשָּׁה
76 עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל לָהּ נִיטָה מִיַּד שְׁלִיחַ בְּעַלְמָה.
77 מבררת הגמרא, מָאִי טַעְמָא דְרַב, וכי מה החילוק אם שלוחה מקבל
78 הגט מיד הבעל עצמו או מיד שלוחו. ומבארת הגמרא את טעמו
79 בשני דרכים: אֲבִיעִית אִימָא – אם תרצה תאמר, שטעמו של רב
80 מְשׁוּם בְּזוּן דְּבַעַל – שהבעל מקפיד על כך שהאשה אינה מקבלת
81 בעצמה את הגט מיד שלוחו, וסבור שהיא עושה כן מחמת
82 שמולצת בו, ושוב אינו חפץ לגרשה על ידי השליח. מה שאין כן
83 כשהבעל עצמו מוסר את הגט לשליח קבלה, הרי מוכח שאינו
84 מקפיד.
85 ואֲבִיעִית אִימָא, מְשׁוּם חֲצֵרָה הָבֵא לְאַחַר מִיבָן – גזירה משום חצר
86 שבא לרשותה לאחר שהבעל נתן בה את הגט. כלומר, חששו
87 חכמים שיבואו לטעות שאף במקרה שנתן הבעל את גיטה בחצר
88 של אדם אחר, ולאחר מכן קנתה האשה את החצר, שתזכה עתה
89 בגט בקנין חצר. שיאמרו שכשם שיכולה היא למנות שליח קבלה
90 לקבל גיטה מהשליח הולכה, כך חצר זו בתחילה היתה כשליח
91 הבעל, ומשקנתה היא נעשית החצר כשלוחה, וכאילו שלוחה
92 קיבל הגט משליח הבעל. ובאופן זה בודאין אין זה גט, שהרי כתוב
93 (דברים כד א) 'ונתן בידה' ופירשו חכמים להלן (עו). דהיינו שיתן לידה
94 או לחצרה, ובשעה שהבעל נתן את הגט בחצר עדיין לא היתה זו
95 חצרה. וכדי שלא יבואו לטעות בכך גזרו חכמים שלא יקבל
96 שלוחה הגט מיד שליח בעלה.
97 מָאִי בִּינְיָהוּ – מה חילוק יש בין הטעמים. מבארת הגמרא, אִימָא
98 בִּינְיָהוּ – יש חילוק ביניהם באופן הַקְּדָמָה אִיהִי וְשׁוּנָה שְׁלִיחַ
99 מַעֲקָרָא – שקדמה האשה ומינתה שליח קבלה, עוד לפני שהבעל
100 מסר את הגט לשליח הולכה. שאם שלוחה מקבל גיטה מיד שליח
101 אף באופן זה הבעל מקפיד, ואין שלוחה מקבל גיטה מיד שליח
102 הבעל. ואם הטעם הוא משום חצרה הבאה לאחר מיכן, באופן זה
103 אין לגזור, שהרי האשה מינתה את שלוחה עוד לפני שהבעל מסר
104 את הגט לידי שלוחו, ואין זה דומה לחצר שהבעל נתן שם הגט
105 קודם שקנתה היא, ויכול שלוחה לקבל גיטה מיד שליח הבעל.
106 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: תְּהוּא גְּבָרָא דְשָׂרְדַי לָהּ נִיטָא
107 לְרַבִּיתְהוּ – אדם אחד שלח גט לאשתו על ידי שליח הולכה, אָוֹל
108 שְׁלִיחָא, אִשְׁבָּחָה בִּי וְרַבָּה וְקָא לִישָׂא – הלך השליח אל האשה,
109 ומצאה כשהיא יושבת ולשה בצק. אָמַר לָהּ, תִּילָךְ נִיטָךְ – הנה
110 גיטך. אָמְרָה לִיהָ, לִיתִי בְּרִידָךְ – אמרה לו האשה השאר את הגט

1 מבררת הגמרא, מָאִי לָאוּ בְּהִילָךְ, וְרַבִּי נֶתָן – שגם יש לגרוס
2 ברישא 'הילך' גט זה לאשתי, ולא 'הולך', ומשנתנו כרבי נתן, ואם
3 כן יש להוכיח מכאן שעל אף שנחלק ב'הולך' מכל מקום מודה
4 הוא ש'הילך' כוכי דמי, שאם לא כן ודאי יוכל הבעל לחזור בו על
5 אף שהאשה מינתה אותו לשליח קבלה, כיון שפירש בדבריו
6 שהוא מוסר את הגט רק על מנת שהשליח יוליכנו לאשה ותתגרש
7 בהגיע הגט לידה.
8 דוחה הגמרא, לָא – יש לדחות שמשנתנו נקטה דווקא בְּהִילָךְ,
9 וכדעת רבי הסובר ש'הולך' כוכי דמי.
10 תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתנו, לְפִיכָה, אִם אָמַר לוּ הַבַּעַל לשלוחה, אִי
11 אִפְשִׁי שְׂתַקְבֵּל לָהּ – איני חפץ למסור לך את הגט על מנת
12 שתקבלנו עבור האשה, אִלָּא הוּלָךְ וְתָן לָהּ, אִם רָצָה לְחֻזְרוֹ יִחְזוּר
13 כל זמן שלא הגיע הגט לידה.
14 מדייקת הגמרא, טַעְמָא דְאָמַר אִי אִפְשִׁי – דווקא משום שפירש
15 בדבריו ש'אינו רוצה' שהשליח יקבל עבורה, תָּא לָא אָמַר אִי
16 אִפְשִׁי, אִם רָצָה לְחֻזְרוֹ לָא יִחְזוּר – אבל אם לא פירש כן אלא אמר
17 לה רק 'הולך ותן לה', אין זה נחשב כגילוי דעת שחפץ שתתגרש
18 דווקא כשהשליח ימסור לה את הגט, אלא מתגרשת מיד בקבלתו
19 והיינו משום ש'הולך' כוכי דמי. ומבררת הגמרא, מָאִי לָאוּ בְּהִילָךְ,
20 וְרַבִּי נֶתָן – שגם יש לגרוס במשנה, שאמר לו הבעל 'אי אפשי
21 שתקבל לה, אלא הילך ותן לה' ולא 'הולך', ומשנתנו כרבי נתן,
22 ויש להוכיח מכאן שאף לרבי נתן 'הילך' כוכי דמי, שהרי לכן
23 הוצרך לפרש דבריו ולומר 'אי אפשי שתקבל לה'.
24 דוחה הגמרא, לָא – יש לדחות שמשנתנו נקטה דווקא בְּהִילָךְ,
25 וכדעת רבי הסובר ש'הולך' כוכי דמי, ולכן הוצרך הבעל לפרש
26 בדבריו 'אי אפשי'.
27 הגמרא פושטת את הספק מברייתא מפורשת: תָּא שְׁמַע, שנינו
28 בברייתא, הבעל שאמר לשליח קבלה של האשה, הוּלָךְ גַּם זֶה
29 לְאִשְׁתִּי, אִם רָצָה הַבַּעַל לְחֻזְרוֹ, יִחְזוּר – יכול לחזור בו ולבטל את
30 מינוי השליח.
31 אך אם אמר הבעל לשליח הִילָךְ גַּם זֶה לְאִשְׁתִּי, אִם רָצָה לְחֻזְרוֹ, לָא
32 יִחְזוּר, כיון שלשון 'הילך' משמע שנוח לו שהשליח יזכה בו עבור
33 האשה.
34 הגמרא מסיימת ומוכיחה שודאי אלו דברי רבי נתן: מָאִי שְׁמַעַתָּ
35 לִיהָ דְאָמַר בְּהִילָךְ, רָצָה לְחֻזְרוֹ יִחְזוּר – מיהו התנא הסובר
36 שכשהבעל אומר 'הולך', אם רצה לחזור בו יכול לחזור בו, הלא
37 הוא רָבִי נֶתָן, כמבואר בברייתא שהביאה הגמרא לעיל (ע"א),
38 שאילו רבי סובר שם 'הולך' כוכי דמי, וְקָאמַר בְּהִילָךְ, רָצָה לְחֻזְרוֹ
39 לָא יִחְזוּר – ומכל מקום באופן שהבעל אמר 'הילך' אמר התנא
40 שאם רצה לחזור אינו יכול לחזור בו, שְׁמַע מִיָּגָה הִילָךְ בְּזוּבֵי דְמִי –
41 הרי לנו שאף רבי נתן מודה ש'הילך' כוכי דמי, שְׁמַע מִיָּגָה.
42 הגמרא מביאה את דעת רב לגבי 'הולך' כוכי דמי: אֲתַמַּר, האשה
43 שאמרה לשלוחה הַתְּקַבֵּל לִי נִיטָי, ואכן דייק השליח בדבריו וְאָמַר
44 לבעל, אִשְׁתְּךָ אָמְרָה הַתְּקַבֵּל לִי נִיטָי, והוא – (הבעל) אָמַר, הוּלָךְ
45 וְתָן לָהּ, אָמַר רַבִּי אַבְא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, נַעֲשֵׂה שְׁלוחו
46 וְשְׁלוּחָה, וְהוּלְצָתָה. כלומר, דין שליח זה אינו לחומרא, והרי הוא
47 נחשב גם כשליח הולכה של הבעל, וגם כשליח קבלה של האשה.
48 ולכן אם מת בעלה קודם שהגיע הגט לידה, שיש להסתפק אם
49 מגורשת היא כבר משעה שהשליח קיבל את הגט ופטורה מן
50 היבום או לא, מספק הריהו 'חולצת ולא מתייבמת'.
51 לְמוֹרָא – מספק דין זה נראה לומר דְּמַסְפָּקָא לִיהָ לְרַב, אִי הוּלָךְ
52 בְּזוּבֵי דְמִי, אִי לָאוּ בְּזוּבֵי דְמִי – שרב מסתפק האם 'הולך' כוכי דמי,
53 ומיד בקבלת השליח את הגט הריהו מגורשת, או שגם 'הולך' לאו
54 כוכי'. אלא שאם כן יקשה, וְהָא אֲתַמַּר לענין פרעון חוב, שאם
55 אמר אדם לשלוחו הוּלָךְ מְנָה זֶה לְפְלוֹנִי שְׁאִינִי תִיב לּוּ, אָמַר רַב,

55 שהגט קרוע, וכל הנאמנות של שלישי הוא רק כאשר הגט שלם
 56 בידו, שמתוך שיכול לתת את הגט לאשה נאמן הוא גם לומר שכך
 57 היה, אבל אם קרע את הגט ואין בידו עתה ליתנו לה, אינו נאמן.
 58 שואלת הגמרא, תינתן אִמְרָה, קִיבַל לָמָּה לִי - מה שהיא צריכה
 59 עדים שאמרה' לשליח לקבל עבורה, מובן, כיון שהגט קרוע ואין
 60 לו מיגו, אך למה צריכה עדים על כך שהשליח קיבל את הגט מיד
 61 הבעל, הלא אף שקרוע הוא, על כל פנים מה שהגט בידו זה ראיה
 62 שקיבל את הגט מיד הבעל. מתרצת הגמרא, אִמְרָה רַבָּא, הָא מַנִּי
 63 רַבִּי אֶלְעָזָר הָיָא דְאִמְרַי עֲדֵי מְסִירָה פְּרָתֵי - משנתינו טוברת כרבי
 64 אלעזר, שהעדים שרואים את מסירת הגט לידי האשה הם אלו
 65 שנותרים תוקף לגט וכותרים בין הבעל לאשה, ולכן לא די בזה
 66 שרואים את הגט קרוע בידו אלא צריך שיעידו שראו שקיבל את
 67 הגט.
 68 אגב שונה הגמרא בביאור דברי המשנה, מבארת היא דבר נוסף:
 69 קָרַע לָמָּה לִי - למה לו לשליח כלל לקרוע את הגט, שהמשנה
 70 אומרת שצריכים להעיד שקבל וקרע. מתרצת הגמרא, אִמְרָה רַב
 71 יְהוּדָה אִמְרַי רַב, בְּשַׁעַת הַנְּזִירָה שָׁנָו - משנתינו נשנתה בזמן שגזרה
 72 המלכות על המצוות, והיו חוששים להשאיר את הגט קיים לאחר
 73 קבלתו.
 74 אִמְרָה רַבָּה, וּמִדְּרָה רַב הוֹנָא - על אף שסובר רב הונא שאין השליש
 75 נאמן, מכל מקום מודה הוא, דְאִי אִמְרָה אִיתֵי - שאם אמרה
 76 האשה לְדִידִי אִמְרָה לִי שְׁלִישׁ דְּלִנְדוּשֵׁין יְהִיבֵיהּ נִהְלִיָה - לי אמר
 77 השליש שליגרושין נתן לו הבעל את הגט, מְהִימְנָא - נאמנת היא
 78 בכך.
 79 תמחה הגמרא, מִי אִיכָא מִיַּדִּי דְשְׁלִישׁ נִפְיָה לֹא מְהִימְנָא, וְאִיתֵי
 80 מְהִימְנָא - וכי יתכן שהשליש עצמו אינו נאמן והאשה האומרת כן
 81 בשמו נאמנת. אִלָּא כֵךְ אָמַר רַבָּה, מוּדָה רַב הוֹנָא דְאִי אִמְרָה -
 82 שאם אמרה האשה, קָמְאֵי דִידִי לְגִירוּשֵׁין יְהִיבֵיהּ נִהְלִיָה - בפני מסר
 83 הבעל את הגט לשליש לשם גירושו, מְהִימְנָא - הרי היא נאמנת,
 84 מִיגו - מתוך דְאִי בְּעֵינָא אִמְרָה לְדִידָה יְהִיבֵיהּ נִהְלִיָה בְּעַל - שהרי
 85 אם משקרת היא, היתה יכולה לומר שהיא עצמה קיבלה הגט מיד
 86 בעלה ובכך היתה נאמנת.
 87 הגמרא מביאה מקרה, שאפילו שהבעל והאשה והשליש כולם
 88 מודים שנתגרשה אינם נאמנים: בְּעַל (אִמְרָה) [אוֹמְרִין] נִתְּנִי גַט זֶה
 89 לְשִׁלְחִי לְשֵׁם גִירוּשֵׁין, וְשְׁלִישׁ אוֹמְרִי לְגִירוּשֵׁין קִיבַלְתִּי וּמְסַרְתִּי
 90 לְאִשָּׁה, וְאִף הִיא אוֹמְרַת נִתְּן לִי הַגַּט וְאֶבֶד. אִמְרָה רַבִּי יוֹחָנָן, הָוָה -
 91 דִּין זֶה הָרִי הוּא דְכִּי שִׁפְעָרוּהָ, שהרי אשה זו היא בחזקת אשת
 92 איש, וְכַלל הוּא שְׂאֵין דְכֶר שִׁפְעָרוּהָ פְּחוּת מֵשֵׁנִים - בדבר שבערה
 93 אין נאמנות בפחות משני עדים, וכיון שאין כהן עדות שכירה
 94 שנתגרשה, אינם נאמנים.
 95 מקשה הגמרא, וְאִמָּאי - ומדוע צריך שני עדים לכך, וְלִהְיִמְנֵיהּ
 96 לְשְׁלִישׁ - נאמינו לשליש שאומר שליגרושין קיבלו, וכדברי רב
 97 חסדא לעיל ששליש נאמן. מתרצת הגמרא, מִי קָא נְפִיק גִּיפְיָא
 98 מְתוּתֵי דִידֵיהּ, דְלִהְיִמְנֵיהּ - וכי הגט יוצא כעת מתחת ידו שנאמין לו
 99 שנתגרשה, הרי רק כשהגט בידו ויכול לתנו לה נאמן הוא במיגו
 100 שיכול לגרשה.
 101 שואלת הגמרא, וְלִהְיִמְנֵיהּ לְבַעַל - ונאמין לבעל שנתגרשה אשתו,
 102 דְאִמְרַי רַבִּי הִיא כִּר אֲבִין, אִמְרַי רַבִּי יוֹחָנָן, בְּעַל שְׂאִמְרַי גִירְשֵׁתִי אֵת
 103 אִשְׁתִּי, נִאֲמָן, שהרי למה לו לשקר בדבר זה כיון שיכול הוא
 104 לגרשה עתה, וכיון שאמר שכבר גירשה נאמן הוא. משיבה
 105 הגמרא, מִי קָאֵמַר גִירְשֵׁתִי - וכי הבעל אמר גירשתי את אשתי,
 106 שנאמינו על כך, הרי הוא אמר רק שמסר את הגט לשליש בתורת
 107 שליח הולכה, ואין הוא יודע האם קיים השליח את שליחותו או
 108 לא.
 109 מוסיפה הגמרא להקשות, כיון שהבעל נאמן על דבריו שמסר את

1 או אִתְּרָה מִן הָרְאשׁוֹנִים וְאִתְּרָה מִן הָאַחֲרֹנִים, וְאִתְּרָה מִצְּמִירָה עֲמִינָה,
 2 כלומר, אפילו אם היה עד אחד שהצטרף עם עד אחר להעיד על
 3 מינוי השליח, ושוב הצטרף עם עד אחר להעיד על קבלת הגט,
 4 מכל מקום טובמים על עדותם.
 5 **גמרא**
 6 הגמרא מביאה מחלוקת, במקרה שיש ויכוח בין הבעל והשליש,
 7 מי נאמן: אִתְּרָה, גט שנתן ביד שלישי, הִפְעַל אוֹמְרִי לְפַקְדוֹן נִתְּנִי
 8 בידו, וְשְׁלִישׁ אוֹמְרִי לְגִירוּשֵׁין - שנתמנה השליח לקבלה על ידי
 9 האשה, ועל מנת כן מסר לו הבעל את הגט, מִי נִאֲמָן. רַב הוֹנָא אִמְרַי,
 10 הִפְעַל נִאֲמָן ואינה מגורשת. וְרַב חֲסִדָּא אִמְרַי, שְׁלִישׁ נִאֲמָן והרי היא
 11 מגורשת. רַב הוֹנָא אִמְרַי, בְּעַל נִאֲמָן שמסר לו לשם פקדון, כיון דְאִם
 12 אִתְּרָה דְלִנְדוּשֵׁין יְהִיבֵיהּ נִהְלִיָה - שאם אכן לשם גירושו מסרו לו,
 13 לְדִידָהּ הָוָה יְהִיב לָהּ נִהְלִיָה - לאשה עצמה היה מסר את הגט ולא
 14 לשליש, שהרי שניהם מצויים יחד בעיר. וְרַב חֲסִדָּא אִמְרַי, שְׁלִישׁ
 15 נִאֲמָן, דְהָא הִימְנֵיהּ - שהרי האמינו הבעל. שבכך שמסר לו את
 16 הגט נתן לו נאמנות לומר שלשם גירושו ניתן בידו, ואין בכוח
 17 הבעל להכחישו.
 18 הגמרא מקשה על רב הונא: מְהִיב רַבִּי אֲבָא, שִׁנְיָו בְּבַרְיֵיתָא,
 19 הוֹדָאָת בְּעַל דִּין לְחַבְרִי, שהוא חייב לו ממון, בְּמִטָּה עֲדִים דְמִי
 20 [נ-חשב]. וְשְׁלִישׁ נִאֲמָן מְשַׁנְיָהם - יותר משני בעלי הדין, ומבארת
 21 הברייתא, פִּיצַי, וְהָ אוֹמְרִי כְּהָ, וְהָ אוֹמְרִי כְּהָ, שְׁלִישׁ נִאֲמָן - אם
 22 הפקיד אדם ממון אצל שלישי, וחבירו טוען שבעל המעות נתנם
 23 לשליש שבביל שיזכה בהם עבורו, והמפקיד טוען שלפקדון נתנם
 24 בידו, השליש נאמן בדבר יותר משני בעלי הדין, ואם כן מוכח
 25 שהשליש נאמן אף אם הם באותה העיר, ואין אומרים שאם היה
 26 רוצה ליתנם לו היה נתן לו בעצמו.
 27 מתרצת הגמרא, שְׂאֵנִי מְמוֹן דְאִתְּרֵיהּ לְמַחֲלָה - יש לחלק בין
 28 ממון לגט אשה, כיון שממון ניתן למחול עליו, ולכן מסתבר שבכך
 29 שמסר הממון לשליש התכוין לסמוך עליו, ואף אם יאמר שקר,
 30 הריהו מוחל על ממונו שניתן לחבירו. מה שאין כן בגט, אין בכוחו
 31 להאמין לשליש שאף כשהגט לא ניתן לו לשם גירושו יהיה
 32 השליש נאמן לומר שניתן לגירושו, שהרי סוף סוף אין האשה
 33 מתגרשת על ידי כך, ועל כן אין השליש נאמן.
 34 מקשה הגמרא, וְהָא תִּנְיָא בְּבַרְיֵיתָא, וְכֵן לְגִישֵׁין - שאף בגט אשה
 35 נאמן השליש יותר מהבעל והאשה, ודלא כרב הונא. מתרצת
 36 הגמרא, מה ששינוי יוכן לגיטין היינו גִיפְיָ מְמוֹן - שטרות ממון.
 37 שאם מסר אדם לשליש שטר מתנה, וחבירו טוען שבעל השטר
 38 נתנו לשליש שבביל שיזכה בו עבורו, והנותן טוען שלפקדון נתנו
 39 ביד השליש, נאמן השליש.
 40 מוסיפה הגמרא להקשות, וְהִתְנִיא - החלא שנינו עוד, וְכֵן לְשִׁמְרוֹת
 41 ממון, נאמן השליש, ואם כן משמע שמה ששינוי יוכן לגיטין היינו
 42 גט אשה. דוחה הגמרא, מִיַּדִּי גְבִי דְהָרִי תִּנְיָא - וכי שני ברייתות
 43 אלו יוכן לגיטין יוכן לשטרות' שנוני יחדיו, הרי יש לומר שכל אחת
 44 מהם נשנתה בפני עצמה, ובשתייהן הכוונה לשטרי ממון דווקא.
 45 הגמרא מקשה ממשנתינו על שיטת רב חסדא: תִּנְיָן, הָאִשָּׁה שְׂאִמְרָה
 46 לְשִׁלְחִי הִתְקַבַּל לִי גִיפְיָ, צְרִיכָה שְׁתֵּי בֵיתֵי עֲדִים בְּכַדִּי הַרוּכִיחַ
 47 שנתגרשה, שְׁנַיִם שְׂאוּמְרִים בְּפִנְיָו אִמְרָה לְשִׁלְחִי לְקַבַּל גִּטָּה
 48 וְשְׁנַיִם שְׂאוּמְרִים בְּפִנְיָו קָבַל וְנָרַע הַשִּׁלְחִי אֶת הַגַּט. ואם שלישי
 49 נאמן, יש להקשות וְאִמָּאי - מפני מה צריכה האשה להביא עדים
 50 שאמרה לשליח לקבל עבורה, ועדים שקיבל וקרע, לִיְהִימְנֵיהּ
 51 לְשְׁלִישׁ - יש לנו להאמין בכלל זה לשליח כדן שלישי שנאמן לומר
 52 לגירושו קבלתי.
 53 מתרצת הגמרא, מִי קָא נְפִיק גִּיפְיָ מְתוּתֵי דִידֵיהּ, דְלִהְיִמְנֵיהּ - וכי
 54 במשנה מדובר שהגט יוצא מתחת ידי השליח, הרי במשנה מדובר

1 או אחר מן הראשונים ואחד מן האחרונים ואחד — שלישי, שנעשה עד בוז ובוז, מצטרף
2 עמוהו. **גמרא** בעל אומר לפקדון — גט שנתן ביד שלישי, בעל אומר: לפקדון נתתו
3 בידך, ושליש אומר: לגירושין נתת לי, שהייתי שלוחה לקבלה ונתגרשה בקבלתי, והאיש
4 והאשה יחד בעיר. **הא** הימניה — כשמסרו בידו. **דאיתיהוב** למחילה — שאם מחלו —
5 מחול, הלכך שלישי נאמן, בדיון שהאמינו ומסר
6 בידו — נתרצה בהבטחתו עליו למחול על
7 ממונו, ולהאמין כל מה שיאמר. אבל במילתא על
8 דאיסורא — אין בידו להאמין. נישא פמון —
9 שאין גט אלא לשון שטר. מידי גבי הדרי תניא
10 — "וכן לגיטין וכן לשטרות", דנימא: מדהא
11 לשטרות דממון — קמייחא לגיטי נשיב? דני תרי
12 תנאי נהו, ותרוייהו בממון איירי. **ואמאי** — בעי
13 עדים כלל, לא בקבלה ולא באמירה; אלא
14 באמירתו בלבד להימניה, דהא הימניה בעל. מי
15 קא נפיק גיטא מתותי ידיה — בפנינו, להראותו
16 לנו דנהימניה: הא קרעו ואף על פי שהקדעם
17 בידו בפנינו — אין שלישי אלא אם כן השליש
18 בידו, דמיגו דאי בעי הוה עבדי ביה מאי דקאמר
19 — נאמן נמי על אמירתו. אבל זה שקרע — אין
20 בידו למסור בידה. תינה אמרה קיבל למה לי —
21 לאתיי עדים שראוהו מקבלו מיד הבעל? הרי
22 הוא בידו בפנינו, והא ודאי קבלתו? וני אשכח
23 האי — דאמר: אין נש כשר בלא עדי מסירה.
24 קרע למה לי — כלומר, למנה לי למקדעיה? שעת
25 גזרת הפלכות תוח — שגורו על המצות. שלישי
26 גופיה לא מתיימן — ואידו כי אמרה משמימי
27 מהימנא? בעל אומר לגירושין — נתתו לשליש
28 למסור לה. גירשת את אשתי נאמן — דמה לו
29 לשקר? הרי בידו לגרשה. מי קאמר גירשתני —
30 שליח להולכה הוא דעבדי? ונימא דחוקה שליח
31 ב' — כיון דבעל נאמן בדסירה להאי על מנת
32 לגרשה, נימא שחוקה שהשליח עושה שליחותו
33 אומר ככל האמור — שמוא זו קרובת ארוסתו
34 שקדש לו שלוחו היא, אלא אם כן חור שלוחו
35 לומר לו: פלונית קדשתי לך, או לא קדשתי לך
36 שום אשה.

27 **ויוחנן:** הוה דבר שבבערה, ואין דבר שבבערה פחות משנים. ואמאי? ולהימניה לשליש!
28 מי קא נפיק גיטא מתותי ודיה דלהימניה? ולהימניה לבעל, דאמר רב חייא בר
29 אבין אמר רבי יוחנן: בעל שאמר "גירשתי את אשתי" — נאמן! — מי קאמר גירשתי?
30 ולימא: חזקה שליח עושה שליחותו! דאמר רבי יצחק: האומר לשלוחו "צא וקדש לי
31 אשה" סתם, ומת שלוחו — אסור בכל הנשים שבבעולם, חזקה שליח עושה שליחותו!

לגירושין, כדפירשנו. **והימניה** שלישי — פירושו: אמאי צריך שנים שיאמרו "בפנינו אמרה", כדפירשנו לעיל. ומשני: מי נפיק גיטא מתותי
ידיה: דהגן קרעים שבידו — שמוא מצאו באשפה. דרוקא היכא שהגט שלם בידו, דהימניה הבעל ומסרו לו, נאמן. **תינה** בפנינו אמרה — פירושו: תינה דברין צריך שנים שיאמרו "בפנינו
אמרה", ומה לא הוה קשה מעולם. אלא "בפנינו קיבל" למח לי? נתי דלא סגי בשנים אומרים "בפנינו אמרה", כיון דנקיע הגט, ולא נפיק גיטא מתותי ידיה — מכל מקום למה לי "בפנינו קיבל"?
לא היה צריך אלא לעדים שראוהו בידו שלם. **רבי** אלעזר היא דאמר עדי מסירה כרתי — ומיידי שאין העדים חתומין בו. ולכך לא סגי במה שראוהו בידו שלם, כיון שלא ראו הקבלה.
אבל אם כרתי חתומין בו — כשמי, אפילו אין כאן עדי מסירה לפנינו, דמסתמא נמסר עדים נעשה כדון, כדאמרינן ב"השולח" (גיטין לו, א). אמר רב: לא צריכא אלא לחיב אלעזר דאמר
עדי מסירה כרתי, חתומין עדי חתומיה, דוימנין דמייתי סודי או אולי למדינת הים. ולקמן ב"המגשר" (פ"א) תנן במילתיה דרבי אלעזר גופיה: אין העדים חתומין על הגט אלא מפני
תיקון העולם. **אסור** בכל הנשים שבעולם — אבל לכל אדם אין לאסור לקדש, ולחוש שמוא זאת היא שקדש השליח. דאם איתא דנתקדשה — לא היתה חוורת ומתקדשת. אבל האי —
אסור לקדש, שמוא שלוחו קידש לו אחת מקרובותיה כגון אמה ואם אמה וכיוצא בהן, ואפילו באחת כל הקרובות ואמרו שלא נתקדשו — לא סמכינן אדיבורא בעלמא. ואם תאמר: ותימא
קטנה תיארס לכל אדם, שמוא אביה קדשה לוח השליח? ונראה דקנסא בעלמא הוא, דקנסינן ליה שצוה לקדש סתם, ולא חשש על עצמו שלא יבא לידי תקלה. אבל מן הדין — מותר בכל
הנשים, דאין זה חוקה גמורה, דאינה בידו להתקדש — שמוא לא התרצה. ועוד: דאולוין בתר רובא, ומכל מקום מוכיח שפיר דחוקה שליח עושה שליחותו, דאי לא הכי — לא הוה ראו לקנס
באין. **הא** דפרתי עלה בניי ברק שני (ב"ב) מקס סתומה שפרח אחד מהם לאויר העולם — יקח וזג לשני, ואילו שאר קנין בעלמא — מיתקנין, ואף על גב דרבא קנסא בעלמא — מכל מקום
פרתי שפיר, דהתם נמי הוה לן למקסיה על שלא נודר שלא יפרח. וממה דשאר קנין בעלמא מיתקנין לדרידיה פריך. והא דמשני: אמאי לך אנא אשה דלא ניידיא — לאו משום דתיחשב
כקבועה, שלא תתבל כרוב. בדבר המתערב ואינו ניכר לא אמרין דלידיה קבוע ידידה כמחצה על מחצה, אלא כלומר: מחמת קביעותא קנסינן טפי מנגול. וועיין עוד תוספות נזיר י"ב, א

תוספות

הני מילי לחומרא אבל לקולא לא - ואפילו לרב ששת דאמר בפרק "בבב מערבין" (עירובין
לבא) דבשל תורה נמי חוקה שלח עושה שלוחותו - הני מילי במקום שאם לא עשה
שלוחותו יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך על חשליה. אבל באן, אם לא יתן גט או לא
יקדש, שלא יבא המשלח לידי עבירה בשביל כך - מודה רב ששת דאין חוקה שלח עושה
שלוחותו לקולא. ושם הארבת.

נערה

המאורסה היא ואביה כו' - פירש
בקונטרס: דוקא נערה, אבל קטנה - דוקא אביה
ולא היא, אם יש לה אב. והא דאמר בגמרא: רבנן
סברי די תירא זכי לה רחמנא - היינו יד עצמה,
והיה נוסף לה כשדיא נערה. דכשהיה קטנה לא
היתה שמה "התקבל לי גיט" - אינו גט עד
שני דקדושין (מגב). דהוא הדין קטנה. והא דנקט
נערה - להודיער כח דרבי יהודה. וכן עיקר.
והביא ראה רבינו יצחק בן רבי מאיר: בדפוס שני
דקדושין (מדב), פריך לרב נחמן דאמר אין נערה
קטנה שלח לקבל גיטה מיד בעלה, מתא דתנן:
עשה שמירה "התקבל לי גיט" - אינו גט עד
שיגיע גט לידה. הא נערה - הרי זה גט. ומשני:
כשאין לה אב. אבל מעיקרא סלקא דעתן דאריי
כשיש לה אב, ואפילו הכי קתני: עד שיגיע גט
לידה - שמע מינה דאף אם יש לה אב, אם הגיע
גט לידה מנוגרת. והא דאמרין בגמרא: די תירא
זכי לה רחמנא - היינו די האב, ידי עצמה עיקר,
שיש לה בגרות, ולא ניתן לה די האב לבטל כח
ידיה. ורבי יהודה סבר דבטל כח ידיה וניתן לה די
האב. וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה כו'
- פירש בקונטרס: אפילו על ידי אביה, דהא שוטה
היא. ואמר רבי יצחק: "ושלחה מביתו" - מי
שמשלחה ואינה חוזרת. וכן בפרק "חדש" (יבמות
קג.) ורבינו חם מפרש: דעל ידי אביה מתגרשת,
אף על גב שאינה יודעת לשמור את גיטה. והורה
כך הלכה למעשה. דהא לרבי ינאי דרדשי החם
מיונת בידה" - מי שיש לה די לגרש את עצמה,
יצאה זו כו' - לפי אותו טעם מנוגרת על ידי
אביה. דהא אפילו פיקח אביה מקבל את גיטה.
והנא דבי רבי ישמעאל דמפיק מ"ושלחה" - לא
פליגי עליה אלא בהא דמפיק מקרא אחרינא, אבל
משמע דליכא ביה מריה מידי. וטעמא, כיון שיש לה
אב - הוא שנייה מלחור. ועוד דברישלמי
בהדיא קורא אותה שיש לה אב - יכולה לשמור
את גיטה. אם כן מתגרשת על ידי אביה לכולי
עלמא, דהא לא מצריכי הכא אלא שתהא יכולה
לשמור את גיטה. וכן נראה, דאי כשאינה יכולה

הני מילי לחומרא, אבל לקולא לא. וליהמנה לדידה
מדרב המוננא, דאמר רב המוננא: האשה שאמרה
לבעלה "גירשני" - נאמנת, חוקה אין האשה מעוזה
פניה בפני בעלה! - הני מילי היכא דליפא דקא מסייע
לה, אבל היכא דמסייע לה - מעוזה ומעוזה. משנה
נערה המאורסה, היא ואביה מקבלין את גיטה; אמר
רבי יהודה: אין שתי ידים זוכות פאחה, אלא אביה
מקבל את גיטה בלבד. וכל שאינה יכולה לשמור את
גיטה, אינה יכולה להתגרש. גמרא במאי קמפילגי?
רבנן סברי: ידא ותירמא זכי לה רחמנא, ורבי יהודה
סבר: במקום אביה, יד דייה לאו פלום היא. "כל
שאינה יכולה לשמור את גיטה" - מתגרשת, ושאינה יודעת
לשמור את גיטה - אינה מתגרשת. ואיזו היא קטנה
יודעת לשמור את גיטה? כל שמשמרת גיטה ודבר
אחר. מאי קאמרי? אמר רבי יוחנן, הכי קאמרי: כל
שמשמרת דבר אחר מחמת גיטה. מתקיף לה רב
הונא בר מנחם: הא שוטה בעלמא היא! אלא אמר
רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב
איקא: כל שמבנת בין גיטה לרב אחר. אמר רב
יהודה אמר רבי אסי: צרו וזרקו, אגוז ונוטלו -
זכה לעצמו ואין זכה לאחרים. חפץ ומחירו לאמר
שעה - זכה בין לעצמו ובין לאחרים; פי אמריה

לחומרא - כי הא דרבי יצחק. משנה היא ואביה - או היא או אביה. היא - יש לה
יד, דהא גדולה היא. ואביה נמי זכאי לקבלה, ומכל מקום יד ידדה כדקיימא קיימא, דהא
גדולה היא, ואם היתה יתומה - היא מודה את עצמה והיא מקבלת את גיטה, והשתא
נמי לא שניא. גמרא יד ידדה לאו פלום היא - דלגמרי אוקמה רחמנא ברשותיה כל
נימי נעוהו, אלא אם כן ניסת. אינה מתגרשת -
דכתיב: "ושלחה מביתו" - מי שמשלחה ואינה
חוזרת, יצתה זו שמשלחה וחוזרת. הכי דרשינן
לה ביבמות בפרק "חדש שנשא" (קג.) הלכה,
אפילו בקבלת אביה אינה מתגרשת. כל
שמשמרת דבר אחר מחמת גיטה - שאם אבדה
גיטה - משמרת דבר אחר שאינו דומה לו,
וסברה שהוא גיטה. הא שוטה בעלמא היא -
ואין לך משלחת וחוזרת יותר ממנה. דמרלא
קתני שמשמרת שטר אחר - מכלל ללאו שטר
הוא, אלא מידי דלא דמי ליה. (וצרו וזרקו) -
קטן שנתנן לו צרו וזרקו, וכשנתנן לו אגוז
וכוונתו לזכה אחר שמשמרת גיטה - אם
זכה אדם לחברו דבר על ידי אותו קטן, שסמך
כידו החפץ ואמר: זכה בחפץ זה לפלוני - לא
זכה, ואם בא הנותן לחזור - חזרו. חפץ ומחירו
לאחר שעה - כשתובעין אותו ממנו. זוכה אף
לאחרים - ומדרבנן, דא רמא - שתי תקנות אלו
דינן שוה. מאי אחת היא - שניהם זוכות או
שניהם שלא לזכות? וירדאן - מאנשי וורדיא,
מקום. משתתפין כמבוי - להיות כל החצות
מוציאין לתוכו, ויטלטלו בכלן. את החבית -
שהיין בתוכה, לשיחוק. דסתם שיתוף ביין. מאי
בעיא נביה - הרי היא יוצאת בסמינן שיתופי
מכאיות דרבנן - דמדאורייתא אין אסור
להכניס ולהוציא אלא מרשות היחיד לרשות
הרבים. אשתין וירדאן - נאלם, שלא השיב
תשובה על תירוץ זה.

מערימין

קמיה דשמואל, אמר לי: דא ודא אחת היא. מאי "דא ודא אחת היא"? אמר רב חסדא:
אחד זה ואחד זה - זוכה לעצמו ואין זכה לאחרים. מתיב רב חיננא וורדאן: פיצד משתתפין
במבוי? מניח את החבית ואומר "תרו זו לכל בני המבוי", ומנזה להם על ידי בנן וכתו
הגדולים, ועל ידי עבדו ושפתו העבדים; האי שפחה היכי דמי? אי דאתיא שתי שערות,
מאי בעיא נביה? אלא לאו דלא אתיא שתי שערות, וקתני: זוכה לאחרים! - שאני שיתופי
מכאיות, דרבנן. אמר רב חסדא: אשתין וורדאן. מאי הנה ליה למימר? כל דתקון רבנן
כעין

לשמור את גיטה אינה מתגרשת אפילו על ידי אביה - אם כן לענן קדושין נמי לא תתקש "ויצאה היתה" כתיב, דאתקש הויה ליציאה. ולפי זה לא מיתקומא הרך סיפא דיכל שאינה
יודעת" כו' ביש לאב רבבי יהודה אבין, דלרבי יהודה מאי אריא אינה יודעת לשמור את גיטה דינה מתגרשת על ידי עצמה? אפילו יודעת לשמור אינה מתגרשת על ידי עצמה?
אבל באין לה אב - מיתקומא שפיר כרבי יהודה. כל שמבנת בין גיטה לרב אחר - היינו כפעוטות. ופעוטות היינו כבת שיר זכר עשר, כל חד לפום חרופיה, כדאמרין לקמן: וכגון
בקטנה מתגרשת. והשתא, אי שיעורא דרב יהודה דאמר: חפץ ומחירו לאחר שעה, קודם לשיעורא דפעוטות - הדיה סברת רב יהודה אפכא לגמרי מרב חסדא, דלרב יהודה זוכה לאחרים
קודם שיהא מנקה מנקה וממכר ממכר, ולרב חסדא הוה אפכא. דפעוטות מנקה מנקה וממכר ממכר - ואינן זוכים לאחרים עד שיביאו שתי שערות לרב חסדא, מדפריך עליה משפחה שלא
הביאה שתי שערות. ולא דלא אתיא שתי שערות. ואם תאמר: מאי שנא שפחה מבנו ובתו הקטנים דאין מזכה על ידם? ואומר רבינו חם: דלרבי יוחנן, דאמר בפרק קמא דבבא מציעא
(כ"ב) גבי מציעא: לא גזול גזול ממש (כו'), אלא דגזול המומר על שלחנו של אביו הוא קטן - הוא הדין כהן, אבל שפחה - בשכר טורחה דאמר אוכלת. לא לשמואל דאמר להם קטן - קטן ממש,
ומפרש טעמא הית: בשעה שהוא מוציא מריה אצל אביו - צריך לומר רמחאי טעמא לכל דבר יודי כיד אביו. ועל חנם דחק לומר רבי חם דשפחה אוכלת בשכרה, ונראה שלא שכיבין
יתום יודי כיד בעל הבית בשביל שהוא סמוך על שלחנו, אלא דוקא בבנו. דכל הסמוך על שלחן בעל הבית - אין מציאתה שלו. ובתו, נראה דאפילו אין סמוכה על שלחן אביה מציאתה
שלו, משום איבה, ולמאן מסר לה למנוול ומוכה שחין, כדאיתא בפרק "נערה" (כתובות נו"א). וטעמא משום איבה שייך אפילו אינה סמוכה על שלחנו, ואף בנערה עד שתיכיר. וצריך ליהדר
שלא לזכות ערוה על ידי בנו אפילו גדול אם סמוך על שלחנו, דקיימא לן כרבי יוחנן לגבי שמואל, דלאו גדול גדול ממש. ואין לתמוה דהכא אמר שפחה שהיא קטנה זוכה בעירוב, ובפרק
"מי שהוציארו" (עירובין מט"ט) אמרין דלשמואל דאמר עירוב משום קנין קטן - לא, דהתם דאית ליה בית לקטן קאמר. שאני שיתופי מכאיות דרבנן - משמע דרב יהודה ורב חסדא
פלגינייא זוכה לאחרים מדאורייתא או לא. ואף על גב דמציאת חרש שוטה איתא לאו גזול אפילו לרבי יוסי אלא מדבריהם, הלא דרעת אחרת מקנה אותם - שאני. ונראה תאמר: והא זכיה
היא מטעם שלוחות, ואין שלוחות לקטן מ"אתם" גם אתם (קדושין מא"ב). ויש לומר: דאין למעט קטן משלוחות מקרא דתרומה, אלא במילתא דליתיה, כגון תרומה, דליתיה בתרומה דנפשיה.
אבל בזכיה, כמו שזכרה לעצמו - זוכה נמי לאחרים. ואם תאמר: תקשי ליה לרב יהודה הא דאמרין בריש "חאיש מקדש" (קדושין נו"א). איש זוכה ואין קטן זוכה? ויש לומר: דהתם לא מיירי
בדעת אחרת מקנה אותה, אלא לאשמועינן דסתם שלו אינו יכול להמנות אחרים עליו, וסלקא דעתין שיוכל להמנות, משום ד"רשה לבית אבות" דאורייתא. והוי לענן פסח כמו גדול. אי נמי:
היא גופה קא משמע לן ד"רשה לבית אבות" לאו דאורייתא, ואין לו כח לזכות בו, לא לאחרים ולא לעצמו.

כעין

55 שוטה היא, ובודאי שאינה יכולה להתגרש. אלא אמר רב הונא בר
 56 מנחם משמיה דרב אחא בריה ו-בנו) דרב אקא, כל שמכנתה בין
 57 גיטה לדבר אחר - כל קטנה שיודעת להבדיל בין גיטה לדבר אחר,
 58 הרי היא בכלל אשה שמשלחה ואינה חוזרת, ולכן היא יכולה
 59 להתגרש. וביאור לשון הברייתא 'כל שמשמרת גיטה ודבר אחר',
 60 היינו, שיודעת להבחין בין גיטה לדבר אחר, בכדי לשומרו.
 61 אגב שעסקה הגמרא מאימתי יש דעת בקטנה שתוכל להתגרש,
 62 דנה הגמרא מאימתי יכול הקטן לזכות בחפץ לעצמו, ועבור
 63 אחרים: אמר רב יהודה, אמר רבי אסי, צרוד וזרקו אגוז ונמלו -
 64 קטן שיש בו דעת שכשנותנים לו אבן הוא משליכה, וכשנותנים לו
 65 אגוז הוא לוקחו לעצמו, הרי הוא זוכה לעצמו, ואין זוכה לאחרים.
 66 כלומר, יש לו יד לזכות בחפץ לעצמו, אך אם יתן לו אדם חפץ
 67 בכדי שזיכה בו עבור אדם אחר, אינו יכול לזכות עבורו. אך הפסך
 68 ופתיחו לאחר שעה - אם כבר יש בו יותר דעת, שאם נותנים לו
 69 חפץ, ולאחר זמן כשמבקשים אותו ממנו בחזרה הוא מחזירו, קטן
 70 זה זוכה בין לעצמו ובין לאחרים - יש לו יד לזכות אף עבור אחרים,
 71 מתקנת חכמים.
 72 רב יהודה הוסיף ואמר, פי אמריה למימרא זו של רבי אסי, קמיה
 73 דשמואל, אמר לי שמואל, דא ודא אחת היא - שני קטנים אלו דינם
 74 שוה. ושלא כרבי אסי שחילק ביניהם לענין לזכות לאחרים.
 75 מבררת הגמרא, מאי דא ודא אחת היא, האם כוונתו שבשניהם
 76 זוכה הקטן עבור אחרים, או שבשניהם אינו זוכה. מבררת הגמרא,
 77 אמר רב חסדא, אחר זה ואחר זה, זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים
 78 - לדעת שמואל אין הקטן זוכה עבור אחרים כלל, שלא תינקן כן
 79 חכמים.
 80 הגמרא מקשה על ביאור רב חסדא בדעת שמואל, ממשנה: שלמה
 81 המלך ובית דינו גזרו לאסור להוציא בשבת מחצר למבוי אף
 82 ששניהם נחשבים לרשות היחיד, שמא יבואו להוציא אף מרשות
 83 היחיד לרשות הרבים. ותיקנו חכמים היתר לכך, על ידי
 84 שמשתתפים כל בני המבוי. דדיינו שלוקחים דבר מאבל ומזכים
 85 אותו לכל בני המבוי ומניחים אותו באחת החצירות שבמבוי.
 86 מתיב רב חיננא וורדאן, כיצד משתתפין במובי - אחד מבני מבוי
 87 הרוצה לעשות 'שיתופי מבואות' עבור כל בני המבוי, בחבית יין
 88 שלו, היאך יעשה. מניח את החבית, ואומר, הרי אני מזכה חבית
 89 יין זו לכל בני המבוי, ומזכה להם על ידי כני וכתו הגדולים, ועל ידי
 90 עבדו ושפתו העברים, שנותן להם את החבית, והם יזכו בה בקנין
 91 עבור כל בני המבוי, שהרי זכין לאדם שלא בפניו. מבררת הגמרא,
 92 האי שפחה - אמה העברה זו שמוזה על ידה לבני המבוי, היכי
 93 דמי - באיזו שפחה מדובר, אי דאיתא שתי שערות - אם כבר
 94 הביאה שתי שערות שהם סימני נערות, מאי געא נביה - אם כן
 95 מה היא עושה אצל אדונה, הרי שפחה שהביאה סימני נערות
 96 יוצאת לחרות. אלא לאו, דלא איתא שתי שערות - על כרחך צריך
 97 לומר שמדובר בקטנה שלא הביאה עדיין סימני נערות, וקתני זוכה
 98 לאחרים - ועליה כתוב במשנה שיכולה היא לזכות עבור אחרים,
 99 הרי שאפילו קטן זוכה לאחרים.
 100 מתרצת הגמרא, שאני שיתופי מבואות דרבנן - שונה הוא דין זכיה
 101 בשיתופי מבואות משאר זכויות, שאף קטן זוכה בו לאחרים, כיון
 102 שכל עיקר דין שיתופי מבואות הוא מדרבנן בלבד. ולכך אף תינקן
 103 רבנן שקטן וקטנה יכולים לזכות עבור אחרים, מה שאין כן לגבי
 104 דיני זכיה מן התורה, לא תינקן חכמים שקטן זוכה לאחרים אפילו
 105 שהגיע לשיעור של 'חפץ ומחזירו לאחר שעה'.
 106 רב חסדא תמוה, על שרב חיננא אינו דוחק תירוץ זה: אמר רב
 107 חסדא, אישתתי וורדאן - רב חיננא וורדאן נעשה כאילם, שלא
 108 השיב תשובה לדחות את תירוץ הגמרא. מבררת הגמרא, מאי הנה
 109 ליה למימר - מה היה לו להשיב על תירוץ הגמרא. מבררת
 110 הגמרא, היה לו להשיב, שהרי כלל הוא בדינו כל דתקון רבנן -
 111 כל תקנה שתיקנו חכמים,

1 מתרצת הגמרא, הני מילי להומרא, כאן לאסור את השולח בכל
 2 הנשים, אבל לקולא לא - אבל לסמוך על חזקה זו אף לקולא לומר
 3 שודאי נתן לה השליח את הגט והתירה לשוק, לא נאמרה חזקה
 4 זו.
 5 שואלת הגמרא, וליהמנה לדידה - ונאמין לאשה, שאומרת
 6 שקבלה את הגט לשם גירושין, מדרב המנונא, דאמר רב המנונא,
 7 האשה שאמרה לבעלה גירשתי, נאמנת אף שאין גיטה בידה. וטעם
 8 הדבר, משום שהזקה אין האשה מעיזה פניה לשקר בפני בעלה
 9 ולומר לו 'גרשתי', אלא ודאי אמת הדבר.
 10 משיבה הגמרא, הני מילי היכא דליכא דקא מסייע לה, אבל היכא
 11 דמסייע לה מעיזה ומעיזה - דבר רב המנונא לא נאמרו אלא
 12 במקרה שאין אדם אחר שמסייע לה ומאמת את דבריה, מה שאין
 13 כן כאן שהבעל והשליש מסייעים לה ואומרים כמותה שנתגרשה,
 14 מעיזה היא לומר שנתגרשה אף אם זה שקר.

משנה

15 האב זכאי בקידושי בתו, כל משך זמן קטנותה ונערותה עד
 16 שבגרה, וכן יכול הוא לקבל את הגט עבורה. המשנה שלפנינו
 17 מביאה מחלוקת 'בנערה המאורסה', האם דווקא אביה מקבל את
 18 גיטה, או שאפילו היא עצמה יכולה לקבלו. וכן תדון משנתנו
 19 מאימתי קטנה ראויה להתגרש.
 20 נערה המאורסה, היא ואביה - או היא או אביה מקבלין את גיטה,
 21 היא מקבלת כיון שהיא גדולה ויש לה יד לקבל גיטה, ואביה מקבל
 22 כיון שכל ימי נערותה ברשותו היא. אמר רבי יהודה, אין שתי ידיים
 23 זכות באת - לא יתכן שיהיו שתי ידיים יכולות לזכות בגט עבור
 24 אשה אחת. אלא ודאי כיון שזיכתה התורה לאביה לקבל את
 25 גיטה, אביה מקבל את גיטה בלבד, ואינה יכולה להתגרש על ידי
 26 עצמה.
 27 מוסיפה המשנה, וכל קטנה שאינה יכולה לשמור את גיטה - שאין
 28 לה מספיק דעת לכך, אינה יכולה להתגרש כלל. וטעם הדבר, כיון
 29 שנאמר בתורה לענין גירושין (בריש כד א) ושלחה מביטו, ודרשו
 30 חכמים, שגירושין שייכים דוקא באשה שמשלחה אינה חוזרת
 31 שוב לבעלה, אבל זו שהיא משלחה והיא חוזרת אליו, כיון שאין
 32 בה דעת להימנע מכך, אינה יכולה להתגרש כלל, ואפילו על ידי
 33 קבלת אביה.
 34

גמרא

35 שואלת הגמרא, מאי קמפלגי חכמים ורבי יהודה במשנה.
 36 משיבה הגמרא, רבנן סברי - חכמים סברו, ודא ותיקא זכי לה
 37 רבנא - יד נוספת זיכתה לה התורה לקבלת גיטה, שאילו בעודה
 38 קטנה אביה לבדו מקבל את גיטה, אך משנעשית נערה יכולה אף
 39 היא לקבל את גיטה בעצמה. ורבי יהודה סבר, במקום אביה, יד
 40 דילה לאו כלום היא - מסתבר גיטה העמידה התורה את הבת
 41 ברשות האב, ואין היד שלה נחשבת 'יד' לקבל את הגט.
 42 שנינו במשנה, וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה
 43 להתגרש. הגמרא מביאה ברייתא המבארת מהו הגדר של 'יכולה
 44 לשמור את גיטה': תנו רבנן, קטנה הודעת לשמור את גיטה,
 45 מתגרשת, ושאינה יודעת לשמור את גיטה, אינה מתגרשת. מבררת
 46 הברייתא, ואיזו היא קטנה שהיא יודעת לשמור את גיטה. מבררת
 47 הברייתא, כל שמשמרת גיטה ודבר אחר. שואלת הגמרא מאי
 48 קאמר - מהי כוונת הברייתא 'כל שמשמרת גיטה ודבר אחר'. אמר
 49 רבי יוחנן, הכי קאמר - כוונת התנא לומר, כל שמשמרת דבר אחר
 50 מתקנת גיטה - כל קטנה שאם אבד גיטה משמרת היא דבר אחר
 51 שאינו דומה לגט וסבורה שזוהו גיטה.
 52 שואלת הגמרא, מתקין לה רב הונא בר מנחם, הא שופה בעלמא
 53 היא - הרי קטנה כוון ששומרת חפץ אחר וסבורה שהוא גיטה,
 54

56 משפחתו תִּשְׁבוּ. למדו מכאן שאין דין עבד עברי נוהג אלא בזמן
 57 שהיובל נוהג, ששייך לקיים בו ז'איש אל משפחתו תשובו'. ואם כן
 58 בהכרח שהמשנה מדברת בזמן שישראל על אדמתם שנוהג בו דין
 59 יובל ואמנה עבריה, ואם כן אף מעשרות נוהגין בו מן התורה,
 60 וחזרת קושיית הגמרא על רב חסדא כיצד זוכה קטנה לאחרים
 61 בפרדיון מעשר שני.
 62 מתרצת הגמרא, אֵלָא יש להעמיד את המשנה בפירות הגדלים
 63 בתוך עֲצֵיץ שְׂאִינֵי נְקִיב דְרַבְנָן - שאין חיוב מעשרות בפירות אלו
 64 אלא מדרבנן בלבד אפילו בזמן שישראל על אדמתם, וכיון שאין
 65 זה אלא מדרבנן תיקנו שקטן זוכה בו אף לאחרים.
 66 אגב שדנה הגמרא בשיעור הדעת הנצרך לקטן לזכות עבור עצמו
 67 ועבור אחרים, מפרט רבא את השיעורים שנאמרו בקטן: אִמְר
 68 רַבָּא, שְׁלֹשָׁה מְדוֹת - שלשה שיעורים מצינו פְּזוּכִית קָטָן, צָרוּר
 69 וְזוּרְקָן אַגְזוּ וְנוֹמְלוּ - קטן שיש בו דעת להבחין בין אבן לבין אגוז,
 70 שכשנותנין לו אבן הוא משליכו, וכשנותנין לו אגוז הוא לוקחו,
 71 זוֹכֵה לְעַצְמוֹ וְאִין זוֹכֵה לְאַחֵרִים - יש לו יד לזכות בחפץ לעצמו, אך
 72 לא לזכות עבור אחרים. וְנִגְנְדִין בְּקַטְנָה - ובשיעור דעת זה אצל
 73 קטנה, מְתַקְנֵשֶׁת בקידושין דרבנן, לְמִיאוֹן - שאינה יוצאת ממנו
 74 בלא מיאון, כיון שבשיעור זה כבר יש לה דעת לשמור את הכסף
 75 שקיבלה בקידושיה. ודין זה הוא מתקנת חכמים, שיכולים אמה או
 76 אחיה של קטנה לקדשה מדעתה, או על ידי עצמה אם יתומה היא
 77 מאמה, וכשרוצה להתגרש אף שאינה צריכה גט כיון שאין
 78 קידושיה מן התורה, צריכה למאן בו, ולומר שאינה חפיצה בו.
 79 וקודם לשיעור דעת זה, אין בה דעת לשמור קידושיה, ואינה
 80 צריכה מיאון, כיון שלא חלו קידושיה כלל אף מדרבנן.
 81 הַפְּעוּמוֹת - קטן שהוא בין שש שנים לעשר שנים, כל אחד לפי
 82 חריפותו, שנינו במשנה לעיל (טז), שֶׁמְקַתֵּן מִקָּח וּמִמְכָּרֵן מִמְכָּר
 83 בְּמִטְלָטְלִין - יש להן יד לקנות מטלטלין מאחרים, או למכור
 84 מטלטלין שלהם לאחרים. שכן תיקנו חכמים, כדי שיוכל לקנות
 85 מוזנות מן חזיו, וכן למכור חפציו על מנת שיוכל לקנות מוזנות
 86 בכסף שמקבל עבורם. וְנִגְנְדִין בְּקַטְנָה - ובשיעור דעת זה בקטנה,
 87 מְתַקְנֵשֶׁת בְּקִדּוּשֵׁי אֲבִיהָ - יש לה יד לקבל את גיטה אף אם קיבל
 88 בה אביה קידושיה ומת, ואפילו שקידושיה קידושין מן התורה, יש
 89 לה יד לקבל גיטה, כיון שבשיעור זה הרי היא בכלל 'משלחה
 90 ואינה חוזרת'.
 91 הַיְעִיזוּ לְעוֹנֵת נְדָרִים - שנה קודם ימי הנערות, קטן בן שתיים עשרה
 92 שנים ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנים ויום אחד, נְדַרְהוֹן נָדָר
 93 וְהַקְדָּשֵׁן הַקָּדֵשׁ, אם נבדקו ונמצאו שיודעים לשם מי נדרו, ולשם
 94 מי הקדישו. אך קודם לכן, אף אם נבדקו ונמצאו שיודעים לשם מי
 95 נדרו, אין נדרן נדר ואין הקדשן הקדש. וְנִגְנְדִין בְּקַטְנָה - וכן
 96 בשיעור זמן זה בקטנה משהגיעה לאחת עשרה שנים ויום אחד,
 97 הוֹלֵצֶת ליבמה, אם הביאה שתי
 98 שערות, שהם סימני נערות המעידים שגדולה היא. מה שאין כן
 99 קודם שהגיעה לעונת נדרים אף אם הביאה שתי שערות, אינה
 100 חולצת, שאין אלו סימני נערות אלא שומא בעלמא ועדיין קטנה
 101 היא, ואין הקטנה חולצת.
 102 רבא משמיענו חילוק נוסף, שאף משהגדיל הריהו בקטן: וְאִם
 103 רוצה אדם לְמַכּוֹר בְּנִכְסֵי אֲבִיו - בקרקעות שירש מאביו, עַד שְׁחָא
 104 בְּן עֶשְׂרִים הרי הוא קטן, ואינו יכול למכור אף משהגדיל. וטעם
 105 הדבר הוא, משום שלמכור בקרקעות צריך להיות בקי בטיב משא
 106 ומתן, וצריך חכמה יתירה לכך, ולכן תיקנו חכמים שעד שיהא בן
 107 עשרים לא יהיה ממכרו ממכר.

108 **משנה**
 109 קַטְנָה שְׂאֵמְרָה לשלוחה, הַתְּקַבֵּל לִי גִיטִי - תהיה שליח לקבלה

1 **כְּעִין דְּאוֹרְיִיתָא תְּקַן** - בדומה לדין תורה תיקנו. ואם כן היה לו
 2 להשיב על תירוץ הגמרא, שאף ששיתופי מבואות הוא תקנת
 3 חכמים, מכל מקום כיון שלגבי דיני התורה אין יכול הקטן לזכות
 4 עבור אחרים, ודאי גם לגבי התקנה של שיתופי מבואות תיקנו
 5 חכמים כעין דין תורה שאין יכול הקטן לזכות עבור אחרים.
 6 הגמרא מבארת את דעת רב חנינא שלא השיב כן: וְאִיֶּדֶךָ - ורב
 7 חנינא שלא השיב על תירוץ הגמרא כדברי רב חסדא, סבור הוא,
 8 דְבִי אִמְרִינֵן כֹּל דְּתִקְוֵן רַבְנָן, כְּעִין דְּאוֹרְיִיתָא תְּקַן, היינו דווקא
 9 בְּמִילָתָא דְּאִית לָהּ עֵינָךְ מִן הַתּוֹרָה - בדבר שיש לו עיקר מן
 10 התורה, ובאו חכמים והוסיפו עליו, שבכגון זה ודאי תיקנו תקנתם
 11 כעין העיקר שהוא מן התורה, אֲבָל מִילָתָא דְּלִית לָהּ עֵינָךְ מִן
 12 הַתּוֹרָה - דבר שאין לו עיקר מן התורה, ובגון שיתופי מבואות,
 13 שהיא תקנת חכמים שאין לה עיקר מן התורה, לֹא תיקנו כעין
 14 דאורייתא. ולכך לא דחה את תירוץ הגמרא, שיש לומר שדווקא
 15 גבי שיתופי מבואות דרבנן, תיקנו חכמים שיכול הקטן לזכות עבור
 16 אחרים.
 17 הגמרא מקשה ממשנה נוספת על ביאור רב חסדא בדעת שמואל,
 18 שאין הקטן יכול לזכות עבור אחרים: משנה זו עוסקת בדיני פדיית
 19 מעשר שני, בענין מה ששינינו (מעשר שני פ"ד מ"א) שהרוצה לפדות את
 20 המעשר שני שהפריש מתבואתו ולחללו על מעות, חייב להוסיף
 21 חומש במעות יותר משווי הפירות. וכל זה הוא רק באדם הפודה
 22 את המעשר שני שלו, אבל הפודה מעשר שני של חבירו, אינו
 23 צריך להוסיף חומש, אלא פודהו בשווי.
 24 מְתִיב רַב אֲוִיָּא, מְעַרְמִין עַל מְעַשֵׁר שְׁנֵי - אדם יכול להערים
 25 בפדיית מעשר שני שלו ולפדותו בלא חומש. מבארת המשנה,
 26 כִּיצַד הוא מערים כדי להיפטר. אומַר אֲדָם לְבָנוּ וְבָתוּ הַגְּדוּלִים,
 27 שהם נחשבים כ'אחרים' לגביו, וכן אומר לְעַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַעֲבָרִים,
 28 הָא לְכֶם מְעוֹת הָלְלוּ - זכו במעות אלו, ופדו בְּתוֹן מְעַשֵׁר שְׁנֵי זֶה,
 29 נמצא שהם פודים מעשר שני שאינו שלהם, ופטורים מהוספת
 30 חומש, ולאחר מכן הם משיבים לו את המעות (ואוּכְלוּ כֹּלָא חוּמְשָׁא
 31 - נמצא אוכל הפירות שנפדו על המעות חוץ לירושלים. ואין
 32 צריך להוסיף חומש).
 33 מבררת הגמרא, הָאִי שְׂפָחָה ששינינו, שמוכה לה מעות והיא פודה
 34 בתן את המעשר, הִכִּי דָבִי - באיזו שפחה מדובר, אִי דְּאֵתִיָּא שְׂתִי
 35 שְׁעָרוֹת - אם בנערה שהביאה שתי שערות, מֵאִי בְּעִיָּא גְּבִיה - אם
 36 כן מה היא עושה בבית האדון, הרי משהביאה סימני נערות היא
 37 יוצאת לחרות. אֵלָא לֹא, דְּלֹא אֵתִיָּא שְׂתִי שְׁעָרוֹת - על כרחך
 38 מדובר בקטנה שלא הביאה עדיין סימני נערות, ומכל מקום יכולה
 39 היא לפדות מעשר שני עבור אחר, הרי לנו שיש ביד קטן לזכות
 40 עבור אחרים, ודלא כרב חסדא. כיון שבפדיית פירות מעשר שני
 41 היא כזוכה עבור אחרים, שהרי מעשר שני ממון גבוה הוא,
 42 וכשמחללת את הפירות על המעות, הרי היא מוציאתם מרשות
 43 גבוה ומכניסתם לרשות הדיוט, של הבעלים.
 44 מתרצת הגמרא, הָכֵא מְאִי עֲקָרְתֵּינֵן, בְּמִעֵשֶׁר בְּזִמְנֵה הָהּ דְרַבְנָן - יש
 45 לדחות שמשנה זו עוסקת בזמן הזה שאין ישראל על אדמתם, ואין
 46 המעשרות נוהגין בו אלא מדרבנן. ובכך לא קשה על רב חסדא,
 47 שיש לומר שרק לגבי דיני דרבנן תיקנו חכמים שקטן יכול לזכות
 48 עבור אחרים, מה שאין כן לגבי דיני דאורייתא לא תיקנו כן חכמים
 49 ואינו זוכה לאחרים, וכמו שתרצה הגמרא לעיל לענין שיתופי
 50 מבואות.
 51 מקשה הגמרא, וכי איך ניתן להעמיד משנה זו במעשר בזמן הזה,
 52 וְאָמְתָה הַעֲבָרִיהָ בְּזִמְנֵה הָהּ מִי אִמְכָּא - וכי דין אמה עבריה נוהג בזמן
 53 הזה שאין ישראל על אדמתם, וְהַתְּמָא - הרי שנינו בברייתא, אִין
 54 עָבַד עָבְרִי וּכְן אמה עבריהו נוהג אֵלָא בְּזִמְנֵה שְׁתִּיבֵל נוהג, כיון
 55 שנאמר בתורה (ויקרא ט"ו) 'יובל הא תהיה לכם וגו' וְאִישׁ אֶל

1 **בעין** דאורייתא תקון - הוא דסגי בהגבחת טפח גבי חבית של שיחיתו מבוואת, אפילו
 2 לפירוש הקונטרס דלא קניא הגבחה בעלמא אלא בשלשה טפחים - חשיב ליה כעין
 3 דאורייתא, כיון דמגביה בר זכיה, ויש בה הגבחה קצת. **ופירו** ברוך מעשר שני - ואם
 4 תאמר: ומאי דהני פריית קטן? והא אין מעשה קטן כלום! ובתורת כהנים (פרשת בחקותי)
 5 ממעט קטן שאינו פודה מעשר שני. ותנן נמי
 6 (תרומות פרק ראשון משנה א): חמשה לא
 7 יתרמו, וקטן חד מנייהו. ולעיל בהיניקין (נבא)
 8 תניא: אפטרופין תורמין ומעשרין - משמע: אבל
 9 קטן לא. ומאי שנא פריית מעשר מתרומה? וש
 10 לומר: דאתיא במאן דאמר במסכת תרומות (פרק
 11 ראשון משנה ג) הדיעו לעונת נדרים, כשם
 12 שבדרך נדר - כך תרומתו תרומה, וכשם שחל שם
 13 תרומה על פיו ומשתייך טבל באכילה - הכי נמי
 14 מתחלל מעשר שני על ידו. ואם תאמר: הדיך
 15 פודה לאחרים? הא אפילו למאן דאמר זוכה
 16 לאחרים - היינו כשדעת אחרת מקנה אותו
 17 לאחרים? ופריית מעשר, נתי דחשבין ליה כזוכה
 18 לאחרים, מכל מקום אין דעת אחרת מקנה אותו
 19 לאחרים על ידי זכיות קטן, והוי כמו מציאה, דלא
 20 זכי מן דאורייתא ויש לומר: כיון דמפלג הסמוך
 21 לאיש דאורייתא, ותרומתו תרומה וחילולו חילול
 22 - אם לגבי ממון זוכה לאחרים מן התורה כשדעת
 23 אחרת מקנה אותו, אם כן לענין חילול מעשר שני
 24 לו להועיל אפילו בלא דעת אחרת. אבל לרב
 25 חסדי, דאינו זוכה לאחרים, אף על פי שלעצמו
 26 זוכה - גם בחילול מעשר לא יזכה לאחרים
 27 בחילול, אף על פי שלעצמו מחלל.
 28 **ואמה** העבריה בזמן הזה מי איכא - הכי נמי
 29 דזה מצי למיפרך: אי בזמן הזה - למה לו
 30 להערים? והלא יכול לחלל שוה מנה על שוה
 31 פרוטה וחומשה, ולמאן דאמר ביהובי"ב (בבא
 32 מציצה נגב) דבעינן [אף] חומשה שוה פרוטה -
 33 חילל שוה מנה על חמש פרוטות. לעיל.
 34 **צדור** חזקין זוכה לעצמו - ואם תאמר: והא
 35 דתנן ב"מי שמת" (בבא בתרא קנ"ב), זכין לקטן
 36 ואין זכין לגדול, הא קטן נפיה אמר הבא דוכיני?
 37 לומר: דהתם בפתות מבאן, אי נמי בקנין חליפין,
 38 דאן מבחין.
 39 **ובנגדן** בקטנה הולצת - פירש בקונטרס: שנה
 40 ארת לפני נערוה, כגון בת ארת עשרה
 41 שנה ויום אחד אם הביאה סימנין - הולצת, ולא
 42 אמרינן שומא ניהוה. וקשה: דרבא נפיה פסיק
 43 בסוף פרק "וצאת דופן" (נדה מו, א): הלבאת תוך
 44 הקטן - כלפני הזמן! ומפרש רבינו שמואל: "בנגדן
 45 בשנת" היינו לא הגיע לעונת נדרים קאמר, אלא
 46 בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. דהא הגעת
 47 נדרים של קטן - כנגדן באשה גדולה היא. ואין
 48 הלישן משמע כן, ואומר רבינו תם: דאלבא דרבי
 49 יוסי קאמר רבא הכא, דאמרינן בפרק "מצות
 50 הליצה" (בבמות קה"ב), מדברי רבי יוסי נלמד
 51 דקטנה הולצת בפעוטה, ורבא אמר: עד שתייע
 52 לעונת נדרים. ועוד מפרש, דהא דנסיק התם:
 53 הלכתא עד שתביא שתי עשרות - כל זה מדברי
 54 רבא. כלומר: לרבי יוסי עד שתייע לעונת נדרים,
 55 אבל הלכה - עד שתביא שתי עשרות. והא דנקט
 56 רבא למילתיה כרבי יוסי - כדי לעשות כולל שלו,
 57 ולומר בכולן "כנגדו בקטנה". ועוד יש לומר:
 58 דהבא גריסין "רבה", דהא מסיק ולומר בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים, ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ"ה, א) אמר רבא אמר רב נחמן: מכן שמונה עשרה שנה. וליכא למימר דהתם משמיה
 59 דרב נחמן קאמר וליה לא סבייא ליה - דהא מסיק התם דמכלל איתמר, ומוכח מעובדי דאתא לקמייהו דרבא דפחות מבין עשרים ודין נכסי כו', ודבר רבא כן שמונה עשרה. **התקבל** לי
 60 גיטי אסורה לאכול בתרומה מיד - הוה לן למימר דאוקי אשה בחזקתה שלא נתגרשה, אלא חומרא בעלמא היא שהחמירו חכמים, משום דחזקה שליה עושה שליחותו. ואף על גב דאין ביד
 61 השליח לעשות - שמא לא יתן לו את הגט, כמו שאסור בכל הנשים שבעולם אף על גב דכל אחת היא לו בחזקת היתר, וגם אין ביד השליח לעשות שליחותו.

1 **מעריבין** - לפדותו בלא חומש. שאדם מוסיף חומש כשפודה את מעשר שני שלו ואינו
 2 מוסיף חומש על של אחרים, אם קונה מחבירו. **ופירו** כחן מעשר שני - ממנו, דהוה להו
 3 אחרים לגביה, והם סומכים על שלומו, ושלהם שלו - שהם חוזרים ונותנים לו. אלא
 4 בזמן שהיובל נוהג - דבעינן "ואיש אל משפחתו תשוב" (ויקרא כה). שלש מדות -
 5 הלוקות בזכיות קטן, ובנגדן בקטנה - חשיב לה
 6 יודעת לשמור קידושה, ומתקדשת בקידושי
 7 אמה או אחיה לדעתה, או בקבלת עצמה אם
 8 יתומה היא. **למיאון** - שצריכה למאן, ואינה
 9 יוצאה בלא מיאון. דתנן ביבמות (ק"א), כל
 10 הנשואת שאינה יכולה לשמור קדושה - אינה
 11 צריכה למאן, וזו יודעת לשמור היא. **הפעוטה**
 12 - תן ב"היניקין" (גיטין נ"א), דמקחן מקח
 13 במטלטלין, ופרשינן: כבר שית כבר תמני. **ובנגדן**
 14 בקטנה - משוהיעה לימים הללו "משלחה"
 15 ואינה חוזרת" קרינא בה, ומתגרשת בקבלת
 16 עצמה, אפילו קיבל בה אביה קידושין ומת, ואף
 17 על פי שקידושה קידושין מן התורה. הניעו
 18 לעונת נדרים - שנה אחת לפני נערוחה נדריה
 19 נבדקין, כדתנן במסכת נדה (מ"ה, א): בת אחת
 20 עשרה שנה ויום אחד - נדריה נבדקין, ואם
 21 ידעה לומר לשם מי נדרה, לשם מי הקדישה -
 22 נדרה נדר והקדישה הקדש. **חולצת** - אם
 23 הביאה סימנין, ולא אמרינן שומא ניהוה, אבל
 24 קודם הזמן הזה - קטנה היא ואין סימניה
 25 סימנין, ואינה חולצת, ד"איש" כתוב בפרשה,
 26 ומקשינן אשה איש. למכור בנכסי אביו -
 27 קרקעות. עד שיהא בן עשרים - הוי קטן.
 28 **משנה** אם רצה הבועל לחזור - קודם שיגיע
 29 גט לידה. **פסול** - דאין רצונו שיעלו עליו שלו,
 30 וקפידא היא. הרי היא במקום פלוני - אינו אלא
 31 במראה מקום, שם תמצאנה. **ורבי אליעזר**
 32 **משכיר** - טעמא מפרש בגמרא. **גמרא מאי**
 33 **שנא רישא** דלא פליג רבי אלעזר - גבי "תן שוה
 34 זה לאשתי במקום פלוני" וקתנה פסול. **מדעתיה**
 35 **מנשה** - והדר תליי בו, איכא למימר קפידא
 36 היא, ודוקא קאמר ליה, אבל אידי דבעל כרחא
 37 מיגרשה - מנא ידעה דניחא ליה לבעל
 38 למיתביה התם? הלכך אינה אלא במראה מקום.
 39 שם תמצאנו. **משנה** **הבא** לי גיטי אובלת
 40 בתרומה - אם אשת כחן היא, עד שיגיע גט
 41 לידה. **לאותו** מקום - שכך אמרה לו: לא תהא
 42 שלוחי לקבלה אלא שם. ובגמרא פריך: וגיטא
 43 דיכי הוי הוואיל וקיבלו במקום אחר, ואפילו
 44 כשיגיע שם? והא תנן לעיל פסול אוסר מיד -
 45 משפירש מאצלה. רבי אלעזר לטעמיה
 46 דמשכיר כשקיבלו במקום אחר דמראה מקום
 47 היא לו, ומשעת קבלה איגרשא לה. לפיכך
 48 משעה שפירש מלפניה - אסורה, שמונ מצאו
 49 חוץ לעיר וקיבלו הימנו. **גמרא** **ווימנין**
 50 **דמשכחת** ליה כבבלי - כיון דהדר אמרה ליה
 51 הכי - מכלל דלא קפדה אי מקבל ליה בדוכתא
 52 אחרינא, והאי דקבעה ליה עיקר במתא מחסיא
 53 - הכי קאמרה: לא תהא שלוחי לקבלה
 54 להתגרש אני על ירך עד דמטיית התם.
 דהא

תוספות

1 **ג'יטא** לא הוי עד דמטיית למתא מחסיא - ואם תאמר: ואם אינה רוצה שיהא גט עד מתא
2 מחסיא - גם כשיגיע למתא מחסיא לא ידא גט, דהא אינו מקבלו שם מיד הבעל.
3 והוי כמו "טלי גט מעל גבי קרקע!" ואי מיירי כשהבעל עששו שליח להולכה עד מתא
4 מחסיא, ושם הוי שליח לקבלה - והא לא חזרה שליחות אצל הבעל ויש לומר: דימידי דאמר
5 ליה: הוי שליח להולכה עד דמטיית התם, וכי

6 מטית הוה שולח להולכה, וקבליה, 1
7 כדאמרין בפרק שני (גיטין כד,א). אי נמי מבבל 2
8 ועד מתא מחסיא הוי הכל שליח לקבלה, והוי 3
9 כאומר לאשה "דרי גו יתך ולא תתגרשי בו עד 4
10 לאור שלשים יום", רבינו יצחק בן רבי מאיר.
11 **הא** דא רבנן - פירש בקונטרס: דלרבנן נמי לא 5
12 הוי קפידא אלא גבי אשה, משום דהתם 6
13 נחא ליה דתיחיל, ולא בדוכתא אחרינא. אבל 7
14 גבי עירוב בשל - לא איכפת ליה. והא דקתני 8
15 אינו עירוב - בשל חבירו, כגון דיהבי ליה חבירה 9
16 רשותא לערב בתמרים דידיה, דהכא דהא קפידא 10
17 הוה, דבגוררות חבירה לית ליה רשותא.
18 וקשה: דלא משמע כלל דפליג רב יוסף אסוגיא 11
19 לדעיל, דסבר דלרבנן הוי קפידא בעירוב שלו כמו 12
20 באשה, ולא בא רב יוסף לחדש אלא בשל חבירו. 13
21 ועוד: דאם כן הוה ליה למימר: הא הוא ככולי 14
22 עלמא, דרבי אלעזר נמי מודה בשל חבירו דהויא 15
23 קפידא. כמו בבעל זמורה רבי אלעזר דהוי 16
24 קפידא ולכן נראה לפרש: דשלו הוי קפידא, אבל 17
25 בשל חבירו, דהוי בשל שליח - בכל מה שירצה 18
26 השליח יערב לו, כיון דמערב לו בפירותיו. ואם 19
27 תאמר: השתא משמע דלרבנן בשלו הוי קפידא גם 20
28 לרב יוסף, כדפירשנו. וכן בפרק ("הנהמה") 21
29 "השליח" (מעילה כ,א): "הבא לי מן החלוק" 22
30 הבאי לי מן הדולסקמא - שליח מעל, משום דלא 23
31 עשה שליח שליחותו, דקפידא הוי. ותימה: בדסוף 24
32 "המפקד" (בבא מציעא מב,ב) גבי כשותא משמע 25
33 דלא הוי קפידא, משום דלא אמר לו מהאי רמי 26
34 ומהאי לא רמי ואין נראה לומר דהאי לרבי 27
35 אלעזר דהכא דהילכתא כותיה. דקאי רבן שמעון 28
36 בן גמליאל בשטותיה בפרק "גט פשוט" (בבא 29
37 בתרא קסח,א), מדלא מייחזי לה התם ב"המפקד". 30
38 ונראה דהכא דהאי שהוכיח תמרים וגורגורות, 31
39 הוהכי הלוק דולסקמא - לא היה מוכיח לא לא 40
41 שהיה מקפיד. אבל ב"המפקד", דאחוי לטרסיה 42
43 היכן כשות שלו מונח, והווי התם תרי כריא 44
42 דכשותא, וגם אין גיליץ להקפיד כיון שהכל מן 43
43 אחד - זא לא הוי ליה לאסוקי אדעתיה שהיה 44
44 לאחריים כשות בביתו של זה.

45 **מאי** שלו ושל חבירו איבא - לא בעי לשנויי: הא 1
46 דתניא עירובו עירוב - בסמוכין זה לזה, 2
47 והא דתניא אין עירובו עירוב - במרוחקין זה מזה. 3
48 דאם כן - אפילו שובך ושובך נמי, ועוד, דנחיא 4
49 ליה לשנויי הכל בחד גוונא.
דמי

1 **ג'יטא** לא הוי עד דמטיית למתא מחסיא. **ו'רבי אלעזר**
2 **אוסר מיד**. **פשיטא**, **דהא מראה מקום הוא לו!** -
3 **לא צריכא**, **דאמרה ליה** "זיל למורח דאיתיה במורח",
4 **וקא אזל למערב**, מהו דתימא במערב הא ליתיה, קא
5 משמע לן, **דילמא פהדי דקאזיל מינס גאים ביה ויתב**
6 **ליה ג'יטא**. **האומר לשלוחו** "ערב לי בתמרים" **ועירב**
7 **לו בגורגורות** "בגורגורות" - **ועירב לו בתמרים**, **תני**
8 **חדא**: **עירובו עירוב**, **ותניא אידך**: **אין עירובו עירוב!**
9 **אמר רבה**, **לא קשיא**: **הא רבנן**, **הא רבי אלעזר**;
10 **הא רבנן**, **דאמרי**: **קפידא**; **הא רבי אלעזר**, **דאמר**:
11 **מראה מקום היא לו**. **ורב יוסף אמר**: **הא והא רבנן**,
12 **כאן בשלו**, **כאן בשל חבירו**. **אמר ליה אביי**, **ואלא**
13 **הא דתניא**: **האומר לשלוחו** "ערב לי במגדל" **ועירב**
14 **לו בשוקף**, "בשוקף" - **ועירב לו במגדל**, **דתניא**
15 **חדא**: **עירובו עירוב**, **ותניא אידך**: **אין עירובו עירוב**,
16 **התם מאי שלו ושל חבירו איכא?** - **התם נמי איכא**
17 **פירי דמגדל ופירי דשוקף**. **משנה האומר** "כתבו
18 **גט ותנו לאשתי**", "גרשוה", "כתבו איגרת ותנו לה"
19 - **הרי אלו יכתבו ויתנו**: "פטרונה", "פרנסוה" **עשו**
20 **לה פנימוס**, "עשו לה פראוי" - **לא אמר פלוס**.
21 **גמרא תנו רבנן**: "שלוחה", "שבקוה", "תרכוה" -
22 **הרי אלו יכתבו ויתנו**: "פטרונה", "פרנסוה", **עשו לה**
23 **פנימוס**, "עשו לה פראוי" - **לא אמר פלוס**. **תניא**,
24 **רבי נתן אומר**: "פטרונה" - **דקרין קימין**, "פטרונה"
25 - **לא אמר פלוס**. **אמר רבא**: **רבי נתן דבבבליא**
26 **הוא**, **ודייק בין** "פטרונה" ל"פטרונה", **תנא דידן דבר**
27 **ארץ ישראל הוא**, **לא דייק**. **איבעיא להו**: "הוציאנה",
28 **מהו?** "עובוה", **מהו?** "התיירוה", **מהו?** "הנהוהו",
29 **מהו?** "הועילו לה", **מהו?** "עשו לה פדת", **מהו?**
30 **פשוט מיהא חדא**, **דתניא**: "עשו לה פדת", **עשו**
31 **לה פנימוס**, "עשו לה פראוי" - **לא אמר פלוס**.
32 **משנה פראשנה הוי אומרים**: **היוצא בקולו**, **ואמר**
33 **"כתבו גט לאשתי"** - **הרי אלו יכתבו ויתנו**. **חזרו**
34 **לומר**: **אף המפרש**, **והיוצא בשינא**; **רבי שמעון**
35 **שווי אומר**: **אף תמוסין**. **גמרא גיבא יוצא בקולו**
36 **הות**, **פי הות קא נפיק**, **אמר**: **הבו ארבע מאה זוזי**
37 **לרבי אבינא**, **מוחמרא דנהר פגיא**. **אמר רבי וידא**:
דרא

1 דהא מראה מקום הוא לו - דאמר רבי אלעזר לעיל: אשה, כיון דלאו בדידה תליא
2 קביעות מקומה - לא היא קפידא אלא כמראה מקום. **לא צריכא** - הא דאיעטרך
3 למיתני אוסר מיד, אלא דאיתיה לבעל במורת, והאי שליח אזיל למערב. מהו **דתיבא** -
4 לא תתסר מיד, דהא למערב ליתיה לבעל דניחוש דלמא משכב ליה בארדיה בצאתו
5 מן העיר. מינס גאים ביה - פוגע בו. **ערב לי**
6 **בתמרים** - לטוף אלפים של תוחם. **הא רבנן** -
7 דאמרי לעיל גבי דידה, אף על גב דלא בדידה
8 תליא, ולא איכפת לה - אמרין: כל מאי דאמר
9 איניש לשלוחיה, אי שני - לאו שליחיה הוא,
10 הכי נמי אין עירובו עירוב. **מראה מקום הוא לו**
11 - במידי דליבא פסידא ולא איכפת ליה. **הא**
12 **והא רבנן** - ואינהו נמי לא אמור קפידא אלא
13 גבי אשה, דהתם נחא ליה דתיחול, ולא
14 בדוכתא אחרינא. והנך מנתיבא: כאן בשלו -
15 עירובו עירוב, דלא איכפת ליה. והאי דקתני
16 אינו עירוב - כגון דיהב ליה חבירה רשות
17 לערוב בתמרים דידיה, ואמר לו האין
18 לשלוחיה: ערב לי בתמרים דפלוגי, דהכא דהאי
19 קפידא הוא. דבגוררות חבירה לית ליה
20 רשותא. כמגדל - קא סלקא דעתך: הנח לי
21 עירובי במגדל כשפוסא אלפים. **מאי שלו ומאי**
22 **של חבירו איבא** - דמפקדי? מן מקפיד הוא
23 חבירה אי מנח ליה והאי או באה? **פירי דמגדל**
24 - כמגדל דקתני לאו לאתנוחיה הוא, אלא:
25 ערב לי מפירות פלוגי שיש לו במגדל.
26 **משנה כתבו גט ותנו לאשתי** - לשון בני
27 אדם הוא, כבר החזיקו בו לקרות לספר כריתות
28 אשה "גט". נרשוה - נמי כבר נהגו לקרות
29 גירושין. כתבו איגרת ותנו לה - גם זה לשון
30 הגוט, שכותבין בו "ודן דיהוי ליכי מינאי ספר
31 תירוכין ואיגרת שבוקין". פשוטה **לא אמר כלום**
32 - דלמלא לשון פטור וחובה, להקל מעליה
33 חובת שחיבתה. פרינסה - כל לשון פרנסה
34 לשון עשית צריכה הוא. קונדייר בלעז, מנה
35 לפרנסה שמין באב (כתובות סח,א), וכמה
36 מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות (שם
37 ס,א). הלכך לא ידעני אי צריכי זו הוא. שלא
38 תהא זוקקה ליבם, או צורכי מלבוש וכסות הוא.
39 **פנימוס** - בחוק. לא ידעני אי חק גט, אי חק
40 מוזן וכסות וכן כריאי. **גמרא** שלוחה - לשון
41 "ושלחה מביתה" (דברים כד) נקט האי גברא.
42 שבקוה - לשון אגרת שבוקין. תרבוה - לשון
43 "תרוכין" = גירושין. רבי נתן **אמר פשוטה**
44 **דברוי קיימין** - לשון גט פטורין, כך שמעתיה ולי
45 נראה הפך: "פטרונה" שעל רבך בלשון צוה
46 הוא, כמו שלוחה וכמו דברו שבר - הוא לשון
47 גט פטורין, שהוא דגש. "פטרונה" שבלשון
48 צוהא - הוא רפי, כמו "אמר" "שלחו מנכס"
49 (בראשית מב) "שמעו מלכים" (שופטים ה) אף
50 פטרונה הוא לשון פטור וחובה, דאי לשון פטורין
51 - היה לו להדיש פטורה. רבי נתן **דבבבליא**
52 הוא - שבא מבבל כדאמרין בבבא בתרא
53 (קלא,א): "העויתי פני נתן הבבלי", ודייק בין
54 **פשוטה לפטורה** - שמספרין פעמים בלשון ארמי ופעמים בלשון עברי, והדיק בלשון ארמי. וכן אמר "פטרונה" - סיפר בלשון
55 עברי, ואמר לשון פטור וחובה. **תנא דידן דבר ארעא ישראל הוא** - וכל סיפרו לשון עברי - לא דייק בין "פטרונה" ובין "פטרונה", ולאו לגט פטורין איכות. דפטורין לשון ארמי
56 הוא, תרגום של שלוחה **הוציאנה מהו** - מי אמרין לישנא זקרא נקט: "הוציאנה מבינה" (דברים כד). או דילמא לאו לישנא זקרא הוא, דלא תביב "הוציאנה מבינה" אלא "הוצאה" היא
57 מעצמה. עובוה מהו - לשון "איגרת שיבוקין" הוא. או דלמא כיון דלאו לשון עויבה כתבין בגט - לאו לישנא דגיטא הוא. התיירוה מהו - לשון מותרת לכל אדם הוא, או לשון
58 התרת נדרים, או התרת תורה: **פשוט מיהא** - מתניתא חזא מהני בעיין: עשו לה כרת - לא אמר כלום. **משנה היוצא בקולו** - להירג למלכות. **ואמר כתבו** - אף על פי שלא
59 אמר תנו. **יכתבו ויתנו** - דאגב פחדיה טריד ולא פירש. **המפרש** - לים. **היוצא בשינא** - למדברות. **המסוכן** - חולה. **גמרא מחמרא** - מין שיש לו.
דרא

56 והלך השליח ועירב מהגורגרות של אותו פלוני, שבאופן זה ודאי
 57 כוונת הקפיד המשלח, שהרי חבירו לא נתן לו רשות לערב
 58 מגורגרות כלל, ולכן אין עירובו עירוב.
 59 אביי מקשה על ביאורו של רב יוסף: אָמַר ליה אַבְי לרב יוסף, וְאֵלֶּא
 60 הָא דְתַנְיָא, הָאֻמְרָא לְשִׁלּוּחַ עֶרְבַּ לִּי בְּמַגְדֵּל – תניח את עירובי בארון
 61 הנמצא בסוף אלפים אמה, וְעִירְבַּ לִּי בְּשׂוֹבֵךְ – והלך השליח והניח
 62 את העירוב בשובך. או להפך, שאמר לו להניח העירוב בְּשׂוֹבֵךְ,
 63 והלך השליח וְעִירְבַּ לִּי בְּמַגְדֵּל. ואף במקרה זה נחלקו הברייתות,
 64 דְתַנְיָא הָרָא – בברייתא אחת שנינו שְׂעִירֹבֵי עִירֹב. וְתַנְיָא אֵיךְ –
 65 ובברייתא אחרת שנינו, שְׂאִין עִירֹבֵי עִירֹב. ואם כן יקשה, הֲתָם,
 66 מֵאִי שְׂלוֹ וְשִׁלּוֹ חֲבִירוֹ אֵיכָא – מה שייך שם לומר ששני הברייתות
 67 סוברות כרבנן, והברייתא השנייה הסוברת שאין עירוב עירוב
 68 מדברת בשובך של חבירו שנתן לו רשות להניח שם, הרי ודאי
 69 שאין חבירו מקפיד אם יניח העירוב בארון או בשובך, ואם כן מפני
 70 מה אין עירובו עירוב.
 71 מתרצת הגמרא, הֲתָם נִמְי אֵיכָא – אף שם יש לכאר את החילוק
 72 בדרך זו שביאר רב יוסף, ואין הכוונה שצויה על השליח להניח
 73 העירוב במגדל, אלא הכוונה לפייו דְמַגְדֵּל לְפִיִּי בְּשׂוֹבֵךְ – שצויה
 74 לשלוחו לערב מפירות המונחים במגדל, והשליח עירב מן הפירות
 75 המונחים בשובך, והיינו ממש כחילוק הברייתות הראשונות לענין
 76 תמרים וגורגרות.

משנה

77 בעל הרוצה לגרש את אשתו, יכול לצוות לשני עדים שיכתבו
 78 עבורו גט, וימסרוהו לאשתו. המשנה שלפנינו מבררת איזה לשון
 79 מתפרש כציווי לכתוב גט:
 80 הָאֻמְרָא לְשָׁנִים, כְּתָבוּ גֵט וְתָנוּ לְאַשְׁתִּי, או שאמר להם גִּרְשׁוּהָ, וכן
 81 אם אמר, כְּתָבוּ אֵיגֶרֶת וְתָנוּ לָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ גֵט וְתָנוּ לָהּ, שכל
 82 אחד מלשונות אלו משמעותו 'כריתות', כיון שכבר רגילים
 83 האנשים לקרות לספר כריתות בלשון 'גט', ולמעשה הכריתות
 84 בלשון 'גירושין', וכן קרוי הגט בלשון 'איגרת', שכן כתוב בנוסח
 85 הגט 'ודין דיהוי ליכי מינאי, ספר תירוכין ואיגרת שבוקין' אבל אם
 86 אמר להם כְּתָבוּהָ, או שאמר להם כְּתָבוּהָ, או עָשׂוּ לָהּ כְּנִימוּס, או
 87 עָשׂוּ לָהּ כְּרָאוּי, לֹא אָמַר כְּלוּם, ואין להם לכתוב גט על פי דבריו,
 88 כיון שיש להסתפק שמא לא היתה כוונתו לשם גירושין, אלא
 89 בלשון 'פטרות' כוונתו ללשון פטור וחובה, שאומר להם להקל
 90 עליה מהחובות שחייבת, ואין כוונתו ללשון שילוח ופטרין. וכן
 91 לשון 'פרנסוה', שמשמעותו עשיית צרכיה וענייניה, שמא כוונתו
 92 שיסדרו עבורה צרכי מלבוש וכסות, ואין כוונתו שיסדרו עבורה
 93 צרכי גיטה ויגרשוה שלא תצטרך ליבם אחר מותו. וכן בלשונות
 94 'כנימוס וכראוי' שמא כוונתו שיעשו לה כנימוס וכראוי לתת לה
 95 חוק מזונות וכסות, ולא שיעשו לה כנימוס וכראוי לתת לה גט.
 96

גמרא

97 הגמרא מביאה ברייתא, המונה עוד כמה לשונות שמשמעותן
 98 לשון גירושין: תָּנוּ רַבָּנָן, בעל שאמר לשני עדים שְׁלַחוּהָ, או
 99 שְׂכַחוּהָ, או תְּרַבְּוּהָ, בכל אחד מלשונות אלו הֲרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְתָנוּ.
 100 שלשון 'שלחוה' משמעותו כלשון הכתוב (דברים כד א) 'ושלחה
 101 מביתו'. וכן הלשונות 'שכחוה' ו'תרבוה' הן על דרך הלשון הנכתב
 102 בגט 'אגרת שבוקין' ו'ספר תרוכין', שהן לשון עזיבה וגירושין. אבל
 103 אם אמר להם הבעל כְּתָבוּהָ, או כְּתָבוּהָ, או עָשׂוּ לָהּ כְּנִימוּס, או
 104 עָשׂוּ לָהּ כְּרָאוּי, בכל אחד מלשונות אלו לֹא אָמַר כְּלוּם, ואין להם
 105 לכתוב ולתת לה גט, כיון שאין זה ודאי שלגירושין נכתובין.
 106 הגמרא מביאה ברייתא, שרבי נתן נחלק בה על האומר במשנתו
 107

1 אמנם גִּיטָא לֹא הָיוּ עַד דְּקָמִית לְמֵתָא מְקַטָּא – הגט לא יחול עד
 2 שתגיע עם הגט למתא מחסיא, ורק שם הנך שליח קבלה שלי, וזו
 3 כוונת דבריה כשקבעה לו את עיקר המקום לקבלת הגט במתא
 4 מחסיא, ומשום כן כשעבר זמן שיכול היה הגט להגיע לשם, יש
 5 לחשוש לכך ואסורה בתרומה. מה שאין כן אם אומרת לו שיקבלו
 6 דווקא במקום פלוני, לדעת תנא קמא הריהי מקפדת על כך, ואם
 7 קיבלו במקום אחר אינו שלוהה כלל.
 8 שנינו במשנה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָסֵר על האשה לאכול בתרומה מִיָּד:
 9 מקשה הגמרא, מִשְׂטָא, דְּהָא מֵרָאָה מְקוּם הוּא לֹא – פשוט שלדעת
 10 רבי אלעזר אסורה מיד, שהרי כבר השמיענו במשנה הקודמת
 11 (ע"א) שאשה אינה מקפדת על מקום קבלת הגט, ואין כוונתה אלא
 12 לומר לשליח היכן הוא המקום ששם ימצא את בעלה, ואם כן
 13 ודאי יש לחוש שמא מצאו הבעל מיד בצאתו מן העיר ומסר לו
 14 הגט ונאסרה בתרומה, ומה חידש לנו רבי אלעזר בדין זה. מתרצת
 15 הגמרא, לֹא אֶרְיָכָא את דברי רבי אלעזר כאן, אלא ללמד שאף
 16 במקרה דְּמֵרָאָה לִיה האשה ויל לְמִזְרָה, דְּאִיתִיה – שהבעל נמצא
 17 בְּמִזְרָה, וְקָא אִיל לְמַעְרַב – והלך השליח לצד מערב ובאופן זה,
 18 מֵהוּ דְתַנְיָא היינו יכולים לומר שֶׁבְּמַעְרַב הָא לִיתִיה, כלומר אין
 19 לחשוש שמא קיבל את הגט במערב, שהרי אין הבעל מצוי שם,
 20 ותהיה עדיין מתורת בתרומה, לכן קָא מְשַׁמְעַע לָן רבי אלעזר,
 21 שמכל מקום יש לחשוש דְּלִמְאָה בְּהָרִי דְקָאִיל, מִינָם אִימֵס בִּיה –
 22 שמא תוך כדי הליכה פגע בו וְהָבַּח לִיה גִּיטָא – ונתן לו הגט.
 23 הגמרא דנה באדם ששלח את שלוחו להניח עירוב עבורו ושנינה
 24 השליח מדבריו, שיש לתלות נידון זה במחלוקת רבי אלעזר
 25 וחכמים, האם כוונת המשלח להקפיד, או שאינו אלא כמראה
 26 מקום: אסור לאדם ליצא מהעיר אן מהמקום ששבת בו בכניסת
 27 השבת יותר מאלפים אמה לכל רוח, אלא אם כן הניח דבר מאכל
 28 בריחוק אלפים אמה מן העיר שבכך נחשב שקונה שביטה במקום
 29 ההוא, ויכול ללכת בשבת עוד אלפים אמה מאותו מקום ואילך.
 30 הָאֻמְרָא לְשִׁלּוּחַ, עֶרְבַּ לִי – הנח לי עירוב לסוף אלפים אמה,
 31 בְּתַמְרִים, והלך השליח וְעִירְבַּ לִּי בְּתַמְרֵי מִיּוּבְשׁוֹת, או
 32 להפך, שאמר לו לערב בְּתַמְרֵי מִיּוּבְשׁוֹת, וְעִירְבַּ לִּי בְּתַמְרִים. תְּנִי הָרָא –
 33 בברייתא אחת שנינו שְׂעִירֹבֵי עִירֹב, על אף ששינה מדברי
 34 המשלח. וְתַנְיָא אֵיךְ – ובברייתא אחרת שנינו שְׂאִין עִירֹבֵי עִירֹב,
 35 כיון ששינה מדעת המשלח.
 36 הגמרא מיישבת את סתירת הברייתות: אָמַר רַבָּה, לֹא קָשְׁיָא, הָא –
 37 הברייתא השנייה רַבָּנָן, וְהָא – הברייתא הראשונה רַבִּי אֶלְעָזָר,
 38 שנחלקו במשנה לעיל (ע"א) לענין גט. ומבארת הגמרא, הָא רַבָּנָן
 39 דְאָמְרִי קָשְׁיָא – הברייתא השנייה היא דעת רבנן שאמרו שאף
 40 שאין הדבר תלוי באשה וגם אין לה הפסד בכך עם כל זה מקפידה
 41 בדבריה, ואם השליח שינה אינו שלוחה, וכן גם כאן כוונת
 42 המשלח להקפיד שיעשה השליח כציוויו, ולכן כשישנה ועירב
 43 בדבר אחר, אין עירובו עירוב. וְהָא רַבִּי אֶלְעָזָר, דְאָמַר מֵרָאָה מְקוּם
 44 הוּא לֹא – הברייתא הראשונה היא דעת רבי אלעזר הסובר שבדבר
 45 שאין לה הפסד בו אינה מקפידה וכל כוונתה רק להראות לו את
 46 המקום שימצאנו, וכן גם כאן לא הקפיד המשלח, ואינו אלא
 47 כמראה מקום לשליח איך באפשרותו לעשות עירוב.
 48 רב יוסף מעמיד את שתי הברייתות כדעת רבנן: וְרַבִּי יוֹסֵף אָמַר, הָא
 49 וְהָא רַבָּנָן – שתי הברייתות הן לשית רבנן, והחילוק ביניהן הוא,
 50 שְׂכַחַן שְׂשׁוֹ, כְּאֵן שְׂשׁוֹ חֲבִירוֹ – בברייתא הראשונה מדובר
 51 שהתמרים והגורגרות שניהם של המשלח, ולכן אינו מקפיד ממה
 52 יערב, ורק לגבי גט סוברים רבנן שכוונת האשה להקפיד שלא
 53 יקבל השליח את גיטה אלא במקום פלוני, כיון שאין רצונה
 54 להתבנות במקום אחר. ובברייתא השנייה מדובר שהמשלח אמר
 55 לשליח לערב לו מתמרים של חבירו שנתן לו רשות לערב בהם.

56 מאות זוז דמי חמרא, והיו מוכרים חלק מן היין, אם המעות היו
 57 נאבדים, היו טוענים לו היורשין שאף מעותיו נאבדו. ומשום כן
 58 אמר גניבא תנו לו 'ארבע מאות זוז מחמרא', שבכך משמע שנתן
 59 לו אחריות למתנתו בין ביין עצמו ובין בדמי היין, ואף אם יחמיץ
 60 חלק מהיין או יאבדו חלק מדמי היין הוא אינו מפסיד כלום, ונמצא
 61 כוחו יפה. שְׁלַחוּ מִתָּם - מארץ ישראל, שהאומר ליתן מעות
 62 מִחְמְרָא, הוא בְּרֵי לַיְיִפוֹת אֶת כְּחוֹ של המקבל, ומתנתו מתנה.

משנה

63 מי שְׁתִּיה מוֹשֶׁלֶךְ לְבוֹד, וְאִמְר, כֹּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלוֹ - של הנמצא
 64 בבור ופירש את שמו ושם עירו, וְכִתּוּב גַּם לְאִשְׁתּוֹ, הָרִי אֵלּוּ וְכִתְבוּ
 65 וְיָתְנוּ גַט לַאֲשֶׁתּוֹ, כִּיּוֹן שְׂאוּמֵדִים אֶת דַּעְתּוֹ שֶׁלְכך נִתְכוּיֹן אֵלּא
 66 שטרוד היה בפחדו.
 67

גמרא

68 וְלִיְחֹשׁ שְׂמָא שֶׁד הוּא הַמְצוּה לְכַתּוּב. משיבה הגמרא, אָמַר רַב
 69 יְהוּדָה, בְּשִׁירָאוֹ לוֹ דְּמוֹת אָרְס. שואלת הגמרא, אֵינְהוּ נְפִי אִיְדִמְוִי
 70 אִיְדִמְוִי - הרי פעמים השדים מראים עצמם כאדם. משיבה הגמרא,
 71 דְּחִזּוּ לִיה בְּבוּאָה - שראו את הצל שלו. מוסיפה הגמרא ושואלת,
 72 אֵינְהוּ נְפִי אִית לְהוּ בְּבוּאָה - הרי אף לשדים יש צל. משיבה
 73 הגמרא, דְּחִזּוּ לִיה בְּבוּאָה דְּבּוּאָה - שראו לו שיש צל לצלו.
 74 מבררת הגמרא, וְדִלְמָא אֵינְהוּ נְפִי אִית לְהוּ - ושמא אף לשדים יש
 75 צל לצלם. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, לִיְדִמְוִי וְיִתְנֵן בְּנִי,
 76 בְּבוּאָה אִית לְהוּ - צל יש להם לשדים, אבל בְּבוּאָה דְּבּוּאָה לִית
 77 לְהוּ - צל לצילם אין להם. וְדִלְמָא צָרְהָ הִיא - וניחוש שמא אחת
 78 משתי נשיו היא שרוצה לקלקל את צרתה, ולכך אומרת שיתנו גט
 79 לצרתה כדי שתנשא לאחר על ידי הגט ותאסר על בעלה. הִנָּא דְּבִי
 80 רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, בְּשַׁעַת הַסַּפְּנָה - כשאדם נמצא בסכנה, כגון מי
 81 שהיה מושלך בבור, בּוֹתְבִין וְנּוֹתְבִין גַט לַאֲשֶׁתּוֹ עַל פִּי מַה שִּׁפִּירֵשׁ
 82 אֶת שְׁמוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִין מְכִירִין שֶׁאֵין הוּא זֶה הַמְצוּה לְהַם, שֶׁאֵם
 83 לֹא כֵן, שְׂמֵא יָמוֹת וְלֹא תוֹכַל עוֹד לְקַבֵּל גַּט.

משנה

84 הַבְּרִיא שְׂאִמְר כְּתָבוּ גַט לְאִשְׁתּוֹ, אֵין נּוֹתְנִים הַגַּט לַאֲשֶׁתּוֹ, שְׂכִיּוֹן
 85 שֶׁלֹא פִירֵשׁ וְאִמְר 'תנו', אֵין זֶה אֵלּא שְׂרָצָה לְשַׁחַק בָּהּ. מְעַשֶׂה בְּבְרִיא
 86 אֲחֵד שְׂאִמְר, כְּתָבוּ גַט לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא אִמְר תְּנו, וְהַלְכוּ וְנָתְנוּ הַגַּט
 87 לַאֲשֶׁתּוֹ, וְלֹאֲחַר מִכֵּן הֶלֶךְ אֲוֹנוּ בְּעֵלְהָ לְרִאֵשׁ תִּגְג וְנִפְל וְיָמַת.
 88 אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דִּין גַּט זֶה תְּלוּי בְּאוֹפֵן נְפִילַת הַבַּעַל מִן
 89 הַגַּג, אִם מְעַצְמוּ נִפְל - שהפיל עצמו במיד מן הגג, הָרִי זֶה גַּט,
 90 שְׁהוּכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִילָתּוֹ שֶׁמִּפְנֵי כֵךְ צִוּה שִׁיכְתּוּב גַּט לַאֲשֶׁתּוֹ,
 91 וְדַעְתּוֹ הִיתָה שֶׁאֵף יִתְנוּ לָהּ, אֵלּא שְׁהִיָּה טְרוּד בְּפַחְדּוֹ כּמִפְרֵשׁ לִים
 92 וְהַמְסוּכּוֹן. אַךְ אִם הָרִיחַ דְּחִתּוֹ וְנִפְל שֶׁלֹא מִרְצוֹנוֹ, אֵינּוּ גַּט, שְׁהִיָּה
 93 הוּא כְּשֶׂאֵר בְּרִיא שֶׁאֵין אֲנוּ אוֹמְרִים שֶׁנִּתְכוּיֹן שֶׁאֵף יִתְנוּ לָהּ, שְׁהִיָּה
 94 לֹא אִמְר אֵלּא כְּתָבוּ.

גמרא

95 מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: וְכִי שְׁנֵה הֵתַנּ בְּמִשְׁנֵה מְעַשֶׂה כְּבִדִי לְסַתּוֹד אֶת מַה
 96 שְׁכַתַּב בְּתַחֲלִילָה, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁבְכַל אֹפֵן אֵין נּוֹתְבִין גַט לַאֲשֶׁתּוֹ אִם לֹא
 97 אִמְר תְּנו, וְאֵילוּ בְּמַעֲשֵׂה שְׁהוּבֵא בְּהַמְשַׁךְ הַמְשַׁנֵּה מְבוּאֵר שִׁישׁ
 98 לְחֶלֶק בְּדִין זֶה לְפִי אֹפֵן נְפִילָה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: חֲפוּרִי מִיְחֲפָרָא,
 99 וְהָיִי קְרָגִי - וכך צריך להוסיף בה, הַבְּרִיא שֶׁאִמְר כְּתָבוּ גַט לַאֲשֶׁתּוֹ
 100 רְצָה לְשַׁחַק בָּהּ, אִמְנָם אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִילָתּוֹ - שִׁישׁ לֵאמֹד
 101 שוֹדָאִי הִיתָה כּוֹוֹנָתּוֹ מִתְחִילָה שִׁיכְתּוּב וְיִתְנוּ לָהּ, הָרִי זֶה גַּט,
 102 שְׁהִירִיָּהוּ בְּמַסּוּכּוֹ וְיוֹצֵא בְּקוֹלּוֹ. וְהִבִּיא הֵתַנּ סִיעוֹ לְדַבְּרִי, וְמְעַשֶׂה

1 דְּרָא רַבִּי אֲבִינָא לְסִילְתִּיה - יטעון רבי אבינא את סלו על כתיפו
 2 לְמַזְנוֹתּוֹ הַצְרִיכִים לוֹ בְּדַרְכּוֹ, וְאֹל לְגַבִּי דְּרַב הוֹנָא רַבִּיה - וילך
 3 אֵל רַב הוֹנָא רַבּוֹ, שַׁעַל פִּיו יִזְכֵּה בְּמַתְנָה אֵף עַל פִּי שֶׁלֹא עִשָׂה קִנְיִן
 4 בְּחִיּוֹ גְּנִיבָא. דְּרָאֵר רַב הוֹנָא, דִּין גִּיּוּשׁוֹ שֶׁל שְׂכִיב מִרַע שְׁצִיּוּה לַתּת
 5 לַאֲשֶׁתּוֹ, בְּדִין מְתָנְתּוֹ שְׁצִיּוּה לַתּת לְפַלּוּנִי, מַה מְתָנְתּוֹ אִם עֶמֶד חוּזַר
 6 בּוֹ, כִּיּוֹן שְׂאוּמֵדִים אֲנוּ שֶׁהִתְכוּיֹן לַתּת הַמְתַּנֵּה רַק אִם אֲכַן יָמוֹת, אֵף
 7 גִּיּוּשׁוֹ אִם עֶמֶד חוּזַר, שְׂאוּמֵדִים אֲנוּ דַעְתּוֹ שֶׁלֹא נִתְכוּיֹן לְגִרְשָׁה אֵלּא
 8 אִם יָמוֹת, וְכִיּוֹן שַׁעֲמַד חוּזַר בּוֹ, וְכִיּוֹן שִׁדְמָה רַב הוֹנָא דִּין גַּט
 9 לְמַתְנָה, יֵשׁ לָנוּ לְדַמּוֹתֵם אֵף לְהִפְךָ, דְּהִיּוּנּוּ, וְמַה גִּיּוּשׁוֹ שֶׁל שְׂכִיב
 10 מִרַע אֵף עַל גַּב דְּלֵא פִירֵשׁ - שֶׁלֹא פִירֵשׁ דְּבִרְיּוֹ, בִּיּוֹן דְּרָאֵר כְּתָבוּ
 11 גַט לַאֲשֶׁתּוֹ, אֵף עַל גַּב דְּלֵא אָמַר תְּנוּ, נּוֹתְבִין לָהּ, שְׁהִיָּה וְדָאִי לְכַך
 12 נִתְכוּיֹן, אֵלּא שְׂמַתּוּךְ שְׂטְרוּד בּוֹלְוִי לֹא פִירֵשׁ אֶת דְּבִרְיּוֹ, וְכּמִבּוּאֵר
 13 בְּמִשְׁנֵתּוֹ שֶׁאִמְרוּ כֵן לְגַבִּי יוֹצֵא בְּקוֹלּוֹ וּמְסוּכּוֹ, אֵף מְתָנְתּוֹ, בִּיּוֹן
 14 דְּרָאֵר תְּנוּ הִרִי זֶה מַתְנָה, אֵף עַל גַּב דְּלֵא קִנְוּ מִנִּיעִיה. הוּא דִּין לְגַבִּי
 15 רַבִּי אֲבִינָא, שְׁקִיבַל מַתְנָה מְגִיבָא, שְׁדִינּוּ כְּשְׂכִיב מִרַע וּמַתְנָתּוֹ
 16 מַתְנָה. מְתָקְרָה לְהַ רַבִּי אֲבִינָא, אִם כֵן, יֵשׁ לְוֹמַר גַּם אִי מַה מְתָנְתּוֹ שְׁנֵה
 17 לְאַחַר מִיתָה - שִׁשִּׁיךְ לַתּת מַתְנָה לְאַחַר מִיתָה, וְכּגוֹן שֶׁאִמְר קוּדִם
 18 מִיתָתּוֹ לַתּת מַתְנָה לְפַלּוּנִי, אֵף גַּט שְׁנֵה לְאַחַר מִיתָה - שֶׁאֵם אִמְר
 19 שִׁיתְנוּ גַט לַאֲשֶׁתּוֹ יִתְנוּ לָהּ אֵף לְאַחַר מִיתָתּוֹ. זֶה הִרִי וְדָאִי אֵינּוּ,
 20 שֶׁאֵין גִּירוּשִׁין לְאַחַר מִיתָה, וְכִיּוֹן שֶׁגַט וּמַתְנָה אֵינָם שְׁוִוִים לְכַל
 21 דְּבַר, מְנִין לְדַמּוֹתֵם אֵף לַעֲנִין זֶה. דּוּחָה הַגְּמָרָא, הָכִי הִשְׁתָּא,
 22 בְּשִׁלְמָא מַתְנָה אִיתָה לְאַחַר מִיתָה, וְכּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שִׁשִּׁיךְ שִׁיזְכֵּה בָּהּ
 23 הַמְקַבַּל לְאַחַר מִיתָתּוֹ הַנּוֹתָן, אֵלּא גַּט לְאַחַר מִיתָה מִי אֵיבָא, הִרִי
 24 מִיד בְּמִיתָתּוֹ הַבַּעַל נּוֹפֶלֶת הָאִשָּׁה לִיבּוּם, וְאֵין שִׁיךְ כַּעַת כַּלּל
 25 לְגִרְשָׁה מְבַעֲלָה הָרָאשׁוֹן, וְלִכֵּן אֵין לְדַמּוֹתֵם לַעֲנִין זֶה. מַה שֶׁאֵין כֵּן
 26 לְגַבִּי יְדִינוּ שֶׁל רַב הוֹנָא, שֶׁאֵם עֶמֶד חוּזַר, וְכֵן לַעֲנִין זֶה שֶׁאֵף שֶׁלֹא
 27 קִנְה בְּחִיּוֹ יִזְכֵּה לְאַחַר מִיתָה, וְדָאִי שִׁיךְ לְדַמּוֹתֵם. אֵלּא רַבִּי אֲבִינָא
 28 הָכִי קָא נְשִׂיא לִיה - כֵךְ הוֹקֵשָׁה לוֹ עַל דְּבִרְי רַבִּי זִירָא, הִלָּא מְתָנְתּוֹ
 29 שְׂכִיב מִרַע בְּמַקְצַת הִיא שְׁנָתּוֹ גְּנִיבֵא לְרַבִּי אֲבִינָא, וְלֹא כֵן נְכַסִּיו,
 30 וְקִימָא לֹא מְתָנְתּוֹ שְׂכִיב מִרַע בְּמַקְצַת בְּעֵיא קִנְוִין - צְרִיכָה קִנְוִין מִיד
 31 הַשְּׂכִיב מִרַע. שֶׁלֹא תִקְנּוּ חֲכָמִים שְׁדַבְּרִי שְׂכִיב מִרַע כְּכַתּוּבִין
 32 וְכּמְסוּרִין דְּמוֹ אֵלּא בְּנוֹתָן כַּל נְכַסִּיו, שְׂמוּכָה שְׁנָתְנָם מַחְמַת שְׂסוּר
 33 שְׁהוּלֶךְ הוּא לְמוֹת. שוֹאֲלַת הַגְּמָרָא: מִכְּלָל דְּרַב הוֹנָא סָבַר לֹא בְּעֵיא
 34 קִנְוִין - אִם כֵן עוֹלָה מְדַבְּרִיךְ שְׂרַבִּי זִירָא סָבוּר בְּדַעְתּוֹ רַב הוֹנָא שֶׁאֵף
 35 מַתְנָה בְּמַקְצַת אֵינְהָ צְרִיכָה קִנְוִין, שְׁהִיָּה רַבִּי זִירָא אִמְר שֶׁלְדַעַת רַב
 36 הוֹנָא יִזְכֵּה רַבִּי אֲבִינָא בְּמַתְנָה, וְהָא קִימָא לֹן דְּבְּעֵיא קִנְוִין. מְבִאֲרַת
 37 הַגְּמָרָא, שְׂאִנִּי הָכָא דְּמִצְוָה מְחַמַּת מִיתָה הוּא - שׁוֹנֵה מַתְנָה בְּמַקְצַת
 38 זֶה, שְׂכִיּוֹן שְׁהִיָּה גְּנִיבָא יוֹצֵא בְּקוֹלּוֹ רְדָאִי יַדַּע שֶׁאֵינוֹ עֵתִיד לְחוּזַר,
 39 וְהִרִיָּהוּ כְּמַצּוּה מַחְמַת מִיתָה, וְלִכֵּן אֵף מַתְנָתּוֹ בְּמַקְצַת הִרִי הִיא
 40 מַתְנָה. חוּזְרַת הַגְּמָרָא וְשׁוֹאֲלַת לְאִידִיךְ גִּיסָא: מִכְּלָל דְּרַבִּי אֲבִינָא
 41 שְׁהַקֵּשָׁה שְׂכִיּוֹן שְׁהִיא מַתְנָה בְּמַקְצַת צְרִיכָה קִנְוִין, מוּכַח שְׂכִיב
 42 מִצְוָה מְחַמַּת מִיתָה בְּעֵיא קִנְוִין אִם זֶה מַתְנָה בְּמַקְצַת, וְהָא קִימָא לֹן
 43 דְּלֵא בְּעֵי קִנְוִין, וְאִם כֵן קֵשָׁה מַה הִיתָה קוּשִׁית רַבִּי אֲבִינָא שְׂמַתְנָתּוֹ
 44 שְׂכִיב מִרַע בְּמַקְצַת צְרִיכָה קִנְוִין. אֵלּא רַבִּי אֲבִינָא הָכִי קָא נְשִׂיא לִיה,
 45 אֵין יִקְנֵה רַבִּי אֲבִינָא אִם הַמְתַּנְתּוֹ, חְמָרָא לֹא קָאֵמַר - הִרִי גְּנִיבָא
 46 לֹא אִמְר שִׁיתְנוּ לְרַבִּי אֲבִינָא יֵין בְּשִׁוּי אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, דְּמִי חְמָרָא
 47 לֹא קָאֵמַר - ואֵף לֹא אִמְר תְּנו לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מְדַמִּי הִיין, וְשֶׁאֵם
 48 כֵךְ הִיָּה אוֹמַר הִי צְרִיכִים לְמַכּוּר מְהִיין וְלִיתָן לוֹ מְדַמִּיו אַרְבַּע
 49 מֵאוֹת זוּז. אֵלּא תְנו לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מִחְמְרָא קָאֵמַר, וּמִשְׁמַע
 50 שִׁיתְנוּ לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז מְהִיין עֲצָמוֹ, וְהִלָּא אֵין שִׁיךְ לַעֲשׂוֹת
 51 מַעוֹת מִיין. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: וְאִידִיךְ - רַבִּי זִירָא שֶׁאִמְר שׁוּכָה רַבִּי
 52 אֲבִינָא בְּמַתְנָה, סָבוּר הוּא שֶׁמַּה שֶׁאִמְר גְּנִיבָא 'מִחְמְרָא' הוּא בְּרִי
 53 לַיְיִפוֹת אֶת כְּחוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבִינָא. שֶׁאֵם הִיָּה אוֹמַר תְנו לוֹ 'חִמְרָא
 54 בְּאַרְבַּע מֵאוֹת זוּז', אִם הִיָּה מִחְמִיץ חֶלֶק מְהִיין, הִיּוֹ טוֹעֵנִים לוֹ
 55 הַיּוֹרְשִׁין שֶׁאֵף מַחְלְקוֹ חֲמִיץ. וְכֵן אִם הִיָּה אוֹמַר תְנו לוֹ 'אַרְבַּע

והאמר שמואל אמר רבי הלכה כרבי יוסי - וזוהו הדין דהוה מצי למיפרך מדשמואל
 דפרך "כל הגזט" (גיטין כטא), דאמר: מתנה הרי היא בגט, דמילי לא מימסרן
 לשליח. אבל ממתניתין דאפילו רבי מאיר מודה באומר לשנים "תנו" או לשלשה אומר
 "כתבו ותנו" - לא מצי למיפרך, דהוה אמרינא דטעמא משום בויין דבעל, כדאמר אביי בפרק
 "כל הגזט" (שם), וזוהו אמרינא דבבביתא ליבא
 בויין, אלא בחתימה דאיבא פריסום טפי.
כתב ידן הוא או כתב הגט הוא - אף על גב
 דלא נפקא מינה מדי, דאידי ואידי מילי נגינה ולא
 ממסרין לשליח - הא מסיק דלשמואל אמר
 "אמר כשר, ואם כן חתם סופר ועד - פסול, דהא
 בההא תליא כדאמרינן בסמוך. וכשאומו לשנים
 "כתבו ותנו" - הוי כאלו אמר להם בפירוש
 שישתפו אחר עמדם לכתוב או לחתום, לכך בעי
 מה רוצה הבעל שיעשו הם. ולקמן דאמר: אי
 סבירא לן ד"כתבו" כתב ידן הוא - הא כתב הגט
 בו, הוא הדין דהוה מצי למימר אפבאי: אי סבירא
 לן דכתב הגט הוא - כתב ידן כשר. **הא** כתב
 הגט כשר בו - ואם תאמר: ומאי קשיא ליה מהא
 דמילי לא מימסרין לשליח? הא לרבי מאיר אפילו
 מצאו באשפה כשרו ויש לומר: דשמואל פוסק
 הלכה כרבי אלעזר, ולית ליה דרבי מאיר. ולפי ה
 רבי יוסי דמתניתין נמי כרבי אלעזר. אי נמי, נתי
 דמכשר רבי מאיר כשמצאו הבעל באשפה -
 הדיבא שצוה לכתוב מודה רבי מאיר שצריך
 לעשות צויה, ואפילו כתב ידן הוא הוי כאלו צוה
 להדיא שיאמר לסופר שיכתוב, ולא סגי הבא
 במצאו באשפה, אפילו לרבי מאיר.
חתם סופר שנינו - ואם תאמר: הא שמואל
 גופיה קאמר דפליג ברתא (גיטין פ"ב). דכתב סופר
 ועד שנינו, ואתיא מתניתין אפילו כרבי מאיר,
 דלא נפיק מינה שום חורבא, אם כן מאי פריך ליה
 הבא לשמואל? ויש לומר: דנתי פליגי בפירוש
 דמתניתין דכתב סופר ועד, במילתיה דרבי יוסי
 לא אשכחן דפליג אדרבא חסדא ורבי יימיה אי
 מודה רבי יוסי באומר "אמר" אי לאו. ובפרק "מי
 שאחור" (גיטין ע"ב), דייקתן מבריתא לאפקי
 ממנא דאמר מודה רבי יוסי באומר "אמר".
מתניתין מני רבי יוסי היא דאמר מילי לא
 מימסרין לשליח - אפילו באומר
 לשלשה "תנו", וזוהו הדין באומר "אמר", ולהכי
 לא נפקא מינה חורבא. אבל לרבי מאיר דאמר
 מילי מימסרין לשליח, באומר לשלשה "תנו" - כל
 שכן באומר "אמר" - דכשר, ולהכי לדידיה חתם
 סופר ועד - פסול, דלא ליתי ליה חורבא. ולמאי
 דמסקי נמי באומר "אמר" כשר ולא תעשה, ולא
 שכחא - מכל מוקא לא מוקטא מתניתין
 דמכשיר חתם סופר ועד כרבי מאיר, דחיישין
 לדידיה דתקלה אחריית. ודומינן דאמר לשלשה
 "תנו" וגמלוכו שלשתן לומר לסופר לכתוב ולפלוני
 ולפלוני לחתום, ואולי תרתי מנייהו מדינת
 שלשתן, ואמרו לסופר וכתב, ומשום כיוסא
 דסופר מחתמי ליה בלא ידיעת שלישי. והא
 שכחא, דכשאומו לשלשה "תנו" אומרים
 לאחרים שיכתבו ויתנו לבתחילה. כדתנן
 במתניתין, ולא חיישין שמו תשכור עדים כי
 אמר לשלשה "תנו", דכיון דאמר "אמר" כשר
 ולא תעשה - לא יחתום הסופר אם לא שיעד
 בודאי שעשאו הבעל בית דין. ואם תאמר: כיון
 דלרבי מאיר חתם סופר ועד פסול, הדיבא תנו: אמר
 לשנים

או לשלשה (נמי) כתבו ותנו גם לאשתי - אף על פי שהן ראויין לעשות בית דין, כיון
 דבהדיא אמר להו "כתבו" - לא בית דין שוינהו, אלא עדים. אמר לשלשה תנו - ולא
 אמר "כתבו". הרי אלו יאמרו - לעדים אחרים לכתוב ולחתום וליתן, מפני שעשאו בית
 דין. מביית האסורין - משמו של רבי עקיבא, שנחשב בבית האסורין. גומיניו לשליח -
 אמרנו לשליח, לחתום שנעשה שליח בהלכה
 זו, לאמורה בבית המדרש. ילמדו - אם אינם
 יודעין לכתוב - ילמדו לכתוב, עד שיכתבוהו
 בעצמן.
גמרא הכי נהנינן: אמר לשנים כתבו ותנו גם
 לאשתי ואמרו לסופר וכתב וחתמו הן
 מהו. הא דקתני מתניתין לכתבו בעצמן -
 אחתימה קאי, והבא הרי חתמו הן, או דילמא
 אכתב הגט קאי. שלח להו תצא - אם ניסת בגט
 זה תצא מספק, דמספקא לן אי כשר או לא.
 והרבי צריך תלמוד - כלומר, אין הדבר הזה
 ברור לנו וצריכין אנו ללמוד מן הגדולים ממנו,
 אם כשר הוא או לא. מאי הדבר צריך תלמוד -
 מאי מספקא ליה לשמואל בגוזה: אי ניבא מילי
 אי מימסרין לשליח - וכשר, ודברים שנאמר
 לשליח זה אם יוכל למסרין לשליח אחר. אי לא
 מימסרין - ופסול, דהבא מילי בעלמא מסר להו,
 ואינן חזרין ונמסרין לסופר. ולא דמי למוסר גט
 לשלוח, שיכול לחזור ולעשות שליח אחר.
 הלכה כרבי יוסי - דמתניתין. אלא - מספקא
 ליה אי האי "כתבו" דקאמר להו. אי כתב ידן
 הוא - חתימתו הוא דקאמר, ודרי חתמו הן, או
 כתב הגט הוא - ודרי לא כתבוהו. אין איכא כי
 דיעא חדתא - שכלו ללמוד לחתום עדיין.
 ופרכינן: ואי ביררא לן הדבר כתב ידן הוא יהוי
 - הא כתב הגט, אם אמרו לסופר וכתב -
 כשרו בתמיה. והאמר שמואל כי הלכה כרבי
 יוסי - דמתניתין, וכיון דפרשי שמואל טעמא
 דרבי יוסי משום דמילי לא מימסרין לשליח הוא
 - הדיבא כשר? הא מילי נגינה ומשני: אי הוה
 סבירא לן, ופשיטא לן ד"כתבו" דקאמר לא הוי
 אלא כתב ידן - איכא למימר דכתב הגט,
 מדלא קפיד עליה, נעשה באומר "אמר" לסופר
 וכתבו, וקא סלקא דעתך דמתנה דרבי יוסי
 באומר "אמר". ופי מודה - והא אנת תנן: כתב
 סופר את הגט, וחתם עד אחר - כשר. ואמר
 רבי יימיה חתם סופר שנינו - האי "כתב סופר"
 דקתני - חתם הוא, שאם חתם הסופר בעד ועד
 אחר עמו - כשר. מתניתין - דמכשר חתימת
 סופר בגט - רבי יוסי היא. דאמר מילי לא
 מימסרין לשליח - הלכך אין אדם חותם בגט
 אלא אם כן שמע מפי עומצו, לפי שאין השליח
 רשאי לומר לעדים "חתמו בגט פלוני". ומשום
 הכי ליבא למיחש הבא שמוא הבעל לא צוה
 שיחתום, אלא לשלוחו צוה שיאמר לסופר זה
 לכתוב, ולאחרים לחתום, והשליח חשש שמו
 יבטיח הסופר לומר אין מקבלין אותו בעד,
 ומתוך חששא זו צוה לסופר לחתום. ומבאב
 שמעין דבאומר "אמר" נמי פליג רבי יוסי, דאי
 סלקא דעתך מודי ביה - הדיבא מכשר חתימת
 סופר בגט? נפיק מינה חורבא בו.
 כיון

חורבא, דיומנין דאמר להו לשנים
 "אמר"

53 **כתובו** - לשון זו שאמר להם הבעל 'כתובו/ למה נתכוון, **אי כתב**
54 **ידן** - האם כוונתו רק שיחתמו הם, **אי כתב הגט** - או שכוונתו
55 שהם יכתבו גם את הגט עצמו, והרי לא כתבוהו בעצמם ופטול.
56 מבררת הגמרא, ותיפשוט ליה - שיפשוט לו (שמואל) את ספיקן
57 מפתניתין דידן, ששינוהו, אמר לשנים תנו גט לאשתי, או לשלישה
58 כתבו גט ותנו לאשתי, הרי אלו וכתבו ותנו, הרי לנו שצריכים הם
59 לכתוב את הגט. מבאר הגמרא, היא גופא קא מיבעיא ליה -
60 בדברי המשנה עצמה נתפסק שמואל, מה ששינוו שהרי אלו
61 (כתובו) וכתבו] בעצמם, האם כתב ידן הוא - האם רק לחתום
62 הם צריכים, או כתב הגט הוא - או שצריכים הם אף לכתוב את
63 כל הגט עצמו.
64 הגמרא סבורה להוכיח ממשנתנו שהם צריכים לכתוב את הגט
65 בעצמם: פשיטא - פשוט הוא שכוונת המשנה במרה 'כתבו'
66 דכתב הגט הוא - שצריכים בעצמם לכתוב את כל הגט, דקתני
67 סיפא, אמר רבי יוסי, נומינו לשליה, אף אנו מקובלין שלא כדברין,
68 אלא שאפילו אם אמר הבעל לבית דין הגדול שבירושלים תנו גט
69 לאשתי, בהכרח הוא שילמדו בית דין לכתוב גט, וכתבו ותנו לה.
70 ומכאן יש להוכיח, שהרי אי אמרת בשלמא - אם נפרש שכתב הגט
71 הוא שצריכים הם לכתוב, שפיר - ודאי מובן שייכתב בית דין
72 שאינו בקי בכתיבת גט, אלא אי אמרת כתב ידן - חתימת ידן בלבד
73 צריכים הם לחתום, יקשה, מי איכא בי דינא דלא ידעי מהתם
74 חתימת דיייהו - וכי ישנו בית דין שהדיינים שבו אינם יודעים
75 לחתום חתימת ידיהם. מתרצת הגמרא, אי, איכא בי דינא חרמא
76 - אכן כן, ייתכן דבר זה בבית דין חדש שעדיין לא למדו לחתום.
77 הגמרא חוזרת לברר האיך נתפסק שמואל בדבר זה: שואלת
78 הגמרא, ואי סבירא לן דהאי כתובו - ואם נסבור שאותו לשון
79 'כתובו' שאמר להם הבעל, כתב ידן - חתימת ידם בלבד הוא, הא
80 כתב הגט, קשר אף כשנכתב על ידי אחר, אם כן יקשה, והאמר
81 שמואל אמר רבי, הלכה כרבי יוסי דאמר מילי לא מימסרין לשליה,
82 ואם כן מה בכך שלא הקפיד הבעל על כתיבת כל הגט, מכל מקום
83 אין שליחות זו אלא 'דברים' בלבד, ואינם חוזרין וגמסרין לשליח
84 אחר, ומדוע יכשר הגט כשנכתב על ידי אחר.
85 מתרצת הגמרא, אמר, אי סבירי לן דכתובו כתב ידן הוא - אם
86 אכן נסבור שכשאמר הבעל 'כתובו' כוונתו רק על החתימה, אם
87 כן לגבי כתב הגט שלא הקפיד עליו שיכתבוהו הם, הרי הוא נעשה
88 כאומר 'אמר לאחר ויכתבו', כלומר הרי זה נחשב כאילו פירש
89 הבעל ואמר שיצוו לאחר שיכתבו את הגט, ומודה רבי יוסי כאומר
90 'אמר' שמילי מימסרין לשליח, ולכן יכולים לומר לסופר שיכתוב.
91 מקשה הגמרא, ומי מודה רבי יוסי כאומר אמרו, והתנן (הלח עא)
92 כתב סופר ועד, קשר - גט שנכתב על ידי סופר, וחתם בו עד אחד,
93 כשר. ואמר רבי ירמיה שודאי אין כוונת המשנה כפשוטה, אלא
94 חתם סופר שנינו - המשנה מדברת באופן שחתמו בו הסופר ועד
95 נוסף שאז הגט כשר. ואמר רב הקדא, מתניתין מני - מיהו התנא
96 הסובר שחתימת הסופר בגט כשרה, רבי יוסי היא, דאמר מילי לא
97 מימסרין לשליה, ובודאי אין אדם חותם בגט אם לא שצידו הבעל
98 בעצמו, ולכן אין בגט זה שום חשש תקלה. אבל אם מילי מימסרין
99 לשליה, יש לחוש שמא אמר הבעל לשלוחו שיאמר לסופר ויכתוב
100 ולעדים ויחתמו, ושינה השליח ואמר לסופר שיחתום, משום שלא
101 רצה לבייש את הסופר שיחשוב שאין סומכים עליו לעדות, והגט
102 פסול כיון שלא נעשה כציווי הבעל שאחרים יחתמו. ואי קלקא
103 דעתך לומר שמודה רבי יוסי כאומר אמרו, נפיק מינה חורבא -
104 עדיין גם לרבי יוסי יצא מכך אותו מכוול שנתבאר, דומינין
105 ו-שפעמים) דאמר להו הבעל לשנים,

1 או אם אמר לשלישה בני אדם בפירושו, כתבו גט ותנו לאשתי, הרי
2 אלו וכתבו ויחתמו בעצמם, ותנו את הגט לאשה, וטעם הדבר,
3 מאחר ולא מינה אותם להיות בית דין, שהרי שנים ודאי אינם בית
4 דין, וכן את השלשה, שהרי פירש להם שריצונו שהם יכתבו,
5 ובדאי לא נתכוין אלא למנותם להיות עדים לכתוב ולחתום גט
6 ולמסרו לאשה בתורת שליחים, ומשום כן אינם יכולים הם למנות
7 אחרים תחתיהם, כיון דמילי לא מימסרי לשליח.
8 אבל אמר לשלישה תנו גט לאשתי, ולא פירש בדבריו שיכתבו הם,
9 הרי אלו יאמרו לאחרים וכתבו, כלומר, יכולים אף למנות אחרים
10 שיכתבו ויחתמו ויתנו את הגט, מפני שעשאן בית דין, דברי רבי
11 מאיר.
12 המשנה מביאה שאף דעת רבי עקיבא כן; ואת הלכה זו הלכה
13 העלה רבי חנינא איש אונו מבית האמורין - משמו של רבי עקיבא
14 שהיה אסור בבית האסורין, שכך אמר לו, מקובל אני מרבתי
15 כאומר לשלישה תנו גט לאשתי, שהדין הוא שיאמרו לאחרים
16 וכתבו, מפני שעשאן בית דין.
17 רבי יוסי חולק וסובר שאין כן דעת רבי עקיבא: אמר רבי יוסי,
18 נומינו (אמרנו) לשליח - לרבי חנינא שנעשה שליח להביא הלכה
19 זו לבית המדרש, אף אנו מקובלין מרבי עקיבא שלא כדברין, אלא
20 שאפילו אם אמר הבעל לבית דין הגדול שבירושלים תנו גט לאשתי,
21 בהכרח הוא שילמדו לכתוב גט אם אינם בקיאים בכך, וכתבו
22 ותנו להם הם עצמם, כיון שמילי לא מימסרין לשליח כלל, ואפילו
23 אם נמסרו לבית דין.
24 המשנה עוברת לדון בענין בעל שצויה לעשרה בני אדם על
25 כתיבת ונתינת הגט: אמר הבעל לעשרה כתבו ותנו גט לאשתי, די
26 בכך שיהיה אחד פותב ושנים חותמין, ואין צריך שכל העשרה
27 יחתמו בו. אמנם אם פירש ואמר פולקם כתבו, אחד פותב וכולם
28 חותמין, שהרי פירש שיכתבו כולם. וקפידה, אם מת אחד מהן קודם
29 שחתם בגט, הרי זה גט פסול על אף שכבר חתמו בו עדים כשרים,
30 כיון שלא חתמו בו כולם.
31 **גמרא**
32 הגמרא מביאה ספק שנסתפקו בבית מדרשו של רב בדין משנתנו:
33 אמר רבי ירמיה בר אבא, שלחו ליה מבי רב - מבית מדרשו של רב
34 לשמואל, ולמדנו רבינו, בעל שאמר לשנים כתבו ותנו גט לאשתי,
35 ואמרו אותם השנים לסופר שיכתבו את הגט, וכתב הסופר וחתמו
36 הן, מהו, האם די בחתימתם, או שצריך שיכתבו הם דווקא את כל
37 הגט. שלח להו שמואל, שאם נשאת לאחר על ידי גט זה, תצא
38 ממנו מספק, שמא אין זה גט כשר, והדבר צריך תלמוד - אך עדיין
39 צריך לתמוד דבר זה מן הגדולים.
40 הגמרא מבררת במה נסתפק שמואל: מאי תדבר צריך תלמוד,
41 אלימא משום דהוה להו מילי - אם נאמר משום שהרי שליחות זו
42 היא דברים בעלמא, כיון שהבעל לא מסר גט לידי השליח,
43 ומספקא ליה לשמואל, מילי, אי מימסרין לשליח - האם 'דברים'
44 שנאמרו לשליח יכולין להמסר לשליח אחר, והגט כשר. אי לא
45 מימסרין לשליח - או שמא אין הם יכולין להמסר לאחר, ואם כן
46 אינם יכולים למנות את הסופר על כך, והגט פסול. וכי ניתן לומר
47 כן, והאמר שמואל אמר רבי, הלכה כרבי יוסי שבמשנתנו, דאמר
48 מילי לא מימסרין לשליח, שסובר שאף אם צויה הבעל לבית דין
49 הגדול שבירושלים לכתוב, יכתבו הם ולא ימסרו לאחרים, הרי לנו
50 ששמואל נקט להלכה שמילי לא מימסרין לשליח, ושבו צריך
51 ביאור במה נסתפק שמואל.
52 אלא לשמואל הא קא מיבעיא ליה - אלא בכך נסתפק שמואל, האי

57 רבי ישמעאל נמשל להנות מיונת שתמיד היין מזומן בה ללקוחות,
 58 כך תלמודו של רבי ישמעאל ערוך בפיו ומוכן מיד למי שנצרך
 59 ללמוד ממנו.
 60 רבי עקיבא נמשל לאיזר בלום - סגור במסגרות. כלומר, כמו
 61 שעושים בקופה גדולה של תבואה וקטנית שמחלקים אותה
 62 במחיצות, ליתן כל מין ומין בפני עצמו, כן עשה רבי עקיבא
 63 בתלמודו. שמתחילה למד מרבותיו כל מה ששמע מהם, פירושי
 64 המקראות והלכות מדרשים ואגדות, ונתן לבו לחזור עליהם
 65 ולשננם שיהיו סדורים בפיו כראוי, ולא אמר אלמד כל ענין בפני
 66 עצמו. וכשנעשה חכם גדול, סידר את המדרש, סיפרי וספרא,
 67 בפני עצמם, ולימדם לתלמידיו, וכן הלכות לעצמם ואגדות
 68 לעצמם.
 69 רבי יוחנן בן נורי נמשל לקופת הרופלים, שכשבא רוכב לעיר,
 70 שואלים אותו אם יש לו מין בושם כל שהוא ומשיב כן, ושוב
 71 שואלים לו אם יש לו מין אחר ומשיב כן, כך רבי יוחנן בן נורי, אם
 72 היה אדם שואלו דבר בכל מקום, היה משיבו.
 73 רבי אלעזר בן עזריה נמשל לקופה של בשמים, שאף הוא היה מזומן
 74 להשיב לשואלו מכל מקום, כקופה של בשמים שיש בה מינים
 75 הרבה. אלא שאין קופה של בשמים מזומנת כל כך כקופה של
 76 רוכלין ושבח נשתבח רבי יוחנן בן נורי, מכיון שהרוכל שאומנותו
 77 בכך, הוא מרבה מינים יותר בקופתו, וגם קושר כל מין בצרור בפני
 78 עצמו כדי שיהיו מזומנים לקונים.
 79 משנת רבי אלעזר בן עקיבא, קב - מידה מועטת ונקי, כלומר, שלא
 80 לימד הרבה כחביריו, אך מה שאמר בבית המדרש נקי הוא,
 81 ולעולם הלכה כמותו.
 82 רבי יוסי, נמוקו עמו - פירושו וטעמו עמו על כל דבריו. וכמו
 83 שהשיב לעיל רבי רבי שמעון בנו.
 84 רבי שמעון בן יוחאי מוזן תרבה - שונה ולומד הרבה, ומוציא
 85 קמיעא - מעט. מבאר הגמרא מהו מוציא קמיעא, תנא, משבח
 86 קמיעא - היה שוכח מעט ממה שלמד, ומה שמוציא - אותו מעט
 87 שהיה שוכח ומוציא מדעתו, אינו מוציא אלא סובין וקליפות
 88 החיטים. כלומר, לא היה שוכח אלא דברים שלא היה נראה
 89 שהלכה כמותם, כאותם סובין שאין בהם צורך. וכן אמר רבי
 90 שמעון לתלמידיו, בני, שנו מדות - למדו תורתו ושמועותיו, כיון
 91 שמדות תרומות - שבחרתי ובייררתי מידותי, מתרומות מידותיו
 92 של רבי עקיבא - מתוך מה שביירר רבי עקיבא במידותיו ועשאם
 93 עיקר, ונמצא חזרת לבאר את הדברים שהובאו לעיל ברירה אחר ברירה.
 94 הגמרא חזרת לבאר את הדברים שהובאו לעיל לגבי ג'ט כשר
 95 ולא תעשה כן בישראל: גופא, בעל שאמר לשנים, אמרו לפופר
 96 ויכתוב את הגט, ולפלוגי ופלוגי ויחתמו, אמר רב הונא אמר רב,
 97 כשר, כיון שבאומר אמרו מילי מימסרן לשליח, ולא תעשה זאת
 98 בישראל.
 99 אמר ליה עולא לרב נחמן ואמרי לה - ויש אומרים שרב נחמן אמר
 100 כך לעולא, מאחר דכשר גט זה, אמאי לא תעשה זאת בישראל,
 101 כלומר, מה חסרון יש בו בגט זה. אמר ליה, תישינן שפא תשבור
 102 עדים - יש לחוש שמא תשבור האשה שני שליחים שילכו ויאמרו
 103 לסופר שנשלחו על ידי הבעל לצוות לו לכתוב גט, וכן יאמרו
 104 לעדים ששלחם הבעל לצוות להם לחתום עליו וליתנו לאשה,
 105 ובכדי למנוע חשש זה אין לעשות גט אלא על פי ציווי הבעל
 106 עצמו.
 107 מקשה הגמרא, ומי תישינן - האם חוששים אנו לעדים שיעידו
 108 שרק ויחתמו - והרי שנינו בברייתא, עדים החרתומין על שדה מקה
 109 - שטר מכירת שדה, ועל - או על ג' אשה, לא חשו חכמים לדבר
 110 זה לומר שיהיו עדים אלו אסורים לקנות שדה זו ו- שהעידו עליה
 111 מן הלוקה, וכן לשאת אשה זו שהעידו עליה שנתגרשה, על אף
 112 שיש מקום לומר שהעידו משום שרצו לקחת השדה מן הלוקה, או

1 אמרו לפופר ויכתוב את הגט, ולפלוגי ופלוגי ויחתמו עליו, ומשום
 2 ביוספא דסופר תישי ומחתמי חד מהנה קהדי וסופר ביהיהו -
 3 ומכיון שחוששים לבייש את הסופר, שיחשוב שאין סומכין עליו
 4 לעדות, יבואו להחתים את הסופר עם אחד מהעדים, ובעל לא
 5 אמר קיי - והרי הבעל לא כך אמר שיעשו, וכיון שהגט לא נעשה
 6 כציווי הבעל, פסול הוא.
 7 מתרצת הגמרא, שאפשר שאכן באומר אמרו מודה רבי יוסי
 8 שמילי מימסרן לשליח, ובכל זאת אין לחשוש למכשול זה, כיון
 9 דאמר מר, שכשצויה הבעל לשנים שיאמרו לסופר ויכתוב ולעדים
 10 ויחתמו כשר הגט, ולא תעשה כן בישראל - אך מכל מקום אין
 11 לנהוג כך, נמצא אם כן שלא שכיח שיעשה גט באומר אמרו,
 12 אלא על פי ציווי הבעל לסופר ולעדים עצמם, ולכן לא חששו
 13 לתקלה זו ויחתם סופר ועד' בגט כשר.
 14 הגמרא חזרת ומקשה, וליחוש דילמא אמר להו לבי תרי אמרו
 15 לפופר ויכתוב ואתם תתומו - עדיין נחוש שמא אמר הבעל לשנים,
 16 אמרו לסופר שיכתוב גט ואתם בעצמכם חתמו עליו, שבאופן זה
 17 ניתן לעשות כן לכתחילה וכמו שיבואר להלן, ואולי תהי - והלכו
 18 אלו המצוים מפי הבעל משום ביוספא דסופר, ומחתמי ליה לסופר
 19 ביהי חד מיניהו - ויחתמו את הסופר עם אחד מהם, ובעל לא
 20 אמר קיי - והבעל הרי לא כך אמר, ונעשה הגט שלא כרצונו,
 21 ופסול.
 22 דוחה הגמרא, אמרי, הא נמי - אף באופן זה לא תעשה הוא,
 23 משום שיש לחשוש שמא יבואו לעשות כן אף כאשר יצוה הבעל
 24 שיאמרו לסופר שיכתוב ולאחרים ויחתמו. ומבררת הגמרא את
 25 הקושיא, הניחא - אכן זה מיושב למאן דאמר שאף באופן זה הגט
 26 כשר ולא תעשה כן, ומכיון שגם גט כזה אינו שכיח לכן לא גזרו
 27 לפסול חתימת סופר בגט, אלא למאן דאמר כשר ותעשה, מאי איכא
 28 למימר - מה יש לומר באופן זה, הרי שוב יש להקשות שנחשוש
 29 כן לדעת רבי יוסי, ונפסול חתימת סופר בגט.
 30 הגמרא מיישבת את דעת שמואל באופן אחר: אמר רבי יוסי תרתי
 31 אמר - בשני הדינים סובר רבי יוסי שפסול, בין באמר לשליח,
 32 ובין באומר בפירוש 'אמרו', משום שמילי לא מימסרן לשליח,
 33 ולכן ניתן להעמיד את המשנה שחתם סופר ועד כשר כרבי יוסי,
 34 כיון שאין חשש שמא צויה בידי אחרים. ושמאל כבר לה כותיה
 35 בתרא, ופלוג עליה בתרא - אלא ששמואל נקט להלכה כרבי יוסי
 36 רק בדיון זה שהאומר לשליח אין בכחם למנות אחרים, אך
 37 באומר אמרו שמואל חולק על רבי יוסי, וסובר שניתן לעשות גט
 38 באופן זה.
 39 הגמרא חזרת לדון בדברי רבי שהובאו לעיל, שפסק הלכה כרבי
 40 יוסי, גופא, אמר שמואל אמר רבי, הלכה כרבי יוסי, דאמר מילי לא
 41 מימסרן לשליח.
 42 אמר לפגיו רבי שמעון כרבי, מאחר שרבי מאיר, וחינאי איש אונו,
 43 חולקין על רבי יוסי במשנתנו, וסוברים שאם אמר כן לפני שלשה,
 44 הרי הם בית דין ויכולים לחזור ולמנות אחרים, מה ראה רבי לומר
 45 הלכה כרבי יוסי. אמר לו רבי, שתוק בני שתוק מדברך, לא ראתי
 46 את רבי יוסי, שאילמלי ראתו, הית מכיר בכך שנמוקו עמו,
 47 כלומר, שהיה לו הסבר וטעם בכל דבריו.
 48 וכמו ששנינו בברייתא שבחבו של רבי יוסי, דתנאי, איסי בן יהודה
 49 היה מונה שבתין של חכמים:
 50 רבי מאיר, חכם, וסופר סתם. רבי יהודה, חכם לכשיצא - כשהיה
 51 רוצה להיות מתון ולהתיישב בדבריו, היה חכם.
 52 רבי תרפון נמשל לגל של אגוזין, כמו הנוטל אגוז אחד מערימת
 53 אגוזים, מיד כל שאר אגוזים נקבצים ונופלים זה על זה, כך כשהיה
 54 תלמידו של רבי טרפון שואלו דבר, היה משיבו, ומביא לו מיד
 55 ראייה לדבריו מן המקרא והמדרש, מהמשנה, ההלכה והאגדה,
 56 הכל יחד.

1 ביון דאמר טר — לקמן בשמעתין, גבי "אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתמו" —
2 כשר הגט, אבל לא תעשה. לא שכחתי — הלך לא גורנין. ושמואל ליה ליה דרבי ירמיה,
3 דאמר: חתם סופר שנינו, אלא כתב סופר וחתם עד, כדאמרין ב"המגרש" (גיטין פ"ב)
4 ולא מוקי לה כרבי יוסי, ולא איירי מתינתין בחתימת סופר ככלל. ובין לרבי יוסי ובין לרבי

5 מאיר כשרה החתימה, ושמואל לית ליה דרב
6 חסדא דאמר: רבי יוסי היא וכתב סופר, ודרבי
7 הכל היא. דלמא אמר לחו — "אתם חתומי
8 ואמרו לפלוני ויכתוב", דבהא אמרינן לקמן
9 כשר תעשה, וכן מכשרת חתימת סופר בגט —
10 אולי הני סדאי ומחממי לסופר משום כיסופא.
11 הניחא למאן דאמר בו — פלוגתא היא לקמן
12 בשמעתין. אלא רבי יוסי תרתי אמר בו — אלא
13 דאי רבי יוסי תרתי אמר לפסולא, בין שאמר
14 לשלשה "תנו" בין שאמר "אמרו לפלוני ויכתוב
15 ופלוני ופלוני ויחתמו" — פסול. והך אמוראי
16 דאמרי לקמן תעשה ולא תעשה — אליבא דרבי
17 מאיר פליגי, ולרבי יוסי פסול לגמרי. ואינא
18 לדרב חסדא, דהא דקתני חתם סופר כשר —
19 רבי יוסי היא, דליכא למיחש שמא שליח צוה
20 ולא בעל. ושמואל — דאמר לעיל: הדרב צריך
21 לתמוד, דאי כתובו כתב ידו, הא כתב הגט —
22 נעשה כאומר "אמרו" וכשר. כבר לה כרבי יוסי
23 בחדא — דאמר שמואל: הלכה כרבי יוסי היכא
24 דלא אמר "אמרו", ופליגי עליה — באומר
25 "אמרו", נפיקו עמו — פירושו עמו, לתת טעם
26 לכל דבריו, שהיה מיישב את דבריו. חכם וסופר
27 — כדאמרין במסכת סוטה (כ"א), אמרתי לו
28 בלבל אנכי, חכם לכשריצה — כשהיה רוצה
29 להיות מתוך ומתיישב בדבריו, היה חכם. גל של
30 אנונים — מפרש באבות דרבי נתן (פרק יח): מה
31 גל של אנונים אדם נוטל אחת מתן — והם
32 נקבצות ונפולות זו על זו כולן, כך רבי טרפון, בא
33 לתלמוד ושאלו דבר — היה מביא לו ראיה מקרא
34 מדרש משנה הלכה ואגדה, הכל יחד. תנת
35 מיוונת — יינה מוכן בה תמיד, שאין החנוני צריך
36 לומר ללקוחי: המתינו ואביא לכם. כך נצרך
37 אדם ללמד מפיו — ממונן לו, ותלמודו ערוך
38 בפיו. אוצר בלום — כך מפרש באבות דרבי נתן:
39 למנה היה רבי עקיבא דומה: לעני שנתן קופתו
40 ויצא לשדה, וקצב עשירים — קצב נתן בה
41 מצא חסין — נתן בה, וכן פוליס וכן עדשים,
42 וכשבא לביתו בירר כל מין ומין לעצמו. כך רבי
43 עקיבא, כשלמד מרביתו שמע דבר מקרא
44 מרביתו, ואחריו הלכה, ואחריו מדרש, ואחריו
45 אגדה — נתן לבו לחזור עליהן ולגורסן עד שהיו
46 סדורין בפיו. ולא אמר: אלמדו מקרא לעצמו
47 מדרש לעצמו. אבל כשנעשה חכם גדול —
48 עשה כל התורה מטבעות מטבעות, סידר מדרש
49 סיפרי וסיפרא לבדן ושנאן לעצמן תלמודיהו,
50 והלכות לעצמן, ואגדות לעצמן. ונראה בעיני:
51 אוצר בלום — טורג מסגרות לבדן, מחיצות
52 מחיצות, כמו שעושין בחיבות גדולות ליתן חסין

1 לשנים "תנו" — הרי אלו יכתבו ויחתמו. דברי רבי מאיר: ויש לומר: דלרבי מאיר, כיון דחתם
2 סופר פסול — היה ליה כאומר "אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתמו", ויהי אלו יכתבו — היינו
3 דחתמו, ואם תאמר: אכתי היכי קתני "הרי אלו יכתבו ויחתמו" לכתחלה, למאי דאמר בסמוך
4 הא נמי כשר ולא תעשה ותיקרי רבינו תנו: דמשום דאמר לשלשה, שהוא לכתחלה — נקט
5 האי לישנא דיתבטו ויחתמו. אי נמי, הכי קאמר: אם
6 באו לקיים שליחתם — יכתבו ויחתמו בעצמך, דאי
7 אמרי לאחריני ועבדי — אפילו דיעבד לא מהני. אי
8 נמי: דזימנין דתעשה אפילו לכתחלה, כגון בשעת
9 הרהר. אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ופלוני
10 ויחתמו — לפי עד מפי עד, דהני מילי
11 כששמעו מאי עדים שפלוני ופלוני חתמו, מנה,
12 שלא נמסרה עדות לאלו המעידים אלא בפני
13 הראשונים. אבל כאן — עיקר עדות לא נמסרה
14 אלא לאלו, הראשונים הם שלוחי הבעל, שמצה
15 לאלו לעשות לה גט. לא שכחתי — פירש
16 בקונטרס: לשמואל אית ליה בפרק בתרא (גיטין
17 פ"ב) דכתב סופר ויעד שנינו, ואינא אפילו כרבי
18 מאיר. ומכל מקום צריך לומר נמי אליבא דלא
19 שכחתי, דמתחילה לא הקשה אלא מבח דלא
20 נסתברא דפליגי שמואל ארריני ירמיה ורב חסדא.
21 חכם לכשריצה — יותר מרבי מאיר. ודילמא רבי
22 מאיר חריף ומקשה רבי יהודה מתוך
23 ומסיק. וכי האי גוונא אמרינן בסוף היריות (ד"א),
24 חנות מיוונת — לשון מוון. ואית דגרסי "מוינת"
25 — לשון זיון.
26 בלום בקונטרס גריס בגימ', כמו "פיו בלום"
27 ורגילו מבולמות" בבבורות (מ"ב), ואית
28 דגרסי בסמיך, כמו בבראשית רבה (פרשה כ"ג):
29 משל למלך שהיו אוצרותיו בלוסים וחתומין
30 ומעורבין. דיבורא אמרי מעשה לא עבדי —
31 והא דאמרין סוף פרק שני דבימות (כה"ג) גבי
32 מיאנה או שחלצה בפניו — ישאנה, מפני שהוא
33 בית דין, ופרך בגמרא: טעמא — דבית דין, הא כי
34 תרי — לא: והתניא: עדים החתומים על שדה מקוה,
35 ועל גט אשה — לא חשו חכמים כיו ומאי קושיא?
36 לישני: דיבורא אמרי, מעשה — לא עבדי, כדאמר
37 הכא. דהתם לא הוי אלא דיבורא, שאומר
38 שמיאנה או שחלצה ויש לומר: כיון דחתם על ידי
39 דיבורא נגמר הדבר, שעל ידי כך ניסת לטוק —
40 מעשה גמור חשיבי ליה. אבל הכא — אין נגמר על
41 ידם, ואינו אלא דיבור בעלמא.

הדרן עלך האומר התקבל

1 תעשה זאת בישראל? אמר ליה: חיישינן שמא תשפור עדים. - ומי חיישינן? והתניא: עדים
2 החתומין על שדה מקוה ועל גט אשה, לא חשו חכמים לרבר זה! - מעשה לא עבדי,
3 דיבורא קאמרי. אמר לשנים "אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתמו", רב חסדא אמר: פשר
4 ולא תעשה, רבה בר רב הנה אמר: פשר ותעשה; רב נחמן אמר: פשר ולא תעשה, רב
5 ששת אמר: פשר ותעשה; רבה אמר: פשר ולא תעשה, רב יוסף אמר: פשר ותעשה.
6 ואיכא

7 מנא, שערין מנא, עדשים מנא, כמו "פיו בלום ורגילו מבולמות" בבבורות (מ"א) — קלושייא בלע"ז. קופת הרובלים — מפרש התם: מה רובל זה שבא לעיר שואלק ממנו: אפרסמון
8 עמך; אומר: הן, פליטון עמך; אומר: הן, קמון עמך; אומר: הן, כך נצרך אדם לשאול דבר במקרא — משיבו, וכן בגמרא. וכן במדרש, וכן באגדה. ואין שבה זה דומה לשל רבי
9 עקיבא שנתן לבו תחילה ולמד הכל מבולבל, ואחר כך סדרן. קופה של בשמים — דומה לקופת הרובלין, אלא שהרובל, מתוך שאומנתו לכך, מרבה מינין יותר, וקושט כל אחד בצרוך
10 לבדו להיות מומן לשואלו. קב ונקי — לא לימד הרבה כשאר חבריו, אלא מה שאומר בבית המדרש — נקי הוא, שהלכה כמותו לעולם. מוחן חירב — שנה הרבה. מוציא קימנא
11 — מפרש ליה. תנא משבח קימנא — מתלמודו. ומה שמוציא אינו מוציא אלא סוכין — מה ששבח מתלמודו — לא שבה אלא דברים שלא נראו שהלכה כמותו. שנו מרותי — למדו
12 תורתי. שמרותי תרומות מתרומות מרותי של רבי עקיבא — בחרתים ותרמתים מתוך עקרי משניותיו של רבי עקיבא, והיינו ברירה אחר ברירה. שמא תשבור עדים — לכך, שיאמרו
13 בשם בעלה לסופר לכתוב ולעדים לחתום. לא חששו חכמים לרבר זה — מאדור שמכירין חתימתן — לא חשו לומר: שקר חתמו. מעשה לא עבדי — שיחתמו שקר או יעידו שקר.
14 דיבורא עבדי — אומר לאחרים לעשות, והאחרים סבורים שהבעל צוה. ואתם חתמו — דליכא למיחש שמא תשכור, כיון דאין חותמין אלא אם כן שמעו מפי הבעל עצמו. ולא
15 תעשה — גזירה דאטו דא.

1 ואיכא דאפיך ליה - לרבה רב יוסף. על ידי בולן - בשביל בולן. מוליד במעמד בולן - בולן ילכו עמו. מנה מהו - אם לא אמר "כולכם", אבל מנא: אחד שנים שלשה ארבעה,
2 ואמר: "כתבו גט לאשתי" מהו? מרמננהו לכולהו - הך מניין איכותן, או דלמא כיון דלא אמר להו: כולכם המניין כתבו - לא בעינן כולכם אמרי לה להאי גיטא - מנה כוליהו -
3 אכולהו קפיד, מנה מקצתייהו - לא קפיד אלא אמנין; השנים מהני מניין תתמו, למעוטי השאר שלא נמנו אתא, ולא לכל הני מניין איכותן שיחתמו כולם. כיון דלא מנה לכולהו
4 - הובר שטורח הדבר עליו וחדל לו מדעתו הראשונה, ואפילו המניין אינם צריכין לחתום, אלא מקצתן. ואמרי לה להאי גיטא - מנה מקצתן - גלי דעתיה דאהני קפיד, וצריכין
5 כולן המניין לחתום. מנה בולן, כיון דלא אמר
6 "כולכם" - לא קפיד, אלא לומר בפני מנין זה,
7 ולא שיחתמו כולם. אתקין רב יהודה בגיטא
8 דכולכם - בגט שאדם אומר במעמד רבים, וש
9 לחוש שמא יאמר: לכולכם איכותן, ולא יחתמו
10 כולם, ונמצא גט בטל. התקין יהודה כותבין בה
11 כך אמר לנו פלוני: כתבו או כולקון או כל חד
12 מנכון. "כולקון" - אחד כותב במעמד כולם, "או
13 כל חד מנכון" - אפילו אין כביריו עמו. אוכילו
14 - הוליכו, ואתי לאיפסולי - שמא לא יתא
15 אחד מהן במעמד כתיבתו, או לא יחתמו כולן.
16 התומו כל תין מנכון - ולא לימא (אינש)
17 כולכם.

הדרן עלך האומר

18 **משנה** מי שאחוז קורדייקוס - שם שידה
19 השולטת כששותה יין הרבה מגיתה.
20 לא אמר כולם - שאין דעתו מיושבת. נשתתק
21 - לאו אשאחוז קורדייקוס קאי, אלא אדם
22 שנעשה אדם מחמת חולי. הרבין - הטה, "ויט
23 שמים" מתרגמינן: וארכין שמיא (תהלים יח).
24 בודקין אותו - בדברים אחרים, שואלין לו
25 דברים שהוא ראוי להשיב עליהן, אם ראו דעתו
26 מיושבת, שמרמו על תשובת לאו הרבה שדרך
27 בני אדם להרכיב על לאו, ועל הין הרבנת הין,
28 שלשה פעמים לכל אחד - כותבין ונותנין, אם
29 מרכיב על הגט הרבנת הין. **גמרא** נבתיא -
30 נשכו, כלומר שותה הימנו, והרגיש בו. רוחא -
31 שר האחוז על ידי כך. לקמינא - שנשמעין בה
32 את הרוח בשמו. סומקא - כחוש. מרקא - מוזג
33 במים הרבה. לשמשא בת יומא - חולי שאחוז
34 מחמת חום בו ביום. כווא דפיא - ישתי. סיבירי
35 - הקות דם בקרן. סומקא - כחוש. עתיקתא -
36 מימם רבים. לפציעתא דרישיה - הדולה.
37 דחליש ליה עלמא - פג לבו. וליפוד - ישות,
38 כמו נחית בר אמוראי (בבא בתרא עדא),
39 לשמשא בשרא סומקא בו - כדאמר. לתלא -
40 חולי שאחוז מחמת צינה. חייא - בלא מדינת
41 מים. חוה מצערי ליה - העברים, מפני שהיה
42 חסיד ופורש, ומחמיר עליון באיסורין. ילתא -
43 אשת רב נחמן, והיא בת הנשיא ואשת אב בית
44 דין, וחשובה, כדאמרין ב"יערוב הרוטב" (חולק
45 קבדא) דרב נחמן חתנא דבי נשיאה הות.
46 מסותא - מרחץ. דמתהפכי - מחמת זיעה
47 אדומה היוצאה ממנו על ידי בשרא ממנא
48 ותמרא חייא. פשיי פשיי - בהרות עגולות.
49 רב יוסף איעסק - לתלגא בריחים, כדי שיחמם
50 ויויע. כבשורי - לשאת קורות ומשאת. אהיזבו
51 לי הימי דחיותא - סדרו לפני נחוי הבמה
52 לנתחיה. אהיזבו - נתחיה, כלומר ערכו
53 דנתחיה. אמר ליה - ריש גלותא. אי הכי -
54 דמשום דחשידי הוא. ליעבדו קמיה שמעיה דבר
55 - כלומר, קמיה שמעיה דמר יסדרו המאכל
56 בהיתר. תמא - שולחן. ריבתא דתנא חמא
57 - "אמנשטרישוין, עצם קטן שעל כף הירך,
58 שאדם בולעו ונחנק. משום דרב ששת סגי נהור הוה, ולא יאנו, ואבל ויתנק. נששה - משהו, והרגיש באותו עצם. שקל - כל החתיכה ורכבה בסודריה.

הדרן עלך האומר

14 **מי** שאחוז קורדייקוס, ואמר "כתבו גט לאשתי" - לא אמר כולם. אמר "כתבו גט לאשתי"
15 ואחוז קורדייקוס, ותזר ואמר "לא תכתבנו" - אין דבריו האחרונים כלום. נשתתק,
16 ואמרו לו "נכתוב גט לאשתי" והרפין בראשו, בודקין אותו שלשה פעמים, אם אמר
17 על לאו לאו ועל הן הן - הרי אלו יכתבו ויתנו. **גמרא** מאי קורדייקוס? אמר שמואל:
18 דנבתיא חמרא חרתא דמעצרתא. - ולתיני: מי ששכח יין הרשז! - הא קא משמע לן, דהא
19 רוחא קורדייקוס שמה. למאי נפקא מינה? לקמינא. מאי אסותיה? בישרא סומקא אגומרי,
20 וחמרא מרקא. אמר אבין, אמרה לי אם: לשימשא בת יומא - פוזא דמיא; בת תרי יומי
21 - סיפורי; בת תלתא יומי - בישרא סומקא אגומרי, וחמרא מרקא. לשימשא עתיקתא -
22 ליתי תרנגולתא אופמתי ולקרעה שתי וערב, ולגלחיה למיצעתא דרישיה ולותביה עילוייה,
23 וננחיה עילוייה עד דמוסרף, ולניחות ולקום במינא עד צואריה עד דחליש עלמא עילוייה,
24 ולמוד ולסליק ולתיב. ואי לא. ליכול פרתיה, ולניחות ולקום במינא עד צואריה עד דחליש
25 עלמא עילוייה, ולמוד ולסליק ולתיב. לשימשא - בישרא סומקא אגומרי, וחמרא מרקא.
26 לתלא - בישרא שמינא אגומרי, וחמרא חייא. רב עמרם חסידא כי הוה מצערין ליה בי
27 ריש גלותא, הוו מנגנו ליה אתלגא, למחר אמרו ליה: מאי ניחא ליה למר דליתו ליה? אמר:
28 הני כל דאמינא להו מיפך אפקי, אמר להו: בישרא סומקא אגומרי וחמרא מרקא, אייתו
29 ליה אינהו בישרא שמינא אגומרי וחמרא חייא; שמעה ילתא וימעילה ליה לבי מסותא,
30 ומוקמי ליה במינא דבי מסותא עד דמהפכי מינא דבי מסותא והוה דמא, וקאי בישריה
31 פשיטי פשיט. רב יוסף איעסק בריחיא. רב ששת איעסק בכשורי, אמר: גדולה מלאכה
32 שמחממת את בעליה. אמר ליה ריש גלותא לרב ששת: מאי טעמא לא קעיד מר גבן?
33 אמר ליה: דלא מעלו עבדי, דחשידי אאבר מן חתי. אמר ליה: מי ימר? אמר ליה: השתא
34 מחוינא לך. אמר ליה לשמעיה: זיל גנוב, אייתי לי חדא פרעא מחיותא, אייתי ליה. אמר
35 להו: אהדמו לי הדמי דחיותא, אייתי תלת פרעיי אותיבו קמיה. אמר להו: הא בעלת שלש
36 רגלים הוואי? פסוק אייתו חדא מעלמא, אותיבו קמיה. אמר ליה לשמעיה: אותיבו נמי
37 להך דידך, אותבת. אמר להו: האי בת חמש רגלים הוואי? אמר ליה: אי הכי, ליעבדו קמיה
38 שמעיה דמר וליכול, אמר ליה: לחיי קריבו תפא קמיהו, ואייתו קמיה בישרא ואותיבו
39 קמיה ריבתא דתנא חמא, גששיה ושקלה פרקה בסודריה. לכתב דאכיל, אמרי ליה:
איניב

56 ראוי שיכתבו בגט, אמר לנו הבעל פתובו כל חד מינבון - כתבו
57 גט, וכל אחד מכם יכול לעשות זאת, חתמונו כל חד מינבון -
58 חתמו בגט, וכל שנים מכם יכולים לחתום, אובילו כל חד מינבון -
59 הוליכו את הגט לאשה, וכל אחד מכם יכול להוליכו, שכשאומר
60 בלשון זו ואינו מזכיר כלל 'כולכם', ודאי לא יבואו לטעות לפסול
61 הגט אם לא עשו כולם:

הדרן עלך האומר

פרק שביעי - מי שאחוז

משנה

65 מי שאחוזו חולי הדעת הנקרא קורדייקוס - שידה השולטת באדם
66 כאשר שותה הרבה יין חדש מן הגט אשר עדיין לא תסס, ומחמת
67 כן אין דעתו מיושבת עליו, ואמר בתוך חוליו פתובו גט לאשתי, דינו
68 כאילו לא אמר כלום, לפי שאין דעתו מיושבת עליו, ואין כתיבת
69 גט אלא מדעת המגרש כשהוא בדעה צלולה.
70 וכן אם אמר פתובו גט לאשתי כאשר בריא וגלול בדעתו ואחוזו
71 קורדייקוס טרם הספיקו לכתוב הגט, ונתן תוך כדי חוליו ואמר לא
72 תכתבנו, אין דבריו האחרונים כלום וכותבים ונותנים הגט. שכשם
73 שאין עשיית הגט אלא מדעת המגרש כן ביטול הגט אינו אלא
74 מדעתו.
75 אדם שנשאתק ונעשה אלם מחמת חוליו ואמר לו, נכתוב גט
76 לאשתי, והרין - נענע פראשו כמסכים לדבריהם, אך אין אנו
77 יודעים אם דעתו מיושבת עליו, בודקין - שואלין אותו שלשה
78 פעמים על שלשה דברים אחרים שראוי להשיב עליהם הן/
79 ושלשה פעמים על דברים שראוי להשיב עליהן לאור, אם אמר על
80 לאו, לאו - כלומר שהרכין ראשו בדרך הרכנת בני אדם על דבר
81 שתשובתו לאו. ועל דבר הראוי להשיב עליו הן הרכין ראשו בדרך
82 הרכנת בני אדם לאות הן, הרי אלו יכתבו הגט ויתנו, שהרי בדיקה
83 זו מוכיחה לנו שמדעת מגרש:

גמרא

85 שנינו במשנה, כי מי שאחוז קורדייקוס, פסול לנתינת גט: מבררת
86 הגמרא, מאי - מהו אותו החולי המכונה במשנה 'קורדייקוס'. אמר
87 שמיאל, הנכתיה ו-גשכוו הריא דמעצרתא - על ידי שתיית
88 יין חדש שנלקח היישר ממקום דריכתו שבגט, ועדיין לא תסס,
89 נכנסה בו שידה הנקראת קורדייקוס ומבלבלת דעתו.
90 שואלת הגמרא, וליהני - נשנה במשנה בפשטות, מי שנשבו יין
91 הקדש ולקה בחולי המבלבל דעתו, ולשם מה הזכיר התנא שם
92 החולי בלא שביאר מהו. משיבה הגמרא, הא קא משמע לן, דהא
93 ויהא - שידה זו האוחזת באדם על ידי שתיית היין חדש,
94 קורדייקוס שמה.
95 אולם עדיין שואלת הגמרא, למאי נפקא מינה - לשם מה הוצרך
96 התנא להודיענו ששידה, משיבה הגמרא, נפקא מינה לקמיצא
97 - על מנת להוציא שידה זו ולרפאות את הלוקה בה, משביעים
98 אותה בשמה על ידי קמיע.
99 מבררת הגמרא, מאי אסותיה - מהי רפאותו של חולי זה. בישיא
100 סוקא אנומרי - שיאכל בשר אדום כחוש שנעשה על גחלים,
101 והמרא מרקא - וישתה יין מוגז בהרבה מים.
102 מביאה הגמרא רפאות נוספות למיני חוליים: אמר אבני, אמרה לי
103 אם - אומנת. לשימא פת יומא - הלוקה בחולי הבא מן החום
104 שאחוז באותו יום, הרי שרפואתו ישתה פונא דמא - כד מים.
105 וכאשר חולי החום הינו פת תרי יומי - בן יומיים, הרי שרפואתו

1 ואמר דאפיך להו - ויש שהופך את שיטות רבה ורב יוסף
2 במחלוקת זו, שלדעת רבה כשר ותעשה, ולדעת רב יוסף כשר ולא
3 תעשה:

4 שנינו במשנה, אמר לעשרה פתבו גט לאשתי, אחד כותב ושנים
5 חותמין:

6 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין המשנה: הנו רבנן, אמר
7 הבעל לעשרה אנשים פתבו גט ותנו לאשתי, אחד מהם פותב על
8 ידי ו- בשבילן פולם, שכיון שלא אמר במפורש שרצונו שכולם
9 יכתבו, כוונתו היא שאחד מהם יכתוב. אך אם פירש דבריו ואמר
10 פולכם פתבו - כלומר שכולכם תשתתפו בכתיבה, באופן זה אהד
11 פותב במעמד ו- בפני פולם, דהיינו שכולם עומדים שם ורואים
12 כשהוא כותב ועושה כן על דעת כולם, שהרי ודאי אי אפשר
13 שיכתבו כל העשרה ממש. וכן אם אמר הבעל לעשרה אנשים
14 הוליכו גט לאשתי, אהד מהם מוליך על ידי ו- בשבילן פולם. אך
15 אם פירש ואמר פולכם הוליכו, אהד מוליך במעמד פולם, כלומר,
16 שכולן הולכים עמו.

17 הגמרא מסתפקת באופן דומה: איבעיא להו - נסתפקו בני הישיבה,
18 מנה אותן - אם לא אמר לעשרה אנשים 'כולכם', אלא מנה את
19 העומדים שם פלוני ופלוני ופלוני, וכשסיים למנותם אמר להם
20 כתבו גט לאשתי, מהו הדין, האם מכך שמנאם נראה שכוונתו
21 שכל אלו המנויים יכתבו, וכאומר להם 'כולכם', או שכוונתו
22 לאחד מהם בלבד שהרי לא אמר בפירוש 'כולכם'.

23 ונחלקו בזה אמוראים. רב הווא אמר, מנה אינו כפולכם, ודי באחד
24 שיכתוב על ידי כולם. ורבי זוחין משום רבי אלעזר דמן רוהה ו-
25 שם מקום אמר, מנה הרי הוא כפולכם, וצריך לכתוב את הגט
26 במעמד כל אותם המנויים.

27 רב פפא מבאר שאין דעות אמוראים אלו חלוקות: אמר רב פפא,
28 ולא פליגי - רב הונא ורבי יוחנן אינם חלוקים בזה, אלא כל אחד
29 דיבר באופן אחר, הא דמנה פוליהו, והא דמנה מקצתייהו - אחד
30 מהם דיבר באופן שמנה את כל העומדים שם, והשני דיבר באופן
31 שמנה רק חלק מן העומדים שם. ובביאור החילוק אמרי לה להאי
32 ניסא ואמרי לה להאי ניסא - יש מהחכמים שאמרו לצד זה ויש
33 שאמרו לצד אחר. כלומר, יש סוברים שבמנה את כולם הרי זה
34 כפירש כולכם, ובמנה מקצתם אין זה כפירש כולכם, אלא רק
35 המנויים צריכים לחתום. ויש שמבארים להיפך, שבמנה את כולם
36 אין זה כפירש כולכם, שהרי אם לכך נתכוין היה אומר בפירוש
37 כולכם, מה שאין כן במנה מקצתם הרי זה כאמר על אלו שמנאם
38 כולכם, שהרי לא יכל לומר 'כולכם', כיון שלא רצה לצוות אלא
39 לאלו שמנה.

40 הגמרא מביאה תקנה למנוע מכשול בגט שהבעל מצוה לרבים
41 לעשות: אתקין רב יהודה גניפא דפולכם - רב יהודה תיקן בגט
42 שמצוה הבעל במעמד רבים על עשייתו, שיש לחוש שמא יאמרו
43 שכוונתו היתה שכולם יכתבוהו, ולא יכתבוהו במעמד כולם, או
44 לא יחתמו כולם, ונמצא הגט פסול, לכך תיקן שכשאומר לרבים
45 יכתבו בגט באופן זה, 'כך אמר לנו הבעל פתובו או פולכון או כל
46 חד וחד מינבון' - כתבו את הגט, או כולכם או כל אחד ואחד מכם
47 בפני עצמו בלי שאר חבריו, וכן יכתבו 'חתמו או פולכון או כל
48 חד מינבון' - חתמו את הגט או כולכם או כל שנים מכם בפני
49 עצמם, וכן יכתבו 'אובילו או פולכון או כל חד וחד מינבון' -
50 הוליכו את הגט לאשה, או כולכם או כל אחד ואחד מכם בפני
51 עצמו.

52 רבא תיקן שיכתוב באופן אחר: אמר רבא, זמנין דנאי ליה לדבוריה
53 - פעמים שיצטרך הבעל בדבריו, ואמר כתובו פולכון ולא אמר כל
54 חד מינבון - ולא יסיים לומר או כל אחד מכם, ואתי לאיפסולי -
55 ויבואו לפסול הגט כשלא נעשה על ידי כולם. אלא אמר רבא, כך

54 גט כשר, ואבד מהם לפני שנתנהו לאשה, שבאופן זה יש לומר
 55 שעשו עדים שליחותן כבר בכתיבת הגט הראשון שהיה כדן, ושוב
 56 אין בכחם לכתוב גט נוסף.
 57 מתקוף לה רב נחמן, מי קאמר להו ביהוה ונאחזה בפיסיכו – וכי
 58 אמר להם הבעל לכתוב גט ולהניחו בכיסם, הרי ודאי כל כוונתו
 59 היתה שיכתבו גט שיעיד ליד האשה, וכל זמן שלא הגיע הגט לידה
 60 וכגון שאבד עדיין לא מלאו שליחותם, ויכולים לכתוב גט אחר
 61 ולתת לה. אלא אמר רב נחמן, ביהוה ונאחזה ונאחזה ונאחזה ונאחזה
 62 – כל זמן שלא הגיע הגט לידה, יכולים העדים לחזור ולכתוב גט
 63 וליתן לה, שהרי ודאי נתכוין הבעל למנותם שיהיו שלוחיו לגרשה
 64 כל עוד לא הגיע הגט לידה:
 65 הגמרא מסתפקת, לדעת רב נחמן שכותבין ונותנין אפילו מאה
 66 פעמים, מה הדין במקרה דומה: בעא מיניה רבא מרב נחמן, בעל
 67 שאמר לשנים ביהוה גט לאשתי ונתנו אותה לשליח שלי שמניתו
 68 להוליכו אליה, וכשהיה השליח בדרך אבד ממנו הגט, מהו – מה
 69 הדין בכך, פלוני פליק להו – האם נחשב סיימו את שליחותם
 70 בכתיבת הגט ונתינתו לשליח, שהרי הם לא נתמנו למסור את הגט
 71 לאשה. או דילמא למיחיהו וידהו ויהוה – או שמא יש לומר, שודאי
 72 נתכוין למנותם שלוחיו עד שיעיד הגט לידה, אלא שחשש שלא
 73 להטריחם להוליכו ולמסור לה, ולכך מינה שליח אחר לכך,
 74 ועדיין שלוחיו הם לכתוב גט אחר ולמסור ליד השליח להוליכו
 75 אליה.
 76 רבינא מוסיף להסתפק לפי צד אחד בספק הקודם: אמר ליה רבינא
 77 לרב אשי, אם נפשוט את ספיקו של רבא, שאכן הבעל לא התכוין
 78 למנותם אלא לכתוב גט, וכיון שכתבו סיימו שליחותם ונסתלקו,
 79 עדיין יש להסתפק במקרה שאמר להם, כתבו גט ותנו לשליח
 80 ויוליך לה, מהו, האם נאמר שלכן פירש דבריו הוסיף לומר
 81 ויוליך לה, כדי למנותם לשוב ולכתוב עד שיעיד הגט לידה. או
 82 שמא אף במקרה זה סיימו שליחותם בכתיבת הגט, ואין בידם
 83 לכתוב גט אחר. ומסיימת הגמרא, תיקו – יעמוד הדבר בספק:
 84 שנינו במשנה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף האומרת טול לי
 85 גיטי, אם רצה לחזור לא יחזור:
 86 הגמרא מביאה לשונות נוספים שמשמעותם כלשון קבלה: תנו
 87 רבנן, האשה שאמרה לשלוחה באחד מלשונות אלו, טול לי גיטי,
 88 וישא לי גיטי, ויהא לי גיטי בידך, פולין לשון קבלה הן, ומתגרשת
 89 מיד עם קבלת השליח את הגט לידו.

משנה

90 במשנה הקודמת שנינו, ששליח שמינתה האשה יכול לקבל את
 91 הגט עבורה ומתגרשת מיד כשמגיע הגט לידו. כהמשך לכך תבאר
 92 המשנה שלפנינו, שאשה שנתגרשה באופן זה צריכה היא להוכיח
 93 את גירושה בפני בית דין.
 94 האשה שאמרה לשלוחה התקבל לי גיטי, וחזר השליח ואמר שקיים
 95 שליחותו וקיבל את הגט מיד בעלה, צריכה אשה זו להביא שתי
 96 כותבי עדים כדי להוכיח שאכן נתגרשה, שנים שאומרים בפנינו
 97 אמרה – שני עדים שיעידו לפנינו שאכן מינתה האשה את אדם זה
 98 להיות שלוחה, ושנים שאומרים בפנינו קבל וקרע – ושני עדים
 99 שיעידו שאכן קיבל השליח את הגט מיד בעלה, וקרע אותו.
 100 ומוסיפה המשנה לבאר שאין צריך בזה שתי כיתות עדים נפרדות:
 101 אפילו הן הראשונים והן האחרונים – אפילו אם אותם העדים
 102 מעידים גם את העדות הראשונה, שהם שמעו שהאשה מינתה
 103 אותו להיות שלוחה, וגם שראו שהשליח קיבל את הגט וקרעו,
 104

1 בידך. כלומר, הדין אתה שלוחי לקבלה ותקבל אותו עבורי. אמר
 2 רב נחמן,
 3 אם איתא לדרבי חנינא, עקדי בה עובדא – לו הייתי יודע בבירור
 4 שהלכה כרבי חנינא שהאשה עושה שליח לקבל גיטה מיד שליח
 5 בעלה, הייתי פוסק כדבריו להכשיר את הגט.
 6 אמר ליה רבא לרב נחמן, ואם איתא לדרבי חנינא, עקדי בה עובדא
 7 – אם אכן היתה ההלכה כרבי חנינא, היית מכשיר הגט, הא לא
 8 הורה שליחות אצל הבעל – הרי כיון שנתמנה השליח להיות שליח
 9 לקבלה עבור האשה, הריהו מתנתק בכך משליחות הבעל, ונמצא
 10 שלא היה זמן שבו היה השליח יכול לחזור אל הבעל, ולומר לו
 11 'עשיתי שליחותך' להוליך הגט, ושליחות שאינה ראויה לחזור
 12 ולהגיד 'עשיתי שליחותך' אינה שליחות. שפלוני לקמיה דרבי אמי
 13 – שלחו שאלה זו לפני רבי אמי, האם אכן כך היא ההלכה
 14 ששליחות זו אינה שליחות. שלח להו, אכן יש כאן חסרון שלא
 15 הורה שליחות אצל הבעל, ואין שליח הבעל יכול להעשות שליח
 16 האשה, ואינה מגורשת עד שיביא לה גיטה לידה. ורבי חייא בר
 17 אבא אמר, נתיישב בידך – נענין דבר.
 18 הריד שליחות קמיה דרבי חייא בר אבא – לאחר זמן שלחו שוב לרבי
 19 חייא בר אבא לשאול את דעתו, אמר רבי חייא, כל הני שלחו לה
 20 ואולי – כל אלו הפעמים שולחים אלי לשאול שוב ושוב, כי היכי
 21 דיבסקא להו לדידה, הכי נמי מבסקא לו לדידן – כשם שהם
 22 מסופקים דבר, כן גם אנו מסופקים בזה, ואם כן הוי – הרי זה דבר
 23 שבערה שנוולד בו ספק בבית המדרש, שהרי רוצים להתיר אשת
 24 איש לשוק על פי גט זה, ודבר שבערה שנוולד בו ספק, דינו ככל
 25 מקום שהולצת, שמא אינו גט ועדיין זקוקה לייבום, אך לא
 26 מתייבמת, שמא חל הגט על ידי שליח זה, והריהי אסורה על
 27 היבום ככל אשת אה.
 28 מביאה הגמרא שאף דעת רב יצחק שיש להחמיר בזה מספק: הנה
 29 עובדא – היה מקרה שמינתה האשה את שליח הבעל לקבל לה
 30 את גיטה, ואצריקה – ומחמת הספק הצריך אותה רב יצחק בר
 31 שמואל בר מריה לקבל גט אחר מבעלה ותליצה מן היבום, שמא
 32 הגט הראשון אינו גט כיון שלא חזרה שליחות אצל הבעל. מבררת
 33 הגמרא, תרתי – וכי רב יצחק הצריכה לשניהם, גט וחליצה, הרי
 34 הדברים סותרים, שאם קבלה גט אחר מבעלה בעודו בחיים למה
 35 צריכה שוב חליצה, הרי בגט השני מגורשת היא ודאי.
 36 מבאר הגמרא, רב יצחק לא הצריכה אלא, או לקבל גט אחר
 37 מתים – אם באה ליגשא בעוד בעלה בחיים. וחקיצה – או חליצה
 38 לאחר מיתה – אם מת בעלה בלא שנתן לה גט אחר בעודו בחיים,
 39 שבאופן זה צריכה חליצה מן היבום כדי להתירה ליגשא לשוק.
 40 הגמרא עוברת לדון בשליח הבעל לגרושין שלא הועילו
 41 מעשיהם לגרשה, אם כוחם יפה לחזור שוב ולגרשה, ומביאה בזה
 42 מעשה שנחלקו בו האמוראים: תהיא דהו קרו לה נפאתה – מעשה
 43 באשה אחת שהיו קורין לה נפאתה, ומינה בעלה שליחים לכתוב
 44 ולתת לה גט. אויל סהרי כתוב תפאתה – הלכו העדים לכתוב לה
 45 גט, וטעו וכתבו תפאתה. אמר רב יצחק בר שמואל בר מריה,
 46 משמיה דרב, עשו עדים שליחותן – כיון שכתבו העדים גט אחר,
 47 כבר מלאו בכך את שליחותם ואין בידם לכתוב גט שני וליתן לה,
 48 שהרי הבעל מינה אותם להיות שלוחיו לגט אחד ולא לשני גיטין.
 49 מתקוף לה רבא, מי קאמר להו בתוכו חספא ויהבו לה – וכי אמר
 50 להם הבעל לכתוב 'חסר' ולתת לה, הרי ודאי כוונתו היתה
 51 שיכתבו עבורה גט כשר, וכיון שטעו בכתיבת גט זה נמצא שעדיין
 52 לא קיימו שליחותם ויכולים לכתוב ולתת לה גט אחר. אלא אמר
 53 רבא, ודאי אי כתוב סהדי גיטא מעליא, ואבד – אם כתבו העדים

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ד כל דבר שהיה אסור בטלטול בבין השמשות [ח] ובשבת הלך לו הדבר הגורם לו האסור, כגון דבר שהיה מקצה בבין השמשות מחמת אסור [ח], דהיינו שמחמת איזה אסור שהיה אסור באכילה [ז] ולא היה ראוי לכלום בבין השמשות היה מקצה ואסור בטלטול, ובשבת נסתלק ממנו האסור ונעשה ראוי [ח] - אף על פי כן אסור לטלטלו כל השבת בלה.

במה דברים אמורים? פשוט הוא האדם בידים, דהיינו שהאדם גרם לו האסור בידים, כגון גר שהדליקו מבעוד יום, וכבה אחר בין השמשות ונשתיר בו שמן, ושמן זה נדחה בידי אדם מלהיות ראוי בשבת [ט], שששהדליקו נאסר להסתפק ממנו בשבת משום אסור כבוי, לכן אסור להסתפק ממנו אף לאחר שפכה

ביאורי הלכה

פירות ראויים לאכילה הנמצאים במקום שאסור לגשת אליו⁴³, אם בשבת נוצרה אפשרות לאוכלם בהיתר – מותרים בטלטול ובאכילה⁴⁴.
[ח] ונעשה ראוי – נעשה ראוי מאליו⁴⁵.
[ט] ראוי בשבת – שהיה בדעתו שהשמן לא יהיה ראוי כל השבת⁴⁶.

[ח] בבין השמשות – הזמן שבין שקיעת החמה לצאת הכוכבים⁴¹.
[ז] מחמת איסור – או מחמת מצוה, כגון אתרוג בחג הסוכות שהוא מוקצה למצותו ואסור באכילה⁴².
[ז] אסור באכילה – דבר המותר באכילה מצד עצמו, אלא שלא ניתן לאוכלו ללא עבירה על איסור, וכגון

צינונים והוספות

שבנר; וראה המבואר לעיל (על סי' שח הערה רמב) בעניין כלי שמלאכתו לאיסור שנשבר בשבת שאינו בכלל דחייה בידיים, ועל סי' שא (הערה תפ) לעניין בגדים רטובים האסורים בטלטול בין השמשות שהתייבשו בשבת, אם נחשב כדחיה בידיים.
43) שהם מחוץ לתחום, או נעולים במקום שלא ניתן לפתחו ללא עשיית מלאכה האסורה בשבת (כגון סותר, או כיבוי מערכת אזעקה), והוא הדין לבגדים או כלים שבמכונת כביסה, ייבוש או מדיח כלים, שפעלו בין השמשות (ראה לעיל על סי' רנב הערה קב).
44) סי' תקיח סכ"א, כי לא היה גדר מוקצה על הפירות, משא"כ כשהם עצמם אסורים באכילה ואפילו בו ביום בלבד (לעיל סי' שח ס"ט).
45) אם בידי של בעל המאכל לבטל איסורו בשבת ולעשותו ראוי, וכן אם ידע בבירור שאיסורו יתבטל מאליו בשבת – אין לטלטלו אלא בשעת הדחק (ראה להלן סי' שכה ס"ו להחמיר שלא אומרים 'גמרו בידי אדם' אלא אם התחיל תיקונו לפני שבת, ולהלן הערה מו כשידע שאיסורו יתבטל בשבת).
46) כי כשיכבה הנר לא יישאר שמן. ואם היה בדעתו שיהיה השמן מותר בשבת, וכגון שידע שהנכרי ייכבה את

41) זמן בין השמשות מתחיל עם היעלמות החמה תחת האופק כנפסק ב'סדר הכנסת שבת' שבסידור, ואז הוא הזמן הקובע לעניין מוקצה (היינו כל משך בין השמשות כדלהלן סעיף ז), ואף אם בעל החפץ קיבל שבת בתפילה או בהדלקת נרות קודם בין השמשות, ולאחר מכן (קודם השקיעה) הותר החפץ בטלטול כגון נר שכבה בזמן זה, או דג שטוגן בזמן זה – מותר בטלטול כיון שהעיקר הוא זמן בין השמשות (פמ"ג א"א סוס"י רעט, ובלאו הכי מוכרח לשיטת שו"ע שצריך שיוקצה לכל משך זמן בין השמשות, וראה שלחן שלמה סי' רסג ס"ק כג שכתב להחמיר בנרות שבת שהודלקו בפלג המנחה וכבו לפני צאת הכוכבים שדינם כהוקצה לכל השבת, והיינו לשיטת המג"א (סי' רסג ס"ק כז) האוסר טלטול נר של שבת גם למי שעדיין לא קיבל עליו שבת כי הוקצה למצוותו, אבל בשו"ע (סי' רסג קו"א ס"ק ז) חולק על המג"א ומתיר למי שלא קיבל שבת עדיין לטלטל הנרות ואין לחוש לחומרת השלחן שלמה (ראה גם תהלי"ד סי' רסג ס"ק יב).
42) להלן סי' תרמט ס"כ (וראה לעיל סי' שח ס"י), אלא שצ"ע היכן שייך במוקצה מחמת מצוה שתתבטל הקצאתו באמצע שבת, והרי אפילו באיסור אכילה לא מצינו (דבר שאסרו בידיים ונתבטל איסורו בשבת) אלא מותר השמן

הַיָּר וְנִסְתַּלַּק הָאִסּוּר מִן, שְׂפִינָן שְׂבִיבֵין הַשְּׂמִשׁוֹת שֶׁהוּא תְּחִלַּת כְּנִיסַת הַשְּׁבֵת הִיָּה מְקַצֶּה מְדַעַת הָאָדָם שֶׁהִקְצֶה אוֹתוֹ מְדַעְתּוֹ כְּשֶׁנֶּגְרַם לוֹ הָאִסּוּר - הִקְצֶה לְכָל הַשְּׁבֵת כְּלָהּ: [אמ]

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ד:

ביאורי הלכה

שכבו על ידי שעון שבת ורוצים לנתקם כדי שלא ידלקו שוב מאוחר יותר. [מא] לכל השבת כולה – השמן מוקצה מחמת שאינו ראוי⁴⁹ ודומה לגרוגרות וצימוקים שאינם ראויים בכניסת השבת⁵⁰.

מ] ונסתלק האיסור – דלת של מייבש או מדיח כלים וכיוצא בזה שפעלו בכניסת השבת והיו אסורים בפתיחה, אם הופסק זרם החשמל בשבת על ידי שעון שבת⁴⁷ – לכתחילה יש לפתחם או להזיזם כלאחר יד בלבד⁴⁸, והוא הדין למתג של תאורה או פלטת חימום

ציונים והוספות

איסור ההסתפקות מהשמן, היינו שאינו ראוי לכלום, (ראה לעיל הערה מו); ובס' ברכת השבת (סי' רעט ס"ב) כתב שבשעה שהנר דולק עיקר איסורו מדין 'בסיס' (ולא מחמת שאינו ראוי לכלום שהרי כעת הוא ראוי ומשמש להדלקה), ונפק"מ לדין טלטול שולחן שהנר עליו על ידי הנחת דבר היתר על השולחן (להלן סט"ז), שדי לחשב את שווי דבר ההיתר מול ערך השלהבת בלבד, ולא מול ערך השמן שאינו מוקצה בשעה זו.

הנר בשעה מסוימת ויישאר שם שמן, צ"ע אם יש לאוסרו מטעם 'מוקצה' (ראה תהל"ד ס"ק ד, ולהלן על סעיף ה), ואסור עכ"פ מטעם 'בסיס' (כדלהלן הערה מט) ואז מותר לטלטלו בשעת הדחק כדלעיל סי' רעו ס"ו בדין הנר. 47) אם נותק החשמל בעקבות תקלה לא צפויה וכיוצא בזה, הרי הם מוקצה ממש ואין לפתחם אלא כלאחר יד, והוא הדין במקרה שהיה אסור בפתיחה עקב נורה חשמלית ששכחו לכבותה, גם אם הנורה כובתה או הוסרה בשבת על ידי נכרי (אלא אם כן שכחה כזו אינה בגדר 'דחייה בידיים').

50) שני פרטים באיסור טלטול השמן: (א) אינו ראוי בכניסת השבת, (ב) דחאו בידיים, ואינו דומה לדחיה בידיים שנתבארה לעיל (סעיף ב) בגרוגרות וצימוקים שהיה דחיה ממש הגורעת ומפחיתה את הגרוגרות מהמצב שהיו קודם לכן ובכוחה לאסור (בצירוף הידיעה שיסריחו לגמרי) גם בזמן שראויים קצת, אבל בנדו"ד השמן ראוי תמיד לאכילה, אלא שבכוא השבת קפץ עליו איסור ממילא שאינו אלא כארי' דרכיב עלי' והדחיה מועילה רק לזמן שהשמן אסור ולא ראוי לכלום, ומראה בכך שהקצהו מדעתו, דאם לאו אין כאן שום הקצאה (ע"פ שו"ת דברי נחמיה חאו"ח סי' כ, וראה להלן על סעיף ה ביאורו בסדר ההלכות בשו"ע).

48) לעיל (הערה מו) הובא צ"ע בנר שידע שיכבה במהלך השבת אם דינו כמוקצה או 'בסיס' בלבד, אמנם, דלתות אלו אינם בסיס לדבר האסור, וצ"ע. 49) אף שהשמן נאסר בטלטול כל השבת גם מהטעם שנעשה בסיס לשלהבת (סי' רעט ס"ב), כאן נתבאר דין מוקצה מחמת איסור שאינו ראוי לכלום הדומה לגרוגרות וצימוקים, ולא דין בסיס האסור בטלטול אף שהוא ראוי (שיתבאר להלן סעיף יא ואילך (וראה לעיל סי' שח ס"י שבסיס לא נמנה כלל בגדרי 'מוקצה')), והוא דווקא מחמת

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

אבל אם שבע כל כך עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו אף שדוחק את עצמו לאכול אינו יוצא ידי חובתו באכילה זו שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל כמו שיתבאר בס' תרי"ב:

ו נהגין בקצת מקומות לאכול ביצים בסעודה זכר לאבילות חורבן בית המקדש שכשהיה קיים היו מקריבין פסח ואוכלין בלילה זה ועכשיו אין לנו פסח לכן מתאבלין עכשיו על זה ומוזה הטעם אוכלין ביצים גם בלילה השני:

ז יש נהגין שלא לאכול בלילה זה שום טיבול רק שני טיבולים אלו דהיינו טיבול הראשון שקודם אמירת התגרה וטיבול המרור בחרוסת כדי שיהא ניכר ששני טיבולים אלו הם לשם מצוה:

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח:

ה יש לזוהר שלא לאכול ולא לשתות בסעודה זו הרבה יותר מראי שלא יאכל האפיקומן באכילה גסה דהיינו שאינו תאב כלל לאכול שאז אינו עושה [מצוה] מן המובחר שאף שהאפיקומן הוא זכר לפסח והפסח היה נאכל על השובע דהיינו שהוא שבע כבר ולכן אוכלין האפיקומן אחר גמר כל הסעודה כמו שיתבאר בס' תע"ו, מכל-מקום צריך שיהא לו קצת תאוה לאכול אבל בשאינו מתאוה כלל ואוכל הרי זו אכילה גסה ואין זו מצוה מן המובחר אבל מכל-מקום יוצא ידי חובתו באכילה זו.

חלק ג סימן תעז דיני אכילת האפיקומן:

ידיים) ויברך המוציא על האפיקומן ויברך ברכת המזון ואח"כ יברך בורא פרי הגפן על הכוס.

ואם לא נזכר עד לאחר שבירך על הכוס ישתנו ויטול ידיו ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ברכת המזון בלא כוס שלא יהא כמוסיף על מנין הכוסות שתקנו חכמים (וטוב שימוזג כוס קודם ברכת המזון ולא ישתנו מיד אחר ברכת המזון אלא יגמור עליו ההלל וההגדה ואח"כ ישתנו) ואף שיש אומרים שכל ברכת המזון מעונה כוס לשתותו מיד אחר ברכת המזון, מכל"מקום הרי עכשיו אין אנו נוהרין בכך כל ימות השנה ואנו מברכין לפעמים ברכת המזון בלא כוס לפי שאנו סומכין על האומרים שברכת המזון אינה מעונה כוס כמו שנתבאר בס' קפ"ב:

~ יום שלישי ~

א וכן אם נזכר לאחר שהתחיל לגמור ההלל יגמור ההלל וההגדה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו ויאכל האפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס.

ומי שמחמיר על עצמו כל ימות השנה ונוהר שלא לברך ברכת המזון בלא כוס אם נזכר קודם שהזכיר את השם בחתימה שלאחר ההלל (דהיינו ברוך אתה ה' מלך מהולל כו' או ברוך אתה ה' אל מלך גדול כו' כמו שיתבאר בסיומן ת"פ) יפסיק במקום שנזכר ויטול ידיו ויאכל האפיקומן ויברך ברכת המזון על כוס זה ולא ישתנו מיד לאחר ברכת המזון אלא יחזור ויתחיל לא לנו ויגמור ההלל וההגדה וישתה הכוס ואף על פי שאין עושין שתי מצות על כוס אחד, מכל"מקום כיון שעכשיו נתפשט המנהג כהאומרים ברכת המזון אינה מעונה כוס אם כן אינו עושה על כוס זה כדאם מצוה אחת מעיקר הדין דהיינו גמר ההלל וההגדה.

אבל אם לא נזכר עד לאחר שהזכיר את השם שבחתימה יגמור את החתימה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו ויאכל האפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס שלא להוסיף על מנין הכוסות ואף שהוא מחמיר על עצמו כל ימות השנה שלא לברך ברכת המזון בלא כוס, מכל"מקום עכשיו אי אפשר לו לעשות בענין אחר אם לא שלא יאכל האפיקומן כלל ומוטב שיניח והירתו וינהג כמנהג הפשוט לברך ברכת המזון בלא כוס ממה שלא יאכל האפיקומן כלל.

שאי אפשר לו לאכול האפיקומן קודם שתיית כוס רביעי לפי שלהאומרים ברכת המזון אינה מעונה כוס הרי הוא עושה איסור במה שמפסיק הרבה בין גמר ההלל וההגדה לשתית הכוס באכילת האפיקומן וברכת המזון ואינו שותה מיד לאחר חתימת ההלל בתקנת חכמים והאומרים שברכת המזון מעונה כוס הרי הוא עושה איסור במה שהוא אומר ב' מצות על כוס אחד וגם במה שמפסיק באכילת האפיקומן בין חתימת ההלל לשתית הכוס שלאחר ברכת המזון (אבל ברכת המזון אינה חשובה הפסק להאומרים שאף היא מעונה

א בומן שבית המקדש היה קיים היו אוכלין הפסח בסוף כל הסעודה כדי שיהיה נאכל על השוכע דהיינו שהפסח יהא גמר כל השביעה כדי שיהיו נהנין באכילתו ותחשב להם שאכילת כל הקדשים צריך להיות דרך חשיבות וגדולה שנאמר קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה כלומר לגדולה וחשיבות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים:

ב ואין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כלומר שלא יהיו נפטרין מאכילת הפסח באפיקומן (פירוש אפיקומן כלומר הוציאו והביאו מזונות ומאכלים על השולחן) דהיינו שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו שום מין מזון ומאכל בעולם שלא יעבור מעם הפסח מפיו על ידי טעם אותו מאכל:

ג ועכשיו שאין לנו פסח צריך כל אחד לאכול כזית [מצה] וזכר לפסח מלבד המצה שאכל לשם אכילת מצה וצריך לאכול כזית זה לאחר גמר כל הסעודה כמו הפסח ולא יאכל אחריו שום מאכל כמו אחר הפסח וכזית זה נקרא אפיקומן. ולכתחלה טוב לאכול שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ואם קשה עליו לאכול שני כזיתים על-כ"ל-פנים לא יפחות מכזית:

~ יום שני ~

ד האפיקומן צריך לאכול בהסיבה ויש אומרים שאין צריך ויש לסמוך על דבריהם לענין דיעבד שאם שכח ואכלו בלא הסיבה אין צריך לחזור ולאכול:

ה יש נוהגין ליטול האפיקומן כרוך במטפחת ומשלשלין אותו לאחוריהם על כתפיהם והולכין בבית כד' אמות ואומרים כך היו אבותינו הולכין משארותם צרורות בשמלותם על שכמם ואח"כ אוכלין אותו ובמדינות אלו אין נוהגין כן אלא מוציאים אותו מתחת המפה שהצניעוהו שם ואוכלין אותו:

ו צריך לזוהר לאכול האפיקומן קודם חצות לילה כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות ולכתחלה טוב להקדים את עצמו לגמור את ההלל שאחר ברכת המזון קודם חצות:

ז אם שכח לאכול אפיקומן ונזכר לאחר שנטל מים אחרונים או לאחר שאמר הב לן וניברך אף על פי שכבר הסיח דעתו מהאכילה וכשנמלך לאכול עוד צריך הוא לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול כמו שנתבאר בסיומן קע"ט, מכל"מקום האפיקומן יאכל בלא המוציא לפי שאין האפיקומן תלוי בדעתו כלל שבעל כרחו חייב לאכול לפיכך אף אם הסיח דעתו מהאכילה אין בכך כלום כיון שאין הדבר תלוי בדעתו וזוהר ליטול ידיו בלא ברכה קודם אכילת האפיקומן כמו שנתבאר בסיומן קע"ט:

ח ואם לא נזכר עד לאחר שבירך ברכת המזון קודם שבירך בורא פרי הגפן על הכוס יטול ידיו (ויברך על נטילת

המסובין וישנו מקצתן באמצע אכילת האפיקומן וניעורו יכולין לחזור ולאכול עוד אפילו אכלו כבר כזית שאין שינתם חשובה הפסק כיון שמקצת חבורתם נשארו בלא שינה אבל אם ישנו כל בני החבורה וניעורו אינן חוזרין לאכול עוד:

ה וכל זה כשנרדמו בשינה אבל אם נתנמנמו בלבד וניעורו וכן יחיד שמיסב ונתנמנם וניעור יכולין לחזור ולאכול ואיזהו מתנמנם ישן ואינו ישן ניעור ואינו ניעור כגון שאם קורין אותו והוא עונה ואינו יודע להשיב דבר שצריך להרהר קודם שישב וכשמוכרין אותו הוא נזכר כגון ששואלין אותו באיזה מקום הנחת חפץ פלוני ואינו יודע להרהר ולזכור בעודו מתנמנם באיזה מקום הניחו וכשמוכרין אותו ואומרים לו הנחת במקום פלוני הוא נזכר ואומר הן או לאו וכיוצא בזה:

ו וכל זה כשישן לאחר שהתחיל לאכול האפיקומן אבל אם ישן קודם לכן וניעור יכול לחזור ולאכול כמה שירצה ולאכול האפיקומן אחר"כ וכן יכול לאכול סעודתו בבית ולידך לאכול האפיקומן בבית אחר:

חלק ג סימן תעט ברכת המזון על כוס שלישי:

א אחר אכילת האפיקומן צריך למוזג כוס שלישי לברך עליו ברכת המזון ואף להאומרים שברכת המזון אינה מעונה כוס, מכל"מקום הואיל ותקנו חכמים לשתות ד' כוסות בלילה זה יש לעשות מצוה בכל אחד ואחד ועל השלישי יברך על מוזגו (ואם לא עשה כן לא יצא ידי חובת ד' כוסות כמו שנתבאר בס' תע"ב):

ב כוס זה צריך לדקדק בו אם הוא נקי משיוירי כוסות דהיינו שיוירי יין ששרה בו פת שאם אינו נקי צריך שטיפה והדחה או לקנחו יפה כמו שנתבאר בס' קפ"ג ואף מי שאינו נוהר בזה כל השנה (לפי שברכת המזון אין צריך כוס מעיקר הדין) מכל"מקום בלילה זה צריך לזוהר:

ג אחר ששתה כוס זה אסור לשתות יין או שאר משקה המשכר עד כוס הרביעי שמא ישתכר וישן וימנע מקריאת גמר ההלל ואף ממושקה שאינו משכר יש למנוע מטעם שנתבאר בס' תע"ח חוץ ממים וכיוצא בהם כמו שיתבאר בס' תפ"א:

~ יום שישי ~

ד אבל כוס זה השלישי יכול לשתותו כולו אפילו מחזיק הרבה יותר מרביעית ואפילו מפסיק הרבה פעמים באמצע שתיית הכוס אף על פי כן הכל נחשב לכוס אחד אפילו שוהה מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס ומכל"מקום אם הכוס מחזיק הרבה יותר מדאי לא ישתנו כולו שלא ישתכר:

ה ואפילו בכוס קטן אם שתה ממנו רוב רביעית או יותר והיה בדעתו שלא לשתות עוד ממנו ואחר כך נמלך לחזור ולשתות עוד ממנו כיון שצריך לברך ברכה ראשונה

כוס שהרי אומרים יקנה"ז על כוס אחד) וגם אי אפשר לו לחזור ולומר גמר ההלל וההגדה עם החתימה אחר ברכת המזון על כוס שלא יברך ברכה לבטלה דהיינו ברכת החתימה שכבר אמרה פעם אחת:

~ יום רביעי ~

י אם נאכר האפיקומן אם יש לו מצת מצוה אחרת בין שלימה בין שבורה יאכל ממנה (ואם אין לו עוד מצת מצוה יאכל ממצה אחרת שהיא שמורה מחימוץ משעת קצירה או משעת לישה ואילך וכל המצות שלנו הן שמורות משעת לישה ואילך וכשרות לאפיקומן שאף שיש לחוש שמא נעשו ע"י חרש שוטה וקטן שאין בהן דעת לשמור מחימוץ לשם מצת מצוה, מכל"מקום כל ספק דברי סופרים להקל ואם יש לו ג' מצות מצוה לליל ב' ישבור חתיכה מהאמצעית ויאכל בליל א') (עיין ס' תנ"ח):

יא הנוהגין לנקוב חתיכת אפיקומן ולתלותה אין בזה איסור משום נוקב ביו"ט לפי שאיסור עשיית נקב אפילו בשבת אינו שייך באוכלין אלא בעצים ואבנים ומתכות וכיוצא בהם (משאר דברים הראויים לעשות מהן כלים, עיין ס' שו"ד):

חלק ג סימן תעח שלא לאכול אחר אכילת אפיקומן:

א אחר אכילת אפיקומן אסור לאכול שום מאכל בעולם חוץ ממצה שמורה משעת קצירה או משעת לישה כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה שמורה של האפיקומן על ידי טעם אותו מאכל כמו שנתבאר בס' תע"ו:

אבל מותר לשתות כל המשקין שאינן משכרין (אבל משקין המשכרין אסור לשתות מטעם שיתבאר בס' תפ"א) לפי שטעם השתיה אינו מעביר את טעם האכילה מפיו.

ויש חולקין על זה ואומרים שטעם כל המשקין מבטל מפיו את טעם מצה שמורה של אפיקומן חוץ ממים וכיוצא בהם כמו שיתבאר בס' תפ"א ויש לחוש לדבריהם אם לא לצורך גדול:

ב לא יאכל האפיקומן בשני מקומות ואפילו בחדר אחד לא יאכלנו בב' שולחנות מקצתו בשולחן זה ומקצתו בשולחן זה לפי שהאפיקומן הוא זכר לפסח ואסור לאכול מן הפסח בשני מקומות שנאמר בבית אחד יאכל:

ג מי שישן באמצע אכילת האפיקומן וניעור משנתו אסור לו לחזור ולאכול עוד מן האפיקומן אפילו לא אכל עדיין כזית לפי שהשינה חשובה הפסק בין אכילה לאכילה וכשאוכל אחר השינה הרי הוא כאוכל במקום אחר שלא במקום הראשון ואסור לאכול האפיקומן בשני מקומות:

~ יום חמישי ~

ד כמה דברים אמורים כשיסב בלבד אבל בני החבורה

~ שבת קודש ~

ז אבל יכול ליתן רשות לאשתו לומר הודו ויאמר נא ויאמרו נא והוא יענה אחריה הודו ויצא ידי חובתו במה ששומע ממנה יאמר נא ויאמרו נא וגו' שאף שהנשים פטורות מכל הלל כמו שנתבאר בס' תכ"ב, בהלל זה הן חייבות ואין שום חילוק ביניהן לאנשים בכל מה שנוהג בלילה זה כמו שנתבאר בס' תע"ג:

ח וכל זה בהודו שבהלל זה אבל להודו שבהלל הגדול אין צריך זימון כלל וכן לברכת המזון אין צריך לחזור אחר זימון והנהגין לצאת מבתיהם לבית חבריהם לברך שם ברכת המזון בזימון הוא מנהג בורות וגם יש איסור בדבר אם יוצאין מבתיהן אחר אכילת אפיקומן שאסור להם למעום כלום בבית שהלכו לשם ואם כן האיך יברכו שם ברכת המזון הלא ברכת המזון צריך לברך במקום גמר האכילה ואי אפשר להם לחזור ולאכול האפיקומן בבית שהלכו לשם שאין אוכלין אפיקומן בב' מקומות אפילו לא אכל במקום הראשון כזית אלא אם הם רוצים ילכו לשם קודם אכילת אפיקומן ויאכלו שם האפיקומן ויברכו שם ברכת המזון והלל בזימון או יאכלו האפיקומן ויברכו ברכת המזון בביתם ואח"כ ילכו לשם אם ירצו לומר הלל בזימון שלשה אנשים:

ט נהגו שבעל הבית האומר ההגדה הוא מברך ברכת המזון בלילה זה אף אם יש שם אורח שנאמר וטוב עין הוא יבורך חסר וא"ו כלומר יברך ולמדו חכמים מכאן שאין נותנין לברך ברכת המזון אלא למי שהוא טוב עין ובלילה זה נקרא בעל הבית האומר ההגדה טוב עין שאומר כל דכפין ייתי ויכול.

ומכל"מקום יכול ליתן רשות לברך לאחר:

על מה שרוצה לשתות אסור לו לשתות ממנו (או מכוס אחר) אפילו אינו יין אלא שאר משקה שהוא חמר מדינה מפני שנראה כמוסיף על הכוסות שתקנו חכמים כמו שנתבאר בס' תע"ג:

ו מצוה לחזור אחר זימון לאמירת ההלל כדי לומר הודו בשלשה דהיינו שהאחד יאמר לשנים שעמו הודו לה' וגו' והם יענו אחריה הודו לה' וגו' וכן באנא ה' וגו' כמו שנתבאר בס' תכ"ב עיין שם הטעם, והגדול שבהן הוא אומר הודו והשנים הקטנים ממנו עונים אחריה ויכול הגדול ליתן רשות לקטן ואפילו אם אותן השנים אכלו בבית אחר וכבר קראו את ההלל לעצמן מצטרפין לזימון להלל.

ומכל"מקום מי שאין שנים אוכלין עמו בבית אין צריך לחזור אחר שלשה אנשים מבית אחר אלא די באשתו ובניו שהגיעו לחינוך שיענו אחריה ואף שלכתחלה מצוה מן המובחר לומר הודו ואנא בג' אנשים שהגיעו לכלל מצות, מכל"מקום אין צריך להקפיד כל כך בשביל זה לטרוח אחריהם ולהביאם מבית אחר אלא די באשתו ובניו שהגיעו לחינוך.

ויכול ליתן רשות לקטן לומר אנא וגו' והוא יענה אחריה אבל הודו לא יענה אחר הקטן אלא יתחיל הוא בעצמו והקטן יענה אחריה לפי שהודו הוא תחלת הפרק וכשהקטן מתחיל והוא עונה אחריה נראה כאילו הקטן הוא שלוחו, ותבא לו מארה שמכוח את קונו לעשות לו שלוחים כאלו.

ומכל"מקום יאמר נא ישראל ויאמרו נא בית אהרן ויאמרו נא וירא ה' אם אמרם הקטן והוא עונה אחריה הודו לה' וגו' אף בדיעבד לא יצא ידי חובתו אלא אם כן חזר ואמר גם כן בפני עצמו יאמר נא וגו' אבל אינו יוצא במה ששמע מהקטן כיון שהקטן הוא פטור מכל המצות שבתורה ואינו חייב בהם אלא (מדברי סופרים) כדי לחנכו במצות:

~ 'לקוטי תורה' פרשת דברים - הפרשה החסידית ~

ציון במשפט תפדה

במעשה בראשית ב' רוח פיו" 2 יתברך - יש אומרים בשני, ויש אומרים בחמישי - "וַיִּנְחַף יְעֹזֵב כו'" (בראשית א, ב) - "וְעֹזֵב זֶה מִיָּבֵאל כו'". אָבֵל הַנְּשָׁמוֹת שְׁנִמְשָׁכוּ מִבְּחִינַת מַחֲשָׁבָה, הֵיוּ קוֹדֵם שֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית. וְכַמֵּאָמַר רז"ל: "בְּמֵי נִמְלָךְ? בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צְדִיקִים". וְלֹא צְדִיקִים לְבַד, אֲלָא בְּדַכְתִּיב (ישעיהו ב, כא): "וְעַמֵּךְ בּוֹלֵם צְדִיקִים". וִירִידָתָן בְּגוֹף הוּא צוֹרֵף עֲלֵיהֶן.

"ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" 1 (ישעיהו א, כו):
הנה כתיב (דברים ו, ו): "ויהיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום", פירושו: קאי על כל יום, כי "בכל יום יהיו בעיניך כדברים". אך איך יבא לזה שיהיה כן?
ויובן בהקדים:

כי הנה תכלית ירידת הנשמות מלמעלה, שהיו שם מקודם ששת ימי בראשית. כי המלאכים שנתהוו

2. "וַיְבָרֵךְ ה' שְׁמַיִם נְעֻשׂוּ. וַיְבָרֵךְ פִּי קֵץ צְבָאָם" (תהלים לג, ו)

1. (עין רבות משפטים, פרשה ל'. ובפרשה עקב, גבי 'זימור כו' תהסדר).

זו. אך עם כל זה, ההודאה הוא מרחוק. דהיינו שבעצמו אינו אצל וסמוך לזה שמורה, אלא בבחינת אמונה שהיא בחינת עמדה ומקור. ולכן "גנבא אפום מחתרתא – רחמנא קריא". הרי שמאמין ביכולת רבונו של עולם כו'.

אבל ברכה הוא גילוי. וכמו: "ישמעאל בני, ברכני!". וכך "ברוך ה' [...] מן העולם ועד העולם כו'" (תהלים קו, מח), שנמשך מן העולם דאיתפסיא עד העולם דאתגלייא. והיינו על ידי "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום כו'" (דברים ו, ט), שעל ידי מצות ותורה מוכיחים גילוי בפש. (וכמו שכתוב בספרי: "שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר – והיה העולם⁶"). ומתחלה צריך להיות "ואהבת כו'", שעל ידי זה אחר כך בשמונה עשרה ברכות והמשכות "ברוך אתה ה' כו'", היינו שבין בחינת הודאה לבחינת ברכה הוא בחינת אהבה כו'⁶:

ב והנה כפי שיבוא לבחינת "ואהבת", הוא על ידי התבוננות "שמע ישראל", ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". פירוש:

כי הנה הבריאה הוא יש מאין, פירוש: כמו שכתוב "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". שבחינת מלכותו מה שנקרא "מלך" עליהם, שאינו בחינת עצמיות – הוא המחיה כל עולמות עליונים. "והנמשלתך" (תהלים קמו, י), הוא למטה מבחינת המלוכה, שהוא מושל בעל-פרחן שלא בטובתו, והוא חיצונית מדת מלכותו ותברך – הוא "בכל דור ודור" (שם), שיש דורות שהיו רשעים כמו דור המבול כו', שלא קבלו עול מלכותו ברצון, ואף על פי כן נמשך להם חיות רב מבחינת "ממשלתך" כו'. והנה כל העולמות עליונים – גן עדן תחתון שהוא תענוג נפלא מעולם-הזה, עד שאמרו רז"ל: "מוטב דלידיניה כו'", ונגעדן עליון, ויש עוד עליות לאין-קץ – כולם נהוהו רק מבחינת מלכותו ותברך.

ולכן נקרא הבריאה יש מאין, כי התהוות הנבראים הוא מבחינה שהוא פאין ואפס, שאינו רק בחינת זיו

ולהבין ענין העלייה, מאחר שגם בלאו הכי "עלו במחשבה", הנה יש לכאר פירוש "נשמה שנתת בי טהורה היא כו'". והוא תחלת התפלה, גם קודם ל"אשר יצר", כמו שכתוב בגמרא פרק בתרא דברכות, דף ס', עמוד ב': "כי מתער משנתיה אומר: אלקי. נשמה שנתת בי טהורה היא כו'". פירוש:

"טהורה היא" – מבחינת "טהירו-עילאה". ואחר כך "אתה בראתה" פירוש "בריאה" – היינו יש מאין, עד ונפחתה בי" – התלבשות הנשמה בתוכיות הגוף להחיותו. "ואתה משמרה" – שלא תצא מהגוף, והוא בבחינת מקור.

וכך אור אינסוף ברוך-הוא – טובב כל עלמין, וממצא כל עלמין. ולא שפוכב מלמעלה, רק שבכל אתר ופנה הוא ממלא – כהתלבשות החיות בהנברא, וסוכב מלמעלה – בבחינת שמירה שלא יפסוק החיות ויצא כו'³.

והנה "כל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני" – שכל אחד ואחד יכול להודות לה! אבל אחר כך צריך להיות "ברוך אתה ה'" – הוא מדרגה גבוה יותר מבחינת ההודאה.

ולהבין זה, ומהו "הודאה"? כי "מודים חכמים לרבי מאיר" – לפי שמחולקים תחלה, ואיך שייך לומר כן נגדו ותברך?

אך כי אנו שוכני מטה אומרים שהבריאה הוא יש מאין: ששמים וארץ וישמי השמים – דבר היש הנראה לעינינו, ומה שלמעלה – הוא האין. אבל אצלו ותברך הוא בהיפך מן מה שנראה לעינינו, כי "כולא קמיה פלא ממש חשיב". וכל מה שלמטה הוא יותר פלא וכאין, והוא ותברך הוא היש האמיתי⁴.

ועל זה אנו אומרים "מודים אנהנו": שאנו מודים שהאמת הוא כמו שהוא בידעתו ותברך. וכל אחד ואחד מישראל יש בו בחינת הודאה

6. (ועין מה שנתבאר בענין "ברכה", בדבור המתחיל "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה" (דברים יא, טו), שהוא בחינת ראה, בחינת ביטול כו'. עין שם. ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת", בענין לפא, מבחינת קריעה לבחינת השתתאות, והשתתאות הוא בחינת ביטול, והוא בחינת שמונה עשרה כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "השמים פסאי", ולכן המוצע ביניהם הוא בחינת אהבה).

3. ועין מה שנתבאר בפיאור על פסוק "לפכתני אחתי".
4. (ועין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בשעה שהקדימו ישראל נעשה" וסוף דבור המתחיל "כי תשמע בקולי").
5. ועין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ודעת היום והשבות", מענין "כאמתו ויחה".

"למחר בעולם הבא" כו"ל¹¹. ולכן נקראו המצוות "רמ"ח אברים", רמ"ח המשכות החיות מהרצון העליון, כמשל האבר שיש בו גיד מהמוח שמתלבש בו הרצון להטותו כפי שרוצה כו'.

וזהו "ואתבת" להיות "הני"ה אלקיד" – גילוי אלקות בשני חללי לבד: חלל השמאלי – מדרות על שהוא משוקע בעניני עולם הזה וריחוקו מה', וחלל הימני – "שמחה של מצוה" כו', "ישמח ישראל בעושרו" (תהלים קמב, ב) – הן המצוות שנותלבשו בעשיה¹².

וכל שתהיה המרידות יותר מההעדר, אזי יהיה אחר כך יתרון השמחה מהגילוי אור אין סוף שעל ידי המצוות¹³.

ואף שאין הגילוי עתה, לעתיד יהיה הגילוי. וזה שכתוב: "זרע צדקות ומצמיח ישועות"; "וישע ה'" (בראשית ה, ד) – "שע"ה נהוין. והרי זה כמו אדם שיש לו תיבה מלאה אבנים טובות ומרגליות, שהוא שמח מאוד בהם אף שאינו רואה אותם כי הם סגורים בתיבה :

ג אך כל זה הוא כפי שצריך להיות, אבל כשאנו בן, והמרידות הוא מעניני עולם הזה בהעדרו ב"בני חיי, מזוני"; וכן השמחה היא משלימותו בהם, והו בחינת גלות הניצוץ אלתי בתוך נפש הבהמית, "פרחל לפני גוויה כו"¹⁴ (ישעיהו ג, ז).

ועל זה כתיב "ציון במשפט תפודה":

"ציון" – לשון סימן, "אנא סימנא כו"¹⁵. והיינו בחינת פנימית הלב, ואהבה הטבעיות, ואהבה פנימיות המסותרת בלב איש ישראל¹⁶. וגם היא בגלות.

ו"תפודה במשפט" היינו הקלות. פתרגומו על פסוק (בראשית מ, יג) "כמשפט הראשון" – "כהקנתא קדמיתא". והיינו כמה שאמרו רז"ל: "אין הגליות מתפנשות אלא בזכות המשניות, שנאמר (הושע ה, ז): 'גם כי יתנו בגוים כו'". כי ה"תורה" – אור¹⁷ (משלי ג, כג).

"ונשביה" – ב' חללי הלב, שהם שבויים ממש. פי

והארה ממונו ותברך, והוא בחינת ומדת מלכותו ותברך⁷. וגם זאת אינה מתלבשת בתוכיותם, רק עומד עליהם מלמעלה בבחינת מקיף⁸. וכמשל המלך אשר שמו נקרא עליהם.

אך הנה, כל זה הוא מצד סדר השתלשלות והתהוות העולמות עליונים. אבל בעולם הזה, על ידי תשובה ומעשים טובים יוכל להמשיך גילוי עצמות אין סוף ברוך הוא ממש.

ועוד זאת ישים אל לבו:

שבעולם הבא אי אפשר לעלות רק בהדרגה: כפי הקלע, וגיהנם, גן עדן תחתון, נהר דיגור, גן עדן עליון כו' – כמשפט הראוי. לפי שהוא מבחינת 'ממלא'. אבל בעולם הזה יכול להשתנות מן הקצה אל הקצה מיד ברגע. עד שלדינא: "המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק גמור – מקודשת, אפילו הוא רשע גמור, שפא הרהר תשובה כו'". והיינו מפני שיש הארת ה'סוכב'.

ומפועם זה אמרו רז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה כו"⁹.

וזהו "מרב כל" (דברים כה, מז), פירוש: למעלה מעולם הבא הנקרא "כל"¹⁰. ולכן יהיה "ואתבת" [..] ככל נפשך" (דברים ג, ה), במסירת נפש, ולא מסירת הגוף בלבד. והתכלית – להמשיך אין סוף ברוך הוא ה'סוכב' – למטה. והיינו על ידי תורה ומצוות.

וזהו שכתוב: "והיו הדברים האלה אשר אנכי" – מי שאנכי" – עצמותו ותברך,

"מצדך" – לשון התקשרות, ולא מבחינת "שם כבוד מלכותו" ותברך.

"היום" – דוקא, ולא "למחר בעולם הבא", שאינו רק "לקבל שכרם".

ובהתבוננו בזה, "בכל יום יהיו בעיניך פחדשים ממש", בין ש"היום", בעולם הזה – הוא שייכול להמשיך מבחינת עצמותו ומהותו ותברך. מה שאין פן

7. ועין בפרשה ראה, על פסוק "אתרי".

8. עין בפרשה בלע על פסוק "מי מנה".

9. "מכל חיי העולמות הבא".

10. (עין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מנורת זהב").

11. ועין בפרשת פינחס על פסוק "צו את כו'".

12. ועין ב"ספר של בינונים", סוף פרק ל"ד.

13. (עין בדבור המתחיל "אסירי לגן". ובדבור המתחיל "בהעלותך").

ובדבור המתחיל "מנורת זהב" ה"ל).

14. (עין לעיל על פסוק "אלה מסעי").

15. רבי שמעון בר יוחאי אמר זהו חלק א', רכ"ה, א': "אנא סימנא בעקמא" ואני סימן בעולם.

16. (עין בדבור המתחיל "כי תצא". ועל פסוק "דני ושמחי בת ציון כו").

17. (עין על פסוק שמות כא, א): "ואלה המשפטים כו לפניהם" – לבחינת פנימיותם כו. עין שם).

זהו ענין בְּרוּךְ, וענין בְּרָכָה.

והנה, "אורייתא מחכמה נפקת" הוא בחינת "ברוך".
לכן "ציון" שהוא בחינת ברכה – "במשפט תפדה",
דהיינו על ידי הלכות התורה כו'.

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "רני ושמחי" בענין
מה שכתוב גבי יוסף "ויקראו לפניו אברך" (בראשית מא,
טז) – שהוא גם פן בחינת "ברוך", ו"ברכה" – מבואר
ב"לקיטת תורה" (להארץ ל) פְּרָשֶׁת וַיֵּצֵא: ציון גימטריא
יוסף כו'²².

וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "מי מנה", בענין
מעלת המשכה שעל ידי עסק התורה, ומשם יובן גם פן
ענין "ציון במשפט" דוקא "תפדה" – שהוא עסק
התורה, "ושביה – בצדקה" – וענין שם²³ :

המיררות שהיתה ראויה להיות על ריחוקו מה, עתה
נהפוך הוא על הסרוני העולם הזה; וכן השמחה שהיתה
ראויה להיות מן המצות – היא מתאוות עולם הזה,
והרי זה פשוט ממש. מה שאין פן בחינת "ציון" שאין
בחינה זו בלעומתה¹⁸.

והמה יפדו "בצדקה" – רחמנות על העני. ומדה
פגגד מדה: "רחם עלינו, ותן בלבנו בינה" ו"בינה –
לבא כו'¹⁹.

והנה, בבחינת "ציון" פתיב: "פי שם צוה ה' את
הברכה" (תהלים סימן קל"ג, ג'²⁰). הרי שבחינת ומדרגת
ברכה הנ"ל, והוא פנימית הלב שלמעלה מבחינת אהבה
– זהו בחינת "ציון"²¹.

וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לבבתי", בפירוש
"ברוך" – שיש בו שני פירושים כו'. וב' פירושים ההם

22. וענין פְּרָשֶׁת בְּשֵׁלַח (דף ג"ה, עמוד ב') על פסוק "בשוב ה' ציון" (ישעיהו
נב, ח). ובפירוש הרמ"ו שם. ובפְּרָשֶׁת בְּמִדְבַר (דף ק"ה, א'), על פסוק
(תהלים קכח, ה) "ברוך ה' מציון".

וענין "ושביה בצדקה": יש לומר, על פי מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמחי
פרד", בענין ו"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד). ועל פי מה שנתבאר סוף
דבור המתחיל "ועתה יגדל נא פת כו'", גבי "פחסד ואמת יכופר עון כו".
ענין שם. וענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויגיש דוד שם" – ב"אגרת
הקדש".

23. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מה טובו", גבי "והתשובה השלישית
והוא על ידי התורה כו"

18. (וענין על פסוק "חכליל").

19. וענין ב"אגרת הקדש" על פסוק "זרע צדקות". ועל פסוק "והיה מעשה
הצדקה שלום".

20. וכמו שכתוב באדרא וזמא (דף רצ"ו, ב'). ודף רצ"ג סוף עמוד ב').
ובפְּרָשֶׁת צו (דף ל"א, א').

21. וענין מה שנתבאר מענין "פנימית הלב", בדבור המתחיל "ביום השמיני
שלח", שעל זה נאמר (תהלים קלמ, ה): "נקדם צרתנו". וענין מה שנתבאר
בביאור על פסוק "אחת היא יונתי", בענין "בכל מאדך". וכן פירש האר"י ל'
הובא בספר "זהר הקדוש" (דף קכ"ב, א'): שבחינת ציון הוא בחינת
"ממעמקים קראתיך כו" (תהלים קל, א). והובא דבריו בספר "הדרת מלך"
סימן קנ"ו.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

כנ"ל שהרי גם התורה נק' מעמיד ומקיים לכל בני העולמות
כמ"ש אם לא בריתי כו' וכן לנטוע שמים וליסוד ארץ וא' דאין
העולם מתקיים אלא בהבל תשב"ר דוקא וכה"ג וא"כ מה
צורך לענין התפלה להמושכת השפעה הגשמית כמוזנות
ורפואה וכה"ג. אך צריך לומר דבקשת התפלה בחיי שעה היא
למעלה הרבה מהמושכת השפע' הגשמי' שע"י התו"מ שהרי
ע"י תו"מ לא נמשך השפע' הגשמי' רק במדה ושיעור המדה
עפ"י הרצון והכ' שבתורה שנעשה מקור לעולמות כמו אם
בחוקתי תלכו כו' ונתתי גשמיכם בעתם ואם לאו יהי' להיפוך

(לו) **ואמנם** אעפ"כ מעלת התפלה בשרשה גבוה יותר גם
מבחי' פנימי' ועצמות דרצה"ע שבתו"מ שנק'
אדם פנימי מאחר שהתפלה נק' מעמיד ומקיי' לבנין התו"מ
דאדם כנ"ל ואעפ"י שהמשכה הזאת דח"ו ברכות דתפל' הוא
רק חיי שעה לבד כרפואה וברך עלינו וכה"ג מ"מ הרי נק' בחי'
מעמיד ומקיים גם לחיי עולם דתו"מ כנ"ל המעם וא"כ
לכאורה אינו מובן למה נק' התפלה חיי שעה לבד כו'. אך הנה
באמת אעפ"י שגם חיי שעה כמוזנות ורפואה נמשך ע"י
התו"מ דוקא מאחר שהתור' בחי' מקור הראשון לחיי עולמו'

וגשמיות אינו נמשך ובא רק ע"י צמצום הראשון בקו המדה שנק' קו"ח כו' כידוע שזהו שנמשך ע"י החכ' מאין ליש במע"ב מחכ' דתו' הקדומה והן כל הצירופ' די' מאמרות דמע"ב שכולם בחכ' עשית עד צמצום האחרון יותר בדצח"מ דעשי' שע"ז יתכן לומר שהתורה מקור הראשון לכולם אף בשפע האחרון כפרנסה ורפואה וכה"ג וכמ"ש ג"ש יושב ועוסק בתורה ואח"כ יושב ודן עפ"י המדות דתור' ויושב וזן כו':

כמ"ש את הברכה אשר תשמעון כו' אבל בקשת התפלה להמשך מרדכ"ר ר"ר להיות החסד בגשמיות לפנים משור' הדין דתורה כנ"ל וא"כ צ"ל ההמשכה זאת הגם שהיא בחי' שעה ממקור גבוה יותר גם מהחכ' ורצון דתו"מ והוא מבחי' מקור כל המקיפי' העליונים כנ"ל שז"ש בתפלה שנק' סולם וראשו מגיע השמימה כנ"ל שאין זה בכח המקור דחכ' דתורה במע"ב. והענין הוא לפי שכל השתלשלו' העולמות ברוחניות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ביאור לד"ה קדושים

שאינו מתלבש בהכלים הוא למעלה מעלה עדיין מלהיות נעשה אור לכלי אלא הוא זיו הא"ס ממש הפשוט בתכלית הפשיטות (ועוד זאת נ"ל שאפילו האור המלוכש בהכלים אינו כמשל התפשטות חיות הנפש המלוכש בשכל ומדות ובגוף שאע"פ שהוא מצד עצמו ג"כ למעלה ממהות שכל וממהות גוף מ"מ כשמתלבש בתוכן נקשר עמהן והיו לאחדים ממש שהרי אין ביכולת חיות הנפש להסיר מעליה התקשרותה בגוף כי כבר היו לאחדים אם לא שהש"י יכול להפריד ביניהן, משא"כ אור הא"ס המלוכש בהכלים הרי הוא מיוחד במאור ממש וברצונו מאיר לתוכן וברצונו מסתלק כמאמר כד אנת תסתלק כו' א"כ גם בעודו מאיר לתוכן אע"פ שהוא להן כנשמה לגוף מ"מ אין השינוי קנוי בו באמיתות שיהי' נהפך ח"ו להיות כה לכלי ר"ל כה החכמה וכה החסד, כדרך שחיות הנפש המתפשט במוח אפשר שנעשה בו תמונה באמיתות להיות כה השכל כו' אלא הוא פשוט בתכלית כמו שהי' לפי האמת אלא שמ"מ הוא מחיה את החכמה וה"ז דומה לזיו השמש המאיר בזוכית אדומה שנראה גם הוא אדום שאין השינוי קנוי בו באמיתות וכן שינוי המים לפי גוון הכלי כנזכר בפרדס שאין השינוי קנוי בהם באמיתות רק לעין הרואה כו' ומה"מ יכול להיות אחילופ' דוכתייהו אור החסד בכלי הגבורה כו', ומ"מ לגבי הכלים יתכן לומר שמקבלים ממש חיות הא"ס כגוף שמקבל חיות הנפש שהרי אינן כמו הלבוש שאין החיות מתפשט לתוכו כלל, ונמצא לגבי הכלים דאצי' יתכן משל הנ"ל מן הגוף שמתאחדת עם הנפש ולגבי האורות אין המשל מכיוון מהו לפמ"ש בפרדס שער עצמות וכלים פ"ד מבואר שגם בענין התפשטות חיות הנפש שבגוף ג"כ אין נעשה

והנה מוכן מזה שהנפש עצמה היא למעלה משכל ומדות אלא שחיות הנפש נמשך בשכל ומדות ומתפשט ומתאחד עמהן כנשמה בגוף, והנמשל מזה יובן ג"כ למעלה בענין אורות וכלים שהע"ס שהן מהות החכ"ד והחג"ת כו' נק' כלים לבד כי באמת אא"ס ב"ה עצמו לאו מכל אינון מדות איהו כלל ולא שייך לומר עליו בחי' חכמה כמ"ש בלק"א ח"ב באריכות, ולכן נק' הספירות גופין לבד במאמר דאליהו כמ"ש חכמה מוחא חסד דרועא כו' כי ערכם לגבי האור הנמשך ומאיר לתוכן מהא"ס הוא רק כמו הגוף לגבי הנשמה ויותר מכך אין ערוך כדלקמן א"י"ה, כי הנה האור הוא בחי' גילוי הא"ס ממש אלא שגלוי זה הוא רק כמו זיו השמש לגבי השמש שאין שום התפעלות ושינוי במהו' השמש מהתפשטות חיות כי מאיר ממילא ומאליו כו' ואינו כמשל התפשטות חיות הנפש בגוף שהנפש מתפעלת מהתפשטות זו לפי שמתלבשת ומתאחדת עם הגוף כדלעיל משא"כ חיות המאיר מהשמש שאין השמש עצמה מתלבשת כלל אלא שזוהו זורח על כל הארץ, וכמ"כ למעלה אין שום התפעלות ושינוי כלל במהו"ע ית' ממה שמאיר לתוך כל העולמות להחיותן כי הוא רק כמו זיו והארה לבד ולכן נק' הארה זו בשם אור, ומ"מ הרי האור הוא מעין המאור ולכן הוא א"ס ממש כמו שמהו"ע ית' אינו בבחי' גבול ותכלית כלל ח"ו, ולכן אין ערוך כלל לכלים דאצי' שהן מהות חכ"ד כו' לגבי אור זה וכמו ערך העשי' גופנית ממש, אלא שאעפ"כ הארה מאור זה נמשך ומאיר ומתפשט בתוך הי"ס ע"ד הנ"ל בהתפשטות הנשמה בשכל ומדות ובגוף והוה ענין האורות המתלבשים תוך הכלים שמתאחדים עמהן ג"כ כיחוד הנשמה עם הגוף ועם השכל כנ"ל, אמנם בחי' האור א"ס

באגה"ק במאמר המתחיל איהו וחיהו כו' שם נת' ההפרש בין הכלים ללבושים והיכולות), והנה יש ב' בחי' כלים למעלה ונק' פנימיות הכלים וחיצוניות הכלים, והענין דכמו עד"מ בגשמיות יש ב' מיני כלים הא' הוא כלים פשוטים כמו הסכין והגרזן שהן פועלים פעולת החיתוך ונמצא לא נכנס דבר מה בגופן של כלים אלו רק שהן ממוצעים שבהן ועל ידן תעבור פעולת היד שפעולת היד עברה דרך הסכין והגרזן והוא משל ודוגמא לבחי' חיצוני' הכלים למעלה שבחי' כלים אלו היינו שבהן ועל ידן פועל א"ס ב"ה פעולתו כמ"ש כולם בחכמה עשית והוא בחי' חיצוני' כלי החכמה שבה ועמה עשה העולמות שדרך בה עבר הכח והחיות מאלהותו ית' להחיות העולמות, אך הבחי' הב' בהכלים הם כלי קבלה כמו הכוס שאין הכוס פועל מאומה אמנם מקבל הוא דבר מה בתוכו והוא מקבלת אותו דבר ומקפת אותו מכל צד, והוא משל לבחי' פנימי' הכלים דהיינו פנימיות כלי החכמה שבו שורה אא"ס ב"ה, והענין כי פנימי' כלי החכמה הוא בחי' כח מ"ה שהוא כלי השגת הביטול אך שקמו' ית' כולא כלא חשיבו' וכמארו"ל איזהו הכח הרואה את הנולד שרואה אך שנוולד מאין ליש ורואה ומשיג שהיש כלא חשיבו, והוא בחי' משה ונחננו מ"ה, ולכן שורה הא"ס ב"ה בכלי פנימי דחכמה זו כי א"ס שורה כמו שבטל דייקא כמבואר בלק"א והוא בחי' כלי קבלה לקבל האור המאיר ובא מא"ס ב"ה כנ"ל והאור עצמו הוא למעלה מהכלי ואצ"ל האור שאינו מתלבש בכלים כלל ואצ"ל המאור עצמו ב"ה:

בחיות הנפש שינוי אמיתי ע"ש במ"ש שאין שינוי בין נפש היד לנפש העין כו' ולפי"ז מה שאין המשל מכוון כ"כ לנמשל הוא רק מה שאין ביכולת הנפש לחלוץ עצמה מהגוף וד"ל, ולכשיצויר אילו הי' האדם נברא באופן שהי' רואה נשמתו ושהי' ביכולתו לחולצה מהגוף ולחזור להלבישה תוכו כו' שאז הי' מכוון לאו"כ הנ"ל אלא שבאמת אין זה בחק הנברא, כי זהו בחק הבורא והוא ענין אורות וכלים שלמעלה, אמנם האא"ס שלמעלה מהכלים הוא למעלה מעלה מערך זה שאין בו השינוי כלל וכלל ואצ"ל במאור עצמו) אלא שהארה ממנו לבד מאיר ומתלבש בתוך הכלים שהם הי"ם ומחיה אותן כנשמה שמחיה את הגוף ונק' לכך הכלים בשם גופן ומ"מ מה"ט גדלה מעלתן הרבה מהלבושים אף ששניהם אינן בערך האורות כנ"ל מ"מ יש הפרש גדול בין הספירות הנק' גופים לגבי הלבושים, שהגוף הרי הוא כלי מחובר אל הנשמה ומיוחד עמה ביחוד גמור וכמשל שבטילים ומתייראים מפני המלך דהגם שעיקר היראה והביטול הוא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו אעפ"כ הרי לעיני בשר לא נראה רק גופו ומתייראים ובטילים ואומרים זהו המלך על גופו והיינו מפני שהשכל ומדות שלו מיוחדים בתכלית עם הגוף ואין הגוף ניכר לדבר בפ"ע כלל משא"כ הלבושים שהמלך מתלבש בהן הם דבר נפרד ממש אלא ששורה בתוכן כו' וככה ההפרש בין בחי' הי"ם שהם מיוחדים באא"ס ב"ה המאיר לתוכן שמקבלים האור לתוך תוכן ממש וחיים וקיימים ממנו משא"כ בחי' הלבושים הם נפרדים (וע')

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

וידבר כו' ויצוום

סוף המעשה, שבכלל מעשה הוא כח היותר אחרון, והידים הם עיקר הכלים לבחי' כח המעשה, אמנם במעשה עצמו יש חיצוני' ופנימיות, כמש"נ בד"ה אוא"ס למעלה עד אין קץ, שכח הכתיבה והציור הוא פנימיות כח המעשה, אבל כח הזריקה עד"מ הוא הכח היותר חיצוני וזה נמצא גם ברגל, ועכ"פ גם בזריקה עצמה עד"מ ג"כ אינו דומה הזורק בידיו לזורק ברגליו, שהרי דוד הרג את גלית הפלשתי ע"י זריקת אבנים קטנים, משא"כ ע"י הזריקה שברגל א"א לכוון ולצמצם כ"כ שימבעו במצחו עד"מ כו', ומ"מ הרי יש כח הזריקה גם ברגל הבחמה כמשארו"ל בפ"ב דב"ק משנה א' או שהיו צרורות מנתזן מתחת רגלי' שזוהו תולדה דרגל כו',

(וי"ל שז"ע מש"נ במ"א שיש כוונת נעיצת התחילה בבחי' סוף יותר מבבחי' ראש המתפשט, שפי' וענין תחילה הוא כוונת בחי' אא"ס המאציל שלמעלה מבחי' אורות המתלבשים בכלים, וכוונת נעיצת התחילה להיות כי נתאזה הקב"ה שיהי' לו ית' דירה בתחתוני' דוקא לכן סוף המעשה עלה במחה"ק תחילה, ולכן בסוף יש כוונת נעיצת התחילה יותר מבבחי' ראש המתפשט, שלשון מתפשט הכוונה ג"כ על התלבשות האורות בכלים כמו עד"מ כח השכל במוח שבראש, ומ"מ יש כוונת נעיצת בחי' התחילה בבחי' סוף דוקא יותר מבראש המתפשט כו'. וזהו שא' כאן וזה בא דוקא מצד התלבשות הכח בכלי הרגל דוקא, והיינו להיותה

ראש גם בהיותו מתפשט בכלים כו' הם תלת מוחין כלי החב"ד שבראש, שזהו כוונת ופי' תיבת ראש המתפשט, הוא בחי' ההתפשטות ע"י הגיד' ועורקי' דקים בשארי האיברים, וגם בחי' התפשטות אור השכל וההשגה והדעת בכלים שלהם עצמם כו'. וצ"ע עוד).

אך להיות כי לא נתלבש כח השכל כ"כ כמו בידים שיש שכל בוריקת הידים, ה"ה חיצוני לגבי היר. ונמצא כי כלי הרגלים הם הכלים היותר נמוכים מלקבל כח השכל, וכח ההילוך הוא דוקא ברגלים ויש בו מעלה יתירה שנושא את הראש כו', וזה מצד כוונת נעיצת התחילה שלמעלה מבחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר משה אל ראשי המטות, ש"פ מטות, תער"ג

הגילויים ובא לידי ההשגה וההרגש דההפלאה דאוא"ם שעי"ז נתפעל ברעו"ד כו', הנה בעת ההתפעלות דרעו"ד נאבד אצלו ההרגש שכלי כו', הגם שמוה בא ההתעוררות מ"מ כאשר מתעורר ברעו"ד נאבד ההרגש שכלי וה"ה בהתפעלות שלמע' מטו"ד כו' (ולכאורה זהו כמו המדות דהתגלותן הוא דוקא בהתעלמות השכל, הנה לכד זאת שבעצם מהותן אינם דומין כלל, דמדות הן בבחי' הרגש עצמו כמשנת"ל פקמ"ט והוא שרוצה האור והגילוי שזה טוב לו כו', והרצון שלמעלה מהשכל הוא אדרבא ביטול כל עצמותו, וכמ"ש בסש"ב פי"ט הגם שתהי' אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי כו', אעפ"כ זה רצונה וחפצה בטבעה כו' (רק להיות שזהו בבחי' רצון עכ"פ מכו' במ"א שזהו עדיין בבחי' יש מי שרוצה כו', וזהו הפרש בין מקיף דחי' למקיף דיחידה שאינו בבחי' רצון כלל והוא כשלהבת העולה מאלי' בלי בחירה ורצון כלל כו' וכמ"ש במ"א), והיינו מפני שבמדות אין בזה הרגש האלקי כ"כ כ"א ההרגש דקרבת אלקים לו טוב, וברצון דרעו"ד הוא הרגש הא"ם ביותר ע"כ הוא בבחי' ביטול כל מציאותו כו'. הנה גם באופן התעוררות הרצון הרי שע"פ טו"ד הוא דוקא לאחר שמתעלם ההשגה וההתבוננות, ורעו"ד הוא שההתעוררות היא בעת תוקף התגלות אור המוחין (והיינו כמ"ש במ"א דבכחות הגלויים הרי מוחין ומדות א"א להיות יחד דבעת התגלות המוחין הוא למעלה מהמדות, והמדות מבלבלין אל המוחין, ודוקא לאחר הפסק המוחין יכול להיות המדות כו' וכמו שמכו' כאן, ובכחות הנעלמים יכולים להיות ביחד דבעת התגלות המוחין יכול להיות המדות (וברעו"ד המכו') כאן הוא דוקא בעת תוקף התגלות המוחין כו'), והוא מפני שהמדות אינם בבחי' הרגש עצמו, וגם המדות אינם מבלבלין אל המוחין כו', וזהו דברעו"ד התעוררות הרצון

והענין הוא דהנה קו המדה הוא שנותן מדה וקצבה אל אצי' הספי' בבחי' התפשטות והתגלות שלהם כו', דבכל ספי' יש מדה וקצבה להתפשטות שלה דעד פה תבא כו', בכדי שיוכל להיות הספי' האחרת שלמטה ממנו, דכל זמן שהספי' העליונה היא בהתגלות אא"ל אצי' הספי' התחתונה כ"א דוקא כאשר נפסקה התפשטות הספי' העליונה אז יכול להיות אצי' ספי' התחתונה כו', וכמו ספי' הכתר אם הי' ההתפשטות וההתגלות שלה בבחי' א"ם לא הי' אפ"ל אצי' ספי' החכ' כו'. וכמו עד"מ באדם למטה בכחות הנפש דכאשר הרצון הוא בהתגלות אא"ל התגלות השכל כו', דלהיות שהרצון הו"ע אחר לגמרי מהשכל ע"כ בהתגלות הרצון לא יהי' התגלות השכל כו', וכמו שאנ"ר בחוש דמי שהוא בעל רצונות בטבעו לא יהי' אצלו הנהגה שכלי' דלהיות שהנהגתו הוא ע"פ הרצון אין אצלו הנהגה שכלית כו', ובאמת אינו שייך כלל לענין השכל דמפני התגלות הרצון אצלו תמיד לא יבין ענין שכלי לאמתו כו', הרי כשהרצון הוא בהתגלות לא יש התגלות השכל כ"א דוקא כאשר נפסק התגלות הרצון אז יהי' התגלות השכל כו'. וכ"ה בעבודה דכאשר הרצון הוא בהתגלות דהיינו בבחי' רעו"ד אינו שייך או לשכלי כו', דלהיות שרעו"ד הוא למע' מהדעת ע"כ בהתגלות בחי' רעו"ד אינו שייך או לשכל והתבוננות כו', וזה גם ברעו"ד הכאה ע"י התבוננות כו', וכנודע שגם רעו"ד באה ההתעוררות ע"י התבוננות והוא ההתבוננות בבחי' עצמות אוא"ם בבחי' ההפלאה והרוממות דאוא"ם שעי"ז מתעורר ברעו"ד כו', הרי שזה בא ע"י השגה, והיינו שתחלה צ"ל ההשגה בהגילויים שבעולמות באופני הגילויים שמוה יבין את העילוי וההפלאה דאוא"ם ויתפעל בבחי' רעו"ד כו'. הנה כאשר מתפעל ברעו"ד אינו שייך או לשכלי כו', דע"ה שזה בא ע"י השגה, מ"מ לאחר שמשויג את

המדות, רק כאשר נפסק ומתעלם אור המוחין אז יוכל להיות התגלות המדות כו' וכידוע. וכמו"כ במוחין גופא בחו"ב כו', דהגם שנקודת ההשכלה מתלבשת בהשגה שהרי כל ענין ההשגה הוא להכין את הנקודה ולפרט הפרטים שבה כו', מ"מ א"ז עצמות החכ' שהרי עצמות החכ' הו"ע רא" והתאמתות וההנחה שמצד ההתאמתות שזה א"א לבא בהשגה כו', וגם בנקודת ההשכלה (דהיינו מה שמהחכ' בא בח' שכל גלוי כו'), הרי העיקר הוא ההנחה שכל' שהוא ג"כ ענין התאמתות כו' וכמשנת"ל פמ"ב, וכאשר מאיר בחי' ההתאמתות וגם ההנחה שכליות אין מניח לענין השכל והשגה (דאם דער לאוט ניט צום השגת הענין), דהרי התאמתות ה"ז למע' הרכה מהשגה וע"כ הרגש ההתאמתות אינו מניח לענין ההשגה כו'. והגם שמבו' במ"א שע"י בחי' הרא" דחכ' תהי' ההשגה ג"כ באופן נעלה ביותר שבא על עומק הענינים שבהשכלי ביותר כו', האמת כ"ה דכאשר יודע עצם הענין בבחי' רא"י שהוא במהות הדבר ה"ה בא בהשגה ג"כ על עומק ופנימי' הענין בהשכלות עמוקות ביותר כו', אך זהו דוקא כשמתעלם ההתאמתות כו', דכאשר ההתאמתות היא בהתגלות א"ז מניח להשגה, כ"א כאשר מתעלם ההתאמתות ומ"מ ה"ה יודע את הענין בעצם מהותו אז תהי' ההשגה בעומק הענין ביותר כו'. וזהו מה שנת"ל בד"ה הנ"ל דכאשר מייגע באיזה ענין שאינו מובן וגופל בשכלו שהוא באופן כך וכך ומתיישב אצלו הענין, וכאשר רוצה להביא הענין לידי השגה עדיין אינו מושג כו', שזהו לפי שבתחלה הי' אצלו בבחי' הנחה שכל' לבד כו', והעצה הוא שיקשר עצמו (ער זאל זעך צו טראגין) איך הי' אצלו הענין בעת ההנחה כו', ומתחדש בהתקשרות הזאת דכאשר מקשר עצמו עוד הפעם אל ההנחה אז הוא בבחי' ירידה מעצם ההנחה (ער איז שיים אגיסטראטין מההנחה ממש), והוא שייך יותר אל השכלי מאל ההנחה כו', ועי"ז יבא אל השגת הענין כו'. וזהו הפרש דכאשר ההתגברות היא ההנחה או השכלי בהעלם וכאשר השכלי הוא בהתגלות או ההנחה היא בהעלם כו', ואז תהי' ההשגה כו', הרי דמהתגלות החכ' אא"ל השגה דכינה כ"א כאשר מתעלם אור החכ' ונשאר רק אפס קצהו או תהי' ההשגה דכינה כו', הרי דבכחות הנפש בהתגלות הכח העליון אא"ל התגלות כח רק כאשר נפסק ומתעלם הכח העליון אז יהי' התגלות הכח התחתון כו'. וכמו"כ הוא למע' באצי' הספי' דכאשר הספי' העליונה מאירה בגילוי אא"ל התהוות ואצי' ספי' התחתונה, ובכדי שיהי' התהוות ואצי' הספי' התחתונה צ"ל הפסק בהתפשטות הספי' העליונה כו', וז"ע קו המדה שהוא ההגבלה להגביל התפשטות הספי' בכדי שיהי' אצי' הספי' האחרת כו', וזהו דקו המדה הוא בחי' גבו' שזהו לפעול ההגבלה והעדר התפשטות הספי' כו'. וזהו המעם

הוא בתוקף התגלות המוחין. ועוד דבמדות הרי המדה היא מן ההשגה וההתבוננות, וכמשנת"ל פק"ג שיש התבוננות מיוחדת למדת האהבה והתבוננות מיוחדת ליראה, וברעו"ד התעוררות הרצון הוא מההרגש דא"ס היינו לא מהרגש ההפלאה דא"ס כ"א מהרגש הא"ס, וההשגה וההתבוננות בהפלאה דא"ס הוא בכדי להביאו להרגש הא"ס, ומוזה הוא שמתעורר בתוקף הרצון כו', ולפמשנת"ל פק"ג א לכאו' מתדמין הם, אך במדות הוא שהבכין הוא למטה הרבה מהמוחין, וברעו"ד הוא בעליו רב, ומשום ההרגש דא"ס הוא שנאבד ההרגש שכלי, וגם משום דבהתעוררות הרצון מתעלה מענין השכל כו', ובכ"ז עיקר סיבת הדבר הוא דבמדות הוא רצון העשוי ונק' אהבה התלוי' בדבר שכל עיקר האהבה היא מהשכל, וברעו"ד הוא רצון עצמי שאינו תלוי בדבר, והשכלי הוא להביא להרגש הא"ס והתגלות הרצון העצמי כו' ועמשית"ל פ'). רק יש בזה הפרש אם ההתבוננות היא רק בענין ההפלאה דאוא"ס או שההתבוננות הוא באופן ההפלאה דאז גם הרעו"ד היא שכלי כו', דכאשר הרעו"ד היא מהשגת אופן ההפלאה ה"ה בבחי' אה' בתענוגים, ואה' בתענוגים הם בחי' פנימי כו' (וכנודע דפנימי' המקיף הוא בחי' פנימי כו'), והיינו כאשר ההשגה וההרגש הוא באופן ההפלאה דאוא"ס כ"ה ה"ה בבחי' כליון להתענג על הוי' שזהו בחי' פנימי כו', אבל כאשר ההשגה היא רק בענין ההפלאה ומוזה הוא מתפעל ברעו"ד ההתפעלות הוא למע' ממו"ד שהשכלי נאבד בעת ההתפעלות כו', ומכ"ש כאשר הרעו"ד היא מצד העצם שלא ע"י השגה והתבוננות כלל (דהיינו בחי' מקיף דיחידה) שאינו שייך או לשכלי כו'. וכמו בר"ה ויו"כ ועשית' שמאירים ומתגלים אז המקיפים שבנפש דאינו שייך אז העבודה דמות ולב כמו כל השגה שהעיקר הוא העבודה בהשגה והתבוננות והתעוררות אהו"ד שע"י התבוננות כו', משא"כ בזמן הנ"ל אין העבודה כמוה ולב כ"א בבחי' המקיפים דנפש כו', הרי שבהתגלות הרצון לא יוכל להיות התגלות השכל כו'. והנה הרצון הוא מקור השכל היינו כשרוצה להתחכם לא רק הרצון בעצם הדבר כו', דבזה שרוצה בהדבר לא יהי' עדיין ההתחכמות מזה כ"א כאשר רוצה להתחכם דבזה ה"ה יורד (ער טרעט א) מעצם הרצון כו', ואז ישכיל ויתחכם כו', וגם בהרצון להתחכם זהו דוקא כשהרצון הוא בבחי' מקיף, דכאשר הרצון להתחכם הוא בתוקף ההתגלות לא יתחכם כו', כי זה מבלבל להתחכמות כו', רק כשרוצה להתחכם והוא בבחי' מקיף מרחוק אז ישכיל ויתחכם כו' כמ"ש במ"א. הרי שבהתגלות הרצון אא"ל התגלות השכל, כ"א כאשר נפסק ומתעלם הרצון ונשאר רק אפס קצהו אז הוא התגלות השכל כו'. וכ"ה במוחין ומדות דכאשר המוחין הם בהתגלות אא"ל התגלות

בחי' קו המדה וכמשנת"ל (ד"ה פנחס בן אלעזר) בשם המאור"א דעיקרה הוא בחי' גבו' ה"ג דאימא ומקבלת מבחי' גבו' דעתיק שמלוכבש במו"ס כו', וקנה המדה הוא בחי' חכ' דעיקרה בחי' חסדים ומקבלת מבחי' חסד דע"י שמלוכבש בגולגלתא כו' (וזהו ההפרש בין המדידה דברה"ע להמדידה שבהמשכת האבות, דהמדידה דברה"ע הוא ע"י קו המדה כו', וההמשכה שהאבות המשיכו בחי' גילוי אור זהו ע"י המדידה דבחי' קנה המדה כו').

קיצור. וצ"ל והלא כל הגילויים גם אר"מ הוא ע"פ קה"מ ומכ"ש אר"פ שיש מדידה באופן הגילוי שזהו בעצם האצ"ע עדיין ואיך שיתקבל בעולמות, אך הנה יש קו המדה וקנה המדה, פתיל וקנה, קה"מ הוא גבו' למדוד ספי' שיוכל להיות הספי' שאחרי', דבתוקף התגלות הרצון א"א להיות שכל, ובעבודה רעו"ד למעלה מהשכל, גם שבא ע"י התבוננות ההפלאה, זהו מהרגש הא"ס שמתגלה רצון העצמי, ובהתעוררות הרצון נאבד ההרגש שכלי (ובהשגת אופן ההפלאה הוא אהבה בתענוגים), והרצון להתחכם הוא מקור החכ', וג"ז כשאינו בתוקף, וכן בחו"ב הרי עצם החכ' היא התאמתות שזהו למעלה מהשגה, ויהי' מזה השגות עמוקות אך לאחר התעלמות ההתאמתות, וגם הנחה שכליות למעלה מהשגה, רק בהתגברות השכלי על ההנחה, וכן לאחר התעלמות המוחין הוא התגלות המדות, והדוגמא מזה בע"ס המדידה ע"י קה"מ, ולכן כל שמשתלשל יותר מתגלה יותר בחי' הדין והגבו', אמנם קנ"ה הוא בחי' חסדים, והוא מדידת האור שיהי' המתקת הגבו', וכמו עלה אלקים, והוא המשכת א"א בו"א, ובר"כ הוא ההפרש בין המדידה דבינה והמדידה דחכ', שמקבלת מבחי' חסד דעת"י.

מה שבהשתל' הספי' כל מה שנשתלשל ממדרי' למדרי' מתגלה בחי' הדין והגבו' יותר כו', שהרי הכתר הוא בבחי' רחמים פשוטים כו', והחכ' אי' כחייט שיש בה קצת דין כו', ובינה מינה דינין מתערין רק שזהו בסופה בבחי' חיצוני' הבינה כו', ובו"א יש חו"ג כו', ועיקר ההתחלקות הוא בו"א ע"י בחי' הגבו' כו', ומל' עיקר בנינה הוא מהגבו' כו' כנודע. וזהו מפני שאצ"ע הספי' הוא ע"י מא' קו המדה שהוא בחי' ההגבלה להגביל כו', ע"כ ממדרי' למדרי' מתגלה הגבו' יותר כו'. אמנם בחי' קנה המדה שהוא ג"כ ענין המדידה, אבל המדידה הוא בבחי' חסד כו', והיינו המדידה בבחי' האור והגילוי כו', שגם גילוי האור יש בזה מדידה באיזה אופן יומשך האור כו', רק שמדידה הזאת היא בבחי' החסד כו'. דהנה תחלה היא המדידה בהתהוות הספי' וכמשנת"ל דבכדי שיהי' התהוות ואצ"ע הספי' התחתונה צ"ל הגבלה והפסק בהתפשטות הספי' העליונה כו', וזהו ע"י קו המדה כו', ואח"כ כאשר כבר נאצלה הספי' התחתונה והיא כלי לקבל את האור כו', גם בזה יש מדידה באיזה אופן יומשך האור והגילוי מהספי' העליונה בהספי' התחתונה כו', והיינו שיהי' גילוי יותר מכפי שנקצב ע"פ קו המדה כו', שע"י המשכת האור והגילוי נעשה המתקת הגבו' כו'. והענין הוא כדאי' במד"ר פ' אמור ע"פ עלה אלקים בתרועה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים, והיינו שהדין נהפך לחסד ורחמים כו', וזהו"ע עלה אלקים העלי' דש' אלקים שנעשה כמות ש' הוי' שע"י הגילוי דש' הוי' בש' אלקים נעשה הש' אלקים כמות ש' הוי' כו', והוא שיהי' גילוי בחי' א"א בו"א עד שז"א יהי' כמו א"א כו', ומדידה זו באופן המשכת האור זה"ע קנה המדה שהוא בחי' חסדים כו'. ובר"כ זהו ההפרש בין המדידה שמבחי' הבינה להמדידה מבחי' חכ', דבינה הוא

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

בלבד, דהן אמת הרבר שיש הנחות שכלים, והן הנק' מושכלות ראשונות שהן מוסכמים ומחלטים בעצם, וכל משכיל על דבר שכל הרי אי אפשר לו בלעדס, אבל מ"מ מצד עצם ענין עבודת ההשכלה צריך לבאר ולהסביר לעצמו את ההנחות הללו ג"כ, אשר בזה הוא מכשיר כלי מוחו לעשותם לכלים טובים לגוף ועצם ענין הקבלה (ווערין א כלי

נר) והנה בכדי להניע לכח ההיולי העצמי דשכל זהו ע"י העיון והיגיעה דוקא, וע"י הסדר והדרגה ביגיעת השכל בכלל, ובעיון ההשכלה בפרט, דכל דבר השכלה בא ביגיעה דוקא, גם בעניני השכל שהם מובנים גם בהשקפה ראשונה הנה זאת היא עבודת ההשכלה לייגע עצמו על זה להבינו היטב, והיינו שיהי' זה אצלו ענין שכלי ולא הסכמו

ממש, וכמ"ש בזהר בעמלא דאורייתא דלעילא מן שמושא. וזהו ויגיד לך תעלומות חכ' כפליים לתושי', דע"י היגיעה ועיון בעסק התורה מגיעים להכח ההיולי העצמי דשכל שהוא למעלה מתעלומות חכ' שהוא רק כח המשכיל שכל הנעלם מכל רעיון בלבד, ועל זה אנו עושין שמחת תורה שמשמחים את התורה, ובמה משמחים אותה במה שמסבבים עם התורה ומקיפים את שלחן הקריאה אשר שם בכל השנה קוראין באותיות שבתו' שהם שמותיו של הקב"ה, וזהו הוא השמחה שמרקדים בשמחה גלו' ובהתלהבות עצומה להיות כל א' וא' מישראל יש לו אות בתורה, ולכן באו"א יש לו חיות בתורה, ועלול למסור נפשו ממש על התורה, ואות זה נותן לו כח ועוז לעמוד נגד כל מונע ומעכב מלימוד התורה, ואשר לכך זאת כי היא מגינה עליו עוד זאת היא הכלי אשר בה ועל ידה מגיע לו הברכה העליונה בכל הטוב אשר הוקצב לו בהשפעה מרובה בר"ה ויוהכ"פ.

טובה אויף צו נעמען א ענין שכלי מיט שכל, ניט מיט א הסכם בלבד), והוא דוקא כאשר מייגע כלי מוחו על כל דבר מושכל לבוא לעומק אמתתו דוקא, דע"י יגיעה זה הנגה מעורר כלי שכלו דכלי המוח וכלי השכל הם ב' ענינים, דכלי המוח הם הדקות והרוחני' שבחומר המוח והיינו הקר ולח דמות החכ' והחם ויבש דחומר מוח הבינה וכלי השכל הם מה שהכח דחכ' הוא נקודה ודביקות, וכח הבינה התרחבות והתפשטות, וע"י ההתעוררות דכלי שכלו ביגיעה עצומה נגה אז דוקא יגיע ללהעלם העצמי, דהנה כח המשכיל ה"ה ג"כ נמשך מכח ההיולי העצמי אלא שזהו רק מה שנמשך ונמצא, אבל לא מה שהוא עצמו נמשך, אבל בכדי להיות התגלות הכח ההיולי העצמי זהו ע"י העמל ויגיעה דוקא, וכמו הוצאת האש מצור החלמיש שזהו ע"י הכאה דוקא, כמו"כ ע"י העמל ויגיעה דוקא עי"ז הוא ממשך מכח ההיולי העצמי, והו"ע עמלא דאורייתא שע"י העמל ויגיעה בתורה עי"ז דוקא יגיע לבחי' עצמו' החכ' כמו שהוא בעצמו' או"א"ס

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

מהחלטתו באותה הלכה לא התחרט, והגמרא דנה מדוע לא ענה רב על השאלה השניה של תלמידיו. בנתחנו היטב מהלך הסברות בשאלה, רואים אנו שהסברא בענין האפרוח שנולד ביו"ט היתה אצל רב סברא של הרגש ולא רק סברא שכלית. בסברא של הרגש יש בתחילה גם הסבר שכלי, ולכן על שאלתם הראשונה של רב כהנא ורב אסי ענה להם והסביר את ההבדל בין אפרוח לבין עגל שנולדו ביו"ט, שאפרוח מוקצה ועגל אינו מוקצה. ואילו ביחס לשאלה השניה שההבדל ביניהם הוא סברא של הרגש לא היה יכול רב לענות, שכן סברא שכלית באה בהסבר של מלים ואילו סברא של הרגש איננה יכולה לבוא בהסברה. כלומר, ככל שנסביר אותו ישאר ההרגש בלתי מוסבר ובלתי ממוצה, ההרגש הוא עדיין למעלה מההסברה, וכפי שדובר לעיל, שעל סברא שכלית יש בקושיא משום סתירה, ואילו על סברא של הרגש אין בקושיא משום סתירה כלל. הסברות הנובעות מ"הרגש" אצל משיג אמיתי נעלות ונעימות יותר מאשר הסברות השכליות, ולפיכך מסוגל בעל השגה לסלק השכלה עמוקה בגלל ההרגש. אופן

קיים עוד דבר שהמשיג יכול להבין, והוא שיש לסלק את ההבנה ביחס אל למעלה מהבנה. זה נקרא "הרגש", והרגש של השכלה הוא למעלה מההשכלה. השכלה באה בהסברה. ואילו הרגש יתכן שלא תהיה אפשרות להסביר, וכאשר מקשים לו קושיא בענין, אין לו מלים לתרץ בהן את הקושיא, אך ההרגש אומר לו שהדבר הוא כך. כלומר, השכלה באה במלים ומקבלת העלם והסתר, שהרי כל קושיא היא העלם והסתר, ואילו הרגש אינו בא באריכות דברים ואינו מקבל על עצמו שום העלם והסתר, לכן יש בראיה חיזוק למושכל והקושיא מחלישה אותו, ואילו בהרגש, כאשר הוא חש במושכל, אין הראיה מוסיפה ואין הקושיא מחלישה. דבר כזה מוצאים אנו בגמרא¹³: רב אמר הלכה שאפרוח שנולד ביום טוב אסור מחמת מוקצה. כל הלכה היא "בכך" ומסקנה של שכל וסברא. שאלוהו תלמידיו, רב כהנא ורב אסי, מה ההבדל בין אפרוח שנולד ביו"ט לבין עגל שנולד ביו"ט? השיב להם רב על כך. שוב שאלו מה ההבדל בין זה לבין עגל שנולד לבהמה שאינה נעשית כשרה בשחיטה? שתק רב ולא ענה להם. אך

(13) ביצה ו, א.

למרות שהכל הוא לבוש של הרגש, ישנם בכל זאת הבדלים גדולים בין ההרגש של גוף ומדות לבין ההרגש של שכל ונפש, – האם אותם הבדלים ישנם גם כשהרגש הוא מלוכב והגוף או המדות הם לבושים.

בהבנת הענין ישנה סברא המחייבת שהם דומים וישנה סברא המחייבת שאין הם דומים. ועל ידי ההתעמקות בענין באים להחלטה שגם בהרגש יש ה"מציאות" שלה ויש ה"מהות" שלה. ה"מציאות" היא הגוף של ההרגש, וה"מהות" היא הנפש של ההרגש. כל דבר הקיים הוא גם גשמי וגם רוחני, וכשם שאי אפשר להיות חומרי בלי נפש חיונית, אפילו דומם יש לו נפש, כך גם ברוחני ישנו גוף, אלא שהוא באופן יחסי לרוחני. ואם כן גם בהרגש שהוא כוח רוחני יש "מציאות" ויש "מהות". בהתבוננות עמוקה יותר בענין, מסתבר שישנן ארבע קביעות, שבעל ההשגה האמיתי מבין אותן בארבעה חלקים נפרדים, ומחלק אותן בשתי חלקות כלליות: "מציאות" ו"מהות" כשכל אחת מהן נחלקת שוב ל"מציאות" ו"מהות", כלומר: מציאות המציאות ומהות המציאות, מציאות המהות ומהות המהות, ואז מתברר לבעל ההשגה שבמציאות ההרגש שייך לומר הבדלים ודרגות, ואילו במהות ההרגש לא שייכות שום דרגות, שכן היא "גילוי עצמי".

המושג "גילוי עצמי" – מהווה עבור בעל ההשגה תואר מסויים המכיל בתוכו פרק מסויים מיוחד של הבנה. יש בו במושג זה משמעות רבה עבור בעל ההשגה. הוא פותח בפניו שני מעיינות של הבנה. משמעותו של "גילוי" בכלל מוכרת היטב לבעל ההשגה, ואילו המושג "עצמי" כמעט ולא מושג אצלו. אך כשהוא משקיע את הבנתו במושג של "גילוי עצמי", מעמיד אותו הדבר על הסף שבין השגה להרגש, והוא מתחיל לעבור מהיכל ההשגה להיכל ההרגש. הרגע של מעבר זה מצטייר בבעל ההשגה בשלש תכונות: שתיקה, המתנה, תקוה.

זה הפירוש של "ולך דומיה תהלה", הקשר של "לך" עם אלקות הוא רק על ידי "דומיה". וב"דומיה" שלשה פירושים: שתיקה, המתנה ותקוה, שהם שלשה ענינים בהרגש: המדריגה הראשונה היא שתיקה, היציאה משכל של הלבשה; המדריגה השנייה היא המתנה, הוא משתוקק, מחכה ומקווה לגילוי העצמי, שהוא העצמי של ההרגש, שבכל מקום שהוא נמצא הוא מקווה לנעלה יותר.

"אלקים בציון" – "ציון" הכוונה לעצם הנשמה, "אלקים בציון" – האלקות של הנשמה. הרי ידוע שעצם הנשמה אינו מתלבש בגוף. מה שמתלבש בגוף הוא רק

הסילוק הוא בכך שהוא הופך את כל ההשכלה לגרעין לצמיחה של הרגש, כאשר ההרגש מקשר אותו עם עצם נקודת ההשכלה שאיננה יכולה לבוא במלים כלל אלא בהרגש.

"הרגש" הוא הגדרה שאפשר לטעות בו, שכן הדלות שלנו במלות הסברה היא גדולה כל כך עד שאנו חייבים להשתמש בכיטוי זהה לגבי אופנים שונים של קווי תופעה נפשיים. ההכרה ההשכלתית שלנו היא חלשה במדה כזו שדבר אחד מפריע לשני, וקיים הכרח במאמץ שכלי חזק כדי להגדיר כל מלה במשמעותה הנכונה והבהירה.

במלים ברורות יותר: בכל הגדרה יש שלב שבו מהווה ההגדרה דבר מושאל בלבד ולא תואר עצמי, ואילו בתואר עצמי יש אשר אינו אלא משרת בלבד, כלומר לבוש לכוח המתלבש בו, ויש אשר מתגלה העצמי שבו. כך גם בהגדרת ה"הרגש", יש שהיא תואר מושאל ויש שהיא תואר עצמי. גם ב"עצמי" עצמו יש שהוא לבוש ויש שהוא עצמי. למשל: אומרים אנו הרגש גופני, הרגש של מדות, הרגש של שכל, הרגש של נפש, או שאנו אומרים הרגש בגוף, הרגש במדות, הרגש בשכל, הרגש בנפש. ההבדל בין שתי ההתבטאויות האמורות, ברור לכל אחד בדיוק: כשאנו אומרים הרגש של מדות הרי ההרגש הוא לבוש המשרת למדות, ואותו דבר בשכל ונפש. ואילו כשאנו אומרים הרגש במדות, הרי ההרגש מלוכב והמדות הן הלבושים המשרתים את ההרגש, ואותו דבר בשכל ובנפש.

השגה מסתייעת בכל מה שרק אפשר להבהיר בו את ההשכלה, כלומר, בכל דבר שכלי שבעל ההשגה נתון בו, הוא מחפש את כל דרכי ותפיסות השכל כדי להבהיר יותר את ההשכלה, הוא משתמש בכל דבר כדי להאיר את הדבר המושכל באופן שיהיה לגוף שכלי בצביון ברור.

למשל: ההבדל אם ההרגש הוא לבוש של משהו או שההרגש הוא מלוכב במשהו, ברור היטב. ברם, בעל ההשגה האמיתי מתקדם הלאה בהיכלות ההרגש ומתעמק בהבדל אופן ההרגש בכל ארבעת הענינים: גוף, מדות, שכל ונפש. ובכך, כשההרגש הוא לבוש, יודעים ברור את ההבדל בין ארבעת הענינים האמורים, ואילו כשההרגש מלוכב במשהו והגוף, המדות, השכל או הנפש הם הלבושים המשרתים, הרי בהגיעו להבנה זו עוצר השכל את פעילות ההלבשה ותוהה לגבי ההבדלים שישנם, כאשר ההרגש הוא לבוש המשרת, שאז אינו דומה ההרגש של גוף ומדות להרגש של שכל ונפש, שכן

גמור לאלקות. והתחלת העבודה צריכה להיות, להביא את גוש הבשר אל "שומע תפלה", להתפלל בציבור ולקבוע עתים לתורה.

עתה מבינים אנו כבר מה שדוד המלך אומר. הוא מספר לנו את האמת ש"ולך ישולם נדר". אותו נדר הידוע והשבועה שמשביעים את הנשמה תהי צדיק, לקיים תורה ומצוות, מן ההכרח לקיים. הקשיבו למה שהוא אומר: "ולך ישולם נדר". את הנדר חובה לשלם, והוא ישולם אם ברצון הטוב או חלילה בהכרח. ישנם כאלה שנדמה להם שיש להם מניעות ועיכובים לתפלה ותורה, עליהם לדעת ש"אלקים בציון", האלקות שיש לכל אחד שנשמתו כוחה חזק כל כך, שלא זו בלבד שיש בכוח האדם לדחות כל המניעות והעיכובים שחיי-עולם מערימים על תורה ומצוות, אלא יש גם בכוחו להגיע להתקשרות של "לך דומיה תהלה". אלא שזו היא מדריגה גבוהה בעבודה ולא כל אחד שייך לעבודה זו. התחלת העבודה היא "עדיך כל בשר יבואו", להביא את הבשר העצמי אל "שומע תפלה" יתברך, להתפלל בציבור ולקבוע עתים לתורה, שהם הכוס של ברכה בשפע רב גשמי ורוחני.

הארה מהנשמה, ואילו עצם הנשמה נשאת למעלה, ככתוב במדרש¹⁴: חמשה שמות נקראו לה: נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה. שלש מהן, נר"ן, הם "פנימיים" וחיה-יחידה – "מקיפים". ו"יחידה" נקראת "ציון". "אלקים בציון" – האלקות של הנשמה. לכן נקראת מדריגה זו "יחידה" מפני שהיא מקבלת מיחיד ברוך-הוא. "ולך ישולם נדר" – מוסב על ירידת הנשמה בגוף, כפי שהגמרא אומרת¹⁵ "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע". נדר זה חייבים הכל לשלם, בין ברצון ובין בהכרח, וישנם על כך כמה גלגולים שהנשמה באה שוב למטה כדי לשלם את הנדר.

ישנם אנשים האומרים שבגלל סיבות שונות אין הם יכולים להיות כפי שצריך להיות, בקשר לקביעות עתים לתורה ולעבודה שבלב, הם עונים תירוצים, אבל שוכחים את האמת שלא יעזור שום דבר, את הנדר חייבים לפרוע. התחלת העבודה היא "עדיך כל בשר יבאו", להביא את צרור הבשר אל "שומע תפלה" יתברך. תפלה היא התחברות. "שומע תפלה", קמיה יתברך גלוי וידוע שכל יהודי בפנימיות נקודת לבבו רוצה להיות קשור ביחוד

(15) נדה ל, ב.

(14) ב"ר יד, יא.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~ תרגום מאידיש

חלק כב

במשך השבועות הספורים שהוא (= ר' אברהם שאול) למד עם ה'מגיד', הרי הוא שיגשג מאד בלימוד, כל יום בכל לימוד נוספו לו חידושי תורה וכאלה פלפולי תורה עמוקים, חקירותיו של ה'מגיד' בלימוד הם עמוקים ביותר, כך שצריכים ראש טוב מאד כדי שיהיה אפשר לקלטם. הוא – ר' אברהם שאול – זוכר היטב את המגיד מבעלעניץ, הגם שהוא – ר' אברהם שאול – היה אז עדיין אברך צעיר, היתה זו רק הפעם השנייה שהוא נסע עם חותנו ר' אבלי פעפער עליו-השלום.

– הוא – ר' אבלי פעפער – היה מתמיד גדול, והיה ישן במעת-לעת (= יממה) לא יותר משלש שעות, ובכדי שלא תתפוס אותו תרדמה, היה מפזר פלפל תורכי (= חריף) בין אצבעות רגליו ומתחת לבית שחיו, (= ולכן) קראו לו ר' אבלי פעפער –

אך הוא – ר' אברהם שאול – למרות (= גילו הצעיר) ידע יפה ללמוד, והיה בעל מחדש טוב (= בלימוד), הוא – ר' אברהם שאול – המציא דברי תורה משלו כבר אז, ותפס את רש"י

בכמה טעויות, אשר היו צריכים לעמול היטב עד שתירצו את רש"י מהשאלות שלו – של ר' אברהם שאול – עליו (= על רש"י).

הוא – ר' אברהם שאול נזכר איך לאחר שהעילוי מבעלענין אמר מעל הבימה פלפול שארך שלש שעות, ניגש חותנו – ר' אבלי פעפער – לר' זאוועל הפרנס, ואומר לו שיבקש מהעילוי מהאפניק (= חתנו – ר' אברהם שאול) לומר משהו.

האפניק היתה כפר לא רחוק מסמילאוויץ, שם נולד ר' אברהם שאול, כל שנות צעירותו למד (= ר' אברהם שאול) בסמילאוויץ אצל ר' טביל באברר, ובזמנו כאשר עבר ר' אבלי פעפער בסמילאוויץ, מצא מאד חן בעיניו העילוי מהאפניק (= ר' אברהם שאול) ולקחו לחתן, והביאו לדובראוונא, בהיות ר' אבלי פעפער זהיר מאד בכבוד התורה, (= ולכן) היה קורא לחתנו ר' אברהם שאול (= באופן תמידי) בשם "העילוי מהאפניק" –

פלפול גאוני אמר אז העילוי מבעלענין, (= פשוט) היה בפני מי לומר – מעבר לזה שאז היו באים לירידים בדובראוונא למדנים וגאונים גדולים – הרי בדובראוונא עצמה היו גאונים משלה, כמו:

ר' עזריאל קלאץ – אשר למעלה מחמישים שנה ישב כל יממה שמונה-עשרה שעות על בול עץ עד שעל-ידי ישיבתו נשחק בול העץ, (= לכן) קראו לו ר' עזריאל קלאץ.

ר' נחמיה סגי נהור – אשר עיוור הוא לא היה, אדרבה, בצעירותו היתה לו ראייה חדה ביותר, אלא מרוב התמדה ומיעוט שינה נחלשו עיניו, אך הוא למד גמרא עם פירוש רש"י ותוספות בעל-פה.

ר' אלטער האן – גאון נורא ואדיר, ואשר כמעט שהיה זקן העיר, אז היה חי עדיין ר' בירך קושע ברכה'ס, אך ר' בירך הוא היה אז כבר (...). כאשר הוא (ר' בירך) נשאר לא-עלינו אלמן מזיווג חמישי, ניגשו אליו לומר לו שהוא שרוי בלא ברכה ובלא שמחה, ציווה (= ר' בירך) שיביאו אליו מסננת וימלאו אותה בתבואה, כאשר הביאה אליו הרים – ר' בירך – את המסננת עם התבואה בקלות, ואמר: ידוע לי שפסקו הלכה למעשה שאם יש עדיין כח להרים מסננת עם תבואה, צריכים לקחת בת (= שיכולה להוליד) בנים. וכך היה, מזיווגו הששי היו לו שני זכרים ונקבה אחת, אך ראשו כבר נחלש, ור' אלטער האן היה נחשב כגאון הראשון, ור' עזריאל קלאץ ור' נחמ" סגי נהור היו מלקקים את אצבעותיהם מסברותיו או מאמרותיו של ר' אלטער האן.

ר' אלטער היה מגיע כל יום בלילה לפני חצות (= הלילה). לאחר חצות היה נעמד ליד השטענדער ולומד עד התפילה, לאחר התפילה היה אוכל משהו – ר' אלטער לא נהג להתענות – לאחר הלימוד היה נעמד שוב ליד השטענדער ולומד, והיות והיה לו כאב רגלים חזק מאד, הרי כמה שעות היה עומד רק על רגלו הימנית, ולאחר מכן היה עומד כמה שעות על רגלו השמאלית, ולאחר מכן היה שוב נעמד כמה שעות על רגלו הימנית, כך שתמיד היה עומד על רגל אחת, ולכן כינו אותו ר' אלטער האן (= תרנגול). ר' אלטער לא היה 'פרוש', ולאחר מעריב היה הולך הביתה, ולפני חצות (= הלילה) היה מגיע לבית המדרש והיה שוהה בבית המדרש עד אחר מעריב, וכך היה ר' אלטער נוהג למעלה מארבעים שנה.

כאשר סיים העילוי מבעלינין את פלפולו, התפעל ר' עזריאל קלאץ כל-כך עד שמחא בכפיו

אחת בשניה פעמיים, אמר לו ר' אלטער: ר' עזריאל! הרי היום שבת, ובפעולתך יש ספק-ספיקא דמשמיע קול?!

ויותר מהתפעלותו של ר' עזריאל, התפעל ר' נחמי' אשר התנענע שלש פעמים כבשמחת-תורה עד שר' אלטער אמר לו: ר' נחמיה! (= והיכן הוא) כבוד התורה וכבוד תלמידי חכמים! כל הלומדים התפעלו מאד מהפלפול של העילוי מבעליניץ.

שמחה אופפת אותו (= את ר' אברהם שאול) עוד היום, כאשר הוא נזכר איך הכריז ר' זאנוויל פרנס, שעכשיו מבקשים את העילוי מהאפניק שיאמר חידוש או פלפול, כמה נכבדים שאלו מי הוא זה העילוי מהאפניק? אלא תיכף ומיד נשמע (= מענה) מכמה פינות של בית המדרש, "הרי זה הוא חתנו החדש של הגביר – ר' אבלי פעפער, נגיד וקצין של העיר" – ותיכף עם עלייתו (= של ר' אברהם שאול) על הבימה, אמר פלפול עמוק ודרך-אגב שאל שתי קושיות על תורתו של העילוי מבעליניץ, עד שאפילו לר' אלטער לא היה תירוץ על שאלות אלו.

כאשר הוא – ר' אברהם שאול – נסע עם חמיו – ר' אבלי פעפער – דרך סמיליאן, ביקרו אצל ר' טעבל, כאשר שמע (= ר' טעבל) את התורה שאמר הבעליניצער, הרי הוא התפעל מאד מזה, ואמר שזוהי גאונות, לאחרי-זה כאשר הוא – ר' אברהם שאול – אמר לו (= לר' טעבל) את הפלפול שהוא עצמו אמר עם שתי הקושיות אשר שאל, התפעל (= ר' טעבל) עוד יותר, ונתן לו – לר' אברהם שאול – נשיקה במצחו, ואמר לו שזוהי גאונות מבהילה, ואין לו תירוץ על קושיות אלו, וכאשר יסעו בהצלחה חזרה שיתעכבו אצלו שוב, ואז הוא – ר' טעבל – יענה על קושיות אלו.

אך כל זה הוא רק פלפול, אבל (= סדר) לימודו של ה'מגיד' הוא הגיון וחידוש,

כאשר הוא – ר' אברהם שאול – הגיע ליריד במינסק. והחל לחזור את תורתו של ה'מגיד', הנידו זקני הגאונים את כתפיהם, וכולם אמרו שזוהי גאונות מבהילה, וכאשר הגיע ר' אברהם שאול לבריסק, שם נפגש עם ידידים ותיקים גאונים משכבר הימים, סיפר להם על כך שבעירו נמצא גאון גדול וצדיק (= ה'מגיד'), וחזר על דברי תורה שונים (= ששמע מהמגיד) אשר מאד מצאו חן בעיני כולם, בכל סוגיא היו סברות חזקות ומבריקות.

ר' אברהם שאול סיפר אודות כחו הרב של הגאון (= המגיד) בלימוד אגדה ובאמירת דרשה, הוא – הגאון (= המגיד) – מחזיר את כולם בתשובה, הוא (= המגיד) מספר שלמד הרבה זמן במרחקים אצל גאון גדול וצדיק, ואשר רק בפאדאליא וואהלין נמצא גאון וצדיק המראה מופתים כבזמן הנביאים, בסביבה ההיא קוראים לו "הבעל-שם-טוב".

פעם אחת ישבה קבוצה של כמה מזקני הגאונים, והתפתחה ביניהם שיחה אודות הבעל-שם-טוב. אחד מהם סיפר, איך החל (= הבעל-שם-טוב) להתגלות: אשר אחד שהיה בעבר בעל-עגלה פשוט המוביל חימר לעיר, הרי פתאום כאילו מעצמו החל לומר דברי תורה ולהראות מופתים, וגאוני ברוד אסרו זאת עליו, והיות והוא לא ציית להם, הרי הם (= גאוני ברוד) הטילו על עושה המופתים (= הבעל-שם-טוב) רמ"ח (= חרם), אך למרות זאת אין הוא שומע להם וממשיך להתנהג כך הלאה, נמצאים אתו הרבה גאונים גדולים, אך כאן באיזורנו הרי כל הגאונים מתנגדים לבעל-שם-טוב.

שיחה זו עשתה על ר' אברהם שאול רושם אדיר, ובפרט שנודע לו שגאוני ליטא סוברים שבעל המופת מוואהלין פאדאליא ותלמידיו יש להם שייכות לכת מסוימת, ואשר הם לומדים גם קבלה, (= ולכן) חוששים וחושדים גאוני ליטא בבעל-שם-טוב ותלמידיו, שהם סרו חלילה מהדרך הישרה, ונתפסו לענינים הקשורים ב(= היפך) האמונה.

במצב רוח קודר, נסע ר' אברהם שאול מהיריד בברסק, בדרך עד שקלאוו הוא נסע עם למדנים ליטאים גדולים, אשר כל הזמן סיפרו סיפורים שונים אודות הבעל-שם-טוב ותלמידיו, וכאשר שמע ר' אברהם שאול אודות הגאון (= המגיד) שהתמנה כ'מגיד' העירוני בדוכרואוונא, ואשר הוא (= המגיד) למד אצל הבעל-שם-טוב, הרי הם דרשו מר' אברהם יצחק שיעקוב היטב אחר ה'מגיד', היות והוא (= המגיד) למד זמן מה אצל הבעל-שם-טוב, הרי הוא צריך בדיקה חזקה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

רק זה כי הסכמנו, כבוי אמי מורתי הרבנית הכבודה תחי ואני, ליתן לעייע, בסך מיליליאן רוי"כ בתיקון בית הטבילה והמרחץ, וסך כזה נוכל לשלוח בעזה"י במשך כחדש ימים, והוא רק לטובת תיקון בית הטבילה. והוא עפ"י תוקף צוואת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, כאשר זה כבר כתבנו להם ע"ד איזה תיקון, אמנם עתה יהי לעייע זה, ואי"ה בימים אלו אשלח איזה סכום להתחלה טובה, ויזדרזו בזה, והשייית יהי בעזרם.

והיו ברכה ושלי' כאו"י והדו"ש ידייע, בן מו"ר

י"ש

בי"ה, אי י"ט מי"ח פ"ב

כבוד ידידי הרב הנכבד ווי"ח אי"א
מוהר"ד שי, וידייע הנכבד ווי"ח אי"א
מוהרשי"ח שי שוי"ב, וידייע הנעלה ווי"ח
אי"א מוהרי"ק שי

שלום וברכה!

מכתב ידידנו רשי"ח שי לכי אמי מורתי הרבנית הכבודה תחי קראתי.

וע"ד בית הכנסת, שנעשה בחבית חומה, בודאי ענתה כבוי אי"ה הרבנית הכבודה תחי ועליו אין לי מה להוסיף.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שני עמ' א

14 התורה. אמרו ליה, ומנא לך דכפלינן שלמא למלכי - ומנן לך
15 שכופלים שלום למלכים, שאמרת 'שלום עליכם מלכים' פעמיים.
16 אמר להו, דאמר רב יהודה אמר רב, מנן שבופלין שלום למלך,
17 שנאמר (דח"א יב ט) 'ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים' וגו' לך
18 דויד ועמך בן ישי שלום שלום לך ושלום לעורך', הרי שכופלים
19 שלום למלך.
20 אמרי ליה לגניבא, ליטעום מר מידי - יטעם מר משהו ויאכל. אמר
21 להו גניבא, הכי אמר רב יהודה אמר רב, אסור לו לאדם שיטעום
22 כלום עד שיתן קודם לכן מאכל לבהמתו, שנאמר (דברים יא טו) 'ונתתי
23 עשב בשדה לבהמתך' והדר - ורק אחר כך נאמר 'ואכלת ושבעת',
24 שיש להקדים בראשונה את הבהמה.

25 הדרן עלך הניזקין

1 חנו ויתן לו שלום, שכיון שהוא רואה שהישראל מוחשיבו כל כך,
2 הוא הולך ומודה לפסיליו, אבל אם מצאו פגשו בשוק, נתן לו
3 שלום בשפה רפה וכבדך ראש.
4 הגמרא מביאה מעשה מענין זה: רב הונא ורב חסדא הוו יתבי - היו
5 יושבים, הליף ואויל - היה הולך ומתקרב אליהם גניבא. אמר ליה
6 חד לתבריה, גיקום מקמיה - הבה נעמוד מפניו של גניבא, משום
7 דבר אוריין הוא - שהוא בן תורה. אמר לו חברו, ומקמי פלגא
8 גיקום - האם נעמוד מפני בעל מחלוקת, שהיה גניבא מצער את
9 מר עוקבא שהיה אב בית דין, כאמור לעיל (ג). אדקיי אתא איהו
10 לגייתו - בינתיים בא גניבא אליהם, אמר להו גניבא, שלמא עליכו
11 מלכי שלמא עליכו מלכי - שלום עליכם מלכים, שלום עליכם
12 מלכים. אמרו ליה רב הונא ורב חסדא, מנא לך דרבנן אקרו מלכים.
13 אמר להו, דכתיב (משלי ח טו) 'פי מלכים ומלכו' וגו', והיינו על ידי

הלכות בית הבחירה

הארון לא היה כלי שרת

פרק ד, הלכה א

אָבֵן הַיְתָה בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים בְּמַעְרְבוֹ שְׁעָלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מְנַח. וְלִפְנֵינוּ צְנֻצָּנֶת הַמֶּזֶן וּמִטָּה אֶהְרֵן. וּבִעַת שְׁפָנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת וַיְדַע שְׁסוּפוֹ לְחַרֵּב בְּנָה בּוֹ מְקוֹם לְגַנְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַקְלָקְלוֹת וַיֵּאשְׁחֶהוּ הַמֶּלֶךְ צָנָה וּגְנָזוֹ בְּמְקוֹם שְׁפָנָה שְׁלֹמֹה שְׁנֵאמַר "וַיֵּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים לֵה' תָּנוּ אֶת אָרוֹן הַקְּדֹשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בְּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מִשָּׂא בְּפִתְחָה עֲתָה עֲבָדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגו'. וְנִגְנְזוּ עִמּוֹ מִטָּה אֶהְרֵן וְהַצְנֻצָּנֶת וְשִׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְכֹל אֵלָיו לֹא חָזְרוּ בְּבַיִת שְׁנִי. וְאֵף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבַיִת שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבִין בְּרוּחַ הַקְּדֹשׁ. וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן שְׁנֵאמַר "עַד עֵמֶד כִּהֵן לְאוֹרִים וְתַמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא לְהַשְׁלִים שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְכַהֵן גְּדוֹל כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר בְּגָדִים:

שגם לא אחרי שנגנז, ובכל משך זמן בית שני, היה בית המקדש ללא ארון – נמצא שאין זה פרט בציווי דעשיית המקדש, כי אם שבזמן שיש ארון תהיה קדושה יתירה במקדש, אבל הציווי דעשיית המקדש מתקיים גם בלא ארון.

אמנם, תירוץ זה אינו מחוור לגמרי:

ידוע הכלל⁶ ש"דרכו של הרמב"ם . . . (ש)לפעמים מביא פסוק שלא נזכר בגמרא כלל מאחר שהוא מבואר יותר" – כשאין נפקא מינה לפועל.

ובנדון דידן: מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש (בשביל תוספת קדושה על כל פנים), וישנם כמה פסוקים המדברים אודות פרטי דיני עשיית הארון – הרי, על פי כללו של הרמב"ם היה לו להזכיר זאת, שהרי אין בזה נפקא מינה לפועל, מכיון שסוף כל סוף צריכים לעשות ארון במקדש?

ולכן, יש לומר שהביאור האמיתי בדבר הוא – כמו שכתב הרגז'ובי⁷ ש"ארון לא היה כלי שרת", כלומר

א. כתב הרמב"ם: "אבן היתה בקדש הקדשים במערבו¹ שעליה היה הארון מונח".

וצריך ביאור: מאחר שהרמב"ם מבאר בהלכות אלו את פרטי הדינים דעשיית הכלים בבית המקדש – מדוע לא כתב את כל פרטי הדינים דעשיית הארון?!

ונתבאר זה במקום אחר², על יסוד פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן אם עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה או חלק מכללות הציווי דבנין בית המקדש:

לדעת הרמב"ן³, עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן "עשיית הארון . . . תמנה מצוה בפני עצמה".

אבל לדעת הרמב"ם⁴, אין עשיית הכלים מצוה בפני עצמה, כי אם חלק ממצות בנין בית המקדש, "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁵, ולכן: הכלים המוכרחים למקדש ולעבודתו (השולחן והמזבח כו'), עשייתם היא בכלל עשיית המקדש, ולכן מבאר הרמב"ם פרטי דיני עשייתם; מה שאין כן הארון, מכיון

ועוד.

(3) בהשגות לטה"מ"צ מ"ע לג.

(4) טה"מ"צ מ"ע כ. וראה שם שורש יב.

(5) ריש ה' ביהב"ח.

(6) יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד. וש"נ

(7) צפע"נ עה"ת ר"פ התרומה.

(1) ויש להעיר, שמדברי הגמרא (ב"ב צט, א) "מקום ארון . . . אינו מן המדה . . . יש לו ריוח עשר אמות לכל רוח ורוח", משמע, שהארון הי' באמצע, וכמפורש בירושלמי (ב"ב פ"ו ה"ב): "ארון עומד באמצע וחולק הבית עשר אמות לכל רוח". ועפ"ז יש לעיין מהו המקור לדברי הרמב"ם שהארון עמד במוערבו קדש הקדשים – ולא באמצעו.

(2) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1346 הערה 26. ח"א ע' 118 הערה 24.

וזהו תוכן הענין שהארון אינו בגדר "כלי שרת" – שהתורה אינה יכולה להיות כלי תשמיש בשביל דבר מסויים, גם לא בשביל להוסיף קדושה בבית המקדש. כלומר: בודאי שהתורה פועלת תוספת קדושה בבית המקדש ובעולם כולו, אבל אין זה באופן שהתורה נעשתה בשביל להוסיף קדושה כו'.

ועל פי זה יש להוסיף ולבאר את דברי הרמב"ן – בעומק יותר:

לדעת הרמב"ן¹² – "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה, שהוא הארון, כמו שאמר¹³ ונועדתי לך שם וגו'".

כלומר, לא זו בלבד שהתורה לא נעשתה כדי להוסיף קדושה בבית המקדש, אלא אדרבה: הכוונה והתכלית דעשיית המשכן והמקדש היא – הארון, תורה.

(משיחות ש"פ מטו"מ וש"פ דברים ה'תשמ"ו)

– אף שהארון פועל תוספת קדושה במקדש, מכל מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, "ארון לא היה כלי שרת", ובמילא אין מקום להזכיר ב"הלכות בית הבחירה, על דבר עשיית הארון, מכיון שעשייתו אינה קשורה עם המקדש.

ב. ויש להוסיף בזה – בנוגע לתיקון הדעות כו' (על פי דבר הרמב"ם⁸ ש"דיני התורה אינן אלא לתקן הדעות וליישר כל המעשים):

ענינו של הארון הוא – "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו"⁹, תורה.

ומצד גודל מעלת התורה, עד כדי כך ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד"¹⁰ – הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל ענין מסויים (ואדרבה: כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל התורה¹¹), אפילו לא בשביל בית המקדש וקדש הקדשים.

(11) ב"ר פ"א, ד. הובא בריש פרש"י עה"ת.

(12) ר"פ תרומה. וראה גם עקב י, ה.

(13) תרומה כה, כב.

(8) הל' תמורה בסופן.

(9) מלכים א ח, ט.

(10) זהו הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. וראה זח"א כד, א. ח"ב ס.א.

תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מני"א, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר יצחק שי

שלום וברכה!

מה שהעיר בפרש"י שבת נה, א שמתחיל באמצעות דאותיות ואח"כ - ראשון ואחרון, הנה י"ל בשנים א) כי זהו החידוש שהמ"ם הוא אמצעי לאותי שהוא רק בצירוף אותיות מנצפ"ך (ב) ע"פ הכתוב אני ראשון ואני אחרון גו' שאני ראשון קאי על קודם לבריאת העולם ואני אחרון לכשיבטלו הרי עתה נמצאים באמצע האותיות ומזה מביא רא"י על אני ראשון וא"א, וכמו שכתב גם כת"ר שהוא ע"ד מלך מלך שמוך לשון הווה ומזה יודעים ג"כ מלך - עבר, ימלוך - לעולם ועד (יעוין בפיה"מ להצ"צ על יהי כבוד).

במש"כ ע"ד אנא בכח וקידוש לבנה - יעוין שער הכולל. וספה"ע - עיין סי' האריז"ל ובסי'

דרמ"צ ע' 54 שנק' תנופה.

מַחֲזָה מִיַּחַד

'שבת חזון' נקראת כך על שם ההפטרָה "חזון ישעיהו", המנבאת על החרבן. אך רבי הלל מפאריטש מביא על כך את פרוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב ש"חזון" הוא מלשון מחזה:

"משל. . מאב שיש לו בן יקר, ועשה לו מלבוש יקר להתלבש בו, ומצד שלא נזהר הבן באותו בגד ועשה מעשים אשר לא יעשו, קרע אותו (הבן) לכמה קרעים. ועשה לו (האב) פעם שניה לבוש יקר וקרע אותו גם כן.

מה עשה האב? עשה לו לבוש שלישי ולא נתן לו ללבש אותו, רק גנזו ולפרקים ידועים (בזמנים מיוחדים) הוא מראה לו הלבוש, ואומר לו: ראה שאם תתנהג בדרך הישר, ינתן לך לבוש זה ללבש אותו [ומצד זה מרגילו לילך בדרך הישר עד שיודע בו שנעשה אצלו (ההתנהגות הטובה) כמו טבע, אז יתן לו (האב את) הלבוש להלביש אותו, כי אז אינו רוא ממנו פן יחזר לסורו, מאחר שנעשה כמו טבע]."

והנמשל: "וזהו ענין שבת חזון - לשון מחזה - שפראין לכל אחד ואחת מישראל המקדש דלעתיד מרחוק".

אם כן, בשבת חזון, ערב תשעה באב, מראים במחזה לנשמתו של כל אחד ואחת מאתנו את בית המקדש השלישי, כדי שנשפיר את מעשינו ונזכה במהרה לראות גם בעיני בשר את בנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו אמן.

(ע"פ לקו"ש ח"ט עמ' 24 ואילך, ועוד. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אגרות קודש

בי"ח, ז' מניא, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו, בו מודיע אשר בנו ש"י כבר שב לאיתנו ושוקד בלימודו, ויהי"ר מהשי"ת אשר במהרה יודיע ג"כ בשו"ט מהטבת מצב בריאות זוגתו תחי', ובימים האלו אשר סיבתם היא אקמצא ובר קמצא כו' הנה העבודה היא בקצה השני (ועי"ד מ"ש הרמב"ם בהלכות דיעות פ"ב - ועוד יותר) היינו אהבת ישראל אהבת חנם, ומדובר מקצת מזה בשיחת ש"ק מברכין סיון אשר בטח ראה אותה, והשי"ת יהפוך ימים אלו לששון ולשמחה ולבשו"ט בגשמיית וברוחנית.

בברכה.

חומש לקריאה בציבור

פרשת דברים

הַגְּבוּרָה", וְסִפֵּר דְבָרִים "מִפִּי עֲצֻמוֹ". פְּרוּשׁ: מִפִּי הַגְּבוּרָה – ה' שֵׁם אֶת דְּבָרָיו בְּפִיו וְהוּא הַעֲתִיק אוֹתָן בְּכַתֵּב, בְּאִפְסָן שְׁלֵא הַתְּעָרְבָה דַּעְתּוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ בְּמִסִּירַת הַדְּבָרִים. מִפִּי עֲצֻמוֹ – דְּבָרֵי ה' נִחְלַפְּשׁוּ בְּדַעְתּוֹ, הוּא דָבָר מֵעֲצֻמוֹ אֶת דְּבָרֵי ה' שֶׁהַשִּׁיג בְּדַעְתּוֹ, וְלִכֵּן מְסַרֵם לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִלוֹ "מִפִּי עֲצֻמוֹ".

(לקוטי שיחות לו עמ' 42)

שֵׁנִי יֵי אִיכָה אִשָּׂא לְבָדִי טָרַחְכֶם וּמִשְׁאֲכֶם וְרִיבְכֶם: ^י הִבֵּנו לָכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וְנִבְנִים וְיָדְעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאִשִּׁימֶם בְּרָאשֵׁיכֶם: ^י וְתַעֲנוּ אֹתִי וְתֹאמְרוּ טוֹב־הַדְּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת: ^י וְאָקַח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וְיָדְעִים וְאַתָּן אוֹתָם רֵאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מְאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשְׂטָרִים לְשִׁבְטֵיכֶם: ^י וְאַצְוֶה אֶת־שְׁפָטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שָׁמַע בֵּין־אֲחֵיכֶם וְשִׁפְטֵתֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: ^י לֹא־תִפְּרוּ פָנִים בְּמִשְׁפָּט פִּקְטָן כַּגְּדֹל תִּשְׁמַעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדְּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמַּעְתִּיו: ^י וְאַצְוֶה אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: ^י וְנִסַּע מִחֵרֵב וְנִלְךְ אֶת פְּלִי־הַמְּדַבֵּר הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רֵאִיתֶם דְּרָךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָנוּ וְנִבְא עַד קִדְשׁ בְּרַנֵּעַ: ^י וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד־הָרַק הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: ^י וְרָאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֶיךָ רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ אֶל־תִּירָא וְאַל־תַּחַת:

א אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבַּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַר בְּעַרְבֵהּ מִוֶּל סוּף בֵּין־פָּאָרֶן וּבֵין־תְּפֵל וְלִבְנֵי וַחֲצַרְת וְדִי זְהָב: ^ב אַחֲרֵי עֶשְׂרֵת יוֹם מִחֵרֵב דְּרָךְ הַר־שְׁעִיר עַד קִדְשׁ בְּרַנֵּעַ: ^ג וְיְהִי בְּאַרְבַּעִים שָׁנָה בְּעַשְׂתֵּי־עֶשְׂרֵת הַדָּשׁ בְּאַחֲרֵי לְחָדָשׁ דִּבַּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוֶּה יְהוָה אֶתְּוֹ אֱלֹהִים: ^(ל"ב) ^ד אַחֲרֵי הַכְּתוּבָה אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן וְאֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׂתָּרַת בְּאַדְרַעִי: ^ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאַרְצָא מוֹאָב הוּאִיל מֹשֶׁה בָּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ^ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבַּר אֵלֵינוּ בְּחֵרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שִׁבַת כְּהַר הַזֶּה: ^ז פָּנּוּ א וּסַעוּ לָכֶם וּבְאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאַל־כָּל־שִׁבְנוֹ בְּעַרְבֵהּ כְּהַר וּבִשְׁפֵלָה וּבְנֹגֵב וּבְחוּף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְבִּנוּן עַד־הַנְּהַר הַגְּדֹל נְהַר־פְּרָת: ^(יִשְׂרָאֵל) ^ח וְרָאֵה נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם: ^ט וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבָדִי שְׂאֵת אֶתְכֶם: ^י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנֵּכֶם הַיּוֹם כַּכּוֹכָבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: * יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתְכֶם יִסַּף עֲלֵיכֶם כִּכְּכֶם אֶלֶף פְּעֻמִּים וַיְבַרְךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּר לָכֶם:

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

חֲמִשׁ דְּבָרִים

רנ"ל אֲמֹרוֹ שְׂאֵת הַסְּפָרִים הָרֵאשׁוֹנִים אֲמַר מֹשֶׁה "מִפִּי

(* יש המפסיקים לראשון כאן, כדי שלא להתחיל ל'שני' בפסוק "איכה" (ספר המנהגים ע' 31).

~ נקודות משיחות קודש ~

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלכש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מדוע תלה משה בפרשתנו את מנני השופטים בעצמו, לא ביתרו, שכן גם מצד בחינת משה נרָגש שצריכים שופטים.

(לקוטי שיחות טו עמ' 209)

שליש ב וּתְקַרְבוּן אֵלַי בְּלִבְכֶם וְתֹאמְרוּ נְשַׁלַּח אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ וְנִחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיִשְׁבוּ אִתָּנוּ דַּבֵּר אֶת־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ: ב וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְטוֹ: ג וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁכְּלָו וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ: ד וַיִּקְחוּ בַיָּדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיֹּרְדוּ אֵלֵינוּ וַיִּשְׁבוּ אִתָּנוּ דַּבֵּר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: ז וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וּתְמֹרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ח וְתִרְגְּמוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וְתֹאמְרוּ בְּשֵׁנַת יְהוָה אִתָּנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתַת אִתָּנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידָנוּ: ט אַנְהָ | אַנְחָנוּ עֲלִים אַחֵינוּ הִמְסוּ אֶת־לִבְבָנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרֵם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׁמַיִם וְגַם־בָּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם: י וַאֲמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעְרָצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם: יא יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִהֲלִיךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: יב וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאָף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵאֱאִישׁ אֶת־בָּנוּ בְּכָל־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה: יג וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאֵמִינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יד הִהֲלִיךְ לְפָנֵיכֶם בַּדָּרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בְּאֵשׁ | לִילָה לְרֹאֲתֵכֶם בַּדָּרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָּהּ וּבְעַנְנוּ יוֹמָם: טו וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:

טז אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדָּוָר הֲרַע הִזָּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְתַת לְאַבְתֵּיכֶם: טז וּזְלַתִּי כָּלֵב בֶּן־יִפְתָּהּ הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹא־אֲתַן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְבַּבְתָּה וּלְבָנָיו יֵעַן אֲשֶׁר מֵלֵא אַחֲרֵי יְהוָה: טז גַּם־כִּי הִתְאַנֶּף יְהוָה בְּגִלְגָּלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אֲתָהּ לֹא־תִבֹּא שָׁם: טז יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֵא שָׁמָּה אֹתוֹ חֹזֵק כִּי־הוּא יַחַלְצֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלכש בשכלו. לפי־זה יש לבאר מה שספר זה נאמר בשנת הארבעים, שכן התגלות התורה כפי שנתלכשה בדעתו ובהשגתו של משה, פעלה שנקלטו כל עניני מתן תורה בדעתם ובהשגתם של ישראל, בכחינת "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", ובלשון רז"ל: "ארבעין שנין . . קאי איניש אדעתיה דרבייה".

(ספר השיחות תש"ג א עמ' 250)

רביעי טז וּמִפְּכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לָנוּ יְהוָה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הִמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֲתַנְּנָה וְהֵם יִירְשׁוּהָ: טז וְאַתֶּם פָּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: טז וְתַעֲנוּ | וְתֹאמְרוּ אֵלַי חֲטֵאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחָמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְתַחֲגְרוּ אִישׁ אֶת־כַּלְּי מִלְחַמְתּוֹ וְתַהֲיִנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה: טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אָמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלְחָמוּ כִּי אֵינְנִי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגְּפוּ לְפָנַי אֲיִבִיכֶם: טז וְאָדַבְר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְתֹמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְתִזְדוּ וְתַעֲלוּ הַהָרָה: טז וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי חַיִּיב בְּהָר הַהוּא לְקִרְאֹתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אִתְּכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיַּתְּנוּ אִתְּכֶם בְּשַׁעִיר עַד־חֲרָמָה: טז וַתִּשְׁבוּ וְתִכְּפוּ לְפָנַי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא הִאֲזִין אֲלֵיכֶם: טז וַתִּשְׁבוּ בְּקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר

וְעַבְדוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרָד וְנַעֲבַר אֶת־נַחַל זָרָד:
 וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ | מִקְדָּשׁ בְּרַנֵּעַ עַד
 אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרָד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה
 עֲדֵיתֶם כָּל־הַדָּוָר אֲנִישֵׁי הַמְּלַחְמָה מִקְרֵב
 הַמַּחְנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לָהֶם: ^{טו} וְגַם יִרְ-
 יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהַמָּם מִקְרֵב הַמַּחְנֶה עַד
 תָּמָּם: ^{טז} וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמּוּ כָל־אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה
 לְמוֹת מִקְרֵב הָעָם: ^{יז} וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֵלַי
 לֵאמֹר: ^{יח} אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב
 אֶת־עַרְ: ^{יט} וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרֶם
 וְאֶל־תִּתְנַר בָּם כִּי לֹא־אֵתָן מֵאֲרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ
 יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נִתְּתִיהָ יִרְשָׁה: ^כ אֲרֶץ־
 רְפָאִים תַּחֲשֹׁב אֶפְיָהוּא רְפָאִים יִשְׁבוּ־בָהּ
 לְפָנַי וְהַעֲמֹנִים יִקְרָאוּ לָהֶם זְמוּמִים: ^{כא} עַם
 גָּדוֹל וְרַב וְרַם כַּעֲנֻקִים וַיִּשְׁמִדֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם
 וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַחְתָּם: ^{כב} כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי
 עִשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים כַּאֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי
 מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיִּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
^{כג} וְהַעֲוִים הַיִּשְׁבִּים כַּחֲצֵרִים עַד־עֲזָה כַּפְתָּרִים
 הַיִּצְאִים מִכַּפְתָּר הַשְּׂמִידִם וַיִּשְׁבוּ תַחְתָּם:
^{כד} קוֹמוּ פָּעוּ וְעַבְדוּ אֶת־נַחַל אֲרֶנָּן רֵאֵה נִתְּתִי
 כִּידְךָ אֶת־סִיהֶן מִלֶּךְ־חִשְׁבוֹן הָאֲמֹרִי וְאֶת־אֲרֶצוֹ
 הַחַל רֵשׁ וְהַתְנַר בּוֹ מִלְחָמָה: ^{כה} הַיּוֹם הַזֶּה אֲחַל
 תַּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת
 כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ
 מִפְּנֶיךָ: ^{כו} וְאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמּוֹדָבָר קַדְמוֹת
 אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חִשְׁבוֹן דְּבַרִי שְׁלוֹם לֵאמֹר:
^{כז} אַעֲבֶרָה בְּאֲרֶצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶלְךָ לֹא אֶסּוּר
 יָמִין וּשְׂמֹאל: ^{כח} אֲכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁפְּרַנִּי וְאֶכְלֵתִי
 וּמִים בַּכֶּסֶף תִּתְּנֵלִי וּשְׂתִיתִי רַק אַעֲבֶרָה
 בְּרַגְלִי: ^{כט} כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְנֵי עִשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים
 כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ וְהַמּוֹאָבִים הַיִּשְׁבִּים בְּעַר עַד אֲשֶׁר־
 אֶעֱבַר אֶת־חֲרִדְךָ אֶל־הָאֲרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

יִשְׁכַּתֶּם: ^ב « וַנִּפְּן וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־
 סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וְנִסַּב אֶת־הַר־שַׁעִיר
 יָמִים רַבִּים: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי זה יש לבאר מה שאמרנו ב"ל ש"אפילו מאן דלא דריש סמוכים, ב'משנה תורה' דריש", וכתבו ראשונים, "דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מקדם ומאחר, אבל משה שסדר 'משנה תורה' פרשה אחר פרשה, לא סדר אלא להדרש". כי בספר דברים השיג משה את סדר הדברים בשכלו, ובהכרח שסדר הפרשיות מוכן ומשג.

(לקוטי שיחות יט עמ' 42)

חמישי ^ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ^ג רַב־לָכֶם סֵב
 אֶת־הַחֵר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ^ד וְאֶת־הָעַם צִו
 לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגְבוּל אַחֵיכֶם בְּנֵי־עִשׂוֹ
 הַיִּשְׁבִּים כַּאֲשֶׁר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאִד:
^ה אֶל־תִּתְנַרוּ בָּם כִּי לֹא־אֵתָן לָכֶם מֵאֲרָצָם עַד
 מִדְּרָךְ כַּפְּרָגָל כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוֹ נִתְּתִי אֶת־הַר
 שַׁעִיר: ^ו אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֵתֶם בַּכֶּסֶף וְאֶכְלֵתֶם
 וְגַם־מִים תִּכְרוּ מֵאֵתֶם בַּכֶּסֶף וּשְׂתִיתֶם: ^ז כִּי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יִדַע
 לְכַתְּבֶךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה | אַרְבָּעִים
 שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חִסְרָת דְּבַר:
^ח וְנַעֲבַר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עִשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים כַּאֲשֶׁר
 מִדְּרָךְ הָעֲרֻבָה מֵאֵילַת וּמַעֲצֵין גְּבַר וַנִּפְּן וְנַעֲבַר
 דֶּרֶךְ מוֹדָבָר מוֹאָב: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּצַּר
 אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְנַר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֵתָן
 לְךָ מֵאֲרָצוֹ יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נִתְּתִי אֶת־עַר
 יִרְשָׁה: ^י הָאֲמִים לְפָנַי יִשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב
 וְרַם כַּעֲנֻקִים: ^{יא} רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶפְיָהֶם כַּעֲנֻקִים
 וְהַמּוֹאָבִים יִקְרָאוּ לָהֶם אֲמִים: ^{יב} וּבְשַׁעִיר יִשְׁבוּ
 הַחֲרִים לְפָנַי וּבְנֵי עִשׂוֹ יִירְשׁוּם וַיִּשְׁמִדוּם
 מִפְּנֵיהֶם וַיִּשְׁבוּ תַחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל
 לְאֲרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: ^{יג} עַתָּה קָמוּ

נתן לנו: וְלֹא אָבָה סִיחֹן מִלְדָּח חֲשָׁבוֹן הַעֲבָרָנוּ
בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמְנַן
אֶת־לִבְבוֹ לְמַעַן תִּתֶּנּוּ בְיַדְךָ בַּיּוֹם הַזֶּה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

שַׁבַּת חֲזוֹן

הרה"ק מברדיטשוב אמר, שב'שַׁבַּת חֲזוֹן מראין לכל אחד ואחד מישראל את המקדש דלעתיד מרחוק" (חזון מלשון מחזה). וגיש לבאר, שהוא על־דרך הפרושים השונים שמכריזים למעלה, שהנשמה למעלה שומעת אותם, וזה משפיע גם על הנשמה שבגוף, כמאמר "מזליהו חזי". ואף כאן: ה'מזל' של הנשמה רואה את המקדש, וראייה זו פועלת על האדם למטה.

(לקוטי שיחות כט עמ' 18)

שישי א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הִחַלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ
אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אֲרָצוֹ הִחַל רִישׁ לְרִשְׁתָּהּ אֶת־
אֲרָצוֹ: ב וַיֵּצֵא סִיחֹן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
לְמַלְחָמָה יְהֻצָּה: ג וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ
וַנִּגַּד אֹתוֹ כְּחַיִּב וְאֵת־כַּנּוּ קָרִי וְאֵת־בְּנוֹי וְאֵת־כָּל־
עַמּוֹ: ד וַנִּלְכַּד אֶת־כָּל־עִרְיוֹ בְּעַת הַהוּא וַנַּחֲרֵם
אֶת־כָּל־עִיר מְתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף לֹא הִשְׁאֲרָנוּ
שָׂרִיד: ה רק הִבְחֵמָה בְּזוּנוֹ לָנוּ וּשְׁלַל הָעָרִים
אֲשֶׁר לְבָדְנוּ: ו מֵעַרְעַר אֲשֶׁר עַל־שַׁפְת־נַחַל
אֲרָנָן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל עַד־הַגִּלְעָד לֹא הִיְתָה
קָרְיָה אֲשֶׁר שָׁנְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכָּל נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ: ז רק אֶל־אֲרָץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא
קָרַבְתָּ כָּל־יָד נַחַל יַבֵּק וְעָרֵי הָהָר וְכָל אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ח וַנִּכְנַן וְנַעַל דָּרָךְ הַבָּשָׁן
וַיֵּצֵא עוֹג מִלְדָּח־הַבָּשָׁן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ
לְמַלְחָמָה אֲדָרְעִי: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּירָא
אֹתוֹ כִּי בְיַדְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֵת־כָּל־עַמּוֹ וְאֵת־
אֲרָצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מִלְדָּח
הָאִמּוֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בַּחֲשָׁבוֹן: י וַיִּתֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְיַדְנוּ גַם אֶת־עוֹג מִלְדָּח־הַבָּשָׁן וְאֵת־כָּל־
עַמּוֹ וַנִּבְּחֵהוּ עַד־בְּלַתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד: יא וַנִּלְכַּד

אֶת־כָּל־עִרְיוֹ בְּעַת הַהוּא לֹא הִיְתָה קָרְיָה אֲשֶׁר
לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עֵיר כָּל־חִבְלֵי אֲרָגָב
מִמְּלַכְתָּ עוֹג בְּבָשָׁן: ה כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצִרְתָּ
חוּמָה גְּבוּהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעִרֵי הַפְּרִזִּי
הַרְבֵּה מְאֹד: ו וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ
לְסִיחֹן מִלְדָּח חֲשָׁבוֹן הַחֲרָם כָּל־עִיר מְתָם הַנָּשִׁים
וְהַטַּף: ז וְכָל־הַבְּחֵמָה וּשְׁלַל הָעָרִים בְּזוּנוֹ לָנוּ:
ח וַנִּפְקַח בְּעַת הַהוּא אֶת־הָאֲרָץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאִמּוֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָנָן עַד־הָרַח
הַחֲרָמוֹן: ט צִידָנִים יִקְרָאוּ לְחֲרָמוֹן שְׂרָוִן וְהָאִמּוֹרִי
יִקְרָאוּ־לוֹ שְׁנִיר: י כָּל א עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד
וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סִלְכָה וְאֲדָרְעֵי עָרֵי מִמְּלַכְתָּ עוֹג
בְּבָשָׁן: יא כִּי רַק־עוֹג מִלְדָּח הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מֵיְתֵר
הַרְפָּאִים הַנֶּה עָרְשׁוֹ עָרִשׁ בְּרוּל הַלֵּה הוּא
בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשַׁע אַמּוֹת אַרְפָּה וְאַרְבַּע
אַמּוֹת רַחְבָּה בְּאַמַּת־אִישׁ: יב וְאֵת־הָאֲרָץ הַזֹּאת
יִרְשֵׁנוּ בְּעַת הַהוּא מֵעַרְעַר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אֲרָנָן
וְחֻצֵי הַר־הַגִּלְעָד וְעִרְיוֹ נִתְּתִי לְרֵאוּבֵנִי וְלַגָּדִי:
יג וַיִּתֵּר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מִמְּלַכְתָּ עוֹג נִתְּתִי
לְחֻצֵי שִׁבְטֵי הַמְּנַשֶּׁה כָּל חִבְלֵי הָאֲרָגָב לְכָל־
הַבָּשָׁן הַהוּא יִקְרָא אֲרָץ רְפָאִים: יד יָאִיר בֶּן־
מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חִבְלֵי אֲרָגָב עַד־גְּבוּל
הַגְּשׁוּרִי וְהַמְעַכְתָּי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־
הַבָּשָׁן חֹת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

~ נקודות משיחות קודש ~

שַׁבַּת חֲזוֹן

הרה"ק מברדיטשוב אמר, שב'שַׁבַּת חֲזוֹן מראים לכל יהודי את הבית השלישי. וגיש לומר, שנה נתגלה על ידו דוקא משום שעבודתו היתה לפעל את הגאולה, וכפי שנקמו גם בשמו: לוי יצחק - שני השמות הם בחינת גבורה, שהיא שרש הגלות. אבל בגבורה מתלבש חסד נסתר, שלמעלה מחסד גלוי, וכך נעשה לוי - התחברות עם הקב"ה, ויצחק - צחוק ושמחה הבאה מאתהפכא תשוכא לנהר'א.

(ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 612)

בְּרִידְ הוּא. אָמֵן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

שַׁבַּת חֲזוֹן

שַׁבַּת זוֹ נקראת 'שַׁבַּת חֲזוֹן' על שם הַתְּחִלַּת הַהִפְטָרָה, "חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ", שְׁמַדְבַּרְת בְּמִלֵּי דְפּוֹרְעָנוּתָא. לְאִידוּךְ, בְּשַׁבַּת זוֹ מְרַאִים לְכָל יְהוּדֵי אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׂאִין כְּאֵן שְׁנֵי דְבָרִים הַפְּכִיִּים, שְׁכָן בְּחֻרְבָן עֲצֻמוֹ 'רואים' כְּכֹר אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי, שְׁחָרֵי הַחֻרְבָן הוּא 'עַל מְנַת לְמַקְוֵי', לְעִבּוֹר מִ'בְּנֵינָא דְכֹר נִשְׁ' לְ'בְּנֵינָא דְקוֹדֶשׁ-אֲבִי-בְרִידְ-הוּא'; וְנִמְצָא אַפּוּא, שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ בְּגֵדֵר בְּנִין.

(לקוטי שיחות כט עמי 17)

מִפְטִיר כְּעַד אֲשֶׁר־יִנִּיחַ יְהוָה | לְאַחִיכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעִבּוֹר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לְיִרְשֹׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כֹּא וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי בְּעֵת הַהוּא לְאָמֹר עֵינֶיךָ הִרְאֵת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמַּלְכִּים הָאֵלֶּה כְּפִי־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כֵּב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה הִנְלַחֵם לָכֶם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~

שַׁבַּת חֲזוֹן

בְּשַׁבַּת חֲזוֹן מְרַאִים לְכָל יְהוּדֵי אֶת הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי. וְהִנֵּה הַבֵּית הַשְּׁלִישִׁי, שְׁכָנְגֵד יַעֲקֹב, בָּא אַחֲרֵי הִרְאֵשׁוֹן וְהַשְּׁנֵי, שְׁכָנְגֵד אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְאַף שַׁבַּת חֲזוֹן קְשִׁינָה לְפִסְחָא, שְׁכָנְגֵד אַבְרָהָם, וְלִשְׁבוּעוֹת, שְׁכָנְגֵד יִצְחָק. פִּסְחָא - הִיא הַשַּׁבַּת שְׁלִפְנֵי תְּשׁוּעָה בְּאֵב, שְׁחַל תְּמִיד בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁבוּ חַל הַיּוֹם הִרְאֵשׁוֹן שֶׁל פִּסְחָא. שְׁבוּעוֹת - חֲגֵג שְׁלִפְנֵי תְּשׁוּעָה בְּאֵב הוּא שְׁבוּעוֹת, וְחָרֵי הַשְּׁפָעַת כָּל חַג נִמְשַׁכֶּת עַד לְחַג הַבָּא.

(לקוטי שיחות ט עמי 30)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

שְׁבִיעִי כֹּא וְלִמְכֹּר נָתַתִּי אֶת־הַגְּלֹעַד: כֹּא וְלָרְאוּבֹנֵי וְלִגְדֵי נָתַתִּי מִן־הַגְּלֹעַד וְעַד־נְחַל אֲרָגֹן תּוֹךְ הַנְּחַל וְגַבֵּל וְעַד יַבֵּק הַנְּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: י" וְהַעֲרֵכָה וְהִירְדֵן וְגַבֵּל מִפְּנֵי וְעַד יַם הַעֲרֵבָה יַם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁר־תַּחַת הַפְּסָגָה מִזֹּרְחָה: י" וְאַצְוֹ אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא לְאָמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל: י" וְרַק גִּשְׁיֵיכֶם וּמַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם יִדְעוּתִי כִּי־מִקְנֵה רֶב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כ" עַד אֲשֶׁר־יִנִּיחַ יְהוָה | לְאַחִיכֶם כָּכֶם וְיִרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעִבּוֹר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לְיִרְשֹׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כֹּא וְאֶת־יְהוֹשׁוּעַ צִוִּיתִי בְּעֵת הַהוּא לְאָמֹר עֵינֶיךָ הִרְאֵת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמַּלְכִּים הָאֵלֶּה כְּפִי־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כֵּב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה הִנְלַחֵם לָכֶם: ססס

ק"ה פסוקים, מלכ"ה סימן.

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אָמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְּרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אָמֵן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלְמָא וְלְעַלְמֵי עֵלְמָא. יְחַבְּרֵ: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלְמָא וְלְעַלְמֵי עֵלְמָא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשָּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵי־חַיִּים הַיּוֹם לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּינָהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בַּיּוֹמָהּ, בְּשִׂמְאֵלָה עֵשֶׂר וּכְבוֹד. וַיַּחֲפֹץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

שי למורא

עטרת מרים

א חוון, ענו ראיה במראה הנבואה של ישיעיהו בן-אמון (אמוץ ואמציח אחים היו) בדינו מאבותינו, אמוץ ואמציח מלך יהודה אחים היו. אשר חזה, אשר ראה במראה הנבואה. מלכי יהודה, בימי המלכים האלו היה מתנשא. (וימנשה מלך יהודה הרגו). ב שמעו שמים, שמעו מה שאני מתרעם על ישראל ואמר "שמעו" בלשון רבים, על שם ששבעה רקיעים הם. והאזינו, והפי און לשמעו. ואמר ישעיהו לשונו בהקד ממה שאמר משה רבנו בקרשת האזינו "האזינו השמעים... ותשמעו הארץ" (דברים 10.28). ואמר "ה' בנה פנה דרשות, ואתה מהן לפי שהיה משה קרוב לשמים, לפיכך אמר "האזינו השמעים", ולפי שהיה רחוק מן הארץ, לפיכך אמר "ותשמעו הארץ". אבל ישעיהו אמר "שמעו שמים" לפי שהיה רחוק מן השמים, ואמר "והאזינו ארץ" לפי שהיה קרוב לארץ. כי ה' דבר, כלומר, לא מעצמי אני אומר, אלא דבר ה' בפי ותוא שלחני לומר לכם מה שאמר לחלן, בנים גדלתי ורוממתי, גדלתי אותם ורוממתי מעל כל עם. (גדלתיים במתן תורתו להם, ורוממתיים בהשגרת שכינתו בתוכם). פשעו בני, מרדו בני, ידע שור קנהו וגו', השור ידע ומכיר את בעליו אשר קנהו ומתקנו בתרישה ביום, ומאחר שהרגילו בקד, מרי הוא כבר ידע בו ומכירו ושמעו אליו. אבל

הפטרה לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ישעיה פרק א

א חוון ישעיהו בן-אמון אשר חזה על-יהודה וירושלים בימי עזיהו יותם אחו וחזקיהו מלכי יהודה: ב שמעו שמים והאזינו ארץ כי יהוה דבר בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו כי בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו כי: ג ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן: ד הוי א גוי חטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים עזבו את-יהוה נאצו את-קדוש ישראל נזרו אהור: ה עלמה תכו עוד תוסיפו סרה פל-ראש לחלי וכל-לבב דיו: ו מפפרגל ועדר-ראש

חמור אבוס הוא, ואינו מכיר את בעליו אלא את האבוס שהוא המקום המיוחד למאכלו והולך שמה להנאתו. ישראל לא ידע, לא רצו לדעת אותי להיות נשמעים לי. עמי לא התבונן, אף על פי שהם עמו ואני בעורתם, עם כל זה אינם נותנים לב להתבונן בזה. ה' גוי חומא, יש לזעק על עם קדוש שנהפך להיות חומא. עם כבד עון, ועם שאנמור בו "פי עם קדוש אתה" (דברים 32). נהפך להיות עם כבד עון, ושענוותיו רבים וכבדים. ידע מרעים, הם היו "זרע ברך ה'" (ישעיה 60.28), ונהפכו להיות רשעים. בנים משחיתים, הם היו נקראים "בנים אתם לה' אליהם" (דברים 32.18), ונהפכו להיות משחיתים את דרכם. נאצו, הרגוהו נזרו אהור, פרשו מה' ללכת לאחור, באדם שממאן לשמע דברי המדבר אליו. ה' על מה תכו עוד תוסיפו סרה, על אותה עברה בעצמה שלקחתם עליה, על העברה היתה בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה לסור מאחרי הקב"ה ובתוספת אסור. ואינם מתבוננים לחשב הלא בשבילה לקינו. כל ראש לחלי וכל לבב דיו, הלא על ידי ההפאה נהיה כל הראש חולה, וכל הלב במכאוב. ו אין בו מתם, אין בו תמימות ושלמות. פצע וגו',

במקום אחד יש פצע שהוא מופת חרב, ובמקום אחר תבורה וכו'. ומכאן מבינה, מכה שהיא לחה תמיד. לא זור, לא יועיל להם שום פאר של אבקות מרפאות. כלומר, לא נרפאו לשוב בתשובה לשלמה. ולא חבשו, ולא שום תחבושות. ולא רבקה בשמן, ולא רבקה על ידי שמנים. כלומר, אפילו צד

הרהור תשובה אין בהם. (ז) ארצכם שממה, לכן תהיה ארצכם שממה. אדמתכם, פרי אדמתכם. כמתפכת זרים, כארץ אשר יבוא אליה אויבים זרים ורחוקים, שהם מהפכים ומתריכים את הכל. (ח) כספה בכרם, כמו ספה שעושים בכרם לשמרו עד עת תבציר, ואחר תבציר מניחים אותה ריקנית. כמלונה במקשה, כמו מתסה שעושים ללינת השומר בשדה הקשואים, כי את הקשואים שומרים בעקר בלילה מפני הנגיבים ולא מפני העופות כי קשים הם לאכילת העופות. אבל הפרם שומרים גם ביום מפני העופות. בעיר נצורה, בעיר שצרו עליה ועשו סבות סביב לה בשביל התולים שמסתתרים בהם, וכשמסתלקים משם תרי הם מניחים את הסבות והולכים. ט) לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד כמעט, אם לא היה הקב"ה משאיר לנו בחסדו שארית כחשבון המעט. כסדם היינו וגו', היינו ראויים להיות פלים כסדם ועמורה מבלי שארית. י) קציני סדום, שרים שמעשיהם כסדם. יא) לפה לי רב זבחיכם, כי לא צויתו אתכם עליהם אלא כדי שיתורנו ותעלנו על לבכם תמיד ולא תחטאו. מריאים, בהמות פסומות ושגמות. ועתודים, עינים זכרים. לא תפצתי, הואיל ואינכם שבים אלי. יב) לראות פני, בעלתהם לחל. רמס חצרי, לרדף בתוליהם כאלו ברמסה. יג) מנחת שוא, כי הואיל ואינני לי לרעו, תרי

היא מנחת שוא, כי אין בה תועלת. קמרת תועבה, חקמרת קמין מן המנחה נחשבת לי כתועבה. חרש ושבת קרא מקרא, בן בראש חרש בן בשבת בן בימי המועד אשר תקראו מקרא קרש, ואתם נעצרים לפני בהבאת קרבנות. לא אוכל און ועצרה, לא אוכל לסבל האון שבלבכם לעבודה זרה ביחד עם העצרה שאתם מתאספים לפני. יד) חרשיכם ומועדיכם, כלומר, זבחי חרשיכם וזבחי מועדיכם. לטרה, כאלו היו משא כבד וטרה לשאת אותם. כמו "נעתה" טו) וכפרשכם כפיכם, לשון תפלה הוא, כמו "אפרש

פצע מכה פתחה במקום אחד ותבורה חבלה במקום אחר ומכה טרה לחה ורמובה תמיד עוד במקום אחר. הנעים האלה לא זורו לא פור עליהם סמנים המרפאים ולא חבשו בממולת ולא רבקה בשמן לרבקה: ז לכן תהיה ארצכם שממה עריכם שרפות אש פרי אדמתכם

לנגדכם בעיניכם תראו איד זרים אכלים אתה ושממה תהיה הארץ כמתפכת אויבים זרים שאין חוששים להחריב הארץ: ח ונותרה בתציון ריקנית מיושביה כספה בכרם שהשומר אינו יושב בה בעת תבציר כמלונה ספה ללילה במקשה בשדה קשאים לשמרים מפני הנגיבים, בעיר נצורה מאויבים וכשפסתלקים מעליה נשארים הפסות ריקן: ט לולי אם לא היה יהוה צבאות הותיר משאיר לנו שריד שארית כמעט מעט. כסדם היינו בלנו פלים לעמורה דמינו מבלי שארית מה: (ב) ה' השלים הענין, ומתחיל ענין חדש, תוכחת מלכה אודות התקבנות והמעשים הנרצים אצל ה', איכות התשובה ועובדת החסא, ויפחד עד פסוק כ"א) ישמעו דבריהוה קציני שרים הדומים לשרי סדם האזינו תורת אלהינו עם עמרה: יא הואיל ואינכם שבים למה לי רבזבחיכם יאמר יהוה שבעתי אני קץ בהם עלות אילים וחלב מריאים צאן פסומות ודם פרים וכבשים ועתודים תזכרים מן העינים לא תפצתי הואיל ואינכם שבים: יב כי תבאו לראות פני בהל, אז אמר לכם מירבקש זאת מידכם רמס לרדף חצרי: יג מתרה אני בכם לא תוסיפו הביא מנחת שוא שאין בה תועלת כי קמרת העלאת עשן על המזבח תועבה היא לי בן בחדש ושבת בן בימי המועד אשר

קרא מקרא אשר תקראו מקרא קרש, ואתם נעצרים לפני בהבאת קרבנות לא-אוכל לסבול האון ועצרה עקבה שאתם נעצרים לפני: יד וזבחי חרשיכם ומועדיכם שגאה נפשי היו עלי לטרה ליגיעה גלאיתי אני עף נשא לסבול אותם: טו וכפרשכם כפיכם בעת התפלה אעלים

את כפי אל ה" (שמות ט.ט.ט). דְּמַיִם, רציחה. טו) רַחֲצוּ וְגו', עֶשֶׂה אֲהָרוֹת של לשון תשובה יש כאן (רחצו, תכפו, הסירו, חדלו, למדו, דרשו, אשרו, שפטו, ריבו, לכו). כַּנֵּנֵד עֲשֵׂרֶת יְמֵי הַתְּשׁוּבָה, וכַנֵּנֵד עֲשֵׂרֶת פְּסוּקֵי מִלְכּוּת, וְעֲשֵׂרֶת פְּסוּקֵי זְכוּנוֹת, וְעֲשֵׂרֶת פְּסוּקֵי שְׁפוּרוֹת. רַחֲצוּ, כְּלוּמֵר, הִסִּירוּ כַּתְּמֵי

עֵינֵי מַכְסָם גַּם כִּי־תִרְבוּ תַּפְלָה אֵינְנִי שֹׁמֵעַ לְפִי שְׂדִיכֶם דְּמַיִם וְנַיִם מְלֹאוּ: טו רַחֲצוּ הַסִּירוּ כַּתְּמֵי הָעֵזוֹן בַּתְּשׁוּבָה הַזֹּכֵרוֹ תְּרִבּוּ וְכֹת הַסִּירוּ רַע מַעֲלָלֵיכֶם מַנְגֵּד עֵינֵי לְפִי שְׂרֹעַ מַעֲלָלֵי נָבֵד עוֹמְדִים מִלֵּא ה' לְסַבֵּר עֲלוּי חֲדָלוּ מִנְעוּ הַרַע מִלְדַרְעַ אִישׁ לְאֶחָיו: ז' לְמַדּוּ הַיִּטֵּב לְחַטִּיב מַעֲשִׂיכֶם

דְּרָשׁוּ חֻקּוֹ הַמְשַׁפֵּט לְדַעַת הַדָּוֵן עִם מֵ, אֲשֶׁרֻ וְשֵׂרו חֲמוּץ אֶת הַקְּוֹל, שֹׁפְטוּ מִשְׁפֵּט יְתוֹם רִיבּוֹ אֶלְמַנָּה כִּי הֵם הַעֲשׂוּקִים בְּרוּב: מוּדַע אֵינְכֶם שָׂבִים אֶל ה' פֶּאֶשֶׁר הוֹרִיתֶכֶם? יח לְכוּ זְרוּ נָא אַחֲכֶם וְנִוְכַחְתָּה לְדַעַת מִי סָרַח עִלַּי מ', וּמְדוּעַ תִּרְאוּ וְתִירְאוּ לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה יֹאמֵר יְהוָה, הֲלֹא גַם אִם־יְהִיֻו חַטָּאִיכֶם בְּשָׁנִים כְּחַטִּים בְּצַעַב אֲדוֹם כִּשְׁלַל וְלָבִינוֹ אוֹתָם, גַּם אִם עֲזוּתֵיכֶם יֹאדִימוּ כַּתּוֹלָע הַשָּׁנִי, שְׂבו צוֹכְעִים צַבֵּעַ אֲדוֹם חֻק כְּצֶמֶר יְהִיֻו: יט אִם־תֵּאבְדוּ תְרַצוּ וְשֹׁמְעֵתֶם בְּקוֹלִי, אֲזַי טוֹב הָאָרֶץ תֵּאבְדוּ: כ' וְאִם־תִּמְאָנוּ אִם תִּהְיוּ מְקַאֲנִים לְשֹׁמְעַי אֲמִיר וּמְרִיתֶם וְחִמְדוּ כִּי, בַּחֲרִב תֵּאבְדוּ כִּי פִי יְהוָה דְּבַר: כא תִּבְיֹא מִתְּאוֹנֵן לֹמֵר אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה הַמְשַׁקֵּרֶת בְּבַעֲלָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה יְרוּשָׁלַיִם עִיר אֲמוּנָה מְלֹאֲתַי מְעוֹלָם הִתְהַה מְלֹאָה מִשְׁפֵּט צֶדֶק יִלְוֵן בְּהַ תְּמִיד בְּהַ וְעַתָּה נִהְפְּכוּ אֲנָשִׁים לְחַיּוֹת מְרַצְחִים: כב כַּסְפְּךָ שֶׁל כֶּסֶף הִיָּה לְסוּיָגִים לְתַעֲרוּבַת נַחֲשֵׁת בְּכַסֶּף לְהוֹנוֹת בְּהֵם, כַּסְפְּךָ הַמְשַׁקֵּה שְׁעָרָה הֵאֵחָו לְשִׁרְזוֹן מְהוּל מוֹזַג בְּמַיִם: כג שְׂרָרֶךָ סוּרְרִים וְחֲבָרֵי גִנְזָבִים סוּרְרִים וּמַעֲנִתִים תִּשָּׂר וְחֲבָרֵי וּמַחֲרָרִים עִם גִּנְזָבִים כִּי תִנְזָבִים חוֹלְקִים עִמָּהֶם לְפִקֵּד לֹא יִסְרוּ אוֹתָם, כָּלוּ כָּל־מַשָּׂרִים אֲתָב לְקַבֵּל שְׂחָד וּמַיִם הַמְשַׁפֵּט וְרַדֶּף שְׁלֹמְנִים תְּשַׁלְּמוּם, כִּנּוֹן תִּתְּנֵי בְּדִינִי וְאַשְׁלֵם לָךְ בְּדִיקָה יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ מִן

תַּפְּלָה אֵינְנִי שֹׁמֵעַ יְדִיכֶם דְּמַיִם מְלֹאוּ: טו רַחֲצוּ הַזִּכּוּ הַסִּירוּ רַע מַעֲלָלֵיכֶם מַנְגֵּד עֵינֵי חֲדָלוּ הַרַע: ז' לְמַדּוּ הַיִּטֵּב דְּרָשׁוּ מִשְׁפֵּט אֲשֶׁרֻ חֲמוּץ שֹׁפְטוּ יְתוֹם רִיבּוֹ אֶלְמַנָּה: יח לְכוּ־נָא וְנִוְכַחְתָּה יֹאמֵר יְהוָה אִם־יְהִיֻו חַטָּאִיכֶם בְּשָׁנִים כִּשְׁלַל וְלָבִינוֹ אִם־יֹאדִימוּ כַּתּוֹלָע פְּצֶמֶר יְהִיֻו: יט אִם־תֵּאבְדוּ וְשֹׁמְעֵתֶם טוֹב הָאָרֶץ תֵּאבְדוּ: כ' וְאִם־תִּמְאָנוּ וּמְרִיתֶם חֲרִב תֵּאבְדוּ כִּי פִי יְהוָה דְּבַר: כא אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֹאֲתַי מִשְׁפֵּט צֶדֶק יִלְוֵן בְּהַ וְעַתָּה מְרַצְחִים: כב כַּסְפְּךָ הִיָּה לְסוּיָגִים סְבָאָךְ מְהוּל בְּמַיִם: כג שְׂרָרֶךָ סוּרְרִים וְחֲבָרֵי גִנְזָבִים כָּלוּ אֲתָב שְׂחָד וְרַדֶּף שְׁלֹמְנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֶלְמַנָּה לֹא־יְבֹא אֲלֵיהֶם: כד לְכוּ־נָא וְאִם־הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הִזֵּי אֲנַחֵם מִצְרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבֵי: כה וְאַשִּׁיבָה יְדֵי עֲלִיד וְאַצְרַף כַּבֵּר סוּיָד וְאַסִּירָה כָּל־

כַּסְפְּךָ הִיָּה לְסוּיָגִים סְבָאָךְ מְהוּל בְּמַיִם: כג שְׂרָרֶךָ סוּרְרִים וְחֲבָרֵי גִנְזָבִים כָּלוּ אֲתָב שְׂחָד וְרַדֶּף שְׁלֹמְנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֶלְמַנָּה לֹא־יְבֹא אֲלֵיהֶם: כד לְכוּ־נָא וְאִם־הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הִזֵּי אֲנַחֵם מִצְרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבֵי: כה וְאַשִּׁיבָה יְדֵי עֲלִיד וְאַצְרַף כַּבֵּר סוּיָד וְאַסִּירָה כָּל־

הַעֲשׂוּקִים אוֹתוֹ וְרִיב אֶלְמַנָּה לֹא־יְבֹא אֲלֵיהֶם כִּי יוֹדַעַת שְׂלֵא תוֹעִיל: כד לְכוּ־נָא וְאִם־הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הִזֵּי אֲנַחֵם מִצְרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבֵי: כה וְאַשִּׁיבָה יְדֵי עֲלִיד וְאַצְרַף כַּבֵּר סוּיָד וְאַסִּירָה כָּל־

הָעֵזוֹן בַּתְּשׁוּבָה. ז') לְמַדּוּ הַיִּטֵּב, לְמַדּוּ לְחַטִּיב מַעֲשִׂיכֶם. דְּרָשׁוּ מִשְׁפֵּט, לְדַרְשׁ עַד שֶׁצֵּא מִשְׁפֵּט אֲמַת. אֲשֶׁרֻ חֲמוּץ, יִסְרוּ גוֹל, כְּלוּמֵר, לְחַטִּיב תְּהוֹלָה. שֹׁפְטוּ יְתוֹם, דִּינוֹ מִשְׁפֵּט יְתוֹם, שֶׁאֵין לוֹ עוֹז. רִיבּוֹ אֶלְמַנָּה, שֶׁאֵם כֹּא לְפָנֶיךָ מִשְׁפֵּט אֶלְמָנָה וְהוֹצִאתָ לְאִמְתָּה, עֲדוֹן לֹא יֵצֵאת יְדֵי חוֹבֵד עַד שֶׁתִּרִיב בַּעֲדָה לְכַעַל הַדָּוֵן שֶׁכַּנְּנֵדָה וְהוֹצִיא מִמַּחַת יְדֵי אֶת שְׂחָד חֵיב לָהּ. יח) לְכוּ־נָא וְנִוְכַחְתָּה, בּוֹאוּ בְּרוּרוֹת לְשׁוֹב אֶל ה' וְתִבְרַר לֵךְ כִּמְהַ תִּקְוָה וְדוּלָה נָתַן לְנוּ בְּשָׁנִים, כִּאֲדָם חוֹטֵי הַשָּׁנִי כַּתּוֹלָע, מִזֵּן גְּרַעֲיִים שְׂצוֹכְעִים בְּהֵם צַבֵּעַ אֲדָם, וְיֵשׁ תּוֹלַעַת בְּכָל גְּרַעֲוֵי. כְּצֶמֶר, כְּמוֹ צֶמֶר לְכוּ־נָא וְנָקִי. יט) אִם תֵּאבְדוּ וְשֹׁמְעֵתֶם, אִם תְּרַצוּ לְחַיּוֹת נִכְנָעִים לִי לְשֹׁמְעַי בְּקוֹלִי. תֵּאבְדוּ, כְּלוּמֵר, וְלֹא תִזְרֹם הַאֲוִיבִים. כ) חֲרִב תֵּאבְדוּ, תִּהְיוּ נֶאֱבָלִים עַל יְדֵי הַחֲרִיב. כא) לְזוֹנָה, תוֹעָה מֵעַל אֲלֵהֶי. קִרְיָה נֶאֱמָנָה וְגו', יְרוּשָׁלַיִם שְׂחָתָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה לֹא אֲלֵהֶי, וְהִתְהַה מְלֹאָה מִשְׁפֵּט צֶדֶק, וְעַתָּה נִהְפְּכוּ אֲנָשִׁיָה לְחַיּוֹת מְרַצְחִים. כב) לְסוּיָגִים, פְּסֻלַת שֶׁל כֶּסֶף נִתְּנָה בְּמַקוֹם כֶּסֶף סְבָאָךְ, יְנִיד וּמַשְׁקוּם מִשְׁפָּרִים שְׂלָה מְהוּל בְּמַיִם, מְעַרְבֵי בְּמַיִם לְהַטְעוֹת הַבְּרוּרוֹת. כג) סוּרְרִים, סָרִים מִחֲרָרִים הַטּוֹבָה. וְחֲבָרֵי גִנְזָבִים, וּמַחֲרָרִים עִם גִּנְזָבִים, כָּלוּ, כָּל־מַשָּׂרִים אֲתָב. וְרַדֶּף שְׁלֹמְנִים, הַחֲדָר מִמֶּה אֹמֵר לְחֲבָרֵי הַצְּדִיקֵי הַיּוֹם בְּדִינִי וְלְמַחֲרֵי אֲצִדִיק

בְּדִינִי. הִרֵי שְׁקָלִים וְרַדְפִים תְּשַׁלְּמוּ גְּמוּלָם. יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ, לְחַטִּיב מִן הַעֲשׂוּקִים אוֹתוֹ. וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יְבֹא אֲלֵיהֶם, כְּשֶׁאֶלְמָנָה פּוֹנְשֵׁת יְתוֹם יִשְׁצֵא מִהַשֹּׁפֵט וְלֹא תוֹעִיל כְּלוּם, הִרֵי הִיא הוֹרֶת לְאֶחָיוּתָה, וְאוֹמֵרָה, וְכֵה זֶה שְׂחָד אִישׁ לֹא תוֹעִיל כְּלוּם, אֲנִי לֹא כִּלְשָׁנִי. כד) אֲבִיר יִשְׂרָאֵל, תְּקוּפוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. הוּא, לְשׁוֹן קִרְיָה וְתִבְרוּתָה. כה) וְאַשִּׁיבָה יְדֵי עֲלִיד, אֲשִׁיב לְחַבּוֹת מִמֶּה אֲחֵר מִמֶּה עַד כִּלּוֹת הַפּוֹשְׁעִים. וְאַצְרַף כַּבֵּר

הַעֲשׂוּקִים אוֹתוֹ וְרִיב אֶלְמַנָּה לֹא־יְבֹא אֲלֵיהֶם כִּי יוֹדַעַת שְׂלֵא תוֹעִיל: כד לְכוּ־נָא וְאִם־הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הִזֵּי אֲנַחֵם מִצְרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבֵי: כה וְאַשִּׁיבָה יְדֵי עֲלִיד וְאַצְרַף כַּבֵּר סוּיָד וְאַסִּירָה כָּל־

הַעֲשׂוּקִים אוֹתוֹ וְרִיב אֶלְמַנָּה לֹא־יְבֹא אֲלֵיהֶם כִּי יוֹדַעַת שְׂלֵא תוֹעִיל: כד לְכוּ־נָא וְאִם־הָאֲדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הִזֵּי אֲנַחֵם מִצְרֵי וְאֲנַקְמָה מֵאוֹיְבֵי: כה וְאַשִּׁיבָה יְדֵי עֲלִיד וְאַצְרַף כַּבֵּר סוּיָד וְאַסִּירָה כָּל־

הַרְשָׁעִים שֶׁבָּרָא אֱמִיד עֲלוֹךְ שֶׁפְּטִיף כְּשֶׁרִים בֵּין אָדָם לְחֵבֵר
 כְּבָרָא שׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאָז וְעַצְיָךְ
 בְּדַבְרִים שֶׁבִּין אָדָם לְמָקוֹם כְּבַתְּחִלָּה
 אַחֲרֵיכֵן וְקָרָא לָךְ עֵיר הַצֶּדֶק בֵּין
 אָדָם לְחֵבֵר וְקָרָא נְאֻמָּה בְּדַבְרִים
 שֶׁבִּין אָדָם לְמָקוֹם: כּו צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט
 שֶׁעָשָׂה יִשְׂרָאֵל תְּפִלָּה מְעֻנְתִּיהָ
 וְשִׁבְיָה עוֹשֵׂה תְשׁוּבָה בְּצַדִּיקָה עַל יְדֵי
 שֶׁצִּדִּיקוֹ מַעֲשִׂיהֶם יִגְדֵּל קוֹנָם וּבֹרְאָם:
 סִיגוֹה, אִסִּיר מִפֶּהךָ אֶת הַסִּיגִים כְּמוֹ שֶׁמְסִירִים כְּתוּבֵי הַכֶּנֶד עַל יְדֵי בְרִית
 וְאִסִּירָה כָּל בְּדִילִיךָ, וְאִפְרִיד אֶת
 הַקְּדוֹל הַמְעַרְב בְּכֶסֶף, כְּלוּמָה, הַרְשָׁעִים
 שֶׁבָּרָא (כו) בְּמִשְׁפַּט תְּפִלָּה, עַל־יְדֵי
 שֶׁיִּזְוֶה בָּהּ עוֹשֵׂי מִשְׁפַּט צְדָק, תְּפִלָּה
 מְעֻנְתִּיהָ. וְשִׁבְיָה בְּצַדִּיקָה, הַשְּׂבִים
 שֶׁיִּשׁוּבוּ אֶל צִיּוֹן מִן הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר
 נִפְצְזוּ שָׁמָּה, יִהְיֶה כּוֹכֹת שֶׁיִּשׁוּבוּ לְהִיּוֹת
 אֲנִשֵׁי אֶמֶת וְצַדִּיקָה.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק:
 נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר לֹא
 יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְּךָ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
 דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּפֵה נִירוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
 אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכַבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
 מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
 אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

וְאֶתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר: | אֶת־גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־יְדוּתְךָ הַחֻזְקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל
 כִּי אֲדַנְיִ יְהוָה אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת־עֲבָדֶיךָ | בְּשָׂמִים וּבְכַרְמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמַעֲשֵׂיךָ

וּכְבֹרְתֶךָ: ^כ אֶעֱבְרֶה-נָא וְאֶרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַזֶּה הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּן: ^{לד} ^{כו} וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב-לֵךְ אֶל-תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדְּבַר הַזֶּה: ^{כז} עֲלֶה | רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֹׂא עֵינֶיךָ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרַחָה וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי-לֹא תַעֲבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: ^{כח} וְצִוּ אֶת-יְהוֹשֻׁעַ וְחִזְקֵהוּ וְאִמְצָהוּ כִּי-הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: ^{כט} וַנָּשָׁב בְּנִיָּא מוֹל בֵּית פְּעוֹר: ^פ ^ד אֶעֱתֶה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע אֶל-הַחֲקִים וְאֶל-הַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וּיְרַשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם: ^כ לֹא תִסְפוּ עַל-הַדְּבַר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת-מִצְוֹת

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: ^ג עֵינֵיכֶם הֲרֹאוֹת אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל-הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלְךְ אַחֲרַי בְּעַל-פְּעוֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקְרָבָךְ: ^ד וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם: ^ה ^ה רְאֵה | לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֲקִים וּמְשַׁפְּטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקִרְבֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^ו וְשִׁמְרֶתֶם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֲכַמְתֶּכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל-הַחֲקִים הָאֵלֶּה וַאֲמָרוּ רַק עִם-חַכְמֵי וְנִבְוֵי הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: ^ז כִּי מִי-גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר-לוֹ אֱלֹהִים קִרְבִּים אֵלָיו בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-קְרָאֵנוּ אֵלָיו: ^ח וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר-לוֹ חֲקִים וּמְשַׁפְּטִים צְדִיקִים כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

המשך מעמוד 3

עשי), שהם מציאות בפני עצמם, אבל מכל-מקום הם שייכים לאלקות, ומכירים שהוא מקורם וחיותם.

והנה ירידה זו לבריאה יצירה עשי' היא ירידה גדולה, שהרי אצילות הוא עולם האחדות, ד"איהו וחיהי חד' איהו וגרמוהי חד' (הוא והאורות שלו חד, הוא והכלים שלו חד), משא"כ בעולם הבריאה הוא התחלת המציאות, "ומשם ייפרד", ובפרט לעולם הזה הגשמי, שהיא ירידה גדולה שבאין-ערוך.

ותכלית ירידה זו (ככל הירידות שבעולם) הוא בשביל העלי', כמאמר⁸ ירידה צורך עלי'. ובעלי' זו (שעל ידי עבודתם) יש ב' מדריגות: בתחילה (לאחרי שהם במדריגה העליונה שבבי"ע, שמרגישים אלקות, והם בכחינת ביטול היש) הם עולים למלכות דאצילות, וזה נקרא בירור ראשון. ואח"כ עולים לזעיר-אנפין⁹, שהוא עיקר ענין האצילות, בירור שני.

(6) תקו"ז בהקדמה (ג, ב).

(7) בראשית ב, י. ראה תו"א וישב כז, ג.

(8) ראה תו"א בשלח סב, ד. משפטים עז, ג.

לוח זמנים לשבוע פרשת דברים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	5:51	5:47	8:35	8:38	9:15	9:17	10:26	10:27	19:43	19:46	20:12	20:15	19:24	20:24
חיפה (ק)	5:47	5:43	8:32	8:34	9:13	9:15	10:26	10:25	19:49	19:52	20:15	20:19	19:16	20:27
ירושלים (ק)	5:48	5:45	8:33	8:35	9:13	9:15	10:26	10:25	19:48	19:51	20:12	20:15	19:08	20:23
תל אביב (ק)	5:49	5:46	8:34	8:37	9:14	9:16	10:26	10:26	19:45	19:48	20:14	20:17	19:24	20:26
אוסטריה, וינה (ק)	5:17	5:10	7:56	8:03	9:03	9:07	10:26	10:24	20:44	20:50	21:25	21:32	20:27	21:43
אוסטריה, מלבורן (ח)	7:29	7:32	9:18	9:17	9:57	9:56	10:48	10:47	17:21	17:26	17:55	17:51	17:06	18:07
אוקראינה, אודסה (ק)	5:26	5:20	8:08	8:14	9:09	9:13	10:29	10:31	20:41	20:46	21:19	21:26	20:24	21:36
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	4:52	4:45	7:32	7:38	8:41	8:38	10:01	9:58	20:18	20:24	21:05	21:05	20:01	21:16
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:55	4:55	7:40	7:47	8:48	8:52	10:09	10:11	20:31	20:37	21:12	21:19	20:14	21:29
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:20	5:12	7:53	8:02	9:10	9:14	10:32	10:34	21:03	21:10	21:55	21:55	20:46	22:06
אוקראינה, קייב (ק)	5:11	5:04	7:43	7:53	9:02	9:06	10:24	10:26	21:03	21:03	21:49	21:49	20:40	22:00
ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)	5:46	5:43	8:28	8:30	9:04	9:06	10:13	10:15	19:14	19:14	19:40	19:40	18:52	19:49
איטליה, מילאנו (ק)	5:56	5:50	8:39	8:44	9:37	9:41	10:58	10:56	21:11	21:11	21:47	21:47	20:46	21:57
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:46	8:46	9:16	9:17	10:19	10:19	18:23	18:23	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:58	7:58	9:49	9:48	10:27	10:26	11:19	11:18	18:03	18:03	18:31	18:31	17:47	18:46
ארגנטינה, ברזילייה (ח)	9:06	9:06	10:45	10:44	11:27	11:25	12:16	12:15	18:37	18:37	19:09	19:09	18:23	19:26
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:53	5:53	8:43	8:47	9:31	9:33	10:46	10:48	20:32	20:32	21:05	21:05	20:10	21:14
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:43	5:38	8:29	8:33	9:18	9:21	10:34	10:36	20:25	20:25	20:59	20:59	20:04	21:08
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	5:44	5:39	8:29	8:33	9:18	9:21	10:34	10:36	20:26	20:26	21:00	21:00	20:04	21:09
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:15	6:09	9:00	9:04	9:52	9:55	11:09	11:11	21:07	21:07	21:42	21:42	20:45	21:51
ארה"ב, הוואסטון (ק)	6:35	6:31	9:19	9:21	9:57	9:59	11:09	11:10	20:24	20:24	20:52	20:52	20:03	21:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:53	5:53	8:42	8:44	9:23	9:25	10:36	10:38	20:03	20:03	20:33	20:33	19:43	20:42
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:39	6:39	9:25	9:27	10:01	10:03	11:11	11:12	20:15	20:15	20:42	20:42	19:55	20:50
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:37	5:32	8:23	8:27	9:13	9:16	10:29	10:31	20:23	20:23	20:58	20:58	20:01	21:07
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:08	6:03	8:53	8:57	9:42	9:45	11:00	10:58	20:49	20:49	21:23	21:23	20:27	21:32
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:29	5:29	8:20	8:24	9:11	9:14	10:29	10:27	20:23	20:23	20:59	20:59	20:02	21:08
ברזיל, לה-פס (ח)	7:00	7:01	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	18:16	18:16	18:41	18:41	17:59	18:52
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:52	5:45	8:20	8:31	9:44	9:48	11:10	11:07	21:51	21:51	22:30	22:38	21:28	22:49
בלגיה, בריסל (ק)	5:47	5:47	8:24	8:35	9:46	9:49	11:11	11:08	21:50	21:50	22:36	22:36	21:26	22:47
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:46	6:48	8:55	8:55	9:28	9:28	10:24	10:25	17:42	17:42	17:45	17:45	17:22	18:16
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:35	8:43	8:42	9:16	9:15	10:12	10:12	12:31	12:31	17:29	17:29	17:11	18:05
בריטניה, לונדון (ק)	5:09	5:02	7:35	7:47	9:02	9:06	10:27	10:25	21:13	21:13	21:58	21:58	20:50	22:10
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:00	5:00	-	7:26	9:05	9:10	10:30	10:33	21:29	21:29	22:11	22:21	21:08	22:34
גרמניה, ברלין (ק)	5:11	5:03	7:18	7:42	9:05	9:10	10:29	10:32	21:23	21:23	22:02	22:11	20:58	22:23
גרמניה, פראנקפורט (ק)	5:40	5:33	8:14	8:23	9:30	9:34	10:54	10:52	21:29	21:29	22:14	22:14	21:06	22:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:52	6:54	8:58	8:57	9:32	9:31	10:27	10:27	12:44	12:43	17:43	17:43	17:17	18:12
הודו, מומבאי (ח)	6:09	6:09	8:51	8:53	9:25	9:26	10:34	10:33	19:19	19:19	19:45	19:45	19:00	19:53
הודו, פונה (ח)	6:09	6:07	8:48	8:50	9:22	9:23	10:30	10:29	19:15	19:15	19:40	19:40	18:56	19:48
הונגריה, בודפשט (ק)	5:09	5:02	7:49	7:56	8:54	8:57	10:14	10:16	20:36	20:36	21:18	21:18	20:14	21:28

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת		
			מג"א		אדמו"ר											
			ש	א	ש	א									ש	א
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:42	4:47	7:32	7:36	8:22	8:25	9:38	9:40	12:43	12:44	19:31	19:27	20:06	20:01	19:09	20:15
יוון, אתונה (ק)	6:15	6:20	9:05	9:09	9:51	9:53	11:06	11:07	14:08	14:08	20:47	20:43	21:19	21:15	20:26	21:28
מולדובה, קישיניב (ק)	5:25	5:32	8:13	8:19	9:16	9:19	10:35	10:38	13:49	13:49	20:56	20:50	21:36	21:30	20:33	21:46
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:06	6:08	8:48	8:50	9:22	9:23	10:30	10:31	13:15	13:15	19:17	19:16	19:43	19:41	18:58	19:51
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	8:04	7:59	9:33	9:31	10:18	10:16	11:05	11:04	13:05	13:06	17:07	17:13	17:42	17:48	16:54	18:01
נפאל, קטמנדו (ח)	5:18	5:21	8:04	8:06	8:42	8:44	9:52	9:54	12:44	12:44	19:01	18:59	19:29	19:26	18:41	19:37
סין, בייג'ינג (ח)	4:58	5:03	7:49	7:53	8:37	8:40	9:53	9:55	12:57	12:57	19:42	19:38	20:16	20:11	19:18	20:25
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:06	9:35	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:41	13:42	19:16	19:17	19:40	19:40	18:59	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:33	4:41	6:57	7:15	8:36	8:40	9:59	10:02	13:23	13:23	20:50	20:43	21:39	21:30	20:26	21:51
פרו, לימה (ח)	6:30	6:29	8:49	8:49	9:20	9:20	10:20	10:20	12:44	12:45	17:59	18:00	18:23	18:24	17:42	18:34
צרפת, ליון (ק)	6:06	6:12	8:55	9:00	9:54	9:57	11:13	11:15	14:25	14:25	21:27	21:22	22:06	22:00	21:05	22:16
צרפת, פריז (ק)	6:04	6:11	8:48	8:56	9:58	10:02	11:19	11:21	14:36	14:36	21:51	21:45	22:32	22:25	21:26	22:43
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:52	8:24	8:25	8:55	8:56	9:59	9:59	12:33	12:34	18:14	18:13	18:37	18:37	17:56	18:46
קנדה, טורונטו (ק)	5:51	5:56	8:41	8:45	9:35	9:38	10:52	10:55	14:01	14:01	20:59	20:54	21:33	21:27	20:34	21:42
קנדה, מונטריאול (ק)	5:21	5:27	8:10	8:15	9:08	9:12	10:27	10:29	13:39	13:39	20:41	20:35	21:18	21:12	20:17	21:28
קפריסין, לינקא (ק)	5:43	5:47	8:33	8:36	9:15	9:18	10:29	10:30	13:27	13:27	19:59	19:56	20:30	20:26	19:39	20:39
רוסיה, לובבוביטש (ח)	4:39	4:48	-	-	8:49	8:53	10:14	10:18	13:44	13:44	21:24	21:16	22:20	22:09	21:00	22:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:07	4:16	-	-	8:19	8:24	9:46	9:49	13:18	13:18	21:08	20:59	22:02	21:50	20:38	22:17
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	4:41	4:47	7:28	7:34	8:32	8:35	9:52	9:54	13:06	13:06	20:13	20:07	20:54	20:47	19:50	21:04
שווייץ, ציריך (ק)	5:45	5:52	8:32	8:39	9:36	9:40	10:56	10:58	14:11	14:11	21:23	21:17	21:59	21:52	20:55	22:09
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	6:00	8:37	8:38	9:09	9:10	10:16	10:16	12:56	12:57	18:50	18:49	19:15	19:13	18:31	19:23

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציענו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל-פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותנמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org
בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כחניינים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב